

2025'TE TÜRKİYE



SİYASET · DIŞ POLİTİKA · TOPLUM · EKONOMİ
ENERJİ · HUKUK VE YARGI · TEKNOLOJİ

2025'TE TÜRKİYE

Editörler

Cenk Beyaz • Yücel Acer • Hüseyin Arslan

Bölüm Yazarları

Cenay Babaoğlu • Gizem Akbaş • Kübra Likoğlu • Mert Koray Karaaslan • Mehmet Fatih Kara • Ferhat Tokyürek
Büşra Keskin • Abdül Samet Çelikçi • Muhammed Enes Temelli • Hüseyin Arslan • Yücel Acer • Kutluhan Görücü
Bilgay Duman • Hüsein Ali Saaed • Can Acun • Murat Aslan • Muhammed Hüseyin Mercan • İsmet Horasanlı
Sibel Düz • Tuna Akpınar • Tunç Demirtaş • Abdullatif Hüseyin Mazı • Mehmet Uğur Ekinci • Zafer Meşe
Mehmet Rakipoğlu • Bilge Beyza Çiftçi • Mehmet Salah Devrim • Rifat Öncel • Firuze İrem Araz • Cenk Beyaz
Yusuf Alpaydın • Elif Begüm Bektaş • Faruk Taşçı • Beyza Ekici • Zeynep Esra Abay Çelik
Sümeyye Özdemir • Büşra Zeynep Özdemir • Osman Zeki Gökçe • Harun Türker Kara • Gloria Shkurti Özdemir
Cem Duran Uzun • Mert H. Akgün • Enes Babur

COPYRIGHT © 2025

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümü veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

ISBN: 978-625-5703-23-1

1. Baskı: Aralık 2025, İstanbul

Editörya : Ebrar Üzümcü, Berrin Çalışkan, Mustafa Said İşeri
Kapak Tasarımı : Erkan Söğüt
Mizanpaj : Said Demirtaş
Kapak Fotoğrafları : Anadolu Ajansı
Baskı : Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202 223 9885 | Faks: 202 223 6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY

berlin@setav.org

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 27, 1000 Brussels BELGIUM

Tel: +322 652 0486

İÇİNDEKİLER

| | |
|--|------------|
| TAKDİM | 5 |
| 2025'TE SİYASET | 9 |
| GİRİŞ | 11 |
| CUMHURBAŞKANLIĞI | 14 |
| ADALET VE KALKINMA PARTİSİ (AK PARTİ) | 36 |
| CUMHURİYET HALK PARTİSİ (CHP) | 49 |
| MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ (MHP) | 57 |
| İYİ PARTİ | 63 |
| HALKLARIN EŞİTLİK VE DEMOKRASİ PARTİSİ (DEM PARTİ) | 66 |
| YENİ YOL GRUBU | 74 |
| DİĞER PARTİLER | 80 |
| TERÖRSÜZ TÜRKİYE SÜRECİ | 88 |
| 2025'TE DIŞ POLİTİKA | 93 |
| ÜLKELER, BÖLGELER VE KURULUŞLARLA İLİŞKİLER | 95 |
| TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ | 100 |
| TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİ | 105 |
| TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİ | 110 |
| TÜRKİYE-LİBYA İLİŞKİLERİ | 113 |
| TÜRKİYE'NİN İSRAİL-FİLİSTİN SİYASETİ | 119 |
| TÜRKİYE-İRAN İLİŞKİLERİ | 122 |
| TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ | 127 |
| TÜRKİYE-AFRİKA ÜLKELERİ İLİŞKİLERİ | 132 |
| TÜRKİYE-BALKAN ÜLKELERİ İLİŞKİLERİ | 141 |
| TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ | 148 |
| TÜRKİYE-KÖRFEZ ÜLKELERİ İLİŞKİLERİ | 155 |
| TÜRKİYE-ASYA ÜLKELERİ İLİŞKİLERİ | 163 |
| TÜRKİYE-GÜNEY KAFKASYA İLİŞKİLERİ | 172 |
| TÜRK SAVUNMA SANAYİİ | 179 |
| 2025'TE TOPLUM | 187 |
| DEMOGRAFİ | 189 |
| EĞİTİM | 199 |
| DEZAVANTAJLI GRUPLAR | 209 |
| AİLE VE KADIN | 223 |
| ÇOCUK | 239 |

| | |
|--|------------|
| 2025'TE ENERJİ | 249 |
| GİRİŞ | 251 |
| ELEKTRİK ENERJİSİ GÖRÜNÜMÜ | 252 |
| HİDROKARBON ÜRETİMİ | 254 |
| ENERJİ TİCARETİ | 255 |
| ENERJİ PROJELERİ | 258 |
| ENERJİ DİPLOMASİSİ | 259 |
| 2025'TE EKONOMİ | 263 |
| GİRİŞ | 265 |
| EKONOMİK BÜYÜME VE İSTİHDAM | 266 |
| REEL SEKTÖRE BAKIŞ | 271 |
| ENFLASYON VE PARA POLİTİKASI | 277 |
| KAMU MALİYESİ | 282 |
| DIŞ TİCARET | 287 |
| CARİ İŞLEMLER DENGESİ | 294 |
| 2025'TE TEKNOLOJİ | 301 |
| GİRİŞ: TEKNOLOJİNİN STRATEJİK BİR SÜTUN OLARAK KONUMLANMASI | 303 |
| TÜRKİYE'NİN KÜRESEL TEKNOLOJİ ENDEKSLERİNDEKİ KONUMU | 306 |
| TEKNOLOJİ TİCARETİ: İTHALAT VE İHRACAT | 309 |
| İNOVASYON EKOSİSTEMİ | 312 |
| YÖNETİŞİM VE DÜZENLEME | 317 |
| TEKNOLOJİ ALTYAPISI VE STRATEJİK KAYNAKLAR | 321 |
| SEKTÖREL TEKNOLOJİK GELİŞMELER | 326 |
| TEKNOLOJİK İŞ BİRLİĞİ VE Dengeleyici Diploması | 332 |
| 2025'TE HUKUK VE YARGI | 337 |
| GİRİŞ | 339 |
| YASAMA | 340 |
| YÜRÜTMENİN DÜZENLEYİCİ İŞLEMLERİ: CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELERİ | 345 |
| YARGI | 347 |
| ULUSAL İNSAN HAKLARI KORUMA MEKANİZMALARI | 359 |

TAKDİM

2010'dan itibaren hazırlanan SETA yıllıkta mutad olduğu üzere siyasetten ekonomiye, dış politikadan toplumsal yapıya ve eğitime kadar geniş bir yelpazede ülkenin bir yıllık serüveni mercek altına alınmaktadır. Özellikle iç güvenlik doktrininde yaşanan paradigma değişimi ve “Terörsüz Türkiye” vizyonu yılın en belirleyici gündem maddesi olarak öne çıkarken dış politikadaki normalleşme süreçleri ve ekonomik dengeleme çabaları da bütüncül bir perspektifle analiz edilmektedir. *2025'te Türkiye*, Türkiye'nin bu kritik eşikteki dönüşümünü anlamlandırabilmek için kapsamlı bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır.

Türkiye'de 2025'te siyaset, iç güvenlik mimarisinin yeniden yapılandığı Terörsüz Türkiye süreci ve değişen bölgesel dinamikler ekseninde şekillenmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve MHP lideri Devlet Bahçeli'nin inisiyatifiyle başlayan, PKK'nın silah bırakma ve kendini feshetme kararıyla somutlaşan bu stratejik hamle TBMM'de kurulan Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu ve İmralı görüşmeleriyle kurumsal bir zemine oturtulmuştur. Siyasi yelpazede AK Parti ve MHP süreci güvenlik ve toplumsal bütünleşme perspektifiyle yönetirken DEM Parti ve HÜDA PAR sürece aktif destek sunmuş; İYİ Parti, Zafer Partisi ve Anahtar Parti ise sürece sert muhalefet ederek milliyetçi bir blok oluşturmuştur.

Cumhurbaşkanlığı iç politikada 2025'i “Aile Yılı” ilan ederek sosyal politikaları merkeze almış, deprem bölgesinin inşasını hızlandırmış ve dış politikada Suriye'deki rejim değişikliği sonrası normalleşme ile Gazze krizine odaklanmıştır. Siyasi partiler düzleminde ise AK Parti 8. Olağan Kongresi ile kadrolarını yenilerken CHP kurultay tartışmaları ve belediye başkanlarına yönelik yargı süreçlerinin gölgesinde Terörsüz Türkiye sürecine mesafeli yaklaşmış ve İmralı ziyaretine katılmamıştır.

2025'te Türk dış politikasına küresel güçlerle ilişkiler, savunma sanayiindeki gelişmeler ve bölge ülkeleriyle gelişen ve yoğunlaşan ilişkiler ekseninde yoğun bir gündem hakim olmuştur. Bu gündem dahilinde Türk-Amerikan ilişkilerinin Trump'ın ikinci dönemiyle birlikte lider diplomasisi ve ticaret odaklı pozitif bir ivme kazandığı, savunma sanayiindeki kısıtlamaların (CAATSA) kaldırılmasına yönelik müzakerelerin hızlandığı görülmektedir.

Türk savunma sanayii KAAN savaş uçağı ve İHA ihracatlarıyla küresel pazardaki yerini güçlendirirken TAYFUN füzesi ve TF-2000 projeleriyle stratejik caydırıcılığını pekiştirmiştir. Türkiye'nin önde gelen savunma ve teknoloji şirketi Baykar 2025 içerisinde Endonezya ile toplam 60 Bayraktar TB3 ile 9 Bayraktar AKINCI'nın ihrac edilmesini konu alan bir satış anlaşması ve Kuveyt ile TB2 İHA'ların ihracı için bir anlaşma imzalamıştır. Baykar, BAE'ye SİHA ihracatı konusunda da önemli bir anlaşma imzalamış, 2025'te üretim ve ortak teknoloji geliştirme safhalarına geçmiştir. Baykar ile Korean Air arasında imzalanan mutabakat zaptı ise havacılık ve savunma teknolojilerinde iş birliğini güçlendirmeyi hedeflemiştir. Baykar'ın 2024 yıl sonunda İtalyan Piaggio şirketini satın almasından sonra bu yıl içinde 6 Mart'ta Leonardo şirketiyle imzaladığı iş birliği anlaşması Türk savunma sanayii adına da çok önemli bir ileri adım olmuştur.

Bölgesel normalleşme süreçlerinde Mısır ile ilişkiler, Gazze krizine karşı ortak duruş ve 15 milyar dolarlık ticaret hedefi bölgesel ilişkileri daha da güçlendirmiştir. Irak ile ilişkilerde Terörsüz Türkiye vizyonu çerçevesinde güvenlik ve PKK ile mücadelede kurumsallaşırken Kalkınma Yolu Projesi ve imzalanan su anlaşmasıyla ekonomik yakınlaşma sağlanmıştır. Libya'daki siyasi parçalanmışlığa rağmen Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı ile Ulusal Petrol Kurumu arasındaki enerji mutabakatı Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki etkinliğini sürdürdüğünü göstermektedir. Son olarak Afrika ile ilişkiler Somali'de uzay üssü projesi ve Sahel bölgesindeki savunma iş birlikleriyle derinleşmiş, kıta genelinde ticaret ve diplomasi ağı genişletilmiştir. Türk dış politikası açısından Ankara'nın 2025'te hem sert güç hem de yumuşak güç unsurlarını birleştiren ön alıcı bir dış politika izlediği görülmüştür.

2025'te Türkiye ekonomisinin ana başlıklarını küresel belirsizlikler, dezenflasyon süreci ve Orta Vadeli Program (OVP) hedefleri gibi konular belirlemiştir. Sıkı para politikası uygulamalarına rağmen Türkiye ekonomisinin özellikle yatırım harcamalarındaki artış ve canlı iç talep sayesinde dirençli bir büyüme performansı sergilediği, istihdam piyasasının da bu büyümeye paralel olarak gücünü koruduğu görülmektedir.

Enflasyon ve para politikası bağlamında Merkez Bankasının kararlı duruşuyla tüketici enflasyonunda (TÜFE) belirgin bir gerileme sağlandığı, döviz kurlarındaki kontrollü seyrin de bu süreci desteklediği ifade edilebilir. Ancak üretici fiyatlarındaki (ÜFE) katılığın, maliyet baskılarının devam ettiğini göstermektedir. Kamu maliyesi alanında ise bütçe açığının azaltılmasına yönelik OVP hedeflerine ilişkin uygulamalar dikkat çekerken Türkiye'nin düşük kamu borç stokunun küresel dalgalanmalara karşı önemli bir mali çıpa oluşturduğu aşıkardır.

Reel sektör ve dış ticarete ihracatın ithalatı karşılama oranındaki toparlanma eğilimine rağmen dış ticaret açığının sürdüğü ve buna karşın reel sektörün finansal yapısı ve üretim kapasitesinin korunduğu görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye ekonomisi 2025'i makroekonomik dengelenme ve yapısal dönüşümün eş zamanlı yürütüldüğü stratejik bir geçiş dönemi olarak geçirmiştir.

2025 yılı Türkiye'sinin toplumsal dinamiklerini demografik dönüşüm, eğitim reformları, aile yapısının güçlendirilmesi ve dijitalleşmenin psikososyal etkileri meydana getirmiştir. Bu anlamda en çarpıcı durum ise Türkiye'nin demografik yapısındaki hızlı değişim olmuştur. 2001'de 2,38 olan toplam doğurganlık hızının 2024 itibarıyla 1,48'e gerileyerek nüfusun kendini yenileme eşiğinin (2,1) altına düştüğü bilinmektedir. Bu durum Türkiye'nin coğrafi ve stratejik konumu açısından sürdürülebilir bir nüfus yapısına sahip olma zorunluluğunu tehlikeye atan bir risk unsuru olarak değerlendirilmelidir.

Toplumsal yapıyı etkileyen bir diğer önemli başlık ise medya ve dijitalleşmedir. Çocukların dijital mecraları kullanımının yüzde 91,3 oranına ulaştığı ve bu durumun akademik başarıda düşüş, sosyalleşme eksikliği ve uyku bozukluklarına yol açtığı görülmektedir. Özellikle akıllı telefon kullanan çocukların yüzde 32,6'sının cihazlarını her yarım saatte bir kontrol etme ihtiyacı hissetmesi ve artan siber zorbalık vakaları dijital okuryazarlığın önemini ortaya koymaktadır. Demografik yaşlanma tehdidi ile dijital çağın getirdiği sosyal risklere karşı "Aile Yılı", "Aile ve Nüfus 10 Yılı" ve yeni eğitim modelleri gibi önleyici stratejiler geliştirilerek toplumsal direnç tahkim edilme-ye çalışılmaktadır.

2025'te Türk eğitim sisteminde eğitime erişim, finansman, eğitim ortamları ve yapısal dönüşüm gibi konular ön plana çıkmıştır. Veriler okul öncesinden yükseköğretime kadar tüm kademelerde net okullaşma oranlarının düştüğünü, buna karşın öğretmen sayısında artış yaşandığını göstermektedir. Finansal açıdan Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin merkezi yönetim içindeki payı artarken gayrisafi yurt içi hasılaya oranla azaldığı saptanmıştır. Yapısal reformlar açısından ise istihdam dengesini sağlamak için yükseköğretim kontenjanlarında gidilen kapsamlı daralma, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne yönelik izleme çalışmaları ve Milli Eğitim Akademisinin kurumsallaşma süreci öne çıkmıştır.

2025'e dair yapılan bu kapsamlı analizler Türkiye'nin karşılaştığı çok boyutlu sınamaları fırsata çevirme iradesini ortaya koyduğunu göstermektedir. Siyasi istikrarın korunması, güvenlik tehditlerinin kaynağında bertaraf edilmesi ve ekonomik direncin artırılması yönünde atılan adımlar devletin uzun vadeli stratejik hedeflerine bağlılığını teyit etmektedir. Eğitimden demografiye uzanan yapısal reformlar ise toplumsal dinamiklerin geleceğe hazırlanması açısından kritik bir rol oynamaktadır.

2025'te Türkiye'nin bütününde görüldüğü üzere Türkiye yalnızca bölgesel krizlere tepki veren değil aynı zamanda oyun kurucu hamlelerle kendi gündemini belirleyen bir aktör olmuştur. Bu dönemde inşa edilen siyasi, iktisadi ve toplumsal zemin Türkiye'nin gelecek on yıllardaki yol haritasının temel taşlarını oluşturmaktadır.

Doç. Dr. Nebi Miş
SETA Genel Koordinatörü

2025'TE

SİYASET

BÖLÜM EDITÖRLERİ: CEM DURAN UZUN • HÜSEYİN ARSLAN

YAZARLAR: CENAY BABAOĞLU • GİZEM AKBAŞ • KÜBRA LİKOĞLU • MERT KORAY KARAASLAN

MEHMET FATİH KARA • FERHAT TOKYÜREK • BÜŞRA KESKİN • ABDÜL SAMET ÇELİKÇİ

MUHAMMED ENES TEMELLİ • HÜSEYİN ARSLAN

GİRİŞ

2025 yılı Türkiye siyasetinde kapsamlı dönüşümler, yeni normalleşme arayışları ve “Terörsüz Türkiye” süreciyle birlikte iç güvenlik mimarisinin yeniden şekillendiği bir dönem olarak öne çıktı. Siyasi aktörlerin her biri sürecin oluşturduğu yeni iklimde kendi pozisyonlarını yeniden tanımlarken bir yandan da yerel yönetimlerden dış politikaya, parti içi yapılanmalardan anayasa tartışmalarına uzanan geniş bir gündemle karşı karşıya geldi. Cumhurbaşkanlığı makamının iç ve dış politikadaki belirleyici rolü, iktidar partisinin yeniden yapılanması, muhalefet partilerindeki iç dinamikler ve Mecliste yürütülen komisyon çalışmaları 2025’i çok boyutlu siyasal hareketlilik dönemi haline getirdi.

Cumhurbaşkanlığı 2025’in hem yönlendirici hem de uygulayıcı düzeylerde en merkezi kurumu olmaya devam etti. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan yılın başında 2025’i “Aile Yılı” ilan ederek sosyal politikaları devlet gündeminin ana eksenine taşıırken deprem bölgesinin yeniden inşası ve kalkınma projelerini de hızlandırdı. Dış politikada ise Suriye’de rejim değişikliği sonrası oluşan yeni dönemin yönetimi, Gazze krizine yönelik ara buluculuk girişimleri, ABD ve bölge ülkeleriyle yürütülen temaslar ve Balkanlardan Kafkasya’ya uzanan diplomatik hareketlilik Cumhurbaşkanlığının çok yönlü dış politika çizgisini güçlendirdi.

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) 2025’e hem siyasal hem örgütsel açıdan yoğun bir gündemle girdi. 8. Olağan Büyük Kongre hazırlıkları kapsamında parti teşkilatlarında yenilenme adımları atılırken politika kurullarında yapılan güncellemeler AK Parti’nin geleceğe yönelik stratejik yönelimlerini belirledi. Ekonomi yönetimi, aile politikaları, dijital dönüşüm ve deprem bölgesinin yeniden imarı gibi alanlarda yeni programlar geliştirildi. Terörsüz Türkiye sürecine ilişkin parti içi değerlendirmelerde güvenlik hassasiyetinin altı çizilirken PKK’nın silah bırakmasının Türkiye’nin toplumsal huzuru açısından tarihsel bir fırsat oluşturduğu vurgulandı. AK Parti bu sürece yönelik temkinli fakat destekleyici bir yaklaşım takınarak hem devletin güvenlik politikalarıyla uyumlu hem de toplumsal normalleşmeye açık bir pozisyon benimsedi. Cumhurbaşkanlığı içinde sürdürülen koordinasyon, Erdoğan-Bahçeli görüşmeleri ve ortak siyasi söylem AK Parti’nin 2025 boyunca istikrar ve süreklilik iddiasını daha da pekiştirdi.

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 2025'te bir yandan parti içi tartışmalarla uğraşırken bir yandan da siyasal konumunu güçlendirmeye çalıştı. Özgür Özel'in liderliğinde yürütülen normalleşme girişimleri parti içi çekişmelerle zaman zaman gölgelense de CHP, Terörsüz Türkiye sürecine olumlu yaklaşarak sürecin demokratikleşme yönünde ilerlemesi için komisyona aktif katkı sundu. Ancak İmamoğlu'na yönelik yargı süreçleri, tüzük tartışmaları ve liderlik rekabeti parti içinde iç gerilimleri de derinleştirdi.

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) 2025'in en kritik siyasal gündemi olan Terörsüz Türkiye sürecinin çerçevesini belirleyen aktör oldu. Devlet Bahçeli'nin çağrısıyla başlayan süreç MHP'nin güvenlik merkezli siyaset anlayışının somutlaşmış hali olarak görüldü. Parti, terör örgütünün silahsızlanması ve tasfiyesinin milli bütünlük açısından zorunlu olduğunu vurgulayarak sürecin sınırlarını net olarak çizdi. Cumhuriyet İttifakı içindeki uyumun korunması, anayasa tartışmalarında aktif rol alınması ve parti tüzüğünün güncel gelişmelerle uyumlu hale getirilmesi MHP'nin yıl boyunca siyasal ağırlığını artıran unsurlar oldu.

İYİ Parti açısından 2025, siyasal görünürlüğü azaldığı ve parti içi sorunların öne çıktığı bir yıl olarak kayda geçti. Liderlik değişiminin ardından yaşanan istifalar, teşkilatlarda yaşanan çözümler ve Meclisteki sandalye sayısının düşmesi partiyi büyük ölçüde iç meselelerle meşgul etti. "Hür ve müstakil" siyaset söylemini korumasına rağmen İYİ Parti 2025'te daha çok izleyici konumunda kalırken Terörsüz Türkiye sürecine ise karşı çıktı.

Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM Parti) 2025'te Terörsüz Türkiye sürecine en doğrudan etki eden siyasi aktörlerden biri oldu. İmralı heyetinin temasları, terör örgütünün silah bırakma ve tasfiye aşamalarına ilişkin değerlendirmeler ve bölgesel gelişmeler parti siyasetinin merkezini oluşturdu. DEM Parti yıl boyunca siyasal çözüm ve demokratikleşme taleplerini gündemde tuttu.

Demokrasi ve Atılım (DEVA), Gelecek ve Saadet partilerinin bir araya gelerek oluşturduğu Yeni Yol Grubu 2025'e yeni bir muhalefet hattı meydana getirme iddiasıyla başlasa da yıl içinde yaşanan milletvekili geçişleri ve parti içi çözümler bu yapının etkinliğini sınırladı. Yeni Yol Grubu, İsrail'in Filistin'de yürüttüğü soykırıma karşı birçok miting gerçekleştirdi.

Yeniden Refah Partisi (YRP) 2025'te sosyal ve ekonomik politikalara yönelik sert eleştirileriyle dikkat çeken bir muhalefet çizgisi izledi. Hür Dava Partisi (HÜDA PAR) ise 2025 boyunca Terörsüz Türkiye sürecini güçlü biçimde destekleyen aktörlerden biri oldu. Parti, terör örgütünün silah bırakmasını Türkiye'nin geleceği açısından tarihi bir fırsat olarak değerlendirerek barış ve toplumsal bütünleşme vurgusu yaptı. Bunun yanı sıra Gazze başta olmak üzere dış politikadaki insani krizlere yönelik sert açıklamaları HÜDA PAR'ın hem iç hem dış politikadaki görünürliğini artırdı.

Tüm bu gelişmelerin ışığında Terörsüz Türkiye süreci 2025'i belirleyen ana siyasal eksen haline geldi. TBMM'de oluşturulan Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu, siyasi partiler arasındaki temaslar, terör örgütünün silahsızlanma ve tasfiye kararlarının uygulanma süreci yılın en önemli konularıydı.

CUMHURBAŞKANLIĞI

CENAY BABAOĞLU, GİZEM AKBAŞ,
KÜBRA LİKOĞLU, MERT KORAY KARAASLAN

2024 yılı Türkiye Cumhuriyeti'nde uluslararası alanda yoğun bir diplomasi trafiği ve önemli görev değişimleriyle başlamıştı. Yılın başında Merkez Bankası başkanı değişirken Temmuz'da da kabinede değişimler gerçekleşti. İç güvenlik tarafında 23 Ekim'de Türk Havacılık ve Uzay Sanayii A.Ş. (TUSAŞ) tesislerine düzenlenen ve 5 kişinin şehit olduğu terör saldırısı yılın en acı olaylarından biri olarak kayıtlara geçti. Öte yandan 10 Ağustos'ta Çukurova Uluslararası Havalimanı'nın açılışı ve 4 Eylül'de Adana'daki TEKNOFEST gibi önemli organizasyonlar ülkenin altyapı ve savunma sanayiindeki ilerlemesini gözler önüne serdi.

Dış politikada Cumhurbaşkanı Erdoğan küresel ve bölgesel düzeylerde aktif bir rol üstlendi. Şubat'ta Mısır'a yapılan tarihi ziyaret ve Nisan'da Irak ziyareti ile bölgesel ilişkiler güçlendirildi. Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis'in ziyaretiyle komşuluk ilişkilerindeki olumlu seyir sürdü. Türkiye küresel alanda ise G7, NATO, Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve G20 gibi kilit zirvelerde temsil edildi. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 22 Eylül'de Birleşmiş Milletler (BM) 79. Genel Kurulundaki konuşmasında BM'nin yapısını ve İsrail'in Gazze'deki soykırımını sert şekilde eleştirmesi Türkiye'nin küresel siyasetteki cesur duruşunu ve adalet çağrısını netleştirdi. Ayrıca BRICS ve Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) zirvelerine katılım çok kutuplu dış politika stratejisinin önceliklerini belirledi.

2025'e geçiş döneminde 2024'ün getirdiği bu yüksek tempolu diplomatik kazanımlar ve iç yönetimdeki kritik kararların ardından Türkiye 2025'e girerken devlet aygıtının kurumsal kapasitesi ve hukuki altyapısını güçlendirmeye odaklandı. Bu kapsamda Cumhurbaşkanlığına bağlı kurumların sadece yasal çerçeveleri değil, aynı zamanda operasyonel yetenekleri de arttırıldı. Böylece stratejik hedeflere daha verimli ve hızlı bir şekilde ulaşılması amaçlandı. 2025 yılı bu yönleriyle iç politikada güçlü ve stratejik yönetim anlayışını, dış politikada ise uluslararası iş birliklerini geliştirmeyi hedefleyen bir dönem olarak gerçekleşti.

İÇ POLİTİKA

2025 yılı iç siyaset gündeminde, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın söylemlerinin ana eksenini Terörsüz Türkiye vizyonu, deprem bölgesindeki inşa faaliyetleri, sosyal konut projeleri, Aile Yılı kapsamındaki stratejik hedefler ve belediyelere dair sorunlar oluşturdu. Yılın başında Türkiye'nin bölgesel gelişmeler lehine işleyen yeni bir dönemin eşliğinde olduğunu vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan iç siyasetteki temel önceliğin terörle araya mesafe koymak olduğunu belirterek "Silahı aradan çıkaralım, terör duvarını yıkalım istiyoruz" çağrısında bulundu.¹ Bu vizyon çerçevesinde Haziran'da yaptığı bir değerlendirmede, Türkiye'nin terör sorunu başta olmak üzere her türlü meselesini çözecek kudrete sahip olduğunu ve Terörsüz Türkiye sürecinin kalkınmanın mihenk taşı olacağını vurguladı.² Yılın sonlarına doğru bu konudaki kararlılığını sürdüren Cumhurbaşkanı Erdoğan, muhalefetin tutumunu "tükenmişlik sendromu" olarak nitelendirerek ana muhalefet partisinin bundan kurtulmasını temenni ettiğini ve yargı mensuplarına yönelik saldırgan dilin terk edilmesi gerektiğini dile getirdi.³

Genel siyasetteki bu güvenlik ve vizyon odaklı yaklaşımın yanı sıra yerel yönetimlerin mali politikaları ve hizmet kalitesi de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın gündemindeydi. Özellikle CHP yönetimindeki belediyelerin icraatlarını eleştiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kasım'daki bir açıklamasında bu belediyelerin yönettiği şehirlerde arsa ve arazi metrekaresi birim değerlerinde yüzde 2 bin 500 ile yüzde 18 bin 700'e varan fahiş artışlar yapıldığını belirtti. Bu durumu "Tıpkı ucuzlatacağız dedikleri su ve toplu ulaşım fiyatlarında olduğu gibi burada da sözlerinin hilafına davrandılar" diyerek eleştirdi.⁴ Belediyelerin mali durumuna ilişkin eleştirilerini yıl boyunca sürdüren Cumhurbaşkanı Erdoğan, Haziran'daki bir konuşmasında CHP'li belediyelerin "iflas bayrağını çektiğini" dile getirerek yolsuzluk ve usulsüzlük iddialarının arttığına dikkat çekti ve sadece İstanbul'da değil diğer illerde de durumun felaket olduğunu ifade etti.⁵

Belediyelere ilişkin tartışmaların yargı boyutuna taşındığı süreçte, yılın başında Beşiktaş belediye başkanının tutuklanmasıyla başlayan soruşturmalar gündemdeki yerini korudu. Bu gelişmelere değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan yargı sürecinin devam ettiğine ve dosyaların kapsamına dikkat çekti.⁶ Cumhurbaşkanı Erdoğan, mu-

1 Zafer Fatih Beyaz, Aynur Ekiz, Ahmet Buğra Olaç, Meriç Ürer ve Kemal Karadağ, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Silahı Aradan Çıkaralım, Terör Duvarını Yıkalım İstiyoruz", Anadolu Ajansı, 15 Ocak 2025.

2 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Açıklamalar", *Habertürk*, 2 Haziran 2025.

3 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Tarihi Açıklama: Terörsüz Türkiye'de Sona Doğru", HABERERK, 19 Kasım 2025, https://www.haberek.com/haber/cumhurbaskani-erdogan-dan-tarihi-aciklama-terorsuz-turkiye-de-sona-dogru_303328, (Erişim tarihi: 4 Aralık 2025).

4 Deniz Aydemir, "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan CHP'li Belediyelere Vergi Tepkisi", Siyasal Birlik, 13 Kasım 2025, <https://www.siyasalbirlik.com.tr/haber/cumhurbaskani-erdogandan-chpli-belediyelere-vergi-tepkisi-9965.html>, (Erişim tarihi: 4 Aralık 2025).

5 "Erdoğan, CHP'li Belediyeleri Hedef Aldı: Sadece İstanbul Değil, Başka İller de Ne Yazık ki Durum Felaket", *BirGün*, 26 Haziran 2025.

6 "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Heybede Duran Büyük Turplar Ortaya Dökülmedi", BBC Türkçe, 25 Mart 2025.

halefetin yolsuzluk iddiaları karşısında sessiz kaldığını belirterek “Yolsuzluk çarkınız deşifre olmuştur. Pisliklerin üzerini örtemezsiniz. Millettin huzuruna çıkıp ‘Hırsızlık, rüşvet yoktur’ diyemiyorlar” ifadeleriyle yargı sürecinin gerekliliğini savundu.⁷ Yargıdaki bu hareketlilik yılın devamında da sürdü ve Eylül’de İstinaf Mahkemesi, İmamoğlu hakkındaki hapis cezası ve siyasi yasak kararını onadı.⁸ Bu gelişmeyi değerlendiren Cumhurbaşkanı Erdoğan iddiaların aksine kararın siyasi bir müdahale değil, yolsuzlukların ortaya çıkarılması olduğunu belirterek yargının bağımsızlığının altını çizdi.⁹

Cumhurbaşkanı Erdoğan, CHP Genel Başkanı Özgür Özel’in kendisine yönelik eleştirilerine karşı muhalefet liderinin meydanlarda savurduğu hakaretlerle giderek kontrolü kaybettiğini belirtti ve CHP’nin “sokakları terörize etmek”te olduğunu vurguladı.¹⁰ Yine aynı dönemde Cumhurbaşkanı Erdoğan, Özel’in ülkesini şikayet etmesine dikkat çekerek “Ana muhalefet partisi genel başkanı ülkesini şikayet etmek için Avrupa kapılarında sabahlarken biz stratejik hamlelerle Türkiye’yi bölgesinin cazibe merkezi haline getiriyoruz” eleştirisinde bulundu.¹¹

Genel siyasetteki bu yaklaşımın yanı sıra kurumsal ve toplumsal yapıları güçlendirme hedefini 2025 gündeminin merkezine alan Cumhurbaşkanı Erdoğan “yeni ve sivil anayasa” çağrısını yineleyerek “darbe anayasası”ndan kurtulmanın Türkiye için gecikmiş bir ihtiyaç olduğunun altını çizdi ve tüm siyasi partileri bu sürece katkı sunmaya davet etti.¹² Cumhurbaşkanı Erdoğan bu çağrılarının yanı sıra somut bir adım atarak AK Parti Merkez Karar ve Yönetim Kurulu (MKYK) toplantısında anayasa çalışmalarını yürütmek üzere bir komisyon kurduğunu duyurdu.

Öte yandan toplumsal yapının korunması adına 2025’i “Aile Yılı” ilan eden Cumhurbaşkanı Erdoğan aile kurumunu hedef alan küresel akımları ve “cinsiyetsizleştirme politikaları”nı sert bir dille eleştirerek insan fıtratının küresel bir kuşatma altında olduğunu vurguladı.¹³

İç politikada öne çıkan gelişmelerden bir diğeri ise ilk İklim Kanunu’nun kabul edilmesi oldu. Bu kanunla emisyon ticareti ve iklim uyum politikaları kurum-

7 “Cumhurbaşkanımız Erdoğan, Partisinin TBMM Grup Toplantısı’nda Konuştu”, AK Parti, 26 Mart 2025, <https://www.akparti.org.tr/guindem-haberleri/cumhurbaskanimiz-erdogan-partimizin-tbmm-grup-toplantisi-nda-konus-tu-26-03-2025-15-13-45>, (Erişim tarihi: 4 Aralık 2025).

8 “İstinaf, ‘Ahmak Davası’nda İmamoğlu’nun Cezalandırılmasını Onadı”, Bianet, 19 Eylül 2025, <https://bianet.org/haber/istinaf-ahmak-davasi-nda-imamoğlu-nun-cezalendirilmesini-onadi-311717>, (Erişim tarihi: 4 Aralık 2025).

9 “Cumhurbaşkanımız Erdoğan, Partisinin TBMM Grup Toplantısı’nda Konuştu”.

10 “Başkan Erdoğan’dan Özgür Özel’e Sert Tepki: Ağzından Çıkanı Kulağı Duymayan Zavallı”, *Sabah*, 6 Kasım 2025; “Erdoğan: CHP Genel Başkanı’nın Çağırıldığı Sokak, Çıkmaz Sokaktır!”, T24, 21 Mart 2025.

11 “Son Dakika: Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan Önemli Açıklamalar”, *Hürriyet*, 3 Kasım 2025.

12 Utku Şimşek, Yusuf Soykan Bal ve Mümin Altaş, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Yeni Anayasa Türkiye için Lüks Değil, Geç Kalmış Bir İhtiyaçtır”, *Anadolu Ajansı*, 21 Aralık 2024.

13 “Cumhurbaşkanımız Erdoğan, Uluslararası Aile Forumu’nda Konuştu”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 23 Mayıs 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-uluslararasi-aile-forumunda-konustu>, (Erişim tarihi: 4 Aralık 2025).

sal çerçeveye kavuştu.¹⁴ Ayrıca deprem bölgesinde 453 bin bağımsız birimin teslim süreci hızla devam etti.¹⁵ Cumhurbaşkanı Erdoğan, Atatürk Havalimanı Millet Bahçesi'nin açılışında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığını tebrik etti.¹⁶ 81 ilde 500 bin sosyal konut içeren “Yüzyılın Konut Projesi”ni başlattıklarını duyurdu. Bunun yanı sıra 320 yatak, 110 yoğun bakım yatağı, 12 ameliyathane, 80 poliklinik ve 20 diyaliz yataklı yapısıyla Yeni Lefkoşa Devlet Hastanesi hizmete açılarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) sağlık kapasitesi önemli ölçüde güçlendirildi.¹⁷

Öte yandan Cumhurbaşkanlığı Kabinesi de 2025 boyunca sık aralıklarla toplanarak ana eksenini dış politika ve diplomasi trafiği, savunma sanayii hamleleri, enerji ve altyapı projeleri, afet konutlarının teslimi ve sosyal politikalar konuları üzerinden şekillendirdi. Dış politika alanında öncelikli gündemler arasında özellikle Gazze'deki insani kriz, Suriye meselesi ve Rusya-Ukrayna savaşı yer aldı. Kabine, Gazze'deki soykırım karşısında diplomatik temasları yoğunlaştırarak insani yardımın ulaştırılması ve Filistin'in uluslararası düzeyde tanınması için çabaladı.¹⁸ Rusya-Ukrayna savaşında ise dengeli, adil ve barış yanlısı bir tutum sergilenerek esir takaslarına aracılık edildi.¹⁹ Ayrıca KKTC'nin hakları savunuldu ve adada iki ayrı devlet temelinde tanınma çağrısı tekrarlandı. 2025 gündeminde Suriye'deki çıkarların korunması ve bölgesel güvenliğin önemi sıkça vurgulandı.²⁰ Sanayi ve teknoloji alanında Çelik Kubbe, KAAN, HÜRJET, TB3 SİHA ve TÜRKSAT 6A gibi gelişmeler ele alındı.²¹ Enerji ve altyapı projelerinde Akkuyu Nükleer Enerji Santrali, Sakarya Gaz Sahası, Kars-Iğdır-Aralık-Dilucu demir yolu ve Ankara-Samsun hızlı tren hattı gibi

14 “Türkiye'nin İlk İklim Kanunu, TBMM Genel Kurulu'nda Kabul Edilerek Yasalaştı”, T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 3 Temmuz 2025, <https://iklim.gov.tr/turkiyenin-ilk-iklim-kanunu-tbmm-genel-kurulu-nda-kabul-edilerek-yasalasti-haber-4508>, (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

15 “Bakan Kurum: 2025 Yılı Sonunda Deprem Bölgemizin Tamamında 453 Bin Ev ve İş Yerimizi Hak Sahibi Vatandaşlarımıza Teslim Edeceğiz”, Anadolu Ajansı, 4 Şubat 2025, <https://www.aa.com.tr/tr/vg/video-galeri/bakan-kurum-2025-yili-sonunda-deprem-bolgemizin-tamaminda-453-bin-ev-ve-is-yerimizi-hak-sahibi-vatandaslarimize-teslim-edecegiz/368>, (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

16 “Atatürk Havalimanı Millet Bahçesi Açılış Töreni'nde Yaptıkları Konuşma”, T.C. Cumhurbaşkanlığı, 1 Kasım 2025, <https://tccb.gov.tr/konusmalar/353/161878/ataturk-havalimani-millet-bahcesi-acilis-toreni-nde-yaptiklari-konusma>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2025).

17 Efsa Çağla Yavuz ve Duygu Yener, “Sağlık Bakanlığı ve KKTC Sağlık Bakanlığı Arasında Hastane Yapımına İlişkin Protokol İmzalandı”, Anadolu Ajansı, 17 Nisan 2025.

18 “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kabine Toplantısı'nın Ardından Millete Seslendi”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 15 Ekim 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskanligi-kabinesi-cumhurbaskani-erdogan-baskanliginda-toplandi-15-10-25>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025).

19 “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kabine Toplantısı'nın Ardından Millete Seslendi”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2 Haziran 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskanligi-kabinesi-toplandi-02-06-25>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025).

20 “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kabine Toplantısı'nın Ardından Millete Seslendi”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 29 Eylül 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskanligi-kabinesi-cumhurbaskani-erdogan-baskanliginda-toplandi-29-09-25>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025).

21 “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kabine Toplantısı'nın Ardından Millete Seslendi”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 8 Eylül 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskanligi-kabinesi-cumhurbaskani-erdogan-baskanliginda-toplandi-08-09-25>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025).

mega projeler gündemdeydi.²² Sosyal politikalar bağlamında ise deprem bölgesinin ihyası, memurların çalışma şartlarının güncellenmesi, istihdamın artırılması, sağlık altyapısının güçlendirilmesi ve dar gelirliye yönelik sosyal yardımların artırılması gibi konular öne çıktı.²³

Terörsüz Türkiye Süreci

22 Ekim 2024'te MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan'a yaptığı PKK'nın kendisini feshettiğini açıklaması yönündeki çağrısı 2025'te "Terörsüz Türkiye" hedefinde önemli gelişmelerin yaşanmasına sebep olmuştu.²⁴ Bahçeli'nin çağrısına destek verdiğini belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan ülke ve millet hayrına olan her meselede Cumhuriyet İttifakı ortağıyla tam mutabakat halinde olduklarını ifade etmişti.²⁵

Yeni yıl mesajında da bu doğrultuda "Terörsüz Türkiye" ve "Terörsüz Bölge" vurgusu yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin gerektiğinde kadife eldiveni içindeki demir yumruğu devreye sokmaktan çekinmeyeceğini belirtti.²⁶ Bu çerçevede Terörsüz Türkiye hedefleri doğrultusunda Cumhurbaşkanı Erdoğan, terör örgütünün kendini feshetmesi, silahların kayıtsız şartsız teslim edilmesi ve terör örgütünün siyaset üzerindeki vesayetinin tamamen kaldırılması gerekliliğini birçok kez vurguladı.²⁷ Ardından 27 Şubat'ta Öcalan'ın terör örgütüne silah bırakma çağrısı yapmasıyla Cumhurbaşkanı Erdoğan Terörsüz Türkiye çabalarında yeni bir safhaya geçildiğini

22 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kabine Toplantısı'nın Ardından Millete Seslendi", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 25 Ağustos 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskanligi-kabinesi-cumhurbaskani-erdogan-baskanliginda-toplandi-25-08-25>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025); "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kabine Toplantısı'nın Ardından Millete Seslendi", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 16 Haziran 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskanligi-kabinesi-cumhurbaskani-erdogan-baskanliginda-toplandi-16-06-25>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025).

23 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kabine Toplantısı'nın Ardından Millete Seslendi", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 17 Temmuz 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-kabine-toplantisinin-ardindan-millete-seslendi-17-07-25>, (Erişim tarihi: 3 Kasım 2025); "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kabine Toplantısı'nın Ardından Millete Seslendi", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 30 Haziran 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-kabine-toplantisinin-ardindan-millete-seslendi-30-06-25>, (Erişim tarihi: 3 Kasım 2025); "Cumhurbaşkanı Erdoğan Kabine Toplantısı'nın Ardından Millete Seslendi", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 6 Ocak 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskanligi-kabinesi-cumhurbaskani-erdogan-baskanliginda-toplandi-06-01-25>, (Erişim tarihi: 4 Kasım 2025).

24 "Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin, TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma", MHP, 22 Ekim 2024, https://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/5354/mhp/Milliyetci_Hareket_Partisi_Genel_Baskani_Sayin_Devlet_BAHCELI_nin_TBMM_Grup_Toplantisinde_yapmis_olduklari_konusma_23_Ekim_2.html, (Erişim tarihi: 3 Kasım 2025).

25 "Cumhurbaşkanımız Erdoğan, Partimizin TBMM Grup Toplantısı'nda Konuştu", AK Parti, 27 Kasım 2024, <https://www.akparti.org.tr/haberler/cumhurbaskanimiz-erdogan-partimizin-tbmm-grup-toplantisi-nda-konustu-27-11-2024-14-37-22>, (Erişim tarihi: 3 Kasım 2025).

26 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Yeni Yıl Mesajı", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 31 Aralık 2024, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogandan-yeni-yil-mesaji-31-12-24>, (Erişim tarihi: 3 Kasım 2025).

27 "Cumhurbaşkanımız ve Genel Başkanımız Erdoğan, Partimizin Diyarbakır 8. Olağan İl Kongresi'nde Konuştu", AK Parti, 11 Ocak 2025, <https://www.akparti.org.tr/haberler/cumhurbaskanimiz-ve-genel-baskanimiz-erdogan-partimizin-diyarbakir-8-olagan-il-kongresi-nde-konustu-11-01-2025-16-39-52>, (Erişim tarihi: 3 Kasım 2025).

söyledi.²⁸ Bu gelişmeye ilişkin olarak yıllardır terör belasıyla bu milletin iliğini kemirenlerin kaybedeceğinin altını çizen Cumhurbaşkanı Erdoğan kazananın 86 milyonla birlikte demokrasi, ekonomi ve kardeşliğin olacağını ifade etti.²⁹ Öte yandan Terörsüz Türkiye hedeflerinde ilerlerken aziz şehitlerin ruhlarını muazzep edecek ve onları üzecek hiçbir şey olmadığını vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan bu süreçte provokasyonlara gelinmemesi gerektiğine de dikkat çekti. Ayrıca terörün bitirilmesi için gece gündüz çalıştıkları bu uzun dönemde çok kıymetli tecrübeler kazanıldığını belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, terörün yol açtığı acı ve gözyaşının herkesten fazla kadınların yüreklerini dağladığını belirterek terörün olmadığı bir Türkiye'den en büyük faydayı da onların göreceğini belirtti.³⁰

Tüm bu çabaların ardından Cumhur İttifakı ortağı Bahçeli'nin inisiyatifiyle başlayan ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kararlı tutumuyla ilerleyen Terörsüz Türkiye sürecinde 12 Mayıs itibarıyla terör örgütü PKK kendini feshetme ve silahları teslim kararı aldığını açıkladı.³¹ Bu gelişmeye ilişkin kritik bir eşiği daha aştıklarını vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan bu durumu ülkenin güvenliği, bölgenin huzuru ve milletin ebedi kardeşliğinin perçinlenmesi adına önemli bulduğunu dile getirdi.³² Bu gelişmeyle birlikte Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye Cumhuriyeti'nin kendi meselesini kendi devleti, kendi siyasi kurumları ve kendi vatandaşlarının iradesiyle çözebilme kabiliyetine sahip olduğunu dost ve düşmana gösterdiklerini vurguladı.³³ Bu noktada vatan evlatlarına bırakılacak en önemli mirasın Terörsüz Türkiye olacağını söyleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan bu süreçte DEM Parti'nin silah vesayetinden kurtuldukça siyasi mücadelesini çok daha farklı bir şekilde sürdürme fırsatı yakalayacağını belirtti.³⁴ Bu amaçla Türkiye'yi yarım asırlık bölücü terör prangalarından kurtarmak için çok boyutlu bir çaba gösteren Cumhurbaşkanı Erdoğan 11 Temmuz'da PKK'nın sembolik olarak silah yakma görüntülerine ilişkin açıklamasında bu önemli adımın

28 Koray Taşdemir, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Terörsüz Türkiye Çabalarında Yeni Bir Safhaya Geçilmiştir", Anadolu Ajansı, 28 Şubat 2025.

29 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Şehit Aileleriyle İftar Programında Bir Araya Geldi", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 1 Mart 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-sehit-aileleriyle-iftar-programinda-bir-araya-geldi>, (Erişim tarihi: 3 Kasım 2025).

30 "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Nüfusun Azalması Savaşta Çok Daha Önemli Bir Tehdittir", TRT Haber, 19 Nisan 2025.

31 Duygu Yener, "AK Parti Sözcüsü Çelik: PKK'nın Kendini Feshetme ve Silah Bırakma Kararı Alması Önemli Bir Aşamadır", Anadolu Ajansı, 12 Mayıs 2025.

32 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kabine Toplantısı'nın Ardından Millete Seslendi", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 12 Mayıs 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskanligi-kabinesi-cumhurbaskani-erdogan-baskanliginda-toplandi-12-05-25>, (Erişim tarihi: 4 Kasım 2025).

33 "Cumhurbaşkanımız Erdoğan, Partimizin TBMM Grup Toplantısı'nda Konuştu", AK Parti, 14 Mayıs 2025, <https://www.akparti.org.tr/gundem-haberleri/cumhurbaskanimiz-erdogan-partimizin-tbmm-grup-toplantisi-nda-konus-tu-14-05-2025-14-10-39>, (Erişim tarihi: 4 Kasım 2025).

34 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Macaristan Ziyareti Dönüşü Gazetecilerin Sorularını Yanıtladı", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 22 Mayıs 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-macaristan-ziyareti-donusu-gazetecilerin-sorularini-yanitladi>, (Erişim tarihi: 4 Kasım 2025).

ülkenin güvenliği, milletin huzuru ve bölgede kalıcı barışının tesisi için önemli bir gelişme olduğunu ifade etti.³⁵

Türkiye'nin terör prangasından kurtulma mücadelesinin kısır çekişmeler ve farklı ikbal hesaplarına kurban edilmemesi gerektiğinin altını çizen Cumhurbaşkanı Erdoğan bu bağlamda Terörsüz Türkiye sürecinin özellikle ana muhalefet partisi için geçmiş günahlarına kefarete olabilecek bulunmaz bir fırsat olduğunu vurguladı.³⁶ Bu çerçevede Terörsüz Türkiye sürecinde siyasi destek ve katılımı artırmanın önemine her seferinde vurgu yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan 5 Ağustos'ta Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun kurulmasını demokratik zeminde meseleleri konuşarak çözme yolunda atılmış önemli bir adım olarak nitelendirdi.³⁷ Ayrıca komisyonun kurulmasını Terörsüz Türkiye hedefinin yalnızca güvenlik değil, demokratik meşruiyet temelinde de yürütüldüğünün net göstergesi olduğunu vurguladı.³⁸ Tüm bu gelişmelerin neticesinde geride bırakılan bir yıl içinde terör örgütünün saldırılarını durdurduğu, kendisini feshettiğini açıkladığı ve sembolik bir törenle silahlarını yaktığını hatırlatan Cumhurbaşkanı Erdoğan 1984'ten bu yana hem 10 binlerce can kaybına hem de 2 trilyon dolarlık ekonomik kayba yol açan terör belasının Terörsüz Türkiye sürecinde bitme noktasına geldiğini belirtti.³⁹

Cumhurbaşkanlığına Bağlı Kurumlar

2025 yılı, Cumhurbaşkanlığına bağlı kurumların hem yasal altyapılarının güçlendirildiği hem de operasyonel kapasitelerinin artırıldığı bir dönem oldu. Bu alandaki en önemli gelişmelerden biri ise Devlet Denetleme Kurulunun (DDK) yetki alanıyla ilgiliydi. "Vatandaş odaklı yönetim, etkin denetim" ilkesi kapsamında TBMM Genel Kurulunda kabul edilen düzenlemeyle DDK'nin denetim çerçevesi genişletildi.⁴⁰ Bu düzenlemeyle birlikte kurul; kamuya yararlı dernekler, vakıflar ve kooperatiflerde her

35 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Terör Örgütü PKK'nın Silahları Teslimiyle İlgili Açıklama", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 11 Temmuz 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-dan-teror-orgutu-pkknin-silahlari-teslimiyle-ilgili-aciklama>, (Erişim tarihi: 4 Kasım 2025).

36 "Cumhurbaşkanlığı Kabinesi Toplandı", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 28 Temmuz 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskanligi-kabinesi-toplandi-28-07-25>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025).

37 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, DEİK 38. Olağan Mali Genel Kurulu ve Ustalara Saygı Ödül Töreni'nde Konuştu", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 8 Ağustos 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-deik-38-olagan-mali-genel-kurulu-ve-ustalara-saygi-odul-torende-konustu>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025).

38 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Katar Dönüşü Gazetecilerin Sorularını Yanıtladı", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 16 Eylül 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-katar-donusu-gazetecilerin-sorularini-yanitladi>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025).

39 "Cumhurbaşkanı Erdoğan: 'Asıl Olan, Vatandaş Olmaktan Şeref Duyduğumuz Türkiye Cumhuriyeti'ni İlelebet Muzaffer Kılabilme", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 1 Ekim 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-asil-olan-vatandasi-olmaktan-seref-duyugumuz-turkiye-cumhuriyetini-ilelebet-muzaffer-kilabilme>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025).

40 "Beştepe'de 'Vatandaş Odaklı Yönetim, Etkin Denetim' Konulu Koordinasyon Toplantısı", TRT Haber, 28 Aralık 2024.

türlü inceleme, araştırma ve denetleme yapma yetkisinin yanı sıra gerekli durumlarda kamu görevlilerini görevden uzaklaştırma yetkisine de sahip oldu.⁴¹

İç denetim mekanizmaları bu şekilde düzenlenirken Türkiye'nin milli güvenliğinin bir bileşeni olan Milli İstihbarat Teşkilatının (MİT) 2025 gündeminde Terörsüz Türkiye hedefi ve bölgesel diplomasi faaliyetleri yer aldı. Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Erdoğan, terör örgütünün silah bırakma sürecine ilişkin takibin MİT tarafından titizlikle yapılacağını ve çalışmaların kontrollü bir şekilde devam ettiğini belirtti.⁴² Bu süreç MİT yetkililerinin terör örgütü PKK'nın silah imha sürecinde görev almasıyla sahada somutlaştı.⁴³ MİT Başkanı İbrahim Kalın, Terörsüz Türkiye çalışmaları kapsamında TBMM'de grubu bulunan siyasi partilere bir bilgilendirme ziyareti gerçekleştirdi.⁴⁴ Diplomasi alanında ise MİT, Suriye ile yürütülen temaslarda etkin rol oynayarak ülkenin siyasi istikrarının korunması ve toplumsal barışın sürdürülmesine katkı sağladı.⁴⁵ Ayrıca Teşkilat, Gazze'de ateşkesin sağlanmasıyla sonuçlanan müzakerelerde de Türkiye'yi temsil etti.⁴⁶

Milli güvenliğin bir diğer bileşeni olan savunma sanayii alanında ise 2025 somut ilerlemelerin kaydedildiği bir yıl oldu. Savunma Sanayii Başkanlığı koordinasyonunda 2 bin kilometre menzilli balistik füze, Çelik Kubbe, Türksat 6A, ALTAY 3 tankı ve milli muharip uçağı KAAN gibi stratejik projelerde ilerlemeler sağlandı.⁴⁷ Bu projelerin de bir parçasını oluşturduğu 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi, Mart'ta düzenlenen bir tanıtım toplantısıyla kamuoyuna duyuruldu.⁴⁸ Başkanlık, savunma sanayii ticaret hedeflerini gerçekleştirmek üzere İtalya, Pakistan, Endonezya, Malezya ve Ruanda gibi ülkelerle ihracat anlaşmaları imzala-

41 Aykut Yılmaz, Gazi Nogay ve Oğuzhan Sarı, "Ekonomiye İlişkin Düzenlemeleri de İçeren Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulunda Kabul Edildi", Anadolu Ajansı, 31 Ocak 2025.

42 "Erdoğan'dan 'PKK'nin Feshi' Açıklaması: Takibi MİT Yapacak, Kalan Kısım Siyasetin İşi", Bianet, 14 Mayıs 2025, <https://bianet.org/haber/erdogan-dan-pkk-nin-feshi-aciklamasi-takibi-mit-yapacak-kalan-kisim-siyasetin-isi-307428>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025).

43 "İbrahim Kalın: DEM Parti ile Görüşme, 'Terörle Mücadele' Konseptimizin Bir Parçası", BBC Türkçe, 11 Temmuz 2025.

44 "MİT Başkanı Kalın, DEM Meclis Grubu'nu Ziyaret Edecek", *Hürriyet*, 21 Temmuz 2025; İsa Toprak, "MİT Başkanı İbrahim Kalın, Yeni Yol Partisi TBMM Grubu'nu Ziyaret Etti", Anadolu Ajansı, 22 Temmuz 2025; "MİT Başkanı Kalın'dan CHP'ye 'Terörsüz Türkiye' Ziyareti", Independent Türkçe, 24 Temmuz 2025.

45 Mehmet Burak Karacaoğlu ve Damla Delialioğlu, "MİT Başkanı Kalın, Şam'da Suriye Cumhurbaşkanı Şara ile Görüştü", Anadolu Ajansı, 17 Eylül 2025.

46 Simeyye Dilara Dinçer, "MİT Başkanı Kalın'ın Katıldığı Gazze Müzakerelerinde Türkiye'nin de Yer Alacağı Görev Gücünün Çalışmaları Ele Alındı", Anadolu Ajansı, 9 Ekim 2025.

47 "Türkiye, 2000 km Menzilli Balistik Füze Geliştiriyor, Stratejik Güç Kapasitesi Yeniden Tanımlanıyor (Çin)", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 20 Ocak 2025, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/turkiye-2000-km-menzilli-balistik-fuze-gelistiriyor-stratejik-guc-kapasitesi-yeniden-tanimlaniyor-cin, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025); Tolga Yanık ve Yunus Türk, "Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanı Görgün: Bu Yıl 3 Altay Tankını Seri Üretimden Çıkarıp Orduya Teslim Edeceğiz", Anadolu Ajansı, 14 Ocak 2025; Mumin Altaş, Fatma Sevinç Çetin, Duygu Yener, Abdullah Sarıca ve Şeyma Güven, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Milli Muharip Uçağımız KAAN Seri Üretime Geçecek", Anadolu Ajansı, 26 Mart 2025.

48 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi Tanıtım Toplantısı'nda Konuştu", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 26 Mart 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-2030-sanayi-ve-teknoloji-stratejisi-tanitim-toplantısında-konustu>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

di.⁴⁹ Aynı zamanda Beyaz Saray ile “ABD’nin Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyula Mücadele Etme Yasası” (CAATSA) yaptırımlarının ve NATO müttefikleri arasındaki savunma sanayii ticaret engellerinin kaldırılması 2025 diplomasinin öncelikli gündem maddeleri arasında yer aldı.⁵⁰

Öte yandan 2025 “siber vatan”ın korunmasına yönelik kurumsal yapının da yeniden şekillendiği bir dönem oldu. Ocak’ta alınan bir kararla Cumhurbaşkanlığı bünyesinde Siber Güvenlik Başkanlığı kuruldu.⁵¹ Eylül’de başkanlığa Ümit Önal atandı.⁵²

MGK Genel Sekreterliğinin 2025’teki en önemli gündem maddesi ise Türkiye’nin ulusal güvenlik stratejisini güncellemek oldu. Bu kapsamda Kırmızı Kitap olarak bilinen Milli Güvenlik Siyaset Belgesi, Türkiye’nin güncel iç ve dış tehdit algılamaları doğrultusunda yenilendi.⁵³ Genel Sekreterlik Terörsüz Türkiye hedefi ve bölücü terör örgütünün feshi ile silahsızlanma sürecini ele alan bildiriler yayımladı.⁵⁴ Bu bildirimlerde terör sorununun çözülmesiyle toplumsal birlik ve beraberliğin güçlendirileceği belirtildi.

2025’te İletişim Başkanlığının gündemi yılın ilk yarısında genel olarak dezenformasyonla mücadele kapsamında şekillendi. Yılın ikinci yarısında başkanlığın en dikkate değer gelişmesi Temmuz’da gerçekleşen görev değişimi oldu. 10 Temmuz’da Prof. Dr. Fahrettin Altun görevini düzenlenen törenle Prof. Dr. Burhanettin Duran’a devretti.⁵⁵ Başkan Duran göreve geldikten sonraki süreçte yaptığı açıklamalarda “güvenli ve adil bir iletişim ekosistemi” oluşturmak için yerli ve milli mecraları artırma ve dijital okuryazarlığı yaygınlaştırma hedeflerini ortaya koydu.⁵⁶ Bu yeni dönemde İletişim Başkanlığı kurumsal başarısını uluslararası alanda da

49 “Türkiye ile İtalya Arasında 11 Anlaşma İmzalandı”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 29 Nisan 2024, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiye-ile-italya-arasinda-11-anlasma-izalandi>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025); Abdulkadir Günyol, “Türk Savunma Sanayisi Şirketleri Endonezya’da Stratejik İşbirliği Anlaşmalarına İmza Attı”, Anadolu Ajansı, 12 Şubat 2025; Başak Berber, “Türkiye ve Malezya’dan Savunma Sanayiinde 3 Anlaşma”, SavunmaSanayiST.com, 28 Şubat 2025, <https://www.savunmasanayist.com/turkiye-ve-malezyadan-savunma-sanayiinde-3-anlasma>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

50 “Cumhurbaşkanı Erdoğan ve ABD Başkanı Trump Görüşmesine İlişkin Açıklama”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 16 Mart 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-ve-abd-baskani-trump-gorusmesine-iliskin-aciklama>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

51 Alper Şaşmaz, “Cumhurbaşkanlığı Kararnesiyle Siber Güvenlik Başkanlığı Kuruldu”, Anadolu Ajansı, 8 Ocak 2025.

52 Kemal Karadağ, “Siber Vatanın Korunmasında Stratejiyi MGK Benzeri Kurul Belirleyecek”, Anadolu Ajansı, 12 Ocak 2025; Semih Erdoğan, “Atama Kararları Resmi Gazete’de”, Anadolu Ajansı, 24 Ekim 2025

53 “Milli Güvenlik Kurulu (MGK) Cumhurbaşkanlığı Erdoğan Başkanlığında Toplandı”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 22 Ocak 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/milli-guvenlik-kurulu-mgk-cumhurbaskani-erdogan-baskanliginda-toplandi-22-01-25>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

54 Merve Yıldızalp Yormaz, “MGK Bildirisi: Terör Prangasının Sökülüp Atılmasıyla Milletimizin Kardeşliği Daha da Pekilecek”, Anadolu Ajansı, 30 Temmuz 2025; “MGK’dan 8 Maddelik Bildiri”, *Habertürk*, 30 Eylül 2025.

55 “İletişim Başkanı Duran, Görevi Fahrettin Altun’dan Devraldı”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 10 Temmuz 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/duyurular/detay/iletisim-baskani-duran-gorevi-fahrettin-altundan-devraldi>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

56 Abdullah Sarica, “İletişim Başkanı Duran: Güvenli ve Adil Bir İletişim Ekosistemi için Elimizden Gelen Bütün Gayreti Göstereceğiz”, Anadolu Ajansı, 9 Ekim 2025.

sürdü. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER), Uluslararası Halkla İlişkiler Derneği (IPRA) tarafından 2025 Altın Küre Mükemmellik Ödülleri'nde iki ödüle layık görüldü.⁵⁷ Ayrıca Ekim'de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın imzasıyla *Resmi Gazete*'de yayımlanan atama kararlarına göre Abdülkadir Çay, Basın İlan Kurumu Genel Müdürü olarak atandı.⁵⁸

Diyanet İşleri Başkanlığı için 2025 yılı idari ve yasal alanda yeniden yapılanmanın öne çıktığı bir dönem oldu. Prof. Dr. Ali Erbaş'ın görev süresinin tamamlanmasının ardından başkanlığa Prof. Dr. Safi Arpaguş atandı.⁵⁹ Bu görev değişimini Ekim'de *Resmi Gazete*'de yayımlanan yeni üst düzey atamalar takip etti.⁶⁰ İdari yapılanmanın yanı sıra Mayıs'ta TBMM'de kabul edilen yasal bir düzenlemeyle Din İşleri Yüksek Kurulunun yetkileri genişletildi ve kurula resmi kurumlarca talep edilen dini yayınları inceleme ve namaz vakitleri ile dini günleri tespit etme görevi verildi.⁶¹ Başkanlığın yıl içindeki diğer faaliyetleri arasında Mart'ta "İyilik Haftası"nın (13-20 Mart) ilan edilmesi ve Ağustos'ta tüm dijital hizmetlerin "e-Diyanet" uygulaması altında birleştirilmesi yer aldı.⁶²

Ekonomik alanda Strateji ve Bütçe Başkanlığının 2025 gündemi Şubat'ta yayımlanan ve deprem bölgesi için 2024 sonu itibarıyla 2,6 trilyon lira kamu harcaması yapıldığını bildiren raporla başladı.⁶³ Yılın son çeyreğinde ise 2026 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Teklifi ile 2025 Yıllık Ekonomik Raporu hazırlandı.⁶⁴ Öte yandan Türkiye Varlık Fonu 2025'te uluslararası alandaki konumunu güçlendirirken Global SWF değerlendirmesinde yönetim ve sürdürülebilirlik kriterlerine göre dünyadaki ilk 5 varlık fonu arasında yer aldı ve Nisan'da Irak Kalkınma Fonu ile stratejik bir iş birliği mutabakat zaptı imzaladı.⁶⁵

57 Özcan Yıldırım, "CİMER'e Uluslararası İki Ödül", Anadolu Ajansı, 9 Ekim 2025.

58 Fatih Gökbulut, "Basın İlan Kurumu Genel Müdürlüğüne Abdülkadir Çay Atandı", Anadolu Ajansı, 18 Ekim 2025.

59 Abdullah Sarica, "Diyanet İşleri Başkanı Safi Arpaguş, Görevini Ali Erbaş'tan Devraldı", Anadolu Ajansı, 19 Eylül 2025.

60 "Cumhurbaşkanı Kararı (Karar Sayısı: 2025/286)", *Resmi Gazete*, Sayı: 33009, 4 Ekim 2025.

61 Ahmet Buğra Olaş ve Meriç Ürer, "Bazı Kanunlar ile 660 sayılı KHK'de Değişiklikler İçeren Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulunda Kabul Edildi", Anadolu Ajansı, 30 Mayıs 2025.

62 "Türkiye 'İyilik Haftası'nı Kutluyor", T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, 13 Mart 2025, <https://www.diyaret.gov.tr/tr-tr/Kurumsal/Detay/37451/turkiye-iyilik-haftasini-kutluyor>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025); Fırat Taşdemir, "Diyanet İşleri Başkanlığının Tüm Dijital Uygulamaları e-Diyanet'te", Anadolu Ajansı, 29 Ağustos 2025.

63 Zeynep Duyar, "Strateji ve Bütçe Başkanlığının Raporu ile Deprem Bölgesine Yatırımların Tutarları Belirlendi", Anadolu Ajansı, 6 Şubat 2025.

64 "2026 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Teklifi ve Bağlı Cetveller", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2025/10/2026-Yili-Merkezi-Yonetim-Butce-Kanunu-Teklifi-ve-Bagli-Cetveller.pdf>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025); "2026 Yılı Bütçe Gerekçesi", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2025/10/2026-Yili-Butce-Gerekcesi.pdf>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025); "Yıllık Ekonomik Rapor 2025", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2025/10/Yillik-Ekonomik-Rapor-2025.pdf>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

65 "Türkiye Varlık Fonu Yine İlk 5'te Yer Aldı: Uluslararası Başarı Sürüyor", İstanbul Ticaret Gazetesi, 12 Temmuz 2025, <https://istanbul ticaret gazetesi.com/turkiye-varlik-fonu-yine-ilk-5te-yer-aldi-uluslararasi-basari-suruyor>, (Erişim tarihi: 1 Aralık 2025); "Türkiye Varlık Fonu Dünyada İlk 10 Arasında", Bloomberg HT, 19 Eylül 2025.

Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları ve Ofisler

10 Temmuz 2018 tarihli 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 21. maddesi gereğince kurulan Cumhurbaşkanlığı bünyesindeki politika kurullarında yeni düzenlemeler yapıldı ve 10 Nisan 2025'te kurullarda görev alacak 140 ismin atamaları *Resmî Gazete*'de yayımlandı.

Öte yandan On İkinci Kalkınma Planı doğrultusunda ailenin korunması ve güçlendirilmesine yönelik yapılan çalışmaların ivme kazandığı son dönemde genç nüfusun korunması, geçmişten günümüze aktarılan değer ve kültürel kimliğin muhafaza edilmesi, aile kurumunun güçlendirilmesi için kapsamlı önlemlerin alınması ihtiyacına binaen stratejilerin, hedeflerin ve faaliyetlerin yer aldığı "Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)" hazırlandı. Söz konusu plan doğrultusunda aile kurumunun öneminin vurgulanması, aile içindeki birlik ve beraberliğin korunması, mevcut riskler karşısında ailenin topyekün desteklenmesi amacıyla 2025 yılı Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından "Aile Yılı" olarak ilan edildi.⁶⁶ Bu çerçevede Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde 172 numaralı Nüfus Politikaları Kurulu Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile "Nüfus Politikaları Kurulu" ve 171 numaralı Aile Enstitüsü Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile "Aile Enstitüsü" kuruldu.⁶⁷

Diğer taraftan cumhurbaşkanının imzasıyla yayımlanan 183 numaralı Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile de Cumhurbaşkanlığı bünyesinde yer alan Dijital Dönüşüm, Finans ve İnsan Kaynakları ofisleri kapatılırken Yatırım Ofisinin adı "Yatırım ve Finans Ofisi" şeklinde değiştirildi.⁶⁸ Bu değişikliklerin ardından Yatırım ve Finans Ofisi başkanlığına 10 Nisan'da Ahmet Burak Dağlıoğlu atandı.⁶⁹

Afetlerle Mücadele

2025 yılı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) koordinasyonunda "afetlere karşı dirençli toplum oluşturma" hedefi çerçevesinde kurumsal kapasite ve operasyonel etkinliğin artırıldığı bir dönem oldu. Kurumsal gelişim 2024-2028 AFAD Stratejik Planı'nın uygulanmasıyla desteklendi. Bu plan afet risk azaltma, etkin müdahale ve kurumsal gelişimin sağlanması gibi amaçlara odaklandı.⁷⁰ Bu stratejik plan doğrultusunda kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının des-

66 "2025 Yılı Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın Takdirleriyle 'Aile Yılı' Olarak İlan Edildi", Aile Yılı, 6 Ocak 2025, <https://aileyili.gov.tr/kategoriler/aile-yili-hakkinda>, (Erişim tarihi: 8 Kasım 2025).

67 Alper Şaşmaz, "Nüfus Politikaları Kurulu ile Aile Enstitüsünün Kurulmasına İlişkin Kararlar Resmî Gazete'de", Anadolu Ajansı, 25 Aralık 2024.

68 Hüseyin Cem Dağistanlı, "Cumhurbaşkanlığına Bağlı Ofis ve Politika Kurullarına İlişkin Düzenlemeler Resmî Gazete'de", Anadolu Ajansı, 28 Mart 2025.

69 Ayşe Böcüoğlu Bodur, "Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi Başkanlığına Burak Dağlıoğlu Atandı", Anadolu Ajansı, 10 Nisan 2025.

70 "AFAD 2024-2028 Stratejik Planı Yayımlandı", T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, 28 Mayıs 2024, <https://www.afad.gov.tr/afad-2024-2028-stratejik-plani-yayimlandi>, (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

teğiyle arama kurtarma personeli gücü 130 bin kişiye çıkarılarak depremler sonrası belirlenen 100 bin kişilik hedefin üzerine çıkıldı. Ayrıca AFAD'ın teknik kapasitesini güçlendirmek amacıyla envantere 1.259 yeni araç ile 158 drone ve bir "bulut altı İHA" (BAHA) eklendi.⁷¹ Kapasite artırımına ek olarak toplumun tüm kesiminde afetlere hazırlık kültürünü oluşturmayı hedefleyen Afete Hazır Türkiye Projesi başlatıldı.⁷²

Yılın ilk on aylık periyodunda geliştirilen kurumsal ve teknik kapasite saha operasyonlarına da yansdı. Türkiye genelinde toplam 6 bin 599 afet ve acil duruma etkin şekilde müdahale edildi. Bu müdahaleler arasında 3 bin 35 orman yangını, 404 sel ve su baskını, 382 heyelan ve büyüklüğü 4 ve üzeri olan 389 deprem olayı yer aldı. Ekipler bu büyük doğal afetlerin yanı sıra 11 maden kazası, 16 çığ, 78 kaya düşmesi ve 2 bin 284 diğer acil durum olayına müdahale ederek operasyonel çeşitliliğini ve etkinliğini korudu.⁷³

Sismik afetlerle mücadele kapsamında Balıkesir Sındırgı'da 10 Ağustos ve 27 Ekim'de meydana gelen 6,1 büyüklüğündeki depremlerin ardından bölge afet bölgesi ilan edildi. Bölgeyi kısa aralıklarla etkileyen iki ayrı sarsıntı sonucunda toplam 16 binanın yıkıldığı felakette Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) devreye alındı.

Hidrometeorolojik afetlerin artışı karşısında ise AFAD ve ilgili yerel paydaşlar koordineli müdahale prosedürlerini uyguladı. İzmir Bergama'da metrekaresine 137 kilogramın üzerinde yağışın düştüğü sağanak ve taşkın olayında yerel yönetim ekiplerine AFAD ve polis ekipleri destek verdi.⁷⁴ Rize, Giresun, Artvin ve Kars'ta meydana gelen sel ve heyelanlarla mücadele için AFAD; 112 Acil Sağlık, İl Özel İdaresi, DSİ, UMKE ve jandarma ekipleriyle birlikte sahada görev aldı.⁷⁵

Öte yandan 2025 boyunca çıkan orman yangınlarında toplam 80 bin hektar alan yandı.⁷⁶ Yoğun olarak Akdeniz ve Ege bölgelerinde meydana gelen yangınlar kurumlar arası iş birliği ve teknik araç kullanımı sayesinde kontrol altına alındı. Bu yangınlara müdahalede AFAD'ın da dahil olduğu AKUT, Kızılay, emniyet ve itfaiye gibi çok sayıda kurumdan yüzlerce personel görev aldı.⁷⁷ Yürütülen bu yoğun mücadelede karadan ve havadan etkili olabilmek için uçak, helikopter ve arazöz gibi yoğun teknik araçlar kullanıldı.

71 Hüseyin Cem Dağıstanlı, "Türkiye'de 10 Ayda 6 Bin 599 Afet ve Acil Duruma Müdahale Edildi", Anadolu Ajansı, 19 Kasım 2025.

72 "Afete Hazır Türkiye Projesi", AFAD, <https://www.afad.gov.tr/afete-hazir-turkiye-projesi>, (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

73 Dağıstanlı, "Türkiye'de 10 Ayda 6 Bin 599 Afet ve Acil Duruma Müdahale Edildi".

74 Günay Pabuşçu ve Gökhan Düzyol, "İzmir'in Bergama İlçesinde Sağanak Hayatı Olumsuz Etkiledi", Anadolu Ajansı, 28 Ekim 2025.

75 Fikret Delal, Atakan Çıtık ve Yusuf Okur, "Şiddetli Yağış Karadenizde Sel ve Heyelana Neden Oldu", Anadolu Ajansı, 20 Eylül 2025; "Kars'ta Sel ve Heyelan: Evler ve Ahırlar Yıkıldı", TRT Haber, 26 Temmuz 2025.

76 Şaduman Türkay, "Bu Yıl Çıkan 6 Bin 800 Orman Yangınında Toplam 80 Bin Hektar Alan Yandı", Anadolu Ajansı, 8 Ekim 2025.

77 "Ödemiş'ten Acı Haber: Orman İşçisi Yaşamını Yitirdi", NTV, 5 Temmuz 2025.

Ayrıca Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının deprem bölgesinde yürüttüğü “Asrın İnşa Seferberliği” kapsamında 6 Şubat 2023 depremleri sonrası hazine arazilerinde tamamlanan kalıcı konut ve iş yeri sayısı yıl sonu itibarıyla 455 bin 357’ye ulaştı.⁷⁸ Diğer taraftan 81 ili kapsayacak şekilde “Yüzyılın Konut Projesi” başlatılmış ve ülke sathında 500 bin sosyal konut yapılması planlanmıştır. Proje ulusal düzeyde büyük ilgi görmüş, yaklaşık 9 milyon vatandaş sosyal konut hakkı için başvurmuş, 5 milyondan fazla başvurunun geçerli olduğu açıklanmıştır. Yıl sonu itibarıyla projede hak sahipliği için kura çekimleri yapılmıştır.

Son olarak afet yönetimi bağlamında küresel iklim değişikliği çalışmalarına yönelik olarak Türkiye, 2025 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı COP30’a katılım sağlamış ve 2026’da COP31 toplantısının ev sahipliğini alma başarısı göstermiştir. Bu gelişmeyle Türkiye, küresel iklim siyasetinde aktif rol almak ve çevre diplomasisi açısından ana aktör olmak adına önemli bir kazanım elde etmiştir.

DIŞ POLİTİKA

Cumhurbaşkanı Erdoğan 2025 boyunca bölgesel ve küresel sorunlara çözüm üretmek amacıyla uluslararası temaslarını yoğun şekilde sürdürdü. Yürüttüğü diplomasi trafiğinde ülkenin menfaatlerini gözettiği kadar insanlığı, vicdanı ve komşuluk hukukunu da temel prensip olarak ele aldığını vurguladı.

2025’te Cumhurbaşkanı Erdoğan uluslararası arenadaki temaslarını sürdürerek bölgesel ve küresel sorunlara odaklandı. Yılın önemli diplomasi durakları arasında 22-23 Kasım arasında “Kimseyi Geride Bırakmadan Kapsayıcı ve İktisadi Büyüme” gündemiyle katıldığı Güney Afrika Cumhuriyeti’ndeki G20 Liderler Zirvesi yer aldı. Zirve kapsamında Güney Kore devlet başkanı, Endonezya cumhurbaşkanı yardımcısı, Avustralya başbakanı, Meksika hazine bakanı ve AB Komisyonu başkanı ile de ikili görüşmeler gerçekleştiren Cumhurbaşkanı Erdoğan ayrıca Kanada ile savunma sanayii iş birliğini geliştirme arzusunu dile getirdi. Ardından TDT’nin “Bölgesel Barış ve Güvenlik” temalı 12. zirvesi için 7 Ekim’de Azerbaycan’ın Gebele şehrini ziyaret etti.⁷⁹ Eylül’de gerçekleştirdiği ABD temasları kapsamında yoğun bir diplomasi trafiği yürüterek iki ülke arasında Stratejik Sivil Nükleer İş Birliği Mutabakat Zaptı’nın imzalanmasına öncülük etti.⁸⁰ Yılın sonlarına doğru Kuveyt, Katar ve Umman’a resmi ziyaretlerde bulunulacağı ve bu ziyaretler vesilesiyle ikili ilişkileri pekiştirecek

78 “Bakan Kurum: Bize Diyorlar ki ‘Devlet Nerede?’ Biz de Diyoruz ki ‘İşte, Devlet Burada’”, T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 15 Kasım 2025, <https://www.csb.gov.tr/bakan-kurum-bize-diyorlar-ki-devlet-nerede-biz-de-diyoruz-ki-iste-devlet-burada-bakanlik-faaliyetleri-42917>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2025).

79 “İletişim Başkanı Duran’dan Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Azerbaycan’a Yapacağı Ziyarete İlişkin Açıklama”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 6 Kasım 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/iletisim-baskani-durandan-cumhurbaskani-erdoganin-azerbaycana-yapacagi-ziyarete-iliskin-aciklama>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025).

80 “Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan ABD’de Yoğun Diplomasi Trafiği”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 26 Eylül 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogandan-abdde-yogun-diplomasi-trafigi>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025).

anlaşmalar imzalanacağı duyuruldu.⁸¹ Ayrıca Cumhurbaşkanı Erdoğan 10 Aralık'ta Türkmenistan'daki Uluslararası Barış ve Güven Forumu'na hitap etti ve katılan liderlerle ikili görüşmeler yaptı.⁸² Bu yoğun yurt dışı mesaisine ek olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan 13 Kasım'da KKTC Cumhurbaşkanı Tufan Erhürman'ı ağırladı.⁸³

Cumhurbaşkanı Erdoğan yıl içerisinde uluslararası kamuoyunda Türkiye'nin vizyonu ve dış politika önceliklerini aktarmak amacıyla çeşitli önemli yayın organlarına makaleler de kaleme aldı. Bu kapsamda *Newsweek*, *People's Daily*, *Nikkei Shimbun*, *El Pais* ve Aljazeera gibi prestijli mecralarda "Adalet ve Refah için Türkiye'nin Diplomatik Vizyonu",⁸⁴ "Barış ve Adalet için Ortak Yol",⁸⁵ "Asya'nın İki Ucundan Dünyanın Ortak Vicdanına",⁸⁶ "Sınırları Aşan Merhamet: Medeniyetler İttifakı ve İnsani Diplomasi"⁸⁷ ve "İnsanlığın Vicdanı Gazze'de Sınıyor"⁸⁸ gibi Türkiye'nin küresel ve insani diplomasisini öne çıkaran makaleleri yayımlandı.

Cumhurbaşkanının Ara Buluculuk Rolü

Yapıcı diplomasi faaliyetleriyle bölge istikrarına katkı sağlayan Cumhurbaşkanı Erdoğan 2025'te dış politikada ara buluculuk çalışmalarıyla pek çok krizin çözümünde öncü aktörlerden biri olmayı sürdürdü. Bu çabaların bir sonucu olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Savaşın kazananı, adil bir barışın kaybedeni olmaz" şiarıyla ulus-

81 "İletişim Başkanı Duran'dan, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Kuveyt, Katar ve Umman Ziyaretlerine İlişkin Açıklama", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 20 Ekim 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/iletisim-baskani-durandan-cumhurbaskani-erdoganin-kuveyt-katar-ve-umman-ziyaretleri-mesaji>, (Erişim tarihi: 4 Kasım 2025).

82 "İletişim Başkanı Duran'dan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Türkmenistan Ziyaretine İlişkin Açıklama", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 10 Aralık 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/iletisim-baskani-durandan-cumhurbaskani-erdoganin-turkmenistan-ziyaretine-iliskin-aciklama>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

83 "İletişim Başkanı Duran'dan, KKTC Cumhurbaşkanı Erhürman'ın Ankara Ziyaretine İlişkin Açıklama", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 10 Kasım 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/iletisim-baskani-durandan-kktc-cumhurbaskani-erhurmanin-ankara-ziyaretine-iliskin-aciklama>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

84 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Newsweek için Kaleme Aldığı 'Adalet ve Refah için Türkiye'nin Diplomatik Vizyonu' Başlıklı Makale", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 21 Eylül 2025, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/cumhurbaskanimizin_kaleminden/detay/adalet-ve-refah-icin-turkiyenin-diplomatik-vizyonu, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

85 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, People's Daily için Kaleme Aldığı 'Barış ve Adalet için Ortak Yol' Konulu Makale", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 31 Ağustos 2025, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/cumhurbaskanimizin_kaleminden/detay/cumhurbaskani-erdoganin-peoples-daily-icin-kaleme-aldigi-baris-ve-adalet-icin-ortak-yol-konulumakale-31-08-25, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

86 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Nikkei Shimbun Gazetesi için Kaleme Aldığı 'Asya'nın İki Ucundan Dünyanın Ortak Vicdanına' Konulu Makale", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 29 Ağustos 2025, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/cumhurbaskanimizin_kaleminden/detay/cumhurbaskani-erdoganin-nikkei-shimbun-gazetesi-icin-kaleme-aldigi-asyanin-iki-ucundan-dunyanin-ortak-vicdanina-konulu-makale, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

87 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, El Pais Gazetesi için Kaleme Aldığı 'Sınırları Aşan Merhamet: Medeniyetler İttifakı ve İnsani Diplomasi' Başlıklı Makale", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 18 Ağustos 2025, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/cumhurbaskanimizin_kaleminden/detay/cumhurbaskani-erdoganin-el-pais-gazetesi-icin-kaleme-aldigi-sinirlari-asan-merhamet-medeniyetler-ittifaki-ve-insani-diplomasi-baslikli-makale, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

88 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Al Jazeera için Kaleme Aldığı, 'İnsanlığın Vicdanı Gazze'de Sınıyor' Başlıklı Makale", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 14 Ağustos 2025, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/cumhurbaskanimizin_kaleminden/detay/cumhurbaskani-erdoganin-al-jazeera-icin-kaleme-aldigi-insanligin-vicdani-gazgede-sinaniyor-baslikli-makale-15-08-25, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

lararası krizlerde oynadığı ara bulucu rolü Türkiye Cumhuriyeti'ni sorunların çözümünde “anahtar ülke” konumuna getirdi.

Bu etkin diplomasi anlayışıyla Afrika Boynuzu ülkelerinden Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti ile Somali Federal Cumhuriyeti arasında bir süredir devam eden Somaliland krizi 2024'ün son ayında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ara buluculuğunda çözüm yoluna girmişti. Bu girişim sonucunda Etiyopya ile Somali arasında uzlaşılan Ankara Bildirisi'nde Türkiye'nin kolaylaştırıcılığında tarafların görüş ayrılıkları ve tartışmalı meselelerden vazgeçip ortak refah doğrultusunda kararlılıkla ilerleme konusunda mutabık kaldıkları kaydedilmişti.⁸⁹ Bu bağlamda barışın üstünlüğüne vurgu yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan 2025'te de Türkiye'nin Somali'nin huzur ve güvenliği ile toprak bütünlüğüne önem verdiğini, Etiyopya ile yürütülen kalıcı barış ve istikrarı tesis etme sürecine verilen desteğin kesintisiz süreceğini ifade etti. Ayrıca Türkiye'nin Afrika Kıtası'yla ilişkilerini “Afrika Ortaklık Politikası” temelinde bütüncül, kurumsal ve sistematik bir çerçevede ilerlettiğini bildiren Cumhurbaşkanı Erdoğan kıtanın sorunlarına Afrikalı çözümler bulunması ilkesi çerçevesinde eşit ortaklık ve kazan kazan temelinde kıtanın istikrar ve kalkınmasına katkıda bulunmayı hedeflediklerini vurguladı.⁹⁰

Diğer yandan Sudan Cumhuriyeti ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesi için de Cumhurbaşkanı Erdoğan Aralık 2024'te Sudan Egemenlik Konseyi Başkanı General Abdülfettah Burhan ile bir araya gelmişti.⁹¹ Yapılan görüşmede Türkiye'nin ara buluculuk teklifinde bulunduğu kamuoyuna yansımış ve Sudan tarafı bu öneriyi olumlu karşıladığını açıklamıştı. Benzer biçimde BAE de Türkiye'nin ara buluculuk teklifine sıcak bakmış ve Ankara ile iletişim kanallarının açık olduğunu belirtmişti. Ancak ilerleyen zamanlarda Sudan, ülkesinde gerçekleştirilen bazı saldırılarda kullanılan gelişmiş insansız hava aracı (İHA) sistemlerinin BAE tarafından sağlandığını iddia ederek Abu Dabi ile diplomatik ilişkilerini kesti. Bu gelişme üzerine de BAE'de Port Sudan hükümetini Sudan'ın meşru yönetimi olarak tanımadığını açıkladı.⁹² Yaşanan bu gelişmeler üzerine Cumhurbaşkanı Erdoğan, Sudan'da iki yılı aşkın süredir devam eden çatışma ortamında akan kanın durdurulması ve sürdürülebilir barışın tesisinin gerekliliğini ifade etti. Bu çerçevede barışın sağlanmasında uluslararası toplumun ortak sorumluluğuna dikkat çeken

89 “Türkiye Cumhuriyeti'nin Kolaylaştırıcılığıyla Etiyopya ve Somali'nin Ankara Bildirisi”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 12 Aralık 2024, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiye-cumhuriyetinin-kolaylastiriciligiyla-etiyopya-ve-somalinin-ankara-bildirisi>, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2025).

90 “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ruanda Cumhurbaşkanı Kagame ile Ortak Basın Toplantısında Konuştu”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 23 Ocak 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaşkanı-erdogan-ruanda-cumhurbaşkanı-kagame-ile-ortak-basin-toplantısında-konustu>, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2025).

91 “Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Sudan Egemenlik Konseyi Başkanı El-Burhan ile Görüşmesine Dair Açıklama”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 13 Aralık 2024, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaşkanı-erdoganin-sudan-egemenlik-konseyi-başkanı-el-burhan-ile-gorusmesine-dair-aciklama>, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2025).

92 Kaan Devecioğlu, “Sudan-BAE Gerilimi: Arabulucu Türkiye mi Olacak?”, ORSAM, 15 Mayıs 2025, <https://orsam.org.tr/yayinlar/sudan-bae-gerilimi-arabulucu-turkiye-mi-olacak>, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2025).

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin barışın tesisi için çabalarını devam ettireceğini vurguladı.

Öte yandan Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in "özel operasyon" olarak adlandırdığı 22 Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşında Cumhurbaşkanı Erdoğan, savaşın ilk gününden bu yana taraflar arasında müzakere edilmiş bir barışın tesisi için yoğun çaba sarf ettiğini vurgulayarak her iki ülke arasında güvenilir bir ara bulucu olmaya devam edeceğini dile getirdi.⁹³ Bu amaçla Mart 2022'de İstanbul'da iki ülke arasında doğrudan müzakerelere ev sahipliği yaptıklarına ve yürütülen temaslar neticesinde Karadeniz Tahıl Girişimi'ni hayata geçirdiklerine dikkat çeken Cumhurbaşkanı Erdoğan, İstanbul'da başlayan görüşmelerin devamından yana olduğunu belirterek bu görüşmelerde kararlaştırılan esir değişiminin kısa süre içinde gerçekleştirilmiş olmasının memnuniyet verici olduğunu ifade etti.⁹⁴ Bunun yanı sıra Türkiye'nin kapsamlı ateşkesin tesisini güçlü şekilde desteklediğini ve NATO'nun bu savaşın bir parçası olmaması yönündeki tutumunu muhafaza ettiğini vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan, her iki ülke açısından da daha fazla kan akmadan savaşın adil bir barışla sonlandırılması gerekliliğini belirtti.

Ortadoğu'da ise İsrail'in İran'a yönelik saldırılarıyla başlayan şiddet sarmalının bütün bölgenin güvenliğini riske attığını belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan bölgenin yeni bir savaşa tahammül edemeyeceğini vurgulayarak diplomatik temaslar yoluyla çatışmaların sona erdirilmesi için çalıştıklarını belirtti.⁹⁵ Bu süreçte İran ve İsrail arasındaki bu gerilimin Gazze'de felaket boyutuna ulaşan insani krizi unutturmasına izin vermeyeceklerine dikkat çeken Cumhurbaşkanı Erdoğan, Netanyahu hükümetinin Filistin'deki hukuk ihlallerinin kabul edilemeyeceğini ve Türkiye'nin önceliğinin Gazze'de kalıcı ateşkesin tesisi ve engelsiz insani yardım erişimi olduğunun altını çizdi.⁹⁶ Ayrıca İsrail'i eleştiren lider ve kanaat önderi sayısının yükseldiğini ve Filistin'i devlet olarak tanıyan ülke sayısının arttığını belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin her platformda Filistin davasını ve İsrail saldırganlığını kararlılıkla gündeme getirmeye devam edeceğini ifade etti.⁹⁷ Bununla birlikte İslam dünyasının İsrail tehdidini bertaraf etmek için daha fazla bir ve beraber olması gerektiğine dikkat çeken Cumhurbaşkanı Erdoğan bu süreçte Gazze'de varılan ateşkes mutabakatına

93 "Rusya, Ukrayna'ya Askeri Müdahalede Bulunuyor", Anadolu Ajansı, 24 Şubat 2022.

94 "Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski Görüşmesine İlişkin Açıklama", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 30 Mayıs 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-ve-ukrayna-devlet-baskani-zelenski-gorusmesine-iliskin-aciklama-30-05-25>, (Erişim tarihi: 7 Kasım 2025).

95 "Cumhurbaşkanı Erdoğan ve BAE Devlet Başkanı Al Nahyan Görüşmesine İlişkin Açıklama", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 17 Haziran 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-ve-bae-devlet-baskani-al-nahyan-gorusmesine-iliskin-aciklama-17-06-25>, (Erişim tarihi: 7 Kasım 2025).

96 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, İngiltere Başbakanı Starmer'i Kabulüne İlişkin Açıklama", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 25 Haziran 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdoganin-ingiltere-basbakani-starmeri-kabulune-iliskin-aciklama>, (Erişim tarihi: 7 Kasım 2025).

97 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Filistin Devlet Başkanı Abbas ile Gerçekleştirdiği Görüşmeye İlişkin Açıklama", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 18 Eylül 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-filistin-devlet-baskani-abbas-ile-gorustu-18-09-25>, (Erişim tarihi: 7 Kasım 2025).

ilişkin olarak 13 Ekim'de Mısır'da düzenlenen “Barış için Şarm el-Şeyh Zirvesi”ne katılarak liderlerle birlikte Niyet Beyanı'nı imzaladı. Zirvede Gazze'nin yeniden ayağa kalkması, yaralarının sarılması, Filistinlilerin huzur ve güven içinde geleceğe bakabilmesi için sorumluluk almayı sürdüreceklerini vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan mazlumun yanında, adaletin safında ve barışın öncüsü olmaya devam edeceklerini belirtti.⁹⁸

Kafkasya'da ise Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki barışın tesisi için tarafları en başından bu yana cesaretlendirdiklerini vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Abu Dabi'de başlatılan Bakü ve Erivan hükümetleri arasındaki barış görüşmeleri neticesinde 8 Ağustos'ta iki ülke arasında kalıcı barışa giden adımların atılmasından memnuniyet duyduğunu belirterek barışın tesisi için desteklerini sürdüreceklerini ifade etti. Bu çabaların bir yansıması olarak Washington'da imzalanan barış deklarasyonunda ABD Başkanı Donald Trump Türkiye'nin rolüne ilişkin “Erdoğan'ın bölgede inanılmaz bir nüfuzu var” değerlendirmesi yaptı.⁹⁹ Buna ek olarak Suriye'ye yaptırımları Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın isteği üzerine kaldırdığını ifade eden Trump “Suriye'deki zaferin sorumlusu Cumhurbaşkanı Erdoğan'dı. Bu Türkiye için bir zaferdi” yorumunu yaptı.

Güney Asya'da ise barış ve istikrarın muhafazasını önemli gördüklerine dikkat çeken Cumhurbaşkanı Erdoğan, Nisan'da Pakistan ile Hindistan arasındaki çatışmaya varan gerilimde Pakistanlıların her daim yanında olmaya devam edeceklerini ifade ederek varılan ateşkesten memnuniyet duyduklarını belirtti. Bu çerçevede Cumhurbaşkanı Erdoğan, Keşmir sorununun Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları temelinde Keşmirliilerin beklentileri ekseninde diyalogla çözülmesini desteklediklerini ifade etti.¹⁰⁰ Öte yandan Afganistan ile Pakistan arasında 8 Ekim'de başlayıp 15 Ekim'e kadar hızla bir misilleme sarmalına dönüşen çatışmalar Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın uluslararası arenadaki tecrübesi ve liderliği ışığındaki girişimleri neticesinde 17 Ekim'de geçici bir ateşkes ve ardından 19 Ekim'de Türkiye ve Katar'ın ara buluculuğuyla imzalanan barış anlaşmasıyla kontrol altına alındı.¹⁰¹

98 “Cumhurbaşkanı Erdoğan ‘Şarm el-Şeyh Anlaşması’nın İmza Törenine Katıldı”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 13 Ekim 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-sarm-el-seyh-anlasmasinin-imza-torenine-katildi>, (Erişim tarihi: 7 Kasım 2025).

99 “Cumhurbaşkanı Erdoğan, ABD Başkanı Trump ile Beyaz Saray'da Görüştü”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 25 Eylül 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-abd-baskani-trump-ile-beyaz-sarayda-gorustu>, (Erişim tarihi: 7 Kasım 2025).

100 “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Birleşmiş Milletler 80. Genel Kurulu'na Hitap Etti”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 23 Eylül 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-birlesmis-milletler-80-genel-kuruluna-hitap-etti>, (Erişim tarihi: 7 Kasım 2025).

101 Hayati Ünlü, “Afganistan-Pakistan Krizinde Çatışmadan Ateşkes Giden Süreçte Neler Yaşandı?”, Anadolu Ajansı, 21 Ekim 2025.

Filistin

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın dış politika söyleminin yapı taşlarından biri olan Filistin diplomasisi yıl boyunca krizin insani boyutları, kalıcı ateşkesin sağlanması ve İsrail üzerinde uluslararası baskının artırılması ekseninde şekillendi.

2025'e girerken 15 Ocak'ta Hamas ile İsrail arasında bir ateşkes kararı alındığı ve bu anlaşmanın 19 Ocak'ta yürürlüğe gireceği duyuruldu.¹⁰² Ateşkesin ardından diplomasi trafiği hızlanan Cumhurbaşkanı Erdoğan 29 Ocak'ta Hamas heyetini kabul etti.¹⁰³

Cumhurbaşkanlığının yılın ilk çeyreğindeki öncelikli gündemlerinden biri de Trump'ın Filistinlilerin Gazze dışına tehcir edilmesine yönelik açıklamaları oldu.¹⁰⁴ Cumhurbaşkanı Erdoğan bu planları "Filistin Filistinlilerindir" ilkesiyle reddetti.¹⁰⁵ İsrail'in yayımlı politikalarını bölgedeki istikrarın önündeki engel olarak tanımladı ve Ortadoğu'da kalıcı barışın tek yolunun iki devletli çözüm olduğunu vurguladı.¹⁰⁶

Yılın ikinci çeyreğinde İsrail ile İran arasında artan gerilim, Cumhurbaşkanlığı için yeni bir gündem oluşturdu. Cumhurbaşkanı Erdoğan 12 Haziran'daki saldırıyı bölgesel istikrarı hedef alan bir "provokasyon" olarak nitelendirdi ve uluslararası topluma tepki çağrısında bulundu.¹⁰⁷ Ayrıca katıldığı İslam İşbirliği Teşkilatı, NATO Liderler Zirvesi ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı 17. Zirvesi gibi birçok uluslararası platformda İsrail-İran geriliminin Gazze'deki insani krizden ayrı tutulamayacağını vurguladı.¹⁰⁸

İsrail'in gerçekleştirdiği bölgesel saldırılar yılın üçüncü çeyreğinde de gündemde kaldı. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Filistin'le başlayan krizin yayılarak bölgesel bir istikrarsızlığa dönüşmesini engellemek için küresel aktörleri etkin tedbir almaya çağırdı.¹⁰⁹ Bu süreçte Kanada, İngiltere, İspanya ve Fransa gibi ülkelerle Filistin'in tanınması

102 Mohammed Majed ve Ali Semerci, "Hamas: Ateşkes Anlaşması, İsrail ile Yaşanan Çatışmada Bir Dönüm Noktasıdır", Anadolu Ajansı, 15 Ocak 2025.

103 "Cumhurbaşkanı Erdoğan Hamas Heyetini Kabul Etti", DW Türkçe, 29 Ocak 2025.

104 "Trump, Filistinli Mültecilerin Arap Ülkelerine Yerleştirilmesini Teklif Etti", Anadolu Ajansı, 26 Ocak 2025.

105 "Cumhurbaşkanı Erdoğan: 'Gazze'si, Batı Şeria'sı, Doğu Kudüs'üyle Filistin, Filistinlilerindir'", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 10 Şubat 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-gazzesi-bati-seriasi-dogu-kudusuyle-filistin-filistinlilerindir>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025); Merve Yıldızalp ve Özcan Yıldırım, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Filistin Halkına İkinci Bir Nekbe Yaşatmaya Kimsenin Gücü Yetmez", Anadolu Ajansı, 10 Şubat 2025.

106 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Filistinliler'le Kardeşlik İftarı'nda Konuştu", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 11 Mart 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-filistinlilerle-kardeslik-iftarinda-konustu>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025); "Cumhurbaşkanı Erdoğan: İsrail'in Katliamlarına Sessiz Kalmak Bu Suça Ortak Olmaktır", TRT Haber, 11 Mart 2025.

107 Huzeyfe Tarık Yaman, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: İsrail'in İran'a Düzenlediği Saldırıları, Uluslararası Hukuku Hiç Sayan Apaçık Bir Provokasyondur", Anadolu Ajansı, 29 Nisan 2025.

108 "Erdoğan'dan 19 Mayıs Mesajı: Gazze'nin Unutulmasına Müsaade Etmeyeceğiz", BBC Türkçe, 19 Mayıs 2025; Mümin Altaş, Abdullah Sarica ve İsmet Karakaş, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Gazze'nin Unutulmasına Müsaade Emedik, Etmeyeceğiz", Anadolu Ajansı, 19 Mayıs 2025; "Erdoğan'dan Net Mesaj: Ne Filistin'i Yalnız Bırakırız Ne de İsrail' Kanlı Politikalarına Göz Yumarız", Independent Türkçe, 19 Mayıs 2025.

109 Özcan Yıldırım, "Cumhurbaşkanı Erdoğan, İsrail'in Katar'da Bulunan Hamas Müzakere Heyetine Saldırısını Lanetledi", Anadolu Ajansı, 25 Temmuz 2025.

yönünde müzakerelerini sürdürdü ve bu diplomatik çabasını BM 80. Genel Kurulunda küresel boyuta taşıdı. BM kürsüsünde insani krizin tüm boyutlarını aktararak Filistin'in uluslararası tanınmasının gerekliliğini vurguladı.¹¹⁰

Cumhurbaşkanı Erdoğan yıl içindeki açıklamalarında Gazze'deki insani krizi "apaçık bir soykırım" ve "Nazi kamplarından farksız" olarak tanımladı.¹¹¹ İsrail'in insani yardımları engellemesini ve açlığı bir "savaş silahı" olarak kullanmasını eleştirdi. Ayrıca Gazze'ye yardım ulaştırmayı hedefleyen Madleen ve Sumud filolarına yönelik diplomatik desteğini de açıkladı.¹¹²

Yılın son çeyreğinde 24 Eylül'de BM'de başlayan ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ABD Başkanı Trump'ın katıldığı Gazze konulu bölgesel toplantı gerçekleştirildi. Trump'ın 29 Eylül'de 20 maddelik planını açıklamasının ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan, Hamas'ı plana dahil etmek için devreye girdi.¹¹³ Türkiye'nin ara buluculuğuyla 10 Ekim'de sağlanan ateşkes 13 Ekim'de Mısır'da düzenlenen Gazze Barış Zirvesi'nde uluslararası düzeyde teyit edildi.¹¹⁴ Türkiye'nin "garantör" olarak sürece dahil olması bu ateşkesi yıl içindeki önceki girişimlerden ayırdı.¹¹⁵

Suriye

2024'ün son haftasında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamaları Türkiye'nin 2025'te Suriye'ye yönelik dış politika vizyonunu netleştirmişti. 8 Aralık 2024 itibarıyla on üç yıllık iç savaşın sona erdiğini belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, Baas diktatörlüğünün çöktüğünü duyurarak Türkiye'nin sınırlarının ötesinde bir "teröristan" oluşumuna asla izin vermeyeceği ve Suriye'de kalıcı barış ve ekonomik refah için gerekli desteği sağlayacağı mesajını vermişti. Tüm açıklamalar Türkiye'nin 2025'te Suriye'deki siyasi normalleşme, güvenlik mimarisi ve yeniden inşa süreçlerinde daha aktif ve görünür bir rol üstleneceğine dair beklentileri güçlendirmişti.

Cumhurbaşkanı Erdoğan 2025'e "Suriye'de ve bölgede yeni bir dönem başladı" mesajıyla girdi.¹¹⁶ Suriye'nin normalleşme sürecinde Türkiye'nin yıllardır terör eylemleri nedeniyle ödediği bedellerin dikkate alınması gerektiğini belirten Cum-

110 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Birleşmiş Milletler 80. Genel Kurulu'na Hitap Etti".

111 "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Gazzeliler Dünyanın Gözü Önünde Öldürülüyor", TRT Haber, 1 Ekim 2025.

112 Barış Seçkin, "Gazze için Özgürlük Filosu'nun Yeni Gemisi İtalya'dan Hareket Etti", Anadolu Ajansı, 22 Nisan 2025; "Erdoğan'dan Sumud Filosu'na Dair İlk Açıklama: İsrail Nasıl Bir Cinnet Halinde Olduğunu İspat Etti", Gazete Oksijen, 1 Kasım 2025.

113 Özcan Yıldırım, Merve Yıldızalp Yormaz ve Duygu Yener, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: İsrail'in Yaptıkları Meşru Müdafaa Değil Planlı Soykırım ve Terördür", Anadolu Ajansı, 8 Ekim 2025.

114 "İsrail Ordusu Gazze'den Çekilmeye Başladı", DW Türkçe, 10 Ekim 2025; İsmail Numan Telci, "Şarm el-Şeyh Barış Zirvesi: Bölgede Yeni Bir Dönemin Başlangıcı mı?", Anadolu Ajansı, 14 Ekim 2025.

115 "Cumhurbaşkanı Erdoğan: İsrail'in Kötü Sicili Dolayısıyla Tedbiri Elden Bırakmıyoruz", TRT Haber, 17 Ekim 2025.

116 "Cumhurbaşkanımız Erdoğan, Kabine Toplantısı'nın Ardından Millete Seslendi", AK Parti, 6 Ocak 2025, <https://www.akparti.org.tr/haberler/cumhurbaskanimiz-erdogan-kabine-toplantisi-nin-ardindan-millete-seslendi-06-01-2025-21-24-34>, (Erişim tarihi: 1 Kasım 2025).

hurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin on üç yıldır mazlumların yanında durduğunu vurgulayarak bu başarının ne sahadaki aktörler ne de Türkiye'deki uzantıları tarafından gölgelenmesine izin verilmeyeceğini söyledi.¹¹⁷ 15 Ocak'ta Suriye Dışişleri Bakanı Esad Hasan Şeybani ile görüşen Cumhurbaşkanı Erdoğan uluslararası yaptırımların kaldırılmasının önemini vurguladı.¹¹⁸ Önceki diplomatik açılımların devamı niteliğindeki süreçte Suriye Cumhurbaşkanı Ahmed Şara Ankara'yı ziyaret etti. Cumhurbaşkanı Erdoğan bu ziyareti "daimi dostluk döneminin başlangıcı" ve Türkiye ile Suriye arasında "her alanda derin stratejik ortaklık"ın kapısını aralayan bir adım olarak değerlendirdi.¹¹⁹ Özellikle 8 Aralık sonrası Suriye'deki ümit dolu atmosferi vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan¹²⁰ 9 Aralık sonrası süreçte ise Türkiye'den Suriye'ye dönenlerin sayısının 200 bine ulaştığını ve Suriye'nin her türlü sabotaja rağmen toparlandığını belirtti.¹²¹

2 Haziran'da gerçekleşen kabine toplantısında Suriye Hava Yolları'nın yakında Türkiye uçuşlarına başlayacağını duyurulmasının ardından¹²² Suriye Hava Yolları'na ait bir uçak İstanbul'a ilk seferini düzenleyerek havalimanında törenle karşılandı.¹²³ Ayrıca Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye'deki istikrarsızlığın sona erdirilmesinin yanı sıra Türkiye'nin sınır güvenliğini temin etmeye yönelik olarak gerçekleştirilen Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı hareketleri kapsamında sahada etkin bir rol üstlenildiğini vurguladı.¹²⁴ Bunlara ek olarak Suriye'nin yaklaşık 2 bin 500 askerle bölgeyi kontrol altına alma sürecinde olduğu, Türkiye'nin desteğiyle ülkenin güne-

117 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Partisinin Denizli 8. Olağan İl Kongresi'nde Konuştu", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 10 Ocak 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-partisinin-denizli-8-olagan-il-kongresinde-konustu>, (Erişim tarihi: 8 Mayıs 2025).

118 "Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Suriye'deki Yeni Yönetimin Dışişleri Bakanı Şeybani Görüşmesine İlişkin Açıklama", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 15 Ocak 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-suriyedeki-yeni-yonetimin-disisleri-bakani-seybaniyi-kabul-etti>, (Erişim tarihi: 23 Haziran 2025).

119 Tuğba Altun, Sümeyye Dilara Dinçer, Can Efesoğlu ve Ethem Emre Özcan, "Suriye Cumhurbaşkanı Şara: Türkiye ile İlişkileri Derin Bir Stratejik İşbirliğine Dönüştürme Arzusundayız", Anadolu Ajansı, 4 Şubat 2025.

120 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Pakistan-Türkiye İş Forumu'nda Konuştu", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 13 Şubat 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-pakistan-turkiye-is-forumunda-konustu>, (Erişim tarihi: 2 Kasım 2025).

121 "Türkiye, Dünyaya Örnek Olan Yepyeni Uygulamalara İmza Atıyor", T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 28 Nisan 2025, <https://www.goc.gov.tr/cumhurbaskanimiz-sayin-recep-tayyip-erdoganin-tesrifleriyle-turkiye-yuz-yilinda-turkiyenin-goc-yonetimi-modeli-programi-duzenlend-merkezicerik>, (Erişim tarihi: 18 Eylül 2025); "Cumhurbaşkanı Erdoğan: 'Ülkemizin Güvenliğinden ve Demografik Yapımızın Korunmasından Ödün Vermeyeceğiz'", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 28 Nisan 2025,

<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-ulkemizin-guvenliginden-ve-demografik-yapimizin-korunmasindan-odun-vermeyecegiz>, (Erişim tarihi: 18 Eylül 2025).

122 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kabine Toplantısı'nın Ardından Millete Seslendi", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2 Haziran 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskanligi-kabinesi-toplandi-02-06-25>, (Erişim tarihi: 17 Ekim 2025).

123 Ahmet Karaahmet, "Suriye Hava Yolları'ndan 12 Yıl Aradan Sonra İstanbul'a İlk Sefer", Anadolu Ajansı, 10 Haziran 2025.

124 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Azerbaycan Dönüşü Gazetecilerin Sorularını Yanıtladı", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 5 Temmuz 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-azerbaycan-donusu-gazetecilerin-sorularini-yanitladi>, (Erişim tarihi: 26 Ekim 2025).

yinde belirli ölçüde bir hakimiyet tesis edildiği ifade edildi.¹²⁵ 2025'te Türkiye-Suriye ilişkilerinde en çok dikkat çeken ifadelerden biri de “Yüzünü Ankara’ya ve Şam’a dönenler kazanacak, kiblesini şaşırıp kendilerine yeni patronlar arayanlar kaybedecek” ifadesi oldu. Cumhurbaşkanı Erdoğan Türkiye’nin Suriye’de barış ve huzurun tesis edilmesi için desteğini sürdüreceğini belirtti.¹²⁶

| KRONOLOJİ: 2025'TE CUMHURBAŞKANLIĞI | |
|-------------------------------------|---|
| 13 Ocak | Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından 2025 yılı “Aile Yılı” olarak ilan edildi. |
| 8 Ocak | Cumhurbaşkanlığı bünyesinde Siber Güvenlik Başkanlığı kuruldu. |
| 15 Ocak | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye’deki yeni yönetimin Dışişleri Bakanı Şeybani’yi Cumhurbaşkanlığı Külliyesi’nde kabul etti. |
| 22 Ocak | MGK Genel Sekreterliği Kırmızı Kitap olarak bilinen Milli Güvenlik Siyaset Belgesi’ni yeniledi. |
| 23 Ocak | Cumhurbaşkanı Erdoğan, 4. Yargı Reformu Strateji Belgesi’ni açıkladı. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ruanda Cumhurbaşkanı Paul Kagame ile Cumhurbaşkanlığı Külliyesi’nde bir görüşme gerçekleştirdi. |
| 4 Şubat | Çevre ve Şehircilik Bakanlığı deprem bölgesine 453 bin konut teslim hedefini açıkladı. Suriye’nin Cumhurbaşkanı Şara Ankara’ya ziyaret ederek Cumhurbaşkanı Erdoğan ile görüştü. |
| 27 Mart | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud ile Cumhurbaşkanlığı Külliyesi’nde bir görüşme gerçekleştirdi. |
| 28 Mart | Dijital Dönüşüm, Finans ve İnsan Kaynakları ofisleri kapatılırken Yatırım Ofisinin adı “Yatırım ve Finans Ofisi” şeklinde değiştirildi. |
| 10 Nisan | Yatırım ve Finans Ofisi başkanlığına Ahmet Burak Dağlıoğlu atandı. Cumhurbaşkanlığı bünyesindeki 10 politika kuruluna 140 ismin ataması <i>Resmi Gazete</i> ’de yayımlandı. |
| 15 Mayıs | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski ile Cumhurbaşkanlığı Külliyesi’nde bir görüşme gerçekleştirdi. |
| 10 Haziran | İstanbul’a on iki yıl aradan sonra ilk seferini düzenleyen Suriye Hava Yolları’na ait uçak havalimanında törenle karşılandı. |
| 20 Haziran | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye’ye çalışma ziyaretinde bulunan Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan’ı İstanbul’da kabul etti. |
| 3 Temmuz | Türkiye’nin ilk İklim Kanunu kabul edildi. |
| 4 Temmuz | Türkiye FAO Konseyi üyeliğine seçildi. |
| 10 Temmuz | İletişim Başkanı Fahrettin Altun görevini Burhanettin Duran’a devretti. |
| 30 Temmuz | MGK Genel Sekreterliği, Terörsüz Türkiye hedefi ve bölücü terör örgütünün feshi ile silahsızlanma sürecini ele alan bildiriler yayımlandı. |
| 1 Eylül | Cumhurbaşkanı Erdoğan ŞİÖ’nün 25. Devlet Başkanları Konseyi Zirvesi’ne katıldı. |
| 15 Eylül | Cumhurbaşkanı Erdoğan, İslam İşbirliği Teşkilatı ve Arap Ligi Olağanüstü Zirvesi’ne katıldı. |

125 “Cumhurbaşkanı Erdoğan: ‘Rum Tarafı, Kıbrıs Türkü’nü Kendi Öz Vatanında Parya Yapmak İstiyor”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 21 Temmuz 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-rum-tarafi-kibris-turkunu-kendi-oz-vataninda-parya-yapmak-istiyor>, (Erişim tarihi: 1 Kasım 2025).

126 “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Çin Ziyareti Dönüşü Gazetecilerin Sorularını Yanıtladı”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2 Eylül 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-cin-ziyareti-donusu-gazetecilerin-sorularini-yanitladi>, (Erişim tarihi: 1 Kasım 2025).

| | |
|-----------------|--|
| 18 Eylül | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ile Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde bir görüşme gerçekleştirdi. |
| 19 Eylül | Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'ın görev süresini tamamlanmasının ardından yeni başkan olarak Safi Arpaguş atandı. |
| 23 Eylül | Cumhurbaşkanı Erdoğan, BM Genel Kurul Salonu'nda katılımcılara hitap etti. |
| 25 Eylül | Cumhurbaşkanı Erdoğan, ABD Başkanı Trump ile Beyaz Saray'da bir görüşme gerçekleştirdi. |
| 13 Ekim | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Mısır Cumhurbaşkanı Abdulfettah Sisi ile ABD Başkanı Trump'ın davetine icabetle gittiği Mısır'da Şarm el-Şeyh Anlaşması'nın imza törenine iştirak etti. |

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ (AK PARTİ)

MEHMET FATİH KARA

2025 yılı AK Parti açısından hem parti içi yeniden yapılanmanın hem de güvenlik, dış politika ve yasama alanlarında yoğun gündemlerin iç içe geçtiği bir dönem oldu. 12 Ekim 2024'te başlayan il kongreleri 23 Şubat 2025'te Ankara Spor Salonu'nda gerçekleştirilen 8. Olağan Büyük Kongre ile tamamlandı. Temmuz'da Kızılcahamam'da düzenlenen 32. İstişare ve Değerlendirme Kampı ise kongre sonrası dönemin önceliklerinin topluca ele alındığı ilk geniş toplantı olarak öne çıktı.

İç siyaset ve güvenlik alanında MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin Ekim 2024'te başlattığı "Terörsüz Türkiye" süreci AK Parti'nin 2025 gündeminin merkezinde yer aldı. Bu süreç kapsamında hem TBMM'de Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun oluşturulması hem de farklı siyasi partilerle yürütülen temaslar dikkat çekti. Dış politikada Suriye'de 8 Aralık devrimi sonrası ortaya çıkan yeni tablo ve Filistin/Gazze meselesi parti söyleminde öne çıkan başlıklar oldu. Yasama alanında ise "Aile ve Nüfus On Yılı" çerçevesindeki düzenlemeler, yeni anayasa tartışmaları, 11. Yargı Reformu ve Trafik Kanunu'na yönelik değişiklikler AK Parti'nin Meclis gündemini şekillendirdi.

İÇ POLİTİKA

İç politika bakımından 2025, AK Parti açısından hem parti teşkilatının yeniden yapıldığı hem de iktidar-muhalefet ilişkilerinin sertleşen tartışmalar eşliğinde seyrettiği bir yıl oldu. 8. Olağan Kongre süreciyle birlikte il kongreleri, Kızılcahamam kampı ve genişletilmiş il başkanları toplantıları üzerinden parti teşkilatı "kan tazeleme" ve kadro yenilenmesi ekseninde yeniden düzenlenirken farklı partilerden mil-

letvekil ve belediye başkanlarının AK Parti'ye katılımı iç siyasal dengeleri etkileyen bir diğer dinamik olarak öne çıktı. Aynı dönemde ana muhalefet partisi CHP'de kurultay sürecine ilişkin “mutlak butlan” davası ve büyükşehir belediye başkanlarına yönelik yolsuzluk soruşturmaları, AK Parti tarafından “şeffaflık” ve “temiz siyaset” tartışmaları çerçevesinde sıkça gündeme getirildi. 6 Şubat depremlerinin ardından afet bölgesinde konut teslimleri, altyapı ve sosyal destek programları iç gündemde önemli bir yer tutarken TBMM'de Aile On Yılı, trafik güvenliği, yargı reformu ve Terörsüz Türkiye sürecine eşlik eden kurumsal düzenlemeler AK Parti'nin 2025'te iç politikada izlediği stratejinin yasama boyutunu oluşturdu.

8. Olağan Büyük Kongre

AK Parti 2025'e 12 Ekim 2024'te başlatılan ve 8. Olağan Kongre sürecinin devamı niteliğinde olan il kongreleriyle yoğun bir tempo içinde girdi. Toplantılarda hem 2024 yerel seçimlerinin değerlendirmesi yapıldı hem de “Türkiye Yüzyılı'nın kadroları” teması altında yeni dönemin öncelikleri ele alındı. 9 Kasım 2024'te Malatya Kongresi ile başlatılıp 8 Şubat İstanbul Kongresi ile tamamlanan ve Türkiye genelinde 81 ilde gerçekleştirilen kongreler parti teşkilatlarının yeni döneme hazırlanmasında önemli bir eşik oluşturdu. Başta İstanbul, Ankara, Antalya, Adana, Konya, Diyarbakır, Şanlıurfa, Van, Rize ve Trabzon olmak üzere 29 il kongresine katılan Cumhurbaşkanı ve Genel Başkan Erdoğan, kongre konuşmalarında sıkça “milletle iç içe siyaset” ve “yenilenme, istikrar ve kararlılık” vurgularını öne çıkardı.¹²⁷ Teşkilatlara sahada güçlü bir iletişim ağı kurma, yerel düzeyde katılımı artırma, gençlik ve kadın kolları çalışmalarını çeşitlendirme çağrısında bulundu. Genel başkan ile birlikte partinin genel başkan yardımcıları, milletvekilleri, belediye başkanları ve teşkilat temsilcileri de 81 ilde katılımları ile kongrelere öncülük ettiler.

Bu kongrelerde en çok öne çıkan başlıklar ise Türkiye Yüzyılı Vizyonu, Terörsüz Türkiye, Suriye, Filistin, 2028 seçimlerine hazırlık, 2053 ve 2071 vizyonları oldu. Cumhurbaşkanı Erdoğan konuşmalarında “Siyaset millete hizmet etme, milletin kalbini fethetme sanattır” ifadesini sıkça vurgularken parti yöneticileri de “Adında AK, Işığında İstikbal” sloganını öne çıkardı.¹²⁸ Toplantılarda Filistin konusu, dış politikadaki insani duruşun örneği olarak gündeme gelirken üretim ve sanayi vurgusu ise ekonomik istikrarın altını çizdi. Kongrelerde 2024'te öne sürülen “Türkiye Yüzyılı Şehirleri için Gerçek Belediyecilik” sloganının devamı niteliğinde yapıyı bitmiş veya devam eden projelere de sıklıkla yer verildi. Ekim 2024'te başlayan süreç 23 Şubat 2025'te Ankara Spor Salonu'nda toplanan AK Parti 8. Olağan Kongresi ile sonlandırıldı. Bu kongrede yapılan tüzük değişikliğiyle Genel Merkez bünyesinde üç yeni genel başkan yardımcılığı kuruldu. Bunlar “Türk devletleriyle ilişkilerden sorumlu”,

127 “AK Parti'de Büyük Kongre Bugün”, TRT Haber, 23 Şubat 2025, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/ak-partide-buyuk-kongre-bugun-898677.html>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

128 Resul Ekrem Şahan, “Kongre Sloganı ‘Tamam’: Adında AK, Işığında İstikbal”, *Yeni Şafak*, 12 Mayıs 2025.

“sağlık politikalarından sorumlu” ve “kültür ve sanat politikalarından sorumlu” genel başkan yardımcılıkları oldu.

Cumhurbaşkanı ve Genel Başkan Erdoğan'ın 8. Olağan Kongre'deki konuşması AK Parti'nin 2025 hedeflerini özetler nitelikteydi. Cumhurbaşkanı Erdoğan konuşmasında ekonomik dönüşüm, yeşil ve dijital dönüşüm, sosyal politikalar, yargı ve temel haklar, siyasi ve idari düzenlemeler olarak beş sütunluk reform programından bahsetti.¹²⁹

Kızılcahamam'da 11-13 Temmuz arasında düzenlenen 32. İstişare ve Değerlendirme Kampı, 8. Olağan Kongre sonrasında AK Parti'nin yeni dönem başlıklarını ele aldığı ilk geniş kapsamlı toplantı oldu. Toplantının kapanış gününde Cumhurbaşkanı ve Genel Başkan Erdoğan, partililere seslenirken teşkilat ve siyaset anlayışına ilişkin temel noktaları öne çıkardı. İlk olarak AK Parti'nin yerel ve merkezi yönetimlerdeki duruşunu özetlerken “Her zaman olduğu gibi burada da kendimizle yarışıyoruz. İnşallah gelecekte de yola bu şekilde devam edeceğiz” ifadelerini kullandı. Cumhurbaşkanı Erdoğan bu sözlerle siyasetçilerin millete karşı görevlerini daha fazla hatırlamaları ve bunun icaplarını yerine getirmelerinin gerektiği günlerden geçildiğini belirterek bu hususun unutulmaması gerektiğinin altını çizdi. Konuşmasının devamında güvenlik ve dış politika gündemine geçerek “Terörsüz Türkiye sürecinde gelinen aşama ve bundan sonra atılabilecek adımlar elbette en önemli gündem başlıklarımızdan biriydi” cümlesini kurdu. Bu vurgu hem Terörsüz Türkiye süreci hem de bölgesel gelişmelerin parti gündemindeki ağırlığını ortaya koydu. Böylece 32. İstişare Kampı teşkilat için yalnızca bir değerlendirme toplantısı değil aynı zamanda yeni dönemin yol haritasının çerçevesinin çizildiği bir platform niteliği de taşıdı.¹³⁰ Dolayısıyla bu konuşma kampın “istişare” niteliğinin ötesinde bir “yol haritası belirleme” toplantısı olduğunu gösterdi.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kızılcahamam'dan önce gerçekleştirilen 172. Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı'ndaki değerlendirmesinde ise “Birbirinin ayağını kaydıran, birbirine kumpas ve tuzak kuran değil aynı davaya, aynı ideale gönül veren bir hareketiz, böyle bir teşkilatız. Biz sadece halka hizmet ederek Hakk'ın rızasını kazanmak için buradayız” diyerek teşkilat içerisindeki perspektifi ve hedefi ortaya koydu. Katılımcılara ve teşkilata yönelik mesajında ise “Artık asıl büyük sıçramayı, asıl büyük atılımı gerçekleştirme vaktidir. Şimdi Türkiye Yüzyılı'nı yükseltme vaktidir” sözleriyle yeni dönem hedeflerini tanımlamış oldu.¹³¹ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Şubat 2025'teki

129 “Cumhurbaşkanımız ve Genel Başkanımız Erdoğan, Partimizin 8. Olağan Büyük Kongresi'nde Konuştu”, AK Parti, 23 Şubat 2025, <https://www.akparti.org.tr/haberler/cumhurbaskanimiz-ve-genel-baskanimiz-erdogan-partimizin-8-olagan-buyuk-kongresi-nde-konustu-23-02-2025-13-21-43>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

130 “Cumhurbaşkanı Erdoğan, 32. İstişare ve Değerlendirme Toplantısı'nda Konuştu”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 13 Temmuz 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-32-istisare-ve-degerlendirme-toplantisinde-konustu>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

131 “Cumhurbaşkanımız ve Genel Başkanımız Erdoğan, Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı'nda Konuştu”, AK Parti, 1 Temmuz 2025, <https://www.akparti.org.tr/haberler/cumhurbaskanimiz-ve-genel-baskanimiz-erdogan-genisletilmis-il-baskanlari-toplantisi-nda-konustu-01-07-2025-16-58-23>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı'nda kullandığı "AK Parti'de tasfiye olmaz, sadece takviye olur" ifadesi bu dönemdeki dönüşüm sürecinin ana mottosu haline geldi. Parti yönetimi de bu değişimlerin bir "kan tazeleme" olarak görülmesi gerektiğini ve tecrübe ile dinamizmi birleştiren kuşatıcı bir kadro oluşturulduğunu vurguladı.¹³²

Teşkilat yapılanmasındaki bu yenilenme sürecinin yanı sıra 2025 boyunca farklı partilerden ve bağımsız belediye başkanları arasından da AK Parti'ye önemli katılımlar yaşandı. Cumhurbaşkanı Erdoğan yıl içinde gerçekleştirilen çeşitli toplantılar ve mitinglerde yeni katılımcılara rozet taktı. 31 Mart 2024 yerel seçimleri sonrasındaki dönemde toplamda yaklaşık 56 belediye başkanının partilerinden ayrılarak AK Parti'ye geçtiği; bu süreçte en fazla kaybı Yeniden Refah Partisi'nin (YRP), ardından da CHP ve İYİ Parti'nin yaşadığı kamuoyuna yansdı. Bu çerçevede en çok tartışılan geçişlerden biri ise Aydın Büyükşehir Belediye Başkanı Özlem Çerçioğlu'nun 14 Ağustos 2025'te CHP'den istifa ederek AK Parti'ye katılması oldu. Çerçioğlu'nun rozetini, partinin 24. kuruluş yıl dönümü programında Cumhurbaşkanı Erdoğan taktı. Aynı törende CHP'li ve İYİ Parti'li belediyelerin ağırlıklı olduğu 8 geçiş daha yaşandı. YRP cephesinde ise özellikle İç Anadolu ve Orta Anadolu bölgelerindeki bazı ilçeler ve başkanları zaman içinde AK Parti'ye katıldı. İYİ Parti açısından 2025'te öne çıkan başlık ise parti sözcülüğü de yapmış olan Ankara Milletvekili Kürşad Zorlu'nun 21 Ocak 2025'te AK Parti Ankara 8. Olağan İl Kongresi'nde rozet takarak partiye katılması oldu. Parlamento düzeyinde bu tür geçişler 8. Olağan Büyük Kongre'de AK Parti'ye katılan Serap Yazıcı Özbudun ve diğer bazı milletvekilleriyle birlikte partinin merkez kadrolarının da kısmen yeniden şekillendiği bir dönem olarak kayda geçti.

Belediye Başkanlarına Yönelik Açılan Davalar

2025'te CHP ve bazı belediye başkanı düzeyindeki yöneticilerine karşı CHP'de görev alan üst düzey kişilerin şikayeti üzerine açılan yolsuzluk ve kurultay davaları AK Parti cephesi tarafından gündeme taşındı. Bu tartışmaların en dikkat çekici örneklerinden biri CHP parti yönetimine karşı açılan ve "mutlak butlan" iddiasına dayanan kurultay davası oldu.

Belediye başkanlığı düzeyindeki yolsuzluk soruşturmaları da AK Parti'nin muhalefet eleştirisine konu oldu. Özellikle Ekrem İmamoğlu'na yönelik 3 bin 741 sayfalık iddianame haberleri medyada yer aldı. AK Parti Genel Başkan Yardımcısı ve Seçim İşleri Başkanı Ali İhsan Yavuz bu dosyayı "devasa bir yolsuzluk dosyası" şeklinde nitelendirerek CHP yöneticilerini eleştirdi.¹³³

AK Parti cephesinde bu tür yolsuzluk iddialarının partiler üstü bir demokrasi sorunu olarak değerlendirildiği ve "temiz siyaset" çağrısının öne çıktığı gözlemlendi. Parti sözcüleri kamuoyuna yönelik açıklamalarında muhalefet partilerinin kendi iç

132 Mümin Altaş, Zafer Fatih Beyaz, Özcan Yıldırım ve Abdullah Özkul, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: AK Parti'de Tasfiye Olmaz, Sadece Takviye Olur", Anadolu Ajansı, 26 Şubat 2025.

133 "Ali İhsan Yavuz: Devasa Yolsuzluk Dosyası! Ekrem İmamoğlu ve İBB'ye Yönelik İddianame Açıklaması...", *Yeni Akit*, 13 Kasım 2025.

işleyişinde şeffaflığa yönelik beklentilerin arttığını ve bu konuların demokratik sistemin güvenliği açısından kritik olduğunu vurguladı. Örneğin Cumhurbaşkanı ve AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan “Bu davanın hiçbir yerinde AK Parti olarak yokuz” ifadesiyle partisinin duruşunu netleştirdi.¹³⁴

Deprem Bölgesinin Yeniden İmarı

2025'te AK Parti açısından deprem bölgesi odaklı çalışmalar önemli gündemler arasında yer aldı. Özellikle 6 Şubat 2023'teki Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından yenileme sürecinde 11 ilde 350 bininci afet konutu Adıyaman'da teslim edildi.¹³⁵ Cumhurbaşkanı Erdoğan teslim töreninde “Sizi bir an önce güvenli yuvalarınıza kavuşturmak için adeta çırpınıyoruz” ifadesini kullandı. Bu kapsamda bölge genelinde “enkazı kaldırma” adımının ötesinde kalıcı konut, iş yeri ve altyapı yatırımlarının hızlandırıldığı görüldü.

2025 içerisinde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı deprem bölgesindeki yeniden yapılanma takvimini güncelleyerek yıl sonuna kadar 75 bin konutun daha hak sahiplerine teslim edileceğini açıkladı. TOKİ'nin aynı dönemde Hatay, Kahramanmaraş ve Malatya'da toplam 18 bin yeni konut için ek ihale sürecini başlatması ise bölgedeki yeniden inşa çalışmalarının hız kesmeden sürdüğünü gösterdi. AK Parti yetkilileri bu çerçevede yalnızca konutları değil aynı zamanda toplumsal dayanışma, altyapı iyileştirmeleri ve ekonomik canlanmayı hedeflediklerini de aktardı. AK Parti sözcüleri yıl içinde yaptıkları açıklamalarda ve kongrelerde hem konut teslimlerinin süreceğini hem de altyapı, sağlık, eğitim ve ulaşım yatırımlarının bölge genelinde bütüncül bir restorasyon hedefinin parçası olduğunu vurguladılar. Bu çerçevede 2025, deprem bölgesine yönelik fiziksel, ekonomik ve sosyal toparlanmanın hızlandırıldığı bir yıl olarak kaydedildi.

Yasama Gündemi

2025, AK Parti'nin yasama faaliyetlerinin yoğunlaştığı ve parti programında öne çıkan başlıkların Meclis gündemine taşındığı bir dönem oldu. Parti, 8. Olağan Kongre'de duyurulan “ekonomik dönüşüm, yeşil ve dijital dönüşüm, sosyal politikalar, yargı ve temel haklar, siyasi ve idari düzenlemeler” eksenlerinde yasal düzenlemeleri ilerletmeyi hedefledi. TBMM'de 1 Ekim 2024'te başlayan 28. Dönem 3. Yasama Yılı 21 Temmuz 2025'te sona ererken bu süre boyunca Meclise 822 kanun teklifi sunuldu ve 113 birleşim yapıldı.¹³⁶

134 “Cumhurbaşkanı Erdoğan, AK Parti TBMM Grup Toplantısı'nda Konuştu”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 19 Kasım 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-ak-parti-tbmm-grup-toplantisinda-konustu-19-11-25>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

135 “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Adıyaman'da 350 Bininci Afet Konutunun Teslim Töreninde Konuştu”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 15 Kasım 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-adiyamanda-350-bininci-afet-konutunun-teslim-torende-konustu>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

136 “TBMM, 28. Dönem 3. Yasama Yılı'ndaki Çalışmalarını Tamamladı”, Türkiye Büyük Millet Meclisi, 21 Temmuz 2025, <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=7c8a1f20-b066-4277-95b2-01982ce24b87>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

Yılın ilk aylarında yeni anayasa çalışmaları tekrar gündeme taşındı. Cumhurbaşkanı ve AK Parti Genel Başkanı Erdoğan ile parti yönetimi “Türkiye’ye sivil ve kapsayıcı bir anayasa kazandırma” hedefini sık sık vurguladı.¹³⁷ Parti Sözcüsü Ömer Çelik’in 6 Ağustos’ta yaptığı açıklamalar ve Meclis Başkanı Numan Kurtulmuş’un yıl boyunca sürdürdüğü grup ziyaretleri anayasa çalışmaları için yürütülen siyasi temasların temelini oluşturdu.

2025 yasama gündeminin belirgin başlıklarından biri de “Aile On Yılı” çerçevesinde yapılan düzenlemeler oldu. Aile ve Gençlik Fonu kapsamında faizsiz kredi, doğum ve eğitim desteklerini içeren kanuni zeminin güçlendirilmesi, komisyon çalışmalarında aile politikalarının geliştirilmesi ve şiddetle mücadele gibi alanlarda yeni adımlar atıldı. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Beştepe Millet Kütüphanesi’nde yapılan “Aile ve Kültür-Sanat Sempozyumu”nda ve aynı gün Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cevdet Yılmaz da SETA’da gerçekleşen “Sosyal Panorama 2025: Türkiye’de Değişen Nüfus ve Ailenin Geleceği” başlıklı sempozyumda Türkiye’nin nüfus artış hızında yaşanan azalmaya dikkat çekerek bu soruna karşı planlanan önlemlere değindiler.¹³⁸

Bu dönemde yargı ve yasama alanlarında da önemli düzenlemeler gündeme geldi. 22 Mayıs’ta kabul edilen “Bazı Kanunlar ile 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararname Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” kamu personel rejimi ve yargı idaresine ilişkin hükümler içerdi.¹³⁹ Haziran’da TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu bünyesinde “Ayrımcılığın Önlenmesi Alt Komisyonu” kuruldu.¹⁴⁰ Ayrıca “Terörsüz Türkiye” süreci kapsamında kurulması planlanan Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun 51 üyeli yapısı şekillendirilirken AK Parti komisyona 22 milletvekiliyle katıldı.¹⁴¹

2025’te trafik güvenliğine yönelik önemli bir yasa da gündeme geldi. 23 Mayıs’ta 146 AK Parti’li milletvekilinin imzasıyla verilen teklif doğrultusunda Karayolları Trafik Kanunu’nda hız limitlerinin yerel yönetimlerce düşürülebilmesi, ağır vasıta sürücülerine yıllık eğitim zorunluluğu, yüksek riskli sürücülerin belgelerinin geçici olarak askıya alınması ve tehlikeli sürüş cezalarının artırılması gibi hükümler yasaya girdi.¹⁴²

137 Zafer Fatih Beyaz ve Özcan Yıldırım, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Yeni ve Sivil Anayasa Milletimize Verdiğimiz Bir Söz, Bundan Geri Adım Yok”, Anadolu Ajansı, 29 Mayıs 2025.

138 “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Nüfus Artış Hızımız Azalıyor”, TRT Haber, 20 Kasım 2025; Gökçe Karaköse ve Harun Kutbe, “Cumhurbaşkanı Yardımcısı Yılmaz: Gelecek Nesiller Adına Evliliklere Destek Sunuyoruz”, Anadolu Ajansı, 20 Kasım 2025.

139 Aynur Ekiz ve Oğuzhan Sarı, “Bazı Kanunlar ile 375 sayılı KHK’de Değişiklikler İçeren Kanun Teklifi, TBMM Genel Kurulu’nda Kabul Edildi”, Anadolu Ajansı, 22 Mayıs 2025.

140 “TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu – Ayrımcılığın Önlenmesi Alt Komisyonu”, TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr/ih-tas-komisyonlari/icerik/ih-tas-komisyonlari-insan-haklari-ayrimciligin-onlenmesi-alt-komisyonu/insan-haklarini-inceleme-komisyonu/f72877d1-b470-037b-e050-007f01005610>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025)

141 “TBMM Milli Dayanışma Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu”, TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr/Milli-Dayanisma-Kardeslik-Demokrasi-Komisyonu>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

142 “Karayolları Trafik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”, TBMM, 23 Mayıs 2025, <https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/KanunTeklifi/bda04ff3-9bd7-4541-a758-0196fd0441b3>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

Aynı yıl suça sürüklenen çocuklara ilişkin mevzuatın güncellenmesi amacıyla Adalet Bakanlığı ve AK Parti milletvekilleri tarafından hazırlık çalışmaları yürütüldü. Henüz Meclise sunulmamış olan taslakta “önleyici adalet” yaklaşımının güçlendirilmesi, ilk defa suç işleyen çocukların cezai süreç yerine eğitim ve psikososyal destek programlarına yönlendirilmesi, tutukluluk sürelerinin kısaltılması ve çocuk mahkemelerinin yetkisinin genişletilmesi gibi başlıklar yer aldı. Adalet Bakanı Yılmaz Tunç bu çalışmaların “cezalandırmadan önce topluma kazandırmayı esas alan” bir model oluşturmayı hedeflediğini ifade etti. 2025’in son çeyreğinde ise AK Parti’li vekillerin imzasını taşıyan “11. Yargı Paketi” Meclis gündemine taşındı. Paket; ceza adaleti sisteminin etkinliğini artırma, organize suçlar, bilişim suçları, infaz rejimi ve mahkumiyet sonrası denetimli serbestlik gibi konuları kapsayan çok sayıda düzenleme içeriyor. Özellikle suç örgütlerine yönelik yaptırımların sertleştirilmesi ve adli süreçlerde hızlanmaya gidilmesi hedefleniyor. Böylece AK Parti’nin hem yargı reformu hem de toplumsal güvenlik ve adalet anlayışını 2025 yasama gündemine güçlü bir biçimde taşıdığı görülüyor.¹⁴³

Son olarak AK Parti uzun süredir devam eden yeni anayasa çağruları konusunda somut bir adım attı. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Mayıs’taki AK Parti MKYK toplantısında anayasa çalışmalarını yürütmek üzere bir komisyon kurduğunu duyurdu. 27 Mayıs’ta AK Parti’nin Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı’nda “10 hukukçu arkadaşımı görevlendirdim ve şimdi bu hukukçu arkadaşlarımız çalışmaya başlayacaklar. Bu çalışmayla da inşallah yeni anayasa hazırlık çalışmalarını yürüteceğiz” açıklamasında bulundu. Bu komisyonda Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cevdet Yılmaz, AK Parti genel başkanvekilleri Efkân Ala ve Mustafa Elitaş, AK Parti genel başkan yardımcıları Hayati Yazıcı ve Ali İhsan Yavuz, AK Parti Sözcüsü Ömer Çelik, AK Parti TBMM Grup Başkanı Abdullah Güler, grup başkanvekilleri Özlem Zengin, Muhammet Emin Akbaşoğlu ve Bahadır Yenişehirlioğlu ile AK Parti Antalya milletvekili ve MKYK üyesi Serap Yazıcı Özbudun’un yer aldığı basına yansıdı.

Terörsüz Türkiye Süreci

MHP Genel Başkanı Bahçeli’nin 2024’ün Ekim ayında başlattığı “Terörsüz Türkiye” süreci hiç şüphesiz 2025’te de AK Parti için en önemli gündem maddeleri arasında yer aldı. Sürecin başlangıcında olduğu gibi devamında da AK Parti Türkiye’nin terörden arındırılmasının hayati önem arz ettiğini savunarak Cumhuriyet İttifakı olarak sürece desteğini devam ettirdi. Bu çerçevede 2025’te parti sözcüleri ve üst düzey yöneticiler düzenli olarak açıklamalar yaptı. Örneğin 2 Mayıs’ta AK Parti Genel Başkan Yardımcısı ve Parti Sözcüsü Ömer Çelik “Terörsüz Türkiye hedefine ulaşılması, ülkemizin her türlü siyasi kaos projesine karşı bağımsızlık sisteminin güçlenmesini sağlayacağı gibi yakın coğrafyamız için de ilham kaynağı olacaktır” şeklin-

143 Ahmet Buğra Olaç, Gazi Nogay, Seval Ocak, Adem Balta ve Oğuzhan Sarı, “11. Yargı Paketi TBMM’de”, Anadolu Ajansı, 27 Kasım 2025.

de konuştu.¹⁴⁴ Çelik'in konuşmasındaki "Silah bırakma süreci tatmin edici bir aşamaya geldiğinde Meclis devreye girecektir" ifadesi ise partisinin sürece dair temkinli iyimserlik pozisyonunu yansıtmaktaydı. Daha sonra 12 Mayıs'ta AK Parti Genel Başkanvekili Efkan Ala sosyal medya üzerinden yaptığı açıklamada "Terör örgütü, silahları bırakma ve kendisini feshetme kararı almıştır. İlegal yapıların sonlandırılmasına ve tasfiyelerine ilişkin önemli bir aşamaya geçilmiştir" ifadelerini kullandı.¹⁴⁵ Bu açıklamalara ek olarak 14 Mayıs'ta Cumhurbaşkanı ve Genel Başkan Erdoğan da partisinin TBMM Grup Toplantısı'nda "Bölücü örgütün 'kendini fesih ve silahları teslim' kararı almasıyla, Terörsüz Türkiye çabalarımızda yeni bir safhaya geçmiş bulunmaktayız" açıklamasında bulundu.¹⁴⁶ Bu açıklamaların ardından Temmuz'da PKK'nın silah bırakması ise AK Parti tarafından süreç ve Türkiye adına önemli bir eşikten geçilmesi olarak değerlendirildi.

AK Parti'nin özellikle silah yakma eylemi sonrası Terörsüz Türkiye gündemi kapsamında öne çıkan kurumsal girişimlerden biri de Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu oldu. Silah bırakma, örgütün tasfiyesi ve barış süreci gibi başlıklar kapsamında çalışmalar yürütmeyi hedefleyen komisyonda TBMM'deki sandalye sayısı ile orantılı şekilde AK Parti'den 22 üye yer aldı. Abdullah Güler "bu komisyonun görev alanı belli; kalıcı bir hale gelecek şekilde silah bırakmanın, PKK terör örgütünün kendini feshetmesiyle beraber bunun doğrulanması, izlenmesi, kayıt altına alınması, güvenlik güçlerimizle yakın irtibatın sağlanması" gerektiğini belirtti.¹⁴⁷ AK Parti, komisyon çerçevesinde yürütülen toplantılar ve değerlendirmeler boyunca "silahların teslimi ve örgütün feshi" sürecinin izlenmesi, kayıt altına alınması ve ilgili düzenlemelerin hazırlanması yönünde bir duruş sergiledi. Bu süreçte parti temsilcileri, komisyonun alınan kararların uygulanmasına ilişkin yol haritalarını sunmasını ve gerekirse yasal düzenlemelerle bu sürecin desteklenmesini teklif etti. Böylelikle AK Parti, Terörsüz Türkiye programını yalnızca liderlik düzeyinde değil parlamenter ve kurumsal mekanizmalarla da desteklemiş oldu.

2025'te AK Parti, Terörsüz Türkiye süreci bağlamında yalnızca süreç desteği ve komisyon üzerinden değil çok partili iş birliği ve taraflarla görüşme kanallarını açarak da sürece katkı sağladı. Bu bağlamda DEM Partisi eş genel başkanları Tülay Hatimoğulları ve Tuncer Bakırhan ile grup başkanvekilleri Gülistan Kılıç Koçyiğit ve Sezai Temelli'den oluşan DEM Parti heyeti 28 Mayıs'ta AK Parti Genel Başkanvekili Efkan Ala, AK Parti Sözcüsü Ömer Çelik, Grup Başkanı Abdullah Güler ve Grup Başkanvekili Özlem Zen-

144 Esra Ağaçyetişiren, "AK Parti Sözcüsü Çelik'ten 'Terörsüz Türkiye' Çağrısı", Anadolu Ajansı, 23 Şubat 2025.

145 Efkan Ala, X, 12 Mayıs 2025, <https://x.com/efkanala/status/1921828960003912178>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

146 "AK Parti TBMM Grup Toplantısı", TBMM Haber, 14 Mayıs 2025, <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=e56e597e-11c3-4344-98f4-0196ce985f35>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

147 Aynur Ekiz, "AK Parti Grup Başkanı Güler'den 'Terörsüz Türkiye' Kapsamında TBMM'de Kurulacak Komisyona İlişkin Açıklama", Anadolu Ajansı, 16 Temmuz 2025.

gin tarafından AK Parti Genel Merkezi'nde kabul edildi.¹⁴⁸ Görüşme sonrası AK Parti Genel Başkanvekili Efkân Ala "Kapsamlı değerlendirmeler yapıldı. Süreç öngörüldüğü gibi sürüyor. Aksama yok" şeklinde açıklamada bulundu. Bu görüşmeler sonrasında AK Parti, kamuoyuna yönelik açıklamalarda "terörsüz bir Türkiye" hedefinin yalnızca güvenlik boyutuyla sınırlı olmayıp toplumsal tüm katmanları kapsayan bir dönüşüm projesi olduğunu vurguladı. Bu çerçevede diğer partilerle yürütülen temaslar "millî birlik ve beraberlik" ekseninde bir iş birliği zemini olarak aktarıldı.

Ekim sonlarında ise terör örgütü PKK "Türkiye sınırları içindeki silahlı unsurlarımızı başta Irak olmak üzere belirlenen sahalara çekiyoruz" şeklinde bir açıklama yayımladı.¹⁴⁹ Bu karar üzerine AK Parti Sözcüsü Ömer Çelik "PKK'nın Türkiye içindeki unsurlarını çekmesi ve silah bırakma hedefine yönelmesi, 'Terörsüz Türkiye' sürecine uygun ilerleyen bir adımı temsil ediyor" diyerek bir değerlendirmede bulundu.¹⁵⁰ Ayrıca Burhanettin Duran ve Cevdet Yılmaz da açıklamalarında bu gelişmeyi "silah bırakma ve kalıcı barış için stratejik bir fırsat" olarak nitelendirdi.¹⁵¹ Bu bağlamda AK Parti fiili çekilmeyi sadece sahada alınan bir mesafe olarak değil aynı zamanda yasal ve kurumsal adımlarla tamamlanması gereken bir sürecin parçası olarak değerlendirdi.

Terörsüz Türkiye sürecinin bir diğer gelişmesini ise İmralı ziyareti tartışmaları oluşturdu. TBMM'de kurulan Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu Kasım'da aldığı kararla AK Parti, MHP ve DEM Parti'li milletvekillerinden oluşan bir heyetin İmralı Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumunda Abdullah Öcalan'ı dinlemesini kararlaştırdı ve ziyaret 24 Kasım'da gerçekleştirildi.¹⁵² AK Parti adına Hüseyin Yayman bu heyette yer aldı. Ziyaret sonrasında TBMM Başkanlığı görüşmeden "sürecin pozitif ilerletilmesi açısından olumlu sonuçlar alındığını" duyururken Cumhurbaşkanı Erdoğan da kararı "Komisyonun aldığı en son kararı, sürecin önünü açan, sürece katkı sunacak, terörün tasfiyesini hızlandıracak bir karar olarak değerlendiriyoruz" şeklinde dile getirdi ve sürecin gündelik siyasetin yıpratıcı tartışmalarının dışında tutulmasına önem verdiklerini vurguladı.¹⁵³

DIŞ POLİTİKA

2025'te AK Parti'nin dış politika yaklaşımı yakın çevrede yaşanan kriz ve dönüşümlere karşı egemenlik, toprak bütünlüğü, insani sorumluluk ve güvenlik ekseninde şe-

148 Aynur Ekiz ve Ahmet Buğra Olaç, "DEM Parti Heyetinden, AK Parti Heyetine Meclis'te Ziyaret", Anadolu Ajansı, 28 Mayıs 2025.

149 "Terör Örgütü PKK'dan Türkiye'den Çekilme Kararı", Anadolu Ajansı, 26 Ekim 2025.

150 "AK Parti Sözcüsü Çelik: Terör Unsurlarının Türkiye'den Çekilmesi, Ana Hedefe Uygun İlerlemelerdir", Anadolu Ajansı, 26 Ekim 2025.

151 Merve Yıldızalp Yılmaz, "İletişim Başkanı Duran: PKK'nın Bugünkü Açıklaması, Silah Bırakma Hedefi Doğrultusunda Olumlu Bir Gelişmedir", Anadolu Ajansı, 26 Ekim 2025; Sefa Bilgitekin, "Cumhurbaşkanı Yardımcısı Yılmaz: PKK'nın Türkiye'den Çekilme Kararı, Doğru Yönde Atılmış Önemli Bir Adım", Anadolu Ajansı, 26 Ekim 2025.

152 Seval Ocak, "TBMM Başkanlığı: Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu, İmralı Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumuna Gitti", Anadolu Ajansı, 24 Kasım 2025.

153 "Ziyaret Terörün Tasfiyesini Hızlandıracak", *Yeni Şafak*, 25 Kasım 2025.

killendi. Suriye'de Baas rejiminin devrilmesi sonrası ortaya çıkan yeni denge, Filistin meselesinde artan uluslararası duyarlılık ve Kıbrıs'ta devam eden iki devletli çözüm vurgusu, Türkiye'nin halihazırdaki bölgesel rolünü devam ettiren nitelikte bir çerçeveye sundu. Bu dönemde AK Parti, Suriye'de merkezi otoritenin güçlendirilmesini ve terör unsurlarının tasfiyesini savunan güvenlik temelli bir politika izlerken Filistin meselesinde özellikle uluslararası arenada hem ahlaki hem diplomatik düzeylerde aktif bir tutum sergileyerek bağımsız Filistin devletine desteğini uluslararası platformlara taşıdı. Kıbrıs meselesinde ise KKTC'nin egemen eşitliğini önceleyen iki devletli çözüm perspektifini kararlılıkla sürdürdü.

Filistin

7 Ekim 2023'ten beri dünya gündeminde giderek daha fazla yer alan Filistin meselesi, uzun yıllardır AK Parti'nin gündeminde bulunmakla beraber 2025'te de parti için temel konulardan birini oluşturdu. Cumhurbaşkanı ve Genel Başkan Erdoğan başta olmak üzere milletvekilleri, lider kadro ve sözcü bazında TBMM grup toplantıları, ilçe ve il kongreleri ve parti açıklamaları gibi pek çok platformda Filistin'in sıklıkla yer bulması meselenin önemini AK Parti adına vurgulayan göstergeler oldu. 14 Ocak'ta TBMM'deki oturumda AK Parti Grup Başkanvekili Abdulhamit Gül'ün "Nasıl Suriye özgür olduysa, Şam, Halep özgür olduysa Gazze'nin de Filistin'in de özgür olacağına inanıyoruz ve nehirden denize özgür Filistin'i hep beraber göreceğimize inanıyoruz" açıklaması 1967 sınırlarında, başkenti Kudüs olan bağımsız Filistin devletine desteği yeniden vurguladı.¹⁵⁴

Ağustos'ta Cumhurbaşkanı ve AK Parti Genel Başkanı Erdoğan'ın Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ile yaptığı telefon görüşmelerinde Batı'da artan Filistin'i tanıma eğilimleri ele alındı. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Fransa, İngiltere ve Kanada gibi ülkelerin Filistin'i tanımaya yönelik açıklamalarını "kıymetli" bulduğunu ve Türkiye'nin Filistin'in yanında durarak bölgede kalıcı barış için çalışmaya devam edeceğini belirtti.¹⁵⁵

Cumhurbaşkanı Erdoğan 23 Eylül'de Birleşmiş Milletler (BM) 80. Genel Kurulunda "Biz bugün, bu kürsüde kendi vatandaşlarımızla birlikte sesi kısılmak istenen Filistin halkının hissiyatına tercüman olmak için de bulunuyoruz. Filistin devletini tanıyacağını açıklayan tüm ülkelere teşekkür ediyor, henüz bu kararı almayan devletleri ise bir an önce harekete geçmeye çağırıyorum" ifadelerini kullanarak uluslararası kamuoyunda Filistin'in gündemde yer almasını sağladı.¹⁵⁶ Ekim'de ise söz konusu ateşkes ve sonrasındaki süreç AK Parti tarafından yapılan açıklamaların ana odağı

154 "Gazze'nin de Filistin'in de Özgür Olacağına İnanıyoruz", AK Parti, 14 Ocak 2025, <https://akparti.org.tr/tbmm/haberler/gazze-nin-de-filistin-in-de-ozgur-olacagina-inanıyoruz-14-01-2025-22-41-57>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025)

155 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Filistin Devlet Başkanı Abbas ile Görüşmesine İlişkin Açıklama", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 9 Ağustos 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-filistin-devlet-baskani-abbas-ile-gorusmesine-iliskin-aciklama>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

156 "Cumhurbaşkanı Erdoğan Birleşmiş Milletler 80. Genel Kurulu'na Hitap Etti", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 23 Eylül 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-birlesmis-milletler-80-genel-kuruluna-hitap-etti>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

haline geldi. Cumhurbaşkanı Erdoğan 1 Ekim'de TBMM'nin yeni yasama yılının açılışındaki konuşmasında İsrail'in Gazze'de ve Filistin'in diğer bölgelerinde iki yıldır sürdürdüğü saldırıları “soykırım” olarak niteledi ve TBMM'nin yayımladığı ortak bildirimlerle buna karşı en güçlü tepkiyi verdiğini dile getirdi.¹⁵⁷

Suriye

8 Aralık devrimi sonrası oluşan yeni Suriye, AK Parti için önemli dış politika unsurlarından birini oluşturdu. Baas rejiminin devrilmesinin hemen akabinde AK Parti Sözcüsü Ömer Çelik'in “Şiarımız, Suriye Suriyelileridir” ifadesi ile 28 Şubat'ta YPG hakkında “Hangi adlı olursa olsun Irak'taki ve Suriye'deki bütün unsurlarıyla terör örgütü silah bırakmalıdır ve kendi kendisini feshetmelidir” açıklaması, AK Parti'nin Suriye'nin toprak bütünlüğüne önem verdiğini ve AK Parti'nin Suriye sahasında da Terörsüz Türkiye perspektifiyle uyumlu bir çizgi izlediğini vurgular nitelikteydi.¹⁵⁸

İlerleyen dönemde 2025'in Temmuz ortasında güvenlik gündemi Suriye özelinde tekrar öne çıktı. Ömer Çelik 23 Temmuz'da Merkez Yönetim Kurulu (MYK) sonrasındaki açıklamasında Suriye'de yaşanan gelişmeler bağlamında “Suriye toprak bütünlüğüne sonuna kadar sahip çıkılması gerektiğini düşündüklerini” ve bu zemini Türkiye açısından bir milli güvenlik meselesi olarak gördüklerini belirtti.¹⁵⁹ Çelik'in açıklamalarında hem Suriye'deki yeni merkezi yapının güçlenmesi hem de PKK/YPG ve benzeri yapılara karşı tavizsiz tutumun korunması gerektiği sık sık vurgulandı. Ömer Çelik 16 Temmuz'da ise İsrail'in Suriye'ye yönelik hava saldırılarını “şiddetle kınadıklarını” belirten bir açıklama yaptı.¹⁶⁰ 17 Temmuz'daki Erdoğan-Şara telefon görüşmesinde ise Cumhurbaşkanı Erdoğan, İsrail'in Suriye'ye saldırılarının kabul edilemeyeceğini, bu saldırganlığın tüm bölge için tehdit oluşturduğunu ve Türkiye'nin Suriye halkına desteğini sürdüreceğini ifade etti. Bu görüşmede ayrıca Suriye'de Dürzilerle sağlanan ateşkesin memnuniyetle karşılandığı da bildirildi.¹⁶¹ Aynı dönemde TBMM'de Irak ve Suriye'ye asker gönderme

157 “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Asıl Olan, Vatandaşı Olmaktan Şeref Duyduğumuz Türkiye Cumhuriyeti'ni İlelebet Muzaffer Kılabilmeğdir”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 1 Ekim 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-asil-olan-vatandasi-olmaktan-seref-duyugumuz-turkiye-cumhuriyetini-ilelebet-muzaffer-kilabilmeğdir>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

158 Sezgin Pancar, Bekir Ömer Fansa, Eren Bozkurt, Lale Köklü Karagöz, Eren Bozkurt ve İsmihan Özgüven, “AK Parti Sözcüsü Çelik: Suriye'deki Olaylar, Suriye'nin Birliğine Dönük Bir Terörist Saldırı Oldu”, Anadolu Ajansı, 9 Mart 2025; “Parti Sözcümüz Çelik, İstanbul'da Gündeme İlişkin Açıklamalarda Bulundu”, AK Parti, 28 Şubat 2025, <https://www.akparti.org.tr/haberler/parti-sozcumuz-celik-istanbul-da-gundeme-iliskin-aciklamalarda-bulundu-28-02-2025-22-32-14>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

159 “AK Parti MYK, Cumhurbaşkanı Erdoğan Başkanlığında Toplandı”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 23 Temmuz 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/ak-parti-myk-cumhurbaskani-erdogan-baskanliginda-toplandi-23-07-25>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

160 Mümin Altaş, “AK Parti Sözcüsü Çelik: İsrail'in Suriye'ye Saldırılarını Kınadı”, Anadolu Ajansı, 16 Temmuz 2025.

161 “Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Suriye Cumhurbaşkanı Şara, Telefonda Görüştü”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 17 Temmuz 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-ve-suriye-cumhurbaskani-sara-telefonda-gorustu>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

yetkisini üç yıl uzatan tezkere AK Parti ve Cumhuriyet İttifakı'nın desteğiyle kabul edildi ve partinin Suriye kaynaklı güvenlik risklerine karşı askeri caydırıcılığı sürdürme çizgisi teyit edildi.¹⁶²

Kıbrıs

2025'te AK Parti, Kıbrıs'ın Türkiye için taşıdığı stratejik önemi bir kez daha vurguladı. Parti açısından Kıbrıs sadece garantörlük, güvenlik ya da jeopolitik bir mesele olmayıp aynı zamanda Kıbrıs Türk halkının egemenlik hakları, Türkiye ile kardeşliğin devamlılığı ve bölgedeki istikrarın teminatı olarak görülen bir konu oldu. Cumhurbaşkanı Erdoğan da “Kıbrıs meselesinin çözümü iki devletin bir arada var olmasından” geçtiğini belirtti.¹⁶³ 19 Ekim'de KKTC'de yapılan cumhurbaşkanlığı seçimi ise bölge siyaseti ve Türkiye-Kıbrıs ilişkileri açısından 2025'in en önemli olaylarından birisiydi. Yeni cumhurbaşkanı seçilen Tufan Erhürman'ı tebrik mesajında Cumhurbaşkanı Erdoğan “Türkiye olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin egemenlik haklarını ve çıkarlarını Kıbrıs Türkü kardeşlerimizle birlikte her platformda savunmaya devam edeceğiz” ifadesine yer verdi.¹⁶⁴ AK Parti Sözcüsü Ömer Çelik de seçim sonrası açıklamasında “KKTC'de gerçekleşen cumhurbaşkanlığı seçimleri Kıbrıs Türk halkına hayırlı olsun. Her zaman KKTC'nin ve Kıbrıs Türk davasının yanında olacağız” diyerek Türkiye'nin tutarlılığını ifade etti.¹⁶⁵

162 “Türk Askerinin Irak ve Suriye'deki Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Tezkere Genel Kurulda Kabul Edildi”, TBMM Haber, 22 Ekim 2025, <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=98232409-71f0-4b95-8244-019a08a-2e22e>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

163 Sümeyye Dilara Dinçer, Büşranur Keskinkılıç ve Zafer Fatih Beyaz, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Kıbrıs Meselesine Çözümün, Ada'da İki Devletin Bir Arada Var Olmasından Geçtiğine İnanıyoruz”, Anadolu Ajansı, 13 Kasım 2025.

164 İrem Demir, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Kıbrıs Türkü Kardeşlerimizin İradesini Sandığa Yansıttığı Seçimin Hayırlı Olmasını Diliyorum”, Anadolu Ajansı, 19 Ekim 2025.

165 Yasemin Kalyoncuoğlu, “AK Parti Sözcüsü Çelik: Her Zaman KKTC'nin ve Kıbrıs Türk Davasının Yanında Olacağız”, Anadolu Ajansı, 19 Ekim 2025.

| KRONOLOJİ: 2025'TE AK PARTİ | |
|-----------------------------|--|
| 21 Ocak | İYİ Parti Ankara Milletvekili Kürşad Zorlu AK Parti'ye katıldı. |
| 7 Şubat | AK Parti'nin 81 ilde gerçekleştirdiği kongre maratonu İstanbul II Kongresi ile tamamlandı ve 8. Olağan Kongre sürecinin son il kongresi gerçekleştirildi. |
| 23 Şubat | 8. Olağan Büyük Kongre Ankara Spor Salonu'nda gerçekleştirildi; Cumhurbaşkanı Erdoğan 5 sütundan oluşan yeni reform programını açıkladı. |
| 28 Mayıs | DEM Parti heyeti Terörsüz Türkiye süreci kapsamında AK Parti Genel Merkezi'nde Efkan Ala, Ömer Çelik, Abdullah Güler ve Özlem Zengin ile görüşme gerçekleştirdi. |
| 25 Haziran | TBMM'de AK Parti öncülüğünde Ayrımcılığın Önlenmesi Alt Komisyonu kuruldu. |
| 11-13 Temmuz | 32. İstişare ve Değerlendirme Kampı Kızılcahamam'da düzenlendi; Cumhurbaşkanı Erdoğan yeni dönem yol haritasını teşkilata aktardı. |
| 9 Ağustos | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ile telefon görüşmelerinde Batı ülkelerinin Filistin'i tanıma eğilimini "kıymetli" bulduğunu açıkladı. |
| 14 Ağustos | Aydın Büyükşehir Belediye Başkanı Özlem Çerçioğlu CHP'den istifa ederek AK Parti'ye katıldı; rozetini Cumhurbaşkanı Erdoğan partinin 24. kuruluş yıl dönümünde taktı. |
| 23 Eylül | Cumhurbaşkanı Erdoğan, BM 80. Genel Kurulundaki konuşmasında ülkeleri Filistin devletini tanımaya çağırdı. |
| 1 Ekim | Cumhurbaşkanı Erdoğan, TBMM yeni yasama yılının açılışında konuşma yaptı. |
| 22 Ekim | TBMM'de Irak ve Suriye'ye asker gönderme yetkisini üç yıl daha uzatan tezkere AK Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin oylarıyla kabul edildi. |
| 15 Kasım | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Adıyaman'da 350 bininci afet konutunun teslim töreninde konuştu. |
| 24 Kasım | Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun aldığı karar doğrultusunda AK Parti'li, MHP'li ve DEM Parti'li milletvekillerinden oluşan heyet İmralı'da Abdullah Öcalan ile bir görüşme gerçekleştirdi. |
| 27 Kasım | AK Parti milletvekillerinin imzasını taşıyan Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi (11. Yargı Paketi) TBMM'ye taşındı. |

CUMHURİYET HALK PARTİSİ (CHP)

FERHAT TOKYÜREK

2025'te CHP'nin gündemini parti içi iktidar mücadeleleri, kurumsal dönüşüm ve yenilenme, yerel yönetimlere yönelik yolsuzluk soruşturmaları kapsamındaki hukuki süreçler ve dış politika alanında yürütülen çalışmalar oluşturdu. Bu kapsamda CHP 6 Nisan'da 21. ve 21 Eylül'de 22. olağanüstü kurultayları ile 28-30 Kasım arasında 39. Olağan Kurultayıyla birlikte yıl içerisinde üç farklı kurultay düzenledi. Bu yıl düzenlenen kurultaylarda Özgür Özel'in yeniden genel başkanlığa seçilmesi ise parti içi demokrasi eleştirilerinin devam etmesine engel olmadı. Öte yandan CHP çeşitli yerel yönetim birimlerine yönelik düzenlenen soruşturmaları "siyasal baskı" söylemiyle değerlendirdi. Bu durum ise CHP'nin ilgili süreçler hakkında şeffaflık göstermediği tarzındaki eleştirilere sebep oldu. Öte yandan CHP'nin uluslararası alanda çeşitli temasları ve diplomasi girişimleri de oldu. Özellikle Genel Başkan Özel'in ABD ve Avrupa Birliği (AB) gibi bölgelere gerçekleştirdiği yurt dışı ziyaretleri partinin uluslararası platformlardaki destek arayışlarını temsil etti.

İÇ POLİTİKA

Parti İçi Meseleler:

Kurultaylar, İktidar Mücadelesi ve Kurumsal Dönüşüm

2025 yılı CHP'nin iç gündeminde 4-5 Kasım 2023'te yapılan ve Özgür Özel'in genel başkan seçildiği 38. Olağan Kurultayın hukuki meşruiyetine yönelik tartışmalarla başladı. Bu tartışmalar parti içinde yeni ve eski yönetimler arasında gerilimlere neden oldu. 38. Olağan Kurultaya yönelik meşruiyet tartışmaları partinin eski ve önemli figürlerinden bazılarının söz konusu kurultay sonuçlarını yargıya taşımasıyla somutlaştı.

Buna paralel olarak 2023'teki kurultayın iptali istemiyle açılan ve "mutlak butlan" (kesin hükümsüzlük) olarak adlandırılan davalar parti yönetiminin gündemini yıl boyunca meşgul eden başat meseleler oldu. Davanın temel aktörleri arasında eski

Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı Lütfü Savaş ile kurultay delegeleri Levent Çelik ve Hatip Karaaslan vardı. Savaş'ın 11 Aralık 2024'te partiden ihraç edilmiş olması¹⁶⁶ bu hukuki girişimin parti içi muhalefetin tasfiye edilmiş bir kanadının hamlesi olarak okunmasına zemin hazırladı.

Söz konusu davayı ilk olarak CHP İzmir delegesi Hatip Karaaslan 14 Şubat'ta 42. Asliye Hukuk Mahkemesinde açtı. Bir gün sonra Lütfü Savaş da ayrı bir dava açarak kurultayda “seçime hile karıştırıldığı” ve Siyasi Partiler Kanunu'na aykırılıklar olduğu iddialarını öne sürdü. Lütfü Savaş dava dilekçesinde CHP'nin 38. Olağan Kurultayında “seçim sonucunun değiştirilmesi için delegelere baskılar kurulduğunu, delegelere oy karşılığı ev ve arabalar verildiğini, delegelerin konakladıkları otellere bavul bavul dolarlar getirilip delegelere dağıtıldığını” iddia ederek irade fesadı sebebiyle ilgili kurultayın tüm sonuçlarıyla birlikte iptal edilmesini talep etti.¹⁶⁷

Bu gelişmelere paralel olarak Genel Başkan Özel 21 Mart 2025'te bir basın açıklaması yaparak partiyi olağanüstü kurultaya çağırma kararı aldığını duyurdu.¹⁶⁸ Buna karşılık Lütfü Savaş ve kurultay delegeleri Levent Çelik ve Hatip Karaaslan söz konusu olağanüstü kurultay kararının iptali için de dava açtı. İlgili dava dilekçesinde yer alan “Mevcut Genel Merkez yönetimi yetkisizdir ve yaptığı kurultay çağrısı mutlak butlanla sakattır. Bu çağrı, parti tüzüğüne, siyasi partiler mevzuatına ve hukukun genel ilkelerine aykırı olup tam kanunsuzdur ve yok hükmündedir”¹⁶⁹ şeklindeki ifadeler mevcut CHP yönetiminin almış ve alacak olduğu bütün eylemlerin hukuka aykırılık teşkil ettiğini ileri sürdü. Buna rağmen 6 Nisan'da Ankara'da “İrade Milletindir” sloganıyla 21. Olağanüstü Kurultay düzenlenerek Özgür Özel yeniden genel başkan seçildi.¹⁷⁰

Nisan'daki kurultaya rağmen mutlak butlan davasının devam etmesi, 2025'in yaz aylarında parti içi gerilimin devam etmesinin temel sebeplerinden biriydi. Bu bağlamda partinin eski Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun “Mutlak butlan kararı hukuki olarak çıkarsa bunu reddedemem” şeklindeki sözleri ve Özgür Özel'in görüşme talebini “Konuşacak bir şey olduğunu düşünmüyorum” sözleriyle geri çevirmesi parti içerisindeki mücadelenin somut örneklerindendi. Yine aynı açıklamasında Kılıçdaroğlu çeşitli belediye başkanlarına yönelik yürütülen soruşturmalara karşı CHP'nin düzenlediği “Millet İradesine Sahip Çıkıyor” mi-

166 “Lütfü Savaş CHP'den İhraç Edildi”, TRT Haber, 11 Aralık 2024.

167 Cemil Murat Budak, “Lütfü Savaş, CHP'nin 38. Olağan Kurultayı'nın İptali için Dava Açtı”, Anadolu Ajansı, 15 Şubat 2025.

168 “CHP Lideri Özgür Özel: Atatürk'ün Partisine Kayyum Atatmadan Yola Devam Ediyoruz, 6 Nisan 2025 CHP'nin Kurultay Günüdür”, CHP, 21 Mart 2025, <https://chp.org.tr/haberler/chp-lideri-ozgur-ozel-ataturkun-partisine-kayyum-atatmadan-yola-devam-ediyoruz-6-nisan-2025-chpnin-kurultay-gunudur>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025).

169 Cemil Murat Budak, “CHP'nin Olağanüstü Kurultay Kararının İptali için Mahkemeye Başvuru Yapıldı”, Anadolu Ajansı, 24 Mart 2025.

170 Alper Şaşmaz ve Gazi Nogay, “Özgür Özel Yeniden CHP Genel Başkanı Seçildi”, Anadolu Ajansı, 6 Nisan 2025.

tinglerini “yanlış bulduğunu” ve konunun “Ekrem Bey ile hukuk arasında” olduğunu ifade etti.¹⁷¹

Bu gelişmelere tepki olarak CHP'nin 81 il başkanı Ankara'da toplanarak “butlan ve kayyum tartışmaları”na karşı çıktıklarını belirten ve Kılıçdaroğlu'na “birlik” çağrısı yapan bir açıklama yayımlandı.¹⁷² Eş zamanlı olarak partinin eski genel başkanları Altan Öymen, Hikmet Çetin ve Murat Karayalçın da 27 Haziran'da ortak bir bildiri yayımladı. Bildiride Kemal Kılıçdaroğlu'na “Özgür Özel'in yanında dimdik durun” çağrısı yapıldı.¹⁷³

İstanbul 45. Asliye Hukuk Mahkemesinin 2 Eylül 2025 tarihli ara kararında mahkeme, davacı Özlem Erkan'ın sunduğu şikayet dilekçesinden hareketle 8 Ekim 2023'te gerçekleştirilen CHP İstanbul 38. Olağan İl Kongresini iptal ederek il başkanı, il yönetim kurulu asıl ve yedek üyeleri ile il disiplin kurulu asıl ve yedek üyelerinin tedbiren görevlerinden uzaklaştırılmalarına karar verdi. Aynı zamanda Gürsel Tekin, Zeki Şen, Hasan Babacan, Müjdat Gürbüz ve Erkan Narsap'tan oluşan geçici kurulun tedbiren CHP İstanbul il başkanı, il yönetim kurulu ve il disiplin kurulu yetkilerini kullanmak üzere görevlendirilmelerine hükmetti.¹⁷⁴

38. Olağan Kurultaya yönelik mutlak butlan davasının 15 Eylül'deki duruşmada da karara bağlanamayıp 24 Ekim'e ertelenmesi üzerine CHP yönetimi yeni bir adım daha attı. Parti tüzüğü'nün 48. maddesi uyarınca delege imzaları toplanarak partinin 22. Olağanüstü Kurultaya gitmesi kararlaştırıldı. Özel, bu hamlenin “hukuki ve teknik olarak kör düğümü çözen” bir adım olduğunu ve delege talebiyle toplandığı için olası bir butlan kararının kurultayı engelleyemeyeceğini belirtti.¹⁷⁵

Bu kurultaydan yaklaşık bir ay sonra 24 Ekim'de Ankara 42. Asliye Hukuk Mahkemesi söz konusu davayı karara bağladı. Mahkeme 2023'teki 38. Olağan Kurultayın iptali istemini “konusuz kalması” gerekçesiyle “karar verilmesine yer olmadığına” hükmederek sonlandırdı. 6 Nisan 2025 Kurultayının iptaline ilişkin dosyalar ise “aktif husumet yokluğu” (dava açma ehliyeti bulunmaması) gerekçesiyle reddedildi.¹⁷⁶

CHP yılın son kurultayını “Şimdi İktidar Zamanı” sloganıyla 28-30 Kasım arasında gerçekleştirdi. Üç gün süren kurultayın birinci gününde delegeler “Güçlü Yurttaş,

171 “Kemal Kılıçdaroğlu'ndan ‘Mutlak Butlan’ Resti: Genel Başkan Neredeyse Genel Merkez Orasıdır”, *Sabah*, 28 Haziran 2025.

172 “CHP’li 81 İl Başkanından Ortak Açıklama: ‘Kayyum ya da Butlan Kararını Tanımayacağız’”, CHP, 19 Haziran 2025, <https://chp.org.tr/haberler/chpli-81-il-baskanindan-ortak-aciklama-kayyum-ya-da-butlan-kararini-tanimayacagiz>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025).

173 “CHP’de Kriz Derinleşti: Eski Genel Başkanlardan Kılıçdaroğlu’na Mesaj Özel’e Destek”, *Yeni Şafak*, 27 Haziran 2025.

174 Mustafa Hatipoğlu, Zeynep Yeşildal, Başak Akbulut Yazar ve Veysel Ensar Gökceğözog, “CHP İstanbul İl Yönetimi Tedbiren Görevden Uzaklaştırıldı”, *Anadolu Ajansı*, 2 Eylül 2025.

175 “Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Özgür Özel NEFES’e Konuştu”, CHP, 7 Eylül 2025, <https://chp.org.tr/haberler/cumhuriyet-halk-partisi-genel-baskani-ozgur-ozel-nefese-konustu>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025).

176 Cemil Murat Budak, Neriman Senanur Torun ve Abdullah Sarica, “CHP’nin 38. Olağan Kurultayı ve 21. Olağanüstü Kurultayı’nın İptaline İlişkin Davada Karar”, *Anadolu Ajansı*, 24 Ekim 2025.

Güvenli Gelecek, Kazanan Türkiye” başlıklı on yedi yıl sonra değişen yeni parti programını oyladı. Programda seçim barajının yüzde 3’e ve hazine yardımı eşliğinin yüzde 1’e düşürülmesi, temel vatandaşlık geliri mekanizmasının tesis edilmesi, polisler sendikalaşma hakkının verilmesi, sosyal tatil fonuyla dar gelirli yurttaşlara tatil olanakları sunulması gibi maddeler yer aldı.¹⁷⁷ Öte yandan parti tüzüğüne dair çeşitli değişiklikler de yapıldı. Bu bağlamda PM üye sayısı 60’tan 80’e yükseltildi. Bununla birlikte Cumhurbaşkanlığı Aday Ofisi parti tüzüğüne alındı. CHP’nin “Gölge Bakanlık” uygulamasının da bu ofis bünyesinde çalışma yürütmesi kararlaştırıldı.

İkinci gün Özel, tek aday olduğu genel başkanlık seçimini kazandı. Özel geçerli 1.333 oyun tamamını alıp tek aday olarak üçüncü ve toplamda dördüncü defa üst üste genel başkan seçildi. Kurultay henüz gerçekleşmeden bir hafta evvel eski Genel Başkan Kemal Kılıçdaroğlu bazı CHP’li belediyeler hakkında yürütülen rüşvet ve yolsuzluk davalarını işaret ederek “CHP üzerinde yolsuzluk iftiralarıyla yol alamaz. Derhal arınmalı ve yoluna devam etmelidir” dedi.¹⁷⁸ Kurultayda yaptığı konuşmasında Özel, Kılıçdaroğlu’nun “arınma” söylemine yanıt verdi ve bu bağlamda “CHP’de öz güvensiz siyaset devri kapanmıştır” diyerek geçmiş parti yönetimini eleştirdi. Ayrıca “Bu örgütlerin vermediği görevleri başka kapılarda arayanlara yer yoktur. CHP arınacaksa, işte bu anlayıştan arınacak” sözleriyle Kılıçdaroğlu’nun talebine doğrudan yanıt verdi.¹⁷⁹

Yerel Yönetimlerde Hukuka Aykırılıklar ve Yasal Süreçler

2025, CHP’nin yerel yönetimlerdeki varlığının bir dizi adli soruşturma ve hukuki süreçle gündeme geldiği bir dönemdi. Bu süreçler İstanbul, Antalya ve Adana gibi büyükşehirler başta olmak üzere çok sayıda belediyeyi kapsadı. Bu durum CHP’li belediyelere yönelik yolsuzluk iddiaları dahilinde partinin “temiz siyaset” söylemini de test etti.

Bu bağlamda yıl içerisinde çeşitli belediye başkanları ve yöneticilerin eylemlerini konu alan soruşturmalar gerçekleşti. İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülen ana soruşturmada Ekrem İmamoğlu ile İBB Medya A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Murat Ongun, İBB Genel Sekreter Yardımcısı Mahir Polat, Şişli Belediye Başkanı Resul Emrah Şahan, Beylikdüzü Belediye Başkanı Murat Çalık gibi CHP’li yöneticiler hakkında “suç örgütü kurmak ve yönetmek”, “rüşvet almak”, “irtikap” ve “ihaleye fesat karıştırmak” gibi suçlamalar yöneltildi. Ayrıca İmamoğlu hakkında “silahlı terör örgütüne yardım etme” ve bir paneldeki sözleri nedeniyle İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Akın Gürlek’e yönelik “tehdit” ve “terörle mücadelede görev almış kişileri hedef gösterme” suçlamalarıyla da ayrı soruşturma ve davalar açıldı.¹⁸⁰

177 “Güçlü Yurttaş, Güvenli Gelecek, Kazanan Türkiye, Cumhuriyet Halk Partisi Programı Taslak 2025”, CHP, (2025), https://cdn.chp.org.tr/iys/haricidosyalar/Program/PARTI_PROGRAMI_2025.pdf, (Erişim tarihi: 4 Aralık 2025).

178 “Kılıçdaroğlu’ndan Partisine Rüşvet ve Yolsuzluk Tepkisi: CHP Derhal Arınmalı”, *Yeni Şafak*, 22 Kasım 2025.

179 “CHP 39. Olağan Kurultayı... Özgür Özel Yeniden Genel Başkan Seçildi | Kılıçdaroğlu’na ‘Arınma’ Yanıtı”, *Hürriyet*, 29 Kasım 2025.

180 Zeynep Yeşildal, Emrah Gökmen, Kaan Bozdoğan, Gökçe Karaköse ve İrem Demir, “İBB’deki ‘Terör ve Örgütlü Suçlar’ Soruşturmalarında 87 Şüpheli Gözaltına Alındı”, *Anadolu Ajansı*, 19 Mart 2025.

Ekrem İmamoğlu hakkında verilen tutuklama kararının ardından İçişleri Bakanlığı, İmamoğlu'nu geçici tedbir olarak görevinden uzaklaştırdı.¹⁸¹ 11 Kasım'da İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından düzenlenen "İmamoğlu çıkar amaçlı suç örgütü" iddianamesi tamamlandı. İddianamede "suç işlemek amacıyla örgüt kurmak", "rüşvet", "suç gelirlerinin aklanması", "kamu kurum ve kuruluşları zararına dolandırıcılık", "kişisel verileri ele geçirme ve yayma", "irtikap" ve "ihaleye fesat karıştırma" gibi iddianameye konu 142 suç eylemine dayanarak cezalandırma talep edildi.¹⁸² Mart'taki diğer bir operasyonda ise Beykoz Belediye Başkanı Alaattin Köseler "ihaleye fesat karıştırma" suçlamasıyla tutuklandı.¹⁸³

Soruşturmalar kapsamında CHP'nin savunması ilgili süreçlerin yalnızca CHP belediyelerine yönelik olduğu şeklindeydi. Buna karşılık geçen sene gerçekleştirilen 2025 bütçe görüşmelerinde İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya'nın belediyelere yönelik soruşturmalar hakkında ortaya koyduğu veriler bu durumun aksini göstermişti. İçişleri Bakanı Yerlikaya (Kasım 2024 itibarıyla) belediyelere yönelik 1.701 şikayetten 176'sına soruşturma izni verildiği; bu izinlerin 59'unun AK Parti, 58'inin CHP, 21'inin MHP ve 7'sinin de İYİ Parti mensupları hakkında olduğunu belirtmişti.¹⁸⁴

Yerel yönetim birimlerine yönelik yaşanan gelişmeler, hukuki soruşturmaların siyasi alanı doğrudan etkilemeye başladığı ve CHP'nin bu duruma karşı hem kitlesel hem de kurumsal düzeyde çeşitli savunma stratejileri geliştirdiği bir dönemi başlattı. Öncelikle CHP Genel Başkanı Özel 2 Nisan 2025'i işaret ederek "tüketim boykotu" çağrısı yaptı.¹⁸⁵ Bu boykot çağrısı hukuki süreçleri ekonomik protestoyla püskürtme denemesiydi. Boykot çağrılarını kapsamında "boykotyap.org" ismiyle oluşturulan internet sitesi aracılığıyla içerisinde medya kuruluşlarından çeşitli ticari işletmelere kadar CHP'nin ilgili savunusuna gösterdiği tepkilere göre devamlı güncellenen bir boykot listesi paylaşıldı. Öte yandan bu eylem denemesinin maruz kaldığı "ekonomik sabotaj" eleştirisi¹⁸⁶ ve bizzat eylemin ne kadar sürdürülebilir olduğu meselesi CHP'nin sokağın gücünü kullanma kapasitesinin sınırlarını gösterdi.

CHP'nin 6 Nisan 2025'te gerçekleştirdiği Olağanüstü Kurultay da bu durumun bir yansımasıydı. 6 Nisan'daki hukuki-kurumsal savunma hamlesine paralel olarak CHP aynı dönemde kitlesel bir seferberlik de başlattı. CHP, kurultay günü Ankara

181 "İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu Yolsuzluk Soruşturması Kapsamında Tutuklandı", Anadolu Ajansı, 23 Mart 2025.

182 İrem Demir, Başak Akbulut Yazar, Mikail Bıyıklı ve Ümit Türk, "İmamoğlu Çıkar Amaçlı Suç Örgütü İddianamesi Tamamlandı", Anadolu Ajansı, 11 Kasım 2025.

183 "Beykoz Belediye Başkanı Köseler Tutuklandı", TRT Haber, 3 Mart 2025.

184 Hüseyin Cem Dağistanlı, Muhammed Nuri Erdoğan ve Aynur Ekiz, "İçişleri Bakanı Yerlikaya: (Belediyelerle İlgili) 1701 Şikayetin 176'sına Soruşturma İzni Verilmiştir", Anadolu Ajansı, 21 Kasım 2024.

185 "CHP Lideri Özgür Özel: 'Boykot Demokratik Haktır, Kul Hakkı Yiyenlerin Yaptığı Zulümlere Karşı Boykot Sürecektir'", CHP, 2 Nisan 2025, <https://chp.org.tr/haberler/chp-lideri-ozgur-ozel-boykot-demokratik-haktır-kul-hakki-yiyenlerin-yaptigi-zulumlere-karsi-boykot-surecek>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025).

186 "Özel'in Türk Ekonomisini Hedef Alan Boykot Çağrısına Sanat, Spor, Siyaset ve İş Dünyasından Tepki Yağdı", *Yeni Şafak*, 2 Nisan 2025.

Yenimahalle'de¹⁸⁷ "Millet İradesine Sahip Çıkıyor" mitinglerini başlattı. Mitingler dahilinde başlangıçtaki savunmacı duruş hızla bir erken seçim kampanyasına dönüştü. Buna paralel olarak yerel başlayan eylem, ulusal bir turneye ve nihayetinde Brüksel'de gerçekleştirilen mitingle uluslararası bir destek talebi aracına dönüştü. CHP 15 Ekim itibarıyla çoğunluğu İstanbul'un ilçelerinde olmakla beraber Türkiye'nin çeşitli illerinde ve Brüksel'de toplam 61 miting gerçekleştirdi.¹⁸⁸

2025 yazının ortası, CHP'li yerel yönetimler açısından kritik dönemeçlerden biriydi. 4 Temmuz'da İstanbul merkezli ancak üç büyükşehri kapsayan eş zamanlı bir operasyon dalgası gerçekleşti. Operasyon kapsamında Adana Büyükşehir Belediye Başkanı Zeydan Karalar ve Adıyaman Belediye Başkanı Abdurrahman Tutdere gözaltına alındı. Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı Muhittin Böcek ise gözaltına alındıktan sonra sevk edildiği mahkemede rüşvet suçlamasıyla tutuklandı.¹⁸⁹ Zeydan Karalar ve Abdurrahman Tutdere hakkındaki soruşturmanın "Aziz İhsan Aktaş suç örgütü"ne yönelik daha geniş bir soruşturmanın parçası olduğu basına yansdı. İddialara göre her iki belediye başkanı da belediyeye iş yapan şirket yöneticilerinden "haksız maddi menfaat talebinde" bulundu. Muhittin Böcek'in tutuklanmasına yol açan "rüşvet" soruşturması ise iş insanı Yusuf Yadoğlu'nun ifadeleri ve sunduğu belgelere dayandı.¹⁹⁰ Temmuz'daki bu şokun hemen ardından CHP, krizi merkezi düzeyde yönetmek üzere harekete geçti. Bu bağlamda 7 Temmuz'da CHP tüm belediye başkanlarını Ankara'ya çağırdı.¹⁹¹

Bayrampaşa'daki kriz ise 16-17 Eylül arasında CHP'li Belediye Başkanı Hasan Mutlu ve 25 belediye çalışanının tutuklanmasıyla başladı. Tutuklama kararının hemen ardından 17 Eylül'de Hasan Mutlu, İçişleri Bakanlığı tarafından görevden uzaklaştırıldı.¹⁹² Bayrampaşa vakasını kritik hale getiren ise tutuklama ve görevden uzaklaştırmadan ziyade sonrasında yaşanan yönetim değişikliği süreciydi. Hasan Mutlu'nun tutuklanmasından birkaç gün sonra 21 Eylül'de CHP, 22. Olağanüstü Kurultayını topladı. 2025'in bu ikinci kurultayının sloganı ise ilkinde kıyasla çok daha tepkisel olarak "Darbeye ve Kayyuma Hayır" şeklindeydi.

DIŞ POLİTİKA VE GÜVENLİK

2025 yılı, Türkiye'nin dış politika ve güvenlik gündeminin yoğun olduğu bir dönemdi. İç güvenlik alanında terörle mücadele dinamiklerinin yeni bir formatta canlan-

187 CHP, X, 6 Nisan 2025, <https://x.com/i/broadcasts/1dixXVkdzozGZ>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025).

188 "CHP Genel Başkanı Özgür Özel: Millet İradesine Sahip Çıkıyor Mitingi Sarıyer 15/10/2025", CHP, 15 Ekim 2025, <https://chp.org.tr/video/chp-genel-baskani-ozgur-ozel---millet-radesne-sahp-cikiyor-mtng-sariyer-15102025>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025).

189 Damla Güler, "CHP'li Belediyelere Yeni Operasyon! Muhittin Böcek Tutuklandı, Zeydan Karalar ve Abdurrahman Tutdere Gözaltında", *Milliyet*, 5 Temmuz 2025.

190 "CHP'de Yeni Operasyon Dalgası! Muhittin Böcek Tutuklandı, Zeydan ve Tutdere Gözaltında", *Milliyet*, 6 Temmuz 2025.

191 "CHP Tüm Belediye Başkanlarını Ankara'ya Çağırdı", *Yeni Şafak*, 7 Temmuz 2025.

192 "Bayrampaşa Belediye Başkanı Hasan Mutlu Görevden Uzaklaştırıldı", *Yeni Şafak*, 17 Eylül 2025.

ması yılın ana gündem maddelerinden biriydi ve CHP bu tartışmalara çeşitli biçimlerde dahil oldu. Öte yandan Türkiye'nin savunma sanayiinde ulaştığı kapasite CHP açısından salt bir başarı anlatısından ziyade sürdürülebilirlik, kaynak verimliliği ve stratejik önceliklendirme eksenlerinde tartışma konusuydu. Ayrıca CHP uluslararası alanda özellikle AB ülkeleriyle çeşitli temaslarda bulunurken ulusal güvenlik konularında siyasi denge arayışına girdi.

2025'in güvenlik gündemine ilişkin CHP'nin en net adımını Genel Başkan Özel, Mayıs'ta Van'da düzenlenen "Millet İradesine Sahip Çıkıyor" mitinginde attı. Miting daha geniş bir siyasi bağlamda (tutuklu siyasi figürlere destek ve erken seçim talebi gibi) gerçekleşmiş olsa da Özel'in terörle mücadeleye ilişkin yaptığı "Biz Terörsüz Türkiye'ye evet diyoruz" açıklaması CHP'nin süreç hakkındaki kurumsal pozisyonunu gösterdi.¹⁹³ Bununla birlikte Özel, Temmuz'da PKK'nın sembolik silah bırakma eylemi hakkında sosyal medya üzerinden "Terör örgütünün bugünkü sembolik silah bırakma adımını memnuniyetle karşılıyoruz. Sürecin bu noktaya gelmesinde emek ve katkıları olan başta rahmetli Sırrı Süreyya Önder olmak üzere tüm siyasilere ve tüm yetkililere teşekkür ediyoruz" şeklinde bir açıklama yaptı.¹⁹⁴ CHP'nin süreç hakkındaki tutumu bununla sınırlı değildi.

21 Kasım'da Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun 18. toplantısında gerçekleştirilen oylama doğrultusunda nitelikli çoğunlukla (32 evet, 3 hayır ve 2 çekimser) komisyon heyetinin İmralı'ya gitmesi kararlaştırıldı.¹⁹⁵ CHP oylamaya katılmadı ve 25 Kasım'da İmralı'ya giden heyete üye vermedi. Konu hakkında Grup Başkanvekili Murat Emir "Üye vermeyi doğru bulmuyoruz, komisyonda kalmaya devam edeceğiz" açıklamasını yaptı.¹⁹⁶

Son olarak 2025, CHP'nin uluslararası alandaki görünürlüğü ve diplomatik temaslarını artırmaya çalıştığı bir dönemdi. Bu bağlamda Genel Başkan Özel, Eylül'de ABD'ye, Kasım'da da İspanya'nın başkenti Madrid ve Belçika'nın başkenti Brüksel'e ziyaretler gerçekleştirdi. Ziyaretin Madrid ayağı Sosyalist Enternasyonal Prezidyum Toplantısı kapsamında gerçekleşti. Burada Özel, İspanya Başbakanı ve Sosyalist Enternasyonal Başkanı Pedro Sanchez ile görüştü. Ziyaretin ikinci ayağı olan Brüksel'de ise CHP ilk yurt dışı mitingini gerçekleştirdi. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Erdoğan "Kendi halkından bulamadıkları karşılığı hep yaban ellerden arıyorlar" ifadesiyle CHP'nin kendilerini şaşırtmadığını ifade etti.¹⁹⁷ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ise Özgür Özel'in mitingde "AK Parti iktidarı artık Trump'a çalışmaya baş-

193 Gözde Nur Bayar, "Özgür Özel'den 'Terörsüz Türkiye' Mesajı: Sonuna Kadar Destekliyoruz", *Türkiye*, 10 Mayıs 2025.

194 Özgür Özel, X, 11 Temmuz 2025, <https://x.com/eczozgurozel/status/1943659703906542052>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025).

195 "Tarihi Komisyon İmralı'ya Gidiyor", TRT Haber, 21 Kasım 2025.

196 "CHP İmralı'ya Gitmeme Kararı Aldı", *Milliyet*, 21 Kasım 2025.

197 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan CHP'ye Brüksel Tepkisi: 'Kendi Halkından Bulamadıkları Karşılığı Hep Yaban Ellerden Arıyorlar'", *Yeni Şafak*, 14 Ekim 2025.

ladı” şeklindeki açıklamasına karşı “Yabancı ülkelerde Türkiye’imize hakaretler yağdıran, seçilmiş cumhurbaşkanına iftiralar savuran muhalif bir siyasetçinin adres ve yeri, hatta daha mutlu ve mesut olacağı memleketi de zannediyorum haricimizdeki herhangi bir ülkedir” ifadeleriyle tepki gösterdi.¹⁹⁸

| KRONOLOJİ: 2025'TE CHP | |
|------------------------|---|
| 15 Şubat | Eski CHP Hatay Belediye Başkanı Lütfü Savaş, CHP'nin 38. Olağan Kurultayının iptali için dava açtı. |
| 19 Mart | İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu yolsuzluk soruşturması kapsamında tutuklandı. |
| 2 Nisan | İmamoğlu'nun tutuklanmasına tepki olarak “tüketim boykotu” denemesi gerçekleştirildi. |
| 6 Nisan | CHP, 21. Olağanüstü Kurultayını düzenledi. |
| 10 Mayıs | Genel Başkan Özel, Van'da gerçekleştirdiği mitingde “Biz Terörsüz Türkiye'ye evet diyoruz” dedi. |
| 26 Haziran | Kılıçdaroğlu mutlak butlan davası hakkında “Mahkeme kararını ‘Tanımıyorum’ demenin hukuki olarak bir karşılığı yok. Görevi kabul etmezsem o zaman kayyum riski var” dedi. |
| 31 Temmuz | CHP, internet sitesinden yaptığı açıklamayla Terörsüz Türkiye Komisyonuna 10 milletvekilini görevlendirdiğini duyurdu. |
| 14 Ağustos | CHP'den istifa eden Aydın Büyükşehir Belediye Başkanı Özlem Çerçioğlu AK Parti'ye katıldı. |
| 21 Eylül | CHP, 22. Olağanüstü Kurultayını düzenledi. |
| 12 Ekim | Brüksel'de “Millet İradesine Sahip Çıkıyor” mitingi gerçekleştirildi. |
| 24 Ekim | Mahkeme “aktif husumet yokluğuna” dayanarak 38. Olağan Kurultayın iptaline yönelik davanın reddine karar verdi. |
| 11 Kasım | İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı “İmamoğlu çıkar amaçlı suç örgütü”ne yönelik soruşturma kapsamında iddianameyi tamamladı. |
| 28-30 Kasım | CHP, 39. Olağan Kurultayını düzenledi. |

198 “Bahçeli'den Brüksel Mitingi Tepkisi: CHP Yanlış Rotadadır”, *Milliyet*, 15 Ekim 2025.

MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ (MHP)

FERHAT TOKYÜREK

2025'te MHP'nin gündemini "Terörsüz Türkiye" bağlamında milli güvenlik tartışmaları, muhalefete yönelik temiz siyaset vurgusu, Cumhur İttifakı'nın bütünlüğü ve sosyal/hukuki reformlara katkı, milli ve kültürel değerlerin savunulması kapsamındaki çeşitli açılımlar ve dış politikada Filistin'e destek, küresel güvenlik ve tehditlerin dile getirilmesi gibi çeşitli başlıklar oluşturdu.

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 22 Ekim 2024'te TBMM'de gerçekleştirdiği Terörsüz Türkiye konuşması, 2025'te de partinin terörle mücadele kapsamındaki politikalarının temelini oluşturdu.

Diğer yandan MHP, Cumhur İttifakı'nın devamlılığına yönelik eleştirilere ittifak içi uyum mesajları vererek karşılık verdi. Özellikle yeni anayasa konusunun Türkiye Yüzyılı vizyonuyla ilişkilendirilmesi söz konusuydu. MHP milli ve kültürel değerler bağlamında Alevi-Bektaşî kültür ve inançlarına yönelik somut adımlar attı. Dış politikada ise Filistin meselesi bağlamında İsrail'e karşı tutumu oldukça sertti. Özellikle İsrail'in terör devleti olarak adlandırılması ve Birleşmiş Milletler'in (BM) kuvvet kullanması gerekliliğine yönelik söylemler söz konusuydu.

İÇ POLİTİKA

Terörsüz Türkiye Süreci

MHP Genel Başkanı Bahçeli'nin 2024'ün sonlarında başlattığı Terörsüz Türkiye vizyonu, 2025 boyunca partinin tekrar eden başat söylemi konumundaydı. Buna binaen bu yıl MHP'nin güvenlik politikalarındaki en belirgin başlık terörün sonlandırılmasına yönelik çalışmalar oldu. Bu bağlamda Bahçeli 27 Şubat'ta İmralı'dan PKK terör örgütüne yapılan silah bırakma ve kendini feshetme çağrısına destek verdi. Bahçeli, terör örgütüne yönelik silah bırakma çağrısını "tarihi bir dönüm noktası" olarak niteledi

ve Türkiye'nin milli birliğinin tahkim edildiği yeni bir döneme girildiğini vurguladı.¹⁹⁹ Silah bırakma çağrısının ardından 12 Mayıs'ta PKK, herhangi bir şart ya da talep öne sürmeksizin bu karara uyduğunu ilan etti. 11 Temmuz'da ise bir grup terör örgütü mensubunun silahlarını yakmasıyla İmralı'dan yapılan çağrı somutluk kazandı.²⁰⁰ Yılın ilerleyen dönemlerinde Bahçeli bu sürecin çerçevesini "27 Şubat İmralı açıklaması dışında hiçbir sözün hükmü yoktur" ifadeleriyle çizdi.²⁰¹

Milli güvenlik vizyonunun somut bir parlamento adımına dönüşmesi ise yaz aylarında TBMM'de Terörsüz Türkiye Komisyonunun kurulmasıyla gerçekleşti. 5 Ağustos'ta ilk toplantısını gerçekleştiren Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonuna MHP; milletvekilleri Feti Yıldız, Muhammed Levent Bülbül, Halil Öztürk ve Yücel Bulut'la katıldı.²⁰² Partiye göre komisyon, Terörsüz Türkiye hedefine ulaşmada hukuki ve siyasi zeminleri hazırlayacak bir mekanizmaydı. Nitekim MHP'nin "Terörsüz Türkiye için Milli Birlik ve Dayanışma Buluşmaları" adı altında İstanbul'da düzenlendiği buluşmasında konuşan İstanbul Milletvekili Celal Adan "çözüm adresinin Meclis olarak öne çıkmasının çok kıymetli" olduğunu ifade etti. Öte yandan Adan, süreci "daha farklı, daha planlı, daha kararlı" ifadeleriyle tanımlayarak geçmişteki deneyimlerden üç noktada ayrıştığını söyledi. Buna göre ilk olarak süreç, terör örgütünün kendini feshiyle başlamıştır. İkinci olarak bir parti dışında Meclisteki bütün partiler çalışmada yer almaktadır. Son olarak Adan'ın en önemli olarak nitelendirdiği üçüncü fark ise süreci başlatan ve yürütenin Bahçeli nezdinde Türk milliyetçileri olmasıdır.²⁰³

MHP, Ağustos itibarıyla Terörsüz Türkiye sürecini konu alan bölgesel toplantılar başlattı. Bu toplantılarda terör örgütünün eylemsizlik kararının terörün kalıcı olarak tasfiyesinin bir sonucu olduğu topluma aktarıldı. Buluşmalar, kamuoyunu doğru bilgilerle aydınlatmayı hedefledi. "Terörsüz Türkiye için Milli Birlik ve Dayanışma Buluşmaları" ülke genelinde 9 bölge ve 81 ili kapsayacak şekilde planlandı. Buluşmaların ilki 9 Ağustos'ta Erzurum'da, sonuncusu da 27 Eylül'de Adana ve Gaziantep'te gerçekleştirilerek tamamlandı.²⁰⁴

Yılın sonlarına doğru Bahçeli 18 Kasım'daki grup toplantısında sürecin arkasından durduğunu bir kez daha yineledi. Ayrıca Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demok-

199 "MHP Lideri Bahçeli'den 'Terörsüz Türkiye' Vurgusu! Tarihi Bir Dönüm Noktasıdır", *Sabah*, 31 Mart 2025.

200 "Basın Açıklaması: 16 Ağustos 2025", MHP, 16 Ağustos 2025, https://mhp.org.tr/htmldocs/tbmm_mv/basinaciklamalari/84/5470.html, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

201 "MHP TBMM Grup Toplantısı", TBMM, 14 Ekim 2025, <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=d913a-48b-5673-4924-bbcb-0199e2407a92>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

202 Aykut Yılmaz, "TBMM'de Kurulacak Komisyon için Siyasi Partiler Üyelerini Belirledi", *Anadolu Ajansı*, 1 Ağustos 2025.

203 "MHP'nin 'Terörsüz Türkiye için Milli Birlik ve Dayanışma Buluşmaları' İstanbul'da Düzenlendi", *TRT Haber*, 17 Ağustos 2025.

204 "Partimiz Tarafından 'Asırlık Birlik, Sonsuz Kardeşlik' Temasıyla Düzenleyecek Olan 'Terörsüz Türkiye için Milli Birlik ve Dayanışma Buluşmaları' Hakkındaki Yazılı Açıklama", MHP, 21 Haziran 2025, https://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/5452/mhp/Partimiz_tarafindan__Asirlik_Birlik_Sonsuz_Kardeslik__temasiyla_duzenleyecek_olan__Terorsuz_Turkiye_Icin_Milli_Birlik_ve_D.html, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

rasi Komisyonunun İmralı'ya gidip Öcalan'ı dinlemesi gerektiğini dile getirdi.²⁰⁵ 24 Kasım'da komisyon İmralı'ya giderek Öcalan'la görüştü. Komisyonun İmralı ziyareti sonrasında gerçekleştirdiği MHP grup konuşmasında Bahçeli, Terörsüz Türkiye hedefinin en ciddi muhataplarından birisinin İmralı olduğunu söyleyerek ziyareti “tarihi bir gelişme” olarak nitelendirdi. Öte yandan aynı konuşmasında Terörsüz Türkiye sürecine kayıtsız kalınamayacağını ifade ederek kendisine yöneltilen eleştiriler hakkında “Yeter ki Türkiye ve Türk milleti barış, huzur ve sükunet bulsun, yeter ki terör hayatımızdan kalıcı olarak sökülüp atılsın; bizim sonumuz da varsın darağacı olsun” dedi.²⁰⁶ Sonrasında *TÜRKGÜN* gazetesine verdiği bir röportajda Bahçeli, sürecin dinleme ve istişare kısmının sona erdiğini söyleyerek sırada rapor yazımının olduğunu belirtti. Yine aynı röportajında süreç hakkında son düzlüğe girildiğini ve oluşturulacak yol haritasıyla birlikte 2026'dan itibaren “Terörsüz Türkiye'nin vasat ve varlık bularak toplumsal huzurun egemen olacağını” söyledi.²⁰⁷

İç Politika ve Yeni Anayasa

2025 yılı, MHP için Cumhur İttifakı'nın bütünlüğünü koruma ve yeni anayasa çabalarını “Türkiye Yüzyılı” vizyonu ile ilişkilendirme gayretinin ön planda olduğu bir dönemdi. Nitekim MHP, 2025'e “Türk ve Türkiye Yüzyılı” vizyonu ile başladı. Bu bağlamda da 7 Ocak'taki yılın ilk grup toplantısında Bahçeli “Türk ve Türkiye Yüzyılı'nın göz alıcı vizyon kulvarında emin ve enerjik hamlelerle ilerlemeye, bu ilerleyiş günbegün tahkim ve takviye etmeye ahdedtik, azmettik, ant içtik” ifadeleriyle “önce tedbir, sonra tevekkül” şeklindeki anlayışını öne çıkardı.²⁰⁸ Bahçeli yılın ilerleyen dönemlerinde ittifakın akıbetine yöneltilen eleştirileri de “Cumhur İttifakı camdan vazo değil ki çatlasın, zarar görsün. Cumhur İttifakı, Türk milletinin ve Türkiye'nin istikbal umudu, istiklal ufkü, varoluşsal güvencesidir” sözleriyle kesin bir dille reddetti.²⁰⁹

Öte yandan Medya, Tanıtım ve Halkla İlişkilerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı İsmail Özdemir yeni dönemde siyasal partilerin medyayla ilişkilerini “milli güvenlik” perspektifinden değerlendirdi. Bu durum klasik casusluk faaliyetlerinin ötesinde yabancı devletlerin veya organizasyonların çıkarları doğrultusunda kamuoyu

205 “Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma”, MHP, 18 Kasım 2025, https://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/5498/index.html, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

206 “Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin, TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma”, MHP, 25 Kasım 2025, https://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/5499/mhp/Milliyetci_Hareket_Partisi_Genel_Baskani_Sayin_Devlet_BAHCELI_nin_TBMM_Grup_Toplantısında_yapmis_olduklari_konusma_25_Kasim.html, (Erişim tarihi: 4 Aralık 2025).

207 Elif Demirtaş Bilir, “Türkgün Sordu, MHP Lideri Devlet Bahçeli Cevapladı! ‘Yüzyılın Yolsuzluğu Aydınlığa Kavuşmalı’”, *TÜRKGÜN*, 4 Aralık 2025.

208 “Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin, TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma Metni”, MHP, 7 Ocak 2025, https://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/5378/index.html, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

209 Abdullah Özkul, “Bahçeli: Hiç Kimse Cumhur İttifakı'nın Arasına Nifak Tohumu Saçamayacak”, Anadolu Ajansı, 24 Ağustos 2025.

oluşturma, dezenformasyon yayma ve toplumsal algıyı manipüle etme girişimlerinin açığa çıkarılması ihtiyacına işaret etti.

Yıl boyunca MHP, 1982 Anayasası'nın değiştirilmesi ve sivil, kuşatıcı yeni bir anayasa inşasının gerekliliğine dair bir tutum sergiledi. Bu süreci parti yeni anayasanın devletin kurucu felsefesi korunarak değişen dünya şartlarına ve Türkiye'nin jeopolitik ihtiyaçlarına uyarlanması olarak sundu. Bu bağlamda Hukuk ve Seçim İşlerinden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Feti Yıldız yıl içerisindeki beyanlarında Türkiye'nin artık "milli kimliği, coğrafi bütünlüğü ve siyasi birliğini güvence altına alacak güçlü bir anayasal çerçeveye kavuşmasının ertelenemez bir beka sorunu ve ihtiyaç" olduğunu vurguladı.²¹⁰ Haziran'da yeni anayasa çalışmaları bir kez daha MHP'nin gündemindeydi. Bu bağlamda 6 Haziran'daki konuşmasında Bahçeli 1982 Anayasası'nın değiştirilmesi, Siyasi Partiler Kanunu, seçim sisteminin gözden geçirilmesi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün güncellenmesi gerektiğini söyledi. Özellikle 1982 Anayasası'nın "darbeler anayasası" olarak nitelendirilmesi söz konusuydu. Bu bağlamda Bahçeli "kurucu anayasa anlayışı içerisinde" ve "milli iradeye dayalı" yeni bir anayasaya ihtiyaç olduğunu altını bir kez daha çizdi.²¹¹

Muhalefetle İlişkiler ve Temiz Siyaset Vurgusu

Yıl boyunca MHP ile CHP arasında çeşitli tartışmalar yaşandı. Bu bağlamda Bahçeli, CHP'li belediyelere yönelik yürütülen soruşturamalar sonucunda CHP'den sokağı işaret eden açıklamalar yapılmasını eleştirdi. Bir eleştirisinde "Son günlerde CHP'nin başlattığı, bazı televizyon kanallarının kadrolu yorumcuları tarafından da desteklenen, büyük bir şuarsuzluk ve tahammülsüzlük örneği olan sokak çağruları, Türkiye'nin çok tehlikeli bir sürece sokulmaya çalışıldığına işaret etmektedir. Bu çağrı toplumsal huzuru tehdit eden sonuçlar doğurabilecek niteliktedir ve bu yönüyle kamu düzenini bozmaya dönüktür" ifadelerine yer verdi.²¹²

Ağustos'ta "yolsuzluk" iddiaları üzerinden MHP-CHP gerilimi yeniden yükselişe geçti. 19 Ağustos'ta yazılı bir açıklama yapan Bahçeli, CHP Genel Başkanı Özel'i ve CHP'li belediyeleri eleştirdi. Belediyelerde "rüşvet çarkları" ve "soygun düzeni" kurulduğunu ifade eden Bahçeli, muhalefeti temiz siyaset ilkelerine uymamakla eleştirdi.²¹³ Bu bağlamda MHP'nin temel söylemi CHP'nin yerel yönetimlerde "yolsuzluk ve rüşvet batağına saplandığı" yönündeki açıklamalardı. Yine bir başka açıklamasında Bahçeli "CHP'li belediye başkanlarının ve diğer failerin üzerlerine atılı

210 Feti Yıldız, X, 20 Nisan 2025, <https://x.com/YildizFeti/status/1913874537743044951>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

211 Hüseyin Cem Dağistanlı, "MHP Genel Başkanı Bahçeli: Türkiye'yi Geleceğe Hazırlayacak Bir Çalışmanın Başlamasını Arzuluyoruz", Anadolu Ajansı, 6 Haziran 2025.

212 Mehmet Aytaç Çokoy, "MHP Lideri Devlet Bahçeli: CHP, Kaos ve Kargaşa Çıkarma Peşinde", BENGÜTÜRK, 1 Nisan 2025, <https://www.benguturk.com/mhp-lideri-devlet-bahceli-chp-kaos-ve-kargasa-cikarma-pesinde>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

213 Betül Bilsel, "MHP Genel Başkanı Bahçeli'den CHP Genel Başkanı Özel'in Açıklamalarına Tepki", Anadolu Ajansı, 19 Ağustos 2025.

suçlamalar karşısında hesap vermesi kuşkusuz gerçek hukuk güvenliğinin ve hukuk üstünlüğünün sonucudur” ifadesini kullanarak yolsuzluk soruşturmaları bağlamında hukukun üstünlüğüne işaret etti. Öte yandan da süreç hakkında gecikmeye mahal verilmeden iddianamelerin hazırlanması gerektiğini ve soruşturmayı yürüten cumhuriyet savcılarının güveninin tam olduğunu ifade etti.²¹⁴

DIŞ POLİTİKA

Bu yıl MHP, dış politikada milli çıkarlar ve Türk dünyası eksenine ek olarak Filistin meselesi kapsamında sert bir tutum sergiledi. Partinin bu tutumu küresel güvenlik tehditlerine karşı dış politikada MHP'nin odak noktasında Filistin meselesinin yer aldığını gösterdi. Bu bağlamda 24 Ağustos'ta Bahçeli, İsrail'i soykırımcı olarak tanımlayarak terör yöntemleriyle uyguladığı şiddeti durdurulmaması halinde “askeri seçeneklerin meşru hale geleceğini” söyledi.²¹⁵ Yine benzer şekilde MHP'nin Filistin meselesine dair dış politika önerilerinden biri BM Güvenlik Konseyine yönelikti. Bahçeli, Filistin halkının güvenliğini sağlamak amacıyla BM'nin uluslararası hukukun gereği olarak kuvvet kullanması (Uluslararası Barış Gücü) gerekliliğini dile getirerek bu konuda Türkiye'nin öncü olması gerektiğini savundu. Öte yandan Cumhurbaşkanı Erdoğan ve kabinesinin Filistin meselesindeki “insani, vicdani ve ahlaki tutarlılığı” haiz politikalarını da kesintisiz bir biçimde devam ettirmesi gerektiğini ifade etti. Nitekim MHP'nin kurumsal söylemi açısından Filistin'in güvenliği demek Türkiye'nin güvenliği demektir.²¹⁶ Öte yandan MHP, Kafkaslardaki gerilimler ile Afrika ve Ortadoğu'daki istikrarsızlık gibi küresel tehditleri de gündeminde tuttu. Örneğin 4 Kasım'daki grup toplantısında Bahçeli, Sudan'daki iç savaşı işaret ederek işlenen insanlık suçlarını kınadığını ve ülkenin bir an evvel birliğine kavuşmasını temenni ettiğini söyledi.²¹⁷

MHP, siyasetini güvenlik ekseninde sürdürmekle kalmayıp milli ve kültürel değerlerin kapsayıcılığını artırmaya yönelik de çeşitli açılımlar gerçekleştirdi. Bu açılımların merkezinde Alevi-Bektaşî inanç ve kültürüne dair atılan somut adımlar vardı. 14 Ekim'deki grup toplantısında Bahçeli “Alevi İslam inancına mensup kardeşlerimizin cemevini ibadethane olarak görmelerine anlayış ve saygı duymak lazımdır” dedi.²¹⁸ Bu yılın milli ve kültürel değerler konusundaki bir diğer önemli gelişmesi de

214 Aykut Yılmaz ve Betül Bilsel, “MHP Genel Başkanı Bahçeli: Terörsüz Türkiye Sürecinde Cumhurbaşkanımızın Her Daim Yanında ve Arkasında Olacağız”, Anadolu Ajansı, 9 Temmuz 2025.

215 “Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin, TBMM Grup Toplantısında Yapmış Oldukları Konuşma”, MHP, 7 Ekim 2025, https://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/5484/index.html, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

216 “MHP Genel Başkanı Bahçeli: Filistin'in Güvenliği Türkiye'nin Güvenliğidir”, TRT Haber, 23 Eylül 2025.

217 Aykut Yılmaz ve Betül Bilsel, “MHP Genel Başkanı Bahçeli: İtibarı Sönük Kimi Çevrelerin ‘Terörsüz Türkiye’ Hedefini Sabote Etme Çabası Yok Hükümdedir”, Anadolu Ajansı, 4 Kasım 2025.

218 “MHP TBMM Grup Toplantısı”, TBMM, 14 Ekim 2025, <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=d913a-48b-5673-4924-bbcb-0199e2407a92>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

yine Bahçeli'nin girişimleriyle gerçekleşti. Bu kapsamda Bahçeli'nin Horasan Erenleri Dernekler Federasyonu'na hibe ettiği Hacıbektaş ilçesindeki arsasına Hacıbektaş Horasan Erenleri Dergahı Cemevi Külliyesi inşa edildi.²¹⁹

| KRONOLOJİ: 2025'TE MHP | |
|------------------------|--|
| 7 Ocak | MHP Genel Başkanı Bahçeli "Türk ve Türkiye Yüzyılı'nın vizyon kulvarında" ilerleyeceklerine ant içtiklerini söyledi. |
| 27 Şubat | MHP, İmralı'dan yapılan "silah bırakma ve örgütü feshetme" çağrısına destek verdi. MHP Genel Başkanı Bahçeli bu gelişmeyi "tarihi bir dönüm noktası" olarak niteledi. |
| 31 Mart | MHP Genel Başkanı Bahçeli, <i>TÜRKÜN</i> gazetesinde "Yeni Bir Toplumsal Hayat ve Yeni Bir Türkiye için Tarihi Çağrı" başlıklı bir değerlendirme yayımlatarak partinin yeni dönem güvenlik stratejisini ilan etti. |
| 25 Temmuz | Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanı Esmâ Ersin, MHP Genel Başkanı Bahçeli'yi makamında ziyaret etti. |
| 9 Ağustos | Terörsüz Türkiye için Milli Birlik ve Dayanışma Buluşmalarının ilki Erzurum'da gerçekleştirildi. |
| 19 Ağustos | MHP Genel Başkanı Bahçeli yazılı bir açıklamayla CHP'li belediyelerde "rüşvet çarkları" ve "soygun düzeni" kurulduğunu ifade ederek CHP'yi eleştirdi. |
| 27 Eylül | Terörsüz Türkiye için Milli Birlik ve Dayanışma Buluşmalarının sonuncuları Gaziantep ve Adana'da gerçekleştirildi. Böylelikle MHP 9 bölge ve 81 ilde gerçekleştirdiği buluşmaları tamamladı. |
| 11 Ekim | MHP Genel Başkanı Bahçeli'nin hibe ettiği arsaya inşa edilen Horasan Erenleri Dergahı Cemevi Külliyesi açıldı. |
| 18 Kasım | MHP Genel Başkanı Bahçeli grup toplantısında "İmralı'ya gitmekten ve yüz yüze gelmekten imtina etmem" diyerek terörün bitirilmesi konusundaki inisiyatifi yineledi. |

219 Behçet Alkan, "Hacıbektaş Horasan Erenleri Dergahı Cemevi Külliyesi Açıldı", Anadolu Ajansı, 11 Ekim 2025.

İYİ PARTİ

BÜŞRA KESKİN

İYİ Parti 2025'te parti kimliğinin belirgin bir dönüşüme girdiği ve siyasi konumlanmanın sertleştiği bir dönem geçirdi. Yıl boyunca partinin izlediği politikaların çerçevesi; Terörsüz Türkiye sürecine karşı açık ve kararlı bir muhalefet yürütülmesi üzerineydi. Ayrıca 2025 yılı İYİ Parti için MHP ile yaşanan söylemsel gerilimlerin artması ve muhalefet blokunda CHP ile dönemsel yakınlaşmaların ve ayrışmaların eş zamanlı olarak yaşanması şeklinde devam etti. Bu doğrultuda İYİ Parti 2025 boyunca terörle mücadele ve milli güvenlik vurgusunu partinin temel siyasal söylemi haline getirdi.

Zafer Partisi Genel Başkanı Ümit Özdağ'ın 21 Ocak'ta tutuklanmasının ardından Dervişoğlu'nun konuya ilişkin "Hedef Cumhuriyet ve Türklüktür" sözleri,²²⁰ aynı gün İYİ Parti Grup Başkanvekili Buğra Kavuncu'nun Özdağ hakkındaki hakaret gerekçesiyle yaptığı şikayeti geri çekmesi milliyetçi çevrelerle iletişimin ve ilişkilerin yumuşatılması bakımından dikkat çekiciydi.²²¹

Yılın ikinci çeyreğine geçerken İYİ Parti Grup Başkanvekili Kavuncu, Öcalan'ın "PKK'nın silahlı mücadele fazını kapatması ve demokratik siyaset ile hukuki süreçlere geçilmesi gerektiği" çağrısı üzerine yazdığı mektubu reddederek "Muhatap almıyoruz" dedi.²²²

Ardından bir diğer önemli gündem maddesi olan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun gözaltına alınması üzerine Dervişoğlu İstanbul'a giderek İmamoğlu'na destek açıklamasında bulundu.

Yılın ikinci çeyreğinde CHP Genel Başkanı Özgür Özel'e yapılan 4 Mayıs'taki saldırı sonrası Buğra Kavuncu'nun "telef etme tehditlerinin sonucu" açıklaması, partinin siyasetteki şiddet iklimine yönelik eleştirilerini ortaya koydu. Devam eden günlerde Sırrı Süreyya Önder'in vefat etmesi üzerine cenazesi etrafında oluşan tar-

220 "İYİ Parti Genel Başkanı Dervişoğlu, Ümit Özdağ'ı Cezaevinde Ziyaret Etti", *Habertürk*, 9 Şubat 2025.

221 "Buğra Kavuncu Ümit Özdağ Hakkındaki Şikayetini Geri Çekti", *Haber240*, 21 Ocak 2025, <https://haber240.com/gundem/bugra-kavuncu-umit-ozdag-hakkındaki-sikayetini-geri-cekti-13950h>, (Erişim tarihi: 9 Kasım).

222 "İYİ Parti'li Kavuncu: Mektubu Hiçbir Şekilde Muhatap Almıyoruz", *DHA*, 6 Mart 2025, <https://www.dha.com.tr/yerel-haberler/ankara/iyi-partili-kavuncu-mektubu-hicbir-sekilde-mu-2596093>, (Erişim tarihi: 8 Kasım 2025).

tışmalara yönelik Dervişoğlu'nun eleştirel açıklamaları²²³ medya-siyaset ilişkisine dönük eleştirileri gündeme getirdi.

Meclis Başkanlığı için 28 Mayıs'ta İYİ Parti adayı olarak Cihan Paçacı'nın belirlenmesi²²⁴ ise partinin Meclis içindeki görünürlüğünü artırmaya yönelik bir adım oldu.

TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş'un Haziran'da İYİ Parti grubuna yaptığı ziyaret²²⁵ Mecliste yapılan komisyon çalışmalarına yönelik karşılıklı temasların devam ettiğini gösterdi. Ardından Dervişoğlu'nun AK Parti ve CHP'ye gerçekleştirdiği ziyaret²²⁶ anayasa ve "Terörsüz Türkiye" süreçleri tartışmalarında partinin aktif rol alma isteğinin işareti oldu. Temmuz'da ise Dervişoğlu Silivri'de yolsuzluk suçlamasıyla tutuklu bulunan Ekrem İmamoğlu ve Fatih Altaylı'yı ziyaret ederek yargı süreçlerine yönelik eleştirilerini sürdürdü.²²⁷

Temmuz'un sonlarında MİT Başkanı İbrahim Kalın'ın İYİ Parti grubunu ziyaret etmesi²²⁸ devlet kurumları ile muhalefet partileri arasındaki ilişkilerin seyrini yansıttı. Ardından İYİ Parti, "Birinci Vazifen" adıyla ilki Bursa'da olmak üzere süreç karşıtı mitingler düzenlemeye başladı.²²⁹ 25 Temmuz'da Dervişoğlu kurulacak komisyona partisinin katılmayacağını açıkladı.²³⁰ 31 Temmuz'da ise Ümit Özdağ'ın Birinci Vazifen mitinglerine destek vereceğini duyurması²³¹ milliyetçi tabandaki yakınlaşmanın işareti oldu.

Ağustos'ta partinin Mardin teşkilatlarının Terörsüz Türkiye sürecine destek verdiklerini belirterek toplu istifa etmesi²³² parti içerisinde süreç odaklı fikir ayrılıklarının varlığını gösterdi. Ağustos'un sonunda ise İYİ Parti, 4. Olağan Kurultay takvimini açıklayarak²³³ örgütsel yeniden yapılanma sürecine resmen başladı.

Eylül'de İYİ Parti, Terörsüz Türkiye sürecine yönelik eleştirilerini ve muhalefetlerini dile getirmek amacıyla 150 kişilik heyetle ülke genelinde saha programları yürütmeye başladı.²³⁴

Kasım'da ise İYİ Parti'nin açıklamalarını İmralı gündemi oluşturdu. Dervişoğlu grup toplantısında Selahattin Demirtaş'ın eylem ve söylemlerine katılmadığını ancak

223 "Dervişoğlu'ndan Sırrı Süreyya Önder Mesajı", Veryansın TV, 7 Mayıs 2025, <https://www.veryansintv.com/musavat-dervisoglundan-sirri-sureyya-onder-mesaji>, (Erişim tarihi: 9 Kasım 2025).

224 "İYİ Parti'nin TBMM Başkan Adayı Belli Oldu", *Hürriyet*, 28 Mayıs 2025.

225 "TBMM Başkanı Kurtulmuş'tan DEM Parti ve İYİ Parti'ye Ziyaret", *Hürriyet*, 2 Haziran 2025.

226 "Dervişoğlu AK Parti Grubunu Ziyaret Etti", *Milliyet*, 23 Haziran 2025.

227 "Dervişoğlu'ndan Silivri Ziyareti", NTV, 11 Temmuz 2025.

228 Oğuzhan Sarı, "MİT Başkanı Kalın İYİ Parti Grubunu Ziyaret Etti", Anadolu Ajansı, 22 Temmuz 2025.

229 "İYİ Parti'den Çözüm Süreci Karşıtı Mitingler: Neden Şimdi Başlıyor, Ne Amaçlanıyor?", Medyascope, 25 Temmuz 2025, <https://medyascope.tv/2025/07/25/cozum-sureci-karsiti-mitingler-basliyor-iyi-parti-neyi-amacliyor>, (Erişim tarihi: 8 Kasım 2025).

230 "Dervişoğlu: Komisyonunda Yer Almayacağız", NTV, 25 Temmuz 2025.

231 "İYİ Parti Mitingine Özdağ'dan Destek", Kırklar Haber, 31 Temmuz 2025, <https://kirkklarhabergazetesi.com/zaffer-partisinden-iyi-partinin-mitingine-destek>, (Erişim tarihi: 8 Kasım 2025).

232 "İYİ Parti Mardin İl Başkanı ve İlçe Teşkilatlarından İstifa", *Yeni Şafak*, 19 Ağustos 2025.

233 "İYİ Parti'de Kurultay Süreci Başlıyor", NTV, 25 Ağustos 2025.

234 "İYİ Parti: Sürecin Gerçek Yüzü Anlatılacak", T24, 1 Eylül 2025.

bir kişinin özgürlüğüne ilişkin kararların siyasiler tarafından değil hukuk yoluyla verilmesi gerektiğini ifade etti.

İYİ Parti'nin Kasım içerisindeki gündeminde Dervişoğlu'nun TBMM'deki grup konuşması ve parti içindeki önemli bir istifaya öne çıktı. Yine Genel Başkan Yardımcısı Alpaslan Yüce'nin İYİ Parti'nin kuruluş hedeflerinden uzaklaşarak siyaset çizgisinin "reaksiyoner" bir hal aldığı gerekçesiyle hem görevinden hem parti üyeliğinden ayrılması dikkat çekti.²³⁵ Bu gelişmeler İYİ Parti'de kimlik, yönelim ve parti içi tutarlılık tartışmalarının devam ettiğine işaret etti.

| KRONOLOJİ: 2025'TE İYİ PARTİ | |
|------------------------------|---|
| 27 Şubat | Öcalan'ın çağrısının kamuoyuna okunmasının ardından İYİ Parti Genel Merkezi, binayı şehitlerin isimleriyle kaplayarak buna tepki gösterdi. |
| 19 Mart | Ekrem İmamoğlu'nun gözaltına alınması üzerine Dervişoğlu İstanbul'a giderek destek açıklaması yaptı. |
| 12 Mayıs | PKK'nın Lozan atıflı açıklamasına Dervişoğlu tepki gösterdi ve TBMM'de komisyon kurulmasına karşı çıktı. |
| 28 Mayıs | TBMM Başkanlığı için İYİ Parti'nin adayı Cihan Paçacı olarak açıklandı. |
| 2 Haziran | TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş, İYİ Parti grubunu ziyaret etti. Ardından Dervişoğlu'nun AK Parti ve CHP'ye anayasa ve Terörsüz Türkiye süreci kapsamında ziyaretleri gerçekleşti. |
| 22 Temmuz | MİT Başkanı İbrahim Kalın, İYİ Parti grubunu ziyaret etti. Aynı dönemde "Birinci Vazifen" mitinglerinin ilki Bursa'da düzenlendi. |
| 25 Temmuz | Dervişoğlu, kurulacak komisyona İYİ Parti'nin katılmayacağını açıkladı. |
| 20 Ağustos | İYİ Parti'nin Mardin teşkilatları Terörsüz Türkiye sürecine destek verilmemesi gerekçesiyle toplu olarak istifa etti. |
| 1 Eylül | Parti, Terörsüz Türkiye sürecine muhalefet amacıyla 150 kişilik heyetle ülke genelinde saha programlarına başladı. |
| 5 Kasım | Dervişoğlu grup toplantısında Demirtaş'ın özgürlük tartışmalarının hukuk yoluyla yürütülmesi gerektiğini vurguladı. |
| 25 Kasım | Genel Başkan Yardımcısı Alpaslan Yüce "reaksiyoner çizgiye kaydığı" gerekçesiyle parti görevinden ve üyeliğinden istifa etti. |

235 "İYİ Parti'de Üst Düzey İstifa", *Yeni Şafak*, 25 Kasım 2025.

HALKLARIN EŞİTLİK VE DEMOKRASİ PARTİSİ (DEM PARTİ)

ABDÜL SAMET ÇELİKÇİ

DEM Parti'nin 2025'teki siyasi ajandasını 2024'ün son çeyreğinde Türkiye siyasetinde yaşanan gelişmelerin biçimlendirdiğini ifade etmek mümkündür. Ekim 2024'te MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin çağrısı ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Bahçeli'ye destek veren açıklamalarıyla başlayan Terörsüz Türkiye süreci²³⁶ DEM Parti'nin 2025'teki ana gündemini oluşturmuştur.

DEM Parti'nin Adalet Bakanlığının izniyle Abdullah Öcalan ile görüşmeler gerçekleştirmek için oluşturduğu ve kamuoyunda "İmralı heyeti" olarak adlandırılan heyet 28 Aralık 2024'te İmralı Adası'nda Öcalan ile görüşmüştür. Bu çerçevede DEM Parti'nin 2025'teki çalışmalarının önemli bir kısmını Terörsüz Türkiye gündemine ayırdığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

TERÖRSÜZ TÜRKİYE SÜRECİ

DEM Parti'nin Terörsüz Türkiye gündemine ilişkin 2025'te yürüttüğü çalışmaları parti çalışmaları ve İmralı heyeti çalışmaları şeklinde iki alt başlıkta incelemek isabetli olacaktır.

DEM Parti'nin Çalışmaları

DEM Parti, İmralı heyeti-Öcalan görüşmesiyle dahil olduğu Terörsüz Türkiye sürecine en başından itibaren –doğal olarak– destek vermiş ancak iktidara karşı eleştirel tavrını da sürdürmeye çalışmıştır. Örneğin DEM Parti Eş Genel Başkanı Tuncer Bakırhan

²³⁶ Hüseyin Arslan, "Terörsüz Türkiye Süreci Ne İfade Ediyor?", *Sabah Perspektif*, 1 Kasım 2025.

konuya ilişkin 11 Ocak 2025'teki açıklamasında “DEM Parti ise barış ve çözüm olsun diye her gün sokak sokak, ev ev, köy köy dolaşiyor. Bugün ben burada konuşurken birçok arkadaşım da Türkiye'nin dört bir yanında çeşitli vesilelerle yapılan toplantılarda bu süreci anlatıyor” ifadeleriyle sürece verdikleri desteği dile getirmiştir.

DEM Parti'nin 2025'te yürüttüğü çalışmaların önemli bir kısmının Terörsüz Türkiye süreciyle ilişkili olduğu görülmektedir. DEM Parti bu doğrultuda 2025 boyunca başta diğer siyasi partiler olmak üzere farklı sivil toplum kesimleriyle görüşmeler gerçekleştirmiş ve çalışmalar yürütmüştür. Eş genel başkanlar Tülay Hatimoğulları ve Tuncer Bakırhan başkanlığındaki DEM Parti heyetleri 10 Mart'ta EMEP, CHP ve DEVA Partisi'yle,²³⁷ 12 Mart'ta TİP, Saadet ve Gelecek partileriyle,²³⁸ 17 Mart'ta MHP ve AK Parti ile görüşmeler gerçekleştirmiştir.²³⁹ Öte yandan PKK'nın 12 Mayıs'ta kendini feshetme ve silah bırakma kararının ardından DEM Parti'nin siyasi parti ziyaretleri yeniden başlamıştır. DEM Parti heyetleri 19 Mayıs'ta DEVA ve Saadet partilerine,²⁴⁰ 20 Mayıs'ta CHP ve Yeniden Refah Partisi'ne,²⁴¹ 23 Mayıs'ta Gelecek Partisi'ne,²⁴² 27 Mayıs'ta MHP'ye²⁴³ ve 28 Mayıs'ta AK Parti'ye ziyaretler gerçekleştirmiştir.²⁴⁴ Bu ziyaretlerin ana gündem maddesini PKK'nın kendini feshetme ve silah bırakma kararı ile Terörsüz Türkiye sürecinde atılacak adımlar oluşturmuştur.

DEM Parti süreç bağlamındaki siyasi parti görüşmeleri dışında sivil toplum kesimleriyle de çalışmalar yürüttü. DEM Parti'nin de “bileşen”i olduğu Halkların Demokratik Kongresi'nin (HDK) başlattığı “Barış için 1 Milyon İmza” kampanyasının toplantısına katılan Eş Genel Başkan Bakırhan kampanyayı desteklediklerini açıkladı.²⁴⁵ DEM Parti yine HDK ile birlikte İstanbul Esenyurt'ta “Özgürlük için Ba-

237 “Heyetimizden EMEP, CHP ve DEVA'ya Ziyaret: Çağrı Bütün Topluma Yapılmıştır, Heba Olmaması için Süreci Tüm Kesimler Sahiplenmelidir”, DEM Parti, 10 Mart 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/heyetimizden-emep-chp-ve-deva-ya-ziyaret-cagri-butun-topluma-yapilmistir-heba-olmamasi-icin-sureci-tum-kesimler-sahiplenmelidir/21789>, (Erişim tarihi: 16 Kasım 2025).

238 “Heyetimizden TİP, Saadet ve Gelecek Partisi'ne Ziyaret: Toplum Barışa Hazır; Şimdi Görev İktidarda ve Devlette”, DEM Parti, 12 Mart 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/heyetimizden-tip-saadet-ve-gelecek-partisine-ziyaret-toplum-barisa-hazir-simdi-gorev-iktidarda-ve-devlette/21797>, (Erişim tarihi: 16 Kasım 2025).

239 “Heyetimiz MHP ve AK Parti'yi Ziyaret Etti”, DEM Parti, 17 Mart 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/heyetimiz-mhp-ve-ak-parti-yi-ziyaret-etti/21822>, (Erişim tarihi: 16 Kasım 2025).

240 “Eş Genel Başkanlarımızdan DEVA ve Saadet Partisi'ne Ziyaret”, DEM Parti, 19 Mayıs 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/es-genel-baskanlarimizdan-deva-ve-saadet-partisi-ne-ziyaret/21985>, (Erişim tarihi: 16 Kasım 2025).

241 “CHP ve Yeniden Refah Partisi Ziyaretlerimiz”, DEM Parti, 20 Mayıs 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/chp-ve-yeniden-refah-partisi-ziyaretlerimiz/21987>, (Erişim tarihi: 17 Kasım 2025).

242 “Gelecek Partisi Ziyaretimiz”, DEM Parti, 23 Mayıs 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/gelecek-partisi-ziyaretimiz/21996>, (Erişim tarihi: 17 Kasım 2025).

243 “MHP ile Görüşmemiz”, DEM Parti, 27 Mayıs 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/mhp-ile-gorusmemiz/22005>, (Erişim tarihi: 17 Kasım 2025).

244 “Heyetimiz AK Parti ile Görüştü”, DEM Parti, 28 Mayıs 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/heyetimiz-ak-parti-ile-gorustu/22011>, (Erişim tarihi: 17 Kasım 2025).

245 “HDK ‘Barış için 1 Milyon İmza’ Kampanyası Başlattı: Herkesi Kampanyaya Destek Vermeye Çağırıyoruz”, DEM Parti, 16 Ocak 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/hdk-baris-icin-1-milyon-imza-kampanyasi-baslatti-herkesi-kampanyaya-destek-vermeye-cagiriyoruz/20659>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

rış Mitingi” gerçekleştirdi. Söz konusu mitinge DEM Parti Eş Genel Başkanı Tülay Hatimoğulları katıldı.²⁴⁶ DEM Parti'nin Terörsüz Türkiye süreciyle birlikte Şubat'ta “Toplumsal Barış ve Özgürlük Buluşmaları” adıyla Türkiye'nin farklı illerinde başlatıldığı buluşmalar,²⁴⁷ Öcalan'ın PKK'ya yönelik 27 Şubat'taki silah bırakma ve kendini feshetme çağrısının ardından Mart'ta “Barış ve Demokratik Toplum için Halk Buluşmaları” adıyla devam etti.²⁴⁸ DEM Parti yine bu süreçte 11 Mayıs'ta çeşitli siyasi parti, sivil toplum örgütü ve kanaat önderlerinin katılımıyla Diyarbakır'da kurulan “Demokratik Birlik İnisiyatifi”nin içerisinde yer aldı.²⁴⁹ Ayrıca DEM Parti Eş Genel Başkan Yardımcısı Tayip Temel ve parti yöneticileri Barış için Toplumsal Girişim tarafından İstanbul'da 22 Haziran'da düzenlenen Barışın Yolunu Açmak Konferansına katıldı.²⁵⁰

DEM Parti 2025'te Terörsüz Türkiye süreciyle ilgili yurt dışında da temaslarda bulundu. Bu kapsamda Eş Genel Başkan Hatimoğulları, Şubat'ta İngiltere ve Almanya'da Alevi örgütleri tarafından düzenlenen konferanslara katıldı.²⁵¹ Haziran'da ise Eş Genel Başkan Bakırhan başkanlığındaki heyet Avrupa'da devam eden Terörsüz Türkiye süreciyle ilgili temaslarda bulundu.²⁵²

DEM Parti 11 Temmuz'da PKK'nın silah bırakma sürecinin başlamasının ardından 15 Temmuz'da Terörsüz Türkiye sürecine desteğini yineledi²⁵³ ve sonrasında meseleyle ilişkili olarak TBMM'de kurulan Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun çalışmalarında aktif bir şekilde yer aldı.²⁵⁴ DEM Parti yöneticileri Eylül sonlarına doğru komisyon çalışmaları neticesinde atılacak adımlar konusunda geç kalınmaması gerektiği yönünde açıklamalarda bulunma-

246 “Özgürlük için Barış Mitingimiz: Öcalan Diyor ki Barışı Ankara, İstanbul ve Amed'de Konuşmalıyız”, DEM Parti, 2 Şubat 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/ozgurluk-icin-baris-mitingimiz-ocalan-diyor-ki-barisi-ankara-istanbul-ve-amedde-konusmalyiz/20700>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

247 “Toplumsal Barış ve Özgürlük Buluşmaları 2'nci Gününde Devam Ediyor”, DEM Parti, 2 Şubat 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/toplumsal-baris-ve-ozgurluk-bulusmalari-2nci-gununde-devam-ediyor/20701>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

248 “Barış ve Demokratik Toplum Çağrısı Dört Bir Yana Ulaştırıldı, Toplum Çağrısı Sahiplendi”, DEM Parti, 15 Mart 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/baris-ve-demokratik-toplum-cagrisi-dort-bir-yana-ulastirildi-toplum-cagriyi-sahiplendi/21814>, (Erişim tarihi: 11 Kasım 2025).

249 “Demokratik Birlik İnisiyatifi Kuruluşunu İlan Etti”, DEM Parti, 11 Mayıs 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/demokratik-birlik-inisiyatifi-kurulusunu-ilan-etti/21966>, (Erişim tarihi: 11 Kasım 2025).

250 “Barışın Yolunu Açmak Konferansı Birçok Kesimi Bir Araya Getirdi: Barışın Yolunu Açmak Zorundayız”, DEM Parti, 22 Haziran 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/barisin-yolunu-acmak-konferansi-bircok-kesimi-bir-araya-getirdi-barisin-yolunu-acmak-zorundayiz/22066>, (Erişim tarihi: 14 Kasım 2025).

251 “Hatimoğulları Avrupa'da Barış Konferanslarına Katıldı”, DEM Parti, 23 Şubat 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/hatimogullari-avrupa-da-baris-konferanslarina-katildi/20761>, (Erişim tarihi: 11 Kasım 2025).

252 “Heyetimizin Avrupa Temasları Sürüyor”, DEM Parti, 24 Haziran 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/heyetimiz-avrupa-temasleri-suruyor/22073>, (Erişim tarihi: 11 Kasım 2025).

253 “Doğan: 11 Temmuz'da Yakılan Ateş Umudlarımızı Harladı, Herkesi Yaşam Siyasetine Tutunmaya Çağırıyoruz”, DEM Parti, 15 Temmuz 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/dogan-11-temmuzda-yakilan-ates-umudlarimizi-harladı-herkesi-yasam-siyasetine-tutunmaya-cagiriyoruz/22122>, (Erişim tarihi: 8 Kasım 2025).

254 “Kürt Sorununun Demokratik Çözümü için TBMM'de Kurulan Komisyon Üyelerimizin Yaptığı Konuşmalar”, DEM Parti, 5 Ağustos 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/kurt-sorununun-demokratik-cozumu-icin-tbmmde-kurulan-komisyon-uyelerimizin-yaptigi-konusmalar/22166>, (Erişim tarihi: 9 Kasım 2025).

ya başladı. 28 Eylül'de Eş Genel Başkan Bakırhan bu konuyla ilgili “Meclis artık dinlemeleri bırakmalı, barış yasalarını hayata geçirecek kanunlar çıkarmalıdır” açıklaması yaparken²⁵⁵ 30 Eylül'de DEM Parti Grup Başkanvekili Sezai Temelli “Bu yasama yılında Kürt meselesinin demokratik çözümüne dair adımları mutlaka atmamız” ifadelerini kullandı.²⁵⁶

Öte yandan Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun 21 Kasım'da gerçekleştirilen 18. toplantısında İmralı'ya gidilerek Öcalan'ın dinlenmesi konusunda nitelikli çoğunlukla karar alındı²⁵⁷ ve bu doğrultuda komisyon üyeleri arasından belirlenen heyet 24 Kasım'da İmralı Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumuna gitti.²⁵⁸ Komisyonun İmralı'ya gidiş kararına ilişkin açıklama yapan DEM Parti eş genel başkanları Hatimoğulları ve Bakırhan “Türkiye'nin demokratik olgunluğunun ve barış iradesinin en somut ifadesi olarak karşılıyoruz” ifadelerini kullandı ve katkılarından dolayı Cumhurbaşkanı Erdoğan'a ve MHP Genel Başkanı Bahçeli'ye teşekkür etti.²⁵⁹ Bunun yanı sıra komisyon üyeleri arasından belirlenen heyetin İmralı'ya gidip dönmesinin ardından yapılan açıklamada ise DEM Parti Sözcüsü Ayşegül Doğan “tarihi” olarak nitelendirdiği görüşmeyle kritik bir eşğin geride bırakıldığını ifade etti ve DEM Parti'nin yasal düzenlemelerin geciktirilmemesi gerektiği yönündeki düşüncesini yineledi.²⁶⁰

İmralı Heyetinin Çalışmaları

Abdullah Öcalan ile ilk görüşmesini 28 Aralık 2024'te gerçekleştiren İmralı heyeti, Terörsüz Türkiye sürecinde son derece önemli gelişmelerin yaşandığı 2025'te Öcalan ile birçok görüşme yaptı.²⁶¹ Bu görüşmelerden 27 Şubat 2025'teki üçüncü görüşmenin altını özellikle çizmek gerekir. Çünkü bu görüşmenin ardından İmralı heyeti düzenlediği basın toplantısında Öcalan'ın PKK'ya silah bırakma ve kendini feshetme çağrısı yaptığı

255 “Bakırhan: Meclis Artık Dinlemeleri Bırakmalı, Barış Yasalarını Hayata Geçirecek Kanunlar Çıkarmalıdır”, DEM Parti, 28 Eylül 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/bakirhan-meclis-artik-dinlemeleri-birakmalı-baris-yasalarini-haya-gecirecek-kanunlar-cikarmalidir/22243>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

256 “Temelli: Bu Yasama Yılında Kürt Meselesinin Demokratik Çözümüne Dair Adımları Mutlaka Atmalıyız”, DEM Parti, 30 Eylül 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/temelli-bu-yasama-yilinda-kurt-meselesinin-demokratik-cozumune-dair-adimlari-mutlaka-atmalıyız/22248>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

257 “TBMM Başkanlığından Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu Toplantısına İlişkin Açıklama”, TBMM, 21 Kasım 2025, <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=2cb24949-5ee0-4df5-be94-019aa6f0033c>, (Erişim tarihi: 28 Kasım 2025).

258 “Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu'na İlişkin Açıklama”, TBMM, 24 Kasım 2025, <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=8de86ee8-b2d7-4117-9af3-019ab6f5d5f3>, (Erişim tarihi: 28 Kasım 2025).

259 “Karar, 86 Milyonun Ortak Geleceğine, Demokratik Birlikteliğimize ve Kalıcı Barışa Vesile Olsun”, DEM Parti, 21 Kasım 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/karar-86-milyonun-ortak-gelecegine-demokratik-birlikteligimize-ve-kalici-barisa-vesile-olsun/22363>, (Erişim tarihi: 28 Kasım 2025).

260 “Ayşegül Doğan: İmralı Yolunu Açan Bu Siyasi Adımın Devamı Getirilmeli”, DEM Parti, 27 Kasım 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/aysegul-dogan-imrali-yolunu-acan-bu-siyasi-adimin-devami-getirilmeli/22371>, (Erişim tarihi: 28 Kasım 2025).

261 2025'deki DEM Parti Heyeti-Öcalan görüşmeleri 22 Ocak, 27 Şubat, 21 Nisan, 18 Mayıs, 6 Temmuz, 25 Temmuz, 28 Ağustos, 3 Ekim ve 3 Kasım'da gerçekleştirilmiştir.

metni kamuoyuyla paylaştı.²⁶² Yine 6 Temmuz'daki görüşme de Terörsüz Türkiye sürecinde yeni bir aşamaya geçilmesi açısından oldukça kritikti.²⁶³ Nitekim bu görüşmenin ardından Öcalan PKK'ya yönelik silah bırakma çağrısını tekrar etti ve 10-11 Temmuz arasında PKK'nın silah bırakma süreci başlamış oldu.

Öte yandan İmralı heyeti 28 Aralık 2024'te gerçekleştirdiği Öcalan görüşmesinin ardından 2 Ocak 2025'te TBMM Başkanı Kurtulmuş'u ziyaret etti ve görüşme hakkında bilgilendirme yaptı.²⁶⁴ İmralı heyeti, Öcalan görüşmesiyle ilgili siyasi partilerle de bilgilendirme görüşmeleri gerçekleştirdi. Bu kapsamda ilk olarak 6 Ocak 2025'te AK Parti, Saadet Partisi ve Gelecek Partisi'ni ziyaret eden²⁶⁵ İmralı heyeti 7 Ocak'ta CHP, Yeniden Refah Partisi ve DEVA Partisi ile görüşmeler yaptı.²⁶⁶ İmralı heyeti 2025 içerisinde Cumhurbaşkanı Erdoğan ile de görüşmeler gerçekleştirdi. Birincisi 10 Nisan'da,²⁶⁷ ikincisi 7 Temmuz'da²⁶⁸ ve üçüncüsü de 30 Ekim'de gerçekleşen görüşmelerdeki ana gündem Terörsüz Türkiye sürecinin işleyişi oldu.²⁶⁹

İmralı heyeti 2025 boyunca Terörsüz Türkiye süreciyle ilgili yurt dışında da temaslarda bulundu. Bu kapsamda Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) ile görüşmeler gerçekleştirdi. 16 Şubat'ta eski IKBY Başkanı Mesut Barzani ile görüşen²⁷⁰ İmralı heyeti 17 Şubat'ta IKBY Başkanı Neçirvan Barzani,²⁷¹ 18 Şubat'ta Kürdistan Yurtseverler Birliği'nin lideri Bafil Talabani ve IKBY Başkan Yardımcısı Kubat Talabani²⁷² ve

262 "Barış ve Demokratik Toplum Çağrısı", DEM Parti, 27 Şubat 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/baris-ve-demokratik-toplum-cagrisi/20769>, (Erişim tarihi: 7 Kasım 2025).

263 "Basına ve Kamuoyuna", DEM Parti, 6 Temmuz 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/basina-ve-kamuoyuna/22109>, (Erişim tarihi: 7 Kasım 2025).

264 "İmralı Heyeti TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş ile Görüştü", DEM Parti, 2 Ocak 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/imrali-heyeti-tbmm-baskani-numan-kurtulmus-ile-gorustu/20630>, (Erişim tarihi: 7 Kasım 2025).

265 "DEM Parti İmralı Heyeti AK Parti, Saadet ve Gelecek Partilerini Ziyaret Etti", DEM Parti, 6 Ocak 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/dem-parti-imrali-heyeti-ak-parti-saadet-ve-gelecek-partilerini-ziyaret-etti/20640>, (Erişim tarihi: 9 Kasım 2025).

266 "DEM Parti İmralı Heyeti CHP, DEVA Partisi ve Yeniden Refah Partisi ile Görüştü", DEM Parti, 7 Ocak 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/dem-parti-imrali-heyeti-chp-deva-partisi-ve-yeniden-refah-partisi-ile-gorustu/20641>, (Erişim tarihi: 9 Kasım 2025).

267 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, DEM Parti Milletvekilleri Buldan ve Önder'i Kabul Etti", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 10 Nisan 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-dem-parti-milletvekilleri-buldan-ve-onderi-kabul-etti>, (Erişim tarihi: 11 Kasım 2025).

268 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, DEM Parti Heyetini Kabul Etti", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 7 Temmuz 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-dem-parti-heyetini-kabul-etti>, (Erişim tarihi: 11 Kasım 2025).

269 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, DEM Parti Heyetini Kabul Etti", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 30 Ekim 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-dem-parti-heyetini-kabul-etti-30-10-25>, (Erişim tarihi: 11 Kasım 2025).

270 "DEM Parti İmralı Heyeti Mesut Barzani ile Görüştü", DEM Parti, 16 Şubat 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/dem-parti-imrali-heyeti-mesut-barzani-ile-gorustu/20738>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

271 "İmralı Heyeti Neçirvan Barzani ile Görüştü", DEM Parti, 17 Şubat 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/imrali-heyeti-necirvan-barzani-ile-gorustu/20740>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

272 "DEM Parti İmralı Heyeti Telabani ile Görüştü", DEM Parti, 18 Şubat 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/dem-parti-imrali-heyeti-telabani-ile-gorustu/20745>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

19 Şubat'ta İKBY Başbakanı Mesrur Barzani ile görüşmeler gerçekleştirdi.²⁷³ Görüşmelerin ana gündemi ise Terörsüz Türkiye süreci ve bu süreç kapsamında İmralı'da yapılan görüşmeler oldu.

DİĞER GELİŞMELER

DEM Parti-CHP Dayanışması

DEM Parti 2024 yerel seçimlerinde “kent uzlaşısı” kapsamında iş birliği yaptığı CHP ile 2025'te de özellikle kayyum atamaları konusunda “dayanışma” içerisinde oldu. Bu bağlamda Van Büyükşehir Belediye Başkanı Abdullah Zeydan'ın “terör örgütüne yardım etmek” iddiasıyla yargılandığı davada 3 yıl 9 ay hapis cezasına çarptırılmasından sonra 15 Şubat 2025'te görevden alınması üzerine CHP heyeti DEM Parti Van il örgütünü ziyaret etti.²⁷⁴ Buna karşılık 19 Mart'ta İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun gözaltına alınmasının ardından Eş Genel Başkan Hatimoğulları ve beraberindeki DEM Parti heyeti İstanbul Büyükşehir Belediyesini ziyaret etti ve CHP Genel Başkanı Özgür Özel ile beraber açıklamalarda bulundu.²⁷⁵ Bunun yanı sıra 5 Temmuz'da “yolsuzluk” soruşturması kapsamında CHP'li Adana, Antalya ve Adıyaman belediye başkanlarının gözaltına alınmasının ardından da DEM Parti CHP'ye bir “dayanışma” ziyareti gerçekleştirdi.²⁷⁶

Suriye'deki Rejim Değişikliği

Aralık 2024'te Suriye'de gerçekleşen rejim değişikliğinin DEM Parti'nin 2025 gündeminde önemli bir yer tuttuğunu ifade etmek mümkündür. DEM Parti yöneticileri Suriye'deki rejim değişikliğini Ocak 2025'te daha çok Suriye'nin kuzey bölgesinin statüsüyle ilişkilendirilerek gündeme getirdiler ve bu hususta duydukları kaygıları ve temennilerini farklı demeçlerinde ifade ettiler.²⁷⁷ Öte yandan Suriye meselesi yı-

273 “İmralı Heyeti Mesrur Barzani ile Görüştü”, DEM Parti, 19 Şubat 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/imrali-heyeti-mesrur-barzani-ile-gorustu/20749>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

274 “CHP Heyeti Kayyım Darbesine Karşı Van'da: Kimse Bana Bir Şey Olmaz Demesin, Sessiz Kalırsak Bir Sabah Bizim de Kapımız Çalınır”, DEM Parti, 17 Şubat 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/chp-heyeti-kayyim-darbesi-ne-karsi-vanda-kimse-bana-bir-sey-olmaz-demesin-sessiz-kalirsak-bir-sabah-bizim-de-kapimiz-calinir/20742>, (Erişim tarihi: 14 Kasım 2025).

275 “Hatimoğulları'ndan İBB'ye Ziyaret: Demokrasi için Dayanışacağız, Barış için Dayanışacağız”, DEM Parti, 20 Mart 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/hatimogullarindan-ibbye-ziyaret-demokrasi-icin-dayanisacagiz-baris-icin-dayanisacagiz/21833>, (Erişim tarihi: 14 Kasım 2025).

276 “Partimizden CHP'ye Dayanışma Ziyareti: Mesele Yolsuzluksa Bir Komisyon Kurulsun İktidar Partisi de Dahil Bütün Belediyeleri İncelesin”, DEM Parti, 6 Temmuz 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/partimizden-chpye-dayanisma-ziyareti-mesele-yolsuzluksa-bir-komisyon-kurulsun-iktidar-partisi-de-dahil-butun-belediyeleri-incelesin/22107>, (Erişim tarihi: 14 Kasım 2025).

277 “Bakırhan'dan İktidara: Suriye'de Aleviler ve Kürtler Kendilerini Güvende Hissettikleri Zaman İyi Niyetli Olduğunuza İnanırız”, DEM Parti, 4 Ocak 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/bakirhandan-iktidara-suriyede-aleviler-ve-kurtler-kendilerini-guvene-hissettikleri-zaman-iyi-niyetli-oldugunuza-inaniriz/20634>, (Erişim tarihi: 14 Kasım 2025); “Hatimoğulları: Asla Rehavete Kapılmıyoruz, Barışın Önünü Açmak için Mücadeleyi Büyütüyoruz”, DEM Parti, 5 Ocak 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/hatimogullari-asla-rehavete-kapilmiyoruz-barisin-onunu-acmak-icin-mucadeleyi-buyutuyoruz/20635>, (Erişim tarihi: 14 Kasım 2025).

lın ilerleyen aylarında DEM Parti'nin gündeminde Terörsüz Türkiye süreciyle ilişkili olarak yer almaya devam etti ve Türkiye'deki sürecin Suriye'de de bir model olabileceği düşüncesi DEM Parti yöneticileri tarafından dile getirildi.²⁷⁸

Nevruz, Selahattin Demirtaş ve Sırrı Süreyya Önder

Mart'ta DEM Parti yöneticileri Türkiye'nin farklı bölgelerinde gerçekleştirilen Nevruz kutlamalarına katılmıştır.²⁷⁹ 2025'teki Nevruz kutlamalarının DEM Parti açısından ana gündeminin Terörsüz Türkiye olduğu görülmektedir.²⁸⁰ DEM Parti, Terörsüz Türkiye süreciyle ilişkili olarak da görüştüğü,²⁸¹ cezaevinde tutuklu bulunan önceki dönem HDP Eş Genel Başkanı Selahattin Demirtaş ve diğer tutukluların serbest bırakılması gerektiğini 2025 içerisinde çeşitli dönemlerde dile getirmiştir.²⁸² 2025'te DEM Parti önemli bir kayıp yaşadı. TBMM başkanvekili, DEM Parti İstanbul milletvekili ve İmralı heyeti üyesi Sırrı Süreyya Önder 3 Mayıs'ta hayatını kaybetti.²⁸³

| KRONOLOJİ: 2025'TE DEM PARTİ | |
|------------------------------|---|
| 2 Ocak | DEM Parti İmralı heyeti, Terörsüz Türkiye süreci bağlamında TBMM Başkanı Kurtulmuş'u ziyaret etti. |
| 6-7 Ocak | DEM Parti İmralı heyeti Terörsüz Türkiye süreci bağlamında AK Parti, Saadet Partisi, Gelecek Partisi, CHP, DEVA Partisi ve Yeniden Refah Partisi ile görüştü. |
| 27 Şubat | DEM Parti İmralı heyeti, Öcalan'ın PKK'ya silah bırakma ve kendini feshetme çağrısı yaptığı metni kamuoyuyla paylaştı. |
| 20 Mart | Ekrem İmamoğlu'nun gözaltına alınmasının ardından DEM Parti Eş Genel Başkanı Hatimoğulları ve beraberindeki DEM Parti heyeti İstanbul Büyükşehir Belediyesini ziyaret etti. |
| 10 Nisan | DEM Parti İmralı heyeti Cumhurbaşkanı Erdoğan ile görüştü. |
| 3 Mayıs | TBMM başkanvekili, DEM Parti İstanbul milletvekili ve İmralı heyeti üyesi Sırrı Süreyya Önder hayatını kaybetti. |
| 12 Mayıs | PKK silah bırakma ve kendisini feshetme kararı aldığını açıkladı. |

278 "Bakırhan: Meclis Artık Dinlemeleri Bırakmalı, Barış Yasalarını Hayata Geçirecek Kanunlar Çıkmalıdır", DEM Parti, 28 Eylül 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/bakirhan-meclis-artik-dinlemeleri-birakmal-baris-yasalarini-hayata-gecirecek-kanunlar-cikarmalidir/22243>, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2025); "Hatimoğulları Berlinde Düzenlenen Türkiye Barış Konferansında Konuştu: Barışı Her Şeye Rağmen Sağlayacağız", DEM Parti, 11 Ekim 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/hatimogullari-berlinde-duzenlenen-turkiye-baris-konferansinda-konustu-barisi-her-seye-ragmen-saglayacagiz/22269>, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2025).

279 "Newroz Bugün 14 Merkezde Kutlandı", DEM Parti, 20 Mart 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/newroz-bugun-14-merkezde-kutlandi/21834>, (Erişim tarihi: 15 Kasım 2025).

280 "Bakırhan: 2025 Newroz'u Kurtlerin Özgürlüklerine Kavuşacağı Bir Yılın Startı Olacaktır", DEM Parti, 13 Mart 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/bakirhan-2025-newroz-u-kurtlerin-ozgurluklerine-kavusacagi-bir-yilin-starti-olacaktir/21800>, (Erişim tarihi: 16 Kasım 2025).

281 "DEM Parti İmralı Heyeti Demirtaş ve Mızraklı ile Görüştü", DEM Parti, 11 Ocak 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/dem-parti-imrali-heyeti-demirtas-ve-mizrakli-ile-gorustu/20651>, (Erişim tarihi: 16 Kasım 2025).

282 "Demirtaş, Yüksekdağ ve Diğer Siyasi Tutuklular AİHM Kararlarının Gereği Olarak Derhal Serbest Bırakılmalıdır", DEM Parti, 3 Ekim 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/demirtas-yuksekdag-ve-diger-siyasi-tutuklular-aihm-kararlarinin-geregi-olarak-derhal-serbest-birakilmalidir/22251>, (Erişim tarihi: 16 Kasım 2025); "Sezai Temelli: İstinaf Mahkemesi AİHM Kararını Uygulamayarak Suç İşliyor", DEM Parti, 17 Kasım 2025, <https://www.demparti.org.tr/tr/sezai-temelli-istinaf-mahkemesi-aihm-kararini-uygulamayarak-suc-isliyor/22344>, (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

283 "TBMM Başkanvekili Sırrı Süreyya Önder Hayatını Kaybetti", Anadolu Ajansı, 3 Mayıs 2025.

| | |
|---------------------|---|
| 19-28 Mayıs | DEM Parti siyasi parti ziyaretleri kapsamında DEVA, Saadet Partisi, CHP, Yeniden Refah Partisi, Gelecek Partisi, MHP ve AK Parti'yi ziyaret etti. |
| 26 Haziran | İmralı heyeti TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş ile görüştü. |
| 6 Temmuz | DEM Parti CHP'ye dayanışma ziyareti gerçekleştirdi. |
| 10-11 Temmuz | DEM Parti eş genel başkanları Hatimoğulları ve Bakırhan, parti yöneticileri ve milletvekilleri PKK'nın silah bırakma sürecini Irak'ın kuzeyinde takip etti. |
| 5 Ağustos | DEM Parti milletvekilleri Terörsüz Türkiye süreci kapsamında TBMM'de kurulan Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu ilk toplantısına katıldı. |
| 30 Ekim | DEM Parti İmralı heyeti Cumhurbaşkanı Erdoğan ile görüştü. |
| 3 Kasım | DEM Parti İmralı heyeti Öcalan ile görüştü. |
| 24 Kasım | Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu tarafından belirlenen heyet, Öcalan ile görüşmek için İmralı Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumuna gitti. |

YENİ YOL GRUBU

MUHAMMED ENES TEMELLİ

Saadet, DEVA ve Gelecek partilerinin oluşturduğu “Yeni Yol Grubu” 2025 boyunca hem kendi iç yapılanmalarını güçlendirme hem de yerel seçim sonrası Türkiye siyasetinde ortaya çıkan yeni dengeye göre konumlanma çabası içinde oldu. Grubun temel hedefi ise ortak ilkeler doğrultusunda siyasal merkezde yeniden bir alternatif üretmek, iktidar ve ana muhalefet dışında “üçüncü siyasi söylem alanı” oluşturmak oldu.

2025 boyunca grubun en dikkat çeken gündemleri arasında kurumsal yeniden yapılanma, liderler arası görüşme trafiği, yeni anayasa tartışmalarına yönelik açıklamalar ve seçim sonrası Türkiye’de normalleşme sürecine dair eleştiriler yer aldı. Bununla birlikte üç partinin taban dinamikleri ve siyasal ajandaları farklı yönlerde seyrettiğinden “Yeni Yol” adının sembolik bir birliktelik olmanın ötesine geçip geçemeyeceği ise yıl boyunca tartışıldı.

Bu kapsamda 2025 boyunca Yeni Yol Grubu’nu oluşturan partilerin her biri kendi siyasal konumlanmaları ve kurumsal öncelikleri doğrultusunda farklı gündemler takip etti. Bununla birlikte grup, ortak bir ilkesel duruş olarak “Terörsüz Türkiye” hedefini desteklemeyi sürdürdü. Yeni Yol Grubu terörden arındırılmış bir Türkiye’nin ancak şeffaf, kapsayıcı ve toplumsal hassasiyetleri gözeten yöntemlerle mümkün olacağını savunarak süreç konusunda temkinli bir yaklaşım benimsedi. Yeni Yol Grubu buna karşın Terörsüz Türkiye süreci kapsamında İmralı’da yapılması planlanan görüşmelerin şekline ilişkin eleştirileri nedeniyle heyete katılmama kararı aldı. Grup, Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) aracılığıyla Öcalan ile görüşme yapılması gerektiğini savundu. Bu önerileri komisyonda kabul görmeyince mevcut koşullarda İmralı’daki görüşme sürecine dahil olmamayı tercih etti.²⁸⁴

SAADET PARTİSİ

Saadet Partisi 2025’te iç politikada önemli bir adım atarak Gelecek Partisi ve DEVA Partisi ile Mecliste “Yeni Yol” çatısı altında ortak bir grup kurma çalışmasını tamam-

284 “SEGBİS Önerisi Kabul Edilmemişti: İmralı’ya Gidecek heyette Saadet, Gelecek, DEVA’dan Temsilci Yer Almayacak”, TV 5, 22 Kasım 2025, <https://www.tv5.com.tr/segbis-onerisi-kabul-edilmemisti-imraliya-gidecek-heyette-saadet-gelecek-devadan-temsilci-ye>, (Erişim tarihi: 24 Kasım 2025).

ladı.²⁸⁵ Genel Başkan Mahmut Arıkan TBMM grup toplantıları ve çeşitli platformlardaki konuşmalarıyla hem iktidarın ekonomi ve hukuk politikalarını eleştirdi hem de Türkiye'nin dış politika gündeminde özellikle Filistin/Gazze meselesinde aktif bir duruş sergilemesini istedi.²⁸⁶ Saadet Partisi, politikalarını “Yaşanabilir bir Türkiye” sloganı ekseninde şekillendirdi.²⁸⁷

Saadet Partisi, İsrail'in Gazze'deki saldırılarını zulüm ve soykırım suçu olarak nitelendirdi ve önerilen “barış planı”nın aslında bir “işgal planı” olduğunu ifade etti. Arıkan, ABD'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde (BMGK) İsrail ile Hamas arasında “derhal, koşulsuz ve kalıcı” bir ateşkes çağrısı yapan karar tasarısını veto etmesini eleştirdi.²⁸⁸

Saadet Partisi, Gazze'deki zulme karşı duran tüm ülkelerin katılımıyla her ülkeden birer geminin yer alacağı yeni bir uluslararası insani yardım filosu oluşturulması çağrısında bulundu. Bu filonun Türkiye'den yola çıkacak ilk gemisine Saadet Partisi olarak öncülük etmeye hazır olduklarını belirtti. Ayrıca parti İsrail'in Gazze'deki saldırıları ve ablukasına karşı 15 Haziran'da İstanbul Üsküdar Meydanı'nda “Özgür Gazze” mitingi düzenledi. CHP lideri Özgür Özel, Gelecek Partisi Genel Başkanı Ahmet Davutoğlu, DEVA Partisi Genel Başkanı Ali Babacan ve HÜDA PAR Genel Başkanı Zekeriya Yapıcıoğlu da bu mitinge katıldı.²⁸⁹

Arıkan, Gazze'ye yardım götürün Özgürlük Filosu'ndaki Yeni Yol milletvekilleri Necmettin Çalışkan, Sema Silkin Ün ve Mehmet Atmaca'nın İsrail tarafından alıkonulmasına tepki gösterdi.²⁹⁰ İran-İsrail çatışmasında ise bölgedeki kaosun sona ermesi için bölgesel savunma pakti kurulması gerektiğini belirtti.²⁹¹

| KRONOLOJİ: 2025'TE SAADET PARTİSİ | |
|-----------------------------------|--|
| 6 Ocak | Ahmet Türk, Sırrı Süreyya Önder ve Pervin Buldan'dan oluşan DEM Parti heyeti, Saadet Partisi heyetiyle görüştü. Görüşme sonrası Önder “Barışı el birliğiyle tesis edeceğiz” dedi. |
| 8 Ocak | Saadet Partisi, Gelecek Partisi ve DEVA Partisi, Mecliste “Yeni Yol” çatısı altında ortak grup kurma çalışmasını tamamladı. |
| 11 Haziran | Genel Başkan Arıkan, Gazze'deki zulme dikkat çekerek ABD'nin BMGK'deki veto kararını eleştirdi ve Türkiye'den yola çıkacak ilk insani yardım gemisine partisinin öncülük etmeye hazır olduğunu açıkladı. |
| 10 Kasım | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Saadet Partisi Genel Başkanı Arıkan'ı kabul etti. |

285 “Gelecek, DEVA ve Saadet ‘Yeni Yol’ Çatısı Altında Buluştu”, BBC Türkçe, 8 Ocak 2025.

286 “Madleen'i Kınayıp Vela'ya Göz Yummak Samimiyetsizlik”, Saadet Partisi, 11 Haziran 2025, <https://saadet.org.tr/madleen-kinayip-velaya-goz-yummak-samimiyetsizlik>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

287 “Halkın %80'i Adalete Güvenmiyor!”, Saadet Partisi, 1 Eylül 2025, <https://saadet.org.tr/halkin-80-i-adalete-guvenmiyor>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

288 “Madleen'i Kınayıp Vela'ya Göz Yummak Samimiyetsizlik”, Türk Haber Gazetesi, 11 Haziran 2025, https://www.turkhabergazetesi.com/haber/madleen_kinayip_velaya_goz_yummak_samimiyetsizlik-52227.html, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

289 “Saadet Partisi'nden Üsküdar'da Gazze Mitingi: Özgür Özel de Katıldı”, BBC News Türkçe, 15 Haziran 2025.

290 “Saadet Partisi'nden TBMM Başkanı'na Çağrı: Tezkereyi Meclis'e Bugün Getirin”, *Sözcü*, 8 Ekim 2025.

291 Melisa Aykaç, “Saadet Partisi Genel Başkanı Arıkan'dan Bölgesel Savunma Pakti Çağrısı”, TV5 Haber, 18 Eylül 2025, <https://www.tv5.com.tr/saadet-partisi-genel-baskani-arikandan-bolgesel-savunma-pakti-cagrisi>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

DEMOKRASİ VE ATILIM PARTİSİ (DEVA PARTİSİ)

DEVA Partisi 2025'te Yeni Yol Grubu'nun kurulması, bir kısım milletvekillerinin istifası ve CHP ile yaşanan anlaşmazlıklarla gündeme geldi.²⁹² 2023'te CHP ile yapılan seçim ittifakı nedeniyle toplumsal bir karşılık bulamadığını düşünen DEVA Partisi üçüncü yol arayışına girdi.²⁹³

Balıkesir Milletvekili Burak Dalgın 7 Ocak 2025'te partiden istifa ettiğini duyurarak partinin “Bir çatı bünyesinde farklı bir yola giriyor” olmasını gerekçe gösterdi. Dalgın bu mekanizmaların siyaset mühendisliği olarak algılanma ve kimlik erozyonunu hızlandırma risklerini vurguladı.²⁹⁴ Dalgın'dan bir gün sonra 8 Ocak'ta Manisa Milletvekili Selma Aliye Kavaf da aynı gerekçeyle partiden ayrıldı. Bu istifaların ardından DEVA Partisi'nin Meclisteki sandalye sayısı 10'a düştü.²⁹⁵ İlerleyen süreçte İzmir Milletvekili Seda Kaya Ösen de 22 Nisan'da fikir ve görüş ayrılıklarını gerekçe göstererek partiden istifa ettiğini açıkladı.²⁹⁶ 27 Haziran'da ise partinin kurucuları arasında yer alan İstanbul Milletvekili Evrim Rızvanoğlu ve Tekirdağ Milletvekili Cem Aşar da istifalarını ilan ettiler. Rızvanoğlu ve Aşar istifalarının ardından 23 Temmuz'da CHP'ye katıldılar.²⁹⁷

Ali Babacan geçmişte CHP ile iş birliği yapmalarına rağmen CHP listelerinden seçime girmenin partileri üzerinde olumsuz etkileri olduğunu ifade etti ve normal şartlarda kendilerine gelebilecek oyların bir kısmının gelmediğini dile getirdi. Babacan ayrıca eski partisi AK Parti'ye bir kırgınlığı ya da kızgınlığı olmadığını ancak ülkenin nasıl yönetileceği konusunda anlaşamadıklarını belirtti.²⁹⁸

Ali Babacan'ın 2025'teki açıklamalarının ana odağını ekonomi oluşturdu. Babacan 2025'in 2024'e göre vatandaşların sıkıntısını daha çok hissedeceği bir yıl olacağını iddia etti. Babacan, Türkiye'deki enflasyonun ana sebebinin döviz kurunun artması ve buna bağlı olarak enerji ve gıda maliyetlerinin yükselmesi olduğunu savundu. Asgari ücrete yapılan artışların enflasyonu çok etkileyen bir unsur olmadığını, geçmiş

292 “17 Nisan 2025 DEVA Partisi Genel Başkanı Ali Babacan'ın NOW TV'de İlker Karagöz ile Çalar Saat Programı Açıklaması”, DEVA Partisi, 17 Nisan 2025, <https://devapartisi.org/konusmalar/17-nisan-2025-deva-partisi-genel-bas-kani-ali-babacanin-now-tvde-ilker-karagoz-ile-calar-saat-programi-aciklamasi>, (Erişim tarihi: 9 Kasım 2025).

293 “Partisi 14 Milletvekili Çıkarmıştı! Ali Babacan'dan CHP'yi Kızdıracak Sözler”, TGRT Haber, 20 Haziran 2025.

294 “Burak Dalgın, DEVA'dan İstifa Etti: Parti Çatı Bünyesinde Farklı Bir Yola Giriyor”, Diken, 7 Ocak 2025, <https://www.diken.com.tr/burak-dalgin-devadan-istifa-etti-parti-cati-bunyesinde-farkli-bir-yola-giriyor>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

295 Bişar Arslan, “Çatı Grup' Çatırdattı: Bir Vekil Daha DEVA'dan İstifa Etti”, Diken, 8 Ocak 2025, <https://www.diken.com.tr/cati-grup-catirdatti-bir-vekil-daha-devadan-istifa-etti>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

296 “İzmir Milletvekili Seda Kaya Ösen, DEVA Partisi'nden İstifa Etti”, Medyascope, 22 Nisan 2025, <https://medyascope.tv/2025/04/22/izmir-milletvekili-seda-kaya-osen-deva-partisinden-istifa-etti>, (Erişim tarihi: 9 Kasım 2025).

297 “DEVA'dan Ayrılan Evrim Rızvanoğlu ve Cem Aşar CHP'ye Katıldı”, BBC Türkçe, 21 Temmuz 2025.

298 “AK Parti'ye Döner Misiniz? Sorusuna Babacan'dan Yanıt”, Haber7, 26 Ekim 2025, <https://www.haber7.com/siyaset/haber/3574472-ak-partiye-doner-misiniz-sorusuna-babacandan-yanit>, (Erişim tarihi: 9 Kasım 2025).

yıllarda asgari ücreti gerçekleşen enflasyonun hep üzerinde artırdıklarını ve enflasyonist bir durumla karşılaşmadıklarını belirtti.²⁹⁹

DEVA Partisi, Terörsüz Türkiye sürecini temkinli bir iyimserlikle izlediğini beyan etti.³⁰⁰ Babacan eğer bir örgüt kendini fesih ediyor ve silahlarını bırakma kararı alıyorsa bundan hep beraber memnun olunması gerektiğini belirtti.³⁰¹ Ayrıca PKK'nın silahları bırakma ve kendini feshetme çağrısına uyacağını söylemesinin bu sürecin önemli bir aşaması olduğunu ifade etti.³⁰²

DEVA Partisi eşit vatandaşlıkla birlikte temel hak ve özgürlüklerin genişletileceği bir yasal çerçevenin oluşturulması gerektiğini de dillendirdi.³⁰³

| KRONOLOJİ: 2025'TE DEVA PARTİSİ | |
|---------------------------------|--|
| 7 Ocak | Saadet, DEVA ve Gelecek partileri TBMM'de "Yeni Yol" adı altında ortak bir grup kurma konusunda anlaştı. Balıkesir Milletvekili Burak Dalgın bu karar üzerinde istifa etti. |
| 8 Ocak | Manisa Milletvekili Selma Aliye Kavaf istifa etti. |
| 5 Mart | Ali Babacan, PKK'nın ateşkes sürecine ilişkin yaptığı açıklamada Kürtçe metnin okunması üzerine bazı yayınların kesilmesini eleştirerek barışın savaştan iyi olduğunu vurguladı. |
| 21 Nisan | Babacan, DEVA Partisi olarak tekrar cumhurbaşkanı adaylığı için Yüksek Seçim Kuruluna (YSK) başvurduklarını hatırlattı. |
| 12 Mayıs | Ali Babacan, PKK'nın kendini feshetme kararının, 1 Ekim sürecinin çok önemli bir aşaması olduğunu belirten bir sosyal medya paylaşımı yaptı. |
| 27 Haziran | İstanbul Milletvekili Evrim Rızvanoğlu ve Tekirdağ Milletvekili Cem Avşar istifa ettiler. |
| 2 Temmuz | Ali Babacan, Yeni Yol Grup Toplantısı'nda terör örgütünün fesih ve silah bırakma kararı almasının sevindirici bir durum olduğunu söyledi. |

GELECEK PARTİSİ (GP)

2025 yılı GP için hem ittifak yapısının değişimi hem de parti içi önemli kayıpların yaşandığı bir dönem oldu.³⁰⁴ Genel Başkan Ahmet Davutoğlu yıl boyunca devam eden Terörsüz Türkiye sürecine dair devlet adamlarının dinlenmesi çağrısında bulundu ve PKK'nın silah bırakması yönündeki gelişmeleri "tarihi fırsat" olarak ni-

299 "18 Şubat 2025 DEVA Partisi Genel Başkanı Ali Babacan'ın NOW TV Çalar Saat Programı Açıklaması", DEVA Partisi, 18 Şubat 2025, <https://devapartisi.org/konusmalar/18-subat-2025-deva-partisi-genel-baskani-ali-babacanin-now-tv-calar-saat-programi-aciklamasi>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

300 "Ali Babacan: Kürtçe'den Korkup Yayını Kestiler", Gazete Duvar, 5 Mart 2025, <https://www.gazeteduvar.com.tr/ali-babacan-kurtceden-korkup-yayini-kestiler-haber-1761733>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

301 "Yeni Yol Grup Toplantısı | Ali Babacan: Örgüt, Fesih ve Silah Bırakma Kararı Alıyor Bundan Hep Beraber Memnun Olmamız Gerekir", T24, 2 Temmuz 2025, <https://t24.com.tr/haber/yeni-yol-grup-toplantisi-ali-babacan-orgut-fesih-ve-silah-birakma-karari-aliyor-bundan-hep-beraber-memnun-olmamiz-gerekir,1247766>, (Erişim tarihi: 9 Kasım 2025).

302 "PKK'nin Fesih Kararına İlişkin Ali Babacan'dan İlk Değerlendirme", Rudaw, 12 Mayıs 2025, <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/1205202531>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

303 "Babacan'dan 'Kürt Sorunu' Değerlendirmesi: Çözümü, Herkesin Temel Hak ve Özgürlüklerinin En Yüksek Standartlarda Tanınmasıyla Mümkün Olacak", T24, 22 Haziran 2025, <https://t24.com.tr/haber/babacan-dan-kurt-sorunu-degerlendirmesi-cozumu-herkesin-temel-hak-ve-ozgurluklerinin-en-yukse-standartlarda-taninmasiyla-mumkun-olacak,1246020>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

304 "Yeni Yol Partisi' Kuruldu: Saadet, Gelecek ve DEVA Bir Çatı Partide Birleşti", CNN Türk, 11 Ocak 2025.

telendirdi.³⁰⁵ Öte yandan partinin kurucu üyeleri de dahil olmak üzere milletvekili düzeyinde yaşanan ardışık istifalar GP'nin Meclisteki sandalye sayısını önemli ölçüde azalttı ve partinin iç yapısında derin tartışmalara yol açtı.³⁰⁶

2025'te GP'den birçok milletvekili istifa etti. Serap Yazıcı Özbudun ve Hasan Ekici partinin politikalarını eleştirip istifa ederek AK Parti'ye katıldılar.³⁰⁷ İstanbul milletvekili ve partinin kurucusu olan Selim Temurci ve İsa Mesih Şahin de 19 Temmuz'da partiden istifa etti. Temurci ve Şahin ortak açıklamalarında partinin mevcut durumunun Türkiye için yeni bir gelecek tasavvuru inşa etmesini imkansız hale getirdiğini belirtti. İstifalarına gerekçe olarak genel ve yerel seçim yenilgileri sonrasında parti içinde yapılan tüm müzakerelerin ve önerilerin sonuçsuz kalmasını, istişare mekanizmalarının işletilmemesini ve genel başkan tarafından sahici bir çıkış yolu ortaya koyulmamasını gösterdiler.³⁰⁸

Davutoğlu, Ortadoğu'da yeni bir barış düzeni kuracak her çabanın yanında olduklarını ve stratejik nitelikli olması şartıyla Terörsüz Türkiye sürecine destek vereceklerini belirtti. Ayrıca Ortadoğu halklarını birleştirecek, Türkü Kürde ve Kürdü Araba dost kılacak her çabanın destekçisi olduklarını vurguladı.³⁰⁹

Davutoğlu, süreç için bundan daha iyi bir konjonktür olamayacağını iddia ederek PKK'nın 12 Mayıs'taki fesih açıklamasını "tarihi fırsat" olarak nitelendirdi. Ayrıca terör örgütünün silahlarını Mayıs bitmeden 15 gün içinde Ankara, Bağdat ve Erbil yönetimleri tarafından oluşturulacak ortak bir komisyon önünde teslim etmeye başlaması gerektiğini savundu.³¹⁰

Davutoğlu bu sürecin şeffaf yürütülmesi ve kamu vicdanını rahatsız edecek adımlardan kaçınılması gerektiğini vurguladı. Selahattin Demirtaş gibi siyasetçilerin serbest bırakılması ve ana dilde eğitim gibi demokratik açılımların yapılmasını talep etti.³¹¹ Ayrıca Abdullah Öcalan'ın ev hapsine çıkabileceği gibi adımların atıla-

305 "Davutoğlu'ndan Abdullah Gül, Tansu Çiller ve Kendisi için Komisyona Çağrı: Çözüm Sürecinde Başbakan'dım, Bu Kadar Aktif Rol Almış Devlet Adamları Niye Dinlenilmez?", T24, 30 Ağustos 2025, <https://t24.com.tr/haber/davutoglu-ndan-abdullah-gul-tansu-ciller-ve-kendisi-icin-komisyona-cagri-cozum-surecinde-basbakan-dim-bu-kadar-aktif-rol-almis-devlet-adamlari-niye-dinlenilmez,1258710>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

306 "Ahmet Davutoğlu Sert Konuştu: Tüm Siyasilerin Mal Varlığı Araştırılsın", ODATV, 20 Mart 2025, <https://www.odatv.com/siyaset/gelecek-partisi-genel-baskani-ahmet-davutoglu-sert-konustu-tum-siyasilerin-mal-varligi-arastirilsin-120091284>, (Erişim tarihi: 9 Kasım 2025).

307 "Hasan Ekici AK Parti'ye Katıldı", *Sabah*, 14 Mayıs 2025.

308 "İstanbul Milletvekilleri Selim Temurci ve İsa Mesih Şahin, Gelecek Partisi'nden İstifa Etti: Sokağın Gerçeklerinden Kopuk Bir Siyasi Partinin Büyümesi İmkansızdır!", T24, 19 Temmuz 2025, <https://t24.com.tr/haber/istanbul-milletvekilleri-selim-temurci-ve-isa-mesih-sahin-gelecek-partisi-nden-istifa-edecek,1250736>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

309 "Ahmet Davutoğlu: Orta Doğu'da Yeni Bir Barış Düzeni Kuracak Her Çabanın Yanındayız", Independent Türkçe, 15 Ocak 2025.

310 "Davutoğlu, Süleymaniye'de Çözüm Sürecini Anlattı: 'Çözüm için Bundan Daha İyi Bir Konjonktür Olamazdı, Bu Fırsat Değerlendirilemezse Veyl Olsun'", Serbestiyet, 19 Mayıs 2025, <https://serbestiyet.com/gunun-yazilari/davutoglu-suleymaniyede-cozum-surecini-anlatti-cozum-icin-bundan-daha-iyi-bir-konjonktur-olamazdi-bu-firsat-degerlendirilemezse-veyl-olsun-208427>, (Erişim tarihi: 9 Kasım 2025).

311 "Davutoğlu: PKK'nın Fesih Kararı Tarihi Bir Fırsat, Süreç Şeffaf Yürütülmeli", Rudaw, 16 Mayıs 2025, <https://www.rudaw.net/turkish/interview/16052025>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

bileceğini ve bunun hukuki bir kavram olan “umut hakkı”yla ilişkilendirilebileceğini öne sürdü.³¹²

DEM Parti heyeti 28 Aralık 2024'te Öcalan'la yaptığı görüşmenin ardından Ocak'ın başında GP'yi ziyaret etti. Davutoğlu, MHP lideri Devlet Bahçeli'nin süreçle ilgili çağrılarını çok önemli bulduğunu ve desteklediğini de belirtti.

| KRONOLOJİ: 2025'TE GELECEK PARTİSİ | |
|------------------------------------|--|
| 6 Ocak | DEM Parti heyeti 28 Aralık'ta İmralı'da Öcalan ile görüşmesi sonrasında GP Genel Başkanı Davutoğlu'nu ziyaret etti. |
| 15 Ocak | DEVA, Gelecek ve Saadet partilerinin çatı partisi “Yeni Yol Grubu” TBMM'de ilk grup toplantısını gerçekleştirdi. Genel Başkan Davutoğlu bir konuşma yaptı. |
| 2 Şubat | İBB Başkanı İmamoğlu'na destek mitingine katılan GP İstanbul İl Başkanı Ali Rıza Abdik görevden alındı. |
| 23 Şubat | Gelecek Partisi kurucularından ve Antalya Milletvekili Serap Yazıcı Özbudun partiden istifa ederek AK Parti'ye katıldı ve rozetini Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan aldı. |
| 12 Mayıs | Davutoğlu, PKK'nın fesih açıklamasını “tarihi fırsat” olarak nitelendirdi. |
| 14 Mayıs | Konya Milletvekili Hasan Ekici, GP'den istifa ederek AK Parti'ye katıldı. |
| 12 Haziran | Davutoğlu, HÜDA PAR'ı ziyaret etti. |
| 22 Haziran | Davutoğlu, “Barışın Yolunu Açmak” konferansına mesaj göndererek yeni çözüm sürecinin şeffaf ve kapsayıcı olmasının hayati önem taşıdığını belirtti. |
| 19 Temmuz | İstanbul milletvekilleri ve partinin kurucuları Selim Temurci ve İsa Mesih Şahin partinin “sokağın gerçeklerinden koptuğu” gerekçesiyle istifa etti. |

312 “Ahmet Davutoğlu: Öcalan Ev Hapsine Çıkabilir”, Rudaw, 2 Ocak 2025, <https://www.rudaw.net/turkish/middle-east/turkey/020120256>, (Erişim tarihi: 9 Kasım 2025).

DİĞER PARTİLER

MUHAMMED ENES TEMELLİ, KÜBRA LİKOĞLU, GİZEM AKBAŞ

YENİDEN REFAH PARTİSİ (YRP)

YRP 2025'e teşkilatlanma gündemiyle başladı. 4 Ocak itibarıyla Genel Başkan Muhammed Fatih Erbakan partisinin üye sayısının bir yılda 365 binden 622 bine ulaştığını duyurdu.³¹³

Erbakan, Mayıs'ta gündeme gelen "Terörsüz Türkiye" sürecine eleştirilerini dile getirmiştir.³¹⁴ Temmuz'da Terörsüz Türkiye hedefli TBMM Komisyonuna 1 üyeyle katılacaklarını ifade eden Erbakan, partisinin bu katılımını "nitelikli çoğunluk" şartı nedeniyle "hayra motor, şerre fren olma" amacıyla stratejik bir hamle olarak açıkladı. Sürecin devamında gündeme gelen "milletvekillerinin İmralı'yı ziyaret etmesi" söylemine karşı ise Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun Abdullah Öcalan'ı ziyaret etmemesi gerektiğini savundu.⁷

Parti İçi Gelişmeler

YRP için 2025 yılı yerel yönetimler ve il teşkilatlarında yaşanan kayda değer istifalarla geçen çalkantılı bir dönem oldu. 31 Mart 2024 seçimlerinde 6 ilçe kazanan partinin Konya'daki Doğanhisar, Sarayönü ve Altınekin belediye başkanlarının daha önce AK Parti'ye geçmesinin ardından Mart'ta da iki belediye başkanı istifa ederek AK Parti'ye katıldı.³¹⁵ Bununla birlikte Konya İl Başkanlığına yapılan yeni atama kararı teşkilatta tepkiye yol açtı. Karara tepki olarak Çumra ve Emirgazi ilçe teşkilatları, belediye meclis üyeleriyle birlikte toplu olarak istifa etti. Bu istifaların hemen ardından Çumra Belediye Başkanı Mehmet Aydın ve Emirgazi belediye başkanı da partiden ayrıldı.³¹⁶

313 "Genel Başkanımız Dr. Fatih Erbakan'ın 04 Ocak 2025 İl Başkanları Toplantısı Konuşması", YRP, 4 Ocak 2025, <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/genel-baskanimiz-dr-fatih-erbakan-in-04-ocak-2025-il-baskanlari-toplantisi-konusmasi/3031>, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).

314 "Genel Başkanımız Dr. Fatih Erbakan'ın İl Başkanları Mayıs Ayı Konuşması", YRP, 3 Mayıs 2025, <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/genel-baskanimiz-dr-fatih-erbakan-in-il-baskanlari-mayis-ayi-konusmasi/3182>, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).

315 "Konya'da Yeniden Refah Partisi'nden İki Belediye Başkanı İstifa Etti", NTV, 14 Mart 2025.

316 "Konya'da Yeniden Refah Dönemi Kapandı: İkinci Partiydi Silinip Gitti", *Yeni Şafak*, 7 Temmuz 2025.

Yılın ortasından itibaren Büyük Kongreye yönelik fiili hazırlıklar başladı. Planlı teşkilat kongreleri hem Büyük Kongre için delegelerin belirlenmesi hem de tabanın sürece aktif katılımı açısından kritik bir rol oynadı. Kongreye giden süreçteki en önemli motivasyon hamlesi ise 4 Ekim 2025 tarihli İl Başkanları Toplantısında gerçekleşti.³¹⁷

Dış Politika

4 Ocak'ta İl Başkanları Toplantısı'nda Erbakan, Suriye ile yürütülen süreci eleştirdi. Sürecin şeffaf yönetilmediğini belirterek asıl tehdidin ABD ve İsrail'in kontrolünde olan PYD/YPG terör örgütü olduğunu ve muhatabın bölge halkının meşru temsilcileri olması gerektiğini vurguladı.³¹⁸ Bunun yanı sıra mevcut dünya sisteminin "Siyonizm" tarafından domine edildiği tezini öne süren Erbakan 9 Şubat'ta Ankara'daki basın açıklamasında Türkiye'nin öncülüğünde bir "İslam birliği" tesis edilmesi ve D8 organizasyonunun "D60" hedefine ulaştırılması gerektiği çağrısını yineledi.³¹⁹

Yılın ortasına gelindiğinde Erbakan yaptığı açıklamada Gazze'de yaşanan soykırımı ve İran'a yapılan saldırıyı kınadı. Bu eylemlerin İsrail ve ABD tarafından yürütülen "Arz-ı Mev'ud" (Büyük İsrail) planının parçaları olduğunu savundu.³²⁰ YRP Temmuz ayı il başkanları toplantısı öncesi yaptığı basın açıklamasında ülke ve dünya gündemlerini değerlendiren Erbakan, Türkiye'nin uluslararası arenada "figüran değil senarist" rolünü üstlenmesi gerektiğini belirtti. Sömürü ve çifte standartın olmadığı yeni bir dünya hedefini açıklarken bu yeni düzenin ekonomik modeli olarak ise dolar hakimiyetinin ortadan kaldırılması ve İslam dinarına geçilmesi hedefini gösterdi.³²¹

| KRONOLOJİ: 2025'TE YRP | |
|------------------------|--|
| 14 Mart | YRP'nin kazandığı Konya'daki iki belediye başkanı istifa ederek AK Parti'ye katıldı. |
| 21 Haziran | İYİ Parti ve HÜDA PAR, YRP'yi ziyaret etti. |
| 7 Temmuz | Konya İl Başkanlığına yeni atama kararına tepki olarak ilçe teşkilatları, belediye meclis üyeleriyle birlikte istifa etti. |

317 "Genel Başkanımız Dr. Fatih Erbakan'ın İl Başkanları Ekim Ayı Konuşması", YRP, 4 Ekim 2025, <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/genel-baskanimiz-dr-fatih-erbakan-in-il-baskanlari-ekim-ayi-konusmasi/3329>, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).

318 "Genel Başkanımız Dr. Fatih Erbakan'ın 04 Ocak 2025 İl Başkanları Toplantısı Konuşması", YRP, 4 Ocak 2025, <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/genel-baskanimiz-dr-fatih-erbakan-in-04-ocak-2025-il-baskanlari-toplantisi-konusmasi/3031>, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).

319 "Genel Başkanımız Dr. Fatih Erbakan'ın 9 Şubat 2025 İl Başkanları Toplantısı Konuşması", YRP, 9 Şubat 2025, <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/genel-baskanimiz-dr-fatih-erbakan-in-9-subat-2025-il-baskanlari-toplantisi-konusmasi/3076>, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).

320 "Genel Başkanımız Dr. Fatih Erbakan'dan İktidara 'Erken Seçim' Çağrısı", YRP, 30 Haziran 2025, <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/genel-baskanimiz-dr-fatih-erbakan-39-dan-iktidara-erken-secim-cagrisi/3247>, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).

321 "Genel Başkanımız Dr. Fatih Erbakan'ın İl Başkanları Temmuz Ayı Konuşması", YRP, 3 Temmuz 2025, <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/genel-baskanimiz-dr-fatih-erbakan-in-il-baskanlari-temmuz-ayi-konusmasi/3251>, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).

| | |
|-------------------|--|
| 29 Temmuz | Erbakan, Saadet Partisi, Gelecek Partisi ve Anahtar Parti ziyaretlerinde bulundu. |
| 12 Ağustos | Erbakan, DEVA Partisi'ni ziyaret etti. |
| 28 Kasım | Erbakan, Cemaati İslam Partisi'nin davetlisi olarak gittiği Pakistan'da bir konuşma yaptı. |

HÜR DAVA PARTİSİ (HÜDA PAR)

HÜDA PAR 2025'e hem iç siyasetteki temel gündem maddelerine odaklanan hem de dış politikadaki gelişmelere yönelik pozisyonunu belirleyen bir gündemle başladı. 2025'te partinin faaliyetleri üç ana ekseninde yoğunlaştı: Terörsüz Türkiye süreci, Filistin meselesi ve Meclis çatısı altındaki sosyal ve siyasi gündemler.

Terörsüz Türkiye Süreci

HÜDA PAR 2025'in en önemli siyasi açılımını Kürt meselesi konusunda gerçekleştirdi.³²² Genel Başkan Zekeriya Yapıcıoğlu, Ocak'ta verdiği bir mülakatta Kürt meselesinin çözümünün PKK'nın silah bırakma eylemlerinden bağımsız olarak ele alınması gerektiğini vurguladı.³²³ Yapıcıoğlu bu meselenin çözümü için HÜDA PAR'ın üzerine düşen sorumluluğu yerine getireceğini ifade etti ve yeni anayasa çalışmalarını için hazırlıklarının olduğunu belirtti. Bu hazırlıkların bir parçası olarak parti 15-16 Şubat arasında "Kürt Meselesine İnsani Çözüm Çalıştayı" nı Diyarbakır'da düzenledi.³²⁴ Çalıştayda öne çıkan görüşlerden biri meselenin sadece belirli siyasi aktörlere (PKK ve DEM Parti) indirgenmemesi ve "başta bölge halkı olmak üzere Türkiye ve bölgesinde yaşayan bütün Kürtlerin" meşru muhatap olarak kabul edilmesi gerektiği yönündeydi.³²⁵ Sürecin devamında Mecliste kurulan Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonunun İmralı'ya bir heyet gönderme kararı almasının ardından HÜDA PAR temsilcileri komisyonun Öcalan'ı dinlemesine prensipte karşı olduklarını ancak gitmek yerine komisyonun tüm üyelerinin dinleyebilmesi için video konferans yönteminin kullanılmasını önerdi.³²⁶

Parti, Kürt meselesine dair yürüttüğü bu çalışmalara ek olarak Terörsüz Türkiye hedefine yönelik siyasi pozisyonunu da belirtti. 20 Şubat'ta Genel Başkan Yapıcıoğlu,

322 "İnsan Hakları ve Hukuk İşleri Başkanlığımız Tarafından Kürt Çalıştayı Düzenlenecek", HÜDA PAR, 2 Ocak 2025, <https://hudapar.org/haberler/insan-haklari-ve-hukuk-isleri-baskanligimiz-tarafindan-kurt-calistayi-duzenlenecek>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

323 "Yapıcıoğlu: PKK Silah Bıraksın ya da Bırakmasın Kürt Meselesi Çözülmeli", HÜDA PAR, 9 Ocak 2025, <https://hudapar.org/haberler/yapicioglu-pkk-silah-biraksin-ya-da-birakmasin-kurt-meselesi-cozulmeli>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

324 "Kürt Meselesine İnsani Çözüm Çalıştayı'mız Başladı", HÜDA PAR, 15 Şubat 2025, <https://hudapar.org/haberler/kurt-meselesine-insani-cozum-calistayi-muz-basladi>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

325 "Kürt Meselesine İnsani Çözüm Çalıştayı 15-16 Şubat", HÜDA PAR, <https://hudapar.org/kurt-meselesine-insani-cozum-calistayi>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025); "Kürt Meselesine İnsani Çözüm Çalıştayı'mızda Önemli Mesajlar", HÜDA PAR, 15 Şubat 2025, <https://hudapar.org/haberler/kurt-meselesine-insani-cozum-calistayi-muzda-onemli-mesajlar>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

326 Ayşe Saygın, "İmralı'ya Gidecek Komisyon Heyeti Üyeleri Belli Oldu", BBC Türkçe, 20 Kasım 2025.

Mecliste düzenlediği basın toplantısında konuştu. Yapıcıoğlu “örgütün silahsızlandırılması süreci” olarak tanımlanan gelişmeye HÜDA PAR olarak tam destek verdiklerini ve Terörsüz Türkiye hedefi için ellerinden gelen çabayı ortaya koyacaklarını belirtti.³²⁷

Bu gündeme paralel olarak HÜDA PAR Eğitim İşleri Başkanlığı “Anadilimi Seçiyorum” kampanyası yürüttü ve bu temada paneller düzenledi.³²⁸ Bu etkinliklerde Anayasa'nın 42. maddesinin ana dilde eğitimin önünde bir engel teşkil ettiği vurgulandı ve bu engelin kaldırılması için siyasi paydaşlara çağrıda bulunuldu.

Parlamento Gündemi

Parti, Mecliste toplumsal konulara da odaklandı. 6 Şubat depremlerinin yıl dönümünde Afet Koordinasyon Merkezinin hazırladığı “Deprem Raporu”nu yayımlayarak 11 ildeki saha çalışmalarını ve tespitlerini paylaştı.³²⁹ Ayrıca Mersin Milletvekili Faruk Dinç artan başıboş köpek saldırılarına ilişkin tarım ve orman bakanına soru önergesi vererek belediyeleri sorumluluklarını yerine getirmeye çağırdı.³³⁰

Yıl içindeki en önemli adım ise Nisan'da TBMM'ye sunulan LGBTİ+ karşıtı kanun teklifi oldu. Bu teklif “toplumsal yapıyı çökertme amaçlı bir ideoloji” ve “sapkınlık” olarak tanımladıkları faaliyetlere karşı “genel ahlakı ve aile düzenini” korumayı amaçlamakta ve “hayasızca hareketler” için cezaların artırılmasını içermekteydi. Bu bağlamda HÜDA PAR 2025 boyunca aile kurumunu merkeze alan bir gündem yürüttü. Aile birliğinin korunması amacıyla “Son Kale: Aile” ve “Aile İçi Uyuşmazlıkların Çözümünde Alternatif Bir Yol: Aile Arabuluculuğu” temalarıyla paneller düzenledi.³³¹ Parti, aile içi uyuşmazlıkların çözümünde mevcut arabuluculuk sistemlerine alternatif olarak İslam hukukuna dayanan ve “aile mahremiyeti”ni gözeticeğini belirttikleri bir “aile hakemliği mekanizması” kurulmasını da önerdi.³³²

327 “Örgütün Silahsızlandırılması Sürecine Desteğimiz Tam”, HÜDA PAR, 20 Şubat 2025, <https://hudapar.org/haberler/orgutun-silahsizlandirilmasi-surecine-destegimiz-tam>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025); “Genel Başkanımız Zekeriya Yapıcıoğlu'ndan Terörsüz Türkiye Mesajı: Elimizden Gelen Bütün Çabayı Ortaya Koyacağız”, HÜDA PAR, 1 Mayıs 2025, <https://hudapar.org/haberler/genel-baskanimiz-zekeriya-yapicioglu-ndan-terorsuz-turkiye-mesaji-elimizden-gelen-butun-cabayi-ortaya-koyacagiz>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

328 “Anadilimi Seçiyorum Kampanyası”, HÜDA PAR, 28 Ocak 2025, <https://hudapar.org/haberler/anadilimi-seciyorum-kampanyasi>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

329 “Deprem Raporumuz”, HÜDA PAR, 6 Şubat 2025, <https://www.hudapar.org/haberler/deprem-raporumuz>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

330 “Mersin Milletvekilimiz Faruk Dinç'ten Başıboş Köpek Sorunu ile İlgili Soru Önergesi”, HÜDA PAR, 5 Şubat 2025, <https://hudapar.org/haberler/basibos-kopeklerle-ilgili-soru-onergesinde-bulunduk>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

331 “Aile Hakemliği Mekanizması Hayata Geçirilmeli”, HÜDA PAR, 24 Şubat 2025, <https://hudapar.org/haberler/aile-hakemligi-mekanizmasi-hayata-gecirilmeli>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025); “Kadın ve Aile Başkanlığımız ‘Aile Arabuluculuğu’ Paneli Düzenleyecek”, HÜDA PAR, 6 Mayıs 2025, <https://www.hudapar.org/haberler/kadin-ve-aile-baskanligimiz-aile-arabuluculugu-paneli-duzenleyecek>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025); “Aile Hakemliği Mekanizması Hayata Geçirilmeli”.

332 “Aile Hakemliği Mekanizması Hayata Geçirilmeli”.

Gazze ve Bölgesel Gündem

HÜDA PAR'ın 2025 gündeminde Gazze meselesi de yer aldı. Genel Başkan Vekili Şahzade Demir Ocak'ta Meclisteki bir açıklamasında on beş ay sonra yürürlüğe giren ateşkese " Hamas ve Gazze halkının büyük başarısı" olarak nitelendirdi ve Gazze'nin yeniden inşası için seferberlik çağrısı yaptı.³³³ Aynı hafta yayımlanan parti değerlendirmesinde Gazze'deki durum "soykırım" olarak tanımlanarak Türkiye'nin somut adımlar atması istendi.³³⁴ Uluslararası temaslar çerçevesinde 25 Ocak'ta Hamas liderlerinden Fevzi Berhum'un partiye yaptığı ziyarette HÜDA PAR, Filistin ve Kudüs'ün "özgürlük mücadelesi"ne desteğini yineledi.³³⁵ Parti ayrıca 4 Ocak'ta Suriye'nin siyasi ve ekonomik açılardan yeniden inşasında bölge ülkelerinin aktif rol alması gerektiğini vurguladı.

| KRONOLOJİ: 2025'TE HÜDA PAR | |
|-----------------------------|--|
| 9 Ocak | Yapıcıoğlu, Kürt meselesinin çözümünün PKK'nın silah bırakmasından bağımsız ele alınması gerektiğini söyledi. |
| 6 Şubat | HÜDA PAR 6 Şubat depremi için hazırladığı "Deprem Raporu"nu yayımladı. |
| 15 Şubat | HÜDA PAR "Kürt Meselesine İnsani Çözüm Çalıştayı"nı Diyarbakır'da düzenledi. |
| 19 Nisan | HÜDA PAR "genel ahlakı ve aile düzenini" korumayı amaçlayarak LGBTİ+ karşıtı kanun teklifi hazırladı. |
| 2 Haziran | Yapıcıoğlu, Yeni Yol Partisi heyetini Meclisteki makamında ağırladı. |
| 16 Haziran | Yapıcıoğlu, Yeniden Refah Partisi Genel Başkanı Fatih Erbakan'ı ziyaret etti. |
| 18 Haziran | Yapıcıoğlu, Ankara'da İran Büyükelçiliğini ziyaret etti. |
| 3 Eylül | HÜDA PAR Sözcüsü Serkan Ramanlı ve beraberindeki heyet Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nde bir dizi temasta bulundu. |
| 5 Eylül | Filistin'in Ankara Büyükelçisi Dr. Faed Mustafa, Yapıcıoğlu'nu HÜDA PAR Genel Merkezi'nde ziyaret etti. |
| 16 Eylül | Yapıcıoğlu, Kürdistan Sosyalist Partisi (PSK) Genel Başkanı Bayram Bozyel'i HÜDA PAR Genel Merkezi'nde ağırladı. |
| 21 Kasım | HÜDA PAR, İmralı'yı ziyaret yerine görüntülü bağlantı kurularak Öcalan ile görüşülmesini önerdi. |

ZAFER PARTİSİ (ZP)

ZP için 2025 yılı Genel Başkan Ümit Özdağ'ın hukuki süreçleri ve uzun süreli tutukluluğu etrafında yoğunlaşan siyasi bir mücadele dönemi oldu.³³⁶ Özdağ 19 Ocak'ta partisinin il başkanları istişare toplantısında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdo-

333 "Filistinli Direniş Gruplarının Zaferini Tebrik Ediyoruz", HÜDA PAR, 17 Ocak 2025, <https://www.hudapar.org/haberler/filistinli-direnis-gruplarinin-zaferini-tebrik-ediyoruz>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

334 "Haftalık Gündem Değerlendirmemiz 17.01.2025", HÜDA PAR, 17 Ocak 2025, <https://hudapar.org/haberler/haftalik-gundem-degerlendirmemiz-17-01-2025>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

335 "Hamas Liderlerinden Fevzi Berhum'dan Partimize Ziyaret", HÜDA PAR, 25 Ocak 2025, <https://hudapar.org/haberler/hamas-liderlerinden-fevzi-berhum-dan-partimize-ziyaret>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

336 "149 Gündür Tutukluymuz: Ümit Özdağ Tahliye Edildi", *Karar*, 17 Haziran 2025.

ğan'a yönelik sarf ettiği sözler gerekçesiyle "cumhurbaşkanına hakaret" suçundan soruşturma başlatılmasıyla gündeme geldi. 20-21 Ocak arasında Ankara'da gözaltına alınarak İstanbul'a getirilen Özdağ 31 Ocak'ta "halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik" suçlamasıyla tutuklandı.³³⁷

Hakkında farklı suçlamalarla iddianameler hazırlandı. Cumhurbaşkanı hakaret suçundan 1 yıl 2 aydan 4 yıl 8 aya kadar hapis cezası istendi. Ayrıca İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan bir diğer iddianamede Özdağ hakkında "zincirleme biçimde basın ve yayın yoluyla halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik etme" suçundan 7 yıl 10 aya kadar hapis cezası talep edildi.³³⁸ Özdağ toplam 149 gün tutuklu yargılandıktan sonra 17 Haziran'da davanın ikinci duruşmasında hakim karşısına çıktı. Mahkeme Özdağ'a "halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik etmek" suçlamasıyla 2 yıl 4 ay 3 gün hapis cezası verdi. Mahkeme hükümlerle birlikte Özdağ'ın tahliyesine karar verdi.

Özdağ'ın tutukluluğu sırasında CHP Genel Başkanı Özgür Özel tarafından ziyaret edildi. Özdağ bu ziyarette Özel'e ve CHP grubuna desteklerinden ötürü teşekkür etti.³³⁹ Haziran'da Özdağ tahliye olduktan sonra İYİ Parti Genel Başkanı Müsavat Dervişoğlu'nu ziyaret etti.³⁴⁰ Ardından Temmuz'da Anahtar Parti Genel Başkanı Yavuz Ağırlioğlu'na da bir ziyaret gerçekleştirdi.³⁴¹

| KRONOLOJİ: 2025'TE ZP | |
|-----------------------|--|
| 19 Ocak | Özdağ hakkında "cumhurbaşkanına hakaret"ten soruşturma başlatıldı. |
| 20-21 Ocak | Özdağ Ankara'da gözaltına alınarak İstanbul'a getirildi. |
| 31 Ocak | Özdağ "halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik" suçlamasıyla tutuklandı. |
| 17 Şubat | Özdağ hakkında "cumhurbaşkanına hakaret"ten 4 yıl 8 aya kadar hapis istemiyle iddianame hazırlandı. |
| 8 Nisan | Özdağ hakkında "halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik etme" suçundan 7 yıl 10 aya kadar hapis cezası istendi. |
| 17 Haziran | Özdağ tahliye edildi. |
| 19 Haziran | Özdağ, İYİ Parti Genel Başkanı Dervişoğlu'nu ziyaret etti. |
| 1 Temmuz | ZP, provokasyon endişesiyle CHP'nin Saraçhane mitingine katılmama kararı aldı. |
| 3 Temmuz | Özdağ, Anahtar Parti Genel Başkanı Ağırlioğlu'nu ziyaret etti. |
| 14 Ekim | ZP'de "genel başkan yardımcılığı" makamının kaldırıldığı ve 25 isme "başkanlık" ünvanının verildiği yeni Başkanlık Divanı açıklandı. |

337 "Ümit Özdağ Hakkında 4 Yıl 8 Aya Kadar Hapis İstemi", *Karar*, 17 Şubat 2025.

338 "Ümit Özdağ Hakkında 7 Yıl 10 Aya Kadar Hapis Cezası İstendi", Demirören Haber Ajansı (DHA), 8 Nisan 2025, <http://www.dha.com.tr/gundem/umit-ozdag-hakinda-7-yil-10-aya-kadar-hapis-cezasi-istendi-2615220>, (Erişim tarihi: 9 Kasım 2025).

339 "Özdağ, Özel'i Ziyaret Etti", DHA, 19 Haziran 2025, <http://www.dha.com.tr/politika/ozdag-ozeli-ziyaret-etti-2662434>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

340 "Özdağ, Dervişoğlu'nu Ziyaret Etti", DHA, 19 Haziran 2025, <http://www.dha.com.tr/politika/ozdag-dervisoglu-nu-ziyaret-etti-2662325>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

341 "Yavuz Ağırlioğlu ile Ümit Özdağ Görüştü", DHA, 3 Temmuz 2025, <http://www.dha.com.tr/politika/yavuz-agirlioglu-ile-umit-ozdag-gorustu-2671259>, (Erişim tarihi: 9 Kasım 2025).

ANAHTAR PARTİ (A PARTİ)

A Parti, Yavuz Ağırlioğlu liderliğinde 30 Ekim 2024'te kuruldu. Parti 2025 boyunca teşkilatlanma süreci geçirdi. Kuruluşundan sonraki bir yıl içerisinde 81 il ve 922 ilçenin tamamında teşkilatlanarak Türkiye'de 81 ilde teşkilatlanabilen 5. siyasi parti oldu. Parti birinci yıl dönümü programını 1 Kasım 2025'te Ankara'da gerçekleştirdi.³⁴²

2025'te Türkiye'nin gündeminde olan "Terörsüz Türkiye" süreci ve MHP'nin Abdullah Öcalan'a yönelik çağrılarını A Parti'nin en sert tepki gösterdiği alanlardan biri oldu.³⁴³ Referandum talebi kapsamında hükümetin Terörsüz Türkiye paradigmasını milletin onayına sunması gerektiğini belirterek bu yeni süreç için referandum çağrısı yaptı. Milli birlik anlayışı çerçevesinde ise milli bünye ve üniter yapının hasar almasına müsaade edilmemesi gerektiğini vurguladı.³⁴⁴

A Parti, 2025'te muhalefet partileriyle yoğun temaslarda bulundu. Parti, İYİ Parti lideri Müsavat Dervişoğlu'nun "bütünlük muhalefet" çağrısına rağmen amaçlarının seçim kazanmak değil memleketi tek cephe yapma hissiyatı (akıl, ahlak ve üretim cephesi) olduğunu vurguladı.³⁴⁵

| KRONOLOJİ: 2025'TE A PARTİ | |
|----------------------------|--|
| 8 Mayıs | Ağırlioğlu terörle mücadeledeki yeni sürece dair milletin onayı için referandum çağrısı yaptı. |
| 12 Mayıs | Saadet Partisi Genel Başkanı Mahmut Arkan, A Parti Genel Merkezi'ni ziyaret etti. |
| 2 Haziran | CHP Genel Başkanı Özgür Özel, A Parti Genel Merkezi'ni ziyaret ederek Ağırlioğlu ile görüştü. |
| 25 Haziran | DEVA Partisi Genel Başkanı Ali Babacan, A Parti Genel Merkezi'ni ziyaret etti. |
| 3 Temmuz | Zafer Partisi Genel Başkanı Ümit Özdağ ile Ağırlioğlu görüştü. |
| 1 Kasım | A Parti, 1. Kuruluş Yıl Dönümü Programı'nı Ankara'da gerçekleştirdi. |

BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ (BBP)

BBP, Cumhur İttifakı'nın bir bileşeni olması itibarıyla 2025 içerisinde iç ve dış politikada ittifak ortakları ile genel olarak aynı çizgide bir siyaset yürütmüş olsa da "Terörsüz Türkiye" sürecine karşıt bir pozisyon aldı.

Genel Başkan Mustafa Destici 7 Ağustos'ta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde basına kapalı bir görüşme gerçekleştirdi. Bu görüşmede Türkiye'nin iç ve dış gündemlerini ilgilendiren stratejik konular, özellikle

³⁴² "Anahtar Parti Genel Başkanı Yavuz Ağırlioğlu, Partisinin 1. Kuruluş Yıl Dönümü Programı'nda Konuştu", Demirören Haber Ajansı (DHA), 1 Kasım 2025, <https://www.youtube.com/watch?v=YHobrK8m3Mw>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

³⁴³ "Ağırlioğlu: Umud Ölçülü Siyasettedir", DHA, 8 Mayıs 2025, <http://www.dha.com.tr/politika/agiralioglu-umut-olculu-siyasettedir-2635321>, (Erişim tarihi: 9 Kasım 2025).

³⁴⁴ "Ağırlioğlu: Her Türlü Fikir Mecliste Konuşulabilmelidir", DHA, 28 Nisan 2025, <http://www.dha.com.tr/politika/agiralioglu-her-turlu-fikir-mecliste-konusulabilmelidir-2628736>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

³⁴⁵ "Ağırlioğlu ve Babacan, Anahtar Parti'de Bir Araya Geldi", DHA, 25 Haziran 2025, <http://www.dha.com.tr/politika/agiralioglu-ve-babacan-anahtar-partide-bir-araya-geldi-2666117>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

Terörsüz Türkiye süreci ve sanal bahis/bilişim suçlarının önlenmesine yönelik yasal düzenlemeler ele alındı.³⁴⁶

Gazze-Filistin konusunda İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının bir katliam ve soykırım girişimi olduğunu dile getiren Destici, İslam dünyasının Siyonist zihniyete karşı birlik olması gerektiğini ifade etti.³⁴⁷ Bölgesel tehditlere ilişkin olarak da İsrail'in saldırgan politikalarına sert tepki gösterdi ve "İran'dan sonra hedef Türkiye'dir" uyarısında bulundu.³⁴⁸ Azerbaycan ile ilişkilere büyük önem veren Destici, Kasım 2025'te Bakü'ye beş günlük bir dostluk ziyareti gerçekleştirdi.³⁴⁹

| KRONOLOJİ: 2025'TE BBP | |
|------------------------|--|
| 29 Ocak | BBP'nin 32. Kuruluş Yıl Dönümü programı düzenlendi. Cumhurbaşkanı Erdoğan tebrik mesajı gönderdi. |
| 13 Nisan | Destici, Eskişehir'de düzenlenen Filistin'e destek yürüyüşüne katıldı. |
| 26 Mayıs | Destici, İYİ Parti Genel Başkanı Müsavat Dervişoğlu'nu ağırladı. |
| 17 Haziran | Destici, İsrail'in saldırgan politikaları hakkında "İran'dan sonra hedef Türkiye'dir" uyarısında bulundu. |
| 16 Temmuz | BBP, Öcalan'ın serbest bırakılmayacağı ve genel affın kabul edilemez olduğunu belirtti. |
| 7 Ağustos | Destici, Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde görüştü. Görüşmede Terörsüz Türkiye süreci ele alındı. |

346 "Genel Başkanımız Sayın Mustafa Destici Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan ile Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde Görüştü", BBP, 7 Ağustos 2025, <https://www.bbp.org.tr/haber/genel-baskanimiz-sayin-mustafa-destici-cumhurbaskanimiz-sayin-recep-tayyip-erdogan-ile-cumhurbaskanligi-kulliyesi-nde-gorustu>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

347 "Genel Başkanımız Sayın Mustafa Destici Erzurum'da Düzenlenen Doğu Anadolu Çalıştayı'nda Konuştu", BBP, 28 Haziran 2025, <https://www.bbp.org.tr/haber/genel-baskanimiz-sayin-mustafa-destici-erzurum-da-duzenlenen-dogu-anadolu-calistayi-nda-konustu>, (Erişim tarihi: 12 Kasım 2025).

348 "Genel Başkanımız Sayın Mustafa Destici Haftalık Basın Toplantısında Konuştu", BBP, 17 Haziran 2025, <https://www.bbp.org.tr/haber/genel-baskanimiz-sayin-mustafa-destici-haftalik-basin-toplantisinda-konustu-4>, (Erişim tarihi: 13 Kasım 2025).

349 "Genel Başkanımız Sayın Mustafa Destici, Bakü'de Basın Toplantısı Düzenledi", BBP, 3 Kasım 2025, <https://www.bbp.org.tr/haber/genel-baskanimiz-sayin-mustafa-destici-baku-de-basin-toplantisi-duzenledi>, (Erişim tarihi: 13 Kasım 2025).

TERÖRSÜZ TÜRKİYE SÜRECİ

HÜSEYİN ARSLAN, KÜBRA LİKOĞLU

2024'ün sonlarında başlayan “Terörsüz Türkiye” süreci 2025'te Türkiye siyasetinin ana gündem maddesi olmuştur. Devlet Bahçeli'nin 1 Ekim 2024'te TBMM'nin açılışında DEM Partililerle sırasıyla tokalaşması Terörsüz Türkiye sürecinin başlangıcı olarak kabul edilmiştir.³⁵⁰ Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise coğrafyamızda barışın önemine vurgu yaparak Bahçeli'yi desteklemiştir.³⁵¹ Bu siyasi yumuşamanın ardından Bahçeli, Öcalan'a şöyle seslenmiştir: “Terörün bittiğini, örgütün tasfiye edileceğini tek tarafı ilan etsin.”³⁵²

Tüm bu gelişmelerden sonra Öcalan, DEM Partili Ömer Öcalan vasıtasıyla yaptığı açıklamasında koşullar sağlandığı takdirde süreci hukuki ve siyasi zeminlere çekecek güce sahip olduğunu bildirdi.³⁵³ 23 Ekim'e gelindiğinde Cumhurbaşkanı Erdoğan süreçle ilgili çağrısı nedeniyle Bahçeli'ye teşekkür etti. Aynı gün CHP Genel Başkanı Özel için “Devlet herkesin devleti olmalı' siyasetimizi 23 yıllık gecikmeyle de açık yüreklilikle dile getirdiği ve kardeşliğe katkı sağladığı için sayın Özel'i tebrik ediyorum” dedi.³⁵⁴ Sürece ilişkin ise TBMM Başkanı Kurtulmuş “Elimizi taşın altına koyarak terörü Türkiye'den kaldırmalıyız” ifadelerini kullandı.³⁵⁵

Siyasi arenada bu açıklamalar devam ederken sürecin hukuki ve diplomatik boyutları da hız kazandı. DEM Parti, aralarında Avrupa'dan siyasetçiler ve gazetecilerin de olduğu bir heyetle Adalet Bakanlığına Abdullah Öcalan ile görüşmek için resmi başvuruda bulundu.³⁵⁶ Bahçeli'nin Öcalan'a çağrısıyla başlattığı bu sü-

350 Sait Burak Utucu, “DEM Parti'den Koçyiğit, Bahçeli ile Tokalaşmaya Dair Konuştu: Şimdiye Kadar Olmaması Yanlıştı”, Euronews Türkçe, 2 Ekim 2024.

351 “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Bahçeli'nin DEM Partililerle Tokalaşmasını Değerlendirdi: ‘Bahçeli'nin Adımı Çok Önemli’”, NTV, 12 Ekim 2024.

352 “Bahçeli'den Öcalan'a Çağrı: ‘Çıksın Terörün Bittiğini İlan Etsin’”, Euronews Türkçe, 15 Ekim 2024.

353 “Bahçeli Çağrıda Bulunmuştu: Terör Örgütü PKK'nın Lideri Abdullah Öcalan'dan İlk Mesajı”, *Cumhuriyet*, 24 Ekim 2024.

354 “Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Devlet Bahçeli'ye Destek: ‘Cesur Çıkışıyla İstikamet Çizdi’”, NTV, 30 Ekim 2024.

355 Zeynep Rakipoğlu ve Ali Kemal Akan, “TBMM Başkanı Kurtulmuş: Terörsüz Türkiye'nin Oluşturulabilmesi Milli Bir Meseledir”, Anadolu Ajansı, 29 Kasım 2024.

356 Sait Burak Utucu, “DEM Parti ile Uluslararası Bir Heyet Öcalan ile Görüşmek için Adalet Bakanlığı'na Başvurdu”, Euronews Türkçe, 3 Aralık 2024.

recin adına “huzur içinde terörsüz Türkiye” ismini verdiği açıklandı³⁵⁷ ve bu yu-
muşama adımları devam ederken uluslararası arenadaki terörle mücadele hedefleri
de netleştirilmişti.

2024'ün son haftalarına gelindiğinde Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın açıklama-
lamaları gündeme geldi. Dışişleri Bakanı Fidan “YPG'nin ortadan kaldırılması
bizim stratejik hedefimiz, ya kendi kendilerine feshederler ya da feshedilirler”
dedi ve Suriye hükümetinin bu örgütü kabul etmeyeceğini belirtti.³⁵⁸ Tüm bu
diplomatik mesajların ardından Adalet Bakanlığı tarafından DEM Parti'nin Öca-
lan'la görüşmek için yaptığı başvuru onaylandı. Pervin Buldan ve Sırrı Süreyya
Önder'den oluşan DEM Partisi heyeti Öcalan ile görüşme gerçekleştirdi. Öcalan
bu görüşme sonrasında pozitif anlamda gerekli katkıyı sunacak kararlılığa sahip
olduğunu söyledi.³⁵⁹

DEM PARTİ VE İMRALI GÖRÜŞMELERİ

2025, siyasi diyalog arayışlarıyla başladı. DEM Parti heyeti diğer siyasi partileri zi-
yaret³⁶⁰ ederken İYİ Parti görüşmeyeceğini açıkça duyurdu.³⁶¹ Bu siyasi temaslar es-
nasında 15 Ocak'ta TBMM grup toplantısında konuşan Cumhurbaşkanı Erdoğan
Terörsüz Türkiye hedefine dair toplumda ihtiyatlı bir iyimserlik olduğunu belirtti.³⁶²
Öcalan sürecin nihayete ermesi öngörülüyorsa kendisi için tecridin kalkması gerekti-
ği vurgusunu yaptı.³⁶³ Görüşmenin hemen sonrasında DEM Parti Eş Genel Başkanı
Tuncer Bakırhan, Öcalan'ın tarihi bir çağrı yapmaya hazırlandığını duyurdu.³⁶⁴

SİLAH BIRAKMA KARARI VE TBMM KOMİSYON SÜRECİ

Sürecin dönüm noktalarından biri de DEM Parti heyetinin 27 Şubat'ta Adalet Ba-
kanlığı onayıyla Öcalan'la gerçekleştirdiği üçüncü görüşme oldu. Bu görüşmede
Öcalan, PKK'ya yönelik “Tüm gruplar silah bırakmalı ve PKK kendini feshetmeli-

357 “Bahçeli, ‘Öcalan’ Çağrısıyla Başlattığı Sürecin İsmi Koydu: ‘Huzur İçinde Terörsüz Türkiye’”, T24, 5 Aralık 2024, <https://t24.com.tr/haber/bahceli-ocalan-cagrisiyla-baslattigi-surecin-ismini-koydu-huzur-icinde-terorsuz-turkiye,1201166>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2025).

358 “Fidan YPG'yi Uyardı: Suriye'yi Terk Edin”, NTV, 14 Aralık 2024.

359 Sait Burak Utucu, “DEM Parti Heyeti Öcalan ile Görüştü”, Euronews Türkçe, 28 Aralık 2024.

360 “DEM Parti Heyeti CHP, DEVA ve YRP'yi Ziyaret Etti: Özel ‘Meclis Komisyonu’ Teklifini Yineledi”, BBC Türkçe, 2 Ocak 2025.

361 “Dervişoğlu, DEM Parti Heyetiyle Görüşmeyeceğini Açıkladı: Asla Muhatap Almayacağız”, Independent Türkçe, 3 Ocak 2025.

362 Zafer Fatih Beyaz, Aynur Ekiz, Ahmet Buğra Olaç, Meriç Ürer ve Kemal Karadağ, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Silahı Aradan Çıkaralım, Terör Duvarını Yıkalım İstiyoruz”, Anadolu Ajansı, 15 Ocak 2025.

363 “İmralı Heyetinin İkinci Öcalan Görüşmesinde Neler Konuşuldu, Silah Bırakma Çağrısı Yapılacak mı?”, BBC Türkçe, 24 Ocak 2025.

364 Emre Basaran, “DEM Parti: Öcalan Tarihi Bir Çağrıya Hazırlanıyor, Artık Top Erdoğan'da”, Euronews Türkçe, 4 Şubat 2025.

dir” talimatını ilettili.³⁶⁵ Öcalan’ın bu çağrısına istinaden MHP Genel Başkanı Bahçeli, PKK’nın ateşkes ilan edip çağrıya uyacağını açıklamasından duyduğu memnuniyeti dile getirdi ve kararın çağrıyı “destekleyici ve tamamlayıcı özellikte” olduğunu belirtti.³⁶⁶ Ancak gözler PYD’ye çevrildiğinde örgüt bu çağrının kendilerine değil PKK’ya ait olduğunu yanıtını verdi.³⁶⁷

Ateşkesin ilanını takiben 1 Mart’ta DEM Parti’den ilk açıklama geldi. Grup Başkanvekili Gülistan Koçyiğit, PKK’nın silah bırakma kararının süreci hızlandıracağını net göstergesi olduğunu aktararak bunun devlet tarafından karşılığının olması gerektiğini savundu.³⁶⁸ Yine aynı gün Cumhurbaşkanı Erdoğan, Terörsüz Türkiye yolundaki gelişmelerle ilgili şartlı şöyle bir uyarıda bulundu: “Şayet verilen sözler tutulmaz, şark kurnazlıklarına evrilmeye çalışılırsa günah bizden gider.”³⁶⁹ Bu kritik açıklamaların sonrasında Bahçeli, PKK ve iltisaklı grupların derhal silah bırakması ve silahları Türkiye’ye teslim etmesi gerektiğini vurguladı.³⁷⁰ Ardından TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş, Terörsüz Türkiye hedefinin TBMM’deki siyasi partilerin ortak tavrıyla çözümleneceğini ifade etti.³⁷¹

Silah bırakma sürecinin 11 Temmuz’da gerçekleşmesinin ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan ertesi gün Cumhur İttifakı ve DEM Parti heyetiyle bir araya gelerek bu sürecin kararlılıkla geleceğe taşınacağını ifade etti.³⁷² Aynı günlerde DEM Parti’nin 7. görüşmesi de gerçekleşti.

Terörsüz Türkiye hedefi doğrultusunda TBMM çatısında Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu kuruldu. Komisyonunda 51 milletvekili yer aldı; AK Parti 22, CHP 11, DEM Parti 5, MHP 4, Yeni Yol Grubu 3, HÜDA PAR, TİP, EMEP, DSP ve YRP ise 1’er milletvekiliyle komisyonunda temsil edildi.³⁷³ İYİ Parti ise komisyona üye göndermemeyi tercih etti.

Terörsüz Türkiye vizyonu doğrultusundaki adımlar sürerken komisyon ilk toplantısını 5 Ağustos’ta gerçekleştirdi. Toplumsal sürece katılımın artırılması amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından “Terörsüz Türkiye Kardeşlik Sofraları”

365 “Öcalan: PKK Silahı Bıraksın ve Kendisini Feshetsin”, Serbestiyet, 26 Şubat 2025, <https://serbestiyet.com/haberler/politika/ocalan-pkk-silahi-biraksin-ve-kendisini-feshetsin-198133>, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2025).

366 “MHP Lideri Devlet Bahçeli: İmralı’da Kaleme Alınan Açıklama Baştan Sona Değerli ve Önemlidir”, BBC Türkçe, 28 Şubat 2025.

367 “PYD’den Açıklama: Çağrı Bize Değil PKK’ya”, *Aydınlık*, 27 Şubat 2025.

368 “Terör Örgütü PKK Öcalan’ın Çağrısını Kabul Etti: Gözden Kaçan Ayrıntı”, Oda TV, 1 Mart 2025, <https://www.odatv.com/guncel/teror-orgutu-pkk-abdullah-ocalanin-cagrisini-kabul-etti-gozden-kacan-ayrinti-120088384?y-sclid=mhj1tkjxp431182281>, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2025).

369 “Erdoğan’dan Terörsüz Türkiye Resti: Verilen Sözler Tutulmazsa Günah Bizden Gider”, *Milliyet*, 1 Mart 2025.

370 “Devlet Bahçeli’den Terörsüz Türkiye Açıklaması: Kanlı Musibetin Sonu Göründü”, NTV, 9 Mart 2025.

371 “Kurtulmuş: Terörsüz Türkiye Hedefi, TBMM’deki Siyasi Partilerin Ortak Tavrıyla Çözümlenecektir”, *Independent Türkçe*, 10 Mart 2025.

372 “Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Bugün Türkiye Yüzyılı’nın Kapıları Ardına Kadar Aralanmıştır”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 12 Temmuz 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-bugun-turkiye-yuzyilinin-kapilari-ardina-kadar-aralanmistir>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

373 Hüseyin Arslan, “Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu”, SETA, 31 Temmuz 2025, <https://www.setav.org/milli-dayanisma-kardeslik-ve-demokrasi-komisyonu>, (Erişim tarihi: 10 Kasım 2025).

ve MHP tarafından da 81 ilde “Terörsüz Türkiye için Milli Birlik ve Dayanışma Buluşmaları” düzenlendi.³⁷⁴ 28 Ağustos'ta 7. toplantısını da gerçekleştiren komisyonun çalışmaları devam ederken DEM Parti heyeti komisyon toplantıları sonrasında ilk kez İmralı'ya gitti.

Terörsüz Türkiye sürecinin TBMM komisyonu ile kurumsal bir zemin kazanmasının ardından Meclis Başkanı Kurtulmuş eldeki bu tarihi fırsatın siyasi partiler arasında bir atışma platformuna dönüştürülmeden, toplumun büyük kesimlerince kabul edilecek bir üslupla tamamlanması gerektiğini vurguladı. Komisyon süreç boyunca iş dünyası temsilcileri, akademisyenler, düşünce kuruluşları ve hukuk çevrelerinden görüş alarak kapsamlı bir uzlaşma zemini oluşturdu. 26 Ekim'de PKK, Öcalan'ın onayıyla Türkiye'den silahlı güçlerini çekme kararı aldığını açıkladı. AK Parti Genel Başkanvekili Efkân Ala bu adımı “önemli bir eşiğin geride bırakılması” olarak değerlendirdi. Gelişmeler üzerine DEM Parti heyeti ve Cumhurbaşkanı Erdoğan Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde bir araya geldi ve sürecin sağlıklı ilerlemesini sağlayacak adımların atılması konusunda karşılıklı anlayış ve fikir birliği içinde olduklarını duyurdu.

MHP Genel Başkanı Bahçeli komisyon çalışmalarının sonuna geldiği aşamada sürecin güçlenmesi için komisyondan seçilecek milletvekillerinin İmralı'ya giderek ilk elden mesaj alması çağrısında bulundu ve partisinin bu heyete katılmaya hazır olduğunu belirtti. MHP liderinin çağrısının ardından TBMM Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu 21 Kasım'da gerçekleştirdiği toplantıda İmralı'ya heyet gönderilmesi konusunu oylamaya sundu. CHP'li komisyon üyelerinin “usul ve esaslara aykırılık” gerekçesiyle salonu terk ettiği ve oylamaya katılmadığı toplantıda AK Parti, MHP, DEM Parti, EMEP ve TİP'in oylarıyla İmralı'ya heyet gönderilmesi kararı kabul edildi.³⁷⁵ Alınan bu karar doğrultusunda oluşturulan ve AK Parti'den Hüseyin Yayman, MHP'den Feti Yıldız ile DEM Parti'den Gülistan Koçyiğit'in yer aldığı üç kişilik Meclis heyeti 24 Kasım'da İmralı Adası'na giderek Öcalan ile yüz yüze bir görüşme gerçekleştirdi.³⁷⁶ Görüşmenin ardından Ankara'ya dönen heyet aynı gün Meclis Başkanı Kurtulmuş ile bir araya gelerek sürece dair ilk bilgilendirmeyi yaptı.³⁷⁷

374 “TBMM Başkanvekili Adan'dan Terörsüz Türkiye Mesajı”, *Hürriyet*, 16 Ağustos 2025.

375 Gazi Nogay, Oğuzhan Sarı, Aykut Yılmaz, Meriç Ürer, İsa Toprak ve Hüseyin Tarık Yaman, “TBMM Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu Toplandı”, *Anadolu Ajansı*, 21 Kasım 2025.

376 “Komisyon Üyeleri İmralı'ya Gitti: TBMM Başkanlığı Açıkladı”, *Medyascope TV*, 24 Kasım 2025, <https://medyascope.tv/2025/11/24/komisyon-uyeleri-imraliya-gitti-tbmm-baskanligi-acikladi>, (Erişim tarihi: 24 Kasım 2025).

377 “Meclis Komisyonu Heyeti İmralı'dan Döndü”, *Bianet*, 24 Kasım 2025, <https://bianet.org/haber/meclis-komisyonu-heyeti-imralidan-dondu-313815>, (Erişim tarihi: 24 Kasım 2025).

| KRONOLOJİ: TERÖRSÜZ TÜRKİYE SÜRECİ | |
|------------------------------------|--|
| 1 Ekim 2024 | MHP Genel Başkanı Bahçeli, TBMM'nin açılışında DEM Parti'li milletvekilleriyle tokalaşarak sürecin ilk işaretini verdi. |
| 15 Ekim 2024 | Bahçeli, Öcalan'a çağırıda bulunarak terörün bittiğini ve örgütün tasfiye edileceğini ilan etmesini istedi. |
| 23 Ekim 2024 | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Bahçeli'ye çağırısı için teşekkür ederken CHP Genel Başkanı Özel'i de tutumu nedeniyle tebrik etti. |
| 5 Aralık 2024 | Bahçeli başlattığı sürecin adını "huzur içinde terörsüz Türkiye" olarak açıkladı. |
| 28 Aralık 2024 | Pervin Buldan ve Sırrı Süreyya Önder'den oluşan DEM Parti heyeti Adalet Bakanlığının onayıyla İmralı'da Öcalan ile ilk görüşmeyi gerçekleştirdi. |
| 15 Ocak 2025 | Cumhurbaşkanı Erdoğan, grup toplantısında "Silahı aradan çıkaralım, terör duvarını yıkalım" mesajını verdi. |
| 24 Ocak 2025 | İmralı heyeti Öcalan ile ikinci görüşmesini gerçekleştirdi. Öcalan tecridin kaldırılması vurgusu yaptı. |
| 27 Şubat 2025 | Üçüncü İmralı görüşmesinde Öcalan, PKK'ya "silah bırakma ve kendini feshetme" talimatını ilettili. |
| 1 Mart 2025 | Cumhurbaşkanı Erdoğan verilen sözlerin tutulmaması ve sürecin istismar edilmesi durumunda taviz verilmeyeceği uyarısında bulundu. |
| 11 Temmuz 2025 | Silah bırakma sürecinin fiilen başladığı duyuruldu. |
| 12 Temmuz 2025 | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Cumhur İttifakı ortakları ve DEM Parti heyetiyle Külliye'de bir araya gelerek kararlılık mesajı verdi. |
| 31 Temmuz 2025 | TBMM bünyesinde 51 milletvekilinden oluşan Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu kuruldu. |
| 5 Ağustos 2025 | Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu ilk toplantısını gerçekleştirdi. |
| 28 Ağustos 2025 | Komisyonun 7. toplantısının ardından DEM Parti heyeti komisyon çalışmaları kapsamında ilk kez İmralı'ya gitti. |
| 26 Ekim 2025 | PKK, Öcalan'ın onayıyla Türkiye'deki silahlı güçlerini çekme kararı aldığını resmen açıkladı. |
| 21 Kasım 2025 | TBMM komisyonu CHP'nin katılmadığı oylamada İmralı'ya resmi heyet gönderilmesi kararını oy çokluğuyla kabul etti. |
| 24 Kasım 2025 | AK Parti, MHP ve DEM Parti temsilcilerinden oluşan üç kişilik Meclis heyeti, İmralı Adası'na giderek Öcalan ile görüştü. |
| 4 Aralık 2025 | İmralı görüşmesinin tutanaklarını incelemek ve süreci değerlendirmek üzere komisyonun toplanması kararlaştırıldı. |

2025'TE

DIŞ POLİTİKA

BÖLÜM EDITÖRÜ: YÜCEL ACER

YAZARLAR: YÜCEL ACER • KUTLUHAN GÖRÜCÜ • BİLGAY DUMAN • HÜSSEİN ALİ SAAEED
CAN ACUN • MURAT ASLAN • MUHAMMED HÜSEYİN MERCAN • İSMET HORASANLI
SİBEL DÜZ • TUNA AKPINAR • TUNÇ DEMİRTAŞ • ABDULLATİF HÜSEYİN MAZİ
MEHMET UĞUR EKİNCİ • ZAFER MEŞE • MEHMET RAKİPOĞLU • BİLGE BEYZA ÇİFTÇİ
MEHMET SALAH DEVRİM • RIFAT ÖNCEL • FİRUZE İREM ARAZ

ÜLKELER, BÖLGELER VE KURULUŞLARLA İLİŞKİLER

YÜCEL ACER

Türkiye, siyasi, ekonomik ve ticari ilişkilerin yoğun yaşandığı kıtaların kesişme noktasına konumlanmış olması ve yoğun çatışma bölgelerine komşuluğu ile eşsiz bir jeopolitik konuma sahiptir. Bu jeopolitik konum, Türkiye'yi bölgesel ve küresel krizlerle doğrudan ilişkili kılarken aynı zamanda güçlü bölgesel ve küresel ilişkiler kurmasına ve bu anlamda yeteneklerini daha da güçlendirmesine imkan sağlamaktadır. Türkiye bu temelde çok boyutlu bir dış politika yürüten ve yürütmek durumunda olan bir ülkedir.

Zorlu sınamaların yanı sıra fırsatlar da sunan bu jeopolitik konum, 2025'te de etkisini yoğun bir şekilde hissettirmiştir. Türkiye bir yandan yanı başındaki Rusya-Ukrayna savaşı, Suriye ve Irak'taki gelişmeler ve İsrail'in Gazze'ye ve başta İran olmak üzere bölge devletlerine saldırılarının etkilerini yakından hissederken diğer yandan bu çatışma ve saldırıların sona ermesini sağlamak için de yoğun çaba sarf eden bir ülke olmuştur. Ayrıca Avrupa, Ortadoğu, Kafkasya, Afrika ve Asya'da birçok ülkeyle siyasi, ekonomik ve ticari ilişkilerini daha da geliştiren adımlar atmıştır.

Ankara-Brüksel ilişkilerinde 2025 yılı Türkiye'nin stratejik ağırlığını yeniden hissettirdiği bir yıl olmuştur. Güçlenen ekonomisi, askeri gücü, yerli savunma sanayiinin geliştirilmesinde önemli adımlar atmış olmasıyla Türkiye'nin, özellikle Rusya'ya karşı ciddi bir güvenlik sorunu yaşayan ve "stratejik özerklik" arayan Avrupa için kaçınılmaz bir savunma ortağı olduğu anlaşılmıştır. Bu durumun Türkiye-AB siyasi ve ekonomik ilişkilerinin daha da geliştirilmesine katkı sağlayacağı öngörülebilir. Avrupa savunma sanayiini ortak tedarik, inovasyon ve stratejik bağımsızlıkla güçlendirmeyi amaçlayan bir mekanizma olarak kurulan Avrupa Güvenlik Eylemi'ne (SAFE) Türkiye'nin katı-

lımı da yoğun bir biçimde tartışılmıştır. Öte yandan Türkiye AB'nin beşinci büyük ticaret ortağı olmaya devam ederken 2025'te dört önemli yüksek düzeyli diyalog toplantısıyla ilişkilerde kurumsal bir canlanma oluşturulmuştur. Avrupa Komisyonunun 2025 Türkiye Raporu yine gerçeklerle tam olarak örtüşmekten uzak kalsa da önceliklere nispeten yeni raporun daha dengeli tespitler içerdiği söylenebilir.

2025, Türkiye ile Balkan ülkeleri arasında resmi ziyaretlerin ve iş birliğinin arttığı, Ankara'nın bölgedeki siyasi krizlerin çözümünde diyalog ve istikrarı önceleyen yapıcı tutumunun sürdüğü bir yıl olmuştur. Türkiye'nin öncülüğünde Balkanlarda yeni bir diyalog ve iş birliği mekanizması olarak kurulan Balkan Barış Platformu'nun ilk toplantısı 26 Temmuz 2025'te İstanbul'da yapılmıştır. 2025 içerisinde cumhurbaşkanı ve bakanlar düzeylerinde gerçekleştirilen temaslar, Türkiye ile Balkan ülkeleri arasında ikili ekonomik, sosyal, kültürel ve savunma alanlarındaki ilişkilerin daha da gelişmesini sağlamıştır.

2025, Türkiye'nin ekonomi, diplomasi, siyaset, savunma ve güvenlik alanlarında Afrika ile ilişkilerini de derinleştirdiği ve stratejik ortaklıklarını güçlendirdiği bir yıl olarak ön plana çıkmıştır. Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile ticaretinin toplam dış ticareti içerisindeki payının bir önceki yıla göre artış gösterdiği gözlemlenmiştir. Türkiye'den kimi Afrika ülkelerine yıl boyunca gerçekleştirilen üst düzey ziyaretler ve ikili temaslar, Ankara'nın Afrika başkentleriyle geliştirmeyi hedeflediği stratejik ortaklık vizyonuna katkılar sağlamıştır.

Türkiye'nin Uzak Asya ülkeleriyle ilişkileri bağlamında 2025 yılı ekonomik ve ticari genişlemenin ve diplomatik temasların hız kazandığı bir yıl olmuştur. Türkiye-Asya ilişkilerinde önemli bir ay olan Şubat 2025'te Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 10-13 Şubat arasında Malezya, Endonezya ve Pakistan'ı ziyaret etmiştir. Türkiye-Malezya ilişkilerinde iki lider, ilişkileri düzenli şekilde ele alacak bir Yüksek Düzeyli Stratejik Konsey kurulması konusunda mutabakata varmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ziyareti sırasında Türkiye ile Endonezya arasında yüksek düzeyli stratejik iş birliği için ilk Yüksek Düzey İş Birliği Konseyi toplantısı düzenlenmiştir. Türkiye'nin bölgedeki bir diğer önemli ortağı Pakistan ile 7. Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi toplantısı yapılmıştır. 2025 içerisinde Türkiye'nin Japonya, Avustralya, Güney Kore, Çin ve Vietnam ile de üst düzey temasları olmuştur.

İsrail'in Gazze'ye saldırılarının durdurulması ve insani krizin son bulması için Türkiye somut çabalar sarf ederek ateşkesi ve insani yardımların Gazellilere ulaşmasını önceleyen 29 Ekim 2025 tarihli "Gazze Çatışmasının Sona Erdirilmesine İlişkin Kapsamlı Plan"ın hazırlanıp kabul edilmesine büyük katkılar sağlamıştır.

2025'te ikili ilişkiler bağlamında en fazla ön plana çıkan ülke Suriye olmuştur. Suriye'de 8 Aralık 2024'te muhaliflerin Esed rejimini yıkarak Şam'ı ele geçirmelerinin ardından Ankara-Şam ilişkileri 2025'te tamamen yeni bir aşamaya girmiştir. Cumhurbaşkanı Ahmed Şara'nın öncülüğünde kurulan yeni yönetim, Türkiye'nin yoğun çabaları ile kısa sürede uluslararası toplumun meşru bir üyesi olarak kabul

görmüş, Cumhurbaşkanı Şara'nın BM Genel Kurulu kürsüsünde ülkesini temsil etmesi bu dönüşümün sembolik bir göstergesi olmuştur. Yeni yönetimiyle Suriye; Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan gibi bölge ülkeleriyle yakın ilişkiler kurmuş, ABD ile de iş birliği arayışı içerisinde olmuştur. Türkiye'nin siyasal istikrarı destekleyici ve özellikle güvenlik alanında Şam yönetimini güçlendirici rolü kritik öneme sahipken İsrail'in Suriye'ye saldırıları ve Süveyda'da kamu otoritesine başkaldıran İsrail destekli Dürzi milislerle yaşanan çatışmalar Suriye'de istikrarı tehdit eden başat unsurlar olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin PKK'nın tüm bileşenleriyle silah bırakmasına ilişkin yürüttüğü "Terörsüz Türkiye" sürecinde Ankara-Şam diyalogu önemli bir rol oynamaktadır.

Libya'da 2019-2020 dönemindeki yoğun çatışmaların ardından 2021 sonrasında da görece bir sükunet dönemine girilmiş olsa da 2025'te de siyasal birlik ve istikrarın sağlanması hedefine henüz ulaşılmış değildir. İki ülke ilişkileri Doğu Akdeniz'de deniz alanları ve enerji iş birliği, Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle gelişen ilişkileri ve savunma sanayii politikaları açısından 2025'te de önemini korumuştur. 25 Haziran 2025'te Ulusal Petrol Kurumu (National Oil Corporation, NOC) ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) arasında mutabakat muhtırası imzalanmış ve böylece enerji alanındaki iş birliği somut bir görünüme kavuşturulmuştur. Türkiye 2025 boyunca Trablus merkezli Ulusal Birlik Hükümeti ile üst düzey temaslarını sürdürmüş; ekonomik iş birliği, müteahhlik projelerinin yeniden canlandırılması, savunma sanayii ürünlerinin tedariki, eğitim ve sağlık alanlarında ortak projeler gibi konular konuşulmuştur. Bu gelişmeler 2025'te Türkiye-Libya ilişkilerinin belirgin bir şekilde ilerletildiğini göstermiştir.

2025 yılı, Türkiye-Irak ilişkilerinde yalnızca diplomatik temasların artırıldığı bir dönem değil aynı zamanda ikili ilişkilerin kurumsal, ekonomik ve güvenlik boyutlarında bir nevi yeniden inşa edildiği kapsamlı bir dönüşüm yılı olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda yeni dönemin temel unsurlarından birisi olan Terörsüz Türkiye vizyonunun Bağdat ile ilişkilerde de fiili sonuçlar doğuracağı öngörülebilir. Ankara ve Bağdat yönetimleri teröre karşı iş birliğinin boyutlarını genişletmiş, istihbarat paylaşımı ve ortak güvenlik mekanizmalarının yanı sıra Irak'tan terör örgütü PKK'yı yasaklı örgüt ilan etme adımı gelmiştir. Bu dönem aynı zamanda Türkiye'nin Irak ile ilişkilerinde yalnızca güvenlik merkezli yaklaşımı değil aynı zamanda kalkınma odaklı ekonomik-ticari ilişkilerin geliştirilmesi yaklaşımını benimsediğini de göstermektedir.

2025 yılı, Ankara-Kahire ilişkilerinde de pozitif yönde ilerlemelerin kaydedildiği bir yıl olmuştur. Hem artan tehdit algıları hem de kesişen çıkar alanları iki ülke ilişkilerinin gelişmesine katkıları sağlamıştır. İsrail'in saldırgan politikaları Türkiye ile Mısır'ın daha yakın iş birliği kurmasına yol açan önemli faktörlerden birisi olmuştur. Bu unsur bölgesel bir güvenlik mimarisinde Türkiye ve Mısır'ın birlikte hareket etmesini gerektiren esas faktör durumundadır. Sonuçta 2025'te ikili ilişkilerde diplomatik düzeyde kurumsallaşmaya gidildiği ve iki ülke dışişleri

bakanlarının karşılıklı ziyaretleriyle ilişkilerin daha da güçlendirildiği görülmektedir. Ekonomik ve ticari ilişkiler bağlamında ise 2025 boyunca 10 milyar dolara ulaşması beklenen iki ülke ticaret hacminin kısa vadede 15 milyar dolara yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Türkiye-ABD ilişkileri 2025'te özel bir ivme kazanmıştır. 20 Ocak'ta Beyaz Saray'da ikinci kez göreve gelen Başkan Donald Trump ile Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan yıl içerisinde çok sayıda görüşme yapmıştır. Ayrıca iki ülke dışişleri bakanları arasında da çok sayıda görüşme gerçekleşmiştir. Trump yönetimi ile Ankara arasındaki etkileşimin daha uyumlu bir çerçeveye oturduğu hatta liderler arasında kişisel bir dostluğun da kurulmuş olduğu görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Beyaz Saray ziyaretinde Türkiye'ye yönelik yaptırımların (CAATSA) kaldırılması hakkında istişare yapılmıştır. Bu yaptırımlar iki ülke askeri iş birliği ve Türkiye'nin yeniden F-35 programına dahil olmasının önünde önemli bir engel olarak görülmektedir. İkili ilişkilerde stratejik iş birliğine odaklanılmış, başta savunma alanı olmak üzere çeşitli istişarelerde bulunulmuş ve bölgesel krizlerde birlikte hareket etmeye yönelik adımlar atılmıştır. 2025 içerisinde kaydedilen ilerlemeler sadece askeri alanda olmayıp ekonomik ve ticari alanlara da genişleyerek taraflar arasında petrol, sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ve nükleer enerji alanlarında da anlaşmalar imzalanmıştır.

2025'te Türkiye'nin uluslararası örgütlerle ilişkileri çok boyutlu bir nitelik göstermiştir. Türkiye bir yandan BM, NATO ve Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) gibi üye olduğu örgütlerle ilişkilerini güçlü bir şekilde devam ettirirken diğer yandan bazı örgütlerle ilişkilerini daha da güçlendirmiştir.

Türkiye bir yandan BM Genel Kurulu çalışmalarındaki aktif rolünü sürdürürken diğer yandan Uluslararası Denizcilik Örgütü, Terörizmle Mücadele Ofisi gibi BM çatısı altındaki örgütlerle iş birliğini güçlü bir şekilde devam ettirmektedir. Türkiye, BM çerçevesinde hem insani sorunlar hem de güvenlik konularında çok taraflı iş birliğini sürdürürken uluslararası barış ve güvenliğin korunması bağlamında BM'nin gösterdiği zafiyetlere de vurgu yaparak yeni açılım önerilerinde bulunmaya devam etmiştir.

Türkiye köklü bir NATO ittifakı üyesi olarak ittifak içi konulardaki kritik konumunu korumuştur. Özellikle savunma sistemleri (S-400) ve bazı askeri entegrasyon konularında yaşanan görüş ayrılıklarının giderilmesine dönük çabaların 2025'te hız kazandığı görülmüştür.

2025'te TDT içerisinde gençlik, kültür ve spor alanlarında faaliyetler sürdürülmüş ve bu teşkilatla kurumsal koordinasyon daha da güçlendirilmiştir. 12-14 Mart arasında TDT Koordinasyon Komitesinin 5. Toplantısı İstanbul'da yapılmıştır. 12 Nisan'da TDT Diploması Forumu'nda teşkilatla ilgili "Benzersiz bir İşbirliği Modeli" başlıklı bir panel de düzenlenmiştir. 20-21 Mayıs arasında Budapeşte'de düzenlenen TDT gayriresmi zirvede Budapeşte Bildirisi kabul edilmiş ve bu bildiride KKTC'nin

Türk dünyasının ayrılmaz bir parçası olduğu vurgusu yapılmıştır. Nitekim TDT Ak-sakallılar Konseyi Toplantısı 1-2 Mayıs arasında KKTC'de yapılmıştır.

Genel olarak 2025, Türkiye'nin hem kendi bölgesi hem de küresel düzeyde daha aktif bir dış politika yürüttüğu ve ilişkilerini daha da geliştirdiği bir yıl olmuştur. Türkiye de özellikle bölgede yaşanan çatışmaların ve saldırıların sona erdirilmesi, terörizmin ortadan kaldırılması, ilişkilerin geliştirilmesi, insani sorunların önüne geçilmesi ve bölgesel güvenliğin sağlanması bağlamında güçlü söylemler üreten ve somut katkılar veren bir ülke olmuştur. Bütün bunlar ise Türkiye'nin hem kendi bölgesinde hem de küresel düzeyde 2026'da aktif bir ülke olacağının somut işaretleri olmuştur.

TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ

KUTLUHAN GÖRÜCÜ

GİRİŞ

8 Aralık 2024'te Beşar Esed rejiminin devrilmesiyle Suriye siyasal, askeri ve iktisadi yapısında köklü bir dönüşüm sürecine girdi. 2025 itibarıyla ülke Ahmed Şara liderliğinde tamamen farklı bir görünüm kazandı. Cumhurbaşkanı Şara'nın öncülüğünde kurulan yeni yönetim, kısa sürede uluslararası toplumun meşru bir üyesi olarak kabul gördü. Böylece uzun yıllar diplomatik izolasyona maruz kalan Suriye, yeniden küresel sistemin parçası haline geldi. Şara'nın Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu kürsüsünde ülkesini temsil etmesi bu dönüşümün sembolik bir göstergesi oldu.

Yeni dönemde Suriye dış politikası bölgesel ve küresel düzlemlerde çok yönlü bir açılım stratejisi benimsedi. Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan gibi bölge ülkeleriyle stratejik ilişkiler kurulurken özellikle ABD ile yakın iş birliği arayışına girildi. Yine Rusya ve Çin gibi büyük güçlerle de dengeli ilişkiler tesis edilmeye çalışıldı. Bu çabaların bir yansıması olarak Cumhurbaşkanı Şara, Washington ve Moskova'ya resmi ziyaretler gerçekleştirdi.

İç siyasette ise geçiş sürecinin yönetimi amacıyla geçici bir hükümet kuruldu. Ardından Ekim'de gerçekleştirilen dolaylı seçimlerle yeni bir Meclis oluşturularak siyasal kurumsallaşma süreci başlatıldı. Ancak bu iyimser tabloya rağmen Suriye'nin güvenlik gündemi karmaşıklığını korudu. İsrail'in bin civarında hava saldırısı düzenlemesi, Süveyda'da kamu otoritesine başkaldıran Tel Aviv destekli Dürzi milislerle yaşanan çatışma ve SDG/YPG unsurlarının entegrasyon süreci yeni yönetimin önünde çözüm bekleyen temel meseleler olarak öne çıktı.

SİYASAL DÜZENİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

8 Aralık'ta Esed rejiminin devrilmesinin ardından sahadaki en etkili askeri yapı olan Heyet Tahrirü'ş-Şam'ın (HTŞ) lideri Ahmed Şara fiilen geçiş sürecinin liderliğini üstlendi. Ardından 29 Ocak 2025'te devrimci askeri grupların katıldığı toplantıda yapı-

lan oylamayla Şara geçici cumhurbaşkanı olarak seçildi. Bu adımla birlikte Anayasa askıya alınarak Meclis feshedildi. Ardından kurulan geçici hükümette beklentilerin aksine toplumun farklı kesimlerine kabinede yer verilerek siyasi temsile alan açıldı. Türkmenlerin dışında tüm etnik ve dini azınlıklara bakanlık verilirken Türkmen kimliğiyle bilinen eski Sultan Murad Tümeni Komutanı Fehim İsa savunma bakanı yardımcılığı görevine getirildi.

13 Mart 2025'te ilan edilen Anayasa Bildirgesi, kuvvetler ayrılığı esasına dayalı yeni bir siyasal çerçeve belirledi. Yasama yetkisi Meclise bırakılırken üyelerin üçte ikisinin dolaylı seçimlerle belirlenmesi kararlaştırıldı. 5 Ekim'de ülkenin büyük bölümünde gerçekleştirilen seçimlerle Meclis belirlenirken siyasal dağılımdaki çeşitlilik dikkat çekti. Hatta direkt olarak HTŞ iltisakı bulunan vekil sayısı oldukça azınlıkta kaldı.¹

YAPTIRIMLARDAN BM KÜRSÜSÜNE: ULUSLARARASI SİSTEME ENTEGRASYON

Cumhurbaşkanı Şara'nın geçmiş El-Kaide bağlantısı ve HTŞ'nin birçok ülke tarafından terör örgütü listesinde bulunması, yeni Suriye yönetiminin uluslararası sisteme entegre olmasının önündeki en büyük engel olarak görülüyordu. Ancak başta Türkiye olmak üzere Körfez ülkelerinin Şara yönetimine gösterdiği diplomatik yakınlık, bu algının dönüşümünde belirleyici bir rol oynadı. Yeni Şam yönetimi ideolojik angajmanları yeniden yorumlayan, dünyayla bütünleşmeyi hedefleyen pragmatik ve uzlaşmacı bir siyasi çizgi benimsedi.

Bu yaklaşımın en somut çıktılarından biri, Riyad'da düzenlenen ve ABD, Suudi Arabistan ve Suriye liderlerinin bir araya geldiği üçlü zirvede görüldü. Zirvede Türkiye'nin çabalarının da bir sonucu olarak Suriye'ye yönelik tüm yaptırımların kaldırılması kararlaştırıldı. Bu karar Suriye'nin uluslararası izolasyondan çıkışında tarihi bir dönüm noktası oldu.

Kısa sürede Şara başlıca dünya başkentlerinde kabul gören bir lider konumuna yükselirken birçok ülke Şam'da yeniden diplomatik temsilcilik açtı. Suriye'nin uzun yıllar sonra uluslararası sisteme dönüşünün sembolü ise Şara'nın 23 Eylül 2025'te 58 yıl aradan sonra BM Genel Kurulu kürsüsünde ülkesini temsil etmesiyle somutlaştı.

SDG/YPG'NİN ŞAM YÖNETİMİNE ENTEGRASYONU

8 Aralık devriminin ardından Tel Rıfat ve Menbiç bölgelerini kaybeden SDG/YPG, eski rejimin de ortadan kalkmasıyla birlikte oldukça edilgen bir pozisyona geriledi. Bu kapsamda Beyaz Saray'ın diplomatik baskıları neticesinde SDG'nin Şam hükü-

¹ Mehmet İhsan Özdemir, "Suriye'de Halk Meclisi Seçimleri: Yapı, Süreç ve Sosyolojik-Siyasal Değerlendirme", SETA, 10 Ekim 2025, <https://www.setav.org/suriyede-halk-meclisi-secimleri-yapi-surec-ve-sosyolojik-siyasal-degerlendirme>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025).

metine entegre olmasına ilişkin 10 Mart Mutabakatı imzalandı. Ancak SDG bu süreci bir zaman kazanma aracına dönüştürdü. Nitekim Süveyda krizinde Dürzi milisleri korumak adına İsrail'in askeri olarak Şam hükümetini hedef almasıyla birlikte SDG/YPG'nin müzakerelerde konumu ve uzlaşmaz tutumu belirginleşti. PKK'nın bütün unsurlarıyla silah bırakmasını ve tümenden fesholmasını sağlamaya dönük yürütülen "Terörsüz Türkiye" sürecinde Türkiye'nin askeri güce başvurmayacağı algısının SDG'nin uzlaşmaz tavrını sürdürmesinde rol oynadığı söylenebilir.

Ancak 2025'in sonuna doğru 10 Mart Mutabakatı uyarınca belirlenen süre içerisinde SDG'nin entegrasyona ilişkin samimi bir çaba göstermemesi, yeniden askeri seçeneği gündeme getirebilir. Nitekim Şam yönetimine yönelik Cezire halkının baskısı da artmaktadır. SDG bölgelerinin özgürleştirilmesine yönelik Cuma gösterileri her geçen gün ülke gündeminde yer alırken 8 Aralık kutlamalarında da görüldüğü üzere SDG'nin kontrolünde olan özellikle Arap nüfusun mukim olduğu bölgelerdeki halk bir an önce özgürlüğüne kavuşmak istemektedir.

İŞGALCİ İSRAİL SORUNU VE TEL AVİV DESTEKLİ DÜRZİ AYRILIKÇI MİLİSLER

Esed rejiminden miras kalan Süveyda'daki Dürzi ayrılıkçılığı, Şara yönetimi açısından devrim sürecinin başından itibaren en kritik güvenlik sorunlarından biri olmuştur. Yeni yönetim, Dürzi toplumunun tüm kesimleriyle diyalog ve müzakereye dayalı bir yaklaşım benimsemiş olsa da Hikmet Hicri'nin İsrail'den aldığı güvence ve destekle uzlaşmaz bir tutum sergilemesi bu çabaların sonuçsuz kalmasına yol açmaktadır.

Temmuz'da Dürzi milisler ile bedeviler arasında patlak veren çatışmalar sonrasında Şam yönetiminin kamu düzenini sağlamak amacıyla bölgeye asker göndermesi, kısa sürede İsrail'in de müdahil olduğu karmaşık bir çatışma dinamiğine dönüşmüştür. İsrail'in Suriye Savunma Bakanlığı ve Halk Sarayı'nı hedef alan hava saldırıları, Şam yönetimini Süveyda'dan geri çekilmek zorunda bırakmıştır. Böylece Hikmet Hicri liderliğindeki Dürzi milisler Tel Aviv'in bölgedeki vekil gücüne dönüşmüştür.

İsrail, yeni Şam yönetimini tehdit eden birincil dış aktör olduğunu yeni dönemde gerçekleştirdiği işgaller, hava ve kara saldırılarıyla ortaya koymuştur. Nitekim Ahmed Şara, 8 Aralık devriminden bu yana İsrail'in 1.000'den fazla hava ve 400'den fazla kara saldırısı gerçekleştirdiğini açıklamıştır. Bunun yanında Tel Aviv, Washington'un ara buluculuğunda gerçekleştirilen görüşmelerde uzlaşmaz bir tutum sergileyerek 8 Aralık sonrasında işgal ettiği bölgelerden çekilmeme yönünde bir yaklaşım içindedir. Ayrıca Şam'ın güneyinin silahsızlandırılmış bölge haline getirilmesini talep ederek Suriye'nin egemenliğini sınırlandırmak istemektedir.

Sonuç olarak 8 Aralık devrimi sonrasında Suriye kısa sürede yalnızca rejim değişimiyle sınırlı olmayan, çok boyutlu siyasal, askeri ve diplomatik yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Şara liderliğinde tesis edilen geçiş yönetimi, içeride sınırlı da olsa

kurumsallaşma adımları atarken dış politikada ise hızla uluslararası sisteme entegre olarak Suriye'nin uzun yıllar süren izolasyonunu sona erdirmeyi başarmıŐtır. Yaptırımların kaldırılması, diplomatik temasların yeniden tesis edilmesi ve BM Genel Kurulunda temsil düzeyine ulaşılması bu sürecin en somut göstergeleri olmuştur.

Buna karşın güvenlik sahası, yeni yönetimin en kırılgan ve belirsiz alanı olmayı sürdürmektedir. SDG/YPG'nin entegrasyon sürecinde sergilediği oyalayıcı ve uzlaşmaz tutumu, müzakerelerde sonuç alıcı bir ortamın oluŐmaması ve SDG/YPG'nin hayalci maksimalist talepleri askeri seğeneği yeniden görünür hale getirmektedir. Diğer yandan İsrail'in Süveyda merkezli Dürzi ayrılıkçılığı üzerinden yürüttüğü vekalet stratejisi, Şam yönetiminin egemenlik tesisine yönelik en doğrudan dış müdahale olarak öne çıkmaktadır. İsrail, binleri aşan hava ve kara saldırıları ve direkt olarak Şam yönetiminin idari merkezlerini hedef almasıyla Suriye'nin güvenliğini tehdit eden en ciddi dış tehdit olarak öne çıkmaktadır.

Tüm bunlara karşın Türkiye'nin siyasi istikrarı destekleyici ve özellikle güvenlik alanında Şam yönetimini güçlendirici rolü kritik öneme sahiptir. Suriye ordusu her geçen gün yeni kapasitelere ulaşırken kurumsallaşma sürecinde de önemli kazanımlar elde etmektedir. Güvenlik alanındaki kapasite artışı, Şara'nın liderliğinin pekiŐmesi, uluslararası toplum nezdinde artan meşruiyet ve ekonomik alandaki toparlanma, Şam yönetiminin SDG/YPG'den Süveyda dosyasına kadar uzanan tüm iç tehditler karşısında gücünü tahkim etmesine olanak sağlamaktadır.

| KRONOLOĞİ: TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ | |
|--------------------------------------|---|
| 15 Ocak | BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Volker Türk, Suriye'ye ilk resmi ziyaretini gerçekleştirdi. |
| 29 Ocak | Şam'da düzenlenen "Devrimin Zaferi Konferansı"nda Ahmed Şara resmen Suriye'nin geçici başkanı olarak atandı. |
| 30 Ocak | Katar Emiri Şeyh Temim bin Hamad bin Halife Sani, Esed rejiminin devrilmesinden bu yana Suriye'yi ziyaret eden ilk yabancı devlet başkanı oldu. |
| 4 Şubat | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye Cumhurbaşkanı Şara ile Ankara'da bir araya geldi. |
| 24 Şubat | Avrupa Birliği (AB) siyasi geçiş sürecini destekleme amacıyla Suriye yaptırımlarının önemli bir kısmını askıya aldı. |
| 25 Şubat | Şam'da farklı dini, etnik ve mezhepten grupların katılımıyla düzenlenen Ulusal Diyalog Konferansı'nda ülkenin geleceğine dair önemli mesajlar verilirken milli birlik ve ortak gelecek vurgusu yapıldı. |
| 7 Mart | Lazkiye ve Tartus bölgelerinde eski rejim milislerinin terör ve isyan girişimleri nedeniyle çok sayıda insan hakları ihlali yaşandığı bir çatışma ortamı oluŐtu. |
| 10 Mart | Cumhurbaşkanı Şara ile Mazlum Abdi arasında imzalanan mutabakata göre SDG, Şam yönetimine entegre olmayı kabul etti. |
| 13 Mart | Geçici Anayasa Bildirgesi, Şam'daki törende Cumhurbaşkanı Şara'ya sunulurken imzalandı. |
| 29 Mart | Suriye geçiş hükümeti Cumhurbaşkanı Şara tarafından ilan edilen 23 kişilik kabine ile kuruldu. |
| 3 Nisan | İsrail, Suriye'de Türkiye'nin de gözlem gerçekleştirdiği ifade edilen T4 Hava Üssü'nü bombaladı. |

| | |
|---------------------|--|
| 2 Mayıs | İsrail, Şam'da Halk Sarayı'nın yakınına bombaladı. |
| 20 Mayıs | AB, Suriye'ye yönelik ekonomik yaptırımların kaldırılması kararının resmen kabul edildiğini duyurdu. |
| 24 Mayıs | Cumhurbaşkanı Şara, Riyad'da düzenlenen Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) zirvesi sırasında ABD Başkanı Donald Trump ile bir araya geldi. Yapılan görüşmenin ardından ABD, Suriye'ye karşı olan yaptırımları kaldırma kararı aldı. |
| 29 Mayıs | Kalyon Holding, Cengiz Holding, Katar merkezli UCC ve ABD'li Power International, Suriye'de 7 milyar dolarlık enerji yatırımına imza attı. |
| 1-5 Haziran | IMF yetkilileri 2009'dan bu yana ilk kez Suriye'yi ziyaret ederek bölgedeki ekonomik ve finansal koşulları değerlendirdi. |
| 22 Haziran | DEAŞ tarafından Şam'daki Mar İlyas Kilisesi'ne terör saldırısı düzenlendi. |
| 25 Haziran | Dünya Bankası, Suriye'de güvenilir elektrik tedarikinin yeniden sağlanması ve ekonomik toparlanmanın desteklenmesi amacıyla 146 milyon dolarlık hibe programını onayladı. |
| 7 Temmuz | ABD, HTŞ'yi terör listesinden çıkardı. |
| 13-16 Temmuz | Süveyda'da İsrail destekli Dürzi milislerin bedevilerle yaşadığı çatışmaya müdahale eden Şam güvenlik güçlerine yönelik yoğun İsrail hava saldırısı gerçekleştirildi. |
| 16 Temmuz | Şam yönetimi yoğun hava saldırıları nedeniyle Süveyda'dan çekilmek zorunda kaldı. ABD'nin ara buluculuğunda Süveyda'da ateşkes sağlandı. |
| 10 Ağustos | BM Güvenlik Konseyi (BMGK) Başkanlığı, Süveyda'daki şiddeti kınayan ve hesap verebilirlik çağrısı yapan bir açıklama yayımladı. |
| 16 Eylül | ABD, Ürdün ve Suriye arasında Süveyda Yol Haritası imzalandı ve metinde Şam yönetiminin egemenliği teyit edildi. |
| 24 Eylül | Cumhurbaşkanı Şara 58 yıl sonra BM'de konuşan ilk Suriye lideri oldu. |
| 5 Ekim | İsrail destekli Dürzi milislerin ve SDG'nin kontrol ettiği bölgeler dışında Suriye'de Halk Meclisi seçimleri gerçekleştirildi. |
| 15 Ekim | Cumhurbaşkanı Şara, Moskova'yı ziyaret ederek Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile görüştü. |
| 18 Ekim | ABD-Suriye istihbarat paylaşımı ve ortak operasyonlar doğrultusunda üst düzey bir DEAŞ elebaşı hedeflendi. |
| 6 Kasım | BMGK, Cumhurbaşkanı Şara'yı terörle bağlantılı yaptırımlar listesinden çıkardı. |
| 10 Kasım | Washington'da Şara-Trump zirvesi gerçekleşti. Zirveye Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın da katıldığı aktarıldı. Suriye, DEAŞ'a karşı Uluslararası Koalisyon'a katıldı. |
| 12 Kasım | Cumhurbaşkanı Şara, İsrail ordusunun 1.000'den fazla hava ve 400'den fazla kara saldırısı gerçekleştirdiğini açıkladı. |
| 18 Kasım | Suriye Petrol Şirketi (Syrian Petroleum Company) ile ABD'li ConocoPhillips ve Novaterra arasında doğal gaz iş birliği amacı taşıyan bir mutabakat zaptı imzalandı. |
| 19 Kasım | Şam yönetimi, Netanyahu'nun, hükümetinden birkaç bakanla birlikte Suriye'nin güneyindeki tampon bölgeyi ziyaret etmesini BMGK kararlarının ihlali olarak nitelendirerek kınadı ve BM'ye tekrarlanan ihlalleri durdurması çağrısında bulundu. |
| 20 Kasım | Suriye Ekonomi ve Sanayi Bakanı Nidal Saar, Suriye ile Çin arasındaki ekonomik iş birliğini güçlendirmek amacıyla Suriye-Çin İş Konseyi'nin kurulmasına ilişkin bir karar yayımladı. |
| 1 Aralık | Suriye, on dört yılın ardından Akdeniz Birliği'ne geri döndü. |
| 4 Aralık | BMGK heyeti on dört yıl sonra ilk kez gittiği Şam'da Esed rejiminin çöküşünün birinci yılında Cumhurbaşkanı Şara ile görüştü. |
| 8 Aralık | Suriye'de devrimin birinci yıl dönümü çok sayıda askeri geçit törenleriyle kutlandı. Cumhurbaşkanı Şara 8 Aralık 2024'te giydiği kamuflajla Emevi Camii'ne gelerek sabah namazında imamlık yaptı. |

TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİ

BİLGAY DUMAN, HÜSSEİN ALİ SAAEED

GİRİŞ

2025'in Türkiye-Irak ilişkilerinde yalnızca diplomatik temasların artırıldığı bir yıl değil aynı zamanda ikili ilişkilerin kurumsal, ekonomik ve güvenlik boyutlarında yeniden inşa edildiği kapsamlı bir dönüşüm aşaması olduğu söylenebilir. Daha önce çoğu zaman birbirinden bağımsız biçimde ele alınan güvenlik, enerji ve su konularındaki temaslar bu dönemde ilk kez tekil başlıklar olmaktan çıkarılarak bütüncül bir stratejik mimarinin parçaları haline getirilmiştir. Böylece Ankara-Bağdat hattında kalıcı, öngörülebilir ve kurumsallaşmış bir ortaklık mimarisinin temelleri atılmıştır.

TERÖRE KARŞI İŞ BİRLİĞİ

Bu yeniden inşa sürecinin dayandığı temel unsur, Türkiye'nin dış politikasında gidecek daha görünür hale gelen "Terörsüz Türkiye" vizyonunun Irak sahasında operasyonel bir gerçeklik kazanmasıdır. Ankara, Irak'ta sürdürülebilir güvenliğin salt askeri tedbirlerle sağlanamayacağını; bunun ekonomik entegrasyon, diplomatik koordinasyon ve yerel yönetim kapasitesinin güçlendirilmesiyle tamamlanması gerektiğini savunan kapsamlı bir yaklaşımı benimsemektedir. Nitekim iki ülke teröre karşı iş birliğinin boyutlarını genişletmiş; istihbarat paylaşımı ve ortak güvenlik mekanizmalarının tesis edilmesine ek olarak Irak'tan PKK'yı yasaklı terör örgütü ilan edilmesine yönelik kritik bir adım da gelmiştir. Bununla birlikte terör örgütü PKK ile ilişkili siyasi örgütlenmeler ve sosyal-sivil yapılanmaların aktiviteleri de durdurulmaya ve engellenmeye başlanmıştır. Türkiye de Terörsüz Türkiye süreciyle birlikte Irak'la daha yakın iş birliği içerisinde hareket etme isteği göstermiştir.

Bu çerçevede PKK'nın varlığı nedeniyle 2023'te durdurulan Süleymaniye uçuşlarının 2025'te yeniden başlatılması yalnızca teknik bir ulaşım kararından ibaret değildir. Bu gelişme Türkiye'nin Irak politikasında güvenlik merkezli konjonktürel reflekslerden

kalkınma odaklı yapısal bir modele geçişinin sembolik göstergesi niteliğindedir. Ayrıca Süleymaniye'nin hava trafiğine açılması, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) içi dengelerde Ankara lehine bir normalleşme sağlayarak güvenlikteki yumuşamanın ekonomik iş birliğiyle eş zamanlı ilerlemesine zemin hazırlamıştır.

Bu dönüşüm, terörle mücadele alanının ötesine taşarak iki ülke arasında “karşılıklı bağımlılığa dayalı güvenlik üretimi” paradigmasını güçlendirmektedir. Türkiye için Irak artık yalnızca bir güvenlik sahası değil aynı zamanda ekonomik entegrasyon, enerji arz güvenliği ve diplomatik istikrarın birlikte şekillendiği stratejik bir ortaklık alanı olmuştur. Irak açısından Türkiye de güvenlikten altyapı geliştirmeye ve bölgesel ekonomik ağlara eklenmeye uzanan geniş bir iş birliği spektrumunun merkez aktörü konumuna yükselmektedir.

KALKINMA YOLU PROJESİ: BÖLGESEL ENTEGRASYONUN STRATEJİK ÇERÇEVESİ

Türkiye-İrak ilişkilerinde ortaya çıkan yeni stratejik eksenin en belirleyici unsurlarından biri Kalkınma Yolu Projesi'nin giderek somutlaşan jeoekonomik boyutudur. Basra Körfezi'ni Türkiye üzerinden Avrupa pazarlarına bağlamayı hedefleyen bu proje yalnızca bir ulaştırma koridorundan ibaret olmayıp bölge ülkeleri arasında ekonomik entegrasyonu, ticari erişilebilirliği ve lojistik kapasiteyi dönüştürmeyi amaçlayan kapsamlı bir altyapı vizyonu sunmaktadır.

Nitekim 2025'in sonu itibarıyla Basra'da Büyük Fav Limanı ile uluslararası otoyol arasında yer alan 63 kilometre uzunluğundaki Kalkınma Yolu'nun birinci etabı hizmete açılmıştır. Bu gelişme toplamda 1.200 kilometreyi bulan, serbest ticaret bölgeleri, sanayi bölgeleri ve enerji nakil hatları gibi dev planlamaların yapıldığı proje açısından düşünüldüğünde küçük bir adım gibi görülebilse de projenin somutlaşması açısından kritik bir eşik teşkil etmektedir. Bununla birlikte projenin başlangıç noktası olan Büyük Fav Limanı'nın yapımı da neredeyse tamamlanmıştır. Bağdat açısından bu proje ekonomik çeşitlenmenin hızlandırılması, ülkenin bölgesel bir lojistik merkez haline getirilmesi, dış ticaretin maliyet ve süre açısından rasyonelleştirilmesi ve buna bağlı olarak istihdamın artırılması gibi çok boyutlu fırsatlar barındırmaktadır. Ankara açısından ise güney hattındaki ticaret kapasitesinin genişletilmesi, enerji ve ulaştırma koridorlarının çeşitlendirilmesi ve Türkiye'nin bölgesel jeoekonomik ağırlığının kurumsal düzeyde pekiştirilmesi anlamına gelmektedir.

Bu yönüyle proje yalnızca iki ülke arasındaki ekonomik karşılıklı bağımlılığı artırmakla kalmayıp aynı zamanda bölgesel istikrarın ekonomik temelli bir mimari üzerinden inşasına katkı sağlayabilecek stratejik bir çerçeve sunmaktadır. Bu anlamıyla 2023'te ilk adımları atılan söz konusu projede 2025 itibarıyla somutlaşan gelişmelerin ortaya çıkması iki ülke ilişkilerindeki stratejik ortaklık açısından kritik önemdedir.

ENERJİ İŞ BİRLİĞİNDE YENİ SÜREÇ

Enerji alanında yaşanan gelişmeler de yeni dönemin en belirgin göstergelerinden biri olarak sayılabilir. 1973 tarihli Kerkük-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Anlaşması'nın 27 Temmuz 2026'da sona erecek olması, ikili ilişkilerde enerji mimarisinin yeniden tasarlanmasını zorunlu kılmıştır. İki lke de bu durumu bir belirsizlik kaynağı olarak değil çok boyutlu bir enerji ortaklığının tesis edileceği yeni bir fırsat penceresi olarak değerlendirmektedir. Bu kapsamda gündeme gelen model yalnızca petrol akışını değil doğal gaz, elektrik ticareti ve enerji altyapılarının entegrasyonunu da kapsayan bütüncül bir enerji ağını hedeflemektedir. Amaç iki ülkeyi tek yönlü tedarik ilişkisi kalıbından çıkararak karşılıklı bağımlılığın kurumsallaştığı stratejik ortaklık düzeyine taşımaktır.

Bu noktada Kerkük-Ceyhan hattının hukuki statüsünün 2026 itibarıyla ortadan kalkacak olması yalnızca teknik bir sona erme durumu değil iki ülkenin enerji ilişkilerini günümüz jeopolitiğiyle uyumlu biçimde yeniden yapılandırmasını zorunlu kılan yapısal bir kırılma olarak düşünülmüştür. Bu nedenle 1973 anlaşması uzatılmayarak Türkiye-Irak hattında enerji iş birliğini geliştirecek yeni bir anlaşma taslağı hazırlanmaya başlamıştır. Başka bir ifadeyle mevcut hat üzerinden yürüyen iş birliğinin yerini doğal gaz, elektrik iletimi ve petrokimya dahil olmak üzere daha geniş bir enerji iş birliğine dayanan çok katmanlı bir rejimin alabileceği değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu yeni dönem 1970'lerden beri geçerliliğini koruyan enerji mekanizmalarının revize edilerek ekonomik entegrasyon, karşılıklı bağımlılık ve bölgesel enerji güvenliği ilkelerine dayalı daha ağdaş bir iş birliği mimarisine dönüştürülmesini mümkün kılmaktadır. Böylece 2025'te başlatılan enerji yeniden inşa süreci bir boru hattı anlaşmasının ötesinde Türkiye-Irak ilişkilerinin stratejik niteliğini gclendiren kurumsal bir yeniden konfigürasyon işlevi üstlenmektedir.

Ankara, Erbil-Bağdat hattındaki kronik gelir paylaşımı sorunlarına rağmen dengeleyici ve kapsayıcı bir politika izlemektedir. Ankara'nın Erbil'i dışlamayan fakat enerji yönetimini Bağdat merkezli kurumsal yapılara entegre eden bir model geliştirmeye çalıştığı görülmektedir. Bu yaklaşım yalnızca enerji güvenliği açısından değil Kalkınma Yolu Projesi'nin enerji altyapısının tesis edilmesi bakımından da kritik önem taşımaktadır.

İKİLİ İLİŞKİLERDE KRİTİK EŞİK: SU ANLAŞMASI

Türkiye ve Irak arasındaki en problemlili konulardan biri olan, uzun yıllar ikili ilişkileri olumsuz yönde etkileyen ve hatta zaman zaman sekteye uğratan su konusunda da 2025'te önemli bir adım atılmıştır. 2 Kasım'da Bağdat'ta imzalanan "Su İş Birliği ereve Anlaşması Kapsamındaki Projelerin Finansmanına İlişkin Mekanizma Belgesi" iki ülke ilişkileri açısından kritik bir eşiğin aşıldığını göstermektedir. Bu adımla birlikte su alanındaki iş birliği ikili ilişkilerde tarihsel kırılmalı alanlarından biri

olmaktan çıkmış; kurumsallaşmış, yönetilebilir ve sürdürülebilir bir çerçeveye kavuşturulmuştur. Bu anlaşma su diplomasisinin normatif ilkelerden teknik ve finansal uygulanabilirliğe taşındığını ve Türkiye-İrak ilişkilerinde güven tesis eden yeni bir kurumsal dayanak oluşturduğunu göstermektedir.

Anlaşma kapsamında Türkiye'nin Irak'tan enerji ithalatı karşılığında oluşturulacak fon mekanizmasının gelirleri Irak'ın su altyapısı projelerine yönlendirilecektir. Türk şirketlerinin baraj, arıtma ve sulama altyapılarında faaliyet üstlenecek olması; finansmanın dış borçlanmaya ihtiyaç duyulmadan enerji gelirleri üzerinden sağlanması; iki ülke arasında döngüsel ve kendini besleyen bir kalkınma modeli ortaya koymaktadır. Bu model enerji gelirlerini su projelerine, su altyapısını tarımsal üretime ve üretimi de yeniden enerji talebine bağlayan karşılıklı bağımlılık ilişkisi tesis etmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşımla klasik kaynak paylaşımı tartışmalarının ötesine geçilerek sürdürülebilir kalkınma temelli bir ortaklık anlayışının kurumsallaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Anlaşmanın Irak seçimlerine yalnızca bir hafta kala imzalanmış olması da dikkat çekicidir. Zira bu durum Türkiye-İrak ilişkilerinin hükümet değişikliklerinden bağımsız olarak devlet politikası düzeyine taşındığını göstermektedir. Irak'ta hükümet kurma süreçlerinin genellikle uzun ve kırılabilir olması göz önüne alındığında bu adım taraflar arasındaki iş birliğinin siyasi konjonktüre bağlı kalmadan devam edeceğinin güçlü bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Irak'ta 11 Kasım 2025'te parlamento seçimleri gerçekleştirilmiştir. Bu noktada Ankara-Bağdat ilişkileri 2025 sonrası Irak'taki yeni hükümetle birlikte şekillenecektir. Ancak 2025'te kurulan ve ikili mekanizmalarla somutlaştırılmaya çalışılan iş birliği zemini, Türkiye ve Irak'ın çıkarlarını güvenlik, enerji, su ve kalkınma eksenlerinde bütünleştiren kalıcı bir ortaklık mimarisine dönüştürmektedir. Bu dönüşümle birlikte Türkiye ve Irak artık yalnızca coğrafi komşuluk temelinde değil bölgesel istikrarın inşası, ekonomik entegrasyonun derinleştirilmesi ve ortak güvenlik üretimi bakımından birbirini tamamlayan stratejik aktörler olarak konumlanma düzeyine ulaşmıştır.

Bu yeni dönem Türkiye-İrak ilişkilerinin kriz odaklı bir geçmişten çıkarak çok boyutlu, kurumsal ve sürdürülebilir bir iş birliği modeline dönüştüğünü göstermektedir. Bu nedenle 2025 yalnızca ikili ilişkilerde bir "normalleşme" değil aynı zamanda bölgesel diplomasi, enerji politikaları ve güvenlik mimarisi açısından yeni bir paradigmanın inşasına da işaret etmektedir.

| KRONOLOJİ: TÜRKİYE-İRAK İLİŞKİLERİ | |
|------------------------------------|---|
| 7 Ocak | Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde İKBY Başbakanı Mesrur Barzani'yi kabul etti. |
| 26 Ocak | Dışışleri Bakanı Hakan Fidan, Irak Başbakan Yardımcısı ve Dışışleri Bakanı Fuad Hüseyin ile Bağdat'ta görüştü. Dışışleri Bakanı Fidan, Bağdat'a gerçekleştirdiği ziyaret kapsamında Irak Cumhurbaşkanı Abdullatif Reőid, Irak Başbakanı Muhammed őiya Sudani, Irak Parlamentosu Başkanı Mahmud Meőhedani, Irak Ulusal Güvenlik Danışmanı Kasım Araci ile görüştü. Dışışleri Bakanı Fidan, Irak Türkmen Cephesi Başkanı Hasan Turan ile Türkiye'nin Bağdat Büyükelçiliğinde bir araya geldi. |
| 5 Mart | Dışışleri Bakanı Fidan, Irak Türkmen Cephesi Başkanı Turan, eski Kerkük Valisi Rakan Cuburi ve Egemenlik Partisi Sözcüsü Halid Müfreci'yi kabul etti. |
| 8 Nisan | Türkiye Varlık Fonu (TVF) ile Irak Kalkınma Fonu arasında Irak'ın başkenti Bağdat'ta stratejik iş birliği mutabakat zaptı imzalandı. |
| 11 Nisan | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Antalya Diplomasi Forumu'nda İKBY Başkanı Neçirvan Barzani'yi kabul etti. |
| 13 Nisan | Türkiye ile Irak arasında Yüksek Düzeyli Güvenlik Mekanizması'nın Beşinci Toplantısı Antalya'da gerçekleştirildi. |
| 17 Nisan | Dışışleri Bakan Yardımcısı Nuh Yılmaz, Irak Parlamentosu Başkanı Mahmud Meőhedani ile bir araya geldi. |
| 8 Mayıs | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Irak Başbakanı Sudani'yi resmi törenle karşıladı. Türkiye ile Irak arasında göç, eğitim, uyuőturucuyla mücadele, afet ve acil durum yönetimi, bilgi ve iletişim teknolojileri, savunma sanayii, yükseköğretim, meteoroloji ve hukuk alanlarında anlaşmalar imzalandı. |
| 30 Haziran | Irak Parlamentosu Başkanı Meőhedani TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş'un daveti üzere Ankara'ya ziyaret gerçekleştirdi. |
| 1 Temmuz | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Irak Parlamentosu Başkanı Meőhedani'yi AK Parti Genel Merkezi'nde kabul etti. |
| 8 Temmuz | Milli İstihbarat Teşkilatı (MIT) Başkanı İbrahim Kalın, Irak'a gerçekleştirdiği ziyaret kapsamında Irak Başbakanı Sudani ile bir araya geldi. |
| 21 Temmuz | Türkiye ile Irak arasında 1973'te imzalanan ve yıllar içinde çeőtli ek protokol ve anlaşmalarla sürdürölen ham petrol boru hattı iş birliği 27 Temmuz 2026 itibarıyla sona ereceğine dair cumhurbaşkanı kararı <i>Resmi Gazete</i> 'de yayımlandı. |
| 30 Ağustos | Dışışleri Bakanı Fidan, Haőtli őabi Başkanı Falih Feyyad ile bir araya geldi. |
| 15 Eylül | Cumhurbaşkanı Erdoğan, İslam İşbirliği Teşkilatı ve Arap Ligi Olağanüstü Zirvesi için bulunduğu Katar'da Irak Başbakanı Sudani'yi kabul etti. |
| 18 Eylül | Dışışleri Bakanı Fidan, Irak Türkmen Cephesi Başkanı Mehmet Seman Ağaoğlu ile Ankara'da bir araya geldi. |
| 9 Ekim | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'yi ziyaret eden İKBY Başkanı Neçirvan Barzani ile görüştü. Ayrıca Dışışleri Bakanı Fidan da Neçirvan Barzani'yi kabul etti. |
| 10 Ekim | Irak Dışışleri Bakanı Fuad Hüseyin ve beraberindeki heyetle Ankara'ya ziyaret gerçekleştirdi. |
| 26 Ekim | Dışışleri Bakanı Fidan, Haőtli őabi Başkanı Falih Feyyad ile Ankara'da görüştü. |
| 30 Ekim | Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda Türkiye Müteahhitler Birliği (TMB) ve Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) iş birliğiyle Ticaret Bakanı Ömer Bolat başkanlığında Irak'a Genel Ticaret ve Müteahhitlik Heyeti ziyareti gerçekleştirildi. |
| 2 Kasım | Dışışleri Bakanı Fidan, Bağdat'ı ziyaret ederek Irak Cumhurbaşkanı Reőid, Irak Dışışleri Bakanı Hüseyin, Irak Parlamentosu Başkanı Meőhedani, Irak Savunma Bakanı Abbasi, Haőtli őabi Başkanı Feyyad, Irak Yüksek Yargı Konseyi Başkanı Zeydan ve Irak Türkmen Cephesi Başkanı Ağaoğlu ile görüştü. |
| 23 Kasım | Türkiye'nin Bağdat Büyükelçisi Bora Anıl İnan, Irak Başbakanı Sudani'ye bir ziyaret gerçekleştirdi. |

TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİ

CAN ACUN

GİRİŞ

Türkiye ve Mısır zor bir coğrafyada büyük meydan okumalarla karşı karşıya iki ülke olmakla birlikte aynı zamanda bölgesel güç olma iddiasına sahip iki devlet konumundadır. Arap Baharı sonrasında ortaya çıkan siyasi kırılmalar ve bloklaşmalar Ankara ve Kahire yönetimlerini uzun süre boyunca karşıt kamplara iterken bu gerilim hattı aslında her iki ülkenin de bölgesel kapasitesini sınırlandıran bir maliyet üretmiştir. Günümüzde ise hem artan tehdit algıları hem de kesişen çıkar alanları Türkiye-Mısır ilişkilerini yeniden stratejik düzlemde yakınlaştıran unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Bu kapsamda özellikle İsrail'in izlediği yayılcı ve saldırgan politikaların belirleyici bir faktör haline geldiği görülmektedir. 7 Ekim sonrasında şekillenen yeni bölgesel konjonktür; İsrail'in Gazze'de yürüttüğü soykırım niteliğindeki yıkım, İran ve onun bölgedeki vekil aktörlerine yönelik askeri operasyonları ve Suriye sahasındaki yıkıcı rolü gibi başlıklarla birlikte tüm bölge açısından kontrol altına alınması gereken ciddi bir güvenlik tehdidi ortaya çıkarmıştır. Bu tehdidi dengeleme arayışı hem Türkiye hem de Mısır için stratejik önem taşımakta aynı zamanda iki ülke arasında daha yakın bir iş birliği zeminini de teşvik etmektedir. Son dönemde askeri ilişkilerin güçlenmesi, ortak tatbikatların yapılması ve savunma sanayii alanında yeni iş birliği imkanlarının gündeme gelmesi de bu çerçevede anlam kazanmaktadır.

Türkiye "bölgesel sahiplenme" olarak teorize ettiği bir yaklaşım geliştirerek bölge ülkelerinin birlikte hareket ettiği ve dış bozucu etkenlerin minimize edildiği, İsrail

gibi saldırgan aktörlerin ise baskılanarak bölgesel barışın inşa edildiği bir dış politika tasavvuruna sahip konumdadır. Mısır'a yönelik uluslararası angajmanlar da bu parametreler etrafında şekillenmektedir. Diğer yandan bölgesel bir güvenlik mimarisi arayışında olan Türkiye de Mısır'a önem atfetmektedir. Bu bağlamda 2025 Türkiye-Mısır ilişkileri açısından iş birliğinin öne çıktığı bir yıl olmuştur. Elbette geçmişin yükleri halen ikili ilişkilerde çeşitli derecelerde güvensizlik oluştursa da siyasi aktörlerin yeni sayfa açma iradelerinin öne çıktığı görülmektedir.

SIYASİ VE DİPLOMATİK İLİŞKİLER

2015'te Ankara-Kahire ilişkilerinde diplomatik düzeyde bir kurumsallaşmaya gidildiği görülrken Dışışleri Bakanı Hakan Fidan ile Mısır Dışışleri Bakanı Bedir Abdulati'nin sık sık karşılıklı ziyaretleri ve uluslararası platformlarda bir araya gelmeleri önemli bir gösterge oluşturmaktadır. Her iki bakan da Filistin/Gazze ve Sudan gibi önemli bölgesel meselelerde ortak pozisyon almaya gayret etmiş ve birbirlerini destekler söylem ve açıklamalarda bulunmuştur.

İki ülkenin de bölgesel önceliği çatışmaların bir an önce durdurulması ve istikrarın yeniden tesisi olmakla birlikte özellikle İsrail'in bölgesel yayılmacı hareket tarzının caydırılması hususunda ortak pozisyon alabilmek adına iki ülkenin çaba sarf ettiği görülmektedir. Gazze'deki soykırımın durdurulması, kalıcı ve sahici bir siyasal çözüm için çabalar gösterilirken ABD Başkanı Donald Trump'ın ortaya koyduğu barış planı bağlamında da birlikte hareket edilmektedir. Ayrıca Türkiye ve Mısır, Sudan'daki iç savaşın bir an önce bitirilmesi için merkezi hükümeti desteklemektedir. Keza yine Libya ve Doğu Akdeniz dosyalarında da eskiye nazaran iki ülkenin pozisyonlarının birbirine yaklaştığı dikkat çekmektedir.

EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLER

Türkiye ile Mısır arasında siyasi ve askeri alanlarda çeşitli gerginlikler yaşansa da ekonomik ve ticari ilişkiler görece her zaman daha iyi bir konumda olmuştur. İki ülkenin normalleşme sürecinde ise ortak çıkarlar bağlamında ekonomik ilişkiler daha fazla öne çıkarken ticaret hacminin artmaya başladığı görülmektedir. 2025 boyunca ticaret hacminin 10 milyar dolar civarına ulaşması beklenirken iki ülke kısa vadede 15 milyar dolarlık bir meblağı hedeflemektedir. Son dönemlerde Türk şirketlerinin özellikle tekstil gibi emek yoğun sektörlerde Mısır'a yaptıkları yatırımlar artarken doğrudan yatırımların 4 milyar doları aştığı değerlendirilmektedir. Ayrıca Türkiye açısından Mısır, Afrika pazarlarına daha kolay ve etkili erişim için bir kapı konumundadır. Mısır da Türkiye'yi özellikle Kafkaslar ve Orta Asya gibi pazarlara erişim için bir yol olarak görmektedir. Dolayısıyla iki ülke arasında Yüksek Düzeyli Ticari İstışare Mekanizması toplantıları da kurumsal bir yapıda devam etmektedir.

TABLO 1. TÜRKİYE-MISIR TİCARET HACMİ (2019-2025, MİLYAR DOLAR)

| | |
|---------------|----------|
| 2019 | 5,0-5,5 |
| 2020* | 4,5-5,0 |
| 2021 | 6,0 |
| 2022 | 7,0-7,5 |
| 2023 | 8,0 |
| 2024 | 8,0-9,0 |
| 2025** | 9,0-10,0 |

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

* Koronavirüs (Covid-19) salgının etkisi

** Hedef/tahmin

KRONOLOJİ: TÜRKİYE-MISIR İLİŞKİLERİ

| | |
|--------------------|--|
| 29 Ocak | Türkiye'nin Kahire Büyükelçisi Salih Mutlu Şen iki ülke arasındaki ticaret hacmi hedefini açıkladı. |
| 4 Şubat | Türkiye Dışişleri Bakanı Fidan, Mısır Dışişleri Bakanı Abdulati ile ortak basın toplantısı düzenledi. |
| 21 Mart | Mısır'ın Gazze'nin yeniden inşası için bir Arap planı hazırladığı uluslararası basına yansıdı. |
| 9 Ağustos | Dışişleri Bakanı Fidan Kahire'yi ziyaret etti ve Mısırlı mevkidaşı ve Arap Ligi Genel Sekreteri Ahmed Ebu Gayt ile bir görüşme gerçekleştirdi. |
| 22-26 Eylül | "Dostluk Denizi-2025" (Bahr el-Sadaka) ortak askeri deniz tatbikatı gerçekleştirildi. |
| 13 Ekim | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Gazze'de varılan ateşkes mutabakatına ilişkin Mısır'da gerçekleştirilen Şarm el-Şeyh Barış Zirvesi'ne katılmak üzere bu ülkeye gitti. |
| 10-11 Kasım | Türkiye Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Abdulkadir Uraloğlu, Kahire'de düzenlenen TransMEA 2025 Fuarı ve Forumu'na katıldı. |
| 12 Kasım | Türkiye ve Mısır dışişleri bakanları tarafından Ankara'da ortak bildiri yayımlandı. |
| 4 Aralık | Mısır'ın başkenti Kahire'de EDEX 2025 Savunma Fuarı düzenlendi. |

TÜRKİYE-LİBYA İLİŞKİLERİ

MURAT ASLAN

GİRİŞ

Libya 2019-2020 dönemindeki yoğun çatışmaların ardından 2021 sonrasında görece bir sükunet dönemine girmiş olsa da 2025'e gelindiğinde siyasal birlik ve kurumsal bütünleşme hedeflerine tam olarak ulaşamamıştır. Ülkede fiilen iki ayrı yürütme odağı, parçalı bir idari yapı ve milis gruplara dayalı bir güvenlik düzeni varlığını korumaktadır. Buna karşın Birleşmiş Milletler Libya Destek Misyonunun (UNSMIL) 21 Ağustos 2025'te Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine (BMGK) sunduğu yol haritası; seçimler, kurumsal birleşme ve güvenlik sektörü reformu gibi başlıklarda yeni bir çerçeve sunarak siyasi süreci yeniden canlandırmayı amaçlamıştır.²

Ekonomik cephede ise hidrokarbon gelirlerindeki artış sayesinde 2025'te büyümenin yüksek seyrettiği ancak bütçe birliği sağlanamaması, kamu harcamalarındaki düzensizlik ve petrol dışı sektörlerin zayıflığı nedeniyle bu büyümenin kırılgan kaldığı görülmektedir.³

Türkiye bakımından Libya, Doğu Akdeniz enerji denklemi, Afrika açılımı ve savunma sanayii politikaları açısından 2025'te de stratejik bir dosya niteliğini sürdürmüştür. 25 Haziran'da Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) ile Ulusal Petrol Kurumu (National Oil Corporation, NOC) arasında imzalanan mutabakat muhtırasıyla derinleşen enerji iş birliği Türkiye-Libya ilişkilerinde yeni bir boyut açmıştır.⁴

Bu bölümde 2025 boyunca Libya'da meydana gelen bahse konu genel gelişmeleri dikkate alarak iç siyasi gelişmeler, dış politika angajmanları, idari yapı ve ekonomi, güvenlik durumu ve ikili ilişkiler ana başlıkları incelenmiştir.

2 Hanna S. Tetteh, "Remarks to the Security Council on the Situation in Libya", UNSMIL, 21 Ağustos 2025, <https://unsmil.unmissions.org/security-council-briefings>, (Erişim tarihi: 8 Aralık 2025).

3 *Libya Economic Monitor: Spring 2025 – Redefining the Role of State-Owned Enterprises in Libya*, (World Bank, Washington DC: 2025).

4 "NOC Signs MoU with Turkish TPAO", NOC, 25 Haziran 2025, <https://noc.ly/en/noc-signs-mou-with-turkish-tpao>, (Erişim tarihi: 8 Aralık 2025).

İÇ SİYASİ GELİŞMELER

2025'e girilirken Libya'da Trablus merkezli Ulusal Birlik Hükümeti (UBH, Government of National Unity) ile doğu bölgesinde Temsilciler Meclisi (TM, House of Representatives) ve Halife Hafter'e bağlı yapıların oluşturduğu ikili güç dengesi devam etmektedir. 2019'dan itibaren fiilen ortaya çıkan bu ikili yapı ulusal düzeyde seçimlerin yapılmasını ve kurumların tek otorite altında birleşmesini engelleyen temel unsur olmaya devam etmiştir.⁵

UNSMIL siyasi tıkanmayı aşmak amacıyla 2025 başında 20 Libyalı uzmandan oluşan bir "danışma komitesi" kurarak bu komiteye seçimlerin hukuki çerçevesi ve geçiş takvimi konusunda öneriler geliştirme görevi vermiştir. Bu kapsamda 21 Ağustos'ta BMGK'ye sunulan yol haritası şu üç temel sütun üzerine inşa edilmiştir:

- Cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin hazırlığı
- Mali-idari kurumların kademeli birleşmesi
- Güvenlik sektörünün yeniden yapılandırılması⁶

Buna rağmen 2025 sonu itibarıyla ulusal düzeyde seçimler gerçekleştirilememiştir. TM ile Devlet Yüksek Konseyi (DYK, High Council of State) arasında seçim yasalarının içeriği, yürütme erkinin yetki paylaşımı ve geçiş sürecinin uzunluğu gibi başlıklarda derin görüş ayrılıkları sürmektedir. Özellikle Bingazi'nin kontrol ettiği kaynakların dağılımından vazgeçmeden seçime gitme arayışı, takvim esaslı her girişimi geciktirici etki üretmiştir.⁷

Buna karşın yerel düzeyde belirli bir ilerleme kaydedilmiş; özellikle ülkenin doğu, orta ve güney bölgelerini kapsayan 16 belediyede 18 Ekim 2025'te seçimler gerçekleştirilmiş ve görece yüksek bir katılım oranı yakalanmıştır.⁸ Bu tablo ulusal siyasi tıkanmaya rağmen tabanda seçim süreçlerine yönelik talebin devam ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte bazı belediyelerde seçimlerin askıya alınması ve silahlı grupların sandık süreçlerine müdahale girişimleri yerel düzeyde de kırılganlığın sürdüğünü ortaya koymaktadır.

Trablus'ta UBH içindeki dengeler de 2025 boyunca dalgalanma göstermiştir. Başkentteki farklı milis grupları arasında güç paylaşımı hükümetin günlük işleyişini doğrudan etkileyen bir faktör olmaya devam etmiştir. Mayıs'ta önde gelen bir milis komutanının suikast sonucu öldürülmesi, başkent çevresinde silahlı gruplar arasındaki rekabeti tırmandırmış; yaz ayları boyunca devam eden gerilim, Türkiye'nin de teşvik ettiği uzlaşma görüşmeleri sonucunda kısmen yatıştırılabilmektedir.⁹

⁵ "Libya, December 2025 Monthly Forecast", Security Council Report, 30 Kasım 2025, <https://www.securitycouncil-report.org/monthly-forecast/2025-12/libya-64.php>, (Erişim tarihi: 8 Aralık 2025).

⁶ Tetteh, "Remarks to the Security Council on the Situation in Libya".

⁷ "Libya, December 2025 Monthly Forecast".

⁸ "Libya, December 2025 Monthly Forecast".

⁹ Samy Amgdy, "Rocket Hits Near UN Headquarters in Libya During Envoy's Security Council Briefing", AP News, 22 Ağustos 2025.

DIŞ POLİTİKA ANGAJMANLARI

Libya'nın dış ilişkileri 2025'te de büyük ölçüde BMGK gündemi üzerinden Şekillenmiştir. BMGK'nin 3 Eylöl tarihli basın açıklamasında ülkenin kırılğan güvenlik ortamı ve siyasi sürecin tıkanmasına dikkat çekilmiş; UNSMIL'in görev süresi yol haritası ile uyumlu olacak Şekilde uzatılmıştır.¹⁰ BMGK'deki tartışmalarda yabancı savaŐçılar ve paralı askerlerin ülkeden çekilmesi, petrol gelirlerinin Şeffaf kullanımı ve birleşik bir bütçe hazırlanması ana temalar olarak öne çıkmıştır.

ABD, Fransa, İtalya ve Birleşik Krallık başta olmak üzere Batılı aktörler 2025 boyunca Libya'da seçimlerin yapılması, göç akımlarının kontrol edilmesi ve enerji arz güvenliğinin korunması ekseninde ortak bir söylem geliştirmiştir.¹¹ Ancak enerji ve altyapı projeleri üzerindeki ekonomik rekabet bu ülkelerin sahadaki pozisyonlarını farklılaŐtırmaya devam etmektedir.

Bölgesel aktörler açısından bakıldığında Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin doğu bloku ve Hafter ile kurduğu yakın ilişki sürerken Türkiye ve Katar ise BM'nin kolaylaştırıcılığında yürütölen diyalog sürecine destek veren pozisyonlarını korumuştur. Nitekim Aralık'ta Doha'da icra edilen Türkiye-Katar Yüksek Stratejik Komite toplantısının sonuç bildirgesinde Libya'da "Libyalıların öncölüğünde ve BM himayesinde yürütölen siyasi sürece destek" vurgusu yinelenmiştir.¹²

Uluslararası finans kuruluşları da Libya'ya yönelik değerlendirmelerinde siyasi sürecin geleceği ile ekonomik görünüm arasındaki bağlantıyı net Şekilde ortaya koymaktadır. IMF ve Dünya Bankası raporları siyasi bölünmenin sürmesinin mali disiplin ve yapısal reformlar açısından kritik bir engel oluşturduğunu vurgulamaktadır.¹³

İDARİ YAPI VE EKONOMİK GELİŞMELER

İdari yapı bakımından 2025'te de en belirgin sorun mali ve ekonomik kurumların fiilen ikiye bölünmüş olmasıdır. Merkez Bankası'nın (CBL) teknik düzeyde birleŐtirilmesine dönük girişimlere rağmen doğu ve batıda farklı bütçe uygulamalarının sürmesi, tek bir ulusal mali çerçeve oluşturulmasını engellemektedir. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) 2025 Madde IV Konsültasyonu ve aynı yılın Kasım'ında yayımlanan heyet sonuç bildirimini, siyasi bölünmenin kamu harcamalarını kontrol etmeyi zorlaŐtırdığını ve bütçe Őeffaflığını ciddi biçimde erozyona uğrattığını vurgulamaktadır.¹⁴

10 "Security Council Press Statement on Libya", BMGK Basın Açıklaması, 3 Eylöl 2025, <https://press.un.org/en/2025/sc16161.doc.htm>, (Erişim tarihi: 8 Aralık 2025).

11 "Strategic Review of the United Nations Support Mission in Libya", U.N. Security Council, 30 Eylöl 2025, <https://docs.un.org/en/S/2025/611>, (Erişim tarihi: 30 Aralık 2025).

12 "Türkiye Cumhuriyeti ile Katar Devleti Arasında Yüksek Stratejik Komite On Birinci Toplantısına İlişkin Ortak Bildiri", T.C. Dışişleri Bakanlığı, 22 Ekim 2025, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-ile-katar-devleti-arasin-da-yuksek-stratejik-komite-on-birinci-toplantisina-iliskin-ortak-bildiri-22-10-2025.en.mfa>, (Erişim tarihi: 10 Aralık 2025).

13 *Libya Economic Monitor: Spring 2025*.

14 *Libya: 2025 Article IV Consultation – Press Release; Staff Report*, (IMF, Washington DC: 2025).

IMF'nin değerlendirmelerine göre 2025'te petrol üretimindeki artış sayesinde Libya ekonomisinde yüksek fakat dalgalı bir büyüme beklenmekte ancak yüksek kamu harcamaları ve sübvansiyonlar nedeniyle mali ve cari açıklar yüksek seviyede seyretmektedir.¹⁵ Dünya Bankası'nın *Libya Economic Monitor: Spring 2025 - Redefining the Role of State-Owned Enterprises in Libya* başlıklı raporu da benzer şekilde hidrokarbon sektörüne aşırı bağımlılığın sürdüğünü, devlet şirketlerinin ekonomideki ağırlığının özel sektörün gelişmesini engellediğini ve kurumsal zafiyetlerin yatırım iklimini zayıflattığını ortaya koymaktadır.¹⁶

Altyapı, sağlık ve eğitim alanlarında ise 2025'te kısmi bir iyileşme gözlenmiştir. Özellikle Trablus ve Misrata gibi büyük şehirlerde elektrik şebekesinin iyileştirilmesi, yol ve liman projelerinin yeniden başlatılması ve bazı kamu hastaneleri ile okulların tadilatı için ek kaynak ayrılmıştır. Buna karşın ülkenin güney bölgelerinde kamu hizmetlerine erişim sınırlı kalmakta; bu durum bölgesel eşitsizlikleri ve dışlanmışlık algısını beslemektedir.¹⁷

GÜVENLİK DURUMU

2025'te Libya'nın güvenlik ortamı, geniş ölçekli cephe savaşlarının yaşanmadığı ancak milis şiddeti, organize suç ve terör tehdidinin devam ettiği bir "negatif barış" niteliğinde kalmıştır. Trablus ve çevresinde farklı silahlı gruplar arasındaki rekabet, hükümet binaları ve kritik altyapının güvenliğini doğrudan etkileyen bir faktör olmaya devam etmiştir. Mayıs'ta yaşanan suikast ve sonrasında artan çatışmalar başkentteki milis dengelerinin ne kadar kırılğan olduğunu göstermiştir.¹⁸

Libya'nın doğusunda Halife Hafter komutasındaki Libya Ulusal Ordusu (LNA), Rusya ile iş birliği içinde askeri kapasitesini sürdürmüştür. BMGK raporları Rus yapımı silah sistemlerinin ve danışmanların LNA saflarında varlığını koruduğunu, bu durumun ateşkes rejimini kırılğan kıldığını ortaya koymaktadır.¹⁹

5+5 Ortak Askeri Komitesi 2025 boyunca cephe hatlarının yeniden açılmasını engelleme ve Sirte eksenli gerilimi yönetme konusunda sınırlı da olsa işlev görmüştür. Ancak milis güçlerin silahsızlandırılması, yeniden entegrasyon ve güvenlik sektörü reformu gibi kritik başlıklarda kayda değer ilerleme sağlanamamıştır. Zira siyasi aktörler bu süreçlerin kendi güç dengelerini zayıflatmasından endişe duymaktadır.

Göç ve sınır güvenliği bağlamında Libya, Afrika'dan Avrupa'ya yönelen düzensiz göç akımlarının en önemli geçiş güzergahlarından biri olmaya devam etmiştir.

¹⁵ "IMF Staff Concludes Visit to Libya", IMF Basın Açıklaması No. 25/376, 14 Kasım 2025, <https://www.imf.org/en/news/articles/2025/11/14/pr-25376-libya-imf-staff-concludes-visit>, (Erişim tarihi: 8 Aralık 2025).

¹⁶ *Libya Economic Monitor: Spring 2025*.

¹⁷ *Libya Economic Monitor: Spring 2025*.

¹⁸ Amgdy, "Rocket Hits near UN Headquarters in Libya during Envoy's Security Council Briefing".

¹⁹ "Security Council Press Statement on Libya", BMGK Basın Açıklaması, 3 Eylül 2025, <https://press.un.org/en/2025/sc16161.doc.htm>, (Erişim tarihi: 8 Aralık 2025).

AB'nin deniz misyonları ve ikili anlaşmalar yoluyla Libya sahil güvenlik birimlerine sağladığı sınırlı destek ise insan kaçakçılığı ağlarının ortadan kaldırılması için yeterli olmamış; bazı milis gruplarının hem sahil güvenliği hem de kaçakçılık faaliyetlerini aynı anda kontrol ettiği yönündeki iddialar 2025 boyunca gündemde kalmıştır.²⁰

TÜRKİYE-LİBYA İLİŞKİLERİ

Türkiye açısından Libya dosyası 2025'te de Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması, enerji güvenliği, Afrika açılımı ve savunma sanayii ihracatı bakımından stratejik önemini korumuştur. 2019 tarihli güvenlik iş birliği anlaşması ve deniz yetki mutabakatı, Ankara-Trablus hattının kurumsal temelini oluşturmaya devam etmektedir.

2025'te ikili ilişkilerde öne çıkan gelişmelerin başında 25 Haziran'da TPAO ile NOC arasında imzalanan jeolojik ve jeofizik çalışma mutabakatı gelmektedir.²¹ Bu mutabakat Libya açıklarında dört deniz alanında ortak çalışmalar yapılmasını öngörmekte; anlaşma hem NOC'nin resmi açıklamasına hem de uluslararası basına yansımıştır. Bu adım Türkiye'nin Libya enerji sektöründeki varlığını derinleştirme ve Doğu Akdeniz'de elini güçlendirme çabası olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye 2025 boyunca Trablus merkezli UBH ile üst düzey temaslarını sürdürmüş; ekonomik iş birliği, müteahhitlik projelerinin yeniden canlandırılması, savunma sanayii ürünlerinin tedariki, eğitim ve sağlık alanlarında ortak projeler gündeme gelmiştir. Öte yandan Ankara son dönemde Bingazi ve Libya'nın doğusundaki aktörlerle de temaslarını artırmış; böylece bu ülkenin bütün coğrafyasıyla ilişki kurmaya dönük daha kapsayıcı bir yaklaşım benimsemiştir.²²

Sonuç olarak 2025, Libya açısından ne kapsamlı bir çözüm yılı ne de büyük ölçekli bir çatışma yılı olmuştur. Siyasi süreçte ulusal seçimlerin gerçekleştirilememesi ve ikili yürütme yapısının sürmesi ülkeyi bir belirsizlik rejimine mahkum etmektedir. Buna rağmen yerel düzeyde yapılan belediye seçimleri tabanda demokrasiye ve seçimlere yönelik talebin canlı kaldığını göstermektedir.

Ekonomik alanda petrol üretimindeki artış sayesinde yakalanan büyüme kısa vadede nefes aldırır da kurumsal zafiyetler, yolsuzluk, devlet şirketlerinin ekonomideki baskın rolü ve bütçe şeffaflığının yokluğu nedeniyle sürdürülebilir bir kalkınma perspektifine dönüşmemiştir. IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların raporları özel sektörün önünü açacak yapısal reformların hayata geçirilmesi gereğine işaret etmektedir.²³

20 "Libya", Security Council Report, 2025 arşivi.

21 "NOC Signs MoU with Turkish TPAO", NOC, 25 Haziran 2025, <https://noc.ly/en/noc-signs-mou-with-turkish-tpao>, (Erişim tarihi: 8 Aralık 2025).

22 "Turkish, Libyan National Oil Companies to Begin Exploration at 4 Sites in Libya", Anadolu Ajansı Enerji Haberleri, 25 Haziran 2025.

23 "IMF Staff Concludes Visit to Libya", IMF Basın Açıklaması No. 25/376, 14 Kasım 2025, <https://www.imf.org/en/news/articles/2025/11/14/pr-25376-libya-imf-staff-concludes-visit>, (Erişim tarihi: 8 Aralık 2025).

Güvenlik açısından bakıldığında, milislerin varlığı Libya'daki ateşkesi kırılgan bir durumda tutmakta, güvenlik unsurlarının geliştirilmesi için gerekli olan siyasi iradenin oluşmasını zorlaştırmaktadır. Türkiye ve diğer bölgesel aktörler bakımından Libya 2025'te de enerji, güvenlik ve diplomasi eksenlerinde stratejik bir dosya olmayı sürdürmüştür. Önümüzdeki dönemde belirleyici soru seçimlerin ne zaman yapılacağından ziyade seçimlerin nasıl bir siyasi düzen üreteceği ve bu düzenin sahadaki silahlı ve siyasi aktörler tarafından ne ölçüde kabul edileceği olacaktır.

| KRONOLOJİ: TÜRKİYE-LİBYA İLİŞKİLERİ | |
|-------------------------------------|--|
| 12 Mayıs | Trablus'ta önde gelen bir milis komutanının suikast sonucu öldürülmesi sonrasında başkentte silahlı gruplar arasında çatışmalar yaşandı ve kriz yaz ayları boyunca devam etti. |
| 16 Nisan | IMF, 2025 Madde IV Konsültasyonu kapsamında yayımladığı bildirisinde siyasi bölünmenin kamu maliyesi ve yapısal reformlar üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekti. |
| 25 Haziran | TPAO ile NOC arasında Libya açıklarındaki dört deniz alanında jeolojik ve jeofizik çalışmalar yapılmasına yönelik mutabakat muhtırası imzalandı. |
| 30 Haziran | Dünya Bankası, <i>Libya Economic Monitor: Spring 2025</i> başlıklı raporunu yayımlayarak Libya'da petrol üretimindeki artışa rağmen yapısal sorunların sürdüğünü vurguladı. |
| 21 Ağustos | UNSMIL Özel Temsilcisi Hanna S. Tetteh, Libya'ya ilişkin yeni siyasi yol haritasını BMGK'ye sundu. |
| 3 Eylül | BMGK, Libya'daki kırılgan güvenlik ortamı ve siyasi tıkanmaya dikkat çeken bir basın açıklaması yaptı. |
| Ekim | Libya'nın doğu, orta ve güney bölgelerinde 16 belediyede yerel seçimler gerçekleştirildi; bazı bölgelerde ise güvenlik gerekçesiyle seçimler askıya alındı. |
| 25 Ekim | Türkiye-Katar Yüksek Stratejik Komite toplantısı sonuç bildirgesinde Libya'da Libyalıların öncülüğünde ve BM'nin himayesinde yürütülen siyasi sürece ortak destek vurgusu yapıldı. |
| 7 Kasım | Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Libya Başbakanı Abdülhamid Dibeybe arasında enerji ve Doğu Akdeniz iş birliğinin ele alındığı bir görüşme gerçekleştirildi. |
| 14 Kasım | IMF, Libya ziyaretinin ardından yayımladığı basın açıklamasında artan petrol üretimine rağmen yüksek kamu harcamaları nedeniyle mali ve cari açıkların sürdüğünü kaydetti. |

TÜRKİYE'NİN İSRAİL-FİLİSTİN SİYASETİ

MUHAMMED HÜSEYİN MERCAN

Türkiye'nin İsrail-Filistin hattında 2025'te meydana gelen gelişmelere yönelik siyasetini şekillendiren en önemli başlık Gazze'deki soykırımın sona erdirilmesi ve ateşkesin sağlanmasıydı. İşgal ordusunun hedef gözetmeksizin sürdürdüğü saldırılar karşısında uluslararası toplumun sessizliği ve eylemsizliğini yüksek sesle eleştirerek hızlı bir aksiyon alınması çağrısında bulunan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve diğer karar alıcılar Filistinlilerin haklarının korunması ve Tel Aviv'in müeyyideye tabi tutulması için yoğun diplomasi trafiğini bir önceki senede olduğu gibi 2025'te de devam ettirdiler.

ABD Başkanı Donald Trump'ın yemin ederek göreve başlamasının ardından Gazze'de ateşkesin sağlanma ihtimalinin kuvvetlenmesi Ankara'nın da Washington'a yönelik çağrılarının artmasını beraberinde getirdi. Tüm dünya genelinde İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'yu durdurabilecek yegane isim Trump olduğu yönündeki kabulün somut yansıması 19 Ocak'ta Siyonist yönetim ile Hamas arasında varılan mutabakatla görüldü. Türkiye'nin anlaşmadan memnuniyetini dile getirdiği bu önemli gelişme sonrasında Ankara başlattığı seferberlikle Gazzelilerin yaralarının sarılması konusunda önemli inisiyatifler aldı. AFAD ve Kızılay başta olmak üzere tüm ilgili kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) eş güdüm içinde çalışması neticesinde Gazze'ye kayda değer miktarda insani yardım transferi sağlandı. Her ne kadar Türkiye, Gazze'deki ateşkesin sürdürülebilir kılınması yönünde çeşitli adımlar atsa ve çağrılarını yinelese de Netanyahu ve kabinesinin provokatif söylemleri ve işgal ordusunun ateşkes kurallarını defaten ihlal etmesi nedeniyle Mart'ta Gazze'deki durum tekrar eski haline döndü. İnsani yardımların girişini engelleyen ve Gazze'yi ilhak stratejisinden taviz vermeyen Siyonist kabine, bölgede istikrarın sağlanabilmesine imkan tanıyacak yolları büyük oranda tıkadı.

Uluslararası platformlarda Gazze'deki soykırım ve Filistin'in bağımsızlık hakkını her daim en üst perdeden seslendiren Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Hakan Fidan soruna kalıcı bir çözüm bulunabilmesi için özellikle Avrupalı mevkidaşları ve Arap ülkelerinin yöneticileriyle yakın teması sürdürdüler. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin iki devletli çözüme yönelik desteğini yinelerken 1967 sınırları temelinde başkenti Doğu Kudüs olan Filistin devletinin tanınması gerektiğini sıklıkla vurguladı. Bu minvalde Filistin devletini tanıyan tüm ülkelere teşekkür eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ankara'nın pozisyonunu net bir şekilde ortaya koydu.

Birleşmiş Milletler (BM), İslam İşbirliği Teşkilatı ve Arap Birliği bünyesindeki toplantılarda yapıcı ve kararlı adımların atılması hususunda güçlü bir duruş sergileyen Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Fidan özellikle Amerikan yönetimini daha fazla sorumluluk almaya davet etti. Ayrıca ABD tarafından Gazzelilerin tehcirini de öngören planların dolaşıma girmesi üzerine Türkiye tarafından bu husus kati surette reddedildi. Bu süreçte Cumhurbaşkanı Erdoğan, Gazze, Batı Şeria ve Doğu Kudüs ayrımı yapmaksızın tüm Filistin'in Filistinlilere ait olduğunun altını çizdi.

BM Genel Kurulunun 80. dönem toplantıları münasebetiyle New York'ta yoğun ve etkin bir diplomasi trafiği yürüten Cumhurbaşkanı Erdoğan, Genel Kurul toplantısında verdiği mesajlarla tüm dünyanın ivedilikle harekete geçmesi gerektiğini hatırlattı. Tel Aviv'in sadece Ortadoğu bölgesinin istikrarı için değil aynı zamanda küresel barış için de tehdit oluşturduğunu vurgulayarak Siyonist yönetime karşı sessiz kalınmaması gerektiğine işaret etti. Genel Kuruldaki hitabın yanında BM marjındaki toplantılar ve ikili görüşmelerde de Gazze'yi ve Tel Aviv'in saldırgan tutumunu gündeminde tutan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Trump'ın öncülüğünde düzenlenen Gazze zirvesine katılarak ateşkesin sağlanmasına yönelik somut hamlelerin yapılması konusunda toplantıda belirleyici bir rol üstlendi. Trump'ın yanı sıra Endonezya, Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Ürdün, Pakistan ve Mısır yetkililerinin de katıldığı toplantı Gazze için umutları yeşerten önemli bir dönüm noktası olarak kayda geçti.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Gazze'deki soykırımın sonlanmasına yönelik çabaları 9 Ekim'de taraflar arasında varılan mutabakatla zirveye ulaştı. ABD, Türkiye, Mısır ve Katar'ın katkılarıyla rehinelere bırakılması ve ateşkesin sağlanması hususunda Hamas ve İsrail arasındaki uzlaşmadan ötürü Cumhurbaşkanı Erdoğan büyük bir mutluluk duyduğunu ifade etti. Bunun yanı sıra ateşkesin sürdürülebilir ve kalıcı hale gelmesi için Türkiye'nin önemli bir rol üstleneceğini ve üzerinde mutabık kalınan hususların hayata geçirilmesini yakından takip edeceklerini vurguladı. Nitekim Dışişleri Bakanlığının resmi internet sitesinden yapılan açıklamada da ateşkesin uygulanması için Türkiye'nin katkı ve desteğinin süreceği belirtildi. Her şeyden evvel Türkiye ilk olarak Gazze'nin yeniden inşası ve insani yardımlara ağırlık vereceğinin sinyallerini verirken Dışişleri Bakanı Fidan Şarm el-Şeyh'te mutabakata varılan

hususların detaylarına değinerek Türkiye'nin süreçte ara buluculuk yaptığını fakat diğer devletlerle birlikte Türkiye'nin garantör bir pozisyona sahip olmadığını ifade etti. Bununla birlikte Dışışleri Bakanı Fidan Türkiye'nin gerektiğinde garantör devlet pozisyonu olarak hareket edeceğini ve bölgedeki barışın sağlanması için asker de gönderebileceğini belirterek uluslararası topluma güçlü bir mesaj ilettili.

Ateşkesin korunması ve Gazze'nin inşası için aktif diplomasi yürüten Türkiye özellikle Hamas ile gerçekleştirdiği görüşmelerde sahada ortaya çıkabilecek olumsuzlukları da en aza indirmeye çalıştı. Ateşkes sürecinde önemli bir rol üstlenen MİT Başkanı İbrahim Kalın da Doha'da ve Şarm el-Şeyh'teki görüşmelerde yer alarak ateşkes giden süreci kolaylaştıran önemli isimlerden biri olarak öne çıktı.

Soykırımın en başından itibaren Netanyahu hükümetinin agresif yayılmacı stratejisine karşı bütüncül ve tutarlı bir siyaset izleyen Ankara, Tel Aviv'in bölgeyi istikrarsızlaştıran tüm eylemlerini de sert bir dille kınadı. Batı Şeria'daki yeni yerleşim yeri ilanları, işgal ordusunun Lübnan, Suriye, Yemen, İran ve Katar'a düzenlediği saldırılar İsrail'in küresel barış ve istikrara oluşturduğu tehdit bağlamında örnek olarak gösterildi. Filistinlilerin haklarının savunulması ve Siyonist kabinenin saldırganlığının durdurulması için Uluslararası Adalet Divanındaki yargılama süreci başta olmak üzere tüm platformlarda Ankara'nın üzerine düşen sorumlulukları yerine getireceği Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Dışışleri Bakanı Fidan başta olmak üzere yetkili isimlerce 2025'te de mütemadiyen zikredildi.

| KRONOLOJİ: TÜRKİYE'NİN İSRAİL-FİLİSTİN SİYASETİ | |
|---|---|
| 15 Ocak | Türkiye; İsrail ve Hamas arasında imzalanan ateşkesi memnuniyetle karşıladı. |
| 10 Şubat | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Gazzelilerin yerinden edilmesini öneren "Trump planı"nı sert bir dille eleştirdi. |
| 23 Eylül | Cumhurbaşkanı Erdoğan BM 80. Genel Kurulunda konuşmasını gerçekleştirdi. |
| 24 Eylül | Cumhurbaşkanı Erdoğan BM Genel Kurulu marjında Gazze konulu toplantıya katıldı. |
| 30 Eylül | Cumhurbaşkanı Erdoğan Gazze Ateşkes Planı için Türkiye'nin katkıda bulunacağını ifade etti. |
| 9 Ekim | Türkiye; Hamas ve İsrail arasında Şarm el-Şeyh'te yürütölen ateşkes görüşmelerinin olumlu sonuçlanmasını memnuniyetle karşıladı. |
| 31 Ekim | Cumhurbaşkanı Erdoğan TRT World Forum'da İsrail'in Gazze soykırımından ötürü başta Lahey Adalet Divanı olmak üzere Türkiye'nin tüm kurum ve kuruluşlara başvuracağını açıkladı. |
| 9 Aralık | Dışışleri Bakanı Fidan Türkiye'nin Gazze'de sorumluluk almaktan kaçınmayacağını ilan etti. |
| 11 Aralık | Dışışleri Bakanı Fidan Türkiye'nin gerekirse Gazze'ye asker gönderebileceğini belirtti. |

TÜRKİYE-İRAN İLİŞKİLERİ

İSMET HORASANLI

GİRİŞ

2025'te Ankara-Tahran ilişkileri ağırlıklı olarak Tahran-Tel Aviv gerilimi ve ona bağlı gelişmeler ekseninde şekillenmiştir. Bu doğrultuda İran ve İsrail arasında meydana gelen, literatüre “12 gün savaşı” olarak geçen çatışma etkili olmuştur. Esasında söz konusu savaş sadece iki ülke ilişkilerini değil aynı zamanda bütün dünya gündeminin de en önemli gelişmelerinden biri olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra iki ülke ilişkilerini etkileyen bir diğer mesele başta Suriye ve Irak olmak üzere bölgede meydana gelen gelişmeler olmuştur. Türkiye ve İran bölgenin en köklü iki ülkesi olmaları hasebiyle çevresinde meydana gelen gelişmelerden doğal olarak etkilenmektedir. Diğer taraftan iki ülkenin sınır komşuları olması nedeniyle ikili ilişkiler devamlılık arz etmektedir.

İKİLİ İLİŞKİLER

Türkiye ve İran'ın uzun kara sınırına sahip iki komşu olması, nüfuslarının büyük çoğunluğunun Müslüman olması ve ayrıca dikkate değer ortak tarihi ve kültürel değerlere sahip olmaları sık resmi temaslara da zemin oluşturmaktadır. Nitekim Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve İran Cumhurbaşkanı Mesut Pezeşkiyan 2025 içerisinde hem Ramazan Bayramı hem de Kurban Bayramı'nda telefon görüşmeleri gerçekleştirip bayramlaşmıştır. Bu iki görüşmede ayrıca ikili meselelere değinildiği de açıklanmıştır.²⁴

Benzer şekilde 2025 yılı “Türkiye ve İran Kültür Yılı” olarak ilan edilmiş ve bu bağlamda yıl boyunca çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. 14 Ekim'de Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Senfoni Orkestrası Ada Ankara Salonu'nda İranlı şair Hafız Şirazi'yi

²⁴ Mümin Altaş ve Merve Yıldızalp, “Cumhurbaşkanı Erdoğan Liderlerle Bayramlaştı”, Anadolu Ajansı, 4 Haziran 2025.

anma töreni düzenlenmiştir. Törene Türkiye Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy, İran Kültür ve İslami İrşad Bakanı Abbas Salihî katılmıştır. Kültür ve Turizm Bakanı Ersoy konuşmasında “Bizler burada yalnızca büyük bir şairi, düşünürü ve bilgeyi anmak için değil, aynı zamanda Türkiye ile İran'ı yüzyıllardır birbirine bağlayan bu kadim mirası sanatın evrensel diliyle geleceğe taşımak için bir aradayız” ifadesini kullanmıştır.²⁵

Siyaset arenasında da ikili ilişkiler açısından önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan 30 Kasım'da Tahran'a bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bu kapsamda İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan, Dışişleri Bakanı Abbas İrakçi, Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Ali Laricani ve Meclis Başkanı Muhammed Bakır Galibaf ile görüşmüştür. Görüşme sonrasında Fidan ve İrakçi bir basın toplantısı düzenleyip önemli açıklamalarda bulunmuştur.²⁶ Yapılan açıklamalara göre halihazırda Türkiye ile İran arasında sayısı 3 olan geçiş kapısının 5'e yükseltilmesi planlanmıştır. Dördüncü kapı olarak Gelincik-Kuze Reş Sınır Kapısı'nın yakında açılacağı ve beşinci olarak Çaldıran-Çilli kapısının işlemlerinin hızlandırıldığı da açıklanmıştır. Ayrıca İran'ın Ankara, İstanbul ve Trabzon'a ek olarak Van'da dördüncü başkonsoloslunun açılacağı da bu toplantının akabinde duyurulmuştur.²⁷

2025'te iki ülke ticaretinde de önceki yıla nazaran artış söz konusu olmuştur. Nitekim verilere göre ilk altı ayda iki ülke arasındaki ticaret hacmi 7 milyar dolara ulaşmıştır. Böylece Türkiye, İran'ın en büyük üçüncü ticaret ortağı olmuştur.²⁸ Ek olarak Türkiye, İran'dan yıllık 10 milyar metreküp doğal gaz ithal etmektedir.²⁹ Dışişleri Bakanı Fidan'la birlikte yaptığı basın açıklamasında İran Dışişleri Bakanı İrakçi ülkesinin iki ülke arasındaki doğal gaz anlaşmasını uzatmaya hazır olduklarını belirtmiştir.

BÖLGESEL GELİŞMELER

2025'te sadece bölgenin değil belki de dünyanın gündemini en çok meşgul eden konulardan biri İsrail'in 13 Haziran'da İran'a başlattığı saldırı ve sonrasında iki ülke arasında meydana gelen 12 gün savaşı olmuştur. Söz konusu savaşla birlikte iki ülke örtülü olarak sürdürdüğü gerilimi doğrudan çatışmaya dönüştürmüştür.

12 gün süren savaşta İsrail elektronik harp, hava gücü ve sahadaki casusluk unsurlarından yararlanarak karma bir savaş yürütmüştür. Saldırının gerçekleştiği gün

25 “Bakan Ersoy: Bu Yılın Türkiye-İran Kültür Yılı Olarak Kutlanmasına Karar Verildi”, TRT Haber, 14 Ekim 2025.

26 Mustafa Melih Ahışalı, Gökhan Çeliker ve Can Efesoş, “Bakan Fidan: Amacımız İran'ın Uluslararası Hukuk Çerçevesinde, Sorunun Çözümüyle Beraber Yaptırımlardan Kurtulması”, Anadolu Ajansı, 30 Kasım 2025.

27 “Evelin Sefer-i Yek Vezir-i Harice be Tehran Baad ez Gozešt-i 5 Mah ez Ceng/Fidan der Talar-i Ayna/Van Mahalle Çeharomin Konsolgeriyi İran”, Asriran, 30 Kasım 2025, asriran.com/004h5F, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

28 “Peyam-i Aslıy Sefer-i Fidan be Tehran”, ISNA, 4 Aralık 2025, isna.ir/xdVyzm, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

29 “İran-Türkiye Doğalgaz Anlaşmasının Uzatılmasına Dair Sorunlar”, T.C. Ticaret Bakanlığı, 24 Şubat 2021, <https://ticaret.gov.tr/blog/ulkelerden-ticari-haberler/iran/iran-turkiye-dogalgaz-anlasmasin-uzatilmasinda-dair-sorunlar>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

Cumhurbaşkanı Erdoğan bir bildiri yayımlayarak “Netanyahu yönetimi pervasız, saldırgan ve hukuk tanımaz eylemleriyle bölgemiz ve tüm dünyayı felakete sürüklemeye gayretindedir” ifadesini kullanmıştır.³⁰

Türkiye bununla da yetinmeyip aktif bir şekilde diplomasi yürütmüş, savaşın bir an evvel bitmesi ve diplomasi masasına dönülmesi çağrısında bulunmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan bu savaş boyunca başta ABD Başkanı Donald Trump ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin olmak üzere dünya liderleriyle de görüşmeler yaparak barışın sağlanması için çaba göstermiştir. Türkiye'nin bu süreçte en çok endişe duyduğu husus ise “bölgenin güvenliği ve istikrarı” olmuştur. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın gerçekleştirdiği bütün görüşmelerde özellikle bu konu ön plana çıkarılmıştır.³¹

Türkiye'nin bu tutumu “bölgesel sahiplenme” politikası doğrultusunda gerçekleşmektedir. Zira Türkiye geliştirdiği bu politika kapsamında ulusal sınırların ötesinde bölgeye duyulan aidiyet hissinin güçlendirilmesi ve güvenliğinin sağlanması için kolektif bir çaba gösterilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Türkiye tam da bu noktada İsrail'in sadece İran'a değil diğer bölge ülkelerine gerçekleştirdiği saldırılara da açıkça karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, İsrail'in yaşadığı bölgeye duyduğu aidiyet hissini de sorgulamaktadır.

Son dönemlerde meydana gelen olaylar çerçevesinde özellikle 2024'ün sonlarından bu yana çarpıcı gelişmeler yaşanmıştır. Bir yandan Suriye'de parlamento seçimlerinin yapılması ve Anayasa'nın onaylanması gibi gelişmeler yaşanırken diğer yandan iç ayaklanmalar ve İsrail'in saldırıları gibi gerilimler de yaşanmıştır. Bütün bu gelişmeler yaşanırken Ankara, Suriye'deki olayları yakından takip etmiş, gerektiğinde diplomatik mecralardan sürece müdahil olmuştur. Tahran'ın gelişmelere tepkisi ise ağırlıklı olarak bildirimler yayımlamakla sınırlı kalmıştır. Suriye'nin aksine Irak'taki gelişmelerde ise Tahran'ın oldukça aktif olduğu görülmektedir. Nitekim Kasım'da yapılan parlamento seçimleri öncesinde pek çok İranlı yetkili Irak'a ziyaret gerçekleştirmiştir.

Irak'ta mevcut seçim sistemi nüfuz sahibi bazı kesimlerin avantaj sağlamasına imkan tanımaktadır. Irak'taki nüfuz sahibi pek çok figürün İran'la oldukça iyi ilişkilere sahip olduğu da bilinen bir gerçektir. Nitekim seçim sonuçları da İran'a yakın cenahların lehine bir tablonun ortaya çıktığını göstermektedir.

Son gelişmelerden de anlaşılmaktadır ki Suriye'de Türkiye'ye yakın bir siyasi düzen güçlenirken Irak'ta İran yanlısı grupların ağırlık kazanması söz konusudur. Dolayısıyla İran'ın Suriye'de Türkiye'yle danışarak hareket etmesi gerektiği gibi Türkiye de Irak konusunda İran'ı görmezden gelmemelidir. Ayrıca bu iki bölgesel aktör

30 “Cumhurbaşkanı Erdoğan İsrail'in İran'a Yönelik Saldırılarına Tepki”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 13 Haziran 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogandan-israilin-irana-yonelik-saldirilarina-tepki>, (Erişim Tarihi: 18 Kasım 2025).

31 “Cumhurbaşkanı Erdoğan Liderlerle İsrail ile İran Arasındaki Çatışmayı Görüştü”, Anadolu Ajansı, 15 Haziran 2025.

dışında Irak'ta ABD'nin ve Suriye'de ise İsrail'in oldukça etkin olduğunu da vurgulamak gerekir.

Zengezur Koridoru da Türkiye ve İnan ilişkilerindeki dinamiklerden birini oluşturmaktadır. 8 AĞustos'ta ABD'nin ev sahipliğinde Beyaz Saray'da Azerbaycan ve Ermenistan arasında bir barış anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmaya göre Uluslararası Barış ve Refah için Trump Yolu (Trump Route for International Peace and Prosperity, TRIPP) olarak adlandırılan koridordan demir ve kara yolları, enerji ve iletişim hatlarının geçişi sağlanacaktır. Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan'ın yaptığı açıklamaya göre güzergah Ermenistan'da kurulacak bir Ermeni-Amerikan Şirketi aracılığıyla yap-iŐlet-devret modeliyle 49 veya 99 yıllığına iŐletilecektir.³²

Türkiye bu gelişmeyi son derece olumlu karŐımlarken İnan ise projeye karşı çıkmaktadır. Nitekim anlaşmanın sağlanmasından kısa süre sonra İnan dini lideri Hameney'in danıŐmanlarından Ali Ekber Vilayeti yaptığı açıklamayla koridorun bölge jeopolitiğini deĐiŐtireceĐini ve İnan'ın bu koridora engel olacağını belirtmiştir.³³ Ancak Rehberlik Ofisinin aksine İnan Cumhurbaşkanlığı ve Dışişleri Bakanlığından gelen açıklamalar daha pozitif yönde olup bahsi geçen anlaşmada Tahran'ın çekincelerinin de dikkate alındığı, İnan'ın aleyhine bir durumun söz konusu olmadığını vurgulamıştır.³⁴

ULUSLARARASI MESELELER

2025 yılı, İnan nükleer programıyla ilgili en yoğun yıllardan biri olmuştur. Bir yandan İsrail ve ABD, İnan'nın nükleer tesislerine saldırılar düzenlemiŐ diğer yandan da Almanya, İngiltere ve Fransa tetik mekanizmasını devreye sokmuŐtur. Tetik mekanizmasının devreye girmesiyle birlikte İnan'a Birleşmiş Milletler (BM) yaptırımlarının geri gelmesini sağlayan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (BMGK) altı kararı devreye girmiştir.³⁵ Çin ve Rusya gibi ülkeler yaptırımlara katılmayacaklarını açıklarken başta Avrupa lkeleri, ABD, Japonya ve Kanada gibi ülkeler ise yaptırımları uygulayacaklarını açıklamıştır.³⁶ Türkiye de BMGK kararları kapsamındaki yaptırımları uygulayacağını duyurmuŐtur.³⁷

32 Ruslan Rehimov, "Ermenistan Başbakanı Paşinyan: 'TRIPP için Ortak Ermeni-Amerikan Şirketi Kurulacak'", Anadolu Ajansı, 14 Kasım 2025.

33 "Vilayati: ba Rusya ya Bedon-e an Manei Rah Andazi Koridor-i Trump MiŐevim", Iran Wire, 9 AĞustos 2025, <https://tinyurl.com/46uhumsc>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

34 "Barrasi-ye VakoneŐ-i Makamat-e Iran ba Koridor Zengazur; az Bozorgnama-ye ta Takit bar Mamaneat az Ehdas an", Anadolu Ajansı, 8 AĞustos 2025, <https://tinyurl.com/md4aj4x2>, (Erişim tarihi: 5 Aralık 2025).

35 "EnteŐhar-e Fehrest Tahrimhay-e Sazman-e Melal Aleyhe İnan Bedon-e be Rozrasani; Tahrimhay-i İttihadiye-yi Avrupa ham BazgeŐ", Radio Farda, 29 Eylül 2025, <https://www.radiofarda.com/a/iran-sanctions-updateun-published-list-no-update/33543804.html>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

36 "Mokhalefet-i Çin ve Rusya ba Mekanizm-i Masha, ıkadr Mitavanad İcra-ye an ra Zaif Konad?/İddia-ye Huku ki-yi Iran dar Bare-ye Bela Eser Őodan Kataname-ye 2231 be cay Merasad?", Khabaronline, 22 Ekim 2025, khabaronline.ir/xp866, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

37 "Karar Sayısı: 10438", *Resmi Gazete*, 1 Ekim 2025, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/10/20251001M1.pdf>, (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

Türkiye, İran'ın nükleer programıyla ilgili istikrarlı bir tutum sergilemiştir. Türkiye nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanılması gerektiğini vurgulamakta ve barışçıl olmayan amaçlar doğrultusunda kullanılmasına da açıkça karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda nükleer silahların geliştirilmesi ya da nükleer silahlara sahip olunmasının engellenmesine yönelik önlemlerin sadece İran'a değil bütün ülkelere karşı uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Türkiye, İran'ın nükleer programı konusunda İsrail'le ve özellikle Batılı ülkelerle yaşadığı gerilimin ise esasen ve yalnızca müzakereler yoluyla çözülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Nitekim İran'ın nükleer programı meselesi üzerine İran ile Almanya, Fransa ve İngiltere arasında bakan yardımcılar düzeyinde yapılan toplantıya Türkiye ev sahipliği yapmıştır.³⁸

Türkiye'nin İran'a karşı BMGK kararlarıyla getirilen yaptırımlara katılmasının önemli bir hukuki nedeni bulunmaktadır. Türkiye, dış politikasında uluslararası hukuka uygun bir tutum sergilemekte ve bu bağlamda üyesi olduğu uluslararası kurumların kararlarını yerine getirmeye önem vermektedir. Kaldı ki BMGK'nin yaptırım kararları her bir BM üyesi devletin hukuken uymak zorunda olduğu kararlardır.

| KRONOLOJİ: TÜRKİYE-İRAN İLİŞKİLERİ | |
|------------------------------------|---|
| 3-4 Şubat | Türkiye ve İran arasında dışişleri bakan yardımcısı düzeyinde Ankara'da bir toplantı gerçekleşti ve bu toplantıda Suriye meselesi ele alındı. |
| 8 Şubat | Dışişleri Bakanı Fidan İranlı mevkidaşı Irakçı'yle telefon görüşmesi gerçekleştirdi ve bu görüşmede bölgesel meseleler tartışıldı. |
| 14-15 Temmuz | Cumhurbaşkanı Erdoğan, ABD Başkanı Trump, Rusya Devlet Başkanı Putin, İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan ve başta Suudi Arabistan olmak üzere pek çok diğer bölge ülke liderlerini arayarak "İsrail saldırılarının meşru olmadığını ve bölgeyi istikrarsızlaştırdığını" vurguladı. |
| 25 Temmuz | İran ile Fransa, Almanya ve İngiltere nükleer müzakerelerine Türkiye, İstanbul'da ev sahipliği yaptı. |
| 8 Ağustos | Beyaz Saray'da TRIPP imzalandı ve bu anlaşmayı İran Rehberlik Ofisi sert karşılarken Cumhurbaşkanlığı ise ılımlı açıklamalarda bulundu. |
| 14 Ekim | Türkiye-İran Kültür Yılı kapsamında Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Ada Ankara'da Hafız Şirazi anma töreni düzenledi. Törene Türkiye Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy ve İranlı mevkidaşı katıldı. |
| 30 Kasım | Dışişleri Bakanı Fidan Tahran'ı ziyaret etti. İki ülke arasında ek iki sınır kapısı ve Van'da dördüncü İran Başkonsolosluğunun açılacağı duyuruldu. |

38 Nihal Akden, "İstanbul'da Önemli Müzakereler: İran ve Avrupa Nükleer Faaliyetler için Bir Arada", Fokus+, 25 Temmuz 2025, <https://www.fokusplus.com/ozetle/istanbulda-onemli-muzakere-iran-ve-avrupa-nukleer-faaliyetler-i-cin-bir-arada>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

SİBEL DÜZ, TUNA AKPINAR

GİRİŞ

2025'te Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrinde olumlu bir hava esmiştir. 20 Ocak'ta Beyaz Saray'da ikinci kez başkanlık görevine başlayan Donald Trump, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile gerek yüz yüze gerekse telefon görüşmesi aracılığıyla birçok kez temasta bulunmuştur. Temaslar iki ülkenin dışişleri bakanları Hakan Fidan ve Marco Rubio arasında da yürütülmüştür. Bu süre zarfında taraflar arasında başta savunma ve ticaret alanlarında olmak üzere çeşitli iş birlikleri kurulmuş, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Beyaz Saray ziyaretinde Türkiye'ye yönelik yaptırımların (CAATSA) kaldırılması hakkında istişare yapılmıştır. Ayrıca 2025, Türkiye'nin askeri alanlarda ve çatışmalardaki ara bulucu rolüyle öne çıktığı bir yıl olmuştur. Öte yandan İsrail'in bölgedeki saldırgan tutumu, Gazze'de insani girişimlere yönelik engellemeleri ve yaşanan bölgesel krizler; bölgesel istikrar için sınıyıcı olmaya devam etmektedir.

TRUMP'IN İKİNCİ DÖNEMİ: TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERDE YENİ DÖNEM

4 Kasım 2024'te dönemin başkan yardımcısı olan Demokrat aday Kamala Harris'i seçimde mağlup eden Donald Trump 20 Ocak 2025'te dört yıl aradan sonra başkanlık koltuğuna geri dönmüştür. Mevcut Amerikan hegemonyasına tehdit olarak gördüğü Çin etkisine karşılık "Önce Amerika" politikasıyla dönemine agresif bir başlangıç yapan Trump ticaret savaşlarına yeni bir boyut getirmiş ve yeni gümrük vergileri uygulamaya başlamıştır. Türkiye ise bu süreçte en düşük tarife uygulanan ülkeler arasında yer almıştır.³⁹

39 "ABD Tarafından Açıklanan Yeni Gümrük Vergilerinde Türkiye Pozitif Ayrıştı", T.C. Ticaret Bakanlığı, 1 Ağustos 2025, <https://ticaret.gov.tr/haberler/abd-tarafından-acıklanan-yeni-gumruk-vergilerinde-turkiye-pozitif-ayristi>, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2025).

Başkan Trump'ın ilk döneminde Türk-Amerikan ilişkileri çeşitli diplomatik ve güvenlik kaynaklı gerilimler nedeniyle dalgalı bir seyir izlemiştir. Buna karşın ikinci dönemde Trump yönetimi ile Ankara arasındaki etkileşimin daha uyumlu bir çerçeveye oturduğu görülmektedir. Nitekim Trump, Ocak'ta Cumhurbaşkanı Erdoğan'a ilişkin açıklamasında kendisini "saygı duyduğu bir arkadaş" olarak nitelendirerek ikili ilişkilerde daha kişisel ve olumlu bir tonun öne çıktığını ifade etmiştir.⁴⁰ Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Başkan Trump, Haziran 2025'te NATO Liderleri Zirvesi kapsamında Hollanda'da ve Eylül'de Beyaz Saray'da olmak üzere iki defa yüz yüze görüşme gerçekleştirmiştir. Gerek bu görüşmelerde gerekse ABD Ankara Büyükelçisi Tom Barrack nezdinde yapılan açıklamalarda iki ülke arası stratejik iş birliğine odaklanılmış, başta savunma alanında olmak üzere istişarelerde bulunulmuş ve bölgesel krizlerde birlikte hareket etmeye yönelik adımlar atılmıştır.

İŞ BİRLİĞİ

1952'den beri NATO müttefikleri olan Türkiye ve ABD'nin ikili ilişkilerinde askeri iş birliği konusu önemini her zaman korumuştur. Bu süre zarfında zaman zaman gerilimler de yaşanmıştır. Örneğin 2019'da Türkiye'nin Rusya'dan S-400 savunma sistemi alımı ABD'nin Türkiye'ye yaptırımlar (CAATSA) uygulamasına sebebiyet vermiştir.⁴¹ Bu yaptırımlar son dönem Türk-Amerikan ilişkilerinde ana etmen olmuştur. Biden döneminde bu yaptırımlar hakkında müzakereler gerçekleştirilmiş ve 2024'te ABD, Türkiye'ye 40 adet yeni F-16 Block 70 uçağı ve 79 adet eski F-16 için modernizasyon kiti satışını içeren teklif paketini Kongrede onaylamış olsa da 2025 itibarıyla ilgili tedarik ve tedarik koşulları, fiyatlandırma ve modernizasyon detayları üzerinde halen müzakereler sürmektedir; bu nedenle uçakların teslimatı ve modernizasyon süreci kesinleşmiş değildir.⁴²

2025'te askeri iş birliği alanında gelişmeler yaşanmıştır. Mayıs'ta ABD Dışişleri Bakanlığı Türkiye'ye 304 milyon dolarlık füze satışını onaylamıştır. Ayrıca Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın altı yıl sonra ilk defa gerçekleştirdiği Beyaz Saray görüşmesinde Başkan Trump, Türkiye'ye yönelik 2020'de uygulanan yaptırımların (CAATSA) kaldırılabilirliğinden bahsetmiştir.⁴³ Bu yaptırımlar Türkiye-ABD askeri iş birliği ve Türkiye'nin yeniden F-35 programına dahil olmasının önünde önemli bir engel olarak görülmektedir. Ayrıca yine bu ziyaret kapsamında iki ülke arasında sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ve nükleer iş birliği anlaşmaları imzalanmıştır. Bu adım

40 Servet Günerigök, "Trump Calls Turkish President Erdogan 'Friend,' Says He Respects Him", Anadolu Ajansı, 7 Ocak 2025.

41 "The United States Sanctions Turkey under CAATSA 231 - United States Department of State", ABD Dışişleri Bakanlığı, 14 Aralık 2020, <https://2017-2021.state.gov/the-united-states-sanctions-turkey-under-caatsa-231>, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2025).

42 "US Approves F-16 Fighter Jet Sale to Turkey Worth \$23bn", BBC News, 27 Ocak 2024.

43 Michael Gabriel Hernandez, "Trump Says He will Discuss F-16, F-35 Sales with Erdogan, US Sanctions May Be Lifted 'very Soon'", Anadolu Ajansı, 25 Eylül 2025.

Türkiye'nin enerji kaynaklarını çeşitlendirme girişimi olarak kabul edilmektedir.⁴⁴ Ek olarak Türk Hava Yolları (THY), Amerikan firması Boeing'e 225 uçak sipariŐi vermiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan iki ülke arasındaki 100 milyar dolarlık ticaret hacmi hedefinden de söz etmiştir.⁴⁵

BÖLGESEL KRİZLER

2025'te yaşanan bölgesel krizler Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrini şekillendiren önemli etmenlerden bir diğeri olmuştur. Rusya-Ukrayna savaşında Türkiye'nin her iki tarafla da ilişki kurabilen ülkelerden olması ve heyetleri bir araya getiren arabuluculuk girişimleri Ankara-Washington ilişkilerini ilerletecek bir unsur olarak görülmektedir.⁴⁶ 2025'te yaşanan bölgesel krizler, Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrini şekillendiren temel etmenlerden biri olmuştur. Rusya-Ukrayna savaşında Türkiye'nin her iki tarafla da diyalog kanallarını açık tutabilen nadir ülkelerden biri olması ve tarafları bir araya getirmeye yönelik arabuluculuk girişimleri, Ankara-Washington ilişkileri açısından yapıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte 8 Aralık 2024'te Suriye'de Baas yönetiminin sona ermesiyle birlikte ülkenin yeni bir siyasal geçiş sürecine girmesi, Türk-Amerikan ilişkilerinde belirleyici bir başka bölgesel başlık olarak öne çıkmıştır. Bu bağlamda geçiş sürecinin başında yer alan Şara yönetimine Türkiye'nin verdiği destek, iki ülke arasındaki ilişkiler bakımından dikkatle izlenen gelişmeler arasında yer almaktadır.

Türkiye bu süreçte Suriye'de geçişin ülkenin toprak bütünlüğü temelinde yürütülmesi gerektiğini savunan bir pozisyon benimsemektedir. Başkan Trump'ın Suriye'ye yönelik Amerikan yaptırımlarını Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın isteği üzerine kaldırdığını açıklaması ve rejim değişikliği sürecinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan bahsetmesi bölgede Türk-Amerikan ortak çıkarlarını göstermiştir.⁴⁷ Bölgede yer alan diğer aktörlerin politikaları da sürecin seyrini etkilemektedir. Bu bağlamda İsrail'in bölgedeki faaliyetlerinin yanı sıra ABD'nin Suriye'de YPG'ye 2026 için toplam 130 milyon dolarlık bir bütçe ayırmasının gündeme gelmesi ise Türk-Amerikan ilişkilerinin Suriye bağlamında yeni tartışma alanları doğurabileceğine işaret etmektedir.⁴⁸

44 Pinar Dost, "How Energy and Trade are Redefining US-Turkey Regional Cooperation - Atlantic Council", Atlantic Council, 9 Ekim 2025, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/how-energy-and-trade-are-redefining-us-turkey-regional-cooperation>, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2025).

45 Özcan Yıldırım, Zafer Fatih Beyaz ve Merve Yıldızalp Yormaz, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: ABD ile 100 Milyar Dolarlık Ticaret Hacmi Müşterek Hedefimiz Olmayı Sürdürüyor", Anadolu Ajansı, 22 Eylül 2025.

46 "Experts React: What's Next for US-Turkey Ties after Erdoğan's White House Visit?", Atlantic Council, 25 Eylül 2025, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/experts-react-whats-next-for-us-turkey-ties-after-erdogans-white-house-visit>, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2025).

47 "Erdoğan Solved Syria Crisis, in Major Victory for Türkiye: Trump", *Daily Sabah*, 25 Eylül 2025.

48 "Pentagon Earmarks \$130 Million in 2026 Budget to Support U.S.-Backed Forces in Syria", Syriac Press, 6 Temmuz 2025, <https://syriacpress.com/blog/2025/07/06/pentagon-earmarks-130-million-in-2026-budget-to-support-u-s-backed-forces-in-syria>, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2025).

2025'te yaşanan İran-İsrail çatışması da bölgesel güvenlik dinamiklerinin yeniden değerlendirilmesini beraberinde getirmiştir. Bu kriz özellikle bölgesel istikrarın korunması, çatışmanın yayılmasının engellenmesi ve enerji güvenliğinin sürdürülebilirliği gibi konularda Türkiye ve ABD arasında iş birliği alanlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Her iki ülkenin de çatışmanın genişlemesinden kaynaklanabilecek güvenlik ve ekonomik riskleri sınırlandırma yönündeki ortak çıkarları söz konusu dönemde koordinasyon ihtiyacını daha görünür kılmıştır.

Öte yandan Türkiye ve İsrail arasındaki olası gerginlikte ABD itidalli bir söylem kullanmıştır.⁴⁹ ABD'nin İsrail'e yönelik politikası özellikle Filistin meselesi bağlamında uzun süredir devam eden bir destek yaklaşımına dayanmaktadır. Bu durum tarihsel olarak Türk-Amerikan ilişkilerinin değerlendirilmesinde dikkate alınan yapısal unsurlardan biri olarak görülmekte ve ikili ilişkiler dış politika gündemini şekillendiren faktörlerden biri olmayı sürdürmektedir. 7 Ekim 2023'ten beri süregelen İsrail'in Gazze saldırıları da 2025 yılı Ankara-Washington ilişkilerinde belirleyici bir etmen olmuştur.

İsrail'in Gazze'de uyguladığı soykırıma varan şiddet Türkiye tarafından her fırsatta kınanmış ve uluslararası hukuk çağruları yapılmıştır. Aynı zamanda Türkiye, Gazze'ye yardım ulaştırma amacıyla yola çıkan küresel Sumud filosuna destek ulaştırmış ve filo gemilerinin İsrail Donanması tarafından yasa dışı biçimde ele geçirilmesinin ardından aktivistler Türkiye'ye getirilmiştir.⁵⁰ Türkiye'nin Filistin meselesindeki tutumunun zaman zaman ABD'nin tutumuyla ters düştüğü de görülmüştür.

Ancak Trump yeni döneminin bir başka özelliği olarak barışa ve barış yapıcılığa vurgu yapmıştır.⁵¹ Bu bağlamda 13 Ekim'de imzalanan ve Türkiye'nin de garantör ülke olarak yer aldığı "Gazze barış planı" hem bölgesel barış hem de Türk-Amerikan ilişkileri için önem arz etmektedir. Bu süreçte Türkiye'nin Hamas'ı plana dahil olma-ya ikna etmesi, bölge barışında Türkiye ve ABD'nin ortak hareket etmesi sonucunu getirmiş ayrıca Ankara'nın diplomasi alanındaki etkisini artırmış ve bölgede etkin bir aktör olarak yükselmesine katkıda bulunmuştur.⁵²

SONUÇ

2025 Türk-Amerikan ilişkilerinde görece olarak olumlu bir atmosferin oluştuğu bir yıl olmuştur. Bu dönemdeki olumlu seyrin ikili ilişkilerin kurumsal işleyişinden ziyade özellikle devlet başkanları düzeyindeki diyaloglar ve lider diplomasisi üzerinden şekillendiği görülmektedir. Askeri alandaki iş birliklerinin yanı sıra enerji, ticaret ve

49 "Turkey and Israel will Not Be at War with Each Other: US Ambassador", Turkish Minute, 3 Kasım 2025, <https://www.turkishminute.com/2025/11/03/turkey-and-israel-will-not-be-at-war-with-each-other-us-ambassador>, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2025).

50 "Türkiye Evacuates Passengers after Global Sumud Flotilla Ship Breaks Down", Anadolu Ajansı, 29 Eylül 2025.

51 "The Inaugural Address", The White House, 19 Mayıs 2025, <https://www.whitehouse.gov/remarks/2025/01/the-inaugural-address>, (Erişim tarihi: 6 Kasım 2025).

52 "Erdogan Turns Trump's Gaza Deal into a Power Play for Turkey", Reuters, 22 Ekim 2025.

havacılık sektörlerinde yürütölen temaslar ve anlaşmalar ilişkilerin çok boyutlu bir nitelik kazandığını göstermektedir.

Bu gelişmeler Ankara açısından hem somut kazanımlar üretme potansiyeli taşımakta hem de gelecekteki müzakereler için stratejik fırsatlar sunmaktadır. Türkiye ve ABD aynı zamanda yıl boyunca bölgede yaşanan krizlerde ortak hareket etme ve ortak sonuca çıkma aksiyonları geliştirmiştir. Öte yandan bölgedeki gelişmelerin nasıl ilerleyeceği ise bu ortaklık için önemlidir. Özetle 2025'te ABD ile ilişkiler Türkiye'nin dünya diplomasisi ve bölgesel siyasette artan etkisi ve rolünün önemli bir parçasını oluşturmuştur.

| KRONOLOJİ: TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ | |
|-----------------------------------|---|
| 20 Ocak | Başkan Trump ve Başkan Yardımcısı Vance yemin ederek görevine başladı. |
| 14 Şubat | Dışişleri Bakanı Fidan, ABD'li mevkidaşı Rubio ile Münih'te bir araya geldi. |
| 12 Nisan | Türkiye-ABD İş Birliği Çalışma Grubu toplantısı gerçekleştirildi. |
| 29 Nisan | ABD Senatosu, Tom Barrack'ın ABD Ankara büyükelçisi olarak atanmasını onayladı. |
| 14 Mayıs | ABD Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'ye 304 milyon dolar değerinde füze satışını onayladığını açıkladı. |
| 20 Mayıs | ABD-Türkiye Suriye Çalışma Grubu toplantısı Washington'da gerçekleştirildi. |
| 25 Haziran | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Başkan Trump ile Hollanda'da NATO Devlet Başkanları Zirvesi'nde bir araya geldi. |
| 1 Ağustos | Trump'ın açıkladığı gümrük tarifelerinde Türkiye en düşük tarife uygulanan ölkeler arasında yer aldı. |
| 25 Eylül | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Başkan Trump'ı Beyaz Saray'da ziyaret etti. Türkiye ve ABD arasında LNG ve nükleer iş birliği anlaşmaları imzalandı. |
| 26 Eylül | THY, ABD'li uçak firması Boeing'den 225 uçak sipariş etti. |
| 13 Ekim | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Başkan Trump ile birlikte Şarm el-Şeyh anlaşmasını imzaladı. |

TÜRKİYE-AFRİKA ÜLKELERİ İLİŞKİLERİ

TUNÇ DEMİRTAŞ, ABDULLATİF HÜSEYİN MAZI

GİRİŞ

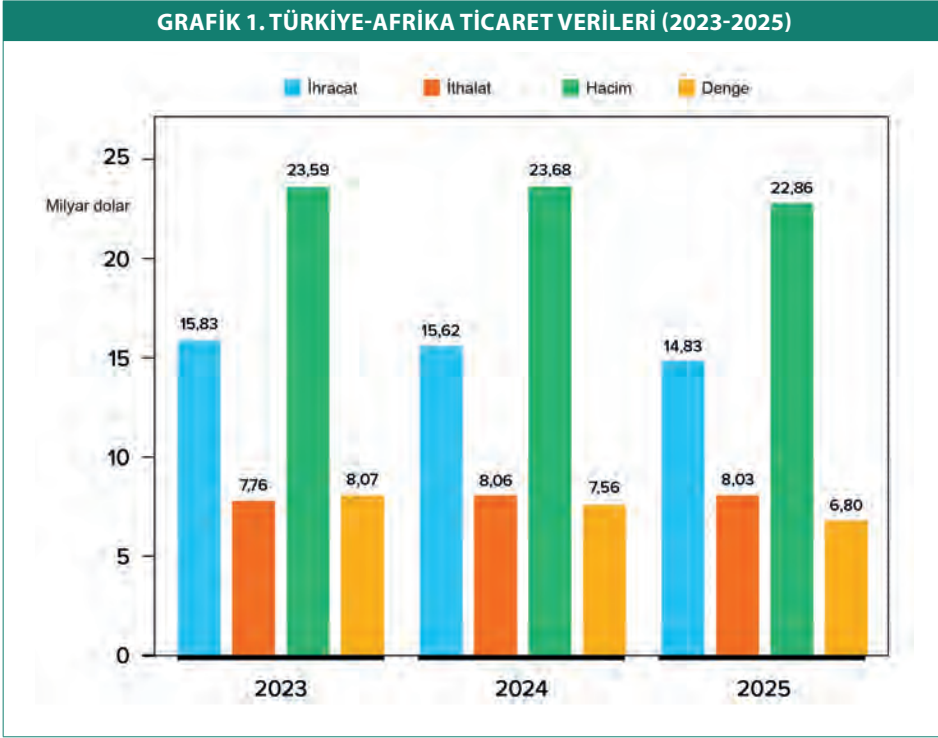
2025 yılı Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini derinleştirdiği ve stratejik ortaklıklarını güçlendirdiği bir yıl olarak ön plana çıkmıştır. Ekonomi, diplomasi, siyaset, savunma ve güvenlik alanlarında atılan adımlar tarafların ortak çıkarları ve geleceğe yönelik iş birliği potansiyelini yansıtmaktadır. Ayrıca farklı uluslararası ve bölgesel platformlarda sürdürülen temaslar da Türkiye-Afrika ilişkilerinin 2025 boyunca daha da gelişmesine zemin hazırlamıştır.

EKONOMİK İLİŞKİLER

2025'in ilk dokuz ayı incelendiğinde Türkiye'nin dış ticaret hacmi 468 milyar 276 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.⁵³ Afrika ülkeleri, bu ticarettten 22,8 milyar dolar pay alarak 2024'te Türkiye'nin dış ticaret hacmindeki toplam paylarını yüzde 4,8'e çıkarmıştır. Afrika ile olan ticaret verilerine baktığımızda önceki yıla göre azalmalar ve aydan aya dalgalanmalar olsa da kıtanın Türkiye'nin dış ticaretinden daha fazla pay aldığı net bir şekilde gözlemlenebilmektedir.⁵⁴

53 "2025 Yılı Eylül Ayı Dış Ticaret Verileri", T.C. Ticaret Bakanlığı, 2 Ekim 2025, <https://ticaret.gov.tr/haberler/2025-yili-eylul-ayi-dis-ticaret-verileri> (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

54 "Türkiye-Afrika Dış Ticaret Verileri", TÜİK, <https://rapory.tuik.gov.tr/25-11-2025-11:44:08-4081079171480104541957053441.html>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).



Kaynak: "Türkiye-Afrika Dış Ticaret Verileri".

Veriler Kuzey Afrika ve Sahra Altı Afrika açlarından incelendiğinde Türkiye'nin en yoğun ilişkilere Kuzey Afrika ülkeleriyle sahip olduğu görülmektedir. Nitekim Kuzey Afrika ülkeleri arasında 6 milyar dolara yaklaşan ticaret hacmiyle Mısır ilk sırada yer almaktadır. Bunun sebebi ise 14 Şubat 2024'te Ankara-Kahire ilişkilerinin normalleşmeye başlamasıdır. 2024'te iki ülke arasında imzalanan 17 anlaşmanın ekonomik etkisinin bir göstergesi 2025'te de devam etmektedir. Mısır'ın ardından ise 3,7 milyar dolarla Fas gelmektedir. Mısır'a ihraç edilen ürünlerde gıda, içecek, tekstil ve hazır giyim ürünleri ön plana çıkarken Fas ile ticarete ev eşyaları ve mobilyalar gibi ürünler ön plana çıkmaktadır.⁵⁵

2025'te Sahra Altı Afrika ülkelerine bakıldığında ticaret hacminin ilk dokuz ayda 8 milyar dolar olduğu gözlenmektedir. Güney Afrika 1,4 milyar dolarla ilk sırada bulunurken Fildişi Sahili 919 milyon dolar hacimle ikinci sırada yer almaktadır. Güney Afrika ile gerçekleştirilen ticarete makineler, ulaştırma araçları ve kimyevi maddeler başlıca ürünler olarak ön plana çıkarken Fildişi Sahili ile yapılan ticarete ise canlı hayvan ve hazır gıda ürünleri ön plana çıkmaktadır.⁵⁶

Dış ticaret verilerine sektörel bazda bakıldığında demir-çelik ürünleri, otomotiv-yedek parça, makine ve mekanik cihazlar ihracatta ön plana çıkmaktadır.

⁵⁵ "Türkiye İhracat Rakamları", Türkiye İhracatçılar Meclisi, <https://tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

⁵⁶ "Türkiye-Afrika Dış Ticaret Verileri".

İthalatta ise ağırlıklı olarak enerji, ham madde ve bazı tarım ürünlerinin öne çıktığı görülmektedir.⁵⁷

2025 verilerini detaylı incelediğimizde aylık ticaret hacminin dalgalanarak seyrettiği ve 2024'e kıyasla aynı dönem içinde azalma yaşandığı gözlemlenmiştir. Bunun sebebi küresel ve bölgesel ölçeklerde yaşanan çeşitli sorunların kıtaya olan ticarete yansımından kaynaklandığı düşünülmektedir. Küresel ticaret için önemli bir güzergah olan Kızıldeniz'in çeşitli güvenlik sorunlarına maruz kalması Türkiye ile kıta arasındaki ticaret hacmini de olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan Türkiye ile çeşitli Afrika ülkeleri arasında yaşanan vize sorunları ve Göç İdaresi Başkanlığının aldığı önlemler de ticaretin seyrini olumsuz etkileyebilmektedir.

2026'da gerçekleştirilmesi planlanan 4. Türkiye Afrika Ortaklık Zirvesi'ne kadar orta vadeli hedef olan 75 milyar dolar seviyesindeki ticaret hacmine ulaşmak için mevcut iş birliği platformlarının daha fazla geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

DİPLOMATİK VE SİYASİ İLİŞKİLER

2025'te Türkiye, Afrika ülkeleriyle diplomatik ilişkilerini olumlu yönde ilerletmiştir. Ayrıca siyasi iş birliklerini çok yönlü biçimde güçlendirmiştir. Yıl boyunca gerçekleştirilen üst düzey ziyaretler ve ikili temaslara Türkiye, kıtaya geliştirmeyi hedeflediği stratejik ortaklık vizyonunu destekler nitelikte hareket etmektedir. Bu çerçevede 2025'te hem yüksek düzeyli temaslara hem de kıta ve bölge düzeylerinde yürütülen iş birlikleri Türkiye'nin diplomatik ve siyasi ilişkilerinin daha ileri bir aşamaya taşınmasına katkı sağlamıştır.

2025'te Türkiye-Mısır arasındaki görüşmelerin gündeminde Gazze ve Sudan konuları geniş yer bulmuştur. Bu kapsamda 4 Şubat'ta Mısır Arap Cumhuriyeti Dışişleri, Göç ve Yurt Dışı Mısırlılar Bakanı Bedir Abdulati, Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret 2013'ten bu yana bir Mısır dışişleri bakanının Türkiye'ye düzenlediği ilk resmi temas olması bakımından önem taşımıştır. Görüşmelerde iki ülke arasındaki normalleşme süreci, ticari ilişkiler, bölgesel gelişmeler ve özellikle Gazze ve Sudan'daki durumlar ele alınmıştır.⁵⁸ Ayrıca Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 13 Ekim'de Mısır'ın Şarm el-Şeyh kentinde düzenlenen "Gazze'de Barış için" zirvesine katılmıştır.⁵⁹

İkili ilişkilerin geliştirilmesi kapsamında ise 12 Kasım'da Türkiye ve Mısır dışişleri bakanları Ankara'da düzenlenen Türkiye-Mısır Ortak Planlama Grubu (OPG) birinci toplantısına eş başkanlık etmiştir. Toplantıda ikili ilişkilerin tüm boyutları kapsamlı şekilde değerlendirilmiştir. İki ülke arasındaki normalleşme süreci ile cumhurbaşkan-

⁵⁷ "Türkiye İhracat Rakamları".

⁵⁸ Ali İhsan Çam, Can Efesoğlu, Muhammet Tarhan ve Gökhan Çeliker, "Dışişleri Bakanı Fidan: İsrail Hapishanesinden Bırakılan 15 Filistinli Esir Türkiye'ye Geldi", Anadolu Ajansı, 4 Şubat 2025.

⁵⁹ "Cumhurbaşkanı Erdoğan Mısır'da", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 13 Ekim 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-misira-gitti-13-10-25>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

ları tarafından 2024'te kurulan Yüksek Düzeyli Stratejik İŞ Birliği Konseyinin ikinci toplantısı için hazırlıklar yapılmıştır. Toplantı sonunda yayımlanan ortak bildiriye diplomatik ilişkilerin tesisinin 100. yılının karşılıklı kardeşlik ruhuyla anıldığını ayrıca ekonomik ve ticari ilişkilerin derinleştirilmesi, enerji ve ulaştırma projelerinde ortaklık geliştirilmesi, Libya ve Filistin gibi bölgesel konularda iş birliğinin güçlendirilmesi yönünde mutabakat sağlandığı ifade edilmiştir. Diğer yandan Sudan'daki çatışmaların barıŐıçıl çözümlü ve Afrika Boynuzu'nda istikrarın önemine ilişkin ortak görüşler vurgulanmıştır. Bu gelişmeler Türkiye ile Mısır'ın kıtada ve bölgesel konularda ortak adımlar atarak barışın tesisine yönelik katkı sağlama arzularını yansıtmaktadır.⁶⁰

20-21 Nisan arasında Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, Cezayir'e resmi bir ziyaret gerçekteŐirmiŐtir. Ziyaret kapsamında Türkiye-Cezayir 3. OPG toplantısı düzenlenmiştir. Bu kapsamda Dışişleri Bakanı Fidan, Cezayirli mevkidaşı Ahmed Attaf ile toplantıya eş başkanlık etmiştir. Ayrıca Dışişleri Bakanı Fidan, Oran kentinde Türkiye'nin Oran Başkonsolosluğunun resmi açılıŐını da gerçekteŐirmiŐtir.⁶¹ Ayrıca 2 Temmuz'da dönemin Dışişleri Bakan Yardımcısı Burhanettin Duran Cezayir'e ziyaret gerçekteŐirmiŐtir. Cezayir ikili ticaret hacmini 10 milyar dolara çıkarma hedefini vurgulayarak Türk yatırımcılarını ülkede yatırım yapmaya davet etmiştir. Diğer yandan görüşmelerde Sahel bölgesindeki güvenlik durumu gündeme gelmiştir. İki ülke bölgesel barış ve istikrarın sağlanması için istiaŐarelerde bulunurken diğer yandan ikili iş birliklerini güçlendirme yolunda adımlar da atmaktadır.⁶²

15 Ocak'ta Libya Ulusal Birlik Hükümeti Başbakanı Abdülhamid Dibeybe, bakanlardan oluşan heyetiyle Ankara'ya resmi bir ziyaret gerçekteŐirmiŐtir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Dibeybe'yi Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde kabul ederek ikili ilişkilerin genel durumunu ele almıştır. Görüşmelerde enerji, güvenlik ve deniz yetki alanları konularında iş birliğinin geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Liderler Doğu Akdeniz'de ortak çıkarları koruyacak Şekilde yakın temas ve iş birliğini sürdürme konusunda mutabık kalmıştır. Bu ziyaret 2021'de imzalanan deniz yetki alanları ve hidrokarbon mutabakatlarının devamı niteliğinde stratejik öneme sahip bir adım olarak değerlendirilmektedir.⁶³

60 Büşranur Keskinlikliç, "Mısır Dışişleri Bakanı Abdulati, Bugün Türkiye'yi Ziyaret Edecek", Anadolu Ajansı, 11 Kasım 2025.

61 "Dışişleri Bakanı Fidan, Cezayir'de Türkiye'nin Oran Başkonsolosluğunun Resmi AçılıŐını Yaptı, Cezayirli Mevkidaşı ile Görüştü", Stratejik Düşünce Enstitüsü, 21 Nisan 2025, <https://www.sde.org.tr/haber/disisleri-bakani-fidan-cezayir-de-turkiye-nin-oran-baskonsoloslugunun-resmi-acilisini-yapti-cezayirli-mevkidasi-ile-gorustu-haberi-57947>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

62 Gökhan Çeliker, "Dışişleri Bakan Yardımcısı Duran, Siyasi ve Bölgesel İŐtiaŐareler için Cezayir'i Ziyaret Etti", Anadolu Ajansı, 3 Temmuz 2025.

63 "Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Libya Başbakanı Dibeybe Görüşmesine İlişkin Açıklama", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 15 Ocak 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-libya-basbakani-dibeybeyi-kabul-etti-15-01-25>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

16-17 Ekim arasında İstanbul'da düzenlenen 5. Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu'nda (TABEF) Türkiye ile Libya arasında önemli ekonomik iş birliği anlaşmaları imzalanmıştır. Ticaret Bakanı Ömer Bolat ile Libya Ulusal Birlik Hükümeti Ekonomi ve Ticaret Bakanı Muhammed Huveyc ve Libya Ulaştırma Bakanı Muhammed Salim Şehubi iki yeni mutabakat zaptı imzalamıştır. Taraflar ayrıca Türkiye-Libya Yatırım ve İş Forumunun düzenlenmesi ve 22. Dönem Türkiye-Libya Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) toplantısının 16-17 Aralık 2025'te Trablus'ta yapılması konusunda mutabık kalmıştır. Buna ek olarak Türkiye-Libya Ortak Ekonomik ve Ticaret Komisyonunun (JETCO) kurulmasına ilişkin ortak deklarasyon ile II. Ortak Çalışma Grubu Toplantısı tutanakları da imzalanarak ekonomik ilişkilerin geleceğine dair kurumsal yol haritası oluşturulmuştur. İki ülke arasındaki görüşmeler Libya'daki siyasi istikrarın sağlanmasının yanı sıra ikili ticari ilişkilerin ilerletilmesinde de önemli rol oynamıştır.⁶⁴

Türkiye'nin Batı Afrika ülkeleriyle ilişkilerine bakıldığında karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilerek yeni iş birliği anlaşmaları imzalanmıştır. 7 Ağustos'ta Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Senegal Başbakanı Ousmane Sonko'nun katıldığı törenle Türkiye ile Senegal arasında dört önemli anlaşma imzalanmıştır. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde yapılan görüşmelerin ardından düzenlenen imza törenine Milli Savunma Bakanı Yaşar Güler ve Senegal Silahlı Kuvvetler Bakanı General Birame Diop da katılmıştır. Bu kapsamda iki bakan Türkiye-Senegal Arasında Askeri Mali İş Birliği Anlaşması ile 2020 tarihli Nakdi Yardım Uygulama Protokolü'ne ilişkin değişiklik protokolünü imzalamıştır. Bu anlaşmalar iki ülke arasında savunma ve mali alanlardaki iş birliklerinin güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Aynı törende Ticaret Bakanı Ömer Bolat ile Senegal Afrika Entegrasyonu ve Dışişleri Bakanı Yassine Fall, Film, Görsel-İşitsel ve Multimedya Ortak Yapımı ve İş Birliği Anlaşması'nı imzalayarak kültürel ve medya alanlarındaki ortak projelerin önünü açmıştır. Diğer yandan iki ülke yükseköğretim kurulları arasında 2025-2028 dönemini kapsayan Yükseköğretim Alanında İş Birliği Uygulama Protokolü kabul edilmiştir. Bu protokol akademik değişim, ortak araştırma ve yükseköğretim alanında kapasite geliştirmeyi hedeflemektedir.⁶⁵

Öte yandan 17 Ekim'de İstanbul'da yapılan 5. TABEF kapsamında Türkiye ile Gambiya arasında enerji alanında iş birliğini geliştirmeyi hedefleyen bir mutabakat zaptı imzalanmıştır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar ile Gambiya Petrol, Enerji ve Madenler Bakanı Nani Juwara tarafından imzalanan bu anlaşma hidroelektrik, güneş ve rüzgar enerjileri gibi yenilenebilir enerji projelerinde ortak çalışmalar yapılmasını öngörmektedir.⁶⁶

64 Mücahitcan Avcioğlu, "Türkiye Inks 2 New Deals with Libya on Contracting, New-Era Projects", Anadolu Ajansı, 17 Ekim 2025.

65 Özcan Yıldırım, "Türkiye ile Senegal Arasında 4 Anlaşma İmzalandı", Anadolu Ajansı, 7 Ağustos 2025.

66 Firdevs Yüksel, "Türkiye ile Gambiya Enerji Alanında İşbirliği Anlaşması İmzalandı", Anadolu Ajansı, 17 Ekim 2025.

Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından Ekim 2024'te Somali'ye uğurlanan Oruç Reis sismik araştırma gemisi 234 gün süren görevi boyunca üç ayrı deniz blokunda toplam 4 bin 464 kilometrekarelik alanda üç boyutlu sismik veri toplamıştır. Oruç Reis görevini 6 Haziran 2025'te başarıyla tamamlayarak Türkiye'ye dönmüştür. Mogadişu Limanı'nda düzenlenen uğurlama törenine Somali Limanlar ve Deniz Ulaştırma Bakanı Abdulkadir Mohamed Nur, Türkiye'nin Mogadişu Büyükelçisi Alper Aktaş ve TÜRKSOM Komutanı Tuğgeneral Sebahattin Kalkan katılmıştır. Bu süreç, Türkiye'nin enerji alanındaki teknik kapasitesini sahada görünür kılarken Somali ile ikili iş birliğinin kurumsal derinliğini de ortaya koymaktadır.⁶⁷

Tüm bu enerji adımlarına ek olarak Türkiye'nin Somali'de bir uzay fırlatma üssü kurma planı iki ülke ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Somali'nin ekvatora yakın konumu roketlerin daha düşük maliyetle ve daha yüksek verimle fırlatılmasına imkan tanımaktadır. Bu proje Türkiye'nin uzay hedeflerine stratejik katkı sağlarken Somali'ye de büyük bir prestij ve teknoloji transferi getirecektir. Uzay üssü girişimi Türkiye'nin Afrika'daki varlığını insani yardımların ötesine taşıyarak yüksek teknoloji ortaklığına dönüştürmektedir. Somali için ise uzun yıllardır krizlerle anılan ülke imajının değişmesi, yatırım güveninin artması ve yeni istihdam fırsatlarının doğması anlamına gelmektedir. Bu nedenle proje iki ülkeyi stratejik ortaklık seviyesine çıkaran bir adım olarak görülmektedir.⁶⁸

Türkiye 2023'ten bu yana iç savaşta olan Sudan ile de ilişkilerini sürdürmektedir. Sudan lideri Abdülfettah Burhan, Antalya Diplomasi Forumu 2025 kapsamında Cumhurbaşkanı Erdoğan'la yaptığı görüşmede iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesini, Sudan'daki siyasi durumu, barış ve yeniden yapılanma çabalarını ele almıştır. Burhan ayrıca Türkiye'nin Sudan'a verdiği destek ve egemenliğine gösterdiği saygıdan duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir. Diğer yandan Sudan Dışişleri Bakanı Ali Yusuf "Türkiye ile ilişkilerin çok iyi olduğunu ve Erdoğan ile Fidan dahil Türk yetkililerle ekonomi, ticaret, kültür ve eğitim alanlarında iş birliğinin geliştirilmesini" görüşüklerini söylemiştir.⁶⁹

SAVUNMA İŞ BİRLİKLERİ

Türkiye'nin savunma sanayii ve askeri alandaki yüksek kapasitesi birçok aktörle güvenlik temelli ilişkiler geliştirmesine olanak sağlamaktadır. Halihazırda Afrika'daki birçok ülkeyle iş birliği bulunan Türkiye 2025'te de yeni ilişkiler geliştirerek yoluna devam etmektedir.

67 "Türkiye, Somali'nin Kara Sahalarında da Petrol ve Doğal Gaz Arayacak", T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 10 Mart 2025, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21480>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

68 Tunç Demirtaş, "Türkiye'nin Yeni Uzay Üssü ve Uzayın Demokratikleşmesi için Türkiye-Somali İş Birliği", SETA, 9 Ağustos 2025, <https://www.seta.org/turkiyenin-yeni-uzay-ussu-ve-uzayin-demokratikleşmesi-icin-turkiye-somali-is-birligi>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

69 Mayada Kamal Eldeen, "Sudan Egemenlik Konseyi Başkanı Burhan'ın Türkiye Ziyareti: Stratejik İşbirliğinin Yeni Aşaması", Anadolu Ajansı, 13 Nisan 2025.

Bunun en önemli adımı olarak 11-24 Kasım arasında Mali'de gerçekleştirilen BAMEX 2025 (Bamako Expo 2025) savunma sanayii fuarı ön plana çıkmaktadır. Bu fuar ölçeği, kapsamı ve stratejik önemi bakımından yalnızca Afrika'nın en büyük savunma fuarı değil aynı zamanda küresel çapta en etkili savunma etkinliklerinden biri olarak öne çıkan uluslararası bir platform olmayı amaçlamaktadır. Fuar Mali'nin başkenti Bamako'da gerçekleştirilmesine rağmen birçok Afrika ülkesinden üst düzey heyetin katılımıyla tüm kıtayı kapsayacak bir boyuta ulaşmıştır. Sahel bölgesindeki güvenlik tehditlerinin giderek arttığı bir dönemde Türkiye'nin düzenlediği bu savunma sanayii fuarı önemli bir adım olarak görülmektedir.⁷⁰

20 Kasım 2025'te Mozambik'te gerçekleştirilen Mozambik-Türkiye Savunma Sanayii İş Birliği Forumu da iki ülke arasında karşılıklı tecrübe paylaşımı, ortak üretim imkanları, teknoloji transferi ve kapasite geliştirme konularında iş birliği alanlarını öne çıkarmıştır.⁷¹

Türkiye ve Mısır ordularının 22-26 Eylül arasında Akdeniz'de düzenledikleri Türkiye-Mısır Dostluk Denizi (Bahr el-Sadaka) Tatbikatı iki ülkenin savunma iş birliği alanında da ilişkilerini derinleştirme arzularını ortaya koymaktadır. Diğer yandan Mısır'ın Türkiye tarafından üretimi yapılan beşinci nesil savaş uçağı KAAN projesine üretici olarak katılması dikkati çeken bir gelişme olmuştur. Benzer bir gelişme ise iki ülkenin ortak insansız hava aracı üretimi konusunda anlaşma imzalamalarıdır. Savunma sanayii alanındaki bu ortaklık girişimleri iki ülke ordularının yakınlaşmasının da önünü açan bir süreci beraberinde getirmektedir.⁷²

Diğer yandan Türkiye'nin Batı Afrika ile ilişkilerine baktığımız zaman ağırlıklı olarak güvenlik alanında istişareler ve iş birlikleri ön plana çıkmaktadır. Dönemin Dışişleri Bakan Yardımcısı Burhanettin Duran 13-14 Mayıs arasında Burkina Faso'yu ziyaret etmiştir. Görüşmelerde Burkina Faso'daki terör sorunu ve güvenlik iş birlikleri ele alınmıştır. Duran bu ziyaret kapsamında Burkina Faso Başbakanı Jean Emmanuel Ouedraogo ve Dışişleri Bakanı Karamoko Jean Marie Traore ile bir araya gelmiştir. Başbakan Ouedraogo iki ülke arasındaki ilişkilerin çeşitlendirilmesi ve derinleştirilmesi konusunda her iki tarafın da istekli olduğunu dile getirmiştir. Dışişleri Bakanı Traore ise Türkiye'nin zor zamanlarda Burkina Faso'ya yardım elini uzatan ve terörizmin sınıadığı bir dönemde ülkesinin yanında olan bir dost olduğunu belirterek Türkiye'nin Burkina Faso'da güvenlik ve barışın sağlanması ve ülke topraklarının terörden temizlenmesinde rol oynadığını söylemiştir.⁷³

70 Sertaç Aksan, "Türk Savunma Sanayii Afrika'da Yeni Bir Sayfa Açtı", TRT Haber, 13 Kasım 2025.

71 "Mozambik-Türkiye Savunma Sanayii İş Birliği Forumu Maputo'da Gerçekleşti", Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı, 20 Kasım 2025, <https://tskgv.org.tr/savunma-sanayii-gundem/mozambik-turkiye-savunma-sanayii-is-birligi-forumu-maputoda-gerceklesti>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

72 İsmail Numan Telci, "Türkiye-Mısır Askeri Tatbikatı ve Doğu Akdeniz'de Yenilenen İttifaklar", Anadolu Ajansı, 24 Eylül 2025.

73 "Turkish Deputy Foreign Minister Visits Burkina Faso to Strengthen Ties, Discuss Security", TRT World, 17 Mayıs 2025.

İstanbul Fuar Merkezi'nde düzenlenen 17. Uluslararası Savunma Sanayii Fuarı (IDEF 2025) kapsamında Türkiye birçok Afrika ülkesiyle askeri iş birliği anlaşmaları imzalamıştır. Bu kapsamda Nijer,⁷⁴ Moritanya⁷⁵ ve Cibuti⁷⁶ ile askeri iş birliği anlaşmaları imzalanmıştır.

Ayrıca fuarda Milli Savunma Bakanı Yaşar Güler, Mali Genelkurmay Başkanı Oumar Diarra ve Mali Savunma Bakanlığı Genel Sekreteri Tümgeneral Sidiki Sama-ke çeşitli görüşmeler gerçekleştirmiştir.⁷⁷

Sonuç olarak 2025, Türkiye'nin Afrika ile stratejik ilişkilerinin güçlendiği bir yıl olmuştur. Bu yıl boyunca ticaret, diplomasi, siyaset ve güvenlik alanlarında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Türkiye birçok Afrika ülkesiyle yeni temaslar kurmuş ve mevcut iş birliklerini geliştirmiştir. Bu süreçte karşılıklı ziyaretler artmış, çeşitli anlaşmalar imzalanmış ve ortak projeler hayata geçirilmiştir. Ankara'nın Afrika'ya yönelik çok yönlü yaklaşımı kıtanın kalkınmasına katkı sağlamasıyla paralel olarak Türkiye'nin uluslararası alandaki konumunu da güçlendirmiştir.

Ekonomik ilişkilerdeki gelişmeler eğitim ve kültür alanlarındaki çalışmalarla desteklenmiştir. Türkiye'den resmi kurumların ve STK'ların birçok ülkede insani yardım ve kalkınma projeleri yürütmesi de ilişkilerin önemli bir boyutunu meydana getirmektedir. 2025 sonrasında ilişkilerin daha da derinleşmesi beklenmektedir. Bu dönemde insani politikanın sürdürülmesi, yeni ekonomik yatırımlara ağırlık verilmesi ve savunma sanayiinde ortak üretim ile teknoloji paylaşımının artırılması öne çıkacaktır.

74 Koray Taşdemir, "Türkiye ile Nijer Arasında 'Askeri Mali İşbirliği Anlaşması'", Anadolu Ajansı, 24 Temmuz 2025.

75 Koray Taşdemir, "Türkiye ile Moritanya Arasında 'Askeri Çerçeve Anlaşması' İmzalandı", Anadolu Ajansı, 24 Temmuz 2025.

76 Koray Taşdemir, "Türkiye ve Cibuti Arasında Askeri İşbirliğine Gidildi", Anadolu Ajansı, 23 Temmuz 2025.

77 "Türkiye ile Gambiya Arasındaki Askeri ve Mali İş Birliği Protokolü Yenilendi", Stratejik Düşünce Enstitüsü, 26 Temmuz 2025, <https://www.sde.org.tr/haber/turkiye-ile-gambiya-arasindaki-askeri-ve-mali-is-birligi-protokolu-yenilendi-haberi-59508>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

KRONOLOJİ: TÜRKİYE-AFRİKA İLİŞKİLERİ

| | |
|---------------------|---|
| 15 Ocak | Libya Başbakanı Dibeybe Ankara'ya resmi ziyaret gerçekleştirdi. Görüşmelerde enerji ve güvenlik alanlarında iş birliği kararı alındı. |
| 16 Ocak | Türkiye ile Çad arasında SİHA eğitimi ve askeri iş birliği anlaşması imzalandı. |
| 4 Şubat | Mısır Dışişleri Bakanı Abdulati 2013'ten sonra ilk kez Türkiye'ye resmi ziyarette bulunan Mısırlı dışişleri bakanı oldu. |
| 11-13 Nisan | Sudan lideri Burhan, Cumhurbaşkanı Erdoğan ile görüşerek barış süreci ve ikili ilişkileri ele aldı. |
| 20-21 Nisan | Dışişleri Bakanı Fidan Cezayir'e resmi ziyaret gerçekleştirdi ve 3. OPG toplantısına katıldı. |
| 13-14 Mayıs | Dışişleri Bakan Yardımcısı Duran, Burkina Faso'yu ziyaret ederek terörle mücadele ve güvenlik iş birliği konularını görüştü. |
| 6 Haziran | Oruç Reis, Somali'deki 234 günlük sismik araştırmasını tamamlayarak Türkiye'ye döndü. |
| 2 Temmuz | Dışişleri Bakan Yardımcısı Duran, Cezayir'i ziyaret ederek ticaret ve güvenlik iş birlikleri konularını görüştü. |
| 22-27 Temmuz | Türkiye IDEF 2025'te Nijer, Moritanya ve Cibuti ile askeri iş birliği anlaşmaları imzaladı. |
| 7 Ağustos | Türkiye ve Senegal arasında savunma, kültür-medya ve yükseköğretim alanlarında dört önemli anlaşma imzalandı. |
| 22-26 Eylül | Türkiye ve Mısır, Akdeniz'de Dostluk Denizi Tatbikatı'nı gerçekleştirdi. |
| 13 Ekim | Cumhurbaşkanı Erdoğan Mısır'ın Şarm el-Şeyh şehrinde düzenlenen "Gazze'de Barış için" zirvesine katıldı. |
| 16-17 Ekim | 5. TABEF kapsamında Türkiye-Libya arasında ekonomik iş birliği anlaşmaları imzalandı ve JETCO süreci başlatıldı. |
| 17 Ekim | Türkiye ile Gambiya arasında yenilenebilir enerji iş birliği mutabakat zaptı imzalandı. |
| 11-24 Kasım | Mali'de BAMEX 2025 Savunma Sanayii Fuarı düzenlendi. |
| 20 Kasım | Türkiye-Mozambik Savunma Sanayii İş Birliği Forumu düzenlendi. |

TÜRKİYE-BALKAN ÜLKELERİ İLİŞKİLERİ

MEHMET UĞUR EKİNCİ

GİRİŞ

2025'te Türkiye ile Balkan ülkeleri arasındaki ilişkilerde karşılıklı üst düzey ziyaretlerin yoğunluğu ve iş birliği mekanizmalarının çeşitliliği göze çarpmaktadır. Türkiye, bölgedeki siyasi krizlerin çözümünde diyalog ve istikrarı önceleyen yapıcı tutumunu sürdürürken hayata geçirdiği Balkan Barış Platformu ve katıldığı diğer çok taraflı mekanizmalarla "bölgesel sahiplenme" ilkesini ön plana çıkarmıştır. Cumhurbaşkanı ve bakanlar düzeylerinde gerçekleştirilen çok sayıda temas ikili ilişkilerin sağlam bir zeminde ilerlediğini göstermektedir. Bölgeyle ekonomik, sosyal, kültürel ve savunma alanlarındaki ilişkiler derinleşmeye devam etmektedir.

İKİLİ SİYASİ İLİŞKİLER

27 Şubat'ta Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştiren **Arnavutluk** Avrupa ve Dışişleri Bakanı Iglı Hasani, Dışişleri Bakanı Hakan Fidan tarafından kabul edilmiştir. Görüşmede ekonomi, ticaret ve savunma iş birliği konuları öne çıkmıştır. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum 9 Temmuz'da Arnavutluk Başbakanı Edi Rama ile Roma'da bir araya gelmiştir. 17 Temmuz'da resmi bir ziyaret için Türkiye'ye gelen Arnavutluk Meclis Başkanı Elisa Spiropali, TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş tarafından kabul edilmiştir. 16-17 Ekim'de Tiran'da temaslarda bulunan Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cevdet Yılmaz, Arnavutluk Cumhurbaşkanı Bajram Begaj ile bir görüşme gerçekleştirmiştir.

Bosna Hersek ile ilişkilerde yıl boyunca yoğun bir diplomasi trafiği yaşanmıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 28 Ocak'ta Türkiye'yi ziyaret eden Bosna Hersek Parlamentosu Temsilciler Meclisi Başkanı Denis Zvizdi'yi kabul etmiştir. Dı-

şişleri Bakanı Hakan Fidan 15 Şubat'ta Münih Güvenlik Konferansı marjında Bosna Hersekli mevkidaşı Elmedin Konaković ile bir araya gelmiştir. 26 Şubat'ta Bosna Hersek Mahkemesi tarafından Sırp Cumhuriyeti (RS) Entitesi Cumhurbaşkanı Milorad Dodik'e siyasi yasak cezası verilmesi ve buna bağlı gelişen devlet krizi karşısında Türkiye, anayasal düzenin korunmasına ve diyaloga vurgu yapmıştır. Bu süreçte Bosna Hersek Devlet Başkanlığı Konseyinin Boşnak üyesi Denis Bećirović ile 14 Mart'ta ve Sırp üyesi Željka Cvijanović ile 22 Mart'ta görüşen Cumhurbaşkanı Erdoğan, konseyin üç üyesiyle 12 Nisan'da Antalya'da bir araya gelmiştir. 14 Kasım'da Saraybosna'ya giden Ticaret Bakanı Ömer Bolat ise Bosna Hersek Dış Ticaret ve Ekonomik İlişkiler Bakanı Staša Košarac ile görüşmüş ve iki bakan tarafından Menşeciler Kurallarının Güncellenmesine Dair Pan-Avrupa Akdeniz Konvansiyonu Ortak Komite Kararı imzalanmıştır.

Dışişleri Bakanı Fidan 15 Şubat'ta Münih'te **Bulgaristan** Cumhurbaşkanı Rumen Radev ve Dışişleri Bakanı Georg Georgiev ile ayrı ayrı görüşmüştür. 25 Mart'ta Sofya'ya giden Ticaret Bakanı Bolat, Bulgaristan Başbakanı Rosen Jelyazkov ve Ekonomi ve Sanayi Bakanı Petır Dilov ile görüşmeler yapmıştır. 4 Nisan'da Bakü'de Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan ve Bulgaristan enerji bakanları tarafından Yeşil Elektrik İletimi ve Ticareti Alanında İş Birliğine Dair Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. 12 Nisan'da Cumhurbaşkanı Erdoğan, Antalya Diplomasi Forumu marjında Bulgaristan Başbakanı Jelyazkov ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. 2 Mayıs'ta İstanbul'da Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar ve Bulgar mevkidaşı Ječo Stankov, Elektrik ve Enerji Verimliliği Alanlarında Mutabakat Zaptı imzalamıştır. 18 Haziran ve 16 Ekim'de Bulgaristan'a ziyaretler gerçekleştiren Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Abdulkadir Uraloğlu, Başbakan Jelyazkov ve ilgili bakanlarla ulaştırma koridorları üzerine istişarelerde bulunmuştur. Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Fatih Kacır ise 22 Kasım'da Bulgaristan Başbakan Yardımcısı Tomislav Donçev'i İstanbul'da ağırlamıştır.

6 Mart'ta Türkiye'ye gelen **Hırvatistan** Dış ve Avrupa İşleri Bakanı Gordan Grlić-Radman, Dışişleri Bakanı Fidan tarafından kabul edilmiştir. Görüşmede Bosna Hersek'teki devlet krizini değerlendiren iki bakan ekonomi, enerji ve savunma alanlarındaki iş birliği konularını da ele almıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan 11 Nisan'da Antalya'da **Karadağ** Cumhurbaşkanı Jakov Milatović ile bir araya gelerek ikili ilişkileri ve küresel gündemi değerlendirmiştir. 27 Haziran'da İstanbul'da Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Uraloğlu ile Karadağlı mevkidaşı Maja Vukićević arasında Ulaştırma Altyapısı Alanında İş Birliğine İlişkin Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. 10 Eylül'de İstanbul'da düzenlenen "Karadağ Milli Günü" etkinliğine Cumhurbaşkanı Milatović katılırken Dışişleri Bakanı Fidan da bir konuşma yapmıştır. 10 Ekim'de Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Kurum ile Karadağlı mevkidaşı Slaven Radunović arasında Mekansal Planlama Alanında İş Birliği Mutabakatı imzalanmıştır.

26 Ekim'de Podgoritsa'da meydana gelen bir bıçaklı saldırının ardından iki Türk vatandaşının Őüpheli olarak tutuklanması Karadađ kamuoyunda tepkilere yol açmıştır. Düzenlenen göçmen karşıtı protestolarda Türk karşıtı sloganlar atılırken Türklere ait dükkan ve mallara yönelik saldırılar gerçekleştirilmiştir. Olaylar karşısında Karadađ hükümeti bir yandan ülkedeki Türklerin güvenliğine yönelik güvence verirken diğer yandan Türk vatandaşlarına kısa süreli seyahatlerde uygulanan vize muafiyetinin geçici olarak kaldırıldığını ilan etmiştir. 31 Ekim'de İstanbul'da bir araya gelen Dışışleri Bakanı Fidan ve Karadađ Başbakan Yardımcısı ve Dışışleri Bakanı Ervin Ibrahimović iki ülke arasındaki ilişkileri güçlendirmekte kararlı olduklarını dile getirmiştir. Tutuklanan iki Türk vatandaşı daha sonra saldırıyla ilgileri bulunmadığı anlaşılarak mahkemece serbest bırakılmıştır.

2025'te **Kosova** ile üst düzey temaslar oldukça sık gerçekleşmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan Kosovalı mevkidaşı Vjosa Osmani ile 11 Nisan'da Antalya'da ve 16 Mayıs'ta Tiran'da olmak üzere iki kez görüşürken Dışışleri Bakanı Fidan ise 15 Şubat'ta Münih'te Başbakan Albin Kurti ile ve 16 Haziran'da Tiran'da Cumhurbaşkanı Osmani ile bir araya gelmiştir. Yıl içinde Kosova Bölgesel Kalkınma Bakanı Fikrim Damka; Dışışleri Bakanı Fidan, Milli Savunma Bakanı Yaşar Güler ve Sağlık Bakanı Kemal Memişoğlu ile çeşitli temaslarda bulunmuştur. Bütün bu görüşmelerde Kosovalı yetkililer Türkiye'nin uluslararası tanınma ve savunma alanındaki desteklerinden duydukları memnuniyeti dile getirmiştir.

14 Ocak'ta Dışışleri Bakanı Fidan, **Kuzey Makedonya** Avrupa İşleri Bakanı Orhan Murtezani ile Ankara'da görüşmüştür. 28 Şubat'ta Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştiren Kuzey Makedonya Başbakanı Hristijan Mickoski, Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından kabul edilmiştir. Ziyaret sırasında iki lider Türkiye ile Kuzey Makedonya arasında Yüksek Düzeyli İş Birliği Konseyi kurulmasına ilişkin ortak bildiri imzalamıştır. Yıl içerisinde Kuzey Makedonya Maliye Bakanı Gordana Dimitrieska Koçovska, Hazine ve Maliye Bakanı Mehmet Şimşek ile ve Sağlık Bakanı Azir Aliu de Sağlık Bakanı Memişoğlu ile bir araya gelmiştir.

14 Şubat'ta Dışışleri Bakanı Fidan Münih Güvenlik Konferansı marjında **Romanya** Dışışleri Bakanı Emil Hurezeanu ile görüşmüştür. 4 Nisan ve 2 Mayıs'ta bir araya gelen Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Bayraktar ve Rumen mevkidaşı Sebastian Ioan Burduja arasında bir enerji iş birliği mutabakatı imzalanmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan 25 Haziran'da Lahey'de Romanya Cumhurbaşkanı Nicuşor Dan ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Uraloğlu 20 Ağustos'ta Bükreş'te Romanya Başbakanı Ilie Bolojan ile görüşmüştür. Dışışleri Bakanı Fidan 20 Ekim'de Lüksemburg'da görüştüğü Rumen mevkidaşı Oana Őoiu'yu 7 Kasım'da Ankara'da ağırlamıştır. Görüşmede Karadeniz, Balkanlar, Avrupa ve Filistin'in durumu ele alınırken Türkiye, Romanya'nın OECD'ye üyelik hedefini desteklediğini açıklamıştır.

Resmi temaslarda bulunmak üzere 19 Mayıs'ta Belgrad'a giden Dışışleri Bakanı Fidan burada **Sırbistan** Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić ve Dışışleri Bakanı Marko

Đurić ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Dışişleri Bakanı Fidan ziyareti sırasında ayrıca Sancak bölgesinden siyasetçilerle de bir araya gelmiştir. 8 Ekim'de Kosova Başbakanı Kurti'nin Türkiye'den binlerce insansız hava aracı (İHA) aldıklarını açıklamasının ardından Sırbistan Cumhurbaşkanı Vučić yaptığı açıklamada Türkiye'nin Batı Balkanlarda istikrar istemediğini ve Osmanlı devletini yeniden kurmayı amaçladığını iddia etmiştir. Ertesi günkü basın toplantısında söylemlerini yumuşatan Vučić, Türkiye ile en yakın ilişkileri arzu ettiklerini ancak Türkiye'nin de Sırbıların hak ve çıkarlarına saygı duymasını istediklerini belirtmiştir. Vučić'in sözleri Türkiye-Sırbistan ilişkilerinin bozulduğu şeklinde yorumlansa da Belgrad Büyükelçiliğinde düzenlenen 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı resepsiyonuna Başbakan Đuro Macut'un katılması Sırbistan'ın Türkiye ile iyi ilişkilerin devamına verdiği önemin bir göstergesi olmuştur.

13-14 Ocak arasında Ankara'ya gelen **Slovenya** Başbakan Yardımcısı, Dışişleri ve Avrupa İşleri Bakanı Tanja Fajon, Dışişleri Bakanı Fidan ve Ticaret Bakanı Bolat ile görüşmüştür. Ziyaret sırasında Türkiye-Slovenya Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) 9. Dönem Toplantısı düzenlenirken Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ile Slovenya SPIRIT Resmi Yatırım Ajansı arasında bir mutabakat zaptı imzalanmıştır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Bayraktar, Sloven mevkidaşı Bojan Kumer ile 13 Ocak ve 4 Nisan'da görüşmeler gerçekleştirmiştir. 16 Nisan'da Lüblıyana'ya giden Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Uraloğlu, Slovenya Başbakanı Robert Golob tarafından kabul edilmiştir.

ÇOK TARAFLI İLİŞKİLER

2025'te Türkiye'nin öncülüğünde yeni bir bölgesel diyalog mekanizması olan Balkan Barış Platformu hayata geçirilmiştir. Platformun ilk toplantısı 26 Temmuz'da İstanbul'da düzenlenmiştir. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın başkanlık ettiği toplantıya Arnavutluk, Bosna Hersek, Karadağ, Kosova, Kuzey Makedonya ve Sırbistan'dan yetkililer katılmıştır. Toplantıda bölgesel sorunlar, AB üyelik süreçleri, bağlantısallık, enerji, eğitim ve savunma alanlarındaki iş birliği imkanları değerlendirilmiştir. Dışişleri Bakanı Fidan platformun bölgedeki iş birliği mekanizmalarını tamamlayıcı olarak tasarlandığını ve altı ayda bir düzenli olarak toplanacağını belirtmiştir. Dışişleri Bakanı Fidan ayrıca toplantıya Bosna Hersek, Karadağ, Kuzey Makedonya ve Sırbistan'ı temsilen katılan mevkidaşlarıyla ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştirmiştir.

Bölgesel iş birliği mekanizmaları yıl boyunca aktif şekilde işletilmiştir. 2010'da tesis edilen Türkiye-Bosna Hersek-Hırvatistan Üçlü Danışma Mekanizması Dışişleri Bakanları Toplantısı 12 Nisan'da Antalya'da gerçekleştirilmiştir. Toplantıda Bosna Hersek'in egemenliği ve toprak bütünlüğünün korunması hususundaki ortak görüşler teyit edilmiştir. Her yıl düzenlenen Türkiye-Bulgaristan-Romanya Üçlü Dışişleri Bakanları Toplantısı ise 3 Aralık'ta Brüksel'de yapılmıştır. Düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığıyla mücadele kapsamında Türkiye, Bulgaristan ve Yunanistan'ın ilgili bakanları 14 Ocak'ta İstanbul'da ve 24 Haziran'da Sofya'da bir araya gelmiştir. Toplan-

tılarda Türkiye'yi İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya temsil etmiştir. 16 Haziran'da Tiran'da düzenlenen Güneydoğu Avrupa İŞ Birliği Süreci (GDAÜ) Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'ne Türkiye adına Dışışleri Bakanı Fidan katılmıştır.

Sağlık Bakanlığı iŐtiraki Uluslararası Sağlık Hizmetleri A.Ő. (USHAS) tarafından 26-27 Nisan arasında Edirne'de düzenlenen Balkan Ülkeleri Sağlık-İŞ Forumu'na Türkiye, Bulgaristan ve Kuzey Makedonya sağlık bakanları katılmıştır. 26-28 Haziran arasında İstanbul'daki Türkiye Eğitim Teknolojileri Zirvesi'nde ise Milli Eğitim Bakanı Yusuf Tekin'in yanı sıra Balkan ülkelerinden Kuzey Makedonya ve Sırbistan eğitim bakanları yer almıştır. Balkan Anayasa Mahkemeleri Forumu'nun üçüncü konferansı, Türkiye'nin yanı sıra beş Balkan ülkesinin anayasa mahkemesi başkanının katılımıyla 14 Kasım'da Antalya'da düzenlenmiştir.

EKONOMİK İLİŞKİLER

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2025'in ilk on ayı için kesin olmayan verilerine göre Türkiye'nin 11 Balkan ülkesiyle dış ticaret hacmi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 11,1 artışla yaklaşık 30,3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin genel dış ticaret hacminin yüzde 5,8 arttığı bu dönemde Balkan ülkelerinin Türkiye'nin dış ticaretindeki payı yüzde 5,9'dan yüzde 6,2'ye yükselmiştir.

Bölgeyle ticaretin 21,4 milyar dolarlık kısmını ihracat ve 8,9 milyar dolarlık kısmını da ithalat oluşturmuştur. 2024'ün ilk on ayına göre Türkiye'nin bölgeye ihracatı yüzde 10,2 ve bölgeden ithalatı da yüzde 13,4 oranında artmıştır. Ülke bazında incelendiğinde Slovenya'ya ihracat yüzde 31,5 artarken Arnavutluk'a ihracatta ise yüzde 8,9'luk düşüş yaşanmıştır. İthalat kaleminde ise Sırbistan ve Kosova'dan yapılan alımlarda yüzde 30'un üzerinde artış kaydedilirken Karadağ, Hırvatistan ve Yunanistan'dan ithalat ise gerilemiştir. Türkiye'nin Balkanlarla ticari ilişkilerinde AB üyesi ülkelerin ağırlığı 2025'te de devam ederek bölgeyle yürütölen toplam ticaretin yüzde 81'i yalnızca bu beş ülkeyle gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin Balkanlardaki yatırımlarına bakılacak olursa Merkez Bankasının (TCMB) kesin olmayan verilerine göre⁷⁸ yılın ilk dokuz ayında Türkiye'den 10 Balkan ülkesine yaklaşık 534 milyon dolarlık dış yatırım yapılmıştır. Böylelikle bir önceki yılın aynı dönemine göre bu ülkelere giden yatırım miktarında yüzde 1'lik azalma gerçekleşmiştir. Türkiye'den bu dönemde en fazla yatırım akışı olan Balkan ülkesi 297 milyon dolarla Yunanistan olurken bu miktar Romanya için 106 milyon dolar, Bulgaristan için 47 milyon dolar ve Karadağ için de 44 milyon dolar olarak ölçölmüŐtür. TCMB istatistiklerinde yer verilmeyen Kosova'dan ise yılın aynı döneminde Türkiye'ye yaklaşık 30 milyon dolarlık net yatırım çıkışının kaydedildiği görölmektedir.⁷⁹

78 Bu veriler üçüncü ülkeler üzerinden giden yatırımları göstermediğinden yalnızca genel anlamda bir fikir verebilmektedir.

79 Kosova Merkez Bankasının kesin olmayan istatistiklerinden alınmıştır.

2025 içerisinde Türkiye ile bölge arasındaki ulaşım bağlantılarının çeşitlendirilmesine yönelik yeni adımlar atılmıştır. Türk Hava Yolları 27 Mart'ta İstanbul ile Kuzey Makedonya'nın Ohri şehri arasında doğrudan uçuşlara başlamıştır. Haziran'da İstanbul-Burgaz deniz otobüsü hattı hizmete girerken Aralık'ta İstanbul Havalimanı ile Varna arasında otobüs seferleri başlatılmıştır.

ASKERİ VE SAVUNMA ALANINDAKİ İLİŞKİLER

Türkiye'nin Balkan ülkeleriyle askeri ve savunma alanındaki iş birliğinde önceki yıllarda kaydedilen ivme 2025'te de devam etmiştir. Milli Savunma Bakanı Güler 19 Şubat'ta Hırvat mevkidaşı Ivan Anušić'i Ankara'da ağırlamıştır. Güler ayrıca 11-13 Nisan arasındaki Antalya Diplomasi Forumu'nda Bosna Hersek ve Kosova savunma bakanlarıyla, 22-27 Temmuz arasında İstanbul'da düzenlenen 17. Uluslararası Savunma Sanayii Fuarı'nda (IDEF) ise Arnavutluk, Bosna Hersek, Kosova, Kuzey Makedonya ve Slovenya savunma bakanlarıyla ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 18. Balkan Ülkeleri Genelkurmay Başkanları Konferansı 28 Mayıs'ta Türkiye'nin ev sahipliğinde düzenlenmiştir.

Bosna Hersek, Hırvatistan, Kosova ve Kuzey Makedonya'nın Türkiye'den sipariş ettiği çeşitli savunma sanayii ürünlerinin teslimatları 2025 içinde tamamlanmıştır. Bosna Hersek Savunma Bakanı Zukan Helez Türkiye'den 3 helikopter alınacağını açıklamıştır. Türkiye'den Romanya'ya 223 milyon avro karşılığında 1 adet Hisar sınıfı açık deniz karakol gemisi tedarik edilmesini öngören sözleşme 3 Aralık'ta iki ülke yetkililerince imzalanmıştır.

Bosna Hersek'teki EUFOR Althea ve Kosova'daki Kosova Barış Gücü (KFOR) operasyonlarına aktif katılımını sürdüren Türkiye 3 Ekim'de KFOR'un komutasını ikinci kez devralmıştır. Türkiye, Bulgaristan ve Romanya'nın oluşturduğu Mayıs Karşı Tedbirleri Karadeniz (MCM Black Sea) Görev Grubu yıl boyunca faaliyetlerini sürdürürken üç ülkenin savunma bakanları ve genelkurmay başkanlarının katılımıyla Karadeniz'in güvenliğine ilişkin toplantılar düzenlenmiştir.

SOSYAL VE KÜLTÜREL İLİŞKİLER

Türkiye'nin kamu ve kültür diplomasisi kurumları 2025'te de Balkanlarda etkin faaliyet yürütmüştür. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) bölgedeki sekiz koordinatörlüğü aracılığıyla tarım, hayvancılık, sağlık ve eğitim gibi alanlarda çok sayıda proje gerçekleştirmiştir. Balkanların 8 ülkesinde 14 kültür merkezi bulunan Yunus Emre Enstitüsü (YEE) dil ve kültür alanlarındaki faaliyetlerini sürdürürken Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) Balkan ülkelerinden çok sayıda öğrenciye burs imkanı sağlamıştır. Türkiye Maarif Vakfı, Sofya'da açtığı anaokulu ile Balkanlarda faaliyet gösterdiği ülke sayısını 8'e çıkarmıştır.

Diyanet İŞleri Başkanlığı bölgedeki dini ve eğitim hizmetlerini desteklemeye devam etmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilen Arnavutluk'un İŐkodra kentindeki Kurşunlu Camii 8 Mayıs'ta ibadete açılmıştır. TİKA tarafından Bulgaristan'ın Kırcaali şehrinde inşa edilen Yeni Cami ise 18 Kasım'da Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy ve Gençlik ve Spor Bakanı Osman AŞkın Bak'ın katıldığı törenle ibadete açılmıştır. İnsani yardımlar kapsamında 16 Mart'ta Kuzey Makedonya'nın Koçani kentinde meydana gelen yangın faciasında yaralananlar ambulans uçaklarla Türkiye'ye getirilerek tedavi edilmiştir.

| KRONOLOJİ: TÜRKİYE-BALKAN ÜLKELERİ İLİŞKİLERİ | |
|---|---|
| 13-14 Ocak | Slovenya Başbakan Yardımcısı ve Dışışleri Bakanı Fajon Ankara'da resmi temaslarda bulundu. |
| 14-15 Şubat | Dışışleri Bakanı Fidan Münih'te Bulgaristan Cumhurbaşkanı Radev, Kosova Başbakanı Kurti ve Romanya, Bosna Hersek ve Bulgaristan dışışleri bakanlarıyla görüşmeler yaptı. |
| 28 Şubat | Kuzey Makedonya Başbakanı Mitskoski Türkiye'yi ziyaret etti. |
| 11-12 Nisan | Cumhurbaşkanı Erdoğan Antalya'da Karadağ Cumhurbaşkanı Milatović, Kosova Cumhurbaşkanı Osmani, Bosna Hersek Devlet Başkanlığı Konseyi üyeleri ve Bulgaristan Başbakanı Jelyazkov ile görüşmeler gerçekleştirdi. |
| 12 Nisan | Türkiye-Bosna Hersek-Hırvatistan Üçlü Danışma Mekanizması Dışışleri Bakanları toplantısı Antalya'da gerçekleştirildi. |
| 19 Mayıs | Dışışleri Bakanı Fidan Sırbistan'da resmi temaslarda bulundu. |
| 28 Mayıs | 18. Balkan Ülkeleri Genelkurmay Başkanları Konferansı İstanbul'da yapıldı. |
| 16 Haziran | Dışışleri Bakanı Fidan, Tiran'da düzenlenen Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci (GDAÜ) Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'ne katıldı. |
| 26 Temmuz | Türkiye'nin öncülüğünde kurulan Balkan Barış Platformunun birinci toplantısı İstanbul'da yapıldı. |
| 3 Ekim | Türkiye NATO Kosova Barış Gücü (KFOR) komutanlığını devraldı. |
| 16-17 Ekim | Cumhurbaşkanı Yardımcısı Yılmaz Arnavutluk'u ziyaret etti. |
| 26 Ekim | Asılsız olarak Türklerin karıştığı iddia edilen bir yaralama olayının neticesinde Karadağ hükümeti Türk vatandaşlarına uyguladığı vize muafiyetini geçici olarak askıya aldığını açıkladı. |
| 31 Ekim | Dışışleri Bakanı Fidan, Karadağ Başbakan Yardımcısı ve Dışışleri Bakanı Ibrahimović ile İstanbul'da bir araya geldi. |
| 7 Kasım | Romanya Dışışleri Bakanı Őoiu Türkiye'ye resmi bir ziyarette bulundu. |
| 3 Aralık | Türkiye-Bulgaristan-Romanya Üçlü Dışışleri Bakanları Toplantısı Brüksel'de gerçekleştirildi. |

TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

ZAFER MEŞE

GİRİŞ

2025'te Türkiye-Avrupa Birliği (AB) ilişkilerinin seyri jeopolitik zorunluluklar ve pragmatizmin baskın çıktığı, Türkiye'nin stratejik ağırlığını yeniden hissettirdiği bir yıl olarak tarihe geçmiştir. 1963'te imzalanan Ankara Anlaşması'ndan beri süregelen stratejik ortaklık 1999 Helsinki Zirvesi'yle tam üyelik adaylığı statüsüne kavuşmuştur. 2005'te başlayan müzakereler çeşitli siyasi engellerle tıkanma noktasına gelmesine rağmen 2025'te devam eden Rusya-Ukrayna savaşının tetiklediği güvenlik krizi, enerji güvenliği ihtiyacı, göç yükü ve yeşil dönüşüm gibi ortak meydan okumalar sayesinde ilişkilerde yeni bir sayfa açılmıştır.

NATO'nun ikinci büyük ordusu olması, savunma sanayiinde büyük oranda yerli ve milli üretim kapasitesiyle bölgesel kriz ve çatışmalarda belirgin roller oynayabilmesi, Karadeniz, Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Doğu Akdeniz'de istikrar sağlayıcı rolü Türkiye'yi AB'nin stratejik özerklik hedefinde vazgeçilmez bir aktör haline getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin mülteci krizindeki yükümlülüğü –yaklaşık 3,6 milyon Suriyeliye ev sahipliği– ve terörle mücadeledeki kararlılığı ilişkilerin yeniden canlanmasında temel bir kaldıraç işlevi görmüştür.

Nihayetinde AB'nin “stratejik özerklik” vizyonu ve Türkiye'nin “çok kutuplu dünya” arayışı ilişkileri pragmatik bir çerçeveye taşımış; ekonomik entegrasyonun derinleştirilmesi, güvenlik iş birliğinin güçlendirilmesi ve siyasi dosyaların diyalogla çözümü tarafların ortak çıkarlarını önlemiştir.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yıl boyunca yürüttüğü yoğun lider diplomasisi (örneğin G20 zirvesindeki Ursula von der Leyen ile temasları) ve Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın Avrupa başkentlerindeki etkili görüşmeleri bu ivmeyi belirleyici unsur haline getirmiştir.

2025 yılı, AB'nin Türkiye'yi dışlamak yerine stratejik bir müttefik olarak kucaklamasının zorunlu kılındığı bir yıl olmuştur. Zira Türkiye'nin jeostratejik konumu Avrupa Kıtası'nın doğu kanadını güvence altına alırken ekonomik büyüme potansi-

yeli AB pazarlarının dikkatini çekmiştir. Bu dinamik gelecek yıllarda ilişkilerin yalnızca pragmatik bir ortaklığa değil aynı zamanda entegrasyona dönüşme potansiyelini de ortaya koymuştur. 2025, Türkiye-AB ortaklığının küresel belirsizlikler karşısında geleceğe dönük bir istikrar adası olabileceği bir fırsat penceresi sunmaktadır.

AVRUPA KOMİSYONU 2025 TÜRKİYE RAPORU

Avrupa Komisyonunun 2025 Türkiye Raporu⁸⁰ önceki yıllara göre daha dengeli bir üslup taşısa da halen zamanın ruhunu tam olarak yansıtmaktan uzaktır. Bu eksiklik AB'nin vizyoner yaklaşımındaki sınırlılıkları da gözler önüne sermektedir. Rapor yargı bağımsızlığı, basın özgürlüğü ve insan hakları gibi alanlarda eleştirel bir dil kullanmaya devam etmektedir. Fakat Türkiye'nin Rusya-Ukrayna savaşı başta olmak üzere bölgesel krizlerde yapıcı ara buluculuk inisiyatifleri (örneğin Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'nın mimarı olarak dünyanın gıda güvenliğine katkı sağlaması), 3,6 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapması, terörle mücadeledeki kararlılığı ve savunma sanayiindeki katkıları gibi stratejik gerçekleri yeterince öne çıkarmamaktadır.

Bu anlatı AB'nin normatif değerlerini öncelese de 2025'in jeopolitik gerçekliğinde Türkiyesiz bir Avrupa savunma mimarisinin eksik kalacağı gerçeğini gölgede bırakmaktadır. Zira rapor Türkiye'nin nitelikli savunma teknolojisiyle AB'nin SAFE (Security Action for Europe) projelerine olası katkılarını sınırlı bir paragrafta geçiştirirken Birliğin kendi içindeki demokratik gerilimleri (örneğin Macaristan ve Polonya'daki reform tartışmaları) ise görmezden gelmektedir.

Raporun ekonomi bölümünde Türkiye'nin "işleyen piyasa ekonomisi" kriterini büyük ölçüde karşıladığı kabul edilse de Gümrük Birliği modernizasyonu ve tam üyelik müzakerelerinin yeniden başlatılması konusundaki sessizlik vizyon eksikliğini gözler önüne sermektedir. Bu yaklaşım AB'nin Türkiye'yi eşit bir ortak olarak görme konusundaki tereddütlerini yansıtmaktadır.

Sonuçta bu rapor AB'nin normatif hegemonyasını koruma çabasını ön plana çıkarsa da Birliğin acil güvenlik ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak kalmış, Türkiye'nin stratejik değerini sözde demokratik kriterlerin gölgesinde bırakmıştır. Öte yandan ise 2025'te gerçekleşen Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Diyalog toplantılarının somut sonuçları bu eleştirileri pragmatik kazanımlarla dengelememiştir.

EKONOMİK İLİŞKİLERDE YÜKSEK DÜZEYLİ DİYALOG MEKANİZMALARI

Ekonomik ilişkiler alanında ikili ticaret hacmi 2024 sonunda 210 milyar avroyu aşmış, Türkiye AB'nin beşinci büyük ticaret ortağı konumunu korumuş, AB ise Türkiye'nin açık ara en büyük pazarı olmayı sürdürmüştür. Bu hacim otomotiv, tekstil

80 "Türkiye 2025 Report", Avrupa Komisyonu, 4 Kasım 2025, https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/4bb4ddd1-4f20-4ee0-92db-926996ec8dd1_en?filename=turkiye-report-2025.pdf, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2025).

ve makine sektörlerinde yoğunlaşsa da 2025'te tedarik zinciri kesintileri ve küresel enflasyon baskıları çeşitlendirmeyi zorunlu kılmıştır.⁸¹

2025 yılı, dört önemli Yüksek Düzeyli Diyalog toplantısıyla ilişkilerde kurumsal canlanmaya sahne olmuştur. İlk olarak 3 Nisan'da Brüksel'de Yüksek Düzeyli Ekonomik Diyalog gerçekleştirilmiştir. Maliye Bakanı Mehmet Şimşek'in AB Ekonomi ve Verimlilik Komiseri Valdis Dombrovskis ve AB Genişleme Komiseri Marta Kos ile görüşmelerinde Gümrük Birliğinin modernizasyonu ve yeşil dönüşüm önceliklendirilmiştir. İş dünyası temsilcilerinin katıldığı B2B oturumlarla somut projeler devreye sokulmuştur; örneğin Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın katılımıyla KOBİ finansmanı için yeni taahhütler alınmıştır.⁸²

İkinci toplantı 1 Temmuz'da Ankara'da Yüksek Düzeyli Ticaret Diyalogu olarak düzenlenmiştir. Ticaret Bakanı Ömer Bolat'ın AB Komiseri Maroš Šefčovič ile eş başkanlığında ticaret hacminin artırılması, CBAM etkilerinin hafifletilmesi ve dijital ticaret kuralları tartışılmıştır. Ankara'nın ev sahipliği Türkiye'nin reform taahhüdünü pekiştirmiş, tek ticaret alanlarından (*single trade area*, STA) dışlanmanın giderilmesi için yol haritası çizilmiş; bununla birlikte protokollerin güncellenmesi ve elektronik sertifikaların kabulüyle ticaret engellerini yüzde 15 azaltma hedeflenmiştir.⁸³

Üçüncü oturum 2 Temmuz'da İstanbul'da Göç ve Güvenlik Yüksek Düzeyli Diyalog formatında toplanmıştır. İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya'nın AB İçişleri Komiseri Magnus Brunner ile görüşmesinde vize liberalizasyonu, sınır güvenliği ve Suriyeli mültecilerin gönüllü dönüşü ele alınmıştır. Ayrıca bu görüşme Suriye'nin istikrarı için ortak eylem planı ve terörle mücadelede istihbarat paylaşımını artırmayı da içermiştir.⁸⁴

Son olarak dördüncü toplantı 1 Ekim'de Brüksel'de Yüksek Düzey İklim Diyalogu olarak gerçekleşmiştir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum ile AB İklim Komiseri Wopke Hoekstra'nın eş başkanlığında Türkiye'nin Temmuz 2025'te kabul ettiği İklim Yasası'nın uygulanması, emisyon ticaret sistemi ve kömürden çıkış stratejileri görüşülmüştür. Bu diyalog Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın adil geçiş ilkesi temelinde Türkiye'nin iklim mücadelesinin AB süreçlerine entegrasyonunu derinleştirmiştir. Bu kapsamda karbon fiyatlandırması ve adaptasyon alanlarında yeni teknik çalışma grupları kurulmuş ve Sınırdaki Karbon Düzenleme

81 Erhan Cihan Ünal, Hülya Ömür Uylaş, Ahmet Buğra Olaç ve Kemal Karadağ, "Ticaret Bakanı Bolat: Türkiye-AB Ticaret Hacmi 2024'te 216 Milyar Dolar Seviyesine Yükseldi", Anadolu Ajansı, 17 Aralık 2024.

82 "Joint Statement on EU-Türkiye High-Level Economic Dialogue", Avrupa Komisyonu, 3 Nisan 2025, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/da/statement_25_969, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2025).

83 "Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Ticaret Diyalogu Toplantısı Yapıldı", T.C. Dışişleri Bakanlığı AB Başkanlığı, 4 Temmuz 2025, https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-yuksekk-duzeyli-ticaret-diyalogu-toplantisi-yapildi_54052.html, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2025).

84 "Türkiye-AB Göç ve Güvenlik Yüksek Düzeyli Diyalog Toplantısı Yapıldı", T.C. İçişleri Bakanlığı, 2 Temmuz 2025, <https://icisleri.gov.tr/turkiye-ab-goc-ve-guvenlik-yuksekk-duzeyli-diyalog-toplantisi-yapildi>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2025).

Mekanizması (CBAM) müzakereleri ivme kazanmıştır.⁸⁵ Bu dört toplantı teknik düzeyde yirmiden fazla alt komiteyi harekete geçirmiş, Gümrük Birliği modernizasyonu ve vize serbestisi için somut yol haritalar üretilmiştir.

GÜVENLİK VE SAVUNMA İLİŞKİLERİNDE FIRSATLAR

2025'te Türkiye-AB güvenlik ve savunma ilişkilerinin kapsamında somut odak noktalarından biri Türkiye'nin 150 milyar avro bütçeli SAFE programına katılım girişimiyken diğeri ise Eurofighter Typhoon satışın onaylanması olmuştur. AB'nin Rusya tehdidiyle sınanması Birliği savunma altyapısını güçlendirme ve müttefikleriyle entegrasyonu hızlandırmaya mecbur kılmıştır.

Bu gelişme AB'nin stratejik özerklik mücadelesinde hayati bir boyut kazanmıştır. Bu minvalde AB'nin özerkliğinin Türkiye'nin gelişmiş savunma sanayiiyle caydırıcı kapasitesi, istihbarat paylaşımı ve lojistik desteği olmadan sürdürülebilir olması mümkün gözükmemektedir. Zira bu savunma entegrasyonu Avrupa'nın Rusya'ya ve hibrit tehditlere karşı direncini doğrudan pekiştirecektir.⁸⁶

SAFE, Avrupa savunma sanayiini ortak tedarik, inovasyon ve stratejik bağımsızlıkla güçlendirmeyi amaçlayan bir mekanizmadır. Türkiye ulusal planını sunarak tam üyelik başvuru girişiminde bulunmuş ancak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve Yunanistan'ın veto tehdidi şimdilik durdurmuştur.⁸⁷ Buna rağmen Almanya'nın desteği belirleyici rol oynamaktadır. Almanya Dışışleri Bakanı Johann Wadephul, Türkiye'yi "jeostratejik ortak" olarak tanımlayarak SAFE programının Ankara'ya açılmasını savunmuş ve Yunanistan'ı bu yönde ikna etmek için Atina'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir.⁸⁸ Wadephul, Berlin'de Türk mevkidaşı Hakan Fidan ile yaptığı görüşmede fonun Türkiye ve Birleşik Krallık gibi NATO müttefiklerine kapsayıcı olmasını zorunlu görmüş ve bu yaklaşımı AB'nin savunma harcamalarını yüzde 15 artırma politikasıyla uyumlu hale getirmiştir.⁸⁹ Doğu Avrupa ülkeleri Polonya ve Romanya da benzer şekilde Türkiye'nin katılımını stratejik bir gereklilik olarak desteklemektedir. Nitekim Rus tehdidi karşısında Türk savunma kapasitesinin AB özerkliğini güçlendireceğine kanaat getiren AB üye ülkelerinin sayısı gittikçe artmaktadır.⁹⁰

85 "EU and Türkiye Hold High-Level Dialogue on Climate", Avrupa Komisyonu, 2 Ekim 2025, https://climate.ec.europa.eu/news-other-reads/news/eu-and-turkiye-hold-high-level-dialogue-climate-2025-10-02_en, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2025).

86 "Turkey's Expanded Role in EU Defence will Benefit Both", Oxford Analytica, 11 Kasım 2025, <https://www.oxan.com/insights/turkeys-expanded-role-in-eu-defence-will-benefit-both>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2025).

87 Güven Özalp, "AB'nin Savunma Fonu SAFE için Verdiği Süre Doldu: Türkiye için Süreç Bitti mi?", BBC News Türkçe, 30 Kasım 2025.

88 Atilla Yeşilada, "Germany Pushes Greece to Allow Turkey into EU's €150 Billion SAFE Defense Program", P.A. Turkey, 11 Ekim 2025, <https://www.paturkey.com/news/2025/germany-pushes-greece-to-allow-turkey-into-eus-e150-billion-safe-defense-program-24123>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2025).

89 "Germany Urges EU to Bring 'Key Partner' Türkiye into Defense Plans", *Daily Sabah*, 28 Kasım 2025.

90 "Uzmanlar, Türkiye'nin NATO ve AB Güvenliğinde Stratejik Öneme Sahip Olduğunu Vurguluyor", Defense Here, 24 Kasım 2025, <https://tr.defensehere.com/uzmanlar-turkiyenin-nato-ve-ab-guvenliginde-stratejik-oneme-sahip-oldugu-vurguluyor>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2025).

Bu bağlamda Türkiye-Almanya savunma iş birliğinin somutlaşması dikkat çekicidir. Almanya'nın Eurofighter Typhoon satışına onay vermesi 40 savaş uçağının tedarikini mümkün kılmıştır. Bu anlaşma Temmuz 2025'te İngiltere ile imzalanan mutabakat zaptıyla pekişmiş ve NATO'nun hava üstünlüğüne katma değer katması beklenmektedir.⁹¹ Şansölye Friedrich Merz, Ankara ziyareti sırasında bu satışı "NATO'ya stratejik katkı" olarak takdir etmiştir.⁹²

Sonuç olarak 2025 Türkiye-AB güvenlik ilişkileri Almanya'nın SAFE ve Eurofighter desteğinin öncülüğünde veto mekanizmalarını aşma potansiyeli taşımaktadır. AB'nin stratejik özerkliği Türkiyesiz eksik kalırken bu iş birliği her iki tarafın bölgesel istikrarını kalıcılaştıracak potansiyele sahiptir.

İKİLİ İLİŞKİLERDE ADIM ATILMASI GEREKEN DOSYALAR

Türkiye-AB ikili ilişkilerinde stratejik öneme sahip dosyaların ilerletilmesi hem ekonomik entegrasyonu derinleştirecek hem de jeopolitik istikrarı güçlendirecektir. Yüksek Düzeyli Siyasi Diyalog Toplantılarının yeniden başlatılması, en son 22 Kasım 2018'de gerçekleştirilen bu mekanizmanın 2026'da siyasi direktörler düzeyinde yeniden canlandırılmasıyla mümkündür. Bu, taraflar arasında güven inşası ve düzenli istişareleri teşvik ederek donmuş ilişkilerin canlandırılmasını sağlayabilir.

Schengen vizesinin Türk vatandaşları için serbestisi, mevcut kısıtlamaların kaldırılmasıyla kültürel ve ekonomik bağları derinleştirebilir. Türkiye'nin reform çabaları, vize liberalizasyonunu haklı kılarak halklar arası etkileşimi artırması ve Avrupa'nın demografik ihtiyaçlarını karşılaması mümkündür.

Gümrük Birliğinin modernizasyonu 1995 anlaşmasının hizmetler, e-ticaret ve kamu ihalelerini kapsayacak şekilde güncellenmesini gerektirmektedir. 2026'da devam edecek müzakerelerin anlaşmayla sonuçlanması Türkiye'nin gayrisafi yurt içi hasılasını (GSYH) yüzde 2'ye varan oranda artabilir.

Türkiye'nin AB savunma ve güvenlik mimarisine entegrasyonu ise ancak PESCO, EDF ve SAFE gibi inisiyatiflere katılımıyla gerçekleşebilir ve bu durum Avrupa'nın savunma kapasitesine kritik boyutta katkı sağlayabilir.

AB'nin GKRY ve Yunanistan'ın veto kullanımına karşı bir mekanizma geliştirmesi, oy birliği ilkesini gözden geçirerek ilişkileri üye devletlerin bireysel engellemelerinden kurtarması anlamına gelebilir.

Son olarak Türkiye'nin AB'ye tam üyelik müzakerelerinin yeniden başlaması ise 2016'dan beri dondurulan süreci tekrar canlandırarak –AB'nin 2025 Genişleme Paketi'nde vurgulandığı üzere– yargı reformları ve demokratik ilerlemelerle mümkün kılınabilir.

91 Ezgi Erkoyun, "Turkey Nears Eurofighter Jet Purchase after UK, German Agreements", Reuters, 23 Temmuz 2025.

92 "Germany's Merz Hails Turkey Eurofighter Purchase as Boost for NATO", The Defense Post, 31 Ekim 2025, <https://thedefensepost.com/2025/10/31/germany-turkey-eurofighter-nato>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2025).

ERDOĞAN-VAN DER LEYEN GÖRÜŞMESİ

22 Kasım 2025'te Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde G20 Liderler Zirvesi sırasında Cumhurbaşkanı Erdoğan ile AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen yüz yüze görüşme gerçekleşmiştir.⁹³ Bu görüşme tarafların stratejik ortaklığını pekiştirme ve küresel meselelerde koordinasyonunu güçlendirme amacıyla düzenlenmiştir.

Görüşmenin ana temaları ikili ilişkiler, bölgesel güvenlik ve küresel kriz yönetimi etrafında yoğunlaşmıştır. Von der Leyen toplantıyı "mükemmel bir görüşme" olarak nitelendirerek Türkiye'nin AB için "kilit bir ortak" olduğunu vurgulamış ve Cumhurbaşkanı Erdoğan ile yürütülen diyalogun verimli geçtiğini belirtmiştir. Özellikle Rusya-Ukrayna savaşı bağlamında barış müzakereleri ele alınmış; Türkiye'nin ara buluculuk rolü takdir edilmiş ve İstanbul'un olası bir müzakere merkezi olarak tekrar gündeme getirilmesi tartışılmıştır.

Ayrıca Türkiye'nin 2031'de ev sahipliği yapacağı COP 31 İklim Değişikliği Konferansı'na dair iş birliği konuları görüşülmüş; AB, Türkiye'nin iklim hedeflerinde stratejik bir aktör olarak konumunu teyit etmiştir. Görüşmede Suriye'deki gelişmeler, göç yönetimi ve terörle mücadele gibi bölgesel meselelere de değinilmiş; AB'nin Türkiye'ye yönelik insani yardım taahhütleri (örneğin Suriyeli mülteciler için ek fonlar) yeniden doğrulanmıştır. Taraflar ikili ilişkilerin ekonomik ve güvenlik boyutlarında ilerletilmesi konusunda mutabık kalmış ancak üyelik süreci gibi yapısal sorunlara dair ise somut ilerleme sağlanmamıştır.

FİDAN-KALLAS GÖRÜŞMELERİ

2025'te Dışışleri Bakanı Hakan Fidan ile AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Kaja Kallas arasında dört görüşme gerçekleşmiştir. İlk ve en kapsamlı görüşme 24 Ocak'ta Ankara'da yapılmış ve bu görüşmede Türkiye-AB ilişkilerinin tüm boyutları ele alınmıştır. Dışışleri Bakanı Fidan tam üyeliğin stratejik hedef olduğunu vurgulayarak Gümrük Birliğinin güncellenmesi, vize serbestisi ve göç anlaşmasının adil şekilde yenilenmesi taleplerini yinelemiştir. Bölgesel konularda ise Ukrayna'da diplomasinin hızlandırılması, Gazze'de kalıcı ateşkesin sağlanması ve insani yardımın artırılması, Suriye'de yeni yönetimle iş birliği, yaptırımların kaldırılması ve mültecilerin güvenli dönüşü üzerinde mutabakat sağlanmıştır.⁹⁴

93 "Meeting of President von der Leyen with President of the Republic of Türkiye Recep Tayyip Erdoğan at the G20", AB Türkiye Delegasyonu, 24 Kasım 2025, https://www.eeas.europa.eu/delegations/turkiye/statement-president-von-der-leyen-turkiye-hosting-cop-31_en, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2025).

94 "Dışışleri Bakanı Sayın Hakan Fidan'ın AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ve Avrupa Komisyonu Başkan Yardımcısı Kaja Kallas ile Ortak Basın Toplantısı, 24 Ocak 2025", T.C. Dışışleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-kaja-kallas-ile-ortak-basin-toplantisi-24-01-2025.tr.mfa>, (Erişim tarihi: 27 Kasım 2025).

| KRONOLOJİ: TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ | |
|---|---|
| 24 Ocak | Dışişleri Bakanı Fidan, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Kallas ile görüştü. Görüşmenin gündemi Türkiye-AB ilişkilerinin tüm boyutları etrafında yoğunlaştı. |
| 3 Nisan | Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Ekonomik Diyalogu Brüksel'de gerçekleştirildi. |
| 1 Temmuz | Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Ticaret Diyalogu Ankara'da gerçekleştirildi. |
| 2 Temmuz | Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Göç ve Güvenlik Diyalogu İstanbul'da gerçekleştirildi. |
| 25 Temmuz | Dışişleri Bakanı Fidan, Genişlemeden Sorumlu AB Komiseri Marta Kos ile Brüksel'de görüştü. Görüşmenin ana teması Türkiye'nin AB adaylık statüsü etrafında yoğunlaştı. |
| 1 Ekim | Türkiye-AB Yüksek Düzey İklim Diyalogu Brüksel'de gerçekleştirildi. |
| 4 Kasım | AB Komisyonu tarafından 2025 Türkiye Raporu yayımlandı. |
| 5 Kasım | T.C. Dışişleri Bakanlığı 2025 Türkiye Raporu ile ilgili görüşlerini açıkladı. |
| 22 Kasım | Cumhurbaşkanı Erdoğan AB Komisyon Başkanı von der Leyen ile G20 Liderler Zirvesi esnasında görüştü. Görüşmenin gündemi ise ikili ilişkiler, bölgesel güvenlik ve küresel kriz yönetimi etrafında yoğunlaştı. |
| 2 Aralık | Dışişleri Bakanı Fidan, Genişlemeden Sorumlu AB Komiseri Marta Kos ile Brüksel'de görüştü. Görüşmenin gündemi Türkiye'nin AB adaylık statüsü etrafında yoğunlaştı. Dışişleri Bakanı Fidan, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Kallas ile görüştü. Görüşmenin gündemi Türkiye-AB ilişkilerinin tüm boyutları etrafında yoğunlaştı. |

TÜRKİYE-KÖRFEZ ÜLKELERİ İLİŞKİLERİ

MEHMET RAKİPOĞLU

GİRİŞ

2025 yılı, Türkiye ile Körfez İş Birliği Konseyi (KİK) ülkeleri arasındaki ilişkilerde yoğun diplomatik temasların ve stratejik iş birliği adımlarının öne çıktığı bir yıl olmuştur. Özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ekim 2025'te Kuveyt, Katar ve Umman'ı kapsayan Körfez turu, son dönemde ivme kazanan yakınlaşmanın somut bir göstergesi olarak dikkat çekmiştir.⁹⁵ Bu ziyaretlerde toplam 24 anlaşma ve mutabakat imzalanarak siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda kurumsal iş birliği mekanizmaları tesis edilmiştir.⁹⁶ 2025 boyunca karşılıklı üst düzey ziyaretler, ortak ekonomik forumlar ve koordinasyon konseyi toplantıları Türkiye-Körfez ilişkilerinin kurumsallaşmasına katkı sağlamıştır. Öte yandan 7 Ekim 2023 sonrası yaşanan İsrail'in Gazze soykırımı⁹⁷ ve 2024 sonunda Suriye'de rejimin düşmesi gibi bölgesel gelişmeler tarafların dış politikadaki tutumlarını etkilemiş ve iş birliği arayışlarını hızlandırmıştır. Türkiye, Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın "bölgesel sahiplenme" olarak adlandırdığı doktrin çerçevesinde Ortadoğu'daki sorunlara bölge ülkeleriyle birlikte çözüm bulma vurgusu yaparken Körfez ülkeleri⁹⁸ de Filistin meselesi ve Suriye'nin yeniden inşası⁹⁹ gibi kritik konularda Ankara ile daha yakın hareket etme eğilimi göstermektedir.

95 Zeynep Duyar, "Körfez Turundan 15 Milyar Dolarlık Ticaret Hedefiyle Dönüldü", Anadolu Ajansı, 24 Ekim 2025.

96 Merve Yıldızalp Yormaz, "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Körfez Turunda 24 Anlaşma, Ortak Açıklama ve Bildiri İmzalandı", Anadolu Ajansı, 24 Ekim 2025.

97 Mehmet Rakipoğlu, "Israeli Genocides in Gaza", E-International Relations, 11 Temmuz 2025, <https://www.e-ir.info/2025/07/11/opinion-israeli-genocides-in-gaza>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025).

98 Mehmet Rakipoğlu, "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Körfez Turu: Bölgesel Sahiplenme Hamlesi", Anadolu Ajansı, 23 Ekim 2025.

99 Mehmet Rakipoğlu, "Suriye'nin Yeniden İnşası: Körfez Ülkeleri Beklentileri Karşılacak mı?", Fikir Turu, 28 Ocak 2025.

SUUDİ ARABİSTAN

2022'den itibaren normalleşme sürecine giren Ankara-Riyad ilişkileri 2025'te daha kurumsal bir zemine oturmuştur. Diplomatik temaslar yıl boyunca dışişleri bakanları ve üst düzey yetkililer düzeylerinde devam etmiştir. Ocak'ta Dışişleri Bakanı Fidan, Riyad'a giderek Suudi mevkidaşı Prens Faysal bin Ferhan ile görüşmüş, Mayıs'ta ise Türk-Suudi Koordinasyon Konseyinin ikinci toplantısına Riyad'da eş başkanlık etmiştir. Bu konsey iki ülke arasında 2022'de başlatılan ekonomik ve siyasi iş birliği mekanizmasının sürekliliğini sağlamayı hedeflemektedir.¹⁰⁰ Nitekim normalleşme adımlarının ardından Suudi Arabistan Mart 2023'te Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına 5 milyar dolar mevduat yatırarak ekonomik destek sağlamış ayrıca müteakip dönemde çeşitli yatırım projeleri gündeme gelmiştir. 2025'te de bu doğrultuda gelişmeler sürmüş, örneğin Riyad'da 18-19 Mayıs arasında "Suudi Arabistan-Türkiye İş ve Yatırım Forumu" düzenlenerek iki ülke iş çevreleri bir araya getirilmiştir. Bunun yanı sıra Kasım'da İstanbul'da Türkiye-Suudi Arabistan İş Konseyi toplantıları yapılmış ve ticari ortaklıkların derinleştirilmesi ele alınmıştır.

Ekonomik ilişkiler bakımından 2024 itibarıyla iki ülke arasındaki ticaret hacmi koronavirüs (Covid-19) salgını sonrası dönemde toparlanarak büyümüştür. Türkiye'nin KİK ülkelerine toplam ihracatı 2024'te 14,7 milyar dolar ve ithalatı 13 milyar dolar düzeyinde gerçekleşirken yaklaşık 27,7 milyar dolarlık toplam hacmin önemli bir kısmı Suudi Arabistan ile yapılan ticarettir.¹⁰¹ İki ülke 2025'te ticaret ve yatırımları artırmayı hedeflediklerini çeşitli vesilelerle dile getirmiştir. Nitekim Mayıs'taki Riyad görüşmeleri sırasında düzenlenen iş forumunda karşılıklı yatırımların teşviki ve yeni ortaklıkların kurulması konusunda mutabakat sağlanmıştır. Suudi Arabistan Kamu Yatırım Fonu, Türkiye'de enerji, teknoloji ve finans alanlarında yatırım fırsatlarını değerlendirirken Türk müteahhitlik firmaları Suudi altyapı projelerine ilgi göstermektedir. 2025 sonu itibarıyla Türkiye'de faaliyet gösteren Suudi sermayeli şirket sayısının 1.100'ü aştığı bildirilmekte¹⁰² ve bu da ekonomik bağların tabana yayıldığına işaret etmektedir.

Bölgesel ve siyasi iş birliği konusunda Filistin meselesi önemli bir sınav alanı olmuştur. Suudi Arabistan 2020'de başlayan İsrail ile "normalleşme" sürecine önce mesafeli yaklaşmış fakat 2023'ün ortalarında ABD'nin ara buluculuğuyla İsrail'le ilişkileri normalleştirmeyi değerlendirmiştir. Ancak 7 Ekim 2023'te başlayan Gazze soykırımı, Riyad yönetiminin tutumunda belirgin bir değişikliğe yol açmıştır.¹⁰³ Su-

100 "Bakan Fidan Suudi Arabistan'a Gidiyor", *Yeni Şafak*, 17 Mayıs 2025.

101 Duyar, "Körfez Turundan 15 Milyar Dolarlık Ticaret Hedefiyle Dönüldü".

102 "Türkiye, Ülkede Yatırım Yapan Suudi Arabistanlı Şirketlerin Sayısında İstikrarlı Bir Artış Görüyor", İmtlak Türkiye, 24 Temmuz 2025, <https://www.imtilak.net/tr/news/increase-number-saudi-companies-investing-turkey>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025).

103 İsmail Numan Telci, "Türkiye-Körfez İlişkilerinde Stratejik İttifakın İnşası", *Kriter*, Cilt: 10, Sayı: 105, (Kasım 2025).

udi Arabistan, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları karşısında Aralık 2023'te yaptığı açıklamayla bağımsız bir Filistin devleti kurulmadan İsrail ile resmi normalleşme olmayacağını ilan etmiştir. Bu dönemde Suudi Arabistan, Filistin davasına desteğini vurgulayarak uluslararası platformlarda ateşkes ve iki devletli çözüm çağrılarını desteklemiştir. Öte yandan Riyad yönetimi Filistin sahasındaki İran nüfuzuna karşı temkinli duruşunu da korumuştur. Nitekim 2023 sonunda Pekin'in ara buluculuğunda Tahran ile diplomatik ilişkileri yeniden tesis etmesine rağmen Suudi Arabistan 2025'te Yemen, Lübnan ve Gazze'de İran'a yakın grupların faaliyetlerini bölgesel istikrar açısından tehdit olarak görmeye devam etmiştir.¹⁰⁴ Türkiye, Suudi Arabistan'ın bu endişelerini anlayışla karşılamakla birlikte İran'la diyalog kanallarının açık tutulmasını teşvik etmektedir. Ayrıca Suriye'de Aralık 2024'te Esed rejiminin düşmesiyle oluşan yeni geçiş yönetimine Ankara ve Riyad birlikte destek vermiştir. Suudi Arabistan 1 Ocak 2025'te Suriye'nin yeni dışişleri bakanını Riyad'da ağırılarak geçiş hükümetine desteğini beyan etmiştir. Türkiye de benzer şekilde Şam'da büyükelçiliğini yeniden açarak yeni yönetime diplomatik tanınırlık kazandırmıştır. Bu gelişmeler Türkiye ve Suudi Arabistan'ın 2025'te bölgesel krizlere çözüm arayışında ortak hareket etme zeminini genişletmiştir.

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ

Türkiye ile Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ilişkileri 2021'de başlatılan normalleşme adımları sonrasında 2025'te stratejik ortaklık seviyesinde derinleşmiştir. Üst düzey ziyaretler kapsamında Temmuz'da BAE Devlet Başkanı Şeyh Muhammed bin Zayid Nahyan (MbZ) Ankara'ya resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu vesileyle iki lider kurulan Yüksek Düzeyli Stratejik Konseyin ilk toplantısına eş başkanlık etmiş ve enerji, savunma, sanayi ve turizm gibi yedi kritik alanda iş birliği anlaşmaları imzalamıştır.¹⁰⁵ Cumhurbaşkanı Erdoğan, MbZ ile görüşmesinde son üç yılda ikili ticaret hacminin önemli ölçüde arttığını vurgulayarak "Daha üç yıl önce 10 milyar dolar mümkün mü diye düşünürken, bugün 20 milyar doları aşyoruz; orta vadede 40 milyar dolara ulaşmayı hedefliyoruz" şeklinde konuşmuştur. Bu hedef iki ülkenin ekonomik ilişkilerde iddialı bir büyüme planına işaret etmektedir.

Ekonomik ilişkiler bakımından siyasi normalleşme Mart 2023'te imzalanan Türkiye-BAE Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması'nın 2024'te yürürlüğe girmesiyle somutlaşmış ve bu gelişme iki ülke arasındaki ticaret hacminde olumlu yönde bir hareketliliğe yol açarak hacmin 15 milyar doların üzerine çıkmasını sağlamıştır.¹⁰⁶ Ayrıca karşılıklı yatırımların da arttığı not edilmiştir. Bu anlamda Abu Dabi Kalkın-

104 Ramazan Erdağ, "Körfez Ülkeleri: Normalleşme, Çatışma Yaklaşımları ve 2025 Beklentileri", ORSAM Görüş, 3 Ocak 2025.

105 "BAE ve Türkiye Arasında 7 Anlaşma! Erdoğan: Orta Vadeli Hedefimiz Ticarete 40 Milyar Dolar", *Milliyet*, 16 Temmuz 2025.

106 TÜİK verilerinden alınmıştır.

ma Holdingi ve diğer BAE fonları 2025'te Türkiye'de lojistik, sağlık ve finans teknolojileri gibi alanlarda çeşitli yatırım projelerine girişmiş ayrıca Türkiye'deki firmaların BAE'de yatırımları artırması için bazı girişimlerde bulunulmuştur.¹⁰⁷ Türkiye ise savunma sanayii ürünleriyle yüksek teknoloji ihracatında BAE pazarına açılmaktadır. Özellikle Baykar firması 2023'te BAE'ye insansız hava aracı (İHA) ihracatı konusunda önemli bir anlaşma imzalamış ve 2025'te üretim ve ortak teknoloji geliştirme safhalarına geçilmiştir.¹⁰⁸

Siyasi ve bölgesel konular açısından 2025'te iki ülkenin iş birliği yaptığı başlıca dosyalar Filistin, Doğu Akdeniz ve Afrika yatırımları olmuştur. BAE, İsrail ile Eylül 2020'de normalleşmesine rağmen Gazze'deki soykırıma dair sembolik de olsa eleştirel açıklamalar yapmış ve insani yardım çabalarına katılmıştır. İsrail'in Ekim-Kasım 2023 arasında Gazze'de sebep olduğu ağır insani krize tepki olarak BAE, BM platformlarında ateşkes çağrılarını destek vermiştir. Bu süreç Türkiye'nin de yoğun diplomatik çaba harcadığı bir konu olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan 2023 sonunda İsrail'in soykırım yaptığını açıkça ifade ederken BAE ise daha yumuşak bir diplomatik dili tercih etmiştir. Farklı üslup ve önceliklere rağmen 2025'te Ankara ve Abu Dabi yönetimleri Filistin meselesinde ortak zeminde buluşmaya çalışmıştır. Nitekim iki ülke liderleri Temmuz 2025'teki görüşmelerinde Gazze'de kalıcı ateşkes ve iki devletli çözüm vizyonunu ele almıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan görüşmelerin “son derece verimli geçtiğini” ve bölgesel konuların da gündemde olduğunu vurgulamıştır.

Bunun yanı sıra Suriye'de rejim sonrası geçiş dönemine BAE de destek vermiştir. Bu bağlamda Ocak 2025'te Suriye dışişleri bakanını ağırlayarak yeni yönetime meşruiyet kazandırma çabalarına katılmıştır. Son olarak Kalkınma Yolu Projesi gibi bölgesel altyapı girişimleri 2025'te iki ülkenin de gündeminde yer almıştır. ABD ve Hindistan'ın teşvikiyle ortaya çıkan Hindistan-Ortadoğu-Avrupa koridoruna alternatif olarak Türkiye ve Irak'ın öncülüğünde planlanan Basra Körfezi'nden Türkiye'ye uzanan kara ve demir yolları koridoru (Kalkınma Yolu) BAE'nin de ilgisini çekmiştir. 2025'te yapılan görüşmelerde Körfez ekonomilerini Avrupa'ya bağlayacak bu proje kapsamında Türkiye-BAE iş birliği imkanlarının araştırılması kararlaştırılmıştır.¹⁰⁹

KATAR

2025'te Türkiye-Katar ilişkileri önceden tesis edilmiş stratejik ortaklığın daha da pekiştiği ve bölgesel krizlere ortak tutum alındığı bir dönem olmuştur. Üst düzey temaslar kapsamında en önemli gelişme ise Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Katar Emiri Şeyh

107 Yunus Türk, “Abu Dabi'de Yapılması Planlanan 54 Milyar Dolarlık Projeler Türkiye'de Yatırımcılara Tanıtıldı”, Anadolu Ajansı, 20 Kasım 2025.

108 “Turkish Drone Maker Baykar Inks Deal with Korean Air at IDEF 2025”, *Daily Sabah*, 23 Temmuz 2025.

109 Haydar Karaalp, “Ulaştırma ve Altyapı Bakan Yardımcısı Ünüvar, Kalkınma Yolu Projesi'ni Değerlendirdi”, Anadolu Ajansı, 9 Ekim 2025.

Temim bin Hamed Sani'nin 23 Ekim 2025'te Doha'da gerçekleştirdiği görüşmeler ve akabinde düzenlenen Türkiye-Katar Yüksek Stratejik Komite 11. Toplantısı'dır. İki lke bakanlarının da katıldığı bu toplantıda savunma sanayii, kalkınma planlaması, ticaret ve enerji alanlarında toplam 4 anlaşma imzalanmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Doha temasları sırasında Katar ile yrtlen ortaklığın bölgesel istikrar ve insani krizlerin czmne ciddi katkı sağladığını, Gazze'deki ateşkes ve ardından kalıcı barış için birlikte çalışacaklarını ifade etmiştir.¹¹⁰

Ekonomik ve savunma boyutu iki ülke ilişkilerinin omurgasını oluşturmaya devam etmektedir. 2025'te iki ülke ticareti yeniden ivmelendirmek üzere adımlar atmıştır. Nitekim Ekim'de Doha'da ticaret bakanları tarafından imzalanan ortak mutabakatla Türkiye-KİK Serbest Ticaret Anlaşması müzakerelerinin hızlandırılması konusunda kararlılık beyan edilmiştir.¹¹¹ Türkiye ile Katar arasında 26 Kasım 2018'de imzalanan Ticaret ve Ekonomik Ortaklık Anlaşması'nın (TEOA) 1 Ağustos 2025 itibarıyla resmen yürürlüğe girmesiyle birlikte yatırımların da arttığı görülmüştür.¹¹² öte yandan savunma alanında 2014'te kurulan Türk askeri ss (Tarık bin Ziyad Kışlası) Katar'ın güvenliğine katkı sunmaya devam etmektedir. 2025 boyunca iki ülke ortak tatbikatlar gerçekleştirmiş gerek Cumhurbaşkanı Erdoğan gerekse Savunma Bakanı Yaşar Güler'in Katar ziyaretleri sırasında imzalanan anlaşmalarla savunma alanındaki iş birlikleri güçlendirilmiştir.¹¹³

Bölgesel iş birliği ve siyaset boyutunda Türkiye ile Katar neredeyse tüm önemli Ortadoğu meselelerinde yakın istişare içinde olmuştur. Gazze'deki İsrail soykırımı bu konuların başında gelmektedir. Katar, Ekim 2023'te patlak veren savaş sırasında KİK lkeleri içinde en aktif diplomasi yürüten ülke olmuş; bir yandan Hamas'ın siyasi liderlerine ev sahipliği yaparken diğer yandan ABD, Mısır ve İsrail arasında ateşkes ve esir takası müzakerelerine aracılık etmiştir. Doha'nın bu kritik ara buluculuk rolü sayesinde Kasım 2023'te geçici bir ateşkes sağlanarak rehine takasının n açılmıştır. Türkiye, Katar'ın çabalarına tam destek vermiş; Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Dışışleri Bakanı Fidan uluslararası platformlarda Katar'ın girişimlerini övmüş ve İslam dünyasının ortak duruş sergilemesi gerektiğini vurgulamıştır. Ancak İsrail hükümetinin BM Güvenlik Konseyinin ateşkes kararına uymayarak saldırılara devam etmesi ve Hamas Siyasi Büro şefi İsmail Heniyye'yi hedef alan girişimlerde bulunması, Katar ve Mısır'ın ara buluculuk çabalarını sekteye uğratmıştır. Bu süreç Ankara ve Doha'nın bölgede kalıcı barış için uluslararası kamuoyunu seferber etme gerekliliğine inancını pekiştirmiştir. Ayrıca İsrail'in Doha saldırısında da Türkiye, Katar'ın yanında durmuştur. Nitekim 2025'te iki ülke liderleri İsrail-Filistin so-

110 Lokman zdemir, "Cumhurbaşkanı Erdoğan Katar'da: Al Sani ile Görüştü 4 Anlaşma İmzalandı", *Yeni şafak*, 22 Ekim 2025.

111 "Körfez Zirvesinden 15 Milyar Dolarlık Ticaret Hedefiyle Dönüş", *Yeni şafak*, 24 Ekim 2025.

112 "Türkiye ile Katar Arasında Yeni Dönem! Yarın Başlıyor", *Hürriyet Big Para*, 31 Temmuz 2025.

113 "Türkiye ile Katar Arasında Savunma Sanayisindeki İş Birlikleri Güçleniyor", *Defense Here*, 23 Ekim 2025.

rununun yegane çözümünün iki devletli formül olduğunu birlikte dile getirmeye devam etmiştir.¹¹⁴

Türkiye ile Katar, Suriye meselesinde de uzun süredir paralel bir çizgide hareket etmektedir. 2011'de başlayan Suriye iç savaşında muhalefeti destekleyen iki ülke Aralık 2024'te Esed rejiminin devrilmesiyle oluşan yeni durum karşısında geçiş yönetimini ilk tanıyan aktörler olmuştur. Türkiye on iki yıl aradan sonra Şam Büyükelçiliğini Aralık 2024'te yeniden açarken Katar da Şam'a büyükelçi atamış ve Şam'ın uluslararası diplomaside tanınma sürecini hızlandırmıştır. Ayrıca Suriye hükümeti Doha'ya ziyaretler gerçekleştirmiş ve görüşmelerde Katar yönetimi Suriye'nin yeniden imarı ve insani yardım konularında desteğe hazır olduğunu beyan etmiştir. Son olarak gerek Türkiye gerekse Katar, Suriye'nin istikrara kavuşması için elektrik ve doğal gaz tedarikleri ile altyapının yenilenmesini içeren büyük enerji projelerine ortak olmuştur.¹¹⁵ Dolayısıyla bu tablo önümüzdeki dönemde Türkiye ve Katar'ın Ortadoğu'da istikrarın tesisine yönelik ortak çabalarda merkezi rol oynayacağını göstermektedir.

KUVEYT

Türkiye-Kuveyt ilişkileri 2025'te yoğun üst düzey temaslar ve çok yönlü iş birlikleriyle ilerlemiştir. Ekim'de Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kuveyt Emiri Şeyh Meşal Ahmed Sabah'ın davetiyle Kuveyt'e resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret sırasında iki ülke arasında deniz ulaştırması, gemi adamı sertifikalarının karşılıklı tanınması, enerji alanında iş birliği ve doğrudan yatırımların teşviki konularında dört mutabakat imzalanmıştır.¹¹⁶ Enerji mutabakatıyla elektrik üretimi, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji alanlarında ortak projeler geliştirilmesi hedeflenmektedir.¹¹⁷ Ekonomik ilişkilerde yüzlerce Kuveyt şirketi Türkiye'de faaldir ve Kuveyt sermayesinin Türkiye'deki yatırımları 2 milyar doları aşmıştır. Savunma alanında iş birliği derinleşirken Kuveyt 2023'te Baykar'dan Bayraktar TB2 İHA'lar tedarik ederek 2025'te ilk İHA filosunu hizmete almıştır.¹¹⁸ Bölgesel konularda ise iki ülke özellikle Filistin meselesinde hassas bir tutum sergileyerek Gazze'de ateşkesin kalıcılığı ve iki devletli çözüm vizyonu yönünde ortak irade beyan etmiştir.

114 Anwar Qasem Alkhudhari, "Türkiye, Mısır ve Katar: Arabuluculuk ve Müzakere Çabaları", Fokus+, 15 Ekim 2025, <https://www.fokusplus.com/odak/turkiye-misir-ve-katar-arabuluculuk-ve-muzakere-cabalari>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025).

115 Ali Zalat, "Türkiye, Katar ve Suriye Arasında Enerji Anlaşması: 7 Milyar Dolarlık Dev Proje", Fokus+, 29 Mayıs 2025, <https://www.fokusplus.com/gundem/turkiye-katar-ve-suriye-arasinda-enerji-anlasmasi-7-milyar-dolarlik-dev-proje>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025).

116 Merve Yıldızalp Yormaz, "Erdogan Concludes Gulf Tour with 24 New Pacts in Kuwait, Qatar, and Oman", Anadolu Ajansı, 23 Ekim 2025.

117 Gülşen Çağatay, "Türkiye ile Kuveyt Temiz Enerji Sektöründe Ortak Projeler Geliştirecek", Anadolu Ajansı, 21 Ekim 2025.

118 "Kuwait Introduces First Turkish Bayraktar TB2 Drone Fleet", Türkiye Today, 19 Temmuz 2025, <https://www.turkiyetoday.com/region/kuwait-introduces-first-turkish-bayraktar-tb2-drone-fleet-3204426>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025).

UMMAN

Türkiye ile Umman arasındaki ilişkiler 2025'te stratejik düzeyde ivme kazanmıştır. Kasım 2024'te Umman Sultanı Heyssem bin Tarık'ın Ankara'ya düzenlediği resmi ziyaretle sağlık, kültür, yatırım ve tarım gibi alanlarda önemli anlaşmalar imzalanmış, iş birliği mekanizmaları kurulmuştur.¹¹⁹ Bu ivme Ekim 2025'te Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Maskat'a resmi ziyaretiyle devam etmiş; iki ülke liderleri diplomasi, ekonomi, savunma ve kültür başlıklarında kapsamlı görüşmeler gerçekleştirmiştir. Ziyaret kapsamında savunma (askeri eğitim ve savunma sanayii) alanındaki mutabakatlar dahil olmak üzere enerji, madencilik, sanayi, teknoloji, medya ve eğitim gibi sektörlerde toplam 16 anlaşma imzalanmıştır. Özellikle askeri iş birliği ve savunma sanayii mutabakatları Umman'ın Türk savunma teknolojilerine artan ilgisini yansıtmaktadır. Ekonomik ve yatırım boyutunda Türkiye Varlık Fonu ile Umman Yatırım Otoritesi arasında stratejik ortaklık anlaşması yapılmış; OYAK ve Umman Gıda Yatırım Holding gibi kurumlar arasında ortaklıklar kurulmuştur. Enerji alanında ise Umman 2023'te imzalanan on yıllık anlaşma çerçevesinde 2025'ten itibaren Türkiye'ye yıllık 1 milyon ton LNG tedarik etmeye başlamış ve bu da Türkiye'nin enerji arz güvenliğine katkı sağlamıştır.¹²⁰ Bölgesel meselelerde iki ülke Ortadoğu'da diyalog ve ara buluculuk rolünü vurgulayarak Yemen ve Suriye gibi krizlerde barışçıl çözüm arayışlarında ortak duruş sergilemiş; Filistin konusunda da Gazze'de ateşkes ve iki devletli çözüm yönünde birlikte hareket etmiştir.

BAHREYN

Körfez'deki diğer aktörlere nazaran Bahreyn ile ilişkiler 2025'te oldukça sınırlı kalmıştır. Bu anlamda iki ülke arasındaki tek ziyaret Bahreyn Temsilciler Meclisi Başkanı Ahmed Selman Musallam'ın TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş ile görüşmesi olmuştur. Filistin'i Destekleyen Parlamentolar Grubu Toplantısı'na katılmak üzere Türkiye'ye gelen Musallam ile Kurtulmuş arasında geçen görüşmede Filistin'deki İsrail soykırımını başta olmak üzere birçok bölgesel mesele ele alınmıştır.¹²¹ Ayrıca 2025'te Ankara'da iki ülke dışişleri yetkilileri arasında üçüncü siyasi istişare toplantısı gerçekleştirilmiş; bu görüşmelerde ikili ilişkilerin tüm veçheleri gözden geçirilmiş ve bölgesel konular ele alınmıştır.¹²²

119 Numan Aygen, "Stratejik Ortaklıkta Derinleşme: Türkiye-Umman İlişkileri", Fokus+, 22 Ekim 2025, <https://www.fokusplus.com/dosya-siyaset/stratejik-ortaklikta-derinlesme-turkiye-umman-iliskileri>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025).

120 Jack Sharples ve Julian Bowden, "What Does the Turkish LNG Shopping Spree Mean for Competing Suppliers?", *The Oxford Institute for Energy Studies Energy Insight*, Sayı: 171, (Ekim 2025).

121 Ali Kemal Akan, "TBMM Başkanı Kurtulmuş, İstanbul'da Bahreyn Temsilciler Meclisi Başkanı Musallam ile Görüştü", Anadolu Ajansı, 17 Nisan 2025.

122 "Bahrain, Türkiye Hold Third Round of Political Consultations in Ankara", Bahreyn Dışişleri Bakanlığı, 9 Temmuz 2025, <https://www.mofa.gov.bh/en/bahrain-turkiye-hold-third-round-of-political-consultations-in-ankara>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025).

KRONOLOJİ: TÜRKİYE-KÖRFEZ ÜLKELERİ İLİŞKİLERİ

| | |
|-------------------|---|
| 18 Mayıs | Dışişleri Bakanı Fidan'ın Riyad ziyareti ve Türk-Suudi Koordinasyon Konseyinin ikinci toplantısı ile iki ülke arasında ekonomik, siyasi ve savunma alanlarında kurumsal iş birliği mekanizmaları derinleştirildi. |
| 16 Temmuz | BAE Devlet Başkanı MbZ'nin Ankara ziyareti sırasında Türkiye-BAE Yüksek Düzeyli Stratejik Konseyi kuruldu; ticaret, savunma ve enerji başta olmak üzere yedi alanda stratejik ortaklık anlaşması imzalandı. |
| 21-23 Ekim | Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Kuveyt, Katar ve Umman'ı kapsayan Körfez turunda toplam 24 anlaşma imzalanarak Türkiye-Körfez ilişkileri çok taraflı ve kurumsal bir stratejik çerçeveye taşındı. |

TÜRKİYE-ASYA ÜLKELERİ İLİŞKİLERİ

BİLGE BEYZA ÇİFTÇİ, MEHMET SALAH DEVRİM

GİRİŞ

2025 yılı Türkiye'nin Asya ülkeleriyle ilişkilerinde stratejik derinleşme, ekonomik çeşitlenme ve diplomatik etkileşimin hız kazandığı bir dönemi temsil etmektedir. Jeopolitik arenada çok kutuplu yapı güçlenirken Türkiye, Asya'nın önde gelen ülkeleriyle hem ekonomik hem de güvenlik odaklı bağlarını daha da sağlamlaştırma yönünde somut adımlar atmıştır. Bu çok boyutlu süreçte ticaret hacmi artarken savunma sanayii iş birlikleri, üst düzey lider ziyaretleri ve kültürel diplomasi projeleri Türkiye'nin Asya stratejisinde yeni başlangıçlara olanak tanımıştır.

DİPLOMATİK VE SİYASİ GELİŞMELER

Türkiye-Asya ülkeleri ilişkilerinde önemli bir ay olan Şubat 2025'te Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 10-13 Şubat arasında Malezya, Endonezya ve Pakistan'ı ziyaret etmiştir. Ziyaretlerine **Malezya**'dan başlayan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 10 Şubat'ta Kuala Lumpur ziyareti Türkiye-Malezya ilişkilerinde diplomatik açıdan önemli bir dönüm noktası olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Malezya Başbakanı Enver İbrahim iki ülke ilişkilerini Kapsamlı Stratejik Ortaklık düzeyinde güçlendirdiklerini duyurarak siyasi yakınlaşmayı kurumsallaştırmıştır.¹²³

Görüşmelerde bölgesel ve küresel meseleler ele alınmış, özellikle Filistin meselesi, uluslararası hukuk, İslamofobiyle mücadele ve Müslüman ülkeler arası dayanışma vurgulanmıştır. Ayrıca iki lider ilişkileri düzenli şekilde ele alacak bir Yüksek Düzey-

123 "Joint Statement between Malaysia and Republic of Türkiye", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 11 Şubat 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/english/haberler/detay/joint-statement-between-malaysia-and-republic-of-turkiye>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

li Stratejik Konsey kurulması konusunda mutabakata varmıştır. Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) mekanizmaları, Birleşmiş Milletler (BM), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve D8 çerçevesinde daha koordineli hareket edilmesi, iki ülke dışişleri arasında ilk Ortak Komisyon Toplantısı'nın düzenlenmesi, eğitim ve kültür alanlarında karşılıklı kurum temaslarının artırılması da siyasi gündemin önemli başlıkları arasında yer almıştır.¹²⁴ Bu kapsamda Türkiye, Malezya'nın 2025 ASEAN dönem başkanlığına açık destek vermiş ve iki ülke arasında Asya'daki stratejik iş birliğinin uzun vadeli bir çerçeveye oturtulacağı vurgulanmıştır.

Endonezya'ya gerçekleşen resmi ziyaret esnasında Türkiye ile Endonezya arasında yüksek düzeyli stratejik iş birliği için ilk Yüksek Düzey İş Birliği Konseyi toplantısı düzenlenmiştir.¹²⁵ İki lider diplomatik ilişkilerinin 75. yıl dönümünü "Halk için İş Birliği, Yeni Dünya için Ortaklık" temasıyla kutlayarak önümüzdeki dönemde stratejik ortaklığı daha da derinleştirme taahhüdü vermiştir.¹²⁶ Ziyaret kapsamında savunma ve güvenlik alanında iş birliği zirvesi öne çıkmıştır. Türkiye ve Endonezya eğitim öğretim, istihbarat paylaşımı ve terörle mücadele alanlarında ortaklık kurmayı kararlaştırmıştır. Bu karşılıklı yaklaşmanın son halkası olarak Cumhurbaşkanı Prabowo Subianto'nun Ankara'ya gerçekleştirdiği iade-i ziyaret sırasında da iki lider savunma, kültür ve afet yönetimi gibi alanlarda üç yeni anlaşma imzalayarak stratejik ortaklığı pekiştirmiştir.¹²⁷

Bu yoğun diplomatik gündemle eş zamanlı olarak Türkiye'nin bölgedeki bir diğer önemli ortağı olan **Pakistan** ile ilişkiler de Şubat 2025'te stratejik anlamda kritik bir dönüm noktasına ulaşmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan 13 Şubat'ta İslamabad'a resmi bir ziyarette bulunarak Pakistan Başbakanı Şehbaz Şerif ile birlikte 7. Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi toplantısına başkanlık etmiştir. Görüşmelerde iki ülke arasında siyasi, diplomatik ve güvenlik boyutlarını kapsayan yeni bir ortaklık vizyonu benimsenmiştir.¹²⁸ Ayrıca terörle mücadele, savunma sanayii, istihbarat iş birliği ve bölgesel güvenlik konularında koordinasyonun derinleştirilmesi kararı alınmıştır.

124 Abdullah Sarica ve Mümin Altaş, "Türkiye ve Malezya'dan 36 Maddelik Ortak Açıklama", Anadolu Ajansı, 11 Şubat 2025.

125 "Joint Statement from the Leaders of the Republic of Türkiye and the Republic of Indonesia", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2 Şubat 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/English/haberler/detay/joint-statement-from-the-leaders-of-the-republic-of-turkiye-and-the-republic-of-indonesia>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

126 "Joint Statement from the Leaders of the Republic of Indonesia and the Republic of Türkiye: Commemorating 75 Years of Diplomatic Relations", Endonezya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 12 Şubat 2025, https://kemlu.go.id/files/repositori/80078/173943494167adabbd35b52_Joint_Statement_HLSC.pdf, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

127 "Başkan Erdoğan'dan Endonezya ile İş Birliği Vurgusu! 'Ticaret Hedefimiz 10 Milyar Dolar' | İki Ülke Arasında 3 Anlaşma İmzalandı", A Haber, 10 Nisan 2025.

128 "Joint Declaration of the 7th Session of Pakistan-Türkiye High Level Strategic Cooperation Council: 'Further Deepening, Diversifying, and Institutionalizing The Strategic Partnership'", Pakistan Dışişleri Bakanlığı, 13 Şubat 2025, <https://mofa.gov.pk/press-releases/joint-declaration-of-the-7th-session-of-pakistan-turkiye-high-level-strategic-cooperation-council-further-deepening-diversifying-and-institutionalizing-the-strategic-partnership>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

Şubat 2025'te Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) tarafından Ankara'da dzenlenen "Türkiye-**Hindistan** İlişkileri, Tarihi ve Çağdaş Bakiő" başlıklı konferans iki ülkenin uzmanlarını bir araya getirerek siyasi-diplomatik diyalogu güçlendirmiştir. Ziyarete Dışışleri Bakan Yardımcısı Ayşe Berris Ekinci ve Hindistan Büyükelçisi Muktesh Pardeshi gibi temsilciler katılmıştır.¹²⁹

Nisan'da Cumhurbaşkanı Erdoğan, **Avustralya** Genel Valisi Sam Mostyn ile görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşmede iki ülke ilişkilerinin ticaret, turizm ve ulaştırma baőtta olmak üzere "iş birliği potansiyeli yüksek alanlar"da geliştirilmesi yönünde irade ifade edilmiştir.¹³⁰

17 Temmuz 2025'te Cumhurbaşkanı Erdoğan ve **Güney Kore** Başkanı Lee Jae Myung arasında yapılan telefon görüşmesinde iki lider bölgesel ve küresel konularda koordinasyonun artırılması gerektiğini vurgulamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan stratejik ortaklığı "daha ileri adımlarla geliştirme" yönünde güçlü niyet beyanında bulunmuştur. Lee Jae Myung ise Türkiye'yi "kardeő ülke" ve stratejik ortak olarak tanımlayarak Ankara'nın Avrasya bölgesindeki konumunun Güney Kore açısından büyük önem taőtıdığını belirtmiştir. Kasım 2025'te Lee'nin Türkiye'ye gerçekleştirdiği resmi ziyaret, savunma ve nükleer enerji baőtta olmak üzere kilit alanlarda ikili iş birliğinin somut adımlarla ilerlemesine katkı sağlamıştır.

2025'te **Çin** ile üst düzey siyasi temaslar olmuştur. Ağustos'ta Cumhurbaşkanı Erdoğan, Çin'in Tiencin şehrinde dzenlenen Őanghai İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) zirvesine katılmıőt ve Çin Devlet Başkanı Şi Jinping ile¹³¹ görüşmesinde Dışışleri Bakanı Hakan Fidan, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar, Hazine ve Maliye Bakanı Mehmet Şimşek, Milli Savunma Bakanı Yaşar Güler, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Fatih Kacı, Ticaret Bakanı Ömer Bolat, MİT Başkanı İbrahim Kalın ve Türkiye'nin Pekin Büyükelçisi Selçuk Ünal da yer almıştır. Bu kritik zirvede iki lider karőtırlıklı siyasi güveni güçlendirme, güvenlik iş birliğini artırma ve 2026'da kutlanacak diplomatik ilişkilerin 55. yılına hazırlanma kararlılığını yinelemiştir. Yıl boyunca çok sayıda forum ve toplantıda siyasi kararların ekonomik iş birliğine dönüőtürülmesi, ticarete denge ve yatırım teőtvi konuları ele alınmıştır.

100. diplomatik yıl dönümüne yaklaőtırken **Japonya** ile önemli adımlar atılmıştır. Şubat'ta TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş'un bu ülkeyi ziyaret etmesiyle ikili ilişkilerin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Ağustos'ta Japonya Savunma Bakanı Nakatani Gen, Eylül'de ise iki ülke arasındaki ilişkileri pekiştirmek adına Japonya Dışışleri

129 "Türkiye ve Hindistan İlişkileri Konferansı Ankara'da Yapıldı by 8 Sutun", Hindistan Ankara Büyükelçiliği, <https://www.indembassyankara.gov.in/eventlistview/NTk4NQ>, (Eriőtim tarihi: 2 Aralık 2025).

130 Özcan Yıldırım, "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Avustralya Genel Valisi Mostyn ile Görüştü", Anadolu Ajansı, 22 Nisan 2025.

131 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Çin Ziyareti Dönüştü Gazetecilerin Sorularını Yanıtladı", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2 Eylül 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-cin-ziyareti-donusu-gazetecilerin-sorularini-yanitladi>, (Eriőtim tarihi: 2 Aralık 2025).

Bakanı Iwaya Takeshi Türkiye'yi ziyaret etmiş ve bölgesel güvenlik konularını ele almıştır. Tekrar Eylül'de kültürel ve tarihsel bağları pekiştirmek adına Altes Prensesi Akiko Mikasa Türkiye'yi ziyaret etmiştir.

Eylül'de Türkiye ile **Vietnam** arasında parlamentolar arası ve diplomatik düzeyde artan temaslar gözlemlenmiştir. Özellikle Eylül 2025'te Vietnam Ulusal Meclisi Başkan Yardımcısı Nguyen Duc Hai liderliğindeki üst düzey bir heyetin Türkiye'ye resmi ziyareti TBMM ile parlamentolar arası diyalogun güçlendirilmesine vesile olmuştur. Bu ziyaret çerçevesinde taraflar ikili ilişkilerin çok boyutlu genişletilmesi ve parlamento kanallarının derinleştirilmesi yönünde mutabakata varmıştır. Ayrıca dışişleri ve savunma kanallarında görüş alışverişi sürmüştür, liderler düzeyinde ve bakanlıklar arası temaslar iki ülke ilişkilerine istikrar kazandırmıştır.¹³²

İŞ BİRLİKLERİ

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 10 Şubat'taki **Malezya** ziyaretinde iki ülke toplam 11 anlaşma imzalayarak ticaret, enerji, teknoloji, afet yönetimi, tarım, güvenlik, çevre ve uzay bilimi gibi çok sayıda alanda somut iş birliği mekanizmaları hazırlamıştır.¹³³ Türkiye ve Malezya 2024'te Serbest Ticaret Anlaşması'nın hizmetler, yatırım ve e-ticaret gibi alanlara genişletilmesinin ardından ticaret hacmini büyütme ve dengelemeyi hedefleyen yeni bir ekonomik diyalog sürecine girmiştir.¹³⁴

Enerji dönüşümü ve yenilenebilir enerji alanlarında ortak projeler kararlaştırılırken uzay teknolojileri ve mikro uydu geliştirme programı gibi ileri teknoloji başlıkları öne çıkmıştır. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) ile Malezya Ticaret ve Sanayi Odası arasında Ortak İş Konseyi kurulması gündeme gelmiştir.¹³⁵ Tarımsal teknik iş birliği, afet risk yönetimi, atık ve geri dönüşüm sistemleri gibi alanlarda sürdürülebilir kalkınmaya yönelik adımlar planlanmıştır. Ulaştırma ve turizmde karşılıklı uçuşların artırılması, sivil havacılık entegrasyonu ve halklar arası temasların güçlendirilmesi de iş birliğinin önemli ayaklarını oluşturmuştur. Tüm bu gelişmeler Türkiye-Malezya ekonomik ortaklığının yalnızca ticari değil aynı zamanda stratejik ve teknolojik bir boyut kazandığını göstermiştir.

Şubat'ta gerçekleşen **Endonezya** ile Yüksek Düzeyli İş Birliği Konseyi zirvesinin hemen ardından iki ülke toplamda 13 stratejik anlaşma imzalamıştır. Anlaşmalar sağlık ve tıp bilimleri, enerji ve doğal kaynaklar, yükseköğretim, din hizmetleri, savunma sanayii (KAAN, Bayraktar TB3 ve Bayraktar AKINCI), medya ve radyo-te-

132 Firdevs Bulut Kartal, "Türkiye, Vietnam Ink Defense Deal", Anadolu Ajansı, 22 Temmuz 2025.

133 "Türkiye, Malaysia Sign 11 Agreements to Strengthen Bilateral Ties", Türkiye Today, 11 Şubat 2025, <https://www.turkiyetoday.com/turkiye/turkiye-malaysia-sign-11-agreements-to-strengthen-bilateral-ties-117963>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

134 "Türkiye, Malaysia Sign 11 Agreements to Strengthen Bilateral Ties".

135 "Focus Business Türkiye 2025", Japonya Yurtdışı Yatırım Enstitüsü, (Mart 2025), https://www.joi.or.jp/wp-content/uploads/2025/03/20250319-2_TUR.pdf, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

levizyon yayıncılığı gibi geniş bir alanı kapsamaktadır.¹³⁶ Ziyaretler sonrasında iş birliğinin en somut adımı ise Türkiye'nin milli muharip uçağı KAAN'ın Endonezya'ya 48 adetlik satışına yönelik imzalanan, Türk savunma sanayii tarihinin en büyük ihracat sözleşmesi olmuştur.¹³⁷ Ayrıca enerji alanındaki mutabakat zaptı her iki ülkenin enerji dönüşümü ve doğal kaynak yönetimi stratejilerini ortak projeler üzerinden ilerletme hedefini yansıtmaktadır.

Şubat içerisinde Türkiye-Pakistan iş birliği özellikle ekonomik ve savunma odaklı olarak genişlemiştir. Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi sırasında iki ülke 24 anlaşma ve mutabakat zaptı imzalamıştır.¹³⁸ Bu anlaşmalar savunma sanayii, enerji (hidrokarbon, enerji dönüşümü), madencilik, ticaretin dijitalleştirilmesi, sınıai mülkiyet, bankacılık, ilaç, su yönetimi, tarım teknolojileri, medya, sivil havacılık, denizcilik araştırmaları ve sağılık hizmetlerini kapsamaktadır. Taraflar ticaret hacmini 5 milyar dolar seviyesine çıkarma hedefini teyit etmiştir. Ziyaret kapsamında düzenlenen Türkiye-Pakistan İş ve Yatırım Forumu iki ülke özel sektörlerini doğrudan temas ettirmiştir.¹³⁹

Yine Şubat'ta **Japonya** Uluslararası İş Birliği Ajansı (JICA) temsilcileri Türkiye'deki büyük altyapı projelerinin (özellikle depreme dayanıklılık ve kentsel dönüşüm) finansmanı ve teknik desteğı konusunda görüşmeler yapmak üzere Ankara'yı ziyaret etmiştir. Bu görüşmelerin sonucunda Mart'ta iki ülke arasında felaket risklerini azaltma ve sismik gözlem teknolojileri konusunda yeni bir teknik iş birliği anlaşmasının temelleri atılmıştır. Mayıs'ta TÜBİTAK ve Japonya Bilim ve Teknoloji Ajansı (JST) arasında yapay zeka ve robotik alanlarında ortak araştırma projelerini destekleyecek yeni bir çağrı programı başlatılmıştır. Bu adım Türkiye'nin teknolojik altyapısını güçlendirme ve Japonya'nın araştırma-geliştirme (Ar-Ge) deneyiminden faydalanma çabalarını yansıtmıştır. Kasım'da İstanbul'da Türkiye-Japonya İş Forumu düzenlenmiş, Japon otomotiv ve elektronik devlerinin Türkiye'deki yatırımlarının artırılması ve üçüncü ülkelere yönelik ortak pazar stratejileri ele alınmıştır. Yıl sonunda ise 2026'daki diplomatik ilişkilerin 100. yıl dönümü kutlamaları için ortak bir kültürel etkinlikler takvimi belirlenerek bu büyük yıl dönümüne hazırlıklar resmen başlatılmıştır.

12-16 Şubat arasında, Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) koordinasyonunda düzenlenen Genel Ticaret Heyeti kapsamında Yeni Delhi'ye bir ziyaret gerçekleştirilmiş,

136 "Türkiye ile Endonezya Arasında 13 Anlaşma İmzalandı", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 12 Şubat 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiye-ile-endonezya-arasinda-13-anlasma-imzalandi>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

137 Uğur Aslanhan, "Endonezya'ya 48 Adetlik KAAN Uçağı Satışında Sözleşme İmzalandı", Anadolu Ajansı, 26 Temmuz 2025.

138 "Türkiye and Pakistan Sign 24 Agreements", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 26 Temmuz 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/english/haberler/detay/turkiye-and-pakistan-sign-24-agreements>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

139 Seda Tolmaç, "Türkiye ile Pakistan Arasında Ticaretin Geliştirilmesine Yönelik Anlaşmalar İmzalandı", Anadolu Ajansı, 13 Şubat 2025.

bu çerçevede ikili iş görüşmeleri (B2B) yapılmış ve Hindistanlı iş insanlarıyla temaslarda bulunulmuştur.¹⁴⁰ Ayrıca 15-19 Temmuz arasında sektörel olarak geniş kapsamlı bir ticaret heyeti **Hindistan**'a gitmiştir. Hindistan'la enerji açısından da iş birliği gündemdedir. 8 Mayıs'ta İstanbul Ticaret Odası (İTO) ile Millennial Hindistan Uluslararası Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası (MIICCIA) iş birliğinde Hindistanlı firmalarla B2B görüşmeleri yapılmıştır.¹⁴¹ Ticaret hacmiyle ilgili olarak ise T.C. Ticaret Bakanlığı verileri iki ülke arasındaki ticaret artmasına karşın dengede Türkiye aleyhine bir açığın sürdüğünü göstermektedir.¹⁴²

Çin ile 2025'in ilk yarısı ekonomik ve teknik iş birliklerine odaklanılmıştır. Hemen ardından Mart'ta TÜBİTAK ve Çin Bilimler Akademisi güneş hücreleri gibi ileri teknolojilerde ortak uluslararası projeleri desteklemek üzere ikili iş birliği çağrısını sonuçlandırarak bilimsel iş birliğini güçlendirmiştir. Yılın ilerleyen dönemlerinde 24-27 Haziran arasında Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi ile Türkiye'nin Orta Koridor Girişimi arasındaki uyumu sağlamak amacıyla Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın da katıldığı Küresel Ulaştırma Koridorları Forumu yapılmış; altyapı ve lojistik entegrasyonuna yönelik yeni yol haritaları belirlenmiştir. 15 Ekim'de Türkiye'nin Çin ile olan ticaret açığını dengeleme amacıyla Tarım ve Orman Bakanlığı ile Çin Gümrükler İdaresi arasında su ürünleri ve badem ihracatını kolaylaştıran üç yeni protokol imzalanmıştır.

22-27 Temmuz arasında İstanbul'da düzenlenen IDEF 2025 Uluslararası Savunma Sanayii Fuarı kapsamında Türk ve Güney Koreli savunma şirketleri arasında teknoloji transferi ve ortak üretim imkanları görüşülmüştür. Bu fuar sırasında Baykar ile Korean Air arasında imzalanan mutabakat zaptı havacılık ve savunma teknolojilerinde iş birliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir.¹⁴³ Eylül 2025'te Seul'de düzenlenen World Knowledge Forum'a Türkiye'nin Yatırım ve Finans Ofisi Başkanı A. Burak Dağlıoğlu startup ekosistemi ve teknoloji yatırımları perspektifiyle katılmış ve Türkiye'nin girişimcilik potansiyeli Güney Koreli yatırımcılarla yeniden tartışılmıştır. Forum sırasında düzenlenen Türkiye-Kore Tech Investors Roundtable toplantısında iki ülke arasındaki stratejik teknoloji ve yatırım iş birliği fırsatları ele alınmıştır.¹⁴⁴ Buna ek olarak Anadolu Ajansı'na göre iki ülke ticaret hacmi 10 milyar doları aşmış

140 "12-16 Şubat 2025 Hindistan (Yeni Delhi) Ticaret Heyeti Hk.", TİM, 9 Ocak 2025, [https://immib.org.tr/download/5ba67a15bcf642faa0502b5f41e4b95c/Heyete%20İlişkin%20Dikkat%20Edilmesi%20Gereken%20Hususlar%20\(2%20Sayfa\).pdf](https://immib.org.tr/download/5ba67a15bcf642faa0502b5f41e4b95c/Heyete%20İlişkin%20Dikkat%20Edilmesi%20Gereken%20Hususlar%20(2%20Sayfa).pdf), (Erişim tarihi: 30 Aralık 2025).

141 "Enerji de Var İTO - Hindistan İkili Ticari Görüşmeleri 8 Mayıs ...", Enerji Ekonomisi, 7 Mayıs 2025, <https://www.enerjiekonomisi.com/ito-hindistan-ikili-ticar-gorusmeleri-8-mayis/34859>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

142 "Hindistan Pazar Bilgileri", T.C. Ticaret Bakanlığı, (2025), <https://ticaret.gov.tr/data/5f8d738f13b8763b2051494d/Hindistan%20Pazar%20Bilgileri-2025.pdf>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

143 Aylın Rana Aydın Kuş, "Baykar ile Korean Air Arasında İş Birliği Anlaşması İmzalandı", Anadolu Ajansı, 23 Temmuz 2025.

144 "Türkiye-Güney Kore Ekonomik İş Birliğinde Yeni Ufuklar Açtı", T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi, 23 Eylül 2025, <https://www.invest.gov.tr/tr/news/news-from-turkey/sayfalar/turkiye-south-korea-open-new-horizons-economic-cooperation.aspx>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

olup altyapı, savunma sanayii, yüksek teknoloji, turizm ve yatırım alanlarında ortak projelere odaklanılacağı bildirilmektedir.¹⁴⁵

Yapılan savunma iş birlikleri arasında öne çıkan bir diğerk ülke **Vietnam** ile yine IDEF 2025 Uluslararası Savunma Sanayii Fuarı'nda savunma iş birliğı protokolü imzalanmıştır.¹⁴⁶ Türk ve Vietnam savunma bakanlıkları arasında atılan bu adım hava-kara-deniz platformları ve savunma sanayii iş birlikleri için çerçeve oluşturmuştur. Aynı dönemde IDEF çerçevesinde tarafların savunma sanayii şirketleri arasında teknoloji transferi ve ortak projeler üzerine görüşmeler gerçekleşmiştir. Bu gelişme iki ülke arasındaki askeri-teknolojik iş birliğini somut projelere taşıma potansiyeli göstermektedir. Ticari açıdan resmi veriler 2023 itibarıyla iki ülke ticaret hacminin (yaklaşık 3,13 milyar dolar; Türkiye'nin Vietnam'a ihracatı 425 milyon dolar, ithalatı ise 2,71 milyar dolar)¹⁴⁷ artış eğiliminde olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla 2025'te ikili ticaretin çeşitlendirilmesi yönünde girişimler sürmüştür. Aynı zamanda Türkiye ve Vietnam savunma bakanlıkları "Savunma Ataşeliğı Ofisi" kurma niyetini de dile getirmiştir. Bu, uzun vadeli güvenlik ve sanayi iş birliğini kurumsallaştıracak stratejik bir adım olarak görülmektedir.¹⁴⁸

2025 sonbaharında 2026'da düzenlenecek COP31 iklim zirvesinin ev sahipliğı konusunda Türkiye ve **Avustralya** arasında resmi bir anlaşmaya varılmıştır. Bu anlaşma 20 Kasım'da resmi olarak duyurulmuş ve zirvenin 2026'da Türkiye'nin Antalya şehrinde gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu anlaşma Türkiye'nin küresel çevre politikalarındaki aktif rolünü ve Avustralya ile çok taraflı diplomasiyle çevre/iklim alanında iş birliğı potansiyelini ön plana çıkarmıştır.¹⁴⁹ Öte yandan ekonomik ilişkilerde 2023 öncesi veriler Türkiye-Avustralya ticaret hacminin dalgalı bir seyir izlediğini ve halen Türkiye aleyhine bir dış ticaret açığı bulunduğunu göstermektedir. 2025'te ise bilinen yeni bir büyük ticaret veya yatırım anlaşması olmamış dolayısıyla bu dönemde ilişkiler daha çok politik diplomasi ve küresel platform müzakereleri ağırlıklı olmuştur.¹⁵⁰

145 "Türkiye-South Korea Open New Horizons in Economic Cooperation", T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi, 23 Eylül 2025, <https://www.invest.gov.tr/en/news/news-from-turkey/pages/turkiye-south-korea-open-new-horizons-economic-cooperation.aspx>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

146 Firdevs Bulut Kartal, "MSB ile Vietnam Savunma Bakanlığı Arasında Savunma İşbirliğı Protokolü İmzalandı", Anadolu Ajansı, 22 Temmuz 2025.

147 "Türk İhracatçıları için Vietnam Pazarına Giriş Stratejileri", T.C. Ticaret Bakanlığı, 24 Haziran 2025, https://ticaret.gov.tr/data/63dcf1de13b87627bc2a1ee8/Vietnam_Ulke_Sunumu_24_06_2025.pdf, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

148 Lien Ha, "Vietnam Welcomes Turkey's Defense Attaché Office Opening", Hanoi Times, 24 Temmuz 2025, <https://hanoitimes.vn/vietnam-welcomes-turkey-s-defense-attache-office-opening.782264.html>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

149 Seda Sevcen, "Türkiye to Host COP31 after Deal with Australia", Anadolu Ajansı, 20 Kasım 2025.

150 "Türkiye-Avustralya İlişkileri", T.C. Dışişleri Bakanlığı, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-avustralya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

| KRONOLOJİ: TÜRKİYE-ASYA ÜLKELERİ İLİŞKİLERİ | |
|---|--|
| 11 Şubat | Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Malezya ziyaretinde savunma, enerji dönüşümü, afet yönetimi, medya ve haberleşme, siber güvenlik ve akıllı şehir çözümleri alanlarında çok sayıda stratejik anlaşma imzalandı. |
| 12 Şubat | Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Endonezya ziyareti esnasında Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi 1. Toplantısı yapıldı. Türkiye-Endonezya stratejik iş birliği; savunma, eğitim, istihbarat, terörle mücadele ve çok sayıda sektörel anlaşma imzalandı. |
| 13 Şubat | Şehbaz Şerif ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın eş başkanlıklarında gerçekleştirilen Pakistan-Türkiye Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi 7. Toplantısı'nda 24 anlaşma ve mutabakat zaptı imzalandı. İki ülke ticaret hacminin hedefi ise 5 milyar dolar olarak teyit edildi. |
| 12-16 Şubat | TİM koordinasyonunda Yeni Delhi'de gerçekleştirilen ziyaret kapsamında, Hindistanlı iş insanlarıyla B2B görüşmeleri gerçekleştirildi. |
| 16-20 Şubat | TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş, Japonya'yı ziyaret etti. |
| 26-27 Şubat | Ankara'da "Türkiye-Hindistan İlişkileri, Tarihi ve Çağdaş Bakış" başlıklı SETA konferansı düzenlendi ve iki ülke arasındaki siyasi-diplomatik diyalog güçlendirildi. |
| 22 Nisan | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Avustralya Genel Valisi Sam Mostyn ile görüştü. Bu görüşmede ticaret, turizm ve ulaştırma başta olmak üzere iş birliği potansiyeli yüksek alanların geliştirilmesi iradesi ifade edildi. |
| 6 Mayıs | TÜBİTAK-Japonya Bilim ve Teknoloji Ajansı (JST) arasında CONCERT Japan çağrısının açılışı gerçekleşti. |
| 8 Mayıs | İTO ile MIICCIA iş birliğinde Hindistanlı firmalarla ikili görüşmeler düzenlendi. |
| 25-27 Mayıs | Pakistan Başbakanı Şahbaz Şerif Türkiye'yi ziyaret etti. |
| 24-27 Haziran | Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın katılımıyla Küresel Ulaştırma Koridorları Forumu yapıldı. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi ile Türkiye'nin Orta Koridor Girişimi arasındaki uyumu sağlamak amacıyla yapılan forumda altyapı ve lojistik entegrasyonuna yönelik yeni yol haritaları belirlendi. |
| 15-19 Temmuz | Sektörel Kapsamlı Ticaret Heyeti ziyareti yapıldı ve ticari temaslar gerçekleştirildi. |
| 17 Temmuz | Cumhurbaşkanı Erdoğan-Güney Kore Başbakanı Jae Myung telefon görüşmesi gerçekleşti. Bölgesel ve küresel konularda koordinasyon artırma vurgusu yapıldı. |
| 22-27 Temmuz | IDEF 2025 Uluslararası Savunma Sanayii Fuarı (İstanbul) gerçekleşti. Türk ve Koreli savunma şirketleri arasında teknoloji transferi ve ortak üretim görüşmeleri yapıldı. Baykar-Korean Air arasında mutabakat zaptı imzalandı. Türkiye ve Vietnam savunma bakanlıkları arasında savunma iş birliği protokolü imzalandı. Hava-kara-deniz platformları ve savunma sanayii iş birlikleri için çerçeve oluşturuldu. Savunma Ataşeliği Ofisi kurma niyeti dile getirildi. |
| 19 Ağustos | Japonya Savunma Bakanı Nakatani Gen'in Türkiye ziyareti gerçekleşti. |
| 31 Ağustos-1 Eylül | Cumhurbaşkanı Erdoğan ŞİÖ zirvesine katıldı ve Çin Devlet Başkanı Şi Cinping ile ikili görüşme yaptı. Karşılıklı siyasi güveni güçlendirme ve güvenlik iş birliğini artırma kararı yinelenildi. 2026 için diplomatik ilişkilerin 55. yılına hazırlık kararı alındı. |
| 13-14 Eylül | Japonya Dışişleri Bakanı Takeshi ikili ilişkileri pekiştirmek ve bölgesel güvenlik konularını ele almak üzere Türkiye'ye ziyaret gerçekleştirdi. |
| 16-18 Eylül | Altes Prensisi Akiko'nun Türkiye ziyareti gerçekleşti. Bu ziyarette kültürel ve tarihsel bağların pekiştirilmesi amaçlandı. |
| 23-26 Eylül | Türkiye Yatırım ve Finans Ofisi başkanının katılımıyla Türkiye'nin girişimcilik potansiyeli Güney Koreli yatırımcılarla tartışıldı. Türkiye-Kore Tech Investors Roundtable toplantısı düzenlendi. |

| | |
|--------------------|---|
| 26-29 Eylül | Vietnam Ulusal Meclisi Üst Düzey Heyeti Türkiye'ye ziyaret gerçekleştirdi. TBMM ile parlamentolar arası diyaloğun güçlendirildiği bu ziyarette ikili ilişkilerin çok boyutlu genişletilmesi ve parlamento kanallarının derinleştirilmesi için mutabakat sağlandı. |
| 15 Ekim | Türkiye'nin Çin ile ticaret açığına dengeleme amacıyla su ürünleri ve badem ihracatını kolaylaştıran üç yeni protokol imzalandı. |
| 20 Kasım | 2026'daki COP31 iklim zirvesinin Türkiye'nin Antalya şehrinde düzenlenmesi konusunda Avustralya ile resmi anlaşmaya varıldı. |

TÜRKİYE-GÜNEY KAFKASYA İLİŞKİLERİ

MEHMET SALAH DEVRİM

2025 yılı, Türkiye'nin Güney Kafkasya politikasında barış süreci, bölgesel bağlantısallık ve savunma iş birliklerinin iç içe geçtiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Yıl boyunca yürütülen temaslar; Azerbaycan ile stratejik müttefiklik düzeyindeki ilişkilerin pekişmesini, Gürcistan ile siyasi ve parlamenter düzeyde istişarelerin yoğunlaşmasını ve Ermenistan ile normalleşme sürecinin Erivan-Bakü barışına bağlı aşamalı bir çerçevede ilerlemesini sağlamıştır.

Ocak'ta Ermenistan Dışişleri Bakanı Ararat Mirzoyan ile Dışişleri Bakanı Hakan Fidan arasında yapılan telefon görüşmesi Türkiye-Ermenistan normalleşme sürecini ve bölgesel meseleleri ele alırken aynı ay içinde Dışişleri Bakanı Fidan'ın Bakü ziyareti sırasında Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ve Dışişleri Bakanı Ceyhan Bayramov ile görüşmeleri Azerbaycan-Ermenistan barış stratejisinin ana hatlarını değerlendirme imkanı sunmuştur. Türkiye ile Azerbaycan arasında uzay alanında Startech Projesi'nin duyurulması ise ilişkilerin siyasi ve teknik boyutlarının birlikte ilerlediğini göstermiştir.¹⁵¹

Ermenistan tarafında Nisan'da Cumhurbaşkanı Vahagn Haçaturyan'ın Avrupa Birliği (AB) ile ilgili yasayı imzalaması¹⁵² ülkenin yeni dış politika yönelimini kurumsallaştırırken Ağustos'ta Azerbaycan ve Ermenistan liderlerinin Beyaz Saray'da barış anlaşmasını imzalaması¹⁵³ Güney Kafkasya'da yeni bir diplomatik dönemin önünü açmıştır. Bu gelişmeler Türkiye'nin bölgeye yönelik yaklaşımının küresel ve bölgesel süreçlerin kesiştiği çok katmanlı bir zeminde şekillendiğini göstermektedir.

151 "Türkiye ve Azerbaycan Uzayda Buluşuyor! Startech Projesi ile Yeni Bir Dönem Başlayacak", *Türkiye*, 19 Mart 2025.

152 Elena Teslova "Armenian President Signs Law on Country's Accession Process to EU", *Anadolu Ajansı*, 4 Nisan 2025.

153 Ali Abbas Ahmadi, Sakshi Venkatraman ve Grigor Atanesian, "Azerbaijan and Armenia Sign Peace Pledge at White House Summit with Trump", *BBC*, 9 Ağustos 2025.

DİPLOMATİK VE SİYASİ GELİŞMELER

Azerbaycan

2025 boyunca Türkiye-Azerbaycan ilişkileri neredeyse her ay gerçekteŐen üst düzey temaslarla sùreklilik arz eden ve yüksek yoğunluklu bir diplomatik gündem etrafında Şekillenmiştir. Ocak'taki Bakù ziyareti sırasında barış anlaşması stratejisinin ve sınır komisyonlarının çalıŐmasının detaylandırılması Ankara ve Bakù yönetimlerinin Ermenistan ile barış sürecini eş güdüm halinde yürütme kararlılığını göstermiştir. Yıl içinde farklı tarihlerde gerçekteŐtirilen Fidan-Bayramov telefon görüşmeleri hem ikili ilişkileri hem de bölgesel gelişmeleri düzenli olarak değerlendiren bir siyasi istiaŐare hattı oluşturmuştur.

AĞustos'ta ABD'nin ev sahipliğinde Azerbaycan ve Ermenistan liderlerinin Be-yaz Saray'da imzaladığı barış anlaşması "Barış ve Refah Rotası" adı verilen 43 kilometrelik bir koridoru da içermiştir. Bu anlaşmanın hemen ardından Türkiye ile Azerbaycan arasında yapılan görüşmelerde barış sürecindeki ilerlemenin memnuniyetle karşılandığı ve Ankara'nın sürece verdiği destek vurgulanmıştır.¹⁵⁴ Aynı dönemde Türkiye ve Azerbaycan arasında hidrokarbon ve yenilenebilir enerji alanlarında yapılan çalışmalar bölgesel enerji güvenliği ve karşılıklı ekonomik faydanın artırılması hedeflerini öne çıkarmıştır.¹⁵⁵

Kasım'da Azerbaycan'ın 8 Kasım Zafer Günü kutlamaları kapsamında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan; Dışişleri Bakanı Fidan, Milli Savunma Bakanı Yaşar Güler ve ilgili kurum temsilcilerinden oluşan bir heyetle Bakù'yü ziyaret etmiştir. Bu ziyaret KarabaĐ Zaferi'nin Ankara-Bakù ilişkilerindeki sembolik ve stratejik öneminin üst düzey katılımı ile teyit edildiğini göstermiştir. Bundan üç gün sonra Azerbaycan'dan Türkiye'ye dönüş sırasında Azerbaycan-Gürcistan sınır hattında Türk Silahlı Kuvvetlerine ait bir C-130 askeri kargo uçağının düşmesi sonucu 20 asker Şehit olmuştur.

Gürcistan

Gürcistan ile ilişkiler 2025'te hem dışişleri hem de parlamento kanalları üzerinden ilerlemiştir. Şubat'ta Ankara'da Dışişleri Bakanı Fidan ile Gürcü mevkidaşı Maka Botchorishvili arasında yapılan görüşmede ikili ilişkiler, bölgesel ve uluslararası gündemler ele alınmıştır. Nisan'da Antalya Diplomasi Forumu marjında Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Gürcistan Başbakanı Irakli Kobakhidze'nin görüşmesinde ise Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne verilen güçlü destek ve stratejik ortaklık vurgulanmıştır.¹⁵⁶

154 Tuğba Altun, "Dışişleri Bakanlığı: Azerbaycan ile Ermenistan Arasında Kalıcı Barışa Yönelik Atılan Adımdan Memnuniyet Duyuyoruz", Anadolu Ajansı, 8 AĞustos 2025.

155 "Sırada Elektrik ve Yenilenebilir Enerji Var", T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 4 Eylöl 2025, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21566>, (Erişim tarihi: 5 Aralık 2025).

156 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Gürcistan Başbakanı Kobakhidze'yi Kabulüne İlişkin Açıklama", T.C. İletişim Bakanlığı, 12 Nisan 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdoganin-gurcistan-basbakani-kobakhidze-yi-kabulune-iliskin-aciklama>, (Erişim tarihi: 5 Aralık 2025).

Nisan'da Antalya Diplomasi Forumu kapsamında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Gürcistan Başbakanı Irakli Kobakhidze'yi kabulünde ikili ilişkilerin yanında bölgesel ve küresel konular ele alınmış, Bakü-Tiflis-Kars demir yolu hattının tam kapasiteyle işletilmesi ve Türkiye'nin Gürcistan'ın toprak bütünlüğü ile egemenliğine verdiği destek vurgulanmıştır.¹⁵⁷ Haziran'da TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş'un Gürcistan Parlamento Başkanı Shalva Papuashvili ile gerçekleştirdiği görüşme parlamentolar arası diyalogun güçlendirilmesine katkı sağlamıştır.¹⁵⁸ Ağustos'ta ise Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikheil Kavelashvili'nin Ankara'da Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından resmi törenle karşılanması ve düzenlenen ortak basın toplantısı iki ülke ilişkilerinin stratejik ortaklık düzeyinde ele alındığını ortaya koymuştur. Bu temaslarda enerji projeleri, bağlantı hatları ve bölgede istikrarı destekleyen iş birliği alanları gündeme gelmiştir.¹⁵⁹

Ekim'de Ankara'da düzenlenen Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan Üçlü Savunma Bakanları Toplantısı'nda üç ülke arasında savunma, askeri ve güvenlik alanlarındaki iş birlikleri ele alınmış; Güney Kafkasya'da barış, istikrar, ulaştırma ve iş birliği temelli yeni bir döneme ilişkin ortak değerlendirmeler yapılmıştır.¹⁶⁰ Toplantı sonunda üç ülke savunma bakanları arasında üçlü iş birliğinin geliştirilmesine yönelik ortak mutabakat metni imzalanmıştır.

Ermenistan

Türkiye-Ermenistan hattında 2025 yılı hem iki ülkenin özel temsilcileri hem de liderler düzeyinde düzenli temaslara öne çıktığı bir dönem olmuştur. 31 Aralık 2024'te iki ülke dışişleri bakanları Fidan-Mirzoyan arasındaki telefon görüşmesiyle başlayan süreç¹⁶¹ Haziran 2025'te Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Paşinyan arasındaki telefon görüşmesi ve aynı ay İstanbul'da gerçekleştirilen yüz yüze liderler zirvesiyle üst düzeye taşınmıştır.¹⁶² İstanbul zirvesi Güney Kafkasya barış ve diyalog sürecine bağlanan bir içerikle yürütülmüş ve bu anlayış Türkiye'nin normalleşmeyi bölgesel çözümün parçası olarak gördüğünü göstermiştir.

1 Eylül'de Azerbaycan ile Ermenistan arasında imzalanan barış anlaşmasının ardından Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının (AGİT) Ermenistan-Azerbaycan

157 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Gürcistan Başbakanı Kobakhidze'yi Kabulüne İlişkin Açıklama".

158 "TBMM Başkanı Kurtulmuş, Gürcistan Parlamentosu Başkanı Papuashvili ile Ortak Basın Toplantısı Düzenledi", TBMM, 17 Haziran 2025, <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=e1eb36d6-cbe3-4881-83d0-01977e3525b3>, (Erişim tarihi: 5 Aralık 2025).

159 Özcan Yıldırım, "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Gürcistan Cumhurbaşkanı Kavelashvili'yi Resmî Törenle Karşıladı", Anadolu Ajansı, 12 Ağustos 2025.

160 Utku Şimşek, Mehmet Şah Yılmaz ve Ruslan Rehimov, "Millî Savunma Bakanı Güler: Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan Arasındaki İşbirliği Kafkasya'ya Katkılar Sağlamaktadır", Anadolu Ajansı, 9 Ekim 2025.

161 Mehmet Şah Yılmaz, "Dışişleri Bakanı Fidan, Ermenistan Dışişleri Bakanı Mirzoyan ile Telefonda Görüştü", Anadolu Ajansı, 1 Ocak 2025.

162 "Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Ermenistan Başbakanı Paşinyan Görüşmesine İlişkin Açıklama", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 20 Haziran 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-ermenistan-basbakani-pasinyani-kabul-etti-20-06-25>, (Erişim tarihi: 5 Aralık 2025).

Özel Temsilciliği Ofisinin yıl sonuna kadar kapatılacağının açıklanması, 1990'lardan bu yana yürütölen Minsk süreci çerçevesinin fiilen sona erdiğini ortaya koymuştur.¹⁶³

Türkiye ile Ermenistan normalleşme süreci özel temsilcileri altıncı tur görüşmelerini 12 Eylül'de Erivan'da gerçekleştirmiştir. Görüşmede önceki toplantılarda üzerinde uzlaşa sağlanan konular teyit edilmiş, özellikle sınır geçişlerine ilişkin mutabakatın hayata geçirilmesi ve bu sürecin hızlandırılması konusunda görüş alışverişinde bulunulmuştur.¹⁶⁴ Ayrıca Kars-Gümrü demir yolu ile elektrik enterkonnektörünün rehabilitasyonu ve işlerlik kazanması, Ani Köprüsü'nün ortaklaşa yenilenmesi, kültür ve akademi alanlarında iş birliğinin güçlendirilmesi ile 2026 yazından itibaren hava yolu bağlantılarının artırılmasına yönelik teknik çalışmaların yürütölmesi hususunda mutabakata varılmıştır. Taraflar normalleşme sürecini ön koşulsuz olarak sürdürme yönündeki taahhütlerini bir kez daha teyit etmiştir.

Yılın son bölümünde Kasım'da Ermeni sivil toplum temsilcilerinin Bakü ziyareti, Azerbaycanlı uzmanlarla yapılan görüşmeler ve bu görüşmelerin ardından Erivan'da düzenlenen basın toplantıları barış sürecinin toplumlar arası boyutunun da güçlenmeye başladığını göstermektedir.¹⁶⁵ Bu gelişme Türkiye'nin desteklediği barış sürecinin yalnızca devletler arası anlaşmalarla değil aynı zamanda toplumsal düzeyde etkileşimlerle de derinleşebileceğine işaret etmektedir.

İŞ BİRLİKLERİ, SAVUNMA VE BAĞLANTISALLIK

Savunma ve Askeri İş Birliği

2025'te Türkiye'nin Güney Kafkasya ile ilişkilerinin en görünür başlıklarından biri çok uluslu ve ikili askeri tatbikatlar olmuştur. 12-23 Mayıs arasında Türkiye'nin ev sahipliğinde Konya'da icra edilen Uluslararası Anadolu Ankası-2025 Tatbikatı personel kurtarma hareketi başta olmak üzere müşterek ve birleşik hareket senaryoları kapsamında hava unsurları arasındaki birlikte çalışabilirliği geliştirmeyi hedeflemiştir.¹⁶⁶ Haziran'da Türkiye ve Azerbaycan silahlı kuvvetlerinin katılımıyla Nahçıvan'da icra edilen Sarsılmaz Kardeşlik-2025 Tatbikatı bilgisayar destekli komuta yeri tatbikatı şeklinde gerçekleştirilmiştir.¹⁶⁷ Aynı dönemde Nahçıvan'da düzenlenen Mustafa Ke-

163 "OSCE Minsk Process and Related Structures (Closed)", OSCE, <https://www.osce.org/mg/108427>, (Erişim tarihi: 5 Aralık 2025).

164 "No: 186, 12 Eylül 2025, Türkiye-Ermenistan Normalleşme Süreci Özel Temsilcilerinin Altıncı Toplantısı Hk.", T.C. Dışişleri Bakanlığı, 12 Eylül 2025, https://www.mfa.gov.tr/no_-186_-turkiye-ermenistan-normallesme-sureci-ozel-temsilcilerinin-altinci-toplantisi-hk.tr.mfa, (Erişim tarihi: 5 Aralık 2025).

165 Tatev Duryan, "Ermenistan Sivil Toplum Temsilcilerinin Bakü'ye Yaptıkları Ziyaretine Dair Basın Toplantısı", Armenpress, 24 Kasım 2025, <https://armenpress.am/tr/article/1235815>, (Erişim tarihi: 5 Aralık 2025).

166 "Uluslararası Anadolu Ankası-2025 Tatbikatı Basın Duyurusu", T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 12 Mayıs 2025, <https://www.msb.gov.tr/Basin-ve-Yayin/Aciklamalar/c01338e3403f4914a2c44a91c8f4c366>, (Erişim tarihi: 5 Aralık 2025).

167 "Sarsılmaz Kardeşlik-2025 Tatbikatı Basın Duyurusu", T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 5 Haziran 2025, <https://www.msb.gov.tr/Basin-ve-Yayin/Aciklamalar/fa47a5d684814d968ed3808e62c9a1ec>, (Erişim tarihi: 5 Aralık 2025).

mal Atatürk-2025 Tatbikatı ise iki ülke kara ve özel kuvvet unsurlarının katılımıyla fiili atışlı ortak/müşterek tabur görev kuvveti tatbikatı olarak icra edilmiş, tatbikatın Seçkin Gözlemci Günü 30 Haziran'da gerçekleştirilmiştir.¹⁶⁸

Ekim'de Sonsuzluk-2025 Barışı Destekleme Harekatı Davet Tatbikatı 13-24 Ekim arasında Kars'ta Şehit İsa Sabet Astsubay Kıdemli Üçvş. İlhan Hamlı Atış ve Tatbikat Alanı'nda icra edilmiştir.¹⁶⁹ Tatbikat Türk Kara Kuvvetleri unsurlarının yanı sıra Azerbaycan ve Gürcistan silahlı kuvvetleri personelinin katılımıyla gerçekleştirilmiş, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı ile Bakü-Tiflis-Kars demir yolu hattının güvenliğini içeren çok uluslu barışı destekleme harekatı senaryosu kapsamında eğitim faaliyetleri yürütülmüştür.

Uzay, Enerji ve Teknik Alanlarda İş Birliği

2025'te Ankara ile Bakü arasında uzay, havacılık, bilim ve teknoloji alanlarında iş birliğini derinleştirmeyi amaçlayan Startech Projesi kapsamında Azerbaycan Uzay Ajansı (Azercosmos) ile Gökmen Uzay ve Havacılık Eğitim Merkezi (GUHEM) arasında iş birliği anlaşması imzalanmıştır.¹⁷⁰ Proje çerçevesinde Azerbaycanlı üniversite öğrencilerinden oluşan bir heyet Türkiye'de savunma, uzay ve teknoloji alanında faaliyet gösteren kurumları ziyaret etmiş; eğitim ve kapasite geliştirme faaliyetleri yürütülmüştür. Startech Projesi iki ülke arasında teknoloji, yazılım ve yapay zeka başta olmak üzere ileri teknoloji alanlarında uzun vadeli iş birliğinin altyapısını güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Eylül'de Türkiye ile Azerbaycan arasında hidrokarbon ve yenilenebilir enerji alanlarını kapsayan iş birliği çerçevesi, İzmir'de düzenlenen Türkiye-Azerbaycan 4. Enerji Forumu sonunda imzalanan Forum Protokolü ile somutlaştırılmıştır.¹⁷¹ Bu çerçevede iki ülke arasındaki enerji ortaklığını yalnızca hidrokarbon arz güvenliğiyle sınırlı olmaktan çıkararak elektrik, yenilenebilir enerji ve bölgesel enerji entegrasyonu boyutlarına taşımıştır. Söz konusu gelişme Türkiye açısından Güney Kafkasya'nın güvenliğinin ötesinde enerji dönüşümü ve uzun vadeli teknolojik iş birliği gündemlerinin de merkezinde yer aldığını ortaya koymuştur.

Ulaştırma ve Bağlantısallık

Ekim'de Azerbaycan'ın Ermenistan'a transit kargo taşımacılığında tüm kısıtlamaları kaldırdığını açıklaması, Beyaz Saray'daki barış anlaşmasıyla uyumlu şekilde bölgesel

168 "Mustafa Kemal Atatürk-2025 Tatbikatı Basın Duyurusu", T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 5 Haziran 2025, <https://www.msb.gov.tr/Basin-ve-Yayin/Aciklamalar/4a858218a5494b6b960e0f63e44da9f7>, (Erişim tarihi: 5 Aralık 2025).

169 "Sonsuzluk-2025 Barışı Destekleme Harekatı Davet Tatbikatı Basın Duyurusu", T.C. Milli Savunma Bakanlığı, 8 Ekim 2025, <https://www.msb.gov.tr/Basin-ve-Yayin/Aciklamalar/524860e7f30a40cd86eb4b56226d408c>, (Erişim tarihi: 5 Aralık 2025).

170 "Türkiye ve Azerbaycan Uzayda Buluşuyor!".

171 Mehmet Yüce, "Türkiye-Azerbaycan Enerji Ortaklığı: Hidrokarbondan Yenilenebilir Enerji İşbirliğine", Anadolu Ajansı, 10 Eylül 2025.

ticaret ve lojistik akışını kolaylaştıran bir adım olmuştur.¹⁷² Ermenistan ile Azerbaycan arasında sivil toplum düzeyindeki ziyaretler ve planlanan karşılıklı geziler de bu yeni bağlantısallık döneminin toplumsal ayağını güçlendirmektedir.

Sonuç olarak 2025 yılı Türkiye'nin Güney Kafkasya politikasında diplomasi, savunma ve bağlantısallık boyutlarının eş zamanlı ilerlediği bir dönem olmuştur. Bakü ile stratejik müttefikliğin pekiştirilmesi, Tiflis ile diplomatik ve parlamento kanallarının yanı sıra savunma boyutunu da içeren düzenli temaslar ve Erivan ile normalleşme sürecinin Azerbaycan-Ermenistan barışına paralel biçimde ilerlemesi Ankara'nın bölgeye yönelik bütüncül ve aşamalı yaklaşımını yansıtmaktadır. Bu çerçevede Türkiye, Güney Kafkasya'da istikrarı destekleyen süreçlere katkı sunarken bölgesel bağlantısallık, enerji iş birliği ve savunma eksenlerinde mevcut kazanımlarını kurumsal zeminde sürdürmeye odaklanmıştır.

172 "Azerbaijan has Lifted All Existing Restrictions on Cargo Transit to Armenia", Azeri Times, 21 Ekim 2025, <https://azeritimes.com/azerbaijan-has-lifted-all-existing-restrictions-on-cargo-transit-to-armenia>, (Erişim tarihi: 5 Aralık 2025).

| KRONOLOJİ: TÜRKİYE-GÜNEY KAFKASYA İLİŞKİLERİ | |
|--|---|
| 31 Aralık | Ermenistan Dışişleri Bakanı Mirzoyan ile Dışişleri Bakanı Fidan arasında telefon görüşmesi gerçekleşti. |
| 18 Ocak | Dışişleri Bakanı Fidan, Bakü'de Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev tarafından kabul edildi. |
| 26 Şubat | Gürcistan Dışişleri Bakanı Maka Botchorishvili Ankara'yı ziyaret etti. |
| 19 Mart | Startech Projesi açıklandı. |
| 26 Mart | Ermenistan Parlamentosu Ermenistan'ın AB'ye katılımının başlangıcına yönelik yasa tasarısını kabul etti. |
| 4 Nisan | Ermenistan'da ülkenin AB'ye katılımıyla ilgili yasa onaylandı. |
| 12 Nisan | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Gürcistan Başbakanı Kobakhidze'yi kabul etti. |
| 12-23 Mayıs | Anadolu Ankası-2025 Tatbikatı gerçekleştirildi. |
| 12-19 Haziran | Nahçıvan'da Sarsılmaz Kardeşlik-2025 Tatbikatı icra edildi. |
| 17 Haziran | Gürcistan Meclis Başkanı Shalva Papuashvili ve heyeti TBMM'yi ziyaret etti. |
| 19 Haziran | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ermenistan Başbakanı Paşinyan ile telefon görüşmesi gerçekleştirdi. |
| 20 Haziran | Ermenistan Başbakanı Paşinyan, Türkiye'yi ziyaret etti. |
| 20-30 Haziran | Nahçıvan'da Mustafa Kemal Atatürk 2025 Tatbikatı icra edildi. |
| 7 Ağustos | Azerbaycan ve Ermenistan "barış için yol haritası" deklarasyonuna imza attı. |
| 12-13 Ağustos | Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikheil Kavelashvili, Türkiye'ye resmi ziyaret gerçekleştirdi. |
| 4 Eylül | 4. Türkiye-Azerbaycan Enerji Forumu yapıldı. |
| 12 Eylül | Türkiye-Ermenistan normalleşme sürecinde altıncı tur görüşmeleri gerçekleştirildi. |
| 9 Ekim | Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan Savunma Bakanları Üçlü Toplantısı yapıldı. |
| 21-22 Ekim | Azerbaycan sivil toplum kuruluşları Yerevan'ı ziyaret etti. |
| 20-23 Ekim | Sonsuzluk-2025 (Eternity) Barışı Destekleme Harekatı Davet Tatbikatı'nın ikinci safhası Sarıkamış-Kars'ta gerçekleştirildi. |
| 22 Ekim | Ermenistan, Azerbaycan'a kargo taşımacılığında tüm kısıtlamaları kaldırdığını açıkladı. |
| 8 Kasım | Cumhurbaşkanı Erdoğan, Bakü'yü ziyaret etti. |
| 11 Kasım | Gürcistan'da C-130 askeri kargo uçağının düşmesi sonucu 20 Türk askeri şehit oldu. |
| 21-22 Kasım | Ermenistan sivil toplum kuruluşları Bakü'yü ziyaret etti. |
| 30 Kasım | AGIT Minsk Grubu kapatıldı. |

TÜRK SAVUNMA SANAYİİ

RIFAT ÖNCEL, FİRUZE İREM ARAZ

GİRİŞ

2025 yılı, Türkiye'nin savunma sanayii açısından hem kurumsal olgunlaşma hem de ihracatta coğrafi çeşitlenmenin hızlandığı kritik bir dönem olarak öne çıktı. Ocak 2025'ten itibaren kara, deniz, hava ve roket/füze sistemleri alanlarında Türkiye'nin resmi kurumları ve büyük üreticileri önemli sözleşmeler imzalamış, kritik teslimatlar gerçekleştirmiş ve yeni ürün tanıtımlarını kamuoyuna sunmuştur. Bu gelişmeler Türkiye'nin hem üretim kapasitesi hem de uluslararası pazarlarda etkinliğini artırma yönündeki stratejik adımlarını açıkça yansıtmaktadır.

2024 verilerine göre Türkiye'nin yerli savunma sanayii ürünleri, uluslararası pazarda önemli bir konuma ulaşarak yaklaşık 7,2 milyar dolar değerinde ihracat gerçekleştirmişti. 2025 itibarıyla ise ihracatta yeni bir rekor kırılması beklenmektedir. Bu artış hem ürün çeşitliliği hem de ihracat yapılan ülkelerin coğrafi çeşitliliğinin genişlemesiyle desteklenmektedir. Özellikle hava platformları, insansız hava araçları (İHA), hava savunma sistemleri ve ileri teknoloji füze programları Türkiye'nin küresel pazardaki rekabet gücünü artıran başlıca alanlar olarak öne çıkmaktadır.

Bununla birlikte savunma sanayii alanındaki bu ivme yalnızca ekonomik kazançlarla sınırlı kalmayıp Türkiye'nin stratejik bağımsızlık ve caydırıcılık kapasitesini de güçlendirmeye hizmet etmektedir. 2025, yerli ve milli sistemlerin hem iç pazarda hem de uluslararası platformlarda etkin şekilde devreye alındığı bir yıl olarak kayıtlara geçmiştir.

KARA SİSTEMLERİ

2025 içerisinde kara sistemlerinde hem iç ihtiyaçları karşılamaya yönelik sözleşmeler hem de ihracat odaklı anlaşmalar ön plana çıkmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) envanterine yönelik yeni nesil platform alımları, MRAP (mayına dayanıklı pusu ko-

rumalı zırhlı araç)¹⁷³ ve muharebe aracı ailesinin yurt dışı satış ve teslimatları bu dönemde gerçekleşen gelişmeler arasında öne çıkmıştır.

BMC ile Savunma Sanayii Başkanlığı arasında 24 Şubat'ta "35 mm Kuleli Yeni Nesil Araçlar Projesi" kapsamında 29 adet ALTUĞ 8x8 zırhlı muharebe aracı tedariki sözleşmesi imzalanmıştır. Teslimatlara 2027'de başlanması planlanmaktadır.¹⁷⁴ Bu sözleşme Türkiye'nin modern zırhlı muharebe aracı ihtiyaçlarını milli tedarikle karşılama eğiliminin devam ettiğini göstermektedir.

Taktik Tekerlekli Araçlar Projesi kapsamında muayene ve kabul faaliyetleri tamamlanan çeşitli miktardaki yerli motorlu (TUNA Motor) KİRPİ II araçlarının hizmete alınmasının ardından Aralık 2024'te Bosna Hersek ile imzalanan anlaşma çerçevesinde Mart 2025'te teslim edilmesi planlanan 4 adet KİRPİ II aracının teslimatı, takvimde yapılan revizyonun ardından 27 Haziran'da gerçekleştirilmiştir.¹⁷⁵ Mayına dayanıklı araç kategorisinde üstün koruma seviyesiyle KİRPİ ihracatları 2025'te de bölgesel pazar payını korumaya devam etmiştir.

Katmerciler firması tarafından geliştirilen yeni nesil EREN 4x4 zırhlı aracın ilk ihracat sözleşmesi ise IDEF 2025 kapsamında Malezya ile imzalanmıştır.¹⁷⁶ Milli ana muharebe tankı ALTAY'ın seri üretim sürecinde kaydedilen ilerlemeler ve TSK'ya yapılacak teslimatlar, Kara Kuvvetleri Komutanlığının zırhlı birliklerinin stratejik kabiliyetini artırma yolunda kritik bir eşik olarak değerlendirilmektedir. ALTAY Projesi modern muharebe gereksinimlerini karşılama yanısıra Türkiye'nin tank teknolojilerinde bağımsız ve milli üretim kapasitesini pekiştirmesine de olanak sağlamaktadır.

DENİZ SİSTEMLERİ

Türkiye, Türk Deniz Kuvvetleri ve Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB) koordinasyonunda yürütülen MİLGEM Projesi ile dünyada kendi savaş gemisini tasarlayıp üretebilen ilk on ülke arasına girerek denizcilik alanında stratejik bir eşiği aşmış durumdadır. Su üstü ve su altı savunma platformlarında 2025 boyunca hem yeni projeler hayata geçirilmiş hem de uluslararası düzeyde önemli anlaşmalara imza atılmıştır. Böylece Türkiye'nin yerli gemi inşa kapasitesi hem donanma ihtiyaçlarının karşılanması hem de savunma ihracatının artırılması yönünde güçlü bir ivme yakalamıştır.

173 "MRAP (Mine Resistant Ambush Protected) Armoured Vehicle", BMC, https://www.bmc.com.tr/en/defense-industry/kirpi?utm_, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

174 Hülya Ömür Uylaş, Sehnur Karsu ve Fatma Sevinç Çetin, "Yeni Nesil Araçlar Projesi Sözleşmesi İmzalandı", Anadolu Ajansı, 24 Şubat 2025.

175 "Türkiye Donates Kirpi II Armored Vehicles and Bayraktar TB2 Drones to Bosnia and Herzegovina", Army Recognition, 29 Haziran 2025, <https://www.armyrecognition.com/news/army-news/2025/turkish-kirpi-ii-armored-vehicles-and-bayraktar-tb2-drones-delivered-to-bosnia-and-herzegovina>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

176 "Savaş Uçağı, SİHA ve Gemilerle Türkiye, IDEF'te 5,85 Milyar Dolarlık Savunma İhracat Anlaşmaları İmzalandı (ABD)", T.C. İletişim Başkanlığı, 29 Temmuz 2025, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/savas-ucagi-siha-ve-gemilerle-turkiye-idefte-585-milyar-dolarlik-savunma-ihracat-anlasmalari-imzaladi-abd, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

Yılın öne çıkan anlaşmalarından birisi de Temmuz'da IDEF 2025 Uluslararası Savunma Sanayii Fuarı'nda gerçekleştirilen TF-2000 Hava Savunma Muhrip Projesi Aşama-2 anlaşması olmuştur. Sözleşme kapsamında 1 adet TF-2000 hava savunma muhribi ile 4 adet açık deniz karakol gemisi (ADKG 7-10) için resmi adımlar atılmıştır.¹⁷⁷ TF-2000 platformu Türkiye'nin uzun menzilli hava savunma ve deniz kontrol kabiliyetlerini yeni bir seviyeye taşıyacak "amiral gemisi" niteliği taşımaktadır. Proje takvimine göre ilk TF-2000 muhribinin 2028'de denize indirilmesi ve 2030'da ise teslim edilmesi planlanmaktadır. Bu gemi uzun menzilli hava savunma füzeleri, gelişmiş radar sensörleri ve ağ merkezli muharebe kabiliyetiyle Türkiye'nin donanma mimarisi açısından kritik bir dönüm noktasıdır.¹⁷⁸

Uluslararası iş birliği ve deniz savunma ihracatı açısından ise Türkiye-Malezya korvet projesi öne çıkmaktadır.¹⁷⁹ 2024'te çalışmalarına başlanan proje kapsamında Malezya Kraliyet Donanması için inşa edilecek 3 korvetin blok kızığa koyma töreni¹⁸⁰ 10 Nisan 2025'te gerçekleştirilmiştir. Teslimatların 2027'de tamamlanması planlanmaktadır. Bu proje Türkiye'nin Asya Pasifik bölgesine gerçekleştirdiği ilk korvet ihracatı olması bakımından hem ticari hem de savunma diplomasisi açısından önemli bir kilometre taşı niteliği taşımaktadır.¹⁸¹

2025'in dikkat çeken gelişmelerinden bir diğeri de çıkarma ve amfibi hareket kapasitesine yönelik olmuştur. Tuzla'da Anadolu Tersanesi'nde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı için inşa edilen yeni tip çıkarma gemisi (LCT) Ç-159 Şubat 2025'te düzenlenen törenle denize indirilmiştir.¹⁸² LCT'ler; zırhlı araç, personel, lojistik yük ve amfibi unsurların sahil başı hareketına süratli ve güvenli bir şekilde intikalini sağlamak üzere tasarlanmış olup Türk Deniz Kuvvetlerinin amfibi hareket kabiliyetini güçlendiren önemli platformlar arasında yer almaktadır. Bu gelişmelerle birlikte Türkiye, deniz savunma sanayiinde sadece kendi donanmasını modernize eden değil aynı zamanda küresel pazarda rekabetçi ve referans alınan bir üretici konumuna doğru ilerleyen bir profil sergilemektedir.

177 Agnes Helou, "ASFAT to Construct First Turkish Air Defense Destroyer TF2000, Inks Deal for 4 OPVs", Breaking Defense, 23 Temmuz 2025, <https://breakingdefense.com/2025/07/asfat-to-construct-first-turkish-air-defense-destroyer-tf2000-inks-deal-for-4-opvs>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

178 "Türkiye Donanması için Üç İddialı Gemi 2025 Yılında İnşa Edilmeye Başlanacak (Güney Kore)", T.C. İletişim Başkanlığı, 6 Ocak 2025, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/turkiye-donanmasi-icin-uc-iddiali-gemi-2025-yilinda-insa-edilmeye-baslanacak-guney-kore, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

179 Cem Devrim Yaylalı, "Turkey's STM Starts Construction of Corvettes for Malaysia", Defense News, 10 Nisan 2025, <https://www.defensenews.com/global/2025/04/10/turkeys-stm-starts-construction-of-corvettes-for-malaysia>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

180 Cem Devrim Yaylalı, "Turkey's STM Targets Southeast Asian Market with New Ship Design", Defense News, 21 Mayıs 2025, <https://www.defensenews.com/global/europe/2025/05/21/turkeys-stm-targets-southeast-asian-market-with-new-ship-design>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

181 Tolga Yanık, "Malezya Korvet Projesinde Blok Kızığa Koyma Töreni Gerçekleştirildi", Anadolu Ajansı, 10 Nisan 2025.

182 "Yeni Tip Çıkarma Gemisi Ç-159 Denize İndirildi... SSB Başkanı Görgün: Gemilerimizdeki Yerlilik Oranını, Son 23 Yılda Yüzde 20'den Yüzde 80'e Çıkardık", *Hürriyet*, 22 Şubat 2025.

HAVA SİSTEMLERİ

Hava ve uzay sistemleri alanında 2025 yılı özellikle milli muharip uçak (MMU) KAAN etrafında şekillenen stratejik kazanımların damga vurduğu bir dönem olmuştur. TUSAŞ tarafından geliştirilen KAAN, Türkiye'nin beşinci nesil savaş uçağı üretiminde geldiği noktayı somutlaştırırken uluslararası arenada da güçlü bir ilgi meydana getirmiştir. Bu bağlamda IDEF 2025 sırasında Endonezya ile 48 adet KAAN savaş uçağının¹⁸³ ihracatına yönelik¹⁸⁴ bir ön mutabakatın imzalanması Türkiye'nin yalnızca kendi muharip gücünü güçlendirmekle kalmayıp aynı zamanda küresel savunma pazarında rekabetçi bir üretici haline geldiğinin önemli bir kanıtı olarak değerlendirilmelidir. Söz konusu mutabakat KAAN'ın dış pazarda ilk büyük adımını atması bakımından tarihi bir kırılma noktası niteliği taşımaktadır.¹⁸⁵

Benzer şekilde Endonezya ile Baykar üretimi İHA'ların satışını konu alan anlaşmalar da Türkiye'nin hava platformları alanındaki yükselişini pekiştirmiştir. Endonezya'ya toplam 60 Bayraktar TB3 ile 9 Bayraktar AKINCI'nın ihraç edilmesi üzerinde anlaşmaya varılması, Türkiye'nin İHA'lar alanında uzun yıllardır süregelen üstünlüğünü yeni bir aşamaya taşımıştır. Bu paket yalnızca ihracat değil aynı zamanda ortak üretim modellerini de içermesi bakımından stratejik bir değere sahiptir. Bayraktar TB3'ün ilk ihracatının Endonezya'ya yapılacak olması Türkiye'nin hem yeni nesil teknolojilere hem de uluslararası savunma ekosistemine etkili bir şekilde entegre olduğunun açık bir göstergesidir.¹⁸⁶

Türkiye'nin Hava Kuvvetleri planlamasında KAAN'ın yanı sıra filo modernizasyonunun desteklenmesi amacıyla Eurofighter Typhoon alımı da 2025'te öne çıkan gelişmelerden biri olmuştur. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile İngiltere Başbakanı Keir Starmer arasında Eurofighter Typhoon savaş uçaklarının tedariki konusunda tarihi bir iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma kapsamında Türkiye, İngiltere'den 20 yeni uçak alırken Katar ve Umman'dan 12'şer ikinci el uçak tedarik ederek toplamda 44 Eurofighter Typhoon'a sahip olacaktır. Bu mutabakat ve konsorsiyum ülkeleriyle yürütülen teknik ve diplomatik süreç KAAN tam anlamıyla envantere girene kadar Türk Hava Kuvvetlerinin muharip kabiliyetini güçlendirmeye yönelik tamamlayıcı bir strateji olarak değerlendirilmektedir. Eurofighter alımı aynı

183 Cem Devrim Yaylalı, "Turkey, Indonesia Sign Multibillion-Dollar Warplane, Frigate Deals", Defense News, 28 Temmuz 2025, <https://www.defensenews.com/global/mideast-africa/2025/07/28/turkey-indonesia-sign-multibillion-dollar-warplane-frigate-deals>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

184 "Vendor Vows to Hasten Turkey's Fifth-Generation 'Kaan' Fighter Plane", Defense News, 5 Mayıs 2025, <https://www.defensenews.com/global/europe/2025/05/05/vendor-vows-to-hasten-turkeys-fifth-generation-kaan-fighter-plane>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

185 "TUSAŞ ve Endonezya Arasında 48 Adet Kaan Milli Muharip Uçak Satışına Yönelik Resmi Sözleşme İstanbul'da İmzalandı", TUSAŞ, 26 Temmuz 2025, <https://www.tusas.com/medya-merkezi/haberler/tusas-ve-endonezya-arasinda-48-adet-kaan-milli-muharip-ucak-satisina-yonelik-resmi-sozlesme-istanbul-da-imzalandi>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

186 Göksel Yıldırım ve Aynur Şeyma Asan, "Bayraktar TB3 SİHA'nın İlk İhracatı Endonezya'ya Yapılacak", Anadolu Ajansı, 12 Şubat 2025.

zamanda Türk Hava Kuvvetlerinin modernizasyonunda platform çeşitliliği sağlayarak Türkiye'nin caydırıcılık kapasitesini artıracak ve geçiş dönemini daha güçlü bir altyapıyla destekleyecek önemli bir adım niteliğini taşımaktadır.¹⁸⁷

Hava savunma mimarisinde ise 2025 yeni bir doktrin anlayışına geçişin sinyallerini vermektedir. "Sistemler sistemi" yaklaşımıyla geliştirilen ve Çelik Kubbe olarak adlandırılan yazılım altyapısı Türkiye'nin hava savunmasında çok katmanlı, ağ merkezli ve yapay zeka destekli bir komuta kontrol modeline yönelindiğini ortaya koymaktadır.¹⁸⁸ Bu yapı radarlar, sensörler, bataryalar ve hava sahası unsurlarını bütüncül bir komuta algoritması altında birleştirerek tehditlere karşı daha hızlı, otomatik ve etkin yanıt verilmesini amaçlamaktadır.¹⁸⁹

Bu dönüşümü somutlaőtıran bir diğer unsur ise uzun menzilli SİPER hava savunma sisteminin bir adedinin ve orta menzilli HİSAR sistemlerinin üç adedinin TSK'ya teslim edilmesi olmuştur. Bu teslimatlar Türkiye'nin hava savunma omurgasını güçlendirirken bölgesel dengelerdeki caydırıcılığı da görünür biçimde artırmıştır.¹⁹⁰ Böylece Türkiye sadece kendi hava sahasını daha güvenli hale getirmekle kalmayıp aynı zamanda yerli savunma teknolojilerinde dışa bağımlılığı azaltma hedefi doğrultusunda kritik eőikleri birer birer aşmış olmaktadır.

ROKET VE FÜZE SİSTEMLERİ

2025'te Türkiye roket ve füze teknolojilerinde stratejik menzil, hız, sensör ve harp başlığı kabiliyetlerinde önemli bir sıçrama kaydetmiştir. IDEF 2025 kapsamında tanıtılan yeni ürünler¹⁹¹ kara, hava ve deniz platformlarına yönelik çok katmanlı ve yüksek hassasiyetli vuruő ekosisteminin daha da olgunlaştığını göstermiştir.¹⁹² Bu kapsamda sergilenen en dikkat çekici yeni sistemlerden biri Türkiye'nin ilk hipersonik balistik füzesi olarak duyurulan TAYFUN BLOK-4 olmuştur. Yüksek süratli uçuő, terminal manevra kabiliyeti ve gelişmiş seyrüsefer yapısı sayesinde BLOK-4 uzun menzilli stratejik vurucu güçte yeni bir dönemi başlatmaktadır.¹⁹³ Hava muharebesi cephesinde ise

187 Saffet Uyanık, "Türkiye, İngiltere ile Eurofighter Typhoon Savaş Uçağı Alımı için Tarihi Anlaşma İmzaladı", Defence Turkey, 28 Ekim 2025, <https://www.defenceturkey.com/tr/icerik/turkiye-ingiltere-ile-eurofighter-typhoon-savas-ucagi-alimi-icin-tarihi-anlasma-imzaladi-6372>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

188 Cem Devrim Yaylalı, "Turkey Sees Nascent 'Steel Dome' as Deterrent, Export Money Maker", Defense News, 14 Ekim 2025, <https://www.defensenews.com/global/europe/2025/10/14/turkey-sees-nascent-steel-dome-as-deterrent-export-money-maker>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

189 "ASELSAN Oğulbey Teknoloji Üssü'nün Temelleri Atıldı", TSK Güçlendirme Vakfı, 28 Ağustos 2025, <https://tskgv.org.tr/savunma-sanayii-gundem/aselsan-ogulbey-teknoloji-ussunun-temelleri-atildi>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

190 "SİPER Hava Savunma Sistemleri: Türkiye'nin Gökyüzündeki Kalkanı Güçleniyor", TSK Güçlendirme Vakfı, 12 Mayıs 2025, <https://tskgv.org.tr/savunmasanayiiigundem/siper-hava-savunma-sistemleri-turkiyenin-gokyuzundeki-kalkani-gucleniyor>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

191 Uğur Aslanhan, "Roketsan, IDEF 2025'te İlk Kez Sergilediği 6 Yeni Ürünü Tanıttı", Anadolu Ajansı, 22 Temmuz 2025.

192 Yunus Türk, "Roketsan'dan Tam Bağımsız Savunma Sanayisi için Millileőtirme Hamlesi", Anadolu Ajansı, 24 Temmuz 2025.

193 "Tayfun Hedefi Tam İsaletle Vurdu", TRT Haber, 24 Ekim 2025.

Ramjet motorlu GÖKBORA görüş menzili ötesi (BVR) hava-hava füzesi¹⁹⁴ KAAAN ve KIZILELMA gibi platformların ana hava üstünlük mühimmatı olarak konumlandırılmıştır. Ramjetin, tahrik sistemi sayesinde angajman mesafesi, hız korunumu ve hedef baskısı özellikleriyle Türkiye'nin hava üstünlüğü sağlama kabiliyetlerine ileri bir boyut kazandırması bekleniyor. Denizlerde ise AKATA kapsüllü ATMACA gemisavar füzesinin denizaltıdan atılan versiyonunun tanıtılması Türk Donanmasının su altından su üstü hedeflere gizli angajman kapasitesini güçlendirerek caydırıcılığı artıran önemli bir yenilik olmuştur. Kara konuşlu sistemlerde ise 500 kilometre menzile sahip 300 ER Balistik Füze Sistemi tanıtılmıştır. Geliştirilmiş güdüm sistemleri, harp başlığı seçenekleri ve uzun menzil kabiliyetiyle bu füze Türk Kara Kuvvetlerinin stratejik derinlikte yüksek hassasiyetli angajman imkanlarını genişletmektedir. Tüm bu gelişmeler 2025'te Türkiye'nin füze teknolojilerinde hipersonik çözümlerden Ramjet sistemlere, su altı atış kabiliyetlerinden balistik füze menzillerinin artırılmasına uzanan geniş bir yelpazede hem operasyonel kabiliyetini hem de bağımsız caydırıcılığını ileri seviyeye taşıdığını göstermektedir.

SAVUNMA İHRACATI

2025 yılı, Türk savunma ve havacılık sanayii açısından ihracat performansının zirveye taşındığı, küresel pazarda görünürlüğü ve rekabet gücünün belirgin biçimde arttığı bir dönem olmuştur. Yılın ilk altı ayında (Ocak-Haziran) sektör ihracatı bir önceki yılın aynı dönemine göre yaklaşık yüzde 33 artış göstererek 4 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır.¹⁹⁵ Savunma ve havacılık alanında Ocak-Kasım dönemindeki ihracat da geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 30 artışla 7 milyar 445 milyon dolara ulaşarak tüm zamanların rekorunu kırmıştır.¹⁹⁶

Temmuz'da gerçekleştirilen IDEF 2025 fuarı¹⁹⁷ hem Türk savunma sanayiinin ürün çeşitliliğini hem de küresel talep genişlemesini gözler önüne seren stratejik bir platform olarak öne çıkmıştır. Fuarda toplam sözleşme hacmi 9 milyar doları aşarken bunun yaklaşık 5,85 milyar dolarlık bölümünü doğrudan ihracat anlaşmaları oluşturmuştur.¹⁹⁸ Kara araçları, insansız hava sistemleri, deniz platformları, elektronik harp, füze ve komuta kontrol sistemleri gibi geniş bir yelpazede yapılan anlaşmalar Türkiye'nin savunma ihracatının artık tek bir ürün veya coğrafyaya bağımlı olmadığını, çeşitliliğin kurumsallaştığını göstermektedir.¹⁹⁹

194 Firdevs Bulut Kartal, "Roketsan, IDEF 2025'te Savunma Sanayisi Alanında Stratejik Sözleşmelere İmza Attı", Anadolu Ajansı, 23 Temmuz 2025.

195 "Türk Savunma Sanayiinde Yeni İhracat Rekoru", CNN Türk, 3 Temmuz 2025.

196 Tolga Yanık, "Savunma ve Havacılık Sanayisinden 11 Ayda 7,4 Milyar Dolarla İhracat Rekoru", Anadolu Ajansı, 4 Aralık 2025.

197 "IDEF 2025'in Basın Tanıtımı Yapıldı", Anadolu Ajansı, 18 Temmuz 2025.

198 "IDEF 2025 Concludes with \$9 Billion in Defense Contracts", *Hurriyet Daily News*, 28 Temmuz 2025.

199 "Savaş Uçağı, SİHA ve Gemilerle Türkiye, IDEF'te 5,85 Milyar Dolarlık Savunma İhracat Anlaşmaları İmzaladı (ABD)".

2025 itibarıyla Türk savunma ürünlerinin ulaştığı ülke sayısı 180'i aşmış durumdadır. Asya Pasifik'ten Afrika'ya, Körfez piyasalarından Latin Amerika'ya uzanan genişleme yalnızca satış değil ortak üretim, teknoloji transferi ve uzun vadeli savunma iş birlikleri şeklinde çok katmanlı bir ihracat modelinin yerleştiğine işaret etmektedir. Savunma şirketlerinin küresel sahnedeki varlığı da güçlenirken IDEX 2025 (Abu Dabi) gibi büyük uluslararası fuarlara 90'dan fazla Türk firması katılım sağlamıştır. Böylece Türk savunma ekosistemi satışın yanı sıra tanıtım, ilişki geliştirme ve küresel stratejik istihbarat açısından da güçlü bir şekilde sahada yer almıştır.

Türkiye, küresel rekabet seviyesini yansıtan bir diğer ölçütte de güçlü performansını korumuştur. Dünya çapındaki en büyük 100 savunma sanayii şirketi listesinde yer alan Türk firma sayısı korunmuş ve sektör bu anlamda hem sürdürülebilir kapasitesini hem de uluslararası saygınlığını teyit etmiştir.²⁰⁰ Diğer taraftan Baykar'ın geçtiğimiz sene sonunda İtalyan Piaggio şirketini satın alması ve bu yıl içinde 6 Mart'ta Leonardo şirketiyle iş birliği anlaşması imzalaması Türkiye'nin savunma ihracatı ve iş birlikleri bakımından yeni bir dönüm noktası olmuştur.²⁰¹

| KRONOLOJİ: TÜRK SAVUNMA SANAYİİ | |
|---------------------------------|---|
| 12 Şubat | Bayraktar TB3 SİHA'nın ilk ihracatının Endonezya'ya gerçekleştirileceği açıklandı. |
| 15 Şubat | Tuzla'da Anadolu Tersanesi'nde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı için inşa edilen LCT Ç-159 düzenlenen törenle denize indirildi. |
| 24 Şubat | 29 adet ALTUĞ 8x8 zırhlı muharebe aracı tedariki sözleşmesi imzalandı. |
| 10 Nisan | Malezya Kraliyet Donanması için inşa edilecek 3 korvetin blok kızağa koyma töreni gerçekleştirildi. |
| 27 Haziran | KİRPİ II araçlarının hizmete alınmasının ardından Bosna Hersek'e bu araçlarından 4 adet teslimat gerçekleştirildi. |
| 23 Temmuz | Türkiye'nin ilk hipersonik balistik füzesi TAYFUN kamuoyuna duyuruldu. |
| 24 Temmuz | GÖKBORA görüş menzili ötesi (BVR) hava-hava füzesi duyuruldu. |
| 28 Temmuz | Endonezya ile 48 adet KAAAN savaş uçağının ihracatına yönelik bir ön mutabakat imzalandı. |
| 29 Temmuz | Katmerciler tarafından geliştirilen yeni nesil EREN 4x4 zırhlı aracın ilk ihracat sözleşmesi IDEF 2025 kapsamında Malezya ile imzalandı. TF-2000 Hava Savunma Muhrip Projesi Aşama-2 imza töreni gerçekleştirildi. Sözleşme kapsamında 1 adet TF-2000 hava savunma muhribi ile 4 adet açık deniz karakol gemisi (ADKG 7-10) için resmi adımlar atıldı. |
| 27 Ekim | Türkiye ile İngiltere arasında Eurofighter anlaşması imzalandı. |

200 Ahmet Akyol, "ASELSAN Among the Global Leaders on the Defense News Top 100", Defense News, <https://www.defensenews.com/native/aseslan/2025/09/05/aseslan-among-the-global-leaders-on-the-defense-news-top-100>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

201 Tolga Yanık, "Baykar ve Leonardo Anlaşması Türkiye-İtalya 4. Hükümetlerarası Zirvesi'nde Karşılıklı Teslim Edildi", Anadolu Ajansı, 29 Nisan 2025.

2025'TE

TOPLUM

BÖLÜM EDITÖRÜ: CENK BEYAZ

YAZARLAR: CENK BEYAZ • YUSUF ALPAYDIN • ELİF BEGÜM BEKTAŞ • FARUK TAŞÇI
BEYZA EKİCİ • ZEYNEP ESRA ABAY ÇELİK • SÜMEYYE ÖZDEMİR

DEMOGRAFI

CENK BEYAZ

Türkiye’de 2001’de 2,38; 2014’te 2,19 seviyesi ile nüfusun kendini yenileme düzeyi olan 2,1’in üzerinde seyreden toplam doğurganlık hızı, 2014’ten itibaren düzenli bir biçimde azalarak 2024 sonu itibarıyla 1,48’e kadar gerilemiştir. Bu gidişat Türkiye’ye mahsus olmayıp tüm dünyada ülke nüfuslarının arzu edilen düzeyde artmadığı, sabit seyrettiği yahut azaldığı görülmektedir. Öyle ki 1963 itibarıyla toplam doğurganlık hızı ortalaması tüm dünya ülkeleri için 5,3 iken bu sayı 2023’te 2,2’ye kadar gerilemiştir.¹ Şu an ülkeler için ortalama toplam doğurganlık hızının gerisine düşen Türkiye’nin 1969’a kadar dünya ortalamasının üzeri olan 6 civarında doğurganlık hızına sahip olduğu bilinmektedir.²

Geçmişten günümüze demografik veriler kıyaslanıp ortaya çıkan durum dikkate alındığında Türkiye’nin gelecek yılları için nüfusunu diri tutma hususunda endişeye düşülecek bir vaziyet söz konusudur. Türkiye sahip olduğu coğrafi ve stratejik konum çerçevesinde sürdürülebilir bir nüfusa sahip olmak durumundadır. Nüfusun, belirli bölgelerde ve şehirlerde yoğunlaşması ve şehirlere yaş, cinsiyet vb. sosyodemografik özellikler bakımından dengeli bir biçimde dağılmaması kısa, orta ve uzun vadelerde ekonomik, siyasi, toplumsal, güvenlik, çevre vb. alanlar açısından önemli sorunların baş göstermesine sebebiyet verebilecektir.

Nüfusun nispeten genç yaş gruplarından oluştuğu şehirlerin dışında Anadolu’nun birçok şehrinde 65 ve üzeri yaşa sahip yaşlı nüfusun artış göstermesi de çocuk nüfusunun artmamasının yanında nüfus konusuna dair Türkiye’nin önündeki en önemli hususlardan biri olmaktadır. Bu bağlamda 0-14 ile 65 ve üzeri yaş gruplarına mensup bağımlı nüfusla 15-64 yaş grubu bağımlı olmayan (çalışma çağındaki) nüfus oranı arasındaki fark her geçen yıl azalmaktadır.

Geçmişten günümüze yaş grupları arasındaki oransal dağılım incelendiğinde 1960’ta 0-14 yaş grubunun yüzde 41,2; 15-64 yaş grubunun yüzde 55,1 ve 65 ve üzeri yaş grubunun ise yüzde 3,5’lik bir oran ile temsil edildiği bilinmektedir. 2024’e gelindiğinde ise

¹ “Fertility Rate, Total (Births Per Woman)”, World Bank Group, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>, (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

² “Fertility Rate, Total (Births Per Woman)-Türkiye”, World Bank Group, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?locations=TR>, (Erişim tarihi: 20 Kasım 2025).

0-14 yaş grubunun yüzde 20,9; 15-64 yaş grubunun yüzde 68,4 ve 65 ve üzeri yaş grubunun ise yüzde 10,6 olduğu görülmektedir. Böylelikle 0-14 yaş grubu keskin biçimde daralırken 65 yaş ve üzeri nüfusun oran bakımından hızla arttığı belirlenmiştir.

Özellikle çocuk bağımlı nüfustan ziyade yaşlı bağımlı nüfus yapısına sahip olan Türkiye'nin³ bağımlı nüfus grubunun halihazırda bağımlı olmayan nüfus grubuna kıyasla daha az orandaki mevcudiyeti demografik fırsat penceresinin açık kalmasına imkan tanımaktadır. Ancak doğurganlığın artmaması, göç alınmaması ve ölümlerin azalmaması gibi nüfusu azaltacak durumlar söz konusu olduğunda muhtemel fırsatın krize dönüşmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu bağlamda genç nüfusun azalması ve yaşlanan toplum yapısı bakımından iş gücü, istihdam, bakım hizmetleri vb. sorunlar ile karşılaşmak ihtimal dahilindedir.

2025'in "Aile Yılı" ve 2026-2035 arasındaki dönemin "Aile ve Nüfus 10 Yılı" olarak belirlenmesi Türkiye'de nüfusun diri tutulmasının ötesinde ailenin korunup güçlendirilmesine yönelik politikaların geliştirilmesi yönünde hareketliliğin artmasını sağlamıştır. Nüfusun diri tutulabilmesi ve doğurganlığın artırılabilmesi için en önemli etkenlerden olan aile kurumunun korunup güçlendirilmesi bağlamında aile kurmayı, evlenmeyi, çocuk sahibi olmayı teşvik edecek ve destekleyecek politikaların yaygınlaştırıldığı görülmektedir.

Güncellenen aile ve nüfus politikalarının merkezinde, miktarları ciddi oranda artırılan ve kapsamı genişletilen doğum yardımları yer almaktadır. Geçmiş yıllardaki 300, 400 ve 600 Türk liralık (TL) rakamların yerini, birinci çocuk için tek seferlik 5 bin TL, ikinci çocuk için 5 yaşına kadar aylık 1.500 TL ve sonraki çocuklar için yine aynı süreyle aylık 5 bin TL gibi sürekli bir destek modeli almıştır.

Bu ekonomik teşviklere ek olarak, daha önce sadece deprem bölgesinde uygulanan, başlangıçta 150 bin TL'lik faizsiz evlilik kredisi desteğini de içeren Aile ve Gençlik Fonu tüm Türkiye'ye yaygınlaştırılmış; çiftlerin yaş gruplarına göre 200 bin TL (26-29 yaş) ile 250 bin TL (18-25 yaş) arasında değişen bu krediye, çocuk sahibi olunması durumunda borç erteleme avantajı eklenmiştir. 48 ay içinde çocuk sahibi olan genç çiftlerin geri ödemelerinin her bir çocuk için 12 ay olacak şekilde ertelenmesi kararlaştırılmıştır.

Doğurganlık teşviklerinin iş hayatıyla çatışmaması için çocukları ilkökula başlayana kadar devlet memurlarının yarım zamanlı çalışma hakkı 18 Temmuz 2025 tarihli "Devlet Memurlarının Yarım Zamanlı Çalışma Hakkının Kullanımına İlişkin Yönetmelik" ile yasal güvenceye alınmış ve idari keyfiyetin önüne geçilmiştir.

3 Çalışma çağındaki birey başına düşen çocuk ve yaşlı birey sayısını gösteren toplam yaş bağımlılık oranı, 2023'te yüzde 46,3 iken 2024'te yüzde 46,1'e düştü. Çalışma çağındaki birey başına düşen çocuk sayısını ifade eden çocuk bağımlılık oranı yüzde 31,4'ten yüzde 30,6'ya gerilerken çalışma çağındaki birey başına düşen yaşlı birey sayısını ölçen yaşlı bağımlılık oranı ise yüzde 15'ten yüzde 15,5'e yükseldi. Diğer bir ifadeyle Türkiye'de 2024'te, çalışma çağındaki her 100 kişi, 30,6 çocuğa ve 15,5 yaşlıya bakmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2024", Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 6 Şubat 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

Tüm bu uygulamalar 15 Mayıs 2024'te yayımlanan "Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi" başlıklı Cumhurbaşkanlığı genelgesi, 2024-2028 Aile Vizyon Belgesi ve Eylem Planı ve Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile 25 Aralık 2024'te kurulan Aile Enstitüsü ile Nüfus Politikaları Kurulu çatısı altında kalıcı bir devlet politikası haline getirilmiştir.

Türkiye'de her geçen yıl nüfus artış hızının belirgin biçimde yavaşladığı mevcut demografik tablo göz önüne alındığında nüfusun sürdürülebilirliğinin sağlanması ve ailenin korunup güçlendirilmesi amacıyla doğurganlık eğilimlerinin yükseliş eğilimine girmesi elzem görünmektedir. Eğer doğurganlık hızları nüfusu diri tutabilecek biçimde artırılmazsa ABD ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde olduğu üzere göç yoluyla nüfusun dengede kalması yoluna gidilebilecektir. Bu sürekliliğin gerçekleştirilebilmesi ise güçlü ve kapsayıcı uyum politikalarını gerektirmektedir. Zira son yıllarda artan düzensiz göçmenlere yönelik karşıtlık şeklinde gelişen söylem ve eylemler dikkate alındığında siyasi, toplumsal, ekonomik vb. maliyetlerin meydana geldiği aşikardır. Böylelikle doğurganlık ve göç hareketleri arasında uzun vadede ailenin korunup güçlendirilmesi de merkeze alınarak fayda-maliyet yönümlü bir tercih yapılması gerektiğinde doğurganlığın artırılmaya çalışılması Türkiye için çok daha makul bir politika tercihi olarak gözükmektedir.

TÜRKİYE NÜFUSUNA BAKIŞ⁴

2007'den itibaren TÜİK, ADNKS ile her yıl düzenli olarak nüfus verilerini açıklamaktadır. Genellikle her yıl şubatın ilk haftasında bir önceki yılın 31 Aralık gününün sonu itibarıyla ikamete dayalı nüfus verilerini kamuoyuyla paylaşmaktadır. Türkiye nüfusu, 31 Aralık 2024 itibarıyla bir önceki yıla kıyasla binde 3,4 nüfus artış hızı ile 292 bin 567 kişi artarak 85 milyon 664 bin 944 kişiye ulaşmıştır. Toplam nüfus içerisinde erkek nüfusu 42 milyon 853 bin 110 (yüzde 50,02), kadın nüfus ise 42 milyon 811 bin 834 kişi (yüzde 49,98) olmuştur. Türkiye'de nüfusun azaldığı illerin sayısı artmaktadır. 2023'te bir önceki yıla göre 10 ilin nüfusunda azalma varken 2024'teki verilere göre nüfusu azalan il sayısı 40'a çıkmıştır.

TÜİK alışıldığı üzere 2007'den itibaren nüfus bilgisini yıllık olarak kamuoyu ile paylaşırken ilk defa yıl içerisinde üç aylık periyotlarla nüfus verilerini yayımlamıştır. Türkiye nüfusu, 1 Nisan 2025 itibarıyla 2025'in ilk 3 ayında 69 bin 454 kişi artarak 85 milyon 734 bin 398'e ulaşmıştır. 1 Temmuz 2025 itibarıyla 2025'in ilk 6 ayında nüfus 159 bin 910 kişi artarak 85 milyon 824 bin 854 kişi olmuştur. 1 Ekim 2025'te güncel nüfus verileri yayımlanarak son 3 ayda 155 bin 800 kişi artan Türkiye nüfusu, 2025'in ilk 9 ayında toplamda 315 bin 710 kişi artmıştır. Böylelikle 1 Ekim 2025 itibarıyla Türkiye nüfusu 85 milyon 980 bin 654 kişiye ulaşmıştır.

⁴ Bu alt başlığın yazımında TÜİK'in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2024 başlıklı haber bülteninden ve verilerinden istifade edilmiştir.

Nüfusun dağılımına il bazında bakıldığında İstanbul, 45 bin 678 kişilik artış ile 15 milyon 701 bin 602 kişilik bir nüfusa erişmiştir. Bir kilometrekareye düşen kişi sayısı anlamına gelen nüfus yoğunluğu bakımından da İstanbul, 2 bin 934 kişi ile nüfus yoğunluğu en yüksek olan il olmaya devam etmiştir. Türkiye geneli için bu sayı 111 kişi olurken İstanbul'u sıralamada 623 kişi ile Kocaeli ve 390 kişi ile en küçük yüz ölçümüne sahip il olan Yalova takip etmiştir. Türkiye nüfusunun yüzde 18,3'ünü meydana getiren İstanbul'u, 5 milyon 864 bin 49 kişi (yüzde 6,85) ile Ankara, 4 milyon 493 bin 242 kişi (yüzde 5,25) ile İzmir, 3 milyon 238 bin 618 kişi (yüzde 3,78) ile Bursa ve 2 milyon 722 bin 103 kişi (yüzde 3,18) ile Antalya izlemiştir. Nüfusu en az olan il ise 83 bin 676 kişi (yüzde 0,10) ile Bayburt'tur. Bayburt'un ardından 86 bin 612 kişi (yüzde 0,10) ile Tunceli, 91 bin 354 kişi (yüzde 0,11) ile Ardahan, 142 bin 617 kişi (yüzde 0,17) ile Gümüşhane ve 156 bin 739 kişi (yüzde 0,18) ile Kilis sıralanmıştır.

Bölgesindeki birçok ülkeye göre genç nüfus yapısını muhafaza etmesine rağmen Türkiye, her geçen yıl yaşlı bir nüfus yapısına sahip olmaktadır. "Yeni doğan bebekten en yaşlıya kadar nüfusu oluşturan kişilerin yaşları küçükten büyüğe doğru sıralandığında ortada kalan kişinin yaşı" olarak tanımlanan ortanca yaş, 2023'te 34 iken 2024'te 34,4'e yükselmiştir. Bu sayı erkeklerde 33,2'den 33,7'ye; kadınlarda ise 34,7'den 35,2'ye erişmiştir. Ortanca yaşın en yüksek olduğu iller sıralamasında Sinop (43,4), Giresun ve Kastamonu (42,9) en başta. Ortanca yaşın en düşük olduğu iller sıralamasında ise Şanlıurfa (21,4), Şırnak (23), Ağrı ve Siirt (24,5) yer almıştır.

Yaşlanan nüfus bağlamında önemli göstergelerden biri olan beklenen yaşam süresinde de ilerlemeler görülmektedir. "Yeni doğmuş bir bireyin mevcut ölümlülük risklerine maruz kalması durumunda yaşaması beklenen ortalama yıl sayısı olarak tanımlanan" doğuştan beklenen yaşam süresi Türkiye'de 2021-2023 döneminde 77,3 yıl iken 2022-2024 döneminde 78,1 yıl olmuştur. Erkeklerde bu süre 74,7'den 75,5'e; kadınlarda ise 80'den 80,7'ye çıkmıştır.⁵

Nüfusun kırsal ve kent arasındaki oransal dağılımına bakıldığında 2023'te yüzde 93 olan kent nüfusu, 2024'te yüzde 93,4'e yükselmiştir. Kırsal nüfus oranı ise yüzde 7'den yüzde 6,6'ya gerilemiştir. Son yıllarda kullanılmaya başlanan Mekansal Adres Kayıt Sistemi'ne (MAKS) göre Türkiye'de nüfusun yüzde 67,2'si yoğun kentlerde, yüzde 15,5'i orta yoğun kentlerde ve yüzde 17,2'si ise kırsal alanlarda yaşamaktadır.

DOĞUM VE ÖLÜM

2024 itibarıyla 1,48'e gerileyen toplam doğurganlık hızının her geçen yıl azalması canlı doğum sayılarının azalması ile doğrudan ilişkilidir. 2014'te 1 milyon 351 bin 88 olan canlı doğum sayısı, 2022'den itibaren 1 milyonun altına inerek düzenli aza-

⁵ "Hayat Tabloları, 2022-2024", TÜİK, 30 Temmuz 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hayat-Tabloları-2022-2024-54081>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

lışlar ile 2024 sonu itibarıyla 937 bin 559'a gerilemiştir.⁶ Canlı doğan bebeklerin yüzde 51,4'ünü erkekler, yüzde 48,6'sını ise kızlar meydana getirmiştir. Bu anlamda 2001'de bin nüfus başına 20,3 doğum düşerken 2024'te bu rakam 11 olmuştur. Bu demografik seyir yaşa özel doğurganlık hızına da olumsuz yönde etki etmektedir. Öyle ki 2001'de en yüksek yaşa özel doğurganlık hızı binde 144 ile 20-24 yaş grubunda iken 2024'te binde 100 ile 25-29 yaş grubunda görülmüştür.

“Bir kadının doğurgan olduğu dönem olan 15-49 yaş grubunda doğurabileceği ortalama çocuk sayısını ifade eden” toplam doğurganlık hızının en yüksek olduğu il 3,28 çocuk ile Şanlıurfa olmuştur. Şanlıurfa'yı Şırnak (2,62), Mardin (2,32), Muş (2,23), Diyarbakır (2,20), Ağrı (2,16), Bitlis (2,15), Siirt (2,14), Batman (2,12) ve Gaziantep (2,11) takip etmiştir. Toplam doğurganlık hızının en düşük olduğu iller ise sırasıyla Bartın (1,12), Eskişehir (1,12), Zonguldak (1,15), Ankara (1,15), İzmir (1,17), Karabük (1,20), İstanbul (1,20), Kırklareli (1,21), Çanakkale (1,22) ve Amasya (1,22) olmuştur. 2017'de 57 ilin toplam doğurganlık hızı 2,1'in altında kalırken 2024'te il sayısı 71'e yükselmiştir.

2019 ve 2024 yılları temelinde annenin eğitim durumuna göre toplam doğurganlık hızları incelendiğinde farklı oranlarda olsa da her eğitim öğretim kademesinde toplam doğurganlık hızları azalmıştır. Okuma yazma bilmeyen yahut okuma yazma bilip bir okul bitirmeyenlerde 2019'da 3,65 olan toplam doğurganlık hızı 2024'te 2,65'e gerilemiştir. Yükseköğretim mezunlarında ise 2019'da 1,56 olan toplam doğurganlık hızı 2024'te 1,22'ye kadar azalmıştır. Yerleşim yeri açısından toplam doğurganlık hızlarına bakıldığında bir önceki yıla göre kırsal alanlarda bir miktar artış gözlemlenirken orta yoğun ve yoğun kentlerde toplam doğurganlık hızlarında azalma görülmüştür.

Doğum yapan annelerin ortalama yaşı 2001'de 26,7 iken 2024'te 29,3 olmuştur. İlk doğumunu 2024'te gerçekleştiren annelerin ortalama yaşı ise 27,3 olmuştur. Bunun yanı sıra annenin son iki doğumu arasındaki ortalama süre de uzamaktadır. Doğum sayısı arttıkça doğumlar arasındaki mesafe de artmaktadır.⁷

Nüfusun doğumla birlikte temel belirleyicilerinden biri olan ölüm istatistikleri incelendiğinde 2024'te bir önceki yıla göre azalış gözlenmiş ve toplam 489 bin 361 ölüm gerçekleşmiştir. Bin kişi başına düşen ölüm sayısını ifade eden kaba ölüm hızı, 2023'te binde 6,2 iken 2024'te binde 5,7 olmuştur. Kaba ölüm hızının yüksek olduğu iller sırasıyla Kastamonu (binde 10,4), Sinop (binde 10) ve Edirne (binde 9,7) olmuştur. Kaba ölüm hızının düşük olduğu iller ise Hakkari (2,2), Şırnak (2,4) ve Van'dır (2,9). 2024'te dolaşım sistemine bağlı hastalıklar nedeni ile ölümler ilk sırada yer almıştır. Bu bağlamda kalp hastalıkları yaygın ölüm sebeplerindedir.

⁶ “Doğum”, TÜİK Nüfus İstatistikleri Portalı, <https://nip.tuik.gov.tr/?value=Dogum>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

⁷ “Doğum İstatistikleri, 2024”, TÜİK, 13 Mayıs 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2024-54196>, (Erişim tarihi: 1 Aralık 2025).

Bebek ölüm sayısı bir önceki yıl 9 bin 731 iken 2024'te 8 bin 475 olmuştur. Bin canlı doğum başına düşen bebek ölüm sayısını ifade eden bebek ölüm hızı binde 10,1'den binde 9'a gerilemiştir. 5 yaş altı ölüm hızı da binde 14,7'den binde 11,1'e gerilemiştir.⁸

GÖÇ VE TURİZM HAREKETLİLİĞİ

Türkiye'de ikamet eden yabancı nüfus, bir önceki yıla göre 89 bin 996 kişi azalarak 1 milyon 480 bin 547 kişi olmuştur. Bahsi geçen nüfusun yüzde 48,3'ünü erkekler, yüzde 51,7'sini ise kadınlar meydana getirmiştir. Türkiye'de yabancı nüfus denildiğinde birçok ülkede olduğu üzere çok farklı statüleri dikkate almak gerekmektedir. 31 Ekim 2025 itibarıyla çok farklı statülere sahip olarak yasal biçimde Türkiye'de bulunan yabancıların sayısı 3 milyon 615 bin 491 olarak açıklanmıştır. O tarih itibarıyla 2 milyon 381 bin 326'sı geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin dışında 1 milyon 85 bin 40 kişinin ikamet iznine ve 149 bin 125 kişinin ise uluslararası koruma statüsüne sahip oldukları bildirilmiştir.⁹

Türkiye sınırları dahilinde bulunan geçici koruma statüsüne sahip Suriyeli sayısı 2021'de 3 milyon 737 bin 369 iken İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığının 27 Kasım 2025 tarihli verisine göre bu sayı 2 milyon 371 bin 412'ye gerilemiştir.¹⁰ 2011'de Suriye'de meydana gelen olaylar neticesinde Türkiye yönelen göç akını çerçevesinde büyük çoğunluğu geçici koruma statüsü ile Türkiye'de bulunan Suriyelilerin, 8 Aralık 2024'te 61 yıllık Baas rejiminin çökmesi ve Beşar Esed'in devrilerek ülkeyi terk etmesi neticesinde ülkelerine dönmeye başladıkları görülmektedir. 8 Aralık 2024'ten 1 Kasım 2025'e kadar olan süreçte 550 bin Suriyeli ülkesine geri dönmüştür. 2016'dan itibaren ise "gönüllü, güvenli, onurlu ve düzenli" biçimde Türkiye'den ülkelerine geri dönüş yapan toplam Suriyeli sayısı da 1 milyon 290 bine ulaşmıştır.¹¹ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK) 20 Kasım 2025 tarihli verilerine göre 8 Aralık 2024'ten itibaren içerisinde Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır dahil olmak üzere çeşitli ülkelerden Suriye'ye toplamda 1 milyon 246 bin 37 kişi geri dönmüştür. 18-59 yaş aralığındaki nüfusun en fazla oranda yer aldığı bu sayının 598 bin 914'ünü erkekler, 647 bin 123'ünü ise kadınlar oluşturmuştur.¹²

8 "Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri, 2024", TÜİK, 19 Haziran 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2024-54195>, (Erişim tarihi: 1 Aralık 2025).

9 "İçişleri Bakanlığı 2026 Yılı Bütçesi TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda", TBMM, 17 Kasım 2025, <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=088c0de9-e288-4f7d-a6d4-019a9178004f>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

10 "Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler", T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 4 Aralık 2025, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

11 "8 Aralık'tan Bugüne 550 Bin Kişi Suriye'ye Gönüllü Geri Dönüş Yaptı", T.C. İçişleri Bakanlığı, 1 Kasım 2025, <https://www.icisleri.gov.tr/icisleri-bakanimiz-sayin-ali-yerlikaya-kilis-vefa-bulusmasinda-konustu>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

12 "Operational Daya Portal Syria Governorates of Return Overview (As of 20 Nov 2025)", UNCHR, 20 Kasım 2025, <https://data.unhcr.org/en/documents/details/119784>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

Nüfus hareketliliğinin bir diğer ayağını Türkiye'den başka ülkelere gidenler ve başka ülkelere Türkiye'ye gelenler teşkil etmektedir. 2024 itibarıyla yurt dışından Türkiye'ye göç edenlerin sayısı bir önceki yıla göre yüzde 0,6 azalarak yüzde 54,5'i erkek, yüzde 45,5'i kadın olmak üzere 314 bin 588 kişi olmuştur. Bu sayının 103 bin 732'si Türk vatandaşlarından ve 210 bin 856'sı ise yabancı uyruklulardan meydana gelmiştir. Türkiye'ye en fazla oranda göç eden yaş grubu 20-34 yaş aralığında olanlardır. Yabancı uyruklular arasında sırasıyla Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Rusya Federasyonu ve İran vatandaşları en fazla sayıda göç edenleri oluşturmuştur. Türkiye'den yurt dışına gidişlerde de bir önceki yıla göre yüzde 40,6 oranında azalma ile 151 bin 140'ı Türk ve 273 bin 205'i yabancı uyruklu olmak üzere toplam 424 bin 345 kişi Türkiye'den yurt dışına göç etmiştir. Göç eden nüfusun yüzde 55,7'sini erkekler, yüzde 44,3'ünü ise kadınlar meydana getirmiştir.

Türkiye'den göç edenlerin yaş aralığına bakıldığında göç edenler içinde 25-34 yaş grubunun belirgin bir ağırlığa sahip olduğu görülmektedir. Türkiye'den göç eden yabancı uyruklular arasında sırasıyla Irak, Afganistan, Rusya Federasyonu, İran ve Türkmenistan vatandaşları yer almıştır. 2024 verilerine göre yurt dışından Türkiye'ye ve Türkiye'den yurt dışına en fazla göç alan ve veren il İstanbul olmuştur. İstanbul'u gelen göçte Antalya, Ankara, Mersin ve İzmir takip ederken giden göçte ise Ankara, Antalya, İzmir ve Mersin izlemiştir.¹³

24 Ekim 2025'te TÜİK tarafından yayımlanan "Yükseköğretim Beyin Göçü İstatistikleri, 2024" haber bültenine göre 2024'te yükseköğretim mezunlarının Türkiye'den yurt dışına beyin göçü oranı yüzde 2 olmuştur. Bu oran kadınlarda yüzde 1,6; erkeklerde ise yüzde 2,4 oranında gerçekleşmiştir. Vakıf üniversitelerinde tam burslu şekilde öğrenim gören öğrencilerin devlet üniversitelerindeki öğrencilere kıyasla daha fazla oranda beyin göçü gerçekleştirdikleri görülmüştür. Alan bazında değerlendirildiğinde bilişim ve iletişim teknolojileri, mühendislik, imalat ve inşaat, doğa bilimleri, matematik ve istatistik gibi alanlardan mezun olanların yurt dışına göç oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bölüm bazında ise moleküler biyoloji ve genetik, mühendislik bölümleri ve ekonomi en yüksek beyin göçü oranına sahip bölümler olmaktadır. Dil bakımından değerlendirildiğinde Fransızca eğitim alanların beyin göçüne katılım oranlarının en yüksek olduğu görülmektedir. Mezunların en çok oranda göç ettikleri ülkeler ise sırasıyla ABD, Almanya, Birleşik Krallık, Hollanda ve Kanada'dır.¹⁴

Türkiye, sınırları dahilinde de nüfus hareketliliğini yoğun biçimde yaşayan ülkelerdendir. 2024'te yüzde 47,6'sı erkeklerden, yüzde 52,4'ü kadınlardan müteşekkil 2 milyon 682 bin 673 kişi iller arasında göç etmiştir. Koronavirüs (Covid-19) salgını

13 "Uluslararası Göç İstatistikleri, 2024", TÜİK, 24 Haziran 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2024-54083>, (Erişim tarihi: 7 Aralık 2025).

14 "Yükseköğretim Beyin Göçü İstatistikleri, 2024", TÜİK, 24 Ekim 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yuksekoğretim-Beyin-Gocu-Istatistikleri-2024-54053>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

sürecinde yüzde 2,70 olan iç göç, 6 Şubat depremleri sebebiyle yüzde 4,04'e kadar çıkmış, 2024 itibarıyla 3,13'e kadar gerilemiştir. İç göç dahilinde 395 bin 485 kişi ile en çok göç alan il İstanbul, 4 bin 570 kişi ile en az göç alan il Ardahan olmuştur. Göç verme bakımından da İstanbul, 369 bin 453 kişi ile birinci sırada yer almıştır. Yine benzer şekilde Ardahan, 6 bin 441 kişi ile en az göç veren il olmuştur. İç göçte yaş grubu olarak en fazla hareketlilik 20-24 yaş grubunda eğitim sebebiyle görülmüştür. Göç etme nedeni olarak ise hane/aile fertlerinden birine bağımlı olmak, daha iyi konut ve yaşam koşulları, eğitim, tayin/iş değişikliği, işe başlamak/iş bulmak gibi sebepler karşımıza çıkmaktadır.¹⁵

Turist hareketlilikleri bizatihi nüfus hareketliliğine dahil edilmese de Türkiye için çok önemli bir "hareketli nüfus" göstergesi olarak kabul edilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığının sınır giriş istatistiklerinden hareketle 2023'e göre yabancı ziyaretçi sayısı yüzde 6,95 oranında artış ile 52 milyon 629 bin 283 kişiye erişmiştir. Yurt dışında ikamet edip Türkiye'ye ziyaret maksadıyla gelenlerin sayısı ise yüzde 28,8 oranında artış ile 9 milyon 640 bin 607 olmuştur. Böylelikle yabancı ve Türk vatandaşlığına sahip ziyaretçi sayısı toplamda 62 milyon 269 bin 890'a ulaşmıştır. İl bazında ise yüzde 6,98 oranında artış ile 18,5 milyon ziyaretçi İstanbul'a, yüzde 7,82'lik artış ile 15,9 milyon ziyaretçi Antalya'ya gelmiştir. Türkiye'ye en fazla turist gönderen ülkeler arasında ise Rusya, Almanya, İngiltere, İran ve Bulgaristan öne çıkmıştır.¹⁶

YAŞ GRUPLARI: ÇOCUK, GENÇ VE YAŞLILAR

Birleşmiş Milletler'in (BM) tanımına göre Türkiye'de 0-17 yaş grubunu kapsayan çocuk nüfus, 2024 sonu itibarıyla 21 milyon 817 bin 61'dir. 1970'te yüzde 48,5 olan çocuk nüfus oranı, 1990'da yüzde 41,8'e ve 2024'te de yüzde 25,5'e gerilemiştir. Nüfus tahminlerinin demografik göstergelerdeki mevcut durumunun sürekliliği halinde TÜİK'in belirlediği üçlü senaryodan ana senaryoya göre çocuk nüfus oranının 2030'da yüzde 22,1'e; 2040'ta yüzde 17,9'a; 2060'ta yüzde 16,9'a, 2080'de yüzde 15,2'ye ve 2100'de yüzde 14,5'e gerileyeceği öngörülmektedir. Olumsuz ihtimale karşın Türkiye'deki çocuk nüfus oranı AB'ye üye ülkeler ortalamasının (yüzde 17,8) üzerindedir. İllere bakıldığında çocuk nüfus oranı en yüksek olan iller arasında Şanlıurfa (43,8), Şırnak (39,8) ve Ağrı (37,4) yer almaktadır. Çocuk nüfus oranının en düşük olduğu iller ise Tunceli (16,4), Edirne (17,3) ve Kırklareli'dir (18).

2024 itibarıyla 26 milyon 599 bin 261 toplam hanehalkının yüzde 42,8'inde en az bir çocuk bulunmaktadır. Bu oran il bazında Şanlıurfa'da yüzde 68,5 iken Tunceli'de yüzde 28,2'dir. Son yıllarda ilgi ile takip edilen bir diğer husus doğan çocuklara verilen isimler olmaktadır. Bu anlamda 2024'te doğan bebeklere konu-

¹⁵ "İç Göç İstatistikleri, 2024", TÜİK, 14 Temmuz 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ic-Goc-Istatistikleri-2024-54082>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

¹⁶ "Turizm İstatistikleri", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (Ekim 2025), <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html> (Erişim tarihi: 5 Aralık 2025).

lan en popüler erkek bebek isimleri, Alparslan (8 bin 88), Göktuğ (5 bin 683) ve Yusuf (4 bin 880); en popüler kız bebek isimleri ise Defne (7 bin 466), Asel (7 bin 347) ve Zeynep (6 bin 540) olmuştur. 0-14 yaş grubundaki çocuk sayısını ifade eden çocuk bağımlılık oranı 2018'de yüzde 34,5 iken 2024'te yüzde 30,6'ya gerilemiştir. Doğurganlık eğilimlerinin azalması çocuk bağımlılığını azaltırken yaşlı bağımlılığını artırmaktadır.¹⁷

15-24 yaş grubunu ifade eden genç nüfus, yüzde 14,9'luk oran ile 12 milyon 763 bin 159 kişi olmuştur. 1950'de toplam nüfusun yüzde 20,8'ini meydana getiren genç nüfusun ana senaryo çerçevesindeki tahminlere göre 2030'da yüzde 14,8'e, 2040'ta yüzde 12,2'ye, 2060'ta yüzde 10,3'e ve 2080'de yüzde 8,8'e gerileyeceği öngörülmektedir. Tıpkı çocuk nüfusunda olduğu gibi genç nüfus oranlarında da AB'ye üye ülkelerin ortalamasından (yüzde 10,7) daha fazla oranda genç nüfusa sahip olan Türkiye'yi sıralamada yüzde 12,6'lık genç nüfus oranı ile İrlanda takip etmektedir. Genç nüfus oranının en yüksek olduğu iller Hakkari (yüzde 20,8), Şırnak (yüzde 20,6) ve Siirt (20,3) olurken en düşük orana sahip iller ise Balıkesir (yüzde 11,8), Muğla (yüzde 12,1) ve Ordu (yüzde 12,2) olmuştur. Gençlerde iş gücüne katılma oranı 2024 itibarıyla bir önceki yıla göre artarak yüzde 47,2 olmuştur. Gençlerde işsizlik oranı ise önceki yıla göre azalarak yüzde 16,3'e gerilemiştir. Ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin oranı ise önceki yıla göre bir miktar artarak yüzde 22,9 olmuştur.¹⁸

65 ve üzeri yaşa sahip olanları kapsayan yaşlı nüfus, 2019'da 7 milyon 550 bin 727 kişi (yüzde 9,1) iken 2024'te 9 milyon 112 bin 298 kişiye (yüzde 10,6) ulaşmıştır. Yaşlı nüfusun yüzde 44,6'sını erkekler, yüzde 55,4'ünü kadınlar meydana getirmiştir. Yaklaşık olarak her 4 haneden birinde (yüzde 25,3) en az 1 yaşlı fert bulunmaktadır. Bunun yanı sıra yüzde 74 oranında kadınlardan, yüzde 26 oranında erkeklerden müteşekkil 1 milyon 750 bin 900 yaşlının tek başına yaşadıkları görülmüştür. Bu anlamda Balıkesir (yüzde 34,4), Çanakkale (yüzde 34,1) ve Burdur (yüzde 34) illeri tek kişilik hanehalkı oranının en yüksek olduğu iller olurken Hakkari (yüzde 8), Batman (yüzde 13,6) ve Van (yüzde 14,9) en düşük tek kişilik hanehalklarını içermektedir. Eşi ölmüş yaşlı kadınların oranı, eşi ölmüş yaşlı erkeklerin oranının 4 katı olmuştur. Nüfus projeksiyonlarındaki ana senaryoya göre yaşlı nüfus oranının 2030'da yüzde 13,5'e; 2040'ta yüzde 17,9'a; 2060'ta yüzde 27'ye; 2080'de yüzde 33,4'e ve 2100'de yüzde 33,6'ya yükseleceği tahmin edilmektedir. Yaşlı nüfusun yüzde 63,4'ü 65-74 yaş grubunda yer almıştır. Demografik dönüşüm bağlamında yüzde 10'u geçerek her geçen yıl yaşlanma oranı artış gösteren Türkiye nüfusu dünya nüfus ortalamasını (yüzde 10,2) da gerisinde bırakmıştır. Yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu iller

17 "İstatistiklerle Çocuk, 2024", TÜİK, 18 Nisan 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2024-54197>, (Erişim tarihi: 4 Aralık 2025).

18 "İstatistiklerle Gençlik, 2024", TÜİK, 16 Mayıs 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Youth-in-Statistics-2024-54077>, (Erişim tarihi: 4 Aralık 2025).

sıralamasında Sinop (yüzde 20,8), Kastamonu (yüzde 20,2) ve Giresun (yüzde 19,1) yer alırken en düşük olduğu iller arasında Şırnak (yüzde 3,7), Hakkari (yüzde 4,3) ve Şanlıurfa (yüzde 4,4) bulunmaktadır.¹⁹

AİLE, HANEHALKI, EVLİLİK VE BOŞANMA

ADNKS sonuçlarına göre Türkiye’de 2008’de 4 kişi olan ortalama hanehalkı büyüklüğü 2024’te 3,11 kişiye düşmüştür. Hanehalkı büyüklüğünün en yüksek olduğu il 4,85 kişi ile Şırnak olmuştur. Şırnak’ı Şanlıurfa (4,63 kişi) ve Batman (4,50 kişi) takip etmiştir. Ortalama hanehalkı büyüklüğünün en düşük olduğu iller ise 2,53 kişi ile Giresun ve Çanakkale’dir. 2024 itibarıyla toplam hanehalkı sayısı 26 milyon 599 bin 261 olmuştur. 2016’da tek kişilik hanehalkı oranı yüzde 14,9 iken bu oran 2024’te yüzde 20’ye yükselmiştir. Buna karşın tek çekirdek ve geniş aile olarak ifade edilen hanehalklarında da düşüşler gözlenmiştir. Tek çekirdek 2016’da yüzde 66,4 seviyesinde iken 2024’te yüzde 63,5’e; geniş aile ise 2016’da yüzde 16,3 iken 2024’te yüzde 13,3’e gerilemiştir. Geniş aileden oluşan hanehalkları oranının en yüksek olduğu il yüzde 20,3 ile Hakkari olurken bu oranın en düşük olduğu il ise yüzde 9,2’lik oran ile Eskişehir olmuştur. Akraba evlilikleri de düşüş göstermektedir. 2010’da yüzde 5,9 oranında gerçekleşen akraba evlilikleri, 2019’da yüzde 4’e ve 2024’te ise yüzde 3,3’e gerilemiştir.²⁰

TÜİK’in yayımladığı “Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2024” adlı haber bültenine göre bir önceki yıla kıyasla 1.384 daha fazla evlilik akdi gerçekleştirilmiştir. 568 bin 395 evli çift sayısı çerçevesinde bin nüfus başına düşen kaba evlenme hızı binde 6,65 olmuştur. Kaba evlenme hızının en yüksek olduğu il binde 7,76 ile Adıyaman, en düşük olduğu il ise binde 4,01 ile Tunceli olmuştur. Ortalama ilk evlenme yaşı her iki cinsiyet için yükselmeye devam etmiştir. 2024 itibarıyla ortalama ilk evlenme yaşı erkeklerde 28,3; kadınlarda ise 25,8 olmuştur. Yabancı damatların sayısı 5 bin 923 iken yabancı gelinlerin sayısı ise 29 bin 115’tir.

Evlilikler artarken boşanmalar da artış eğilimini korumuştur. 2023’te 173 bin 342 kişi boşanmış iken 2024’te bu sayı 187 bin 343 olmuştur. Bin nüfus başına düşen boşanma sayısını ifade eden kaba boşanma hızı ise binde 2,19’dur. Kaba boşanma hızının en yüksek olduğu il binde 3,29 ile Antalya, en düşük olduğu il ise binde 0,45 ile Hakkari olmuştur. Boşanmaların yüzde 33,7’si evliliğin ilk 5 yılı içerisinde vuku bulmuştur. 2024 itibarıyla boşanma sebebiyle 186 bin 536 çocuğun velayetinin yüzde 74,4’ü anneye, yüzde 25,6’sı ise babaya verilmiştir.²¹

19 “İstatistiklerle Yaşlılar, 2024”, TÜİK, 13 Mart 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistikler-le-Yaşlılar-2024-54079&dil=1>, (Erişim tarihi: 4 Aralık 2025).

20 “İstatistiklerle Aile, 2024”, TÜİK, 14 Mayıs 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Aile-2024-53898>, (Erişim tarihi: 4 Aralık 2025).

21 “Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2024”, TÜİK, 24 Şubat 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Boşanma-İstatistikleri-2024-54194>, (Erişim tarihi: 4 Aralık 2025).

EĞİTİM

YUSUF ALPAYDIN, ELİF BEGÜM BEKTAŞ

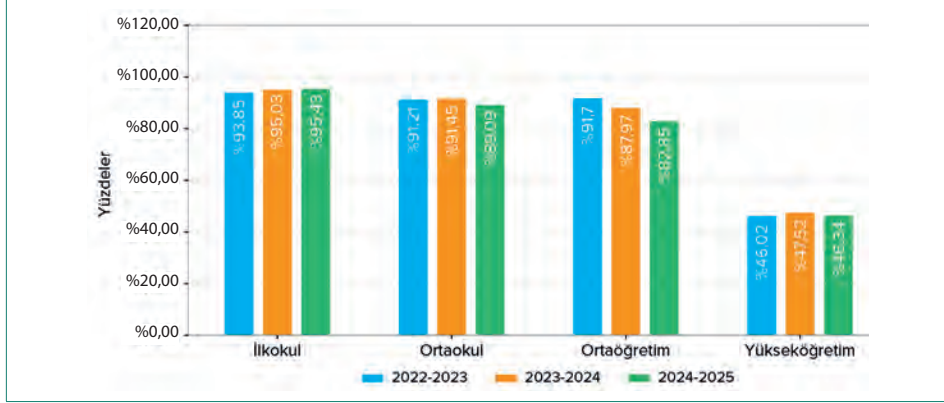
Bu bölümde 2025'te Türkiye'de eğitim alanındaki gelişmelere yer verilmektedir. Özel olarak eğitime erişim ve bu konudaki net okullaşma göstergelerine, eğitim ortamları ve bunu etkileyen faktörlerin güncel durumuna, eğitim finansmanı ile eğitime ayrılan bütçelere, eğitim alanında gerçekleşen önemli yapısal gelişmelere odaklanılmaktadır.

2025'te eğitim alanındaki gelişmelere bakıldığında net okullaşma oranlarının okul öncesi, ortaokul, ortaöğretim ve yükseköğretimde düşüş eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Okul ve öğretmen sayılarına bakıldığında öğretmen sayısı artarken okul sayısında ise çok ciddi değişiklikler gözlenmemiştir. Yükseköğretimde özellikle yüksek lisans ve doktora düzeylerindeki programlara olan talebin azaldığı dikkat çekmektedir. Eğitim finansmanı alanında Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bütçesi ve toplam eğitim bütçesinin merkezi yönetim bütçesine oranlarında artış gözlenirken MEB eğitim bütçesi ve toplam eğitim bütçesinin gayrisafi yurt içi hasılaya (GSYH) oranlarında ise 2025'te azalış olduğu görülmektedir. Eğitim alanındaki yapısal gelişmelere bakıldığında ise lisans programlarındaki kontenjan daralması kararı, Milli Eğitim Akademisi kurumsallaşma çalışmaları ve Maarif Modeli İzleme Raporları ön plana çıkmaktadır.

2025'te Türkiye'de eğitim alanındaki gelişmeler; eğitime erişim, eğitim ortamları, eğitim finansmanı ve önemli yapısal gelişmeler başlıkları altında incelenmektedir.

EĞİTİME ERİŞİM

Eğitime erişim, bireylerin bilgi, beceri ve fırsatlara ulaşmasını mümkün kılan ve toplumsal eşitliğin tesisinde belirleyici rol oynayan temel haklardan biridir. İyi tasarlanmış bir eğitim programı ise bireylerin eğitime eşit koşullarda erişimini güvence altına alarak yaşam standartlarını yükseltirken aynı zamanda toplumun ekonomik ve sosyal kalkınmasına da katkıda bulunur. Bu bölümde okul öncesi, ilkök, ortaokul, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeylerinde net okullaşma oranları, okul türüne ve yıllara göre okul, öğretmen ve öğrenci sayıları ve son olarak kurumlara ve öğrenim seviyesine göre yükseköğretimde öğrenci sayıları incelenmektedir.

GRAFİK 1. KADEMELERE GÖRE NET OKULLAŞMA ORANLARI (2022-2025, YÜZDE)

Kaynak: "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2024/2025", s. 48-49.

Gratik 1'de 2022-2025 arasında kademelere göre net okullaşma oranları gösterilmektedir. Son üç döneme bakıldığında ilkokul düzeyinde net okullaşma oranında düşük oranda da olsa kademeli bir artış yaşanmıştır. Ortaokul düzeyine 2022-2023 döneminde 2023-2024'e kıyasla küçük oranda bir artış, bir sonraki dönemde ise küçük oranda bir azalış gözlenmiştir. Ortaöğretim düzeyinde yine kademeli bir düşüş yaşanmıştır. Yükseköğretim düzeyinde ise 2023-2024 döneminde 2022-2023'e kıyasla küçük oranda bir artış, 2024-2025 döneminde ise küçük oranda bir düşüş dikkat çekmektedir. 2024-2025 eğitim döneminde 2022-2023 dönemine kıyasla ilkokul kademesinde yüzde 1,58 artış gözlenirken ortaokul kademesinde yüzde 2,33 oranında azalış, ortaöğretim kademesinde yüzde 9,65 oranında azalış ve yükseköğretim kademesinde ise yüzde 0,7 oranında artış olduğu görülmektedir.²²

GRAFİK 2. OKUL ÖNCESİ KADEMELERDE NET OKULLAŞMA ORANLARI (2022-2025, YÜZDE)

Kaynak: "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2024/2025", s. 48-49.

²² "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2024/2025", MEB, (2025), s. 48-49, https://sgb.meb.gov.tr/istatistik_k/2425.pdf, (Erişim tarihi: 28 Kasım 2025); "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2023/2024", MEB, (2024), s. 46-47, https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_10/16093144_meb_istatistikleri_organ_egitim_2023_20241.pdf, (Erişim tarihi: 28 Kasım 2025).

Grafik 2'de 2022-2025 arasında okul öncesi kademelerde net okullaşma oranları gösterilmektedir. Son üç eğitim dönemine bakıldığında düşük oranlarla da olsa 3-5 yaş grubunun net okullaşma oranlarında düşüş yaşanmıştır. 4-5 yaş grubunda ise 2022-2023'ten 2023-2024 dönemine geçerken küçük oranda bir yükseliş, 2024-2025 dönemine geçişte düşüş gözlenmiştir. 5 yaş grubunda ise 2022-2023 döneminde 2023-2024'e geçerken az miktarda azalış, 2023-2024 döneminden 2024-2025 dönemine geçilirken ise büyük oranda bir artış yaşanmıştır. 2024-2025 döneminde 2022-2023 dönemine kıyasla 3-5 yaş grubunda yüzde 12,35 oranında azalış, 4-5 yaş grubunda yüzde 4,29 oranında azalış, 5 yaş grubunda ise 2022-2023 dönemine kıyasla yüzde 28,87 oranında artış, 2023-2024 döneminde ise küçük oranda bir düşüş gözlenmiştir.²³

| TABLO 1. OKUL TÜRÜNE VE YILLARA GÖRE OKUL, ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ SAYILARI (2022-2025) | | | | |
|---|----------|-----------|-----------|-----------|
| | | 2022-2023 | 2023-2024 | 2024-2025 |
| OKUL ÖNCESİ | Okul | 39.826 | 39.957 | 17.640 |
| | Öğretmen | 121.786 | 121.986 | 81.263 |
| | Öğrenci | 2.055.350 | 1.954.202 | 1.741.314 |
| İLKOKUL | Okul | 25.182 | 25.245 | 25.009 |
| | Öğretmen | 299.967 | 308.636 | 322.305 |
| | Öğrenci | 5.535.531 | 5.644.386 | 5.704.483 |
| ORTAOKUL | Okul | 18.907 | 18.850 | 18.878 |
| | Öğretmen | 372.536 | 378.203 | 381.012 |
| | Öğrenci | 5.293.067 | 5.524.117 | 5.181.914 |
| ORTAÖĞRETİM | Okul | 12.804 | 12.686 | 12.423 |
| | Öğretmen | 389.307 | 394.557 | 402.829 |
| | Öğrenci | 6.543.599 | 6.789.681 | 5.328.812 |

Kaynak: "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2024/2025", s. 48-49.

Tablo 1'de okul türüne ve yıllara göre okul, öğretmen ve öğrenci sayıları incelenmektedir. Okul öncesi dönemindeki okul sayısında 2022-2023 dönemiyle 2023-2024 dönemi arasında çok düşük bir fark varken, 2023-2024 döneminden 2024-2025 dönemine geçişte neredeyse yarı yarıya bir düşüş yaşanmıştır. Bunun nedeni bu sene itibarıyla MEB'in yönergesinde değişiklik yapılarak bazı standartlara uymayan okulların istatistik dışına çıkarılmasıdır. Okul sayısındaki düşüğe rağmen öğretmen sayısında nispeten daha az bir düşüş, öğrenci sayısında ise diğerlerine kıyasla çok daha az bir düşüş yaşanmıştır. Bu üç dönem içerisinde ilkökul düzeyinde okul sayısında küçük oranda

²³ "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2024/2025", s. 48-49; "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2023/2024", s. 46-47.

artış ve azalışlar yaşanırken öğretmen ve öğrenci sayılarında kademeli artış olduğu görülmektedir. Ortaokul döneminde ise okul ve öğrenci sayılarında düşük oranda artış ve azalışlar yaşanırken öğretmen sayısının kademeli olarak arttığı görülmüştür. Ortaöğretim düzeyinde ise okul sayılarında kademeli bir azalış, öğretmen sayısında kademeli bir artış, öğrenci sayısında ise 2023-2024 döneminde az miktarda artış, 2024-2025 döneminde ise 1,5 milyon yakın sayıda azalış yaşanmıştır.

2024-2025 döneminde 2022-2023 dönemine kıyasla bakıldığında; okul sayısında ilkokul seviyesinde yüzde 0,69; ortaokulda yüzde 0,15, ortaöğretim seviyesinde ise yüzde 2,98 oranında azalış gözlemlenmiştir. Öğretmen sayısında ilkokul seviyesinde yüzde 7,44, ortaokulda yüzde 2,27, ortaöğretimde ise yüzde 3,47 oranlarında artış gözlemlenmiştir. Öğrenci sayısında ilkokul seviyesinde yüzde 3,05 oranında artış, ortaokul ve ortaöğretim seviyelerinde ise sırasıyla yüzde 2,1 ve yüzde 18,56 oranlarında azalış gözlemlenmiştir.²⁴

TABLO 2. KURUMLARA VE ÖĞRENİM SEVİYESİNE GÖRE YÜKSEKÖĞRETİMDE ÖĞRENCİ SAYISI (2022-2025)

| | | 2022-2023 | 2023-2024 | 2024-2025 |
|----------------------|---------------|------------------|------------------|------------------|
| ÖNLİSANS | Devlet | 2.449.660 | 2.596.635 | 2.616.980 |
| | Vakıf | 197.394 | 225.991 | 236.333 |
| | Toplam | 2.647.054 | 2.822.626 | 2.853.313 |
| LİSANS | Devlet | 3.285.919 | 3.234.059 | 3.021.233 |
| | Vakıf | 468.176 | 506.112 | 515.206 |
| | Toplam | 3.754.095 | 3.740.171 | 3.536.439 |
| YÜKSEK LİSANS | Devlet | 366.273 | 347.518 | 289.863 |
| | Vakıf | 68.212 | 62.041 | 56.805 |
| | Toplam | 434.485 | 409.559 | 346.668 |
| DOKTORA | Devlet | 102.226 | 96.519 | 86.270 |
| | Vakıf | 12.282 | 12.414 | 12.425 |
| | Toplam | 114.508 | 108.933 | 98.695 |

Kaynak: "Yükseköğretim İstatistikleri", Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr>, (Erişim tarihi: 11 Aralık 2025).

Tablo 2'de kurumlara ve öğrenim seviyesine göre yükseköğretimde öğrenci sayısına bakılmıştır. Son üç dönemin ön lisans seviyesinde hem devlet hem de vakıf

²⁴ "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2024/2025", s. 48-49; "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2023/2024", s. 46-47.

üniversite öğrenci sayılarının arttığı görülmektedir. Lisans düzeyinde devlet üniversitelerindeki öğrenci sayısı kademeli düşüş yaşarken vakıf üniversitelerindeki öğrenci sayıları daha düşük oranda artmış ve toplam lisans öğrenci sayısının kademeli olarak düştüğü görülmüştür.

Yüksek lisans seviyesinde ise hem devlet hem de vakıf üniversitelerinde kademeli olarak azalma görülmektedir. Doktora düzeyinde ise devlet üniversitelerinde kademeli düşüş yaşanırken vakıf üniversitelerinde çok daha düşük oranlarda kademeli artış yaşanmıştır. Toplam doktora öğrenci sayısındaki düşüş de dikkat çekmektedir.

2024-2025 döneminde 2022-2023 dönemine kıyasla ön lisansa kayıtlı öğrenci sayısında yüzde 7,79 oranında artış gözlenirken; lisans, yüksek lisans ve doktora öğrenci sayıları sırasıyla yüzde 5,80; yüzde 20,22; yüzde 13,81 oranında azalmıştır.

Genel olarak bakıldığında ön lisans öğrenci sayılarında artış görülürken lisans, yüksek lisans ve doktora öğrenci sayılarında azalma görülmektedir. Özellikle yüksek lisans ve doktora öğrenci sayılarındaki yüksek oranlardaki düşüş dikkat çekmektedir.²⁵ Bu durumu, akademik istihdamın azalması ve lisansüstü eğitime yönelme konusunda çekimser kalınması gibi nedenler meydana getirmektedir.

EĞİTİM ORTAMLARI

Eğitim ortamları, bireylerin öğrenme süreçlerindeki fiziksel, sosyal ve psikolojik koşulları kapsar. İyi şekilde tasarlanmış eğitim ortamları bireyleri öğrenmeye teşvik eder. Bu kısımda kademelere ve okul türüne göre derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları incelenmektedir.

²⁵ "Yükseköğretim İstatistikleri".

| TABLO 3. KADEMELERE VE OKUL TÜRÜNE GÖRE DERSLİK BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYISI (2022-2025) | | | | |
|---|-------------------|-----------|-----------|-----------|
| | Kademeler | 2022-2023 | 2023-2024 | 2024-2025 |
| OKUL ÖNCESİ | Okul Öncesi | 15 | 16 | 18 |
| | Resmi | 17 | 18 | 23 |
| | Özel | 11 | 11 | 9 |
| İLKOKUL | İlkokul | 18 | 18 | 22 |
| | Resmi | 20 | 20 | 23 |
| | Özel | 9 | 9 | 12 |
| ORTAOKUL | Ortaokul | 14 | 14 | 27 |
| | Resmi | 15 | 14 | 29 |
| | Özel | 9 | 9 | 13 |
| ORTAÖĞRETİM | Ortaöğretim | 12 | 15 | 21 |
| | Resmi | 13 | 13 | 23 |
| | Özel | 8 | 8 | 13 |
| GENEL ORTAÖĞRETİM | Genel Ortaöğretim | 13 | 18 | 23 |
| | Resmi | 20 | 15 | 29 |
| | Özel | 7 | 7 | 11 |
| MESLEKİ VE TEKNİK | Mesleki ve Teknik | 12 | 12 | 24 |
| | Resmi | 12 | 11 | 25 |
| | Özel | 16 | 17 | 20 |
| | Din Öğretimi | 9 | 8 | 11 |

Kaynak: "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2024/2025", s. 61-137.

Tablo 3'te kademelere ve okul türüne göre derslik başına düşen öğrenci sayısı görülmektedir. Okul öncesi seviyesinde derslik başına düşen öğrenci sayısı 2023-2024 döneminde 16 iken 2024-2025 döneminde 18'e çıkmıştır. Resmi okul öncesi kurumlarında derslik başına düşen öğrenci sayısı yine artarken bu sayı özel kurumlarda düşmüştür. İlkokul seviyesinde 2023-2024 döneminde 18 olan sayı, 2024-2025 döneminde 22'ye yükselmiştir.

Bu durum hem resmi hem de özel kurumlarda aynı şekilde gözlenmiştir. Ortaokul seviyesinde 2023-2024 döneminde 14 olan derslik başına düşen öğrenci sayısı, 2024-2025 döneminde 27'ye yükselmiştir. Resmi ve özel kurumlarda da artmış görülmüştür. Ortaöğretim düzeyinde yine geçen döneme kıyasla bu sayının 15'ten 21'e çıktığı görülmüş, resmi ve özel kurumlar da artış göstermiştir. Genel ortaöğretim düzeyinde derslik başına düşen öğrenci sayısı 23'e çıkarken hem resmi hem de özel kurumlardaki sayılar artmıştır. Mesleki teknik okullar ve din öğretimi alanındaki okullarda da bu oranın arttığı görülmektedir.²⁶

TABLO 4. KADEMELERE VE OKUL TÜRÜNE GÖRE ÖĞRETMEN BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYISI (2022-2025)

| | Kademeler | 2022-2023 | 2023-2024 | 2024-2025 |
|--------------------------|-------------------|-----------|-----------|-----------|
| OKUL ÖNCESİ | Okul Öncesi | 15 | 16 | 14 |
| | Resmi | 17 | 18 | 15 |
| | Özel | 11 | 11 | 10 |
| İLKOKUL | İlkokul | 18 | 18 | 18 |
| | Resmi | 20 | 20 | 20 |
| | Özel | 9 | 9 | 9 |
| ORTAOKUL | Ortaokul | 14 | 14 | 14 |
| | Resmi | 15 | 14 | 15 |
| | Özel | 9 | 9 | 9 |
| ORTAÖĞRETİM | Ortaöğretim | 12 | 15 | 11 |
| | Resmi | 13 | 13 | 12 |
| | Özel | 8 | 8 | 8 |
| GENEL ORTAÖĞRETİM | Genel Ortaöğretim | 13 | 18 | 12 |
| | Resmi | 20 | 15 | 15 |
| | Özel | 7 | 7 | 7 |
| MESLEKİ VE TEKNİK | Mesleki ve Teknik | 12 | 12 | 11 |
| | Resmi | 12 | 11 | 11 |
| | Özel | 16 | 17 | 17 |
| | Din Öğretimi | 9 | 8 | 8 |

Kaynak: "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2024/2025", s. 61-137.

²⁶ "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2024/2025", s. 61-137; "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2023/2024", s. 58-59.

Tablo 4'te kademelere ve okul türüne göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı görülmektedir. 2023-2024 döneminde okul öncesi düzeyinde 16 olan öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 2024-2025 döneminde 14'e gerilemiştir. Resmi ve özel kurumlarda da bu sayı düşmüştür. İlkokul ve ortaokul düzeylerinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı geçen dönem ile aynı kalmıştır. Ortaöğretim düzeyinde bu sayı düşerken resmi kurumlarda da bu sayının düştüğü, özel kurumlarda ise sabit kaldığı görülmektedir. Genel ortaöğretim, mesleki ve teknik düzeylerinde ise bu oran düşerken din öğretimi alanında oranın sabit kaldığı görülmektedir.²⁷

EĞİTİM FİNANSMANI

Eğitim finansmanı, eğitim sistemlerinin sürdürülebilirliğini sağlayan kaynakların planlanması ve dağıtılması açısından önemlidir. Bu alt başlıkta MEB eğitim bütçesi ve toplam eğitim bütçesinin GSYH'ye ve merkezi yönetim bütçesine oranları incelenmiştir.

| TABLO 5. MEB VE TOPLAM BÜTÇELERİN DEĞİŞİMİ (2023-2025, YÜZDE) | | | |
|---|-------|-------|-------|
| Ülke | 2023 | 2024 | 2025 |
| MEB Eğitim Bütçesinin GSYH'ye Oranı | 1,64 | 2,45 | 2,36 |
| Toplam Eğitim Bütçesinin GSYH'ye Oranı | 3,06 | 3,22 | 3,15 |
| MEB Bütçesinin Merkezi Yönetim Bütçesine Oranı | 9,74 | 9,83 | 9,85 |
| Toplam Eğitim Bütçesinin Merkezi Yönetim Bütçesine Oranı | 12,75 | 12,95 | 13,17 |

Kaynak: "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2024/2025", s. 245-247.

MEB eğitim bütçesinin GSYH'ye oranı 2023'ten 2024'e geçerken artmış, 2025'e geçerken ise yüzde 2,45'ten yüzde 2,36'ya düşmüştür. Toplam eğitim bütçesinin GSYH'ye oranı yine 2023'ten 2024'e geçerken artmış, 2024'ten 2025'e geçerken ise yüzde 3,22'den yüzde 3,15'e düşmüştür. MEB bütçesinin merkezi yönetim bütçesine oranı ise son üç dönemdir artmakla birlikte 2024'ten 2025'e geçerken bu artış çok düşük bir oranda gerçekleşmiştir. Toplam eğitim bütçesinin merkezi yönetim bütçesine oranının da son üç dönemde arttığı görülmektedir.²⁸

EĞİTİM ALANINDA ÖNEMLİ YAPISAL GELİŞMELER

Bu alt başlıkta 2025'te Türkiye'de eğitim alanındaki gelişmelere yer verilmektedir. Gelişmeler; yükseköğretim programlarında kontenjan daralması, Türkiye Yüzyılı

²⁷ "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2024/2025", s. 61-137; "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2023/2024", s. 58-59.

²⁸ "Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim 2024/2025", s. 245-247.

Maarif Programı izleme ve değerlendirme çalışmaları ve Milli Eğitim Akademisi kurumsallaşma çalışmaları başlıkları altında incelenmektedir.

Yükseköğretim Programlarında Kontenjan Daralması

2025'te yükseköğretim sisteminde öne çıkan temel yapısal gelişmelerden biri Yükseköğretim Kurulunun istihdam oranları düşük olan programlarda kapsamlı bir kontenjan daralmasına gitmesidir. Toplam 184 bin 102 kişilik bu daralma kararı, ÖSYM tercih kılavuzuna da yansımış ve son yılların en geniş kapsamlı kontenjan düzenlemesi olarak kayda geçmiştir. Özellikle Temel Yeterlilik Testi (TYT) ile öğrenci kabul eden ön lisans programlarında 138 bin 837 kişilik kesinti gerçekleşmiş; böylece yükseköğretim sisteminde uzun süredir tartışılan nitelik-nicelik dengesine doğru güçlü bir adım atılmıştır. Alan bazında bakıldığında ise eşit ağırlık programlarında 25 bin 248, sayısal alanlarda 12 bin 479, sözel puan türünde ise 7 bin 655 kişilik kontenjan azaltımı yapılmış; bu düzenlemeler, yükseköğretim mezunlarının istihdam piyasasında yaşadığı arz fazlası sorununa karşı program türü bazında daha hedeflenmiş bir müdahale niteliği taşımıştır.

Üniversite türlerine göre değerlendirildiğinde devlet üniversitelerinde lisans kontenjanı 53 bin 489 kişi azalarak 311 bin 54'e, ön lisans kontenjanı ise 137 bin 90 kişi azalarak 309 bin 732'ye düşmüş; toplamda 190 bin 579 kişilik bir daralma gerçekleşmiştir. Buna karşılık vakıf üniversitelerinde 3 bin 687 kişilik sınırlı bir artışa gidilmiştir. Son yıllarda yükseköğretime geçişte oluşan yığılmalar, özellikle tercih edilmeyen programların sürekli açık kalması ve mezunların iş gücü piyasasında karşılaştığı uyumsuzluklar sistemik sorunlar yaratmaktaydı. 2025'teki bu kapsamlı daralma, yükseköğretim geçişte daha gerçekçi bir kapasite planlaması yapmayı, mezuniyet sonrası istihdam edilebilirliği gözeten bir yaklaşımı hakim kılmayı hedeflemiştir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Programı İzleme ve Değerlendirme Çalışmaları

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin (TYMM) bir önceki yıl uygulamaya koyulmasıyla birlikte, modelin sahadaki etkililiğinin bilimsel temelde izlenmesi MEB açısından kritik bir öncelik haline gelmiştir. Bu doğrultuda Talim ve Terbiye Kurulu, 2025'te kapsamlı bir izleme-değerlendirme süreci yürütmüş; okul öncesinden lise düzeyine kadar farklı kademelerde öğretmen, yönetici ve veli görüşlerini içeren çok kaynaklı veri setleri oluşturmuştur. İlk uygulama yılının ardından yürütülen bu süreçte yalnızca öğretim programları değil ders kitapları ve okul öncesi eğitim araçları da değerlendirmeye tabi tutulmuş; sahadan gelen geri bildirimlerin analizi için 12 bin 619 öğretmen ve 42 bin 584 veliden anket verisi toplanmıştır. Ayrıca öğretmen ve veli odak gruplarıyla yapılan nitel görüşmeler ve öğrencilerin okuryazarlık becerilerine yönelik erken dönem performans ölçümleri, modelin uygulama niteliğine dair çok boyutlu bir değerlendirme sağlamıştır.

2025 çalışmalarının bir diğer önemli yönü, izleme bulgularının düzenli biçimde istişare ortamlarında değerlendirilmesidir. Bu kapsamda gerçekleştirilen istişare toplantılarında, zümre öğretmenler kurulları tarafından hazırlanan dönemlik raporlar, sahadan toplanan nicel ve nitel veri setleriyle birlikte ele alınmış; özellikle 1, 5 ve 9. sınıflar düzeylerinde programın kazanım yapısı ve sınıf içi uygulanabilirliğine ilişkin öğretmen geri bildirimleri detaylı biçimde analiz edilmiştir. Toplanan veriler, müfredatın güçlü yönlerini görünür kılarken geliştirilmesi gereken noktaların somut bulgularla ortaya çıkarılmasına imkan tanımaktadır. Bu kanıta dayalı yaklaşım TYMM'nin sürdürülebilir biçimde iyileştirilmesini desteklemekte ve müfredat değişikliklerinin sürekli izleme, değerlendirme ve geri besleme döngüsü içinde ele alınmasını sağlayarak modelin uzun vadeli başarı şansını artırmaktadır.

Milli Eğitim Akademisi Kurumsallaşma Çalışmaları

2024'te çıkarılan Öğretmenlik Mesleği Kanunu ile resmen kurulan Milli Eğitim Akademisi, 2025'te öğretmen yetiştirme ve mesleki yeterlilik alanında yapısal bir yeniden yapılanma sürecinin merkezine oturmuştur. Bu kapsamda öğretmen adaylarının mesleğe hazırlanmasında ilk adım olarak belirlenen Milli Eğitim Bakanlığı Akademi Giriş Sınavı (MEB-AGS) için hazırlıklar tamamlanmış; ÖSYM aracılığıyla 13 Temmuz 2025'te yapılacak sınavın formatı, oturum sayısı ve konu dağılımları kamuoyuna açıklanmıştır. Aynı zamanda akademi bünyesinde yeni istihdam modelini düzenleyen Milli Eğitim Akademisi Sözleşmeli Eğitim Personeli Yönetmeliği yayımlanmış; böylece akademi görev alacak eğitim personelinin istihdam koşulları yasal zemine oturulmuştur. Bu adımlar akademinin kurumsal yapısı ve insan kaynağının temellerinin atılması yönünde kritik bir eşik oluşturmuştur.

2025 yılı boyunca akademinin kurumsal yapılanmasına ilişkin hazırlık çalışmaları devam etmiş; öğretmen yetiştirme, mesleki gelişim ve adaylık süreçlerine ilişkin uygulama takvimleri netleştirilmiştir. Akademi bünyesinde görev yapacak uzman ve eğitimcilerin seçimi için iç düzenlemeler oluşturulmuş; program geliştirme, ölçme-değerlendirme ve eğitim içeriklerinin hazırlanmasına yönelik birimler çalışmalarını sürdürmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının akademiye kabul sürecine yönelik başvuru, yerleştirme ve sertifikasyon süreçleri hakkında bilgilendirici dokümanlar, kılavuzlar ve yönergeler yayımlanmış; akademinin fiziki ve dijital altyapısına ilişkin hazırlıklar da MEB koordinasyonunda ilerletilmiştir. Tüm bu faaliyetler akademinin öğretmen yetiştirme ekosistemi içinde aktif olarak görev yapmaya başlaması için gerekli kurumsal ve operasyonel altyapının oluşturulmasına odaklanmıştır.

DEZAVANTAJLI GRUPLAR

FARUK TAŞÇI, BEYZA EKİCİ

Toplumda bazı gruplar (engelliler, yaşlılar, göçmenler, yoksullar ve belirli yönleriyle gençler) kendilerinden kaynaklanmayan özellikleri nedeniyle dezavantajlı duruma düşebilmektedir. Türkiye’de bu grupların karşılaştığı sorunları azaltmak amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler, kurumsal yapılanmalar ve uygulamalar geliştirilmektedir. 2025 itibarıyla bu düzenlemelerin ve politikaların kamusal alandaki yansımalarını genel hatlarıyla değerlendirmek mümkündür.

ENGELLİLER

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2022 itibarıyla toplumun yüzde 5,1’i görme sorunu, yüzde 3,4’ü işitme sorunu, yüzde 4,9’u herhangi bir yardım veya yardımcı araç olmadan yürüyememe ve yüzde 4,5’i öğrenme ve hatırlamada zorluk yaşamaktadır. Bu oranlar 2016’ya göre belirgin şekilde azalmıştır. Örneğin görme sorunu olan bireylerin oranı yüzde 6,9’dan yüzde 5,1’e, işitme sorunu olanların oranı yüzde 4,5’ten yüzde 3,4’e düşmüştür.²⁹

Engellilik oranları dikkate alındığında 2025’te Türkiye’deki engellilere yönelik politika ve uygulamalar beş ana başlıkta incelenebilir: i) istihdam, ii) bakım ve rehabilitasyon, iii) sosyal yardım, iv) eğitim ve v) erişilebilirlik.

Engelli istihdamında ilk akla gelen uygulama “kota sistemi”dir. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’na göre kamu kurumları, toplam kadrolarının en az yüzde 3’ünü engelli memura ayırmakla yükümlüdür. Bu kapsamda 2012’de Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı’nın (EKPSS) uygulanmaya başlamasından bu yana engelli memur sayısı sürekli artmıştır. Eylül 2024 itibarıyla 70 bin 697 olan engelli memur sayısı Kasım 2025 itibarıyla 82 bin 626’ya çıkmıştır. Kamu kurumlarında yüzde 3’lük engelli kotasına karşılık gelen sayı 77 bin 409 iken fiilen çalışan engelli memur sayısı 82 bin 626’dır.³⁰

29 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Ankara: 2025), s. 325.

30 Ali Ekber Mete, “Engelli Bireylerin Sorunlarını Araştırma Komisyonu Toplandı”, Demirören Haber Ajansı, 26 Kasım 2025.

4857 sayılı İş Kanunu'na göre ise 50 ve üzeri işçi çalıştıran kamu iş yerlerinde toplam çalışanların en az yüzde 4'ünün ve özel sektör iş yerlerinde yüzde 3'ünün engelli olması zorunludur.

Kasım 2025 itibarıyla kota kapsamındaki kamu iş yeri sayısı 1.390, özel iş yeri sayısı ise 21 bin 964'tür. Bu iş yerlerinde istihdam edilmesi gereken engelli sayısı 161 bin 179 olup mevcut durumda 137 bin 30 engelli çalıştırılmaktadır. Böylece hedeflenen kotaya göre 24 bin 149 kişilik bir açık kontenjan bulunmaktadır.³¹ Dolayısıyla belli bir "kota açığı" söz konusudur. Engelli istihdamında görülebilen kota açığı doğal olarak engelli işsizliği anlamına gelebilmektedir. Bir yanda emeğini arz eden engelli diğer yanda engelli emeği talep eden işveren olsa da emek arz ve talebinin bir araya gelmesinde "yapısal" sorunlar olabilmektedir. Bu sorunu gidermek adına İş-Kur bünyesinde "Türkiye engelli açık iş haritası"³² otomasyon sistemi geliştirilmiştir. Böylece il bazında ne kadar engelli istihdam talebi olduğu, emeğini arz eden engelli tarafından görülebilmektedir. Bunun sonucunda engelli istihdamında artışlar mümkün olmaktadır.

Engelli istihdam artışı için bir de "korumalı iş yeri sistemi" bulunmaktadır. Bu sistem, zihinsel veya ruhsal engelleri nedeniyle iş piyasasında dezavantaj yaşayan engellileri desteklemeye yöneliktir. Yaş, engellilik oranı ve İş-Kur kaydı gibi şartları sağlayan kişilere vergi indirimleri ile ücret ve prim desteği sunulmaktadır. Destek verilebilmesi için iş yerinde en az 5 engelli çalışması ve engelli çalışan oranının toplam işçi sayısının en az yüzde 50'si olması gerekmektedir. Bu bağlamda 2016'da başlayan korumalı iş yeri uygulamasında yıllar içinde düzenli bir artış yaşanmış; nitekim 2023'te 14 olan korumalı iş yeri sayısı Eylül 2024 itibarıyla 15'e, bu iş yerlerinde çalışan engelli sayısı ise 129'dan 135'e yükselmiştir. Halihazırda 18 korumalı iş yerinde 133 engelli istihdam edilmektedir. Burada zihinsel ve ruhsal engelli bireylerin çalışma hayatına daha fazla katılımını desteklemek amacıyla, korumalı iş yerlerinin açılışı ve işleyişinde yaşanan sorunları gidermek üzere Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik'te değişiklik yapıldığı; bu kapsamda korumalı iş yerlerinde çalıştırılması zorunlu engelli sayısının 8'den 5'e, engelli çalışan oranının da yüzde 75'ten yüzde 50'ye düşürüldüğü not edilmelidir.³³ Ayrıca engellilerin korumalı iş yerlerinde istihdamının desteklenmesi için fiili harcanan bütçe 2024'te 1 milyon 196 bin 813 TL iken 2025'te bu rakam 10 milyon 394 bin TL'ye yükseltilmiştir.³⁴

Hepsinden öte engelli istihdamını daha da artırmak için "engelli iş koçu" uygulaması devam etmektedir. Ağustos 2025 itibarıyla 81 ilde 121 birimde görev yapan 350 engelli iş koçu aracılığıyla toplam 137 bin 712 engelli danışanla 220 bin 910

31 "TBMM Engellilerin Sorunlarını Araştırma Komisyonu Toplandı", TBMM, 18 Kasım 2025, <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=0d88b47a-8242-4592-8df3-019a97c381f5>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

32 "Açık İş Haritası", İŞKUR, <https://acikisharita.iskur.gov.tr/home/index/999>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

33 *2025 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu*, (ASHB Raporu, Ankara: 2025), s. 33.

34 *2025 Yılı Performans Programı*, (ASHB Performans Programı, Ankara: 2025), s. 60.

görüşme gerçekleştirilmiştir. Aynı dönemde 205 engelli kişi, aktif iş gücü hizmetleri kapsamında iş başı eğitim programlarına katılmıştır.³⁵

Ayrıca iş gücü piyasasında istihdamda güçlük çeken engellilerin kendi işlerini kurmaları ve üretime katkı sağlamaları amacıyla yıllar içinde giderek daha fazla kişiye “hibe desteği” sağlanmaktadır. Bu kapsamda 2024'te 440 projeye kendi işini kurma hibe desteği verilmiş ve 2025 yılı için de aynı sayı hedef olarak belirlenmiştir.³⁶

Türkiye’de engellilere yönelik önemli hizmet alanlarından biri de engelli bakım ve rehabilitasyonudur. Bu hizmetler; engelli bakım ve rehabilitasyon merkezleri, özel engelli bakım ve rehabilitasyon merkezleri, gündüzlü bakım ve rehabilitasyon merkezleri ve umut evleri aracılığıyla sunulmaktadır.

Buna göre kamu bakım, rehabilitasyon ve aile danışma merkezleri sayısı 2025 itibarıyla 186’dır. Özel engelli bakım ve rehabilitasyon merkezi sayısı ise 2023’e göre 2024’te 5 artarak 312’den 317’ye yükselmiş, 2025’te ise 334 olmuştur. 274 adet umut evinde³⁷ 2025’in ilk 6 aylık döneminde toplam 595 engelli bu hizmetten yararlanmıştı.³⁸

Ayrıca engelli bireylere yönelik hizmet sağlayan gündüz bakım merkezlerinin ülke genelinde yaygınlaştırılmasıyla birlikte bu merkezlerin sayısı 139’a yükselmiş, Haziran 2025 itibarıyla ise toplam 2 bin 169 engelli kişi gündüz bakım merkezlerinden yararlanmıştı.³⁹ Aile yanında bakımı sürdürülen engelli bireylerin çeşitli nedenlerle geçici olarak ailelerinden ayrı kalmaları durumunda bakım ihtiyaçları 30 güne kadar resmi bakım merkezlerinde karşılanabilmektedir. “Geçici misafir bakım hizmeti” olarak sunulan bu uygulamadan 2025’in ilk 6 ayında 257 engelli yararlanmıştı.⁴⁰

En nihayetinde engellilere yönelik kurumsal bakım hizmetleri 2024 yılı harcaması 3 milyar 682 milyon 712 bin 753 TL iken 2025’teki miktar 12 milyar 410 milyon 986 bin TL olarak kayıtlara geçmiştir.⁴¹ Bu yaklaşık 2,4 katlık artış genellikle politika önceliğinde yükseliş olduğunu ve engellilerin bakımına ayrılan kaynakların ciddi ölçüde artırıldığını göstermektedir.

Engellilere sosyal yardımlar kapsamında ise bakım hizmetlerini de kapsayan “evde bakım yardımı” ile “2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun” çerçevesindeki sosyal yardımlar sağlanmaktadır. Evde bakım yardımından yararlanan engelli sayısı 2024’te 542 bin 619 iken 2025’te 573 bin 500 kişi olarak kayda geçmiştir.⁴²

35 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 326.

36 2025 Yılı Performans Programı, s. 59.

37 “Engelli”, ASHB, <https://www.aile.tr/eyhgm/kuruluslar/engelli>, (Erişim: 29 Kasım 2025).

38 2025 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu, s. 34.

39 2025 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu, s. 33.

40 2025 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu, s. 33.

41 2025 Yılı Performans Programı, s. 57.

42 2025 Yılı Performans Programı, s. 56.

2022 sayılı Kanun kapsamında engellilere yapılan sosyal yardımlar, genel bütçeden karşılanmaktadır. Buna göre aylık bağlanan engelli sayısı 2024'te 625 bin 86'dır. 2025 için de aynı kişi sayısına erişilmesi hedeflenmiştir.⁴³ Ayrıca ihtiyaç sahibi engellilerin mali açıdan desteklenmesi kapsamında 2024'te 12 milyar 884 milyon 645 bin 191 TL harcama yapılmış; 2025 bütçesinden ayrılan pay ise 39 milyar 133 milyon 331 bin TL olmuştur.⁴⁴

2022 sayılı Kanun kapsamında engelli yakını aylığı alan kişi sayısı 2023'te 99 bin 900 iken 2024'te bu sayı 93 bin 682'ye düşmüş; 2025'teki hedefse 90 bin olarak kayda girmiştir.⁴⁵ Bu düşüş başvuru koşullarının sıkılaştırılması, gelir kriterlerinde yapılan değişiklikler, denetimlerin artırılması, bazı yararlanıcıların diğer sosyal destek programlarına yönlendirilmesi ya da bakım ihtiyacının kurumsal hizmetlere kaydırılması gibi nedenlerle açıklanabilir. Ayrıca engelli bakım modelindeki paradigmatik bir dönüşüm—daha kurumsal veya profesyonel hizmetlere geçiş— de bu hedefle uyumlu olabilir.

Engelli desteklerinin bir boyutu da eğitimidir. Türkiye'de engelli eğitiminin durumunu değerlendirmek için engelli türlerine göre okullar ile bu okullardaki öğrenci ve öğretmen sayıları incelenmektedir. Meselenin milli eğitim ve üniversite olmak üzere iki ana yönü bulunmaktadır.

Milli eğitim yönüne bakıldığında; özel eğitimle ilgili Türkiye'de örgün okul öncesi, ilkökul, ortaokul ve ortaöğretimdeki özel eğitim kurumu sayısı 2023-2024 eğitim öğretim döneminde 1.899 iken 2024-2025 eğitim öğretim döneminde 1.905'e yükselmiştir. Öğrenci sayısı 559 bin 725'ten 602 bin 729'a, öğretmen sayısı 20 bin 30'dan 23 bin 786'ya ve derslik sayısı da 12 bin 290'dan 12 bin 831'e yükselmiştir.⁴⁶

Kaynaştırma eğitimindeki öğrenci sayısı 2006'dan bu yana düzenli olarak artmakta olup 2023-2024 dönemindeki 426 bin 990 öğrenciden 2024-2025 döneminde 462 bin 327'ye yükselmiştir.⁴⁷ Bu da kapsayıcı eğitime erişimin genişlemeye devam ettiğini göstermektedir.

Ayrıca engellilerin eğitimi kapsamında, örgün eğitimde özel eğitim okulları ve sınıfları hizmet vermeye devam etmektedir. 2001-2002 eğitim öğretim döneminde 342 olan özel eğitim okulu sayısı, 2024-2025 eğitim öğretim döneminde 1.854'e yükselirken bu okullarda görev yapan öğretmen sayısı 34 bin 510 olarak kaydedilmiştir.⁴⁸

En önemlisi özel gereksinimli öğrencilerin eğitimine yönelik yatırımların arttığı, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğüne ayrılan bütçenin 2023'te 13 milyon TL'den 2024'te 24 milyon TL'ye çıkarılmasıyla açıkça görülmektedir. Bu artış özel eğitimin güçlendirilmesine ve hizmet kapasitesinin geliştirilmesine yönelik

43 2025 Yılı Performans Programı, s. 84.

44 2025 Yılı Performans Programı, s. 95.

45 2025 Yılı Performans Programı, s. 84.

46 Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2023/2024, (MEB Resmi İstatistikler, Ankara: 2024), s. 44; Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2024/2025, (MEB Resmi İstatistikler, Ankara: 2025), s. 46.

47 Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2023/2024, s. 44; Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2024/2025, s. 46.

48 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 325.

kamu önceliğinin belirgin şekilde yükseldiğini göstermektedir. Nitekim engellilerin toplumsal hayata katılımı ve özel eğitiminin MEB bütçesi içindeki payı 2004'te yüzde 5,22 iken 2025'te yüzde 5,82'ye çıkmıştır.⁴⁹

Engelli eğitiminin bir de üniversite yönü bulunmaktadır. YÖK verilerine göre 2023-2024 eğitim öğretim döneminde 57 bin 921 olan engelli üniversiteli sayısı 2024-2025 eğitim öğretim döneminde 58 bin 899'a yükselmiştir.⁵⁰ Veriler, engelli öğrencilerin yükseköğretime erişiminde zamanla önemli bir artış yaşandığını ve Türkiye'de engelli öğrenciler için erişim imkanlarının gelişmekte olduğunu ortaya koymaktadır. Engelli öğrenciler çoğunlukla erkektir; kadın engelli öğrenci sayısı nispeten daha azdır. Ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeylerinde de erkek engelli öğrenciler her alanda daha fazladır. Yaş dağılımına bakıldığında ise engelli öğrencilerin büyük çoğunluğu 17-50 yaş aralığındadır.⁵¹

Engelli hizmetlerinde bir diğer önemli alan erişilebilirliktir. Bu çerçevede binalar, açık alanlar, ulaşım sistemleri ile bilgi ve iletişim teknolojileri engellilerin güvenli ve bağımsız biçimde kullanılmasına imkan verecek şekilde düzenlenmektedir.

2025'te engellilerin erişilebilirliğini güçlendirmeye yönelik çalışmalar hem mevzuat hem de uygulama düzeyinde kapsamlı biçimde ilerlemiştir. Yıl boyunca yayımlanan Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Planı, Ulusal Erişilebilirlik Günü Genelgesi ile Web Siteleri ve Mobil Uygulamaların Erişilebilirliği Genelgesi gibi düzenlemeler erişilebilirliği ulusal bir öncelik haline getirmiş hem fiziksel çevrede hem de dijital alanda standartların güçlendirilmesine zemin hazırlamıştır. Çeşitli bakanlıklar, belediyeler ve bağımsız kurumlarla iş birliği içinde çok sayıda eğitim programı, çalıştay, odak grup toplantısı ve teknik inceleme gerçekleştirilmiş; kamu binalarından özel bakım merkezlerine, bankacılık hizmetlerinden kültürel mekanlara kadar geniş bir alanda erişilebilirlik uygulamalarının geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Bunun yanında web sayfalarının, mobil uygulamaların ve üst düzey kamu temsilcilerinin dijital içeriklerinin erişilebilirlik açısından değerlendirilmesi, dijital kapsayıcılığa verilen önemi ortaya koymuştur. Raporlamalar, teknik rehberlik çalışmaları ve asansör standartları gibi spesifik alanlara yönelik alt çalışma grupları ise erişilebilirlik kültürünün teknik düzeyde de kurumsallaşmasına katkı sağlamıştır.⁵² Dolayısıyla genel olarak 2025, erişilebilirliğin hem politika belgeleriyle güçlendirildiği hem de sahada yaygın ve çok paydaşlı uygulamalarla desteklendiği bir yıl olmuştur.

Ayrıca engelli erişilebilirliğiyle ilgili 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun, gerekli düzenlemeleri ve adımları belirlemektedir. İllerde valilikler bünyesinde oluşturulan Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonları tarafından yapılan denetimler sonu-

49 Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2023/2024, s. 246; Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2024/2025, s. 245.

50 "Öğrenci İstatistikleri", YÖK Bilgi Yönetim Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

51 Ali Ekber Mete, "Engelli Bireylerin Sorunlarını Araştırma Komisyonu Toplandı", Demirören Haber Ajansı, 26 Kasım 2025.

52 2025 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu, s. 34-35.

cunda, erişilebilirlik standartlarına uygun olduğu belirlenen bina, açık alan ve toplu taşıma araçlarına “erişilebilirlik belgesi” verilmektedir. Erişilebilirlik düzeyini gösteren erişilebilirlik belgesi ve denetim sayıları somut gelişimi izlemek açısından önemlidir. 2014’te başlayan erişilebilirlik belgesi uygulamasında belge sayısı 2023’te 357 ve 2024’te 388’dir. 2025 hedefi ise 300 olarak belirlenmiştir.⁵³

Özellikle engelli erişilebilirliğinin eğitim boyutunda YÖK’ün her yıl düzenlediği “Engelsiz Üniversite” uygulaması öne çıkmaktadır. “Engelsiz Üniversite Ödülleri”, mekanda erişimi gösteren Turuncu Bayrak, eğitimde erişimi sağlayan Yeşil Bayrak ve sosyokültürel faaliyetlerde erişimi temsil eden Mavi Bayrak olmak üzere üç kategoride verilmektedir. 2025 ile birlikte yeni bir uygulama olarak, mekana erişim öncelenecek mekanda erişimi karşılamayan hiçbir üniversiteye Yeşil Bayrak verilmemeye başlanmış zira mekanda erişilebilirlik temel kıstas olarak kabul edilmektedir. Başvurular ve katılımlar hızla artmış; 2018’de 41 üniversite ve 318 başvuru gerçekleşmişken bu sayılar 2025’te 112 üniversite ve 1.768 başvuruya yükselmiştir. Turuncu Bayrak sayısı da 2018’de 37 iken 2024’te 76’ya yükselmiştir. Bu gelişmeler, yükseköğretimde engelli öğrencilerle ilgili farkındalığın önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Ancak üniversite web sitelerinin erişilebilirliği konusunda zayıflık söz konusudur, dijital erişilebilirlik alanında henüz istenilen seviyeye ulaşılamamıştır.⁵⁴

YAŞLILAR

Dezavantajlı gruplardan biri de yaşlılardır. Türkiye’de bu grup resmi olarak 65 yaş ve üstü kişiler olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye’de yaşlı nüfus oranı yıllar içinde sürekli artış göstermiştir; 1935’te yüzde 3,9 olan oran, 1990’da yüzde 4,3; 2000’de yüzde 6, 2010’da yüzde 7,2; 2020’de yüzde 9,5’e yükselmiş ve 2023’te yüzde 10’u aşarak 2024’te yüzde 10,6’ya ulaşmıştır.⁵⁵ 2025 yılı itibarıyla da Türkiye’de yaşlı nüfusun yaklaşık 9,5 milyon kişi olması ve toplam nüfus içindeki oranının yüzde 11 civarında gerçekleşmesi öngörülmektedir. Projeksiyonlar da Türkiye’de yaşlı nüfus oranının 2030’da yüzde 13,5; 2050’de yüzde 23,1; 2075’te yüzde 31,7 ve 2100’de yüzde 33,6 seviyelerine ulaşacağını ileri sürmektedir. Bu verilere göre Türkiye’nin demografisinde yaşlanma eğilimi belirgin biçimde artacaktır.⁵⁶

Öte yandan yaşlı nüfus giderek kendi içinde de daha yaşlı hale gelmektedir. TÜİK’in “İstatistiklerle Yaşlılar 2024” verilerine göre yaşlı nüfusun yüzde 63,4’ü 65-74 yaş, yüzde 28,8’i 75-84 yaş ve yüzde 7,8’i 85 yaş ve üzeri grubunda yer almaktadır.⁵⁷

⁵³ 2025 Yılı Performans Programı, s. 58.

⁵⁴ Mete, “Engelli Bireylerin Sorunlarını Araştırma Komisyonu Toplandı”.

⁵⁵ “İstatistiklerle Yaşlılar, 2023”, TÜİK, 27 Mart 2024, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2023-53710>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

⁵⁶ 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 351.

⁵⁷ 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 352.

Ayrıca Türkiye’de yalnız yaşayan yaşlıların sayısı hızla artmaktadır. 2019’da 1 milyon 373 bin olan tek başına yaşayan yaşlı sayısı, 2024’te 1 milyon 750 bin 900’e yükselmiştir. 2024 itibarıyla yaşlıların yüzde 26’sından fazlası yani her 4 yaşlıdan 1’i tek başına yaşamaktadır.⁵⁸ Bu durum yaşlıların ya yalnız yaşamayı tercih ettiğini ya da zorunlu olarak yalnız kaldığını göstermektedir.

Böyle bir zeminde, Türkiye’de yaşlılara yönelik gelişmeler i) iş gücü piyasası, ii) sosyal yardımlar, iii) bakım ve iv) eğitim alanlarında incelenebilir.

Yaşlıların iş gücüne katılımı söz konusu olduğunda; TÜİK’in en güncel verilerine göre (2025), 2019-2023 döneminde Türkiye’de iş gücüne katılma oranı 15 ve üzeri nüfusta yüzde 53’ten yüzde 53,3’e hafif yükselirken yaşlı nüfusta bu oran yüzde 12’den yüzde 12,2’ye çıkmıştır. Cinsiyete göre bakıldığında 2023’te yaşlı erkeklerin iş gücüne katılımı yüzde 20 iken yaşlı kadınlarda yalnızca yüzde 6,1’dir. Yaşlı nüfustaki işsizlik oranı ise 2019’daki yüzde 3,1’den 2023’te yüzde 2,7’ye inerek düşük seviyesini korumuştur.⁵⁹ Bu veriler, yaşlı nüfusta iş gücüne katılımın sınırlı olduğunu, kadınlarda ise özellikle düşük kaldığını göstermektedir.

Öte yandan 60-64 yaş grubundaki çalışanların oranı, emeklilik yaşının yüksek olduğu ülkelerde (İzlanda, Japonya, Yeni Zelanda) yüzde 70’in üzerinde iken emeklilik yaşının görece düşük olduğu Türkiye’nin de dahil olduğu (Avusturya, Lüksemburg, Slovenya gibi) ülkelerde yüzde 35’in altında kalmaktadır.⁶⁰ Bu durum emeklilik politikalarının ileri yaştaki iş gücüne katılım üzerinde belirleyici etkisi olduğunu göstermektedir.

Emeklilik söz konusu olduğunda, iş gücü piyasasında geçmişte çalışmış veya gerekli şartları sağlayan yaşlılara yönelik sosyal sigorta uygulamaları akla gelmektedir. Yaşlılık (emekli) aylığı bunlardan biridir. Yaşlılık aylığı alan kişi sayısı 2022’de 9 milyon 499 bin 96 iken 2023’te 11 milyon 508 bin 619’a ve 2024 Ağustos’unda 11 milyon 862 bin 121’e yükselmiştir. Kasım 2025 itibarıyla yaşlılık aylığı alanların sayısı 12 milyon 221 bin 21 kişi olmuştur.⁶¹ Emeklilikte yaşa takılanların (EYT) da etkisi ile oluşan bu sayı, pasif sigortalıların yüzde 72,15 gibi yüksek bir oranına denk gelmektedir.

Emeklilik kapsamında aylık alamayan yaşlılara, yoksulluk durumuna bağlı olarak 2022 sayılı Kanun çerçevesinde sosyal yardım sağlanmaktadır. Türkiye’de yaşlı nüfusun yoksulluk oranı 2019’da yüzde 14,2 iken 2023’te yüzde 21,7’ye yükselmiş ve 2024’te yüzde 23,3’e ulaşmıştır. Bu durum yaşlıların ekonomik açıdan giderek

58 “İstatistiklerle Yaşlılar, 2019”, TÜİK, 18 Mart 2020, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Elderly-Statistics-2019-33712>, (Erişim tarihi: 1 Aralık 2025); “İstatistiklerle Yaşlılar, 2024”, TÜİK, 13 Mart 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2024-54079>, (Erişim tarihi: 1 Aralık 2025).

59 “İstatistiklerle Yaşlılar, 2024”.

60 Faruk Taşçı, *Geleceğin Türkiye’sinde Yaşlı Olmak: Nüfusun Yaşlanmasıyla Ortaya Çıkan Sorunlarla Mücadele*, (SETA Rapor, İstanbul: 2025), s. 27-28.

61 *Çalışma Hayatı İstatistikleri e-Bülteni*, (ÇSGB İstatistik, Ankara: 2025), s. 9.

daha savunmasız hale geldiğini ve özellikle kadınların erkeklere kıyasla biraz daha yüksek risk altında olduğunu göstermektedir.⁶²

2022 sayılı Kanun kapsamında yaşlılara sağlanan sosyal yardımlar, yaşlı yoksulluğu riskini azaltmayı hedeflemektedir. 2023'te 812 bin 694 kişiye yardım verilirken 2024'te bu sayı 805 bin 554'e gerilemiş ve 2025 hedefi de 805 bin olarak belirlenmiştir.⁶³ Bu durum yardım kapsamının büyük ölçüde sabit tutulduğunu göstermektedir. Ayrıca bu kapsamda 2024'te 15 milyar 952 milyon 445 bin 565 TL harcama yapılmıştır. 2025 bütçesinden ayrılan pay ise 48 milyar 98 milyon 548 bin TL'dir.⁶⁴

Türkiye'de yaşlı bakımı hizmetleri ise kamu ve özel huzurevleri, yaşlı yaşam evi, gündüzlü bakım ve yaşlı yaşam merkezi ile diğer huzurevleri olmak üzere beş kategori altında sunulmaktadır.

Buna göre yaşlıların ailelerinin yanında bakım hizmeti alabilmesi amacıyla 119 bin 706 yaşlı 2025 itibarıyla evde bakım yardımından faydalanmıştır.⁶⁵ 2022-2025 döneminde huzurevi sayısı ve kapasitesi yıllar itibarıyla sınırlı dalgalanmalar göstermekle birlikte artış eğilimini sürdürmüştür. Buna göre 2022'de 169 huzurevi ve 17 bin 602 kapasite mevcutken 2023'te 168 huzurevi ve 17 bin 542 kapasiteye düşülmüş; 2024'te yeniden 169 huzurevi ve 17 bin 651 kapasiteye ulaşılmıştır. Eylül 2025 itibarıyla ise huzurevi sayısı 172'ye ve kapasite de 17 bin 908'e yükselmiştir.⁶⁶ Buna ek olarak 2025 sonu itibarıyla huzurevi ve bakım merkezlerinden 19'unun belediyelere ait ve 246'sının ise özel kuruluşlar tarafından işletildiği not edilmelidir.⁶⁷

Bunların yanında yaşlıların yaşam kalitesini artırmak ve sosyal hayata aktif katılımlarını desteklemek amacıyla eğitim, danışmanlık, rehberlik ve çeşitli sosyal-kültürel etkinliklerin yanı sıra evde bakıma destek hizmetlerinin sunulduğu 42 yaşlı gündüz bakım ve aktif yaşam merkezinde toplam 593 yaşlıya gündüz hizmeti verilmektedir.⁶⁸ Temmuz 2025 itibarıyla yaşlı bireylere yönelik gündüzlü bakım ve rehabilitasyon merkezlerinin sayısı 42 olarak gerçekleşmiştir.⁶⁹

Türkiye'de yaşlı nüfusun ve yalnız yaşayan yaşlı sayısının artması, bakım ihtiyacını da beraberinde getirmekte ve bu nedenle yaşlı bakımı konusunda çok boyutlu tedbirlerin planlanması gerekmektedir.

Yaşlıların eğitimi ise özellikle son yıllarda önem kazanan bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bu alan, tüm yaşlılar için önemli olup özellikle okuma yazma bilmeyen yüzde 13,6'lık yaşlı nüfus açısından kritik bir rol oynamakta⁷⁰ zira eğitim ve sosyal-

62 TÜİK'in "İstatistiklerle Yaşlılar" (2014-2024) verileri.

63 2025 Yılı Performans Programı, s. 85.

64 2025 Yılı Performans Programı, s. 96.

65 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 352.

66 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 330.

67 "Yaşlı", ASHB, <https://www.aile.tr/eyhgm/kuruluslar/yašli>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

68 2025 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu, s. 36.

69 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 352.

70 2023 Yılı Faaliyet Raporu, (ASHB Rapor, Ankara: 2024), s. 100.

leşme imkanları, yaşlıların aktif yaşlanma kapsamında yaşamlarını daha sağlıklı ve katılımcı bir şekilde sürdürmelerine katkı sağlamaktadır.

Bu noktada “tazelenme üniversiteleri” (üçüncü yaş üniversiteleri) önemli bir araç konumundadır. 2025 itibarıyla 17 üniversitede 60+ tazelenme üniversitesi eğitim programı uygulanırken 9 üniversite ise protokol sürecini tamamlayarak programa başlamaya yönelik hazırlıklarını sürdürmektedir.⁷¹ 2025 itibarıyla toplam 6 bin 320 yaşlı eğitim görmektedir.⁷²

Ayrıca yaşlıların dijital okuryazarlıklarını geliştirmek amacıyla 19 huzurevinde 21 dijital bahar odası kurulmuş ve toplam 1.923 yaşlıya dijital ve finansal okuryazarlık eğitimi verilmiştir.⁷³

GENÇLER

Bazı gençler dezavantajlı veya riskli durumda olabilmektedir. Bu durumların aşılmasında i) barınma imkanları, ii) maddi destekler ve iii) hizmetler önemli rol oynayabilmektedir.

Gençlerin barınması denildiğinde üniversite öğrencileri öne çıkmaktadır. Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) yurtları aracılığıyla üniversite öğrencilerinin barınmasından sorumlu olan Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB), yurt sayısını ve yatak kapasitesini özellikle son yıllarda önemli ölçüde artırmıştır. 2024-2025 eğitim öğretim dönemi başlangıcında KYK'nın 857 yurdunda 987 bin öğrenci barınırken 2002'de bu rakamların 190 yurt ve 182 bin öğrenci olduğu göz önüne alındığında son yıllarda önemli bir artış yaşandığı görülmektedir. Ekim 2025 itibarıyla yurt kapasitesi 1 milyon 5 bin 37'ye çıkarılarak talebi karşılama oranı yükseltilmiş ve üniversite sayısı ile yükseköğretim kontenjanlarındaki artışa paralel olarak önümüzdeki dönemde de yurt kapasitesinin artırılmasına devam edileceği belirtilmiştir.⁷⁴

Gençlere sağlanan maddi destekler kapsamında ise KYK burs ve kredilerinden yararlanan öğrenci sayısı 2023'te 1 milyon 383 bindir.⁷⁵ 2024'te KYK kapsamında burs alan 630 bin ve kredi kullanan yaklaşık 900 bin öğrenciyle birlikte toplam yararlanıcı sayısı 1,5 milyonun üzerine çıkmıştır.⁷⁶ Bu durum yükseköğretimde öğrencilere sağlanan maddi desteğin hem burs hem de kredi yoluyla geniş bir öğrenci kitlesini kapsadığını göstermektedir.

Bunların yanında GSB gençlere yönelik hizmetleriyle sosyal katılımı teşvik etmektedir. Gençlerin öz güvenini ve toplumsal aidiyet duygularını geliştirmek ile gö-

71 2025 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu, s. 37.

72 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 352.

73 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 352.

74 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 262.

75 “Stratejik Plan: 2024-2028”, T.C. GSB, <https://sgb.gsb.gov.tr/Sayfalar/3760/3396/stratejik-planlama.aspx>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

76 “Milyonlarca Öğrenciyi İlgilendiriyor: KYK Bursu Ne Kadar Olacak?”, T24, 7 Kasım 2024, <https://t24.com.tr/haber/milyonlarca-ogrenciyi-ilgilendiriyor-kyk-bursu-ne-kadar-olacak,1194896>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

nüllülük bilincini yaygınlaştırmak amacıyla gençlik merkezleri, genç ofisler, gençlik kampları ve hareketlilik programları aracılığıyla geniş bir yelpazede sosyokültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler yürütmektedir. Eylül 2025 itibarıyla 560 gençlik merkezi ve 376 genç ofis gençlere hizmet sunarken Ağustos 2025 itibarıyla 43 gençlik kampında 133 bin 945 genç bu faaliyetlere katılmıştır.⁷⁷

Ayrıca yurt dışında yaşayan Türk vatandaşı gençler için kültürel hareketlilik ve eğitim programları kapsamında; gençlik kampları, staj programları, liderlik akademileri, kişisel gelişim programları, Evliya Çelebi kültür gezileri, tecrübe paylaşım programları ve gençlik buluşmaları gibi çeşitli faaliyetler yürütülmektedir. 2025 itibarıyla, yurt dışında yaşayan 25 yaş altı yaklaşık 2,3 milyon çocuk ve genç için Türkiye ve Türkçe ile bağlarını güçlendirmek amacıyla Türkçe Saati Destek Programı ve Türkçe eğitim ile eğitici yetiştirme programları yürütülmüştür. 11 bini aşkın çocuk ve gencin yararlandığı bu program kapsamında öğrencilere yaklaşık 20 bin eğitim materyali dağıtılmıştır.⁷⁸

Bunlara ek olarak GSB ile MEB iş birliğiyle yürütülen Sportif Yetenek Taraması Projesi kapsamında, her eğitim öğretim döneminde yaklaşık 1 milyon 3. sınıf öğrencisinin test ve ölçümleri yapılmakta; spora yeteneği tespit edilen öğrenciler Sporcu Eğitimi ve Gelişimi Programı kapsamına alınarak sporculuk kariyerlerinin planlı ve sürdürülebilir biçimde gelişmesi ile sporcu kimliği kazanmaları desteklenmektedir.⁷⁹

Bir hizmet kalemi de toplumsal yaşamda sporu temel bir değer haline getirme hedefiyle, 5-18 yaş grubundaki çocuk ve gençlerin en az bir spor dalında uzmanlaşmasını amaçlayan GSB'nin spor okulları ve engelsiz spor okullarıdır. Buralarda geleceğin sağlıklı ve donanımlı nesillerini yetiştirmek için faaliyetler sürdürülmektedir.⁸⁰

Gençlerin desteklenmesinde önemli bir diğer alan da iş gücü ve istihdam kapsamıdır. TÜİK'in iş gücü istatistikleri verilerine göre gençlerin işsizlik oranı 2023'te yüzde 17,4 iken 2024'ün üçüncü çeyreğinde yüzde 16,8'e gerilemiştir. Ekim 2025 itibarıyla oran yüzde 15,6'ya kadar düşmüştür.⁸¹

Ancak NEET (ne eğitimde ne istihdamda olan) gençler konusunda durum farklı görünmektedir. TÜİK verilerine göre NEET oranı 2023'te yüzde 22,5 iken 2024'te yüzde 22,9'a yükselmiştir.⁸²

Bu çerçevede gençlerin eğitim ve istihdamdan uzak kalma nedenlerini gidermeye yönelik olarak İşgücü Uyumu Programı, İş Pozitif Programı, İŞKUR Gençlik Programı gibi aktif iş gücü uygulamaları yürütülmekte; iş başı eğitim ve mesleki kurslar ile destekler de devam etmektedir. Ayrıca gençlere erken yaşta iş ve meslek

77 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 320.

78 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 359.

79 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 307.

80 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 347.

81 "İşgücü İstatistikleri, Ekim 2025", TÜİK, 28 Kasım 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İsgucu-Istatistikleri-Ekim-2025-54067>, (Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

82 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 319.

danışmanlığı sağlanması, gençlerin mesleki eğitime yönlendirilmesi ve iş-yaşam den-
gesini destekleyen politika ve hizmetlerin sürekliliğinin sağlanması öncelikli hedefler
arasında yer almaktadır.⁸³

GÖÇMENLER

Dezavantajlı gruplardan biri de göçmenlerdir. Türkiye’de bu bağlamda özellikle i) düzensiz göçmenler, ii) geçici koruma altındaki Suriyeliler ve iii) uluslararası öğren-
ciler öne çıkmaktadır.

Bunlardan önce, ikamet iznine bağlı olarak yabancı iş gücünün istihdamı da bu gruba dahil edilmelidir. Kayıtlı istihdamın teşvik edilmesi amacıyla çalışma izni sahi-
bi yabancıların yönlendirilmesi gibi uygulamalar sayesinde çalışma izni sayısı 2023’te 240 bin iken 2024’te 301 bine yükselmiştir.⁸⁴

Göçün kritik bir yönü düzensiz (kaçak) göçtür. Düzensiz göç ve göçmen kaçak-
çılığına yönelik yürütülen çalışmalar sonucunda Türkiye artık düzensiz göç için tran-
sit ülke konumunda değildir. 2024’te 225 bin 831 düzensiz göçmenin yakalandığı
bildirilmiştir.⁸⁵ Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmen sayısı açısından 2020-2025
dönemi hızlı düşüş anlamına gelmektedir. 2024’te 225 bin 831 olan sayı 2025’te 139
bin 486 olarak kaydedilmiştir.⁸⁶ Bu düşüş sınır güvenliği, etkin denetim ve hızlı sınır
dışı uygulamaları gibi önlemlerin etkisini yansıtmaktadır.

Öte yandan 2024’te yakalanan düzensiz göçmenlerin yaklaşık yarısı Afganistan
(53 bin 622) ve Suriye (46 bin 332) uyrukludur. 2025’te yakalananlar arasında da en
yüksek sayıyı Afganistan uyruklu düzensiz göçmenler meydana getirmektedir. 38 bin
155 kişiyle lider konumunda olan Afganistan’ı 19 bin 349 kişiyle Suriye takip etmek-
tedir. Türkiye’ye yönelik düzensiz göçte Özbekistan (11 bin 954) ve Türkmenistan (9
bin 633) da öne çıkan ülkeler arasında yer almaktadır. İran, Fas, Irak, Mısır, Sudan ve
Yemen gibi ülkelerden gelen düzensiz göçmen sayıları da dikkate değerdir.⁸⁷

2024 ve 2025 yıllarında yakalanan düzensiz göçmenler arasında Afganistan ve
Suriye uyrukluların en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. 2019’da Afgan göç-
men sayısının çok daha yüksek olması ve sonraki yıllarda düzenli biçimde azalması,
Türkiye’nin sınır güvenliği ve düzensiz göçle mücadelede belirli bir başarı sağladığını
gösterebilir. Ancak Afganistan halen düzensiz göçmenler içinde lider konumda bu-
lunmakta ve ciddi bir göç kaynağı olmaya devam etmektedir. Suriye kaynaklı düzen-
siz göçmen sayısının yüksekliği ise ülkedeki uzun süreli kriz ve Türkiye’de bulunan
büyük geçici koruma nüfusu ile uyumludur. Özbekistan ve Türkmenistan gibi Orta

83 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 319.

84 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 355.

85 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 356.

86 “Düzensiz Göç”, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>,
(Erişim tarihi: 29 Kasım 2025).

87 “Düzensiz Göç”.

Asya ülkelerinden gelen düzensiz göçmenlerin sayısının da görece yüksek olması, bu bölgeden olan göç hareketliliğinin önemli olduğunu göstermektedir. İran, Fas, Irak, Mısır, Sudan ve Yemen gibi ülkelerden gelen düzensiz göçmenler de önemli bir paya sahip olup Türkiye'nin çok çeşitli coğrafyalardan göçmen akınıyla karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır.

Genel olarak bu veriler Türkiye'nin düzensiz göçle mücadelede karşılaştığı zorlukları, göçün coğrafi çeşitliliğini ve stratejik önceliklerini ortaya koymakta; sınır güvenliği, uluslararası iş birliği ve göçmenlerin sosyal entegrasyonuna yönelik politikaların geliştirilmesi gerekliliğine işaret etmektedir.

2011'den sonra Türkiye'deki en büyük göçmen grubu, ağırlıklı olarak Suriye uyruklularından oluşan geçici koruma statüsündeki göçmenlerdir. Türkiye'deki geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere ait yıllara göre nüfus 2011'de başlayan hızlı artış eğilimi şeklindedir. 2013'te 224 bin 655 kişi olan nüfus 2017'de 3 milyon 426 bin 786 ile zirveye yaklaşmış ve 2021'de 3 milyon 737 bin 369 kişiyle tarihsel olarak en yüksek seviyesine erişmiştir. Bu tarihten itibaren belirgin bir düşüş eğilimi gözlemlenmekte olup 2023'te 3 milyon 214 bin 780'e, 2024'te 2 milyon 901 bin 478'e inmiş ve 25 Aralık 2025'te paylaşılan güncel veriye göre toplam sayı 2 milyon 353 bin 402 olarak kaydedilmiştir.⁸⁸ 8 Aralık 2024 sonrası, geçici koruma altındaki Suriyelilerin gönüllü, güvenli, onurlu ve düzenli geri dönüşü hız kazanmıştır. 1 Ekim 2025'e kadar 509 bin 387 Suriyeli ülkesine dönmüş, bölgedeki normalleşme süreciyle birlikte toplam geri dönüş sayısı 1 milyon 249 bine ulaşmıştır.⁸⁹

Öte yandan *Resmi Gazete*'de yayımlanan 28 Kasım 2025 tarihli yönetmelikle, 1 Ocak 2026'da yürürlüğe girmek üzere bazı düzenlemeler söz konusudur. Artık geçici koruma altındaki yabancılardan sağlık hizmetleri için katılım payı alınacaktır. Bu katılım payları, ilgili fonlara (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu) aktarılacaktır. Ancak ödeme gücü olmadığı tespit edilen geçici koruma altındaki kişiler, talepleri halinde ödedikleri katılım payını geri iade alabilecek; yani eşik/sosyal destek mekanizması olacaktır. Bu değişiklik Türkiye'de geçici koruma altında bulunan yabancılar için yalnızca sağlık hizmetlerine erişimde yeni yükümlülükler (katılım payı) değil aynı zamanda sosyal yardım imkanları ile "ödeme gücü olmayanlar" için de istisnalar getirmektedir. Bu yönüyle hem devletin sağlık maliyeti üstlenme politika ve imkanlarını yeniden düzenlemesi hem de sosyal yardımlar alanında bir ayarlama yapması niteliği taşımaktadır. Bu doğrultuda geçici koruma altındaki yabancılara yönelik sağlık hizmeti sunumunda sorumlulukları belirginleştirmek, kurum üzerindeki yükü dengelemek ve ödeme gücü bulunanlar ile bulunmayanları ayırt etmek amacıyla söz konusu düzenleme hayata geçirilmiştir.

88 "Geçici Koruma", T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (Erişim tarihi: 29 Aralık 2025).

89 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 356.

Nihayetinde 14 Kasım 2024 itibarıyla Türkiye'deki yabancı uyruklu sayısı 4 milyon 174 bin 706 olup bunların 2 milyon 935 bin 742'si geçici koruma altındaki Suriyeliler, 206 bin 585'i uluslararası koruma altındakiler ve 1 milyon 32 bin 379'u ikamet izni olan kişilerden oluşmaktadır.⁹⁰ 2023'te bu sayı 4 milyon 425 bin 230 idi.⁹¹ Eylül 2025 itibarıyla ise Türkiye'de yaklaşık 3,8 milyon yabancı bulunmaktadır. Bunun 2,44 milyonu geçici koruma altındaki Suriyeliler, 1,1 milyonu ikamet izniyle bulunan yabancılar ve 160 bini uluslararası koruma başvuru sahibi kişilerdir.⁹² Genel olarak bu veriler Türkiye'deki yabancı nüfus yapısında Suriyeliler kaynaklı bir azalma yaşanırken ikamet izni ve uluslararası koruma kapsamında ülkede bulunan yabancıların nispi olarak artış eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Göçün diğer bir yönü olan beyin göçü kapsamında Türkiye'de eğitim gören uluslararası öğrenciler de göçmen nüfusun bir parçasıdır. 1998'den bu yana Türkiye'deki uluslararası öğrenci sayısı istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Türkiye'de uluslararası öğrenci sayısı 2023'te 301 bin 694 iken 2024'te 336 bin 366'ya yükselmiş, böylece Türkiye dünyada en fazla uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapan 7. ülke konumuna gelmiş ve uluslararası öğrencilerin toplam öğrenciler içindeki oranı yüzde 4,75 olmuştur.⁹³ Halihazırdaki uluslararası öğrenci sayısı ise 337 bin 119'dur.⁹⁴ Bu sayı tüm öğrenciler içinde yüzde 4,93'e denk gelmektedir. Bu durum Türkiye'nin yükseköğretimde küresel bir çekim merkezi haline geldiğini ve beyin göçü açısından önemli bir aktör olduğunu göstermektedir.

SOSYAL YARDIM ALANLAR

Dezavantajlı gruplardan biri de yoksullardır. Yoksulluktan çıkışın en önemli yolu istihdam olmakla birlikte çalışamayacak durumda olanlar için sosyal yardımlar da büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de görelî yoksulluk oranları 2017'de yüzde 20,1; 2018'de yüzde 21,2; 2019'da yüzde 21,3; 2020'de yüzde 21,9; 2021'de yüzde 21,3; 2022'de yüzde 21,6; 2023'te yüzde 21,3 ve 2024'te yüzde 21,2'dir.⁹⁵ 2017-2024 döneminde Türkiye'de görelî yoksulluk oranları genel olarak yüzde 20-22 aralığında seyretmiş yani görece istikrarlı bir tablo sergilemiştir. 2017'de yüzde 20,1 olan oran, 2020'de yüzde 21,9 ile en yüksek seviyeye ulaşmış ve ardından 2021-2024 arasında yüzde 21,2-21,3 civarında istikrar kazanmıştır.

90 Ali Yerlikaya, X, 20 Kasım 2024, <https://x.com/AliYerlikaya/status/1859272901242786005?t=8EWrim0T7dl-dpq366jxDSw&cs=08>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2025).

91 "Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Ağustos 2024", Mülteciler Derneği, 29 Ağustos 2024, <https://muleteciler.org.tr/turkiye-deki-suriyeli-sayisi>, (Erişim tarihi: 21 Kasım 2025).

92 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 356.

93 "Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi".

94 "Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi".

95 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 332.

Bu veriler ekonomik dalgalanmalara rağmen görece yoksulluk oranının uzun dönemde belirgin bir artış göstermediğini ancak yüksek seviyede seyrettiğini göstermektedir. Bu çerçevede yoksullukla mücadelede ilerlemenin sınırlı olduğu görülmekte; politika ve destek mekanizmalarının devamlılığına duyulan ihtiyaç sürmektedir.

Yoksullukla mücadelede kısmi iyileşmede kamu sosyal yardım harcamalarının GSYH içindeki oranı fikir verebilmektedir. Sosyal yardımların GSYH içindeki oranları 2020-2025 arasında sırasıyla yüzde 1,2 (2020), yüzde 1 (2021), yüzde 0,8 (2022), yüzde 1,1 (2023), yüzde 1 (2024) ve yüzde 0,9 (2025 tahmini) olarak kaydedilirken 2026 için ise yüzde 1 hedeflenmektedir.⁹⁶

Bu oranlar, sosyal yardımların GSYH içindeki payının 2020-2025 döneminde dalgalı ama genel olarak azalan bir seyir izlediğini göstermektedir. 2020'de yüzde 1,2 ile en yüksek seviyede olan oran, 2021 ve 2022'de gerileyerek yüzde 0,8 seviyesine kadar düşmüştür. 2023'te yeniden 1,1'e çıkması, o yıl sosyal yardım harcamalarında bir genişleme yaşandığına işaret etmektedir. Ancak 2024 ve 2025 tahmininde yeniden düşüş görülmektedir. Bu durum, sosyal yardımların ekonomik büyüme karşısında görece payının düştüğünü veya harcamaların daha kontrollü bir seviyede tutulduğunu düşündürmektedir. 2026 için hedeflenen yüzde 1 oranı ise sosyal yardım harcamalarının GSYH içindeki payının yeniden bir miktar artırılmasını veya en azından sabitlenmesini amaçlayan ılımlı bir genişleme hedefi niteliğindedir. Bu çerçevede politika yapımcıların sosyal yardımları ekonomik dengeler içinde sürdürülebilir bir seviyede tutmaya çalışırken aynı zamanda yoksul grubun desteklenmesine yönelik dengeleyici bir yaklaşım benimsediği söylenebilir.

Sosyal yardım harcamalarında, doğal olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) bünyesinde yürütülen sosyal yardım kalemlerinin etkisi ve önemi unutulmamalıdır. ASHB bünyesinde 5 ana başlık altında (aile yardımları, barınma-gıda yardımları, engelli-yaşlı yardımları, sağlık yardımları ve eğitim yardımları) toplam 53 sosyal yardım kalemi ile 9 farklı proje desteği sunulmakta ve toplamda 62 sosyal yardım programı yürütülmektedir.⁹⁷

⁹⁶ 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, s. 52.

⁹⁷ 2024 Faaliyet Raporu, s. 157.

AİLE VE KADIN

ZEYNEP ESRA ABAY ÇELİK

Aile; siyaset, ekonomi, eğitim ve din gibi toplumun beş temel kurumu arasında yer alan, insanlık tarihinin en eski ve en köklü toplumsal yapısıdır. Aile; ortak ikamet, ekonomik iş birliği ve üreme ile karakterize edilen sosyal bir grup olarak, toplumun ve kültürün devamını sağlayan, ikamesi olmayan bir kurum statüsündedir.⁹⁸ Bu sebeple ailenin korunması ve güçlendirilmesi toplumların devamlılığı açısından bir zarurettir.

Bu öneme binaen On İkinci Kalkınma Planı'nda⁹⁹ “kadın ve erkeğin evlilik bağıyla kurulan, milli ve manevi değerlerin taşıyıcısı olan ailenin her türlü zararlı eğilimden korunması, sağlıklı nesillerin yetişmesi, dinamik nüfus yapısının ve kalkınmanın istikrarlı bir biçimde sürdürülmesini teminen aile kurumunun güçlendirilmesi” temel amaç olarak belirlenmiş ve bu istikamet üzere 13 Ocak 2025'te Aile Yılı Tanıtım Programı ile ailenin korunmasına ve güçlendirilmesine dair kampanyalar kamuoyu ile paylaşılmıştır.

Bu doğrultuda, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından 2025 Aile Yılı faaliyetleri¹⁰⁰ her ayda en az bir etkinlik olmak üzere sürdürülmüştür.

2025 Aile Yılı kapsamında ASHB öncülüğünde aile yapısının güçlendirilmesine yönelik küresel iş birliğini artırmak amacıyla 22-23 Mayıs arasında İstanbul'da gerçekleşen Uluslararası Aile Forumu'nda ilan edilen “2026-2035 Aile ve Nüfus 10 Yılı”, aileyi merkeze alan faaliyetlerin, uygulamaların ve iş birliklerinin artarak devam edeceğini vurgulayan önemli bir gösterge olmuştur. Bu bağlamda “Aile ve Kadın” bölümü, “2025 Aile Yılı: İş Birlikleri, Faaliyetler, Uygulamalar ve Kampanyalar”, “Aile” ve “Kadın” başlıkları altında ele alınmaktadır.

98 Zeynep Esra Abay Çelik, “Modernleşme Bağlamında Aile İçi İlişkilerde ve Kadının Konumundaki Değişim”, *Hanım Efendi | Tarihte İz Bırakan Kadınlar ve Toplumsal Aktör Olarak Kadın*, ed. Emrah İstek, (Beyan Yayınları, İstanbul: 2021), s. 286.

99 “On İkinci Kalkınma Planı”, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2 Kasım 2023, <https://www.sbb.gov.tr/on-ikinci-kalkinma-plani-turkiye-buyuk-millet-meclisince-onaylandi>, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).

100 “2026 Bütçe Sunumu”, ASHB, 12 Kasım 2025, <https://www.aile.gov.tr/media/257242/ashb-2026-bu-tc-e-sunumu.pdf>, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).

TABLO 1. ASHB'NİN 2025 AİLE YILI'NDA DÜZENLEDİĞİ ETKİNLİKLER

| | |
|---|---------|
| Lansman ve Tanıtım Kampanyası | OCAK |
| Ailede Huzur ve Mutluluk: Ailemiz Huzurumuz, Mutluluğumuz | ŞUBAT |
| Ailemiz İncancımız, Ailemiz Geleneğimiz, Ailemiz Değerlerimiz | MART |
| Ailemizle Öğreniyoruz, Ailemizle Gelişiyoruz | NİSAN |
| Ailemiz En Büyük Hazinemiz, Servetimiz, Şükür Sebebimiz | MAYIS |
| Köklerimizle Bağımız, Merhametimiz, Bereketimiz | HAZİRAN |
| Cesaretimiz, Gücümüz, Dayanağımız | TEMMUZ |
| Bağımsızlığımız, Özgürlüğümüz, Gururumuz | AĞUSTOS |
| İlhamımız, Bilgeliliğimiz, Sorumluluğumuz | EYLÜL |
| Bağımsızlığımız, Hafızamız, Tarihimiz | EKİM |
| Güvenliğimiz, Direncimiz, Birliğimiz | KASIM |

Kaynak: "2026 Bütçe Sunumu" verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

2025 AİLE YILI: İŞ BİRLİKLERİ, FAALİYETLER, UYGULAMALAR VE KAMPANYALAR

ASHB, Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı'nda 5 stratejik amaç ve 15 stratejik hedef doğrultusunda, Milli Savunma Bakanlığı ile Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı dışındaki toplam 15 bakanlık tarafından yürütülecek faaliyetler kapsamında "sorumlu" kurum olarak tanımlamıştır. Eylem planının temel amaçları şu şekildedir:

- **Amaç 1:** Küresel Riskler ve Demografik Dönüşüm Karşısında Ailenin Korunması
- **Amaç 2:** Ailelerin Refah Düzeyinin Yükseltilmesi
- **Amaç 3:** Aile Odaklı Sosyal Politika ve Hizmetlerin Etkinliğinin Artırılması
- **Amaç 4:** Dijitalleşme Sürecinde Ailenin Desteklenmesi
- **Amaç 5:** Aileye Duyarlı Çevre Politikaları ile Ailelerin Afet ve Acil Durumlara Dayanıklılığının Artırılması

Bakanlıklara ek olarak Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), ulusal ve yerel medya kuruluşları, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), Türkiye İş Kurumu, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi (ÇASGEM), Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), Türkiye

Belediyeler Birliği ile tüm belediyeler faaliyet kapsamı, süresi ve performans göstergeleri belirtilerek faaliyetlerin yürütülmesi adına doğrudan “sorumlu” kurum/kuruluş olarak konumlandırılmıştır.

Resmin bütününe bakıldığında bakanlıklarla birlikte toplamda 29 kurum/kuruluş doğrudan “sorumlu” muhatap kabul edilirken, 58 kurum/kuruluşun 57’si (TİHEK hariç) “ilgili” dış paydaş olarak belirlenmiştir.¹⁰¹

Sivil Toplum Vizyon Belgesi ve 2022-2023 Eylem Planı’nın değerlendirilmesi ve Sivil Toplum Vizyon Belgesi ve II. Eylem Planı’nın (2025-2027) hazırlık aşamasında; ASHB öncülüğündeki mevcut iş birlikleri ve faaliyet alanları On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028) ve Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028) ile birlikte Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı (2023-2025), Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025), Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028), 2023-2028 Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı, Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik II. Ulusal Eylem Planı (2023-2030), Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2023-2030) ve I. Aşama Eylem Planı (2023-2025) ve Sosyal Taraflarla İstişare Kurulu Yönergesi üzerinden tekrar gözden geçirilmiştir. Bu doğrultuda sorumlu ve ilgili kurum/kuruluşlarla iş birliklerinin kuvvetlenerek artacağı anlaşılmıştır.¹⁰² Nitekim *2024 Yılı Sosyal Taraflarla İş Birliği Raporu*’na göre sivil toplum kuruluşu, üniversite, yerel yönetim, özel sektör ve uluslararası kuruluşlardan olmak üzere 2 bin 981 kurum ve kuruluş temsilcisi, ASHB Merkez Teşkilatınca gerçekleştirilen etkinliklere katılım sağlamışken “aile ve toplum”, “çocuk”, “engelli ve yaşlı”, “kadına yönelik hizmetler”, “sosyal yardımlar” ve “şehit yakınları ve gaziler” kapsamında ASHB Merkez Teşkilatınca 164, ASHB il müdürlükleri bünyesinde 2 bin 301 olmak üzere 2024 yılı içerisinde toplam 2 bin 465 etkinlik yapılmıştır.¹⁰³

2025 yılı içerisinde ise ASHB öncülüğünde Aile Yılı kapsamında 81 ilde ilk beş ayda 5 bine yakın faaliyet gerçekleştirirken¹⁰⁴ yedi ayın sonunda toplam faaliyet sayısının 7 bin 937’ye ulaştığı gözükmektedir.¹⁰⁵ Bu mevcut verilere göre 2025’te her aya ortalama 1.133 faaliyet düşerken 2024’teki ortalama aylık faaliyet sayısı 205’tir. Bu sonuç 2025’te gerçekleşen faaliyetlerin ve iş birliklerinin gözle görülür şekilde arttığını teyit etmektedir.

101 “Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)”, ASHB, 16 Mayıs 2024, <https://ulusaleyem.aile.gov.tr/media/m1garifl/ailenin-korunmasi-ve-gu-c-lendirilmesi-vizyon-belgesi-ve-eylem-planı.pdf>, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).

102 “Sivil Toplum Vizyon Belgesi ve II. Eylem Planı (2025-2027)”, ASHB, 18 Kasım 2024, <https://ulusaleyem.aile.gov.tr/media/p3pf4yfo/stvb-ii-eylem-plan%C4%B1-2025-2027.pdf>, (Erişim tarihi:26 Kasım 2025).

103 *2024 Yılı Sosyal Taraflarla İş Birliği Raporu*, (ASHB Rapor, Ankara: 2025).

104 Huzeyfe Tanık Yaman, “‘Aile Yılı’ Kapsamında 5 Bine Yakın Faaliyet Gerçekleştirildi”, Anadolu Ajansı, 8 Haziran 2025.

105 “‘Aile Yılı’ Kapsamında Bugüne Kadar 81 İlde 7 Bin 937 Faaliyet Gerçekleştirildi”, ASHB, 1 Ağustos 2025, <https://www.aile.gov.tr/haberler/aile-yili-kapsaminda-bugune-kadar-81-ilde-7-bin-937-faaliyet-gerceklestirildi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

2025 Aile Yılı kapsamında yürütülen faaliyetlere ve dış paydaşlarla kurulan iş birliklerine bakıldığında, hepsinin geniş bir temsil ile Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı'na uygun bir istikamette olduğu gözükmektedir. Bu amaçla farklı kurum ve kuruluşların gerçekleştirdikleri faaliyetler Tablo 2'de yer almaktadır.

| TABLO 2. 2025 AİLE YILI KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN FAALİYETLER VE DIŞ PAYDAŞLARLA KURULAN İŞ BİRLİKLERİ | |
|---|--|
| FAALİYET ADI | GERÇEKLEŞTİREN(LER) |
| Ailemiz Geleceğimiz Fotoğraf Yarışması ¹⁰⁶ | TRT ve Anadolu Ajansı |
| Hatay'da aile bağlarına dikkat çekmek, sevgi ve dayanışmayı kuvvetlendirmek adına ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine yönelik tertip edilen "Benim Ailem" kısa video ve fotoğraf yarışması ¹⁰⁷ | Milli Eğitim Bakanlığı |
| Kırşehir'de düzenlenen anne-kız kampı ¹⁰⁸ | Gençlik ve Spor Bakanlığı |
| Samsun'da engelsiz yaşam merkezlerinden ve ASHB hizmet modellerinden faydalanan engelli vatandaşlara ve ailelerine yönelik, eğlenceli etkinlikler ile bilgilendirme seminerleri ve dayanışma oturumları içeren yaz kampı ¹⁰⁹ | Samsun ASHB İl Müdürlüğü ve Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü |
| Yalova ¹¹⁰ ve Trabzon'da ¹¹¹ gerçekleştirilen değerler eğitimi söyleşileri | Diyanet İşleri Başkanlığı |
| Ulusal ve uluslararası düzeyde 40 sivil toplum örgütünün katıldığı uluslararası Aile Fuarı ¹¹² | Türkiye Diyanet Vakfı |
| Berlin Şehitlik Camii Konferans Salonu'nda gerçekleşen "Aile: Son Sığınak" başlıklı konferans | Diyanet İşleri Türk İslam Birliği |
| Ankara'da düzenlenen "Aile Hukuku Sempozyumu" ¹¹³ | Adalet Bakanlığı ve Türkiye Adalet Akademisi |
| Aile Üniversitesi ¹¹⁴ | Kütahya Dumlupınar Üniversitesi |

106 "TRT'nin Sevilen Dizisi Gönül Dağı'nda 'Ailemiz Geleceğimiz' Fotoğraf Yarışmasına Yer Verildi", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/trt-nin-sevilen-dizisi-goenuel-dagi-nda-ailemiz-gelecegimiz-fotograf-yarismasina-yer-verildi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

107 "Hatay Arsuz'da Düzenlenen 'Benim Ailem' Konulu Kısa Film ve Fotoğraf Yarışmasının Kazananları Belli Oldu", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/hatay-arsuz-da-duzenlenen-benim-ailem-konulu-kisa-film-ve-fotograf-yarismasinin-kazananlari-belli-oldu>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

108 "Kırşehir'de Anne Kız Kampı Düzenlendi", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/kirsehir-de-anne-kiz-kampi-duzenlendi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

109 "Samsun'da Engelli Vatandaşlara Yönelik Yaz Kampı Düzenlendi", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/samsun-da-engelli-vatandaslara-yoenelik-yaz-kampi-duzenlendi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

110 "Yalova'da Değerler Eğitimi Konulu Söyleşi Gerçekleştirildi", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/yalova-da-degerler-egitimi-konulu-soeylesi-gerceklestirildi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

111 "Trabzon'da Değerler Eğitimi Konulu Söyleşi Düzenlendi", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/trabzon-da-degerler-egitimi-konulu-soeylesi-duzenlendi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

112 "Türkiye'de İlki Düzenlenecek Uluslararası Aile Fuarı Ankarada Kapılarını Açıyor", Türkiye Diyanet Vakfı, 25 Haziran 2025, <https://tdv.org.tr-TR/turkiyede-ilki-duzenlenecek-uluslararası-aile-fuari-ankarada-kapilarini-aciyor>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

113 "Aile Hukuku Sempozyumu Başladı", Türkiye Adalet Akademisi, 20 Kasım 2025, <https://taa.gov.tr/haber/aile-hukuku-sempozyumu-basladi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

114 "Kütahya'da Aile Üniversitesi Açıldı", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/kuetahya-da-aile-ueniversitesi-acildi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

| | |
|---|--|
| "Hareket Et, Doğru Beslen, Sağlıklı Yaşa" sloganıyla yapılan yürüyüş ¹¹⁵ | Sağlık Bakanlığı |
| "Atatürk Kent Ormanı Aile Şenliği" ¹¹⁶ ile "Güvenli Hayat ve Güvenli Gelecek için Çocuk ve Gençler Sosyal Koruma ve Destek Programı" çerçevesinde akran zorbalığı hakkında düzenlenen farkındalık eğitimi ¹¹⁷ | Niğde Valiliği ve Niğde Belediyesi |
| Kültür Yolu Festivali ¹¹⁸ | Kültür ve Turizm Bakanlığı |
| Çocuklara yönelik okuma etkinliği ¹¹⁹ | Muş Halk Kütüphanesi |
| "Aile ile Gün Batımında Masal Günü" ve "Aile Film Gecesi" etkinlikleri ¹²⁰ | Yalova Belediyesi ve Kızılay Yalova Şubesi |
| İskenderun Sosyal Güvenlik Merkezi personeli ve ailelerine yönelik bağımlılıkla mücadele kapsamında gerçekleştirilen bilgilendirme ve bilinçlendirme eğitimi ¹²¹ | Yeşilay |

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Öte yandan ASHB de Aile Yılı kapsamında çok sayıda etkinlik gerçekleştirmektedir. "Mahallemiz Evimiz, Ailemiz Gücümüz Projesi" ile mahalle ziyaretleri düzenleyerek sosyal hizmet modelleri ve Aile Yılı faaliyetleri hakkında bilgilendirmeler yapmıştır.¹²² Aile üyelerinin birbirleriyle daha kaliteli zaman geçirmesi için "dijital detoks kampları"¹²³ gerçekleştirmiş; mobil sosyal hizmet araçları ile bilginin ve hizmetin mobilleşmesinin sağlanması¹²⁴ ve koruyucu aile hizmeti gibi çeşitli konular hakkında bilgilendirme ve bilinçlendirme için faaliyetler yürütmüştür.¹²⁵

115 "Hatay'da 'Hareket Et, Doğru Beslen, Sağlıklı Yaşa' Sloganıyla Doğa Yürüyüşü Yapıldı", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/hatay-da-hareket-et-dogru-beslen-saglikli-yasa-sloganiyla-doga-yueruyuesue-yapildi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

116 "Niğde'de Aile Şenliği Düzenlendi", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/nigde-de-aile-senligi-duezenlendi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

117 "Niğde'de Akran Zorbalığı Farkındalık Eğitimi Verildi", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/nigde-de-akran-zorbaligi-farkindalik-egitimi-verildi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

118 "Erzurum'da Düzenlenen Kültür Yolu Festivalinde 'Aile Yılı' Tanıtım Çalışmaları Yapıldı", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/erzurum-da-duezenlenen-kueltuer-yolu-festivalinde-aile-yili-tanitim-calismalari-yapildi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

119 "Muş'ta Çocuklara Yönelik Okuma Etkinliği Yapıldı", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/mus-ta-cocuklara-yoenelik-okuma-etkinligi-yapildi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

120 "Yalova'da 'Aile ile Gün Batımında Masal Günü' ve 'Aile Film Gecesi' Etkinlikleri Düzenlendi", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/yalova-da-aile-ile-guen-batiminda-masal-guenue-ve-aile-film-gecesi-etkinlikleri-duezenlendi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

121 "Hatay'da Bağımlılıkla Mücadele ve Aile İçi Farkındalık Eğitimi Düzenlendi", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/hatay-da-bagimlilikla-muecadele-ve-aile-ici-farkindalik-egitimi-duezenlendi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

122 "Tunceli'de 'Aile Yılı' Etkinlikleri Kapsamında Mahalle Buluşması Gerçekleştirildi", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/tunceli-de-aile-yili-etkinlikleri-kapsaminda-mahalle-bulusmasi-gerceklestirildi-2>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

123 "Ağrı'da Aileler Dijital Detoks Kampında Buluştu", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/agri-da-aileler-dijital-detoks-kampinda-bulustu>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025); "Aile Yılı Dijital Detoks Kampı", ASHB Gaziantep İl Müdürlüğü, 17 Mart 2025, <https://aile.gov.tr/gaziantep/haberler/aile-yili-dijital-detoks-kampi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

124 "Bakanımız Göktaş: Mobil Sosyal Hizmet Merkezlerimizle Bu Yıl 226.668 Vatandaşımıza Ulaştık", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/bakanimiz-goektas-mobil-sosyal-hizmet-merkezlerimizle-bu-yil-226668-vatandasimiza-ulastik>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

125 "Diyarbakır'da Bulunan Mobil Sosyal Hizmet Merkezinde Koruyucu Aile Hizmetleri Tanıtıldı", ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/diyarbakir-da-bulunan-mobil-sosyal-hizmet-merkezinde-koruyucu-aile-hizmetleri-tanitildi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

ASHB 2026-2035 dönemini kapsayan “Aile ve Nüfus 10 Yılı” vurgusuyla aile ve toplum temelli hizmet modelinin en önemli paydaşlarından olan muhtarlarla “2025 Aile Yılı Muhtarlara Yönelik Bilgilendirme Toplantısı” gerçekleştirmiştir.¹²⁶ 81 ilde evliliklerinde 25 ve 50. yıllarını dolduran çiftlere ziyaretlerin gerçekleştirilmesi¹²⁷ gibi faaliyetler de doğrudan ASHB'nin yürüttüğü, stratejik öneme sahip etkinliklerdir.

26 ülkenin katılımıyla 22-23 Mayıs 2025'te İstanbul'da gerçekleşen Uluslararası Aile Forumu, aile yapısının güçlendirilmesine yönelik küresel iş birliklerine kapı aralamış ve “Ailenin Güçlendirilmesi Bakanlar Deklarasyonu” 19 bakan, “Koruyucu Aile Bakanlar Bildirisi” 15 bakan tarafından imzalanmıştır. “Aile Odaklı Politikaların Anaakımlaştırılması: Ulusal ve Uluslararası Çabalar” başlıklı bakanlar oturumu ile başlayan forum “Son Derece Karlı: Küresel Zorlukların Bireylere, Ailelere ve Topluma Bedeli”, “Kurgu ile Gerçek Arasında: Kültür, Sanat ve Medyada Aile”, “Ekran Çağında Aile Olmak”, “Aşırı Nüfus Miti: Küresel Gündem Nüfusun Azalmasına Nasıl Etki Ediyor?” başlıklı panellerle devam ederek aile odaklı yaklaşımların konuşulmasına ve tartışılmasına zemin hazırlamıştır.

Kurulan ulusal ve uluslararası temaslarla faaliyetlerini ve iş birlikleri artıran Türkiye; son iki yılda gerçekleştirdiği 19 mutabakat zaptı ve 4 faaliyet planı ile toplamda 50 mutabakat zaptı ve 10 faaliyet planını, ailenin güçlendirilmesi ve korunması doğrultusundaki kararlılığını temsilen ortaya koymuştur. Nitekim 2025 Aile Yılı kapsamında (henüz sene tamamlanmadan) 81 ilde festival, sempozyum, seminer, kamp, söyleşi, film gösterimi, atölye ve eğitimler gibi toplamda 6 bin 377 faaliyet ve 7 bin 744 farkındalık çalışması yürütülmüştür. Ayrıca iş birliği anlaşmaları ile aile ekonomisine katkı sağlayacak 1.925 indirim imkanı oluşturulmuştur.¹²⁸

Aile Yılı'na dair “ailenin kurulmasına destek ve teşvik”, “ailenin büyümesine ve güçlenmesine destek ve teşvik”, “ailenin sosyal faaliyetlerine destek ve teşvik” başlıkları altında özetleyebileceğimiz birçok kampanya düzenlenmiştir.

Bu kapsamda aile indirimi ile ailelerin daha uygun fiyatlarda seyahat etmesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile iş birliğiyle gerçekleşen “indirimli sinema günleri”, düşük gelirli olan üç ve daha fazla çocuklu ailelere uzun vadeli finansman sağlayan “Yerli Otomobil Desteği” (TOGG), kadın girişimcileri ve çiftçileri destekleyen “%50 Hibeli Mikrokredi Desteği”, yeni evlenenlere konut ve yeni ebeveyn olmuş çiftlere ihtiyaç kredisi, çeyiz ve evlilik hazırlıklarına dair çeşitli kampanyalar, 18 yaş

126 “Bakanımız Göktaş, ‘2025 Aile Yılı’ Muhtarlara Yönelik Bilgilendirme Toplantısı’nda Konuştu”, ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/bakanimiz-goektas-2025-aile-yili-muhtarlara-yoenelik-bilgilendirme-toplantisinde-konustu>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

127 “Aile Yılı Kapsamında Evliliklerinde 25 ve 50 Yılıni Dolduran Çiftlere Anlamlı Ziyaret”, ASHB, <https://aileyili.gov.tr/haberler/aile-yili-kapsaminda-evliliklerinde-25-ve-50-yilini-dolduran-ciftlere-anlamlı-ziyaret-1>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

128 “2026 Bütçe Sunumu”.

altı çocuklara “bireysel emeklilik” (BES) ve “yaşlı bakım sigortası” gibi ailenin kurulmasını ve ayakta kalmasını sağlayacak birçok kampanya ilan edilmiştir.¹²⁹

Ayrıca 15 Şubat 2024'te, 6 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenen illerle sınırlı olarak başlayan, sonrasında 2025 Aile Yılı'nın ilanıyla Türkiye'nin 81 ilini kapsayan “Aile ve Gençlik Fonu” ile 18-29 yaş arasındaki gençlere 2 yıl geri ödemesiz, 48 ay vadeli, faizsiz 150 bin TL kredi desteği sunulmuştur. Bu destek programına Kasım 2025 itibarıyla başvuran sayısı 166 bin 215, desteğe hak kazanan çift sayısı 62 bin 74 ve ödeme alan çift sayısı ise 49 bin 112'dir. Bilindiği üzere Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2024 verilene göre Türkiye'de ortalama ilk evlenme yaşı kadınlarda 25,8 iken erkeklerde 28,3'tür. Bu veriler ışığında ilk evlenme yaşının daha erkene çekilebilmesi için Aile ve Gençlik Fonu'nun Ocak 2026 itibarıyla her iki eş de 18-25 yaş aralığında ise 250 bin TL, 26-29 yaş aralığında ise 200 bin TL faizsiz kredi imkanı sunulacak şekilde düzenlendiği anlaşılmaktadır.¹³⁰

Öte yandan TÜİK'in yayımladığı 2024 doğum istatistiklerine göre toplam doğurganlık hızı 2024'te 1,48 çocuk iken ilk doğumunu gerçekleştiren annelerin yaş ortalaması 27,3'tür. Bu sonuç, evlilik ile birlikte çocuk sahibi olacak ve/veya olmak isteyen bireylerin de desteklenmesini ve teşvik edilmesini sağlayacak düzenlemeleri ihtiyaç haline getirmiştir. Bu amaçla Aile Yılı kapsamında 1 Ocak 2025'te doğan her çocuğu kapsayacak şekilde; ilk çocuğa tek seferlik 5 bin TL, ikinci çocuğa aylık (5 yaşına gelene kadar) her ay 1.500 TL, üçüncü ve sonrası çocuk için ise (5 yaşına gelene kadar) her ay 5 bin TL destek sağlanmaktadır. Bu kapsamda Kasım 2025'e kadar 567 bin 546 çocuk için 558 bin 360 anneye 5,86 milyar TL destek ödemesi yapılmıştır.¹³¹

Bu uygulamalara ve düzenlemelere ek olarak mevcut nüfus dinamikleri, ailenin iş ve aile yaşam dengesinin yasalarla desteklenmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu sebeple yarım zamanlı çalışma hususu tekrar gündeme taşınmıştır. Nitekim devlet memurlarının yarım zamanlı çalışmasına dair ilk adım 10 Şubat 2016 tarihli ve 29620 sayılı *Resmi Gazete*'de yayımlanan 29 Ocak 2016 tarihli ve 6663 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 10. maddesiyle 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na eklenen Ek Madde 43 ile atılmış olsa da eksik veya yanlış uygulamaların neticesinde doğan ihtiyaca binaen 18 Temmuz 2025'te Devlet Memurlarının Yarım Zamanlı Çalışma Hakkının Kullanımına İlişkin Yönetmelik *Resmi Gazete*'de yayımlanmıştır.

Bunun akabinde ASHB, tüm personelinin yarım zamanlı çalışma imkanından yararlanmasını sağlayarak yönetmeliğin uygulanmasına öncülük etmiştir.¹³²

129 Zeynep Esra Abay Çelik, “Aile Yılı'nda Aile Yardımlarının Değerlendirilmesi”, *Sosyal Panorama: Nüfus ve Aile*, ed. Cenk Beyaz ve Faruk Taşçı, (SETA Yayınları, İstanbul: 2025).

130 “2026 Bütçe Sunumu”; “Evlenme ve Boşanma İstatistikleri”, TÜİK, 24 Şubat 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Boşanma-Istatistikleri-2024-54194>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

131 “Doğum İstatistikleri, 2024”, TÜİK, 13 Mayıs 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2024-54196> (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025); “2026 Bütçe Sunumu”.

132 Zeynep Esra Abay Çelik, “Kanundan Yönetmeliğe: Memurlara Yarım Zamanlı Çalışma Müjdesi”, *Sabah*, 2 Ağustos 2025; “ASHB'nden Örnek Yarım Zamanlı Çalışma Uygulaması”, *Memurlar.Net*, 26 Temmuz 2025, <https://www.memurlar.net/haber/1141897/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligi-ndan-ornek-yarim-zamanli-calisma-uygulamasi.html>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

AİLE

ASHB'ye 2024'te 333 milyar 707 milyon 111 bin 810 TL ödenek tahsis edilmiştir.¹³³

| TABLO 3. ASHB'YE TAHSİS EDİLEN ÖDENEKLER (2024, TL) | |
|--|---|
| Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi | 10 milyar 587 milyon 313 bin 869 TL |
| Kadının Güçlendirilmesi | 3 milyar 212 milyon 346 bin 990 TL |
| Şehit Yakını ve Gaziler | 78 milyon 298 bin 123 TL |
| Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma | 189 milyar 21 milyon 158 bin 80 TL |
| Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma | 12 milyar 69 milyon 469 bin 658 TL |
| Çocukların Korunması ve Gelişiminin Sağlanması | 29 milyar 442 milyon 705 bin 549 TL |
| Engellilerin Toplumsal Hayata Katılımı ve Özel Eğitim | 74 milyar 152 milyon 539 bin 307 TL |
| Yönetim ve Destek Programı | 7 milyar 701 milyon 858 bin 117 TL |
| Üst Yönetim, İdari ve Mali Hizmetler | 7 milyar 441 milyon 422 bin 117 TL |
| Toplam (yıl içinde gerçekleşen ilave ve düşmelerle) | 333 milyar 707 milyon 111 bin 810 TL |

Kaynak: 2024 Yılı Faaliyet Raporu verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

2025 bütçesi 407 milyar 10 milyon 627 bin TL olarak tayin edilmiştir. Ocak-Haziran itibarıyla gerçekleşme toplamı 186 milyar 668 milyon 859 bin 468 TL iken yıl sonu gerçekleşme tahmini ise 414 milyar 900 milyon 493 bin TL şeklinde öngörülmüştür.¹³⁴ 2026 bütçesi bünyesinde ise bir önceki yıla ait bütçe ödenekleri artırılmıştır.¹³⁵

| TABLO 4. ASHB'YE AİT HARCAMA MİKTARLARI (2025, TL) | |
|---|---|
| Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi | 21 milyar 804 milyon 400 bin TL |
| Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma | 21 milyar 541 milyon 103 bin TL |
| Çocukların Korunması ve Gelişiminin Sağlanması | 54 milyar 803 milyon 330 bin TL |
| Engellilerin Toplumsal Hayata Katılımı ve Özel Eğitim | 128 milyar 186 milyon 790 bin TL |
| Kadının Güçlendirilmesi | 6 milyar 737 milyon 891 bin TL |
| Şehit Yakını ve Gaziler | 181 milyon 614 bin TL |
| Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma | 284 milyar 470 milyon 466 bin TL |
| Yönetim ve Destek Programı | 14 milyar 179 milyon 802 bin TL |
| Toplam | 531 milyar 905 milyon 396 bin TL |

Kaynak: "2026 Bütçe Sunumu" verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

¹³³ 2024 Yılı Faaliyet Raporu, (ASHB Rapor, Ankara: 2025).

¹³⁴ 2025 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu, (ASHB Rapor, Ankara: 2025).

¹³⁵ "2026 Bütçe Sunumu".

12 Kasım 2025'te paylaşılan güncel verilere göre ASHB bünyesinde hizmet veren kuruluşların sayısı artış göstermekle birlikte 21 ilde faaliyet gösteren mobil sosyal hizmet merkezleri ve araçları ile 226 bin 668 kişiye ulaşılarak bilgi ve hizmet verilmiştir.¹³⁶

TABLO 4. ASHB BÜNYESİNDE HİZMET VEREN KURULUŞLAR

| | |
|--|-------|
| Sosyal Hizmet Merkezi (SHM) | 432 |
| İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitesi | 59 |
| Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi | 80 |
| Çocuk Evi | 1.187 |
| Çocuk Evleri Sitesi (ÇES) | 120 |
| Kadın Konukevi (STK, Yerel Yönetimler dahil) | 150 |
| Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) | 86 |
| Çok Amaçlı Toplum Merkezi (ÇATOM) | 34 |
| Engelsiz Bakım Merkezi | 106 |
| Umut Evi | 145 |
| Engelsiz Gündüz Bakım Merkezi | 142 |
| Özel Engelsiz Bakım Merkezi | 330 |
| Huzurevleri (ASHB'ye bağlı) | 172 |
| Huzurevi (MEB, Belediyelere bağlı) | 16 |
| Özel Huzurevi | 280 |
| Yaşlı Yaşamevi | 4 |
| Gündüzlü Bakım ve Aktif Yaşam Merkezi | 41 |

Kaynak: "2026 Bütçe Sunumu" verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

2013'ten beri devam eden, temel yaşam becerilerine yönelik bilgi, beceri ve tutumlarla birlikte iletişim, hukuk, iktisat, medya ve sağlık alanlarında olmak üzere 28 modülden oluşan Aile Eğitim Programı (AEP) kapsamında 2024'te 910 bin 540 kişiye halk eğitimi verilmiştir. 2013-2024 arasında 4 milyon 896 bin 753 kişiye ulaşan eğitim programı ile toplamda 5,7 milyon kişiye eğitim verilmiştir.¹³⁷

Sadece evlenmek üzere olan çiftlerle sınırlı olmayan, er ve erbaşlar ile polis okulları ve üniversitelerin son sınıf öğrencilerine de yönelik olan Evlilik Öncesi Eğitim Programı (EÖEP) ile 2024'te 434 bin 179 kişiye eğitim verilmiştir. Evlilikte iletişim ve yaşam becerileri, aile hukuku, evlilik ve sağlık gibi çeşitli başlıklarla 2013-2024 arasında toplam 2 milyon 154 bin 679 kişiyle buluşan eğitim programları, 2025 itibarıyla 2,4 milyon katılımcıya erişmiştir. "Aile danışmanlığı", "boşanma süreci danışmanlığı" ve "bireysel danışmanlık" sunan Aile Danışmanlığı Hizmeti kapsamında 2024'te toplam (e-Devlet dahil) 23 bin 653 başvuruya hizmet sunulmuş ve 2012-2025 arasında toplamda 159 bin başvuruya danışmanlık hizmeti verilmiştir.

Fert, aile ve topluma dair mevcut ihtiyaç ve risklerin belirlenmesi adına hane ziyaretlerinin gerçekleştirildiği ve tespit edilen sorunlara göre ilgili kurumlara gerek-

¹³⁶ "2026 Bütçe Sunumu".

¹³⁷ 2024 Yılı Faaliyet Raporu, "2026 Bütçe Sunumu".

li yönlendirmelerin yapıldığı, bu suretle her türlü koruyucu, önleyici, destekleyici ve geliştirici faaliyet ve iş birliklerinin¹³⁸ yürütüldüğü Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) ile 2024'te 1 milyon 469 bin 470 haneye ulaşılmıştır. 2025 itibarıyla toplamda 10,1 milyon kişiye ulaşan ASDEP bünyesinde 5 bin 612 ASDEP görevlisi bulunmaktadır.

Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Programı kapsamında 2024'te 8 bin 54 personele eğitim verilmiştir. 2024 içerisinde gerçekleşen 48 afet ve acil durumda 947 bin 821 kişiye psikososyal destek hizmeti ile birlikte Afet ve Acil Durum Yardımları kapsamında 27,6 milyon TL kaynak aktarımı gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de 2013'ten bugüne kadar 280 afet ve acil durum gerçekleşirken bu doğrultuda 6 milyon kişiye psikososyal destek hizmeti sunulmuştur.

Terörizm, madde bağımlılığı, kadına yönelik şiddet, çocuk ihmal ve istismarıyla mücadele edilmesi amacıyla 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu kapsamındaki dezavantajlı grupların yoğun olarak yaşadığı, iç ve dış göçün, kadına yönelik şiddetin, toplumsal olayların yoğun olduğu, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin düşük olduğu yerleşim yerlerindeki vatandaşlarımızın sosyal entegrasyonlarını sağlamak üzere 2012'de hayata geçirilen Aile Destek Merkezi'ne (ADEM) 2024'te 711,8 milyon TL kaynak aktarılmıştır.

2014'ten bugüne kadar Roman vatandaşların yaşadığı muhitlerde 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu kapsamında toplumsal entegrasyonu temin etmek üzere psikososyal, sosyokültürel, mesleki, sanatsal ve kişisel gelişimlerini sağlamaya yönelik olarak faaliyet gösteren Sosyal Dayanışma Merkezi'ne (SODAM) proje ve faaliyetlerini yürütmeleri için 107,3 milyon TL bütçe ayrılmıştır.¹³⁹

2024'te Türkiye Aile Destek Programı kapsamında, yaklaşık 3,6 milyon haneye toplam 46,48 milyar TL destek sağlanmıştır. 3294 sayılı Kanun çerçevesinde tanımlanan şartlar doğrultusunda 2024'te; Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) bünyesinde 1 milyon 774 bin 442 kişiye 1,31 milyar TL, Şartlı Sağlık Yardımları (ŞSY) kapsamında 932 bin 434 kişiye 836,2 milyon TL, Doğum Yardımı kapsamında 478 bin 689 çocuk için 451 bin 912 hak sahibine 211 milyon TL, Eğitim Materyali Yardımı kapsamında 384 bin 426 ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine 476,7 milyon TL, 63 bin 927 yükseköğrenim öğrencisine 40,5 milyon TL ve 15 Nisan 2022 sonrası yakınını/yakınlarını kaybeden Türk vatandaşlarına Vefat Yardımı kapsamında 16 bin 778 hanede yaşayan 16 bin 820 hak sahibine 42,5 milyon TL tutarında ödeme gerçekleştirilmiştir. Ek olarak Psikososyal ve Mali Kayıp Yaşayan Tüberküloz ve Subakut Sklerozan Panensefalit (SSPE) Hastalarına Yönelik Düzenli Nakdi Yardım Programı kapsamında 3 bin 661 hak sahibine 179,9 milyon TL ödenirken Glikoz Ölçüm Cihazı Yardım Programı kapsamında 7 bin 194 kişiye glikoz ölçüm cihazı desteği

138 Emniyet Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı, müftülükler, belediyeler ve Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü (İŞKUR) gibi kurumlarla yürütülen faaliyet ve iş birlikleri

139 "2026 Bütçe Sunumu".

sağlanmışır. 2024'te ülke genelinde toplam 4 milyon 574 bin 684 hane sosyal yardımlardan faydalanmışır.¹⁴⁰

Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028) istikametinde “Küresel Riskler ve Demografik Dönüşüm Karşısında Ailenin Korunması” (Amaç 1) ve “Dijitalleşme Sürecinde Ailenin Desteklenmesi” (Amaç 4) kapsamlarında gerçekleştirilen Aile Eğitim Programı (AEP) bünyesinde sürdürülen “Madde Kullanım Riski ve Madde Bağımlılığından Korunma Modülü” eğitimleriyle 2024'te 31 bin 466 kişiye ulaşılmışır. Yeşilay ile yapılan iş birliğinde AEP ve Türkiye Bağımlılıkla Mücadele (TBM) kapsamında verilen eğitimlerle 2014'ten bugüne kadar 1,9 milyon kişiye ulaşılmışır.¹⁴¹ Nitekim *Yeşilay Bağımlılık Ekonomisi Raporu*'nda sigara bağımlılığının 24 milyar dolar, alkol bağımlılığının 9 milyar dolar, kumar bağımlılığının 40 milyar dolar ve uyuşturucu bağımlılığının ise 5 milyar dolar maliyeti olduğu ifade edilirken aslında bağımlılığın toplam 78 milyar dolar maddi maliyetinin ötesinde bireyi, aileyi ve toplumu hedef alan, tamir edilemez toplumsal bir maliyetinin olduğu da gözükmeğdir.¹⁴²

Öte yandan 17 Aralık 2024'te *Dijital Dünyada Çocuk Çalıştayı Raporu*¹⁴³ ve Nisan 2025'te imzalanan Dijital Dünyada Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuk ile birlikte ailenin de nasıl bir tehdit altında olduğuna işaret eden çalışmalar olmuştur. RTÜK'ün 2024 Medyametre Medya Kullanım Alışkanlıkları Araştırması'na göre son bir haftada en az 1 kez internete bağlananların oranı yüzde 95,8; televizyon yayınlarını izleyenlerin oranı yüzde 93,4 ve sosyal medya mecralarını kullananların oranı yüzde 83,5 iken bireyler günde ortalama 4 saat 21 dakikayı internette geçirmekte, televizyon izlemeye 3 saat 43 dakika ve sosyal medya kullanımına da 3 saat 12 dakika ayırmaktadır.¹⁴⁴ Nitekim TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması 2025¹⁴⁵ verilerine göre 16-74 yaş grubundaki bireylerin internet kullanımı 2024'te yüzde 88,8 iken bu oran 2025'te yüzde 90,9'a yükselmiştir. En fazla kullanılan uygulamalar yüzde 88,6 ile WhatsApp, yüzde 72,9 ile YouTube ve yüzde 68,1 ile Instagram olurken erkeklerin yüzde 91,3'ünün WhatsApp, yüzde 75,7'sinin YouTube ve yüzde 68,7'sinin Instagram; kadınların ise yüzde 85,9'unun WhatsApp, yüzde 70,1'inin YouTube ve yüzde 67,4'ünün Instagram kullandığı anlaşılmaktadır. İnternetin öğretim faaliyetleri için kullanılma oranı yüzde 17,7 iken e-Devlet üzerinden kamu hizmetlerinden yararlananların sayısı yüzde 76,1, internet üzerinden ürün ve/veya hizmet satın alanların oranı ise yüzde 55,7'dir.

140 *2024 Yılı Faaliyet Raporu*, (ASHB Rapor, Ankara: 2025); “2026 Bütçe Sunumu”.

141 *2024 Yılı Faaliyet Raporu*; “2026 Bütçe Sunumu”.

142 *Bağımlılığın Ekonomiye Maliyeti Raporu 2025*, (Yeşilay Rapor, Ankara: 2025).

143 *Dijital Dünyada Çocuk Çalıştayı*, (ASHB Rapor, Ankara: 2025).

144 *Medya Kullanım Alışkanlıkları Araştırması 2024 (Medya Metre)*, (RTÜK Araştırma Raporu, Ankara: 2025).

145 “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2025”, TÜİK, 27 Ağustos 2025, [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2025-53925](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2025-53925), (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).

Dünya geneline bakıldığında Ekim 2025 itibarıyla dünya nüfusunun yüzde 73,2'sine tekabül eden 6,04 milyar kişinin internet kullanıcısı olduğu ve 5,66 milyar kişinin de en az bir sosyal medya hesabına sahip olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca bu artışın devam ettiği, 2025 yılı itibarıyla bir önceki yıla göre 259 milyon yeni kullanıcı kimliğinin eklendiği bilinmektedir. Bu resim bir nevi “sanal nüfus/kimlik” ile “reel nüfus/kimlik” arasındaki makasın kapandığına işaret etmektedir. Buna ek olarak küresel ölçekte ekonomik güce sahip 54 ülkede, 16 yaş ve üzeri nüfusun yüzde 96,9'unun sosyal medya hesabı olduğu ve dünya genelinde her gün sosyal medyada 15 milyar saat içerik izlendiği bilinmektedir.¹⁴⁶

Bu veriler ışığında sosyal medyanın eğlence ve haberleşme ve/veya haberdar olma amacıyla ciddi oranda rağbet gördüğü anlaşılmaktadır. Bu sebeple sosyal medyanın etki gücü ile hızı ve sosyal medyada paylaşılan içeriklerin oluşturduğu risk faktörü ile içeriklerin kontrol altında olması gerektiği, son zamanların en temel tartışma konuları arasında yer almaktadır. Nitekim çocukların dijital mecralardaki muhtemel risklerden korunması için 25 Ağustos 2017 tarihli ve 92246 sayılı makam oluruyla ASHB bünyesinde kurulan Sosyal Medya Çalışma Grubu; Müdahale ve Mücadelede Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), EGM Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı ve RTÜK iş birliğiyle 2 bin 432 olumsuz içerik tespit ederek bunlara müdahale etmiştir.¹⁴⁷

KADIN

ASHB, kadına yönelik hizmet veren kuruluşlar kapsamında tanımlanan ŞÖNİM, kadın konukevi, şiddetle mücadele irtibat noktası ve ÇATOM ile ülke genelinde 702 hizmet birimiyle hizmet sunmaktadır. 81 ilde 86 yerde bulunan ŞÖNİM “kadın konukevine yerleştirme, tedbir talep ve izleme, mesleki eğitim, sağlık desteği, psikososyal müdahale ve destek, toplumsal farkındalık, hukuki destek, geçici maddi yardım” gibi “acil müdahale, mağdur destek, fail müdahale, toplum temelli önleme” amacıyla 2012-2025 arasında toplamda 2,2 milyon kişiye destek vermiştir. 2002’de 8 olan, kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında yatılı kurumsal hizmet sunan kadın konukeleri 81 ilde 143’e ve 3 bin 444 kapasiteye ulaşmıştır. Öte yandan farklı ihtiyaç gruplarına aynı anda daha etkin ve verimli hizmet sunulabilmesi adına 16 ilde 19 kadın konukevi “ihtisaslaştırılmış kadın konukevi” olarak konumlandırılmıştır. 2025 içerisinde kadın konukelerinde 7 bin 734 psikolojik destek, 47 bin 422 rehberlik, danışma ve yönlendirme, 537 işe yerleştirme, 3 bin 180 kreş ve çocuk kulübü, 13 bin 796 tıbbi destek, 4 bin 344 ekonomik destek, 11 bin 559 eğitim desteği, 2 bin 448 hukuki destek ve danışmanlık hizmeti sunulmuştur.

¹⁴⁶ “Global Sosyal Medya İstatistikleri”, DataReportal, (Ekim 2025), <https://datareportal.com/social-media-users>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

¹⁴⁷ 2024 Yılı Faaliyet Raporu; “Global Sosyal Medya İstatistikleri”.

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) bölgesine ait 9 ilin, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı mahalle ve ilçelerinde faaliyet gösteren ÇATOM'un kadın istihdamı ve girişimciliği başta olmak üzere eğitim, sağlık, gelir getirici faaliyetler, sosyal destek ile kültürel ve sosyal etkinlikler kapsamında sunduğu eğitim/seminer faaliyetlerine Ocak-Haziran 2025 sürecinde toplamda 31 bin 854 kadın ve 962 erkek katılmıştır.

Kadına yönelik hizmet veren kuruluşlar bünyesinde SHM'lerde 432 "şiddetle mücadele irtibat noktası" oluşturulmuştur. Öte yandan "şiddetle mücadele farkındalık eğitimleri" kapsamında 2 bin 67 hakim ve cumhuriyet savcısı, 2 bin 51 mülki amir, 1 milyon 390 bin 578 kolluk görevlisi, 128 bin 380 din görevlisi, 1 milyon 473 bin 83 sağlık görevlisi, 94 bin 778 üniversite öğrencisi, 638 bin 974 öğretmen, 2 milyon bin 521 er ve erbaş, 20 bin 933 adliye personeli, 376 bin 492 diğer kamu görevlisi, 505 bin 315 vatandaş ve 48 bin 83 muhtar olmak üzere toplamda 6 milyon 764 bin 953 kişiye eğitim verilmiştir.¹⁴⁸

Şiddete sıfır tolerans ilkesi ile kadına yönelik her türlü şiddeti önlemek amacıyla oluşturulan 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü'nde ilan edilen Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 5. Ulusal Eylem Planı, "şiddetsiz yaşam ve saygı kültürü", "etkin hukuki koruma ve adalete erişim", "risk odaklı ve uzmanlaşmış müdahale", "psikolojik iyi oluş ve sosyoekonomik güçlenme" ve "davranışsal dönüşüm ve toplumsal katılım" şeklinde 5 ana hedef doğrultusunda oluşturulmuştur.

Nitekim ASHB adına TÜBİTAK 1007-Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini Destekleme Programı kapsamında Marmara Üniversitesi ve TÜİK iş birliğinde hazırlanan Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması 2024 verileri; yaşamlarının herhangi bir döneminde kadınların yüzde 28,2'sinin psikolojik, yüzde 18,3'ünün ekonomik, yüzde 12,8'inin ise fiziksel şiddete maruz kaldığını açıkça ortaya koymaktadır. Verilere göre boşanan kadınların yüzde 62,1'i psikolojik, yüzde 42,5'i ekonomik, yüzde 41,5'i fiziksel şiddet görürken evli kadınların yüzde 26,4'ü psikolojik, yüzde 19,9'u ekonomik ve yüzde 11,6'sı fiziksel şiddetle karşı karşıya gelmektedir. Hiç evlenmeyen kadınların ise yüzde 25,7'si psikolojik şiddet, yüzde 14,2'si dijital şiddet ve yüzde 13,4'ü ısrarlı takibe maruz kalmaktadır. Yaş aralıklarına göre bakıldığında ise kadınlar yüzde 14,7 nispetinde 35-44 yaş arası, yüzde 14,3 ile 45-59 yaş arası ve yüzde 11,9 ile de 25-34 yaş arasında şiddetin muhatabı olmaktadır.

Ekonomik şiddete maruz kalan kadınların başında yüzde 31,8 ile herhangi bir okuldan mezun olmayan kadınlar gelirken listenin sonunda ise yüzde 8,9 ile yükseköğretimini tamamlamış kadınlar yer almaktadır.¹⁴⁹ Bu ve benzeri sonuçlar, kadının güçlendirilerek muhtemel tüm sosyal ve ekonomik risklerden korunması gerektiğini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Nitekim konuya duyulan hassasiyetle kadının

148 "2026 Bütçe Sunumu".

149 Zeynep Duyar, "Türkiye Kadına Yönelik Şiddet Araştırması Sonuçları Belli Oldu", Anadolu Ajansı, 7 Ekim 2025.

güçlenmesi ile ilgili olarak *Resmi Gazete*'de yayımlanan 8 Mart 2025 tarihli ve 32835 sayılı Cumhurbaşkanlığı genelgesinde şu ifadelere yer verilmiştir.

Kadınların ekonomik ve sosyal hayatın içinde daha güçlü bir şekilde yer alması, hak, fırsat ve imkanlardan eşit şekilde yararlanmalarının sağlanması ve kadın erkek fırsat eşitliğinin tüm ana plan ve politikalara yansıtılması amacıyla yapılacak çalışmaların iş birliği ve eş güdüm içerisinde yürütülmesi için ilgili bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından azami gayret gösterilecek, ihtiyaç duyulacak her türlü destek ve yardım sağlanacaktır.¹⁵⁰

Kadınların iş yaşamından günlük ve siyasi hayata kadar her yerde ve her alanda yetkin olabilmesi ve temsil edilebilmesi adına Kadının Güçlenmesi Koordinasyon Kurulu kurularak çalışmalara devam edilmektedir.¹⁵¹

Türkiye'de Kadın Erkek Eşitliğine Duyarlı Planlama ve Bütçeleme Uygulanması Projesi bünyesinde 2022 bütçesi içinde kadın erkek eşitliğine duyarlı 39 gösterge bulunuyorken 2026 bütçesinde bu sayının 60'a yükseltilmesi, bu hassasiyetin bir sonucu olarak gözükmektedir.¹⁵²

ASHB bünyesinde kadınların ihracat ve e-ticaret alanında güçlenmesini hedefleyen projelerden biri olan "Kadın İş Birliği" ekosistemi oluşturularak tüm kurumların çalışmaları bir araya toplanmıştır.¹⁵³ Bu amaçla oluşturulan internet sitesinde paylaşılan başarı hikayeleri, cesaret ve özveriyle kurulacak iş modellerine önderlik etmektedir. Ayrıca Tarım ve Orman Bakanlığı iş birliğiyle yürütülen Kadınların Kooperatifler Yoluyla Güçlendirilmesi Projesi bünyesindeki etkinliklerle 14 bin 754 kişiye ulaşılmıştır. 2018'de kadınlara finansal okuryazarlık konusunda bilgi ve farkındalık katmak için tasarlanmış Finansal Okuryazarlık ve Kadınların Ekonomik Güçlenmesi Seminerleri 750 bin kadına ulaşırken Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ile imzalanan Finansal Okuryazarlığın Yaygınlaştırılmasına Yönelik İş Birliği Protokolü çerçevesinde verilen eğitimlerle 1,2 milyon kişiye ulaşılarak kadınların destek, teşvik ve başvuru süreçlerine dair bilgilenmesi sağlanmıştır.¹⁵⁴

Kadının İstihdamı

Ocak 2014-Eylül 2025 aralığına ait "15 yaş ve daha yukarı yaştaki kadınlarda mevsim etkisinden arındırılmış işsizlik ve istihdam oranları" grafiğine bakıldığında (Grafik 1), kadın istihdam oranlarının koronavirüs (Covid-19) döneminde kısmen bir düşüş içine girse de 2020-2021 sonrası yıllara sari olarak istikrarlı bir biçimde arttığı,

150 "Genelge | Kadının Güçlendirilmesi", *Resmi Gazete*, Sayı: 32835, 8 Mart 2025.

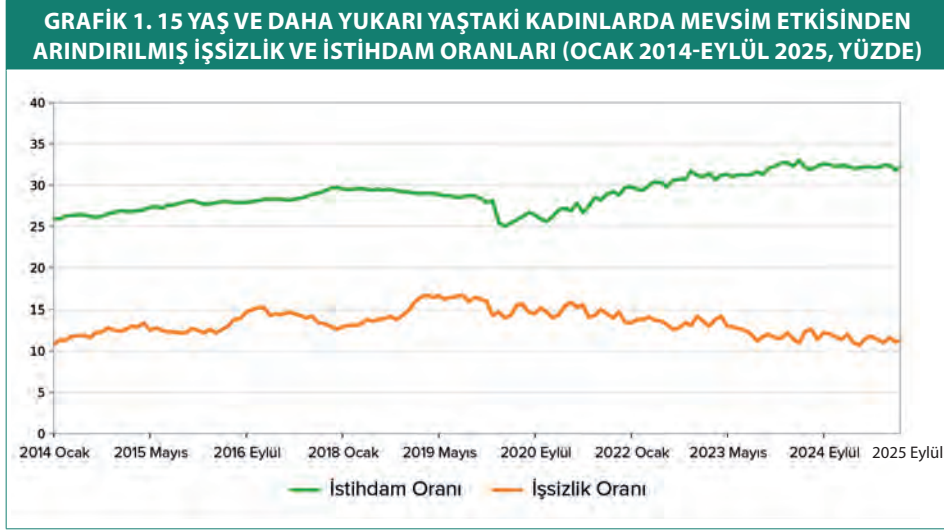
151 "Kadının Güçlenmesi ile İlgili Cumhurbaşkanlığı Genelgesi Yayımlandı", T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 8 Mart 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/kadinin-guclenmesi-ile-ilgili-cumhurbaşkanligi-genelgesi-yayimlandi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

152 "2026 Bütçe Sunumu".

153 "Kadın Girişimcilerimizle Güçlü Yarınlar", ASHB, 6 Aralık 2025, <https://kadingirisimci.gov.tr>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

154 "2026 Bütçe Sunumu".

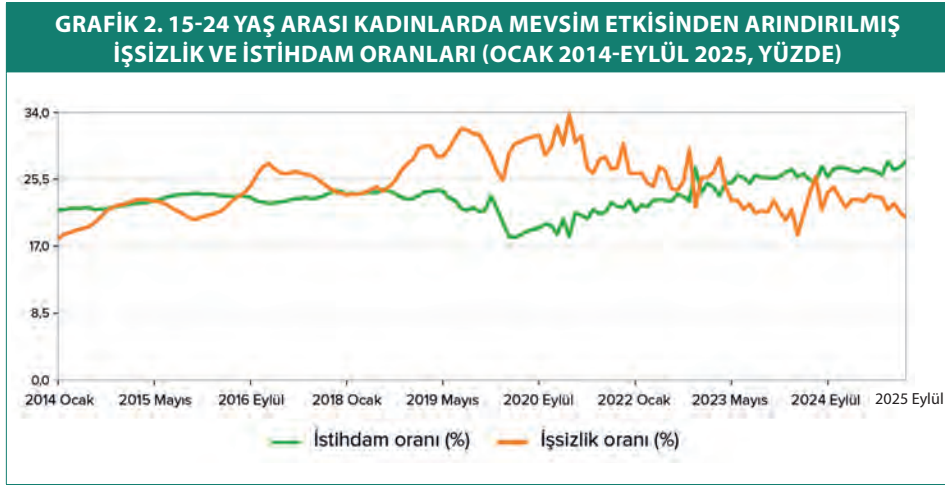
Mayıs 2024 itibarıyla en yüksek seviyeye çıktığı (yüzde 33) ve sonrasında ise yatay bir seyrinde ilerlediği görülmektedir.



Kaynak: "İşgücü İstatistikleri, Eylül 2025", TÜİK, 27 Ekim 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Eylul-2025-54066>, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).

TÜİK verilerine göre Ekim 2025'te 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun iş gücüne katılım oranı yüzde 53,8 olarak tespit edilmiştir. Bu oran erkeklerde yüzde 71,5 ve kadınlarda ise yüzde 36,5'tir. Yine aynı ayda kadınların istihdam oranı yüzde 32,4 iken erkeklerin yüzde 66,5; kadınların işsizlik oranı yüzde 11,3 iken erkeklerin yüzde 7 olarak açıklanmıştır. Kadın istihdamına niteliksel anlamda bakıldığında ise yükseköğretimde görevli profesörler içerisindeki kadın profesör oranı 2023'te yüzde 33,64 iken bu oran 2024'te yüzde 34,6'ya yükselmiştir. Yükseköğretimde görevli doçentler içerisindeki kadın doçent oranı ise 2010-2011 eğitim öğretim döneminde yüzde 32,2 iken 2023-2024 eğitim öğretim döneminde bu oran yüzde 42,1'ye erişmiştir.¹⁵⁵ Ayrıca Dışişleri Bakanlığı verilerine göre kadın büyükelçi oranı 2011'de yüzde 11,9 iken 2024'te yüzde 26,9'a yükselmiş; erkek büyükelçi oranı ise 2011'de yüzde 88,1 iken 2024'te yüzde 73,1'e gerilemiştir.

¹⁵⁵ "İstatistiklerle Kadın, 2024", TÜİK, 6 Mart 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2024-54076&cdil=1>, (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).



Kaynak: "İşgücü İstatistikleri, Eylül 2025".

15-24 yaş grubunu kapsayan genç nüfusta mevsim etkisinden arındırılmış istihdam ve işsizlik oranlarına bakıldığında ise (Grafik 2) erkeklerde istihdam oranı yüzde 52,2 iken kadınlarda bu oran yüzde 27,8'dir. İşsizlik oranı incelendiğinde erkeklerin yüzde 12,9'unun ve kadınların ise yüzde 20,6'sının işsiz olduğu görülmektedir. Koronavirüs döneminin iş gücü piyasası üzerindeki olumsuz etkisi, 15-24 yaş grubunu kapsayan kadın işsizlik oranları üzerinden de okunmaktadır. Nitekim Şubat 2021'de bu oranların yüzde 33,9'a ulaştığı, sonrasında ise inişli çıkışlı ama genel olarak düşüş eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. 15-24 yaş aralığı kadın istihdam oranlarında da koronavirüs dönemine benzer bir kırılma yaşanırken küresel salgın sonrası yükseliş trendi yakalanmıştır.¹⁵⁶

¹⁵⁶ "İstatistiklerle Kadın, 2024".

ÇOCUK

SÜMEYYE ÖZDEMİR

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1. maddesi uyarınca 18 yaşına kadar her insan çocuk olarak kabul edilmektedir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na (ÇKK) bakıldığında Türkiye'nin de bu tanımı kabul ettiği görülmektedir.¹⁵⁷ Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization, WHO) çocukluk dönemini doğumdan ergenliğin tamamlanmasına kadar uzanan, hızlı biyolojik büyüme, nörogelişimsel olgunlaşma ile bağışıklık, metabolizma ve endokrin sistem gibi temel biyolojik süreçlerde belirgin değişimlerin yaşandığı kritik bir dönem olarak tanımlar.¹⁵⁸ Gelişimsel psikoloji perspektifi açısından ise çocukluk; bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerin temellerinin atıldığı, bağlanma modellerinin inşa edildiği, öz düzenleme ve kimlik yapılanma süreçlerinin ilk aşamalarını belirleyen bir dönem olarak ele alınmaktadır.¹⁵⁹ Bu tanım yalnızca kronolojik bir yaş sınırını ifade etmekte kalmayıp önemli bir yaşam dönemi ve buna ilişkin spesifik ihtiyaçları da göz önünde bulundurmaya gerektirmektedir.

Çocukluk dönemi bireyin biyolojik, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerinin temellerinin atılarak kimlik oluşumu, aidiyet duygusu ve toplumsal değerlere ilişkin ilk öğrenme deneyimlerinin gerçekleştiği kritik bir gelişimsel süreçtir. Bu nedenle çocukların içinde yaşadığı ekonomik, kültürel ve politik çevreler toplumsal yaşam içerisinde özenle ele alınmalıdır.

DEMOGRAFI

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan “İstatistiklerle Çocuk, 2024” verilerine göre 2023'te çocuk nüfus oranı toplam nüfusun yüzde 26'sını oluştururken 2024 itibarıyla Türkiye nüfusu 85 milyon 664 bin 44 olup nüfusun yüzde 25,5'ini

157 “Türk Ceza Kanunu”, *Resmî Gazete*, 12 Ekim 2004, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025); “Çocuk Koruma Kanunu”, *Resmî Gazete*, 3 Temmuz 2005, <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

158 “Early Child Development: A Powerful Equalizer”, WHO, 14 Mart 2007, <https://www.who.int/publications/item/early-child-development-a-powerful-equalizer-final-report-for-the-world-health-organization-s-commission-on-the-social-determinants-of-health>, (Erişim tarihi: 28 Kasım 2025).

159 John. W. Santrock, *Child Development*, (McGraw-Hill: Ohio: 2018).

(21 milyon 817 bin 61) çocuklar oluşmaktadır.¹⁶⁰ Çocuk nüfusun yüzde 48,7'sini kız çocuklar ve yüzde 51,3'ünü de erkek çocuklar meydana getirmektedir.

Avrupa Birliği'ne (AB) üye ülkelerin ortalama çocuk nüfus oranına bakıldığında (yüzde 17,8) Türkiye'nin çocuk nüfus oranının halen yüksek olduğu görülmektedir. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2024'te toplam hanelerin yüzde 42,8'inde 0-17 yaş arasında en az 1 çocuk bulunmaktadır. En az 1 çocuk bulunan hanehalkı yoğunluğunun en yüksek olduğu şehir yüzde 68,5 ile Şanlıurfa, en düşük olduğu şehir ise yüzde 28,2 ile Tunceli olmuştur.

Veriler çocuk yaş gruplarına göre incelendiğinde çocuk nüfusun yüzde 23,3'ünü 0-4 yaş grubu, yüzde 29,3'ünü 5-9 yaş grubu ve yüzde 29,6'sını 10-14 yaş grubu oluştururken yüzde 17,8'ini 15-17 yaş grubunun oluşturduğu görülmektedir. 2023'te ise bu oranlar sırasıyla 0-4 yaş için yüzde 24,1; 5-9 yaş için yüzde 29,6; 10-14 yaş için yüzde 28,8 ve 15-17 yaş için yüzde 17,5'tir.¹⁶¹

Bu karşılaştırma küçük yaş gruplarının (özellikle 0-4 ve kısmen 5-9) payında sınırlı bir azalma, diğer yaş gruplarında ise görece durağan bir yapı olduğunu göstermektedir. Çocuk nüfus projeksiyonlarına bakıldığında ise düşük senaryoya göre Türkiye'de çocuk nüfus oranının 2030 itibarıyla yüzde 22,1; 2040'ta yüzde 17,9 ve 2060'ta yüzde 16,9 olacağı öngörülmektedir. Ayrıca beklenen yaşam süresi erkek çocuklar için 75 yaş ve kız çocuklar için 80 yaş olarak bildirilmiştir. Her geçen yıl azalan bir orana sahip çocuk evlilikleri verilerine göre 2024'te 16-17 yaş grubundaki 9 bin 354 (yüzde 0,7) kız çocuk ve 617 erkek çocuk (yüzde 0,05) evlenmiştir.¹⁶²

SAĞLIK

Çocuk nüfusu söz konusu olduğunda sağlıkla ilgili gelişmeler önem arz etmektedir. 30 Eylül 2025'te Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan sağlık istatistiklerine göre 2024'te Türkiye'de 937 bin 559 canlı bebek dünyaya gelmiştir.¹⁶³ Canlı doğumların yüzde 99,4'ü hastanelerde gerçekleşmiştir.¹⁶⁴

Bin canlı doğumda bebek ölüm hızının 8,9; neonatal ölüm hızının 5,6 ve 5 yaş altı ölüm hızının 10,9 olduğu görülmüştür.¹⁶⁵ Bölge bazında bakıldığında ise bin canlı doğumda bebek, neonatal ve 5 yaş altı ölüm hızının en düşük olduğu bölgenin Doğu Karadeniz olduğu bildirilmiştir. Bununla bağlantılı olarak TÜİK tarafından

160 "İstatistiklerle Çocuk, 2024", TÜİK, 18 Nisan 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2024-54197>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

161 "İstatistiklerle Çocuk, 2024".

162 "İstatistiklerle Çocuk, 2024".

163 "Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2024", T.C. Sağlık Bakanlığı, 30 Eylül 2025, <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklen-ti/51942/0/haber-bulteni-2024-trpdf.pdf>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

164 "Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2024"

165 Neonatal dönemi, yenidoğan bir bebeğin ilk 28 gününü ifade etmektedir. Bkz. "What is Neonatal Care?", Bliss for Babies, Born, Premature and Sick, <https://www.bliss.org.uk/parents/in-hospital/about-neonatal-care/what-is-neonatal-care>, (Erişim tarihi: 28 Kasım 2025).

yayımlanan güncel verilere göre 2023 yılı anne ölüm oranı yüz bin canlı doğumda 13,4 iken 2024'te bu oran 11,5'e gerilemiştir.¹⁶⁶

Veriler, adolesan doğurganlık oranları açısından 6 bin 74 doğumun 18 yaş altındaki kız çocukları tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir. 15-19 yaşları arasında adolesan doğurganlık hızı incelendiğinde ise bin kadın başına düşen doğum hızınının 2012'de 31, 2018'de 19 ve 2024 sonu itibarıyla ise son 25 yıldaki en düşük seviyeye gelerek 10 olduğu görülmektedir.

Genel sağlık durumu açısından TÜİK'in çocuk sağlığı ve yoksunluğu verilerine göre 15 yaş altı çocukların yüzde 94,5'inin genel sağlık durumunun çok iyi veya iyi, yüzde 4,6'sının orta, yüzde 0,9'unun ise kötü veya çok kötü olduğu görülmektedir.¹⁶⁷ Sağlık durumu kötü veya çok kötü olarak rapor edilen çocukların en az son altı aydır bu sağlık sorunları nedeniyle yüzde 53,7'sinin günlük faaliyetlerinin oldukça sınırlandığı, yüzde 40,7'sinin ise sınırlandığı görülmektedir.¹⁶⁸

Kötü alışkanlıklara ilişkin veriler incelendiğinde Türkiye'de en az bir çocuğun ve kötü alışkanlığı olan fertlerin bulunduğu hanelerin yüzde 3,2'sini alkol alışkanlığı olan haneler, yüzde 26,6'sını ise sigara ve tütün kullanma alışkanlığı olan haneler oluşturmaktadır.¹⁶⁹

TÜİK'in çocuklara dair verileri ile "Türkiye'deki Çocuklar 2024 İstatistiklere Bakış" bülteni verilerine göre antropometrik¹⁷⁰ yetersiz beslenme göstergeleri 2018 itibarıyla 0-4 yaş grubundaki çocukların yüzde 1,7'sinin zayıf, yüzde 6'sının bodur, yüzde 1,5'inin düşük kilolu ve yüzde 8,1'inin ise fazla kilolu olduğuna işaret etmektedir.¹⁷¹ Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü tarafından 2024'te yayımlanan Çocukluk Çağı Obezite Araştırması 2022, Türkiye'de şişman ve kilolu çocuk sıklığının yüksek olduğuna işaret etmektedir.¹⁷² Bu verileri destekleyecek bir başka veri de UNICEF *Innocenti Report Card-19* raporunda görülmektedir. Rapora göre 5-19 yaş arasındaki çocuklarda kilolu olanların oranı 2018-2022 arasında artış göstermiş ve yüzde 32,7 oranıyla OECD ortalamasının üstünde seyretmiştir.¹⁷³ Kilo sorununa ek olarak boy

166 "Doğum İstatistikleri, 2024", TÜİK, 13 Mayıs 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2024-54196>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

167 "Çocuk Sağlığı ve Yoksunluğu 2024", TÜİK, 18 Mart 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Child-Health-and-Deprivation-2024-57934>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

168 "Çocuk Sağlığı ve Yoksunluğu 2024"; "Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2024".

169 "Çocuk Sağlığı ve Yoksunluğu 2024".

170 Antropometri, insan vücudu ölçümleriyle ilgilenen yöntemler bütünüdür. Bkz. Kyle Casadei ve John Kiel, "Anthropometric Measurement", StatsPearls, (Ocak 2025), <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK537315>, (Erişim tarihi: 28 Kasım 2025).

171 "İstatistiklerle Çocuk, 2024".

172 "Türkiye Çocukluk Çağı Obezite Araştırması 2022", T.C. Sağlık Bakanlığı, (2024), https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/saglikli-beslenme-ve-hareketli-hayat-db/Dokumanlar/Kitaplar/Turkiye_Cocukluk_Cagi_Obezite_Arastirmasi_2022.pdf, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

173 "Innocenti Report Card 19: Child Well-Being in an Unpredictable World", UNICEF, 5 Mayıs 2025, <https://www.unicef.org/innocenti/media/111111/file/UNICEF-Innocenti-Report-Card-19-Child-Wellbeing-Unpredictable-World-2025.pdf>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

kısalığı da Türkiye'deki çocuk nüfus için önemli bir sorundur. Hekimler dünyada her 4 çocuktan birinin boy kısalığından mustarip olduğunu, Türkiye için ise bu oranın 10 çocukta 1 olduğunu belirtmektedir. Bu oranın çocuklarda artan ekran süresiyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir.¹⁷⁴

Hastalıkların önlenmesi ve koruyucu sağlık önlemleri açısından aşılama oranlarına bakıldığında ise hedeflenen nüfusun yüzde 96'sının verem, yüzde 99'unun Hepatit B ve yüzde 96'sının da DaBT 3'e (difteri, aselüler boğmaca, tetanoz) karşı aşılandığı rapor edilmiştir.¹⁷⁵

Çocuk ölümlerine ilişkin veriler incelendiğinde 2018-2022 arasında çocuklarda ölüm oranının azaldığı görülmektedir.¹⁷⁶ 2024'te 1-17 yaşları arasında 6 bin 149 çocuk ölümü gerçekleşmiştir. Ölümlerin 1.538'i dışsal yaralanma ya da zehirlenme kaynaklıken 1.113'ünün ise bilinmeyen nedenlerle olduğu bildirilmiştir.¹⁷⁷

Çocuk sağlığı üzerine düşünürken akla gelmesi gereken önemli noktalardan biri de engellilik özel durumudur. TÜİK verilerine göre 2-14 yaşları arasında en az bir fonksiyonda zorluk çeken çocukların oranı yüzde 3,9'dur. Sağlık Bakanlığınca uygulamada olan e-rapor sistemine göre ise 1-17 yaşları arasında ilk kez özel gereksinim raporu alan çocuk sayısı 2024'te 96 bin 83 olmuştur. Bu orana fonksiyonlar bazında bakıldığında çocukların yüzde 0,8'inin görme, yüzde 0,4'ünün duyma, yüzde 1,5'inin yürüme, yüzde 1,5'inin öğrenme ve yüzde 1'inin de konuşma fonksiyonlarıyla ilgili olduğu görülmektedir.¹⁷⁸

EĞİTİM

Çocuk deyince ilk akla gelen gündemlerden biri de eğitimidir. TÜİK verilerine göre 2023-2024 eğitim öğretim döneminde Türkiye'de çocukların eğitime katılım oranları genel olarak yüksek olmakla birlikte kademeler arasında bazı farklılıklar görülmektedir. 5 yaş grubundaki çocuklarda net okullaşma oranı yüzde 84,3 iken ilkökulda yüzde 95, ortaokulda yüzde 91,5 ve ortaöğretimde yüzde 88 olarak gerçekleşmiştir.¹⁷⁹ Bu veriler erken çocukluk ve temel eğitimde yüksek kapsayıcılığa karşın ortaöğretim düzeyinde katılımın daha az olduğuna işaret etmektedir. Açık öğretim kurumlarının ortaöğretimde aktif olması bu farklılığı açıklayabilecek önemli unsurlardan biridir.¹⁸⁰

Cinsiyet dağılımı incelendiğinde kız ve erkek çocukların okullaşma oranları genel olarak birbirine yakın seyretmektedir. Ortaöğretim düzeyinde kız çocuklarının

174 Hikmet Faruk Başer, "Türkiye'de Her 10 Çocuktan Biri Boy Kısalığı Sorunu Yaşıyor", Anadolu Ajansı, 25 Kasım 2025.

175 "Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2024".

176 "Innocenti Report Card 19".

177 "İstatistiklerle Çocuk, 2024".

178 "İstatistiklerle Çocuk, 2024"; "Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2024".

179 "İstatistiklerle Çocuk, 2024".

180 "Milli Eğitim İstatistikleri 2023-2024", T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 16 Ekim 2025, https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=629, (Erişim tarihi: 28 Kasım 2025).

okullaşma oranı (yüzde 88,7) erkek çocuklara (yüzde 87,3) göre bir miktar daha yüksektir. Tamamlama oranları da benzer bir eğilim göstermekte, ilkokulda yüzde 98,7; ortaokulda yüzde 96,5 ve ortaöğretimde ise yüzde 81,2 olarak belirlenmiştir. Eğitim kademesi yükseldikçe tamamlama oranlarının düşmesi, özellikle lise döneminde eğitime devam etmede güçlükler yaşandığını ortaya koymaktadır. Buna karşın kız çocuklarının ortaöğretimi tamamlama oranı (yüzde 83) erkek çocuklara (yüzde 79,4) göre daha yüksektir.¹⁸¹

YOKSULLUK

Çocukluk döneminde sağlık ve eğitim süreçlerini etkileyen yoksullukla karşılaşmak mümkündür. Yoksulluk, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayacak maddi, sosyal ve kültürel kaynaklara erişiminin sınırlı olması durumudur. Çocukluk döneminde yaşanan yoksulluk ise özellikle kritik öneme sahiptir. Erken çocukluk yıllarının bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerin en hızlı ve en kırılgan olduğu dönem olduğu bilinmektedir. Bu dönemde karşılaşılan ekonomik yoksunluk; çocukların beslenme, sağlık, güvenli çevre, uyarıcı deneyimler ve nitelikli eğitim gibi gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanmasını engelleyerek uzun vadeli öğrenme kapasitelerini, beyin gelişimlerini ve psikososyal uyumlarını olumsuz etkileme potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle yoksulluk, çocuk gelişimi literatüründe en güçlü risk faktörlerinden biri olarak ele alınmaktadır.

EUROSTAT önceki yıllarda kullanılan “maddi yoksunluk” tanımını güncelleyerek kapsamını genişletmiş ve “sosyal yoksunluk” ölçütlerini de bu tanıma eklemiştir. Maddi ve sosyal yoksunluk oranı hesaplanırken hanehalkına yönelik çeşitli göstergeler incelenmektedir. Bu göstergeler otomobil sahibi olup olmadıkları, ani ve beklenmedik bir masrafı karşılayabilme güçleri, evden uzakta bir haftalık tatil yapabilecek ekonomik imkana sahip olup olmadıkları, kira veya konut kredisi gibi düzenli ödemeleri gerçekleştirebilme durumları, iki günde bir et, tavuk ya da balık içeren bir öğün tüketebilme olanakları, evin ısınma ihtiyacını karşılayabilmeleri ve son olarak eskidiğinde mobilyalarını yenileyebilme kapasitesidir.¹⁸² TÜİK tarafından yayımlanan “Çocuk Sağlığı ve Yoksunluğu 2024” istatistikleri de bu göstergeleri dikkate alarak hazırlanmaktadır. Bu çerçevedeki 2024 verilerine göre Türkiye’de 15 yaş altı çocukların yaklaşık yüzde 9’u maddi yetersizlik nedeniyle yeni giysi ve düzgün iki çift ayakkabıya sahip olamamaktadır. Et, tavuk ve balık gibi temel protein kaynaklarına ulaşamayan çocukların oranının yüzde 23,1 olduğu görülmektedir. Veriler eğitim ve bilişsel gelişim olanakları açısından incelendiğinde çocukların yüzde 8’inin

¹⁸¹ “Milli Eğitim İstatistikleri 2023-2024”.

¹⁸² “Glossary: At-Risk-of-Poverty-Rate”, EUROSTAT, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At-risk-of-poverty_rate, (Erişim tarihi: 28 Kasım 2025).

yaşlarına uygun kitaplara ve yüzde 11,2'sinin de evde ders çalışacak ya da ödev yapacak alana sahip olmadığı görülmektedir.¹⁸³

EUROSTAT tarafından yayımlanan gelir ve yaşam koşulları istatistiklerine göre ise Türkiye'de 18 yaş altındaki çocukların yüzde 38,5'i yoksulluk ve sosyal dışlanma nedeniyle risk altındadır. AB ülkeleri (yüzde 23,8) ile kıyaslandığında bu oranın oldukça yüksek olduğu görülmektedir.¹⁸⁴

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayımlanan *On İkinci Kalkınma Planı 2024-2028 Çocuk Raporu*'na göre yoksulluk içinde yaşayan çocukların akranlarıyla eşit koşullarda ve ücretsiz eğitime erişmesi için alınan önlemlerin yetersiz kaldığı görülmektedir.¹⁸⁵ Örneğin Derin Yoksulluk Ağı'nın saha çalışmasında yoksulluk koşullarında yaşayan 103 hanenin yüzde 57,8'inde çocukların uzaktan eğitime devam edemediği belirlenmiştir. Bu çocukların uzaktan eğitime katılamama nedenleri arasında yüzde 60 oranıyla gerekli teknolojik cihazlara sahip olamama, yüzde 54 ile internet erişiminin bulunmaması, yüzde 45 ile bir yetişkinin takibinin olmaması, yüzde 39 ile uzaktan eğitim sürecine ilişkin yeterli bilgiye sahip olunamaması ve yüzde 7 ile çocukların çalışmak zorunda kalması yer almaktadır.¹⁸⁶

Yoksullukla mücadele kapsamında ASHB çeşitli sosyal ve ekonomik destek programları yürütmektedir. Bunlardan biri Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından sürdürülen Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması-Okul Destek Projesi, SED uygulamasının niteliğini güçlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Proje; çocukların okul dışı zamanlarını daha verimli değerlendirebilmelerini sağlamak, ailelerin çocuklara ilişkin farkındalığını artırmak ve SED hizmetinin genel etkisini yükseltmek hedefiyle 2017'de 23 ilde pilot olarak başlatılmış, 2018'de ülke genelinde uygulamaya koyulmuş ve halihazırda devam etmektedir.¹⁸⁷ Proje kapsamında çocukların psikososyal gelişimlerinin desteklenmesi, okul rehberlik birimleriyle düzenli iletişim kurularak akademik durumlarının izlenmesi, okula devamlarının takip edilmesi, sınav hazırlığı için yardımcı kaynakların temini, ders takviyeleri ve ihtiyaç duyulan kurslara yönlendirme gibi çalışmalar yapılmaktadır. Meslek elemanları, çocuklar ve aileleriyle bire bir görüşme ve yakın takip imkanı bularak karşılaşılan sorunlara yönelik psikososyal destek ve rehberlik hizmetleri sunmaktadır.¹⁸⁸ Böylece SED hizmetinden yararlanan çocukların

183 "Çocuk Sağlığı ve Yoksunluğu 2024", TÜİK, 18 Mart 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Child-Health-and-Deprivation-2024-57934>, (Erişim tarihi: 28 Kasım 2025).

184 "Persons at Risk of Poverty and Social Exclusion by Age and Sex", EUROSTAT, 15 Kasım 2025, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps01n__custom_19018264/default/table, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

185 *On İkinci Kalkınma Planı 2024-2028 Çocuk Raporu*, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2023), https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2025/08/Cocuk-OIK-Raporu_01082025.pdf, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

186 *On İkinci Kalkınma Planı 2024-2028 Çocuk Raporu*.

187 *On İkinci Kalkınma Planı 2024-2028 Çocuk Raporu*.

188 *On İkinci Kalkınma Planı 2024-2028 Çocuk Raporu*.

akranlarıyla eşit fırsatlara erişebilmesi için çok yönlü destek sağlanması amaçlanmaktadır. ASHB verilerine göre 2024 sonu itibarıyla SED ile 170 bin 317 çocuğa 1 milyar 66 milyon 258 bin 657 TL destek verilmiştir.¹⁸⁹ Okul Destek Projesi'nden ise 2024 sonuna kadar yaklaşık 60 bin çocuğun faydalandığı görülmüştür.¹⁹⁰

AİLE SİSTEMİ, KURUM BAKIMI VE KORUYUCU HİZMETLER

Çocuk denildiğinde aile, bakım ve koruma hususları da gündeme gelmektedir. Aile sistemi içerisinde çocuklara yönelik veriler incelendiğinde TÜİK "İstatistiklerle Aile 2024" sonuçlarına göre 2024'te 258 bin 515 çocuğun babasının, 81 bin 373 çocuğun annesinin ve 5 bin 276 çocuğun ise hem anne hem de babasının vefat ettiği bilinmektedir.¹⁹¹

Aile sistemi içerisinde dikkate değer diğer hususlar ise boşanma ve velayet konusudur. TÜİK "Evllenme ve Boşanma İstatistikleri 2024" verilerine göre yıl içinde görülen 187 bin 343 boşanma davasında toplam 120 bin 392 kişiye 186 bin 536 çocuğun velayeti verilmiştir. Boşanma sonrası velayetin anneye verilme oranı yüzde 74,4 iken babaya verilme oranı ise yüzde 25,6 olmuştur.¹⁹² Benzer şekilde Adalet Bakanlığının "Adalet İstatistikleri 2024" verileri de boşanma davalarının tüm hukuk davaları içinde veraset davalarından sonra en yüksek ikinci kategori olduğunu göstermektedir. Yalnızca 2024 içerisinde 468 bin 394 boşanma davası dosyası işleme alınmıştır. Aynı dönemde 42 bin 757 velayet dosyası açılmış ve bunların 26 bin 410'u karara bağlanmıştır.¹⁹³

Tablo 1 son on yılda boşanma ve velayete verilen çocuk sayılarını göstermektedir. Bu veriler boşanma ve velayet sürecinin aile sistemi ve çocuklar üzerindeki etkilerini ciddiye almayı gerekli kılmaktadır. Zira boşanma ailenin yeniden yapılanmasını gerektiren, özellikle çocukların yaşam koşulları, ebeveynlik rolleri ve bakım düzenlemeleri üzerinde uzun vadeli etkileri olabilen önemli bir geçiş dönemidir.¹⁹⁴

189 "ASHB İstatistik Bülteni 2024", ASHB, (2024), <https://www.aile.gov.tr/sgbd/istatistik-sayfalari/aylik-istatistik-bulteni>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

190 Sefa Bilgitekin, "Okul Destek Projesiyle 19 Binden Fazla Dezavantajlı Çocuğun Bireysel Gelişimine Katkı Sunuluyor", Anadolu Ajansı, 12 Aralık 2024.

191 "İstatistiklerle Aile, 2024", TÜİK, 14 Mayıs 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2024-53898>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

192 "Evllenme ve Boşanma İstatistikleri, 2024", TÜİK, 24 Şubat 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evllenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

193 "Adalet İstatistikleri 2024", T.C. Adalet Bakanlığı, (Mart 2025), https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/7042025092455Adalet_Istatistikleri_2024%20Türkçe_Ingilizce.pdf, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

194 Sümeyye Özdemir, "Hukuki, Psikososyal ve Toplumsal Boyutlarıyla Boşanma ve Velayet Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Etkileri", *SETA Analiz*, Sayı: 447, (Ağustos 2025).

TABLO 1. VELAYETE VERİLEN ÇOCUK SAYISI İLE ANNENİN VE BABANIN VELAYETİNE VERİLEN ÇOCUK ORANLARI (2015-2024)

| Yıl | Boşanma Sayısı | Velayete Verilen Çocuk Sayısı | Annenin Velayetine Verilen Çocuk Oranı (%) | Babanın Velayetine Verilen Çocuk Oranı (%) |
|------|----------------|-------------------------------|--|--|
| 2015 | 131.830 | 109.978 | 74,9 | 25,1 |
| 2016 | 126.164 | 106.460 | 75,2 | 24,8 |
| 2017 | 128.411 | 108.297 | 74,8 | 25,2 |
| 2018 | 143.573 | 125.768 | 75,7 | 24,3 |
| 2019 | 156.587 | 140.858 | 76,0 | 24,0 |
| 2020 | 136.570 | 125.948 | 75,8 | 24,2 |
| 2021 | 175.779 | 167.188 | 76,1 | 23,9 |
| 2022 | 182.437 | 181.698 | 75,7 | 24,3 |
| 2023 | 173.342 | 172.361 | 74,9 | 25,1 |
| 2024 | 187.343 | 186.536 | 74,5 | 25,6 |

Kaynak: "Evlendirme ve Boşanma İstatistikleri 2024".

ASHB'nin çocuk hizmetlerine yönelik verilerine göre 2024'te ihtisaslaştırılmış çocuk evleri, çocuk evleri ve çocuk evleri sitesi olmak üzere toplam 1.362 kurumda 15 bin 135 çocuğa fiilen bakım verilmiştir. Bunlara ek olarak 2024 sonu itibarıyla özel kreş ve gündüz bakım evleri ile özel çocuk kulüplerinde 2 bin 960'ı kurumda olmak üzere toplam 91 bin 569 çocuğun bakımı gerçekleştirilmiştir. Kurumlar dışında ise 10 bin 430 çocuğa 8 bin 719 koruyucu aile yolu ve 20 bin 173 çocuğa da 19 bin 464 aile tarafından evlat edindirme yoluyla bakım verildiği görülmektedir.¹⁹⁵

Destekleyici, koruyucu ve önleyici diğer çalışmalara bakıldığında 2024'te devlet korumasında yetişerek kamuda istihdam edilen 64 bin 238 çocuk/genç ve özel sektör teşvikinden faydalanan 15 bin 165 genç bulunmaktadır.¹⁹⁶

Devlet korumasında olup gençlik kampından yararlanan 2 bin 162 sporcu çocuk, 2 bin 134 lisanslı ve 46 milli sporcu çocuk bulunmaktadır. Yine sosyal olarak destekleyici diğer bir alan olan çocuk hakları komitelerine bakıldığında 46 bin 996 çocuğun çocuk hakları il çocuk komitelerine üye olduğu, 577 bin 881 çocuğun ise çocuk hakları il çocuk komitelerinin gerçekleştirdiği faaliyetlere katıldığı bildirilmiştir.¹⁹⁷

Koruyucu ve önleyici hizmetler açısından 2024'te Sosyal Medya Çalışma Grubu tarafından müdahale edilen içerik sayısı 2 bin 432 ve mahremiyet eğitimi katılımcı sayısı 159 bin 584 olmuştur.¹⁹⁸ ASHB tarafından uygulamada olan

¹⁹⁵ "ASHB İstatistik Bülteni 2024".

¹⁹⁶ "ASHB İstatistik Bülteni 2024".

¹⁹⁷ "ASHB İstatistik Bülteni 2024".

¹⁹⁸ "ASHB İstatistik Bülteni 2024".

çocuk dostu kitap listesinde ise 2025 sonu itibarıyla toplam 2 bin 110 kitap bulunmaktadır.¹⁹⁹

RİSK GRUPLARI

Çocukluk bir taraftan gelişimsel potansiyelin en yüksek olduğu diğer taraftan kırılganlığın (*child vulnerability*) da yoğun yaşandığı bir dönemdir. Sosyal, ekonomik ve teknolojik bazı gelişmeler çocukları önemli risklerle karşı karşıya bırakabilmektedir. Bu bağlamda çocuk iş gücü, suç ve istismar döngülerine maruz kalma ve dijital dünyanın kontrolsüz etkileri hem bireysel gelişimi hem de toplumsal refahı tehdit eden temel risk alanları olarak öne çıkmaktadır. Sosyoekonomik yoksunluk, eğitime erişim sorunları, aile içi çatışmalar, denetimsiz çalışma koşulları ve dijital ortamlardaki şiddet, zorbalık ve mahremiyet ihlalleri bu riskleri derinleştirerek çocukların güvenli büyüme hakkını zedelemektedir.

Çocuk iş gücü çocukların temel gelişimsel ihtiyaçlarından mahrum kaldığı, eğitimden kopuşa ve nesiller arası yoksulluğa sebep olan kritik risk alanlarından biridir. Sosyoekonomik eşitsizlikler birçok çocuğu çok erken yaşlarda güvencesiz çalışma koşullarıyla karşı karşıya bırakmaktadır. TÜİK'in "İstatistiklerle Çocuk 2024" verilerine göre 2014'te 5-17 yaş grubundaki çocukların yüzde 21'i (yaklaşık 824 bin çocuk) iş gücüne dahilken 2024'te bu oran yüzde 24,9'a yükselmiş ve iş gücüne katılan çocuk sayısı yaklaşık 970 bine ulaşmıştır.²⁰⁰ UNICEF verilerine göre çocukların yaklaşık yüzde 45,5'i hizmet sektöründe, yüzde 30,8'i tarımda ve yüzde 23,7'si de endüstriyel imalatta çalışmaktadır.²⁰¹ Son on yıllık eğilim incelendiğinde çocuk iş gücünün yapısal ve süregelen bir sorun olduğu, ekonomik ve sosyal politikalarındaki iyileştirmelere rağmen riskin tam olarak ortadan kalkmadığı görülmektedir.

Öte yandan çocukların güvenlik birimleriyle temasındaki artış hem toplumsal risklerin hem de koruyucu-önleyici mekanizmaların etkililiğini değerlendirmek açısından önemli bir gösterge sunmaktadır. Bu veriler çocukların hangi koşullarda mağdur olduklarını ya da hangi durumlarda suça sürüklendiklerini daha somut biçimde ortaya koyarak bu alandaki mevcut eğilimleri anlamak açısından kıymetlidir.

TÜİK "Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri 2024" verilerine göre 2024'te güvenlik birimlerine gelen ya da getirilen çocuklarla ilgili olay sayısı bir önceki yıla göre yüzde 9,8 artarak 612 bin 651'e ulaşmıştır.²⁰² Bu çocukların 279 bin 620'si mağdur olarak işlem görürken 202 bin 785'i kanunda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiasıyla "suça sürüklenen çocuk" kapsamında değerlendirilmiştir.

199 "Çocuk Dostu Kitap Listesi", ASHB, <https://www.aile.gov.tr/chgm/sayfalar/cocuk-dostu-kitap-listesi>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

200 "İstatistiklerle Çocuk, 2024".

201 "Çocuk İşçiliği", UNICEF, <https://www.unicef.org/turkiye/cocuk-isçiliği-0>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

202 "Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2024", TÜİK, 1 Ağustos 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-İstatistikleri-2024-53989>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

rilmiştir. Ayrıca 96 bin 438 çocuk yalnızca bilgisine başvurulması amacıyla birimlere çağrılmıştır. Hakkında kayıp başvurusu yapılan ve sonrasında bulunan 18 bin 561 çocuk kayıp nedeniyle kayıtlara geçerken 8 bin 729 çocuk kabahat işlediği iddiasıyla işlemlere konu olmuştur. Bunun dışında kalan diğer sebeplerle güvenlik birimlerine gelen ya da getirilen çocukların sayısı ise 6 bin 518 olarak kaydedilmiştir. İsnat edilen suç türüne göre dağılımlar incelendiğinde suça sürüklenen çocukların yüzde 40,4'ü yaralama olayına karışmıştır. Yaralama dışında hırsızlık, uyuşturucu kullanma, satma ya da satın alma ve tehdit yoğun olarak isnat edilen diğer suç türleridir. Veriler çocukların güvenlik birimleriyle temasının artık münferit olaylardan ziyade kronikleşmeye giden bir sorun alanına dönüştüğüne işaret etmektedir. Bu nedenle erken müdahale, okul temelli destek programları ve aile odaklı hizmetlerin güçlendirilmesi gerekliliğini daha görünür kılmaktadır.

Dijital teknolojilerin çocukların günlük yaşamındaki yeri giderek artarken çevrim içi ortamlar yeni fırsatlarla birlikte çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. İnternet kullanımı, sosyal medya etkileşimleri ve dijital oyun platformlarına erişimin yaygınlaşması çocukların çevrim içi zorbalık, mahremiyet ihlali ve uygunsuz içerik gibi risklerle karşılaşma olasılığını artırmaktadır.

TÜİK "Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2024" verilerine göre 6-15 yaşları arasındaki çocukların internet kullanım oranı yüzde 91,3 olmuştur. Çocukların yüzde 76,1'i düzenli olarak akıllı telefon kullanmaktadır. Düzenli akıllı telefon kullanan çocukların yüzde 32,6'sı her yarım saatte bir telefonunu kontrol etme ihtiyacı hissettiğini belirtmiştir. Çocuklara ekran başında geçirdikleri sürenin onları nasıl etkilediğine dair düşünceleri sorulduğunda yüzde 33,3'ü daha az ders çalıştığını, yüzde 34,4'ü daha az kitap okuduğunu, yüzde 25,5'i ailesiyle daha az vakit geçirdiğini, yüzde 17,2'si daha az uyuduğunu ve yüzde 18,6'sı da arkadaşlarıyla daha az sosyalleştiğini ifade etmiştir.²⁰³

Özellikle çevrim içi etkileşimlerin yoğunlaşması çocukların hem akran zorbalığına hem de dijital mecralarda siber zorbalığa maruz kalma riskini artırmaktadır.²⁰⁴ Bu durum çocukların duygusal iyilik halini, okul bağlılığını ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkileyebilmektedir. OECD ülkeleriyle kıyaslandığında son yıllarda çocuklar ve gençlerde akran zorbalığı birçok ülkede azalma eğilimi gösterirken Türkiye'de ise bu oranın artış gösterdiği görülmektedir.²⁰⁵ Bu tablo Türkiye'de dijital okuryazarlığın güçlendirilmesi, okul temelli koruyucu-önleyici programların yaygınlaştırılması ve ailelerin dijital riskler konusunda desteklenmesine yönelik politikaların önemini açıkça ortaya koymaktadır.

203 "Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2024", TÜİK, 24 Ekim 2024, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Survey-on-Information-and-Communication-Technology-Usage-by-Children-2024-53638>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

204 "Siber Zorbalık Nedir ve Nasıl Önlenir?", UNICEF, <https://www.unicef.org/turkiye/siber-zorbalik-nedir-ve-nasil-onlenir>, (Erişim tarihi: 25 Kasım 2025).

205 "Innocenti Report Card 19".

2025'TE

ENERJİ

YAZAR: BÜŞRA ZEYNEP ÖZDEMİR

GİRİŞ

2025, Türkiye’de enerji alanında hem üretim cephesinde hem de dış politika boyutunda son derece önemli bir yıl olmuştur. Karadeniz’de Sakarya Gaz Sahası ve Gabar’da petrol sahası başta olmak üzere petrol ve doğal gaz alanındaki sondaj ve üretim faaliyetleri hız kesmeden sürmüş, yerli hidrokarbon üretimindeki artış eğilimi korunmuştur. Akkuyu Nükleer Güç Santrali (NGS) projesinde ilk ünitenin devreye alınmasına yönelik hazırlıkların hız kazanmasıyla nükleer enerji, Türkiye’nin uzun vadeli arz güvenliği stratejisinin önemli sütunlarından biri olarak öne çıkmıştır. Elektrik piyasasında yenilenebilir enerji yatırımları, şebeke ve depolama altyapısını güçlendirmeye dönük adımlar sürdürülmüş; temiz enerji teknolojilerinde yerli üretim kapasitesinin artırılması politika belgelerinde öncelikli hedef olarak vurgulanmıştır.

Dış politikada enerji yıl boyunca Türkiye’nin çok boyutlu diplomasi gündeminin merkezinde yer almış; doğal gaz ticaret merkezi olma hedefi çerçevesinde Orta Asya’dan Afrika’ya ve Körfez’den Avrupa’ya uzanan geniş bir coğrafyada komşu ülkelerle iş birliği mekanizmaları derinleştirilmiştir. Bu çerçevede doğal gaz arz güvenliğini, yenilenebilir enerji ve kritik mineraller alanındaki iş birliklerini ve enerji verimliliği yatırımlarını kapsayan çok sayıda mutabakat metni ve anlaşma imzalanırken Türkiye’nin kazan kazan anlayışıyla yürüttüğü enerji diplomasisi de bu sayede Afrika’dan Güney Asya’ya uzanan geniş bir coğrafyada pekişmiştir.

ELEKTRİK ENERJİSİ GÖRÜNÜMÜ

2025 yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji politikasındaki öneminin artarak sürdüğü bir yıl olmuştur. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun (EPDK) son verilerine göre 2025'in Eylül sonu itibarıyla toplam elektrik enerjisi kurulu gücü 2024 Eylül'üne göre 7,2 GW artmıştır. Bahse konu artışın neredeyse tamamı yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanmıştır. Yenilenebilir enerjilere dayalı toplam kurulu güç 67 bin 212 MW iken 74 bin 530 MW'a ulaşmış, toplam kurulu güce oranı Eylül 2024'te yüzde 58,82 iken Eylül 2025'te yüzde 61,37'ye çıkmıştır. En dikkat çeken artış ise güneş enerjisi kurulu gücünde gerçekleşmiş; 18 bin 845 MW'lık kurulu güç 24 bin 216 MW'a ulaşmış ve bu sayede güneş enerjisinin payı yüzde 16,49'dan yaklaşık yüzde 20 düzeyine yükselmiştir (Tablo 1).

Buna karşılık termik santrallerin kurulu gücünde sınırlı ölçüde olmakla birlikte azalma gerçekleşmiş, bahse konu kurulu gücün toplam kurulu güce oranı yüzde 41,18'den yüzde 38,60'a gerilemiştir. Toplam kurulu güç yenilenebilir ağırlıklı olarak artarken fosil yakıt kaynaklı kurulu gücün fazla değişmemesine karşılık nispi ağırlığında azalma gerçekleşmiştir (Tablo 1). Bu durum 2053'te net sıfır emisyonu hedefleyen Türkiye'nin yükselen elektrik enerjisi talebi doğrultusunda kurulu güç artışının karbonsuz kaynaklarla karşılandığını açıkça göstermektedir.

**TABLO 1. ELEKTRİK ENERJİSİ KURULU GÜCÜNÜN KAYNAKLARA GÖRE DAĞILIMI
(2024-2025, MW)**

| KAYNAK TÜRÜ | TOPLAM KURULU GÜÇ (MW) | | | |
|----------------------|------------------------|--------------|-------------------|---------------|
| | 2025 Eylül | Oran (%) | 2024 Eylül | Oran (%) |
| Hidrolik | 32.194,55 | 28,18 | 32.289,84 | 26,59 |
| Güneş | 18.845,16 | 16,49 | 24.216,39 | 19,94 |
| Rüzgar | 12.379,51 | 10,83 | 14.147,40 | 11,65 |
| Biyokütle | 2.101,64 | 1,84 | 2.125,44 | 1,75 |
| Jeotermal | 1.691,34 | 1,48 | 1.750,84 | 1,44 |
| Yenilenebilir | 67.212,2 | 58,82 | 74.529,91 | 61,37 |
| Doğal Gaz | 24.918,05 | 21,81 | 24.724,61 | 20,36 |
| Kömür** | 21.871,11 | 19,15 | 21.929,22 | 18,05 |
| Diğer*** | 259,66 | 0,22 | 234,34 | 0,19 |
| Termik | 47.048,82 | 41,18 | 46.888,17 | 38,6 |
| Toplam | 114.261,02 | 100 | 121.418,08 | 100,00 |

Kaynak: "Elektrik Piyasası Sektör Raporu Eylül 2025"

* Lisanslı ve lisanssız santraller dahil edilmiştir.

** İthal kömür, linyit, taş kömürü ve asfaltit

*** Fuel oil, nafta, sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ve motorin

Elektrik enerjisi üretimi incelendiğinde kurulu güçte olduğu gibi artış gerçekleştiği görülmektedir. Toplam elektrik üretimi Ocak-Eylül 2024 döneminde 261,3 TWh iken Ocak-Eylül 2025 döneminde yüzde 4,7 artarak 273,6 TWh'e çıkmıştır. Ancak kurulu güçten farklı olarak elektrik enerjisi üretimindeki artışın esas kaynağı termik santraller olmuştur; 135,2 TWh olan fosil yakıt kaynaklı üretim 149,2 TWh'e yükselmiştir. Yenilenebilir kaynaklı üretim de büyük ölçüde azalan hidrolik ve sınırlı ölçüde azalan biyokütle kaynaklı üretim nedeniyle gerilemiştir. En fazla artış güneş enerjisi kaynaklı üretimde gerçekleşirken onu rüzgar ve jeotermal kaynaklı üretimler izlemiştir (Tablo 2). Hidrolik kaynaklı üretimdeki düşüşün ana nedeni ise azalan yağışlardır.

| TABLO 2. ELEKTRİK ENERJİSİ ÜRETİMİNİN KAYNAK BAZLI DAĞILIMI (2024-2025, MWH) | | | | |
|---|-----------------------|--------------|-----------------------|---------------|
| KAYNAK TÜRÜ | TOPLAM ÜRETİM (MWH) | | | |
| | 2024 OCAK-EYLÜL | Oran (%) | 2025 OCAK-EYLÜL | Oran (%) |
| Hidrolik | 61.953.193,13 | 23,71 | 47.403.267,88 | 17,33 |
| Güneş | 20.806.571,72 | 7,96 | 30.164.200,12 | 11,03 |
| Rüzgar | 27.263.776,23 | 10,43 | 30.777.839,75 | 11,25 |
| Biyokütle | 7.913.094,03 | 3,03 | 7.451.924,96 | 2,72 |
| Jeotermal | 8.183.330,65 | 3,13 | 8.557.361,62 | 3,13 |
| Yenilenebilir | 126.119.965,76 | 48,26 | 124.354.594,33 | 45,46 |
| Doğal Gaz | 45.518.311,80 | 17,42 | 59.989.591,79 | 21,93 |
| Kömür | 89.485.591,73 | 34,25 | 88.640.189,33 | 32,41 |
| Diğer | 179.810,93 | 0,07 | 571.040,62 | 0,21 |
| Termik | 135.183.714,46 | 51,74 | 149.200.821,74 | 54,55 |
| Toplam | 261.303.680,22 | 100 | 273.555.416,07 | 100,00 |

Kaynak: "Elektrik Piyasası Aylık Sektör Raporu Eylül 2025".

* Lisanslı ve lisanssız santraller dahil edilmiştir.

** İthal kömür, linyit, taş kömürü ve asfaltit

*** Fuel oil, nafta, LNG ve motorin

HİDROKARBON ÜRETİMİ

2025, bir önceki sene yakalanan sıçramanın üzerine çıkarak Türkiye'nin hidrokarbon üretiminde rekor tazelediği bir yıl olmuştur. Doğal gaz tarafında üretimin belirleyici kısmı yine Karadeniz açıklarındaki Sakarya Gaz Sahası olmuştur. Kasım'da Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar tarafından yapılan açıklamaya göre sahadaki birinci fazın tamamlanmasıyla günlük 9,5 milyon metreküpten fazla doğal gaz üretim seviyesine ulaşılmıştır.¹ Yıl sonunda bu miktarın günlük 10 milyon metreküp seviyesine ulaşması beklenmektedir. EPDK verilerine göre ise yılın ilk dokuz aylık döneminde toplam doğal gaz üretimi önceki yılın aynı dönemine kıyasla yüzde 47'den fazla artarak 2,3 milyar metreküpe ulaşmıştır.² Bunun yanında yıl içinde toplam 92,4 milyar metreküplük yeni rezerv keşfedilmesiyle Karadeniz gazının önümüzdeki yıllarda da üretimdeki liderliğini koruyacağı öngörülmektedir.³

Doğal gaza paralel biçimde ham petrol üretiminde de 2025'te artış trendi güçlenerek devam etmiştir. Kasım verilerine göre Şırnak'ın Gabar bölgesindeki sahada geçen yılın aynı döneminde yaklaşık 57 bin varil/gün olan petrol üretimi yüzde 40'tan fazla artarak 81 bin varil/güne ulaşmıştır. Dahası yıl içinde kara alanlarında Şırnak, Adıyaman, Batman ve Diyarbakır başta olmak üzere toplam 161 sondaj tamamlanmış ve toplam 62 milyon varillik yeni rezerv keşfedilmiştir. 50 kuyuda devam eden çalışmalar ise yıl sonuna dek bu miktarın artması ihtimalini gündeme getirmektedir.⁴

1 "Seven Vega Gemisi, Sakarya Gaz Sahasında Boru Hattı Kuracak", T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 1 Aralık 2025, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=31654>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

2 Ocak-Eylül 2024 toplam doğal gaz üretimi 1,57 milyar metreküptür.

3 "Türkiye, 2025'te 92 Milyar Metreküp Doğal Gaz Keşfetti: Enerjide Yeni Dönem", NTV, 7 Kasım 2025.

4 "Bayraktar: Doğal Gaz Üretimimiz Günde 45 Milyon Metreküpe Çıkacak", Enerji Günlüğü, 7 Kasım 2025, <https://www.enerjigunlugu.net/bayraktar-dogal-gaz-uretimimiz-gunde-45-milyon-metrekupe-cikacak-65592h.htm>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

ENERJİ TİCARETİ

Enerji ticaretinin önemli bir kısmını önceki yıllara benzer şekilde yine doğal gaz oluşturmuştur. Doğal gaz ithalatı ve ihracatında 2025'in ilk dokuz ayında bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla artış gerçekleşmiştir. Toplam doğal gaz ithalatı yüzde 17,3'lük artışla yaklaşık 35 milyar metreküpten 41,1 milyar metreküpe yükselmiştir. İhracat ise 1,36 milyar metreküp iken yaklaşık yüzde 14 artarak 1,55 milyar metreküpe ulaşmıştır. Zikredildiği üzere doğal gazın tüketiminde de artış söz konusu olmuş, 38 milyar metreküp olan tüketim yaklaşık yüzde 17'lik artışla 44,4 milyar metreküpe ulaşmıştır (Tablo 3).

| | 2024 OCAK-EYLÜL | 2025 OCAK-EYLÜL | Değişim (%) |
|---------|--------------------|--------------------|----------------|
| İthalat | 35.090,47 | 41.157,89 | 17,29 |
| Üretim | 1.566,05 | 2.303,30 | 47,08 |
| İhracat | 1.361,81 | 1.550,77 | 13,88 |
| Tüketim | 37.971,94 | 44.378,39 | 16,87 |

Kaynak: "Doğal Gaz Piyasası Sektör Raporu, Eylül 2025"

Doğal gaz ithalatında önceki yıllara benzer şekilde 31 milyar metreküple boru gazı ithalatı ağırlıktadır. Ardından spot piyasalardan ithal edilen LNG (7,4 milyar metreküp) ve uzun dönemli LNG kontratları (3 milyar metreküp) gelmektedir. İthalatın kaynak ülkelere göre dağılımı incelendiğinde Rusya'nın 16 milyar metreküple başı çektiği, ardından sırasıyla Azerbaycan, İran ve Mart 2025'te ithalata başlanan Türkmenistan'ın geldiği görülmektedir. LNG ithalatı bir bütün olarak değerlendirildiğinde önceki yıldan farklı olarak ABD'nin 5,5 milyar metreküple en fazla LNG ithalatı yapılan ülke olduğu görülmektedir (Tablo 4).

TABLO 4. DOĞAL GAZ İTHALATI (OCAK-EYLÜL 2025, MİLYON METREKÜP)

| Mahiyeti | İthal Edilen Ülke | 2025 OCAK-EYLÜL |
|-------------------------|--------------------|--------------------|
| Boru Gazı | Azerbaycan | 9.161,64 |
| | İran | 5.417,24 |
| | Rusya Federasyonu | 16.023,06 |
| | Türkmenistan | 465,35 |
| Uzun Dönemli LNG | Cezayir | 2.921,33 |
| | Umman | 90,1 |
| Spot LNG | Trinidad ve Tobago | 164,81 |
| | ABD | 5.543,64 |
| | Kamerun | 283,24 |
| | Nijerya | 685,39 |
| | Mozambik | 74,15 |
| | Ekvator Ginesi | 297,94 |
| | Brezilya | 81,08 |
| | Cezayir | 281,8 |
| | Toplam | 41.490,77 |

Kaynak: "Doğal Gaz Piyasası Sektör Raporu, Eylül 2025".

İhracat tarafında ise 2025'te Türkiye'nin bölgesel doğal gaz ticaretinde kurduğu bağların güçlenmeye devam ettiği görülmektedir. Yılın ilk dokuz ayında bir önceki yıla kıyasla yüzde 14 artış kaydeden gaz ihracatı 1,55 milyar metreküp olarak kayıtlara geçmiştir (Tablo 3). Bu ihracatın yüzde 88'i Bulgaristan'a yapılırken onu Suriye ve Macaristan izlemiştir (Tablo 5).

TABLO 5. DOĞAL GAZ İHRACATININ ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI (OCAK-EYLÜL 2025, MİLYON METREKÜP)

| Ülke | Gazın Türü | Miktar | Pay (%) |
|------------------------|------------|----------|---------|
| Bulgaristan | Boru Gazı | 1.366,57 | 88,12 |
| Kuzey Makedonya | LNG | 0,84 | 0,05 |
| Macaristan | Boru Gazı | 23,05 | 1,49 |
| Sırbistan | LNG | 0,05 | 0,003 |
| Suriye | Boru Gazı | 160,25 | 10,33 |

Kaynak: "Doğal Gaz Piyasası Sektör Raporu, Eylül 2025".

Petrol, Türkiye'nin enerji alanındaki en büyük ithalat kalemini oluşturan bir diğer emtiadır. 2025'in ilk dokuz ayında en fazla ham petrol ithal edilen ülke bir önceki yılın aynı dönemine benzer şekilde Rusya olmuş ve toplam ham petrol ithalatı içinde payı yaklaşık yüzde 49 olarak gerçekleşmiştir. Rusya'yı sırasıyla Irak, Kazakistan, Suudi Arabistan, Libya ve Nijerya izlemiştir (Tablo 6).

**TABLO 6. HAM PETROL İTHALATININ KAYNAK ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI
(OCAK-EYLÜL 2025, TON)**

| Ülke | Miktar |
|-----------------|----------------------|
| Rusya | 11.652.806,53 |
| Irak | 3.300.027,04 |
| Kazakistan | 2.662.376,40 |
| Suudi Arabistan | 1.833.534,31 |
| Libya | 1.428.201,96 |
| Nijerya | 1.199.010,97 |
| Guyana | 767.145,94 |
| İtalya | 482.721,99 |
| Norveç | 155.445,29 |
| ABD | 150.193,20 |
| Brezilya | 132.456,62 |
| Tunus | 100.579,67 |
| Mısır | 71.345,42 |
| Ekvador | 5.000,00 |
| TOPLAM | 23.940.845,34 |

Kaynak: "Petrol Piyasası Sektör Raporu, Eylül 2025".

ENERJİ PROJELERİ

2025'te enerji alanındaki projelerin önemli bir kısmı devam etmekte olan büyük çaplı projelerdir. Bunlardan ilki Karadeniz açıklarında keşfedilen Sakarya Gaz Sahası'dır. Sahanın geliştirilmesi çalışmaları açılan yeni kuyular eşliğinde sürmüş ve Nisan'da birinci faz tamamlanmıştır. Üretimin 9,5 milyon metreküp/güne çıktığı bilinirken yıl sonunda 10 milyon metreküp/gün üretim seviyesine ulaşılması planlanmaktadır. Mevcut durumda ulusal tüketim için kullanılan Karadeniz gazının Ekim'de alınan bir kararla sıvılaştırılarak ihraç edilmesinin önü açılmıştır. Bu sayede Türkiye ithal ettiği gazı yeniden ihraç eden bir ülke olmanın yanında kendi doğal gazını da ihraç eden gaz ihracatçısı bir ülke olacaktır.⁵

Yıl boyunca Sakarya Gaz Sahası'nın geliştirilmesi çalışmalarının yanında yeni olası keşifler için derin deniz sondaj filosuna ait gemiler Karadeniz'de arama ve sondaj faaliyetleri yürütmüştür. Yapılan çalışmalar neticesinde farklı kuyularda gerçekleştirilen keşiflerle toplamda 92 milyar metreküpten fazla yeni rezerv bulunmuştur.⁶

Petrol arama ve üretim faaliyetleri de yine 2025'te kararlılıkla sürdürülmüştür. Gabar ağırlıklı olarak kara alanlarında devam eden üretimle yalnızca bahse konu sahada 81 bin varil/gün üretim seviyesine ulaşılmıştır. Yıl içerisinde yeni yapılan sondaj çalışmaları neticesinde doğal gaza benzer şekilde yeni keşifler yapılmış ve toplam 62 milyon varillik yeni rezerv kaydedilmiştir.⁷

Cumhuriyet tarihinin en büyük yatırımı ve Türkiye'nin ilk nükleer santrali olan Akkuyu NGS 2025'te devam edilen bir diğer önemli projedir. Santralde ilk reaktörün inşaat ve montaj çalışmalarının tamamlanmasıyla devreye alma testlerine başlanmıştır. Reaktörün 2026'nın ilk çeyreğinde elektrik enerjisi üretimine başlaması planlanmaktadır.⁸ Bir reaktörün tek başına Türkiye'nin elektrik talebinin yüzde 2,5'ini karşılayabileceği öngörülmektedir. Dört reaktörün tamamının eş zamanlı olarak yapımına devam edilen projenin tamamlanmasıyla ulusal elektrik enerjisi talebinin yaklaşık yüzde 10'luk kısmının karşılanacağı öngörülmektedir.

5 Büşra Zeynep Özdemir, "İthalatçıdan İhracatçıya: Türkiye'nin Dönüşen Enerji Kimliği", *Sabah Perspektif*, 8 Kasım 2025.

6 "Türkiye, 2025'te 92 Milyar Metreküp Doğal Gaz Keşfetti: Enerjide Yeni Dönem".

7 "Bayraktar: Doğal Gaz Üretimimiz Günde 45 Milyon Metreküpe Çıkacak".

8 Mustafa Ünal Uysal ve Yakup Sağlam, "Akkuyu Nükleer Güç Santrali'nde Çalışmalar Sürüyor", Anadolu Ajansı, 22 Ekim 2025.

ENERJİ DİPLOMASİSİ

2025, Türkiye'nin enerji diplomasi açısından oldukça verimli bir yıl olmuştur. Dış politikadaki aktivizmden beslenerek Afrika'dan Asya'ya uzanan geniş bir coğrafyada Ankara'nın enerjiji kazan kazan perspektifiyle ele alan tutumunu açıkça göstermiştir. Yıl içerisinde yurt içi ve yurt dışında yapılan görüşmelerde çok sayıda konuda istişare edilerek anlaşmalar imzalanmıştır. En fazla temas Afrika ve Asya ülkeleriyle kurulmuştur.

AFRİKA ÜLKELERİYLE İLİŞKİLER

Nisan'da Somali ile Ankara'da Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının (TPAO) halihazırda Somali'nin deniz yetki alanlarında yürüttüğü sismik arama çalışmalarının ötesine geçecek bir anlaşma yapılmıştır. Bu kez Somali'nin kara sahalarında hidrokarbon arama ve üretim faaliyetleri yapılmasına yönelik imzalanan anlaşmayla yılın ilk somut adımı atılmıştır.⁹ Bunu Angola ile Ankara'da yapılan Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) toplantısında enerji başlığını da kapsayan mutabakat, Gabon'la enerji-hidrokarbon-madencilik alanlarında üç ayrı mutabakat (*memorandum of understanding*, MoU) ve Gine ile elektrik/maden odaklı temaslar izlemiştir.¹⁰ Ekim'de İstanbul'da düzenlenen Türkiye-Afrika Forumu'nda Gambiya ile enerji iş birliği mutabakatı imzalanırken Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Bayraktar o zamana dek yaklaşık 20 Afrika ülkesiyle enerji/maden anlaşmaları yapıldığını vurgulamıştır.¹¹ Kısacası Afrika hattı hem Somali ile arama ve üretim alanlarında hem de Gabon, Gambiya, Angola ve Gine ile imzalanan kurumsal çerçeve anlaşmaları üzerinden genişlemiştir.

ASYA ÜLKELERİYLE İLİŞKİLER

2025'te enerji diplomasisinde en fazla yer tutan ülkeler Asya ülkeleri olurken çok sayıda görüşmede enerji iş birliklerinin derinleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu ülkelerden

9 Hümevra Ayaz, "Türkiye-Somali Enerji İş Birliğinde Yeni Dönem: Sıradaki Adım Madencilik", Anadolu Ajansı, 10 Nisan 2025.

10 "Angola ile Ekonomik İş Birliğinde Yeni Dönem", T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2 Temmuz 2025, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21524>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025); "Gabon ile 3 Alanda İş Birliği", T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 31 Temmuz 2025, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21544>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

11 "Afrika Ülkelerinin Türkiye'ye İlgisi Sürüyor", T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 29 Ağustos 2025, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21562>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025); Firdevs Yüksel, "Türkiye ile Gambiya Enerji Alanında İş Birliği Anlaşması İmzaladı", Anadolu Ajansı, 17 Ekim 2025.

ilki Pakistan'dır. Nisan'da TPAO ile Pakistan'ın önde gelen üç enerji şirketi 40 açık deniz blokunda hidrokarbon arama ve sondaj çalışması yapılması için düzenlenen ihaleye ortak teklif yapmıştır. Ardından Aralık'ta İslamabad'da 3 deniz ve 2 kara sahasını kapsayan 5 anlaşma imzalanmıştır. 2026'da sismik araştırmalarla başlayacak çalışmaları arama ve sondaj faaliyetlerinin takip etmesi beklenmektedir.¹²

Nisan'da Bakü'de Türkiye'nin bölgesel enerji ticaretindeki rolünü pekiştiren bir adım atılmıştır. Azerbaycan'da yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilecek elektriğin Türkiye aracılığıyla Avrupa'ya iletilmesini sağlayacak "Yeşil Elektrik İletimi ve Ticareti" konulu mutabakat zaptı Azerbaycan, Gürcistan ve Bulgaristan ile birlikte imzalanmıştır.¹³

Temmuz ve Ağustos aylarında Kazakistan ve Çin ile görüşülmüştür. Kazakistan ile enerji ve madencilik alanında iş birliğini amaçlayan mutabakat zabitleri imzalanmıştır.¹⁴ 31 Ağustos'ta Çin'e yapılan ziyarette çok sayıdaki Çinli şirketle nükleer enerji, yenilenebilir enerjiler ve madenler alanında görüşmeler gerçekleştirilmiş, Eylül'de ise Çin'den Ankara'ya gelen bir heyeti takiben Pekin ile deniz üstü rüzgar enerjisi alanında iş birliği yapılmasının planlandığı açıklanmıştır. Daha sonra Ekim'de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Bayraktar'ın Uluslararası Madencilik Konferansı için Çin'de bulunduğu esnada iki ülke arasında Doğal Kaynaklar ve Madencilik Alanlarında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı imzalanmıştır.¹⁵

Kasım'da nükleer enerji alanında Türkiye için önemli bir adım atılmıştır. Güney Kore ile nükleer enerji alanında teknik veri, bilgi birikimi, deneyim ve teknoloji (*know-how*) paylaşımının yanında ortak çalışmalar yapmak üzere bir mutabakat zaptı imzalanmıştır.¹⁶

AVRUPA ÜLKELERİYLE İLİŞKİLER

Avrupa ülkeleriyle ilişkilerde Türkiye için dönüm noktası niteliğinde bir gelişme yaşanmıştır. TPAO ile Macaristan merkezli MOL arasında TPAO'nun Avrupa'daki ilk *upstream* faaliyetine imkan sağlayacak olan Macaristan'ın Buzsák ve Tamási sahalarında arama-üretim için imtiyaz anlaşması yapılmıştır.¹⁷ LNG tarafında Eylül'de İtalya'nın Milano kentinde düzenlenen Gastech esnasında BOTAŞ; İtalyan ENI, İngiliz BP, Hollanda merkezli Shell, Alman SEFE ve Norveçli Equinor gibi Avrupa'nın önde gelen

12 Gülşen Çağatay ve Muhammed Semih Uğurlu, "Türkiye, Gelecek Yıl Pakistan'ın 3 Deniz, 2 Kara Sahasında Petrol ve Doğal Gaz Arayacak", Anadolu Ajansı, 2 Aralık 2025.

13 "Bakü'de Tarihi Anlaşma", T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 4 Nisan 2025, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21475>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

14 "Kazakistan ile Enerji İlişkileri Gelişiyor", T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 29 Temmuz 2025, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21541>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

15 "Bakan Bayraktar'dan Çin'de Yoğun Enerji Diplomasisi", T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2 Eylül 2025, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21564>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025); Gülşen Çağatay, "Bakan Bayraktar, Türkiye ile Çin'in Farklı Coğrafyalarda İşbirliği Yapabileceğini Bildirdi", Anadolu Ajansı, 17 Eylül 2025.

16 "Güney Kore ile Nükleerde İş Birliği", T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 24 Kasım 2025, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=31644>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

17 "TPAO Macaristan'da Petrol ve Doğal Gaz Arayacak", T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 30 Nisan 2025, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21487>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

hidrokarbon şirketleriyle çok yıllık LNG alım anlaşmaları imzalamıştır.¹⁸ Aralık başında İstanbul'da düzenlenen "World LNG Summit"te de yine SEFE ve ENI ile 2028'de başlayacak, kış teslimatlı 10'ar yıllık ve toplam 11 milyar metreküplük iki uzun dönemli LNG anlaşmasının imzalanmasıyla Avrupa ile ilişkiler derinleşmiştir.¹⁹

KÖRFEZ ÜLKELERİYLE İLİŞKİLER

Umman ile enerji alanındaki iş birliğini artırmaya yönelik çeşitli adımlar atılmıştır. BOTAŞ ve Oman LNG arasında 2023'te imzalanan anlaşma ile Ocak 2025 itibarıyla Umman'dan Türkiye'ye doğal gaz sevkiyatı başlamıştır.²⁰ Temmuz'da Umman'a gerçekleştirdiği ziyarette Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Bayraktar ile Umman Enerji ve Madenler Bakanı Salim Nasser Aufi arasında Enerji Alanında İş Birliğine İlişkin Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Bununla petrol ve doğal gazdan yenilenebilir enerjiye dek çok sayıdaki alanda ortak çalışmalar yapılması hedeflenmiştir. Ardından Ekim'de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Körfez turu esnasında iki ülke arasında Madencilik ve Kritik Mineraller Alanında İş Birliğine Dair Mutabakat Zaptı imzalanmıştır.²¹

Körfez turunun bir diğer durağı olan Kuveyt'te de iki ülke arasındaki iş birliklerini artırmaya dair görüş alışverişinde bulunulmuştur. Elektrik, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerjiler alanında ortak çalışmalar yapmak üzere Enerji Alanında İş Birliğine İlişkin Mutabakat Zaptı imzalanmıştır.²²

ABD İLE İLİŞKİLER

2025'te ABD ile enerji ilişkilerinde iki önemli başlık öne çıkmıştır. İlki Mart'ta Houston/CERAWeek temasları esnasında TPAO'nun Continental Resources ve TransAtlantic ile Diyarbakır havzasında konvansiyonel olmayan petrol ve doğal gaz üretimine dönük ortak girişim anlaşması imzalamasıdır.²³ Bu stratejik öneme sahip gelişme Türk-Amerikan iş birliğinde ilk ve "tarihi bir adım" niteliğindedir. İkincisi ise 24 Eylül'de New York'ta düzenlenen Birleşmiş Milletler zirvesine katılım kapsamında Türkiye'de BOTAŞ ile ABD'li Mercuria arasında imzalanan 20 yıllık LNG tedarik

18 Muhammet İkbâl Arslan, "Bakan Bayraktar, Gastech 2025'te Doğal Gazda Arz Güvenliği için Önemli Anlaşmalar Yapıldığını Söyledi", Anadolu Ajansı, 11 Eylül 2025.

19 Firdevs Yüksel, "BOTAŞ, Enerji Şirketleri ENI ve SEFE ile İki Uzun Dönemli LNG Anlaşması İmzaladı", Anadolu Ajansı, 3 Aralık 2025.

20 "Türkiye ile Umman Arasında Tarihi Anlaşma", BOTAŞ, 30 Ocak 2023; "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Umman'la LNG Tedarik Anlaşması Yapılacağını Bildirdi", Anadolu Ajansı, 29 Kasım 2024.

21 "Umman ile Enerjide Yeni Dönem", T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 14 Temmuz 2025, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21536>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025); "Türkiye ile Umman Arasında Enerji ve Madencilik Alanındaki İlişkiler Derinleşiyor", T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 23 Ekim 2025, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=31618>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

22 "Kuveyt ile Enerjide Yeni Pencere", T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 21 Ekim 2025, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=31615>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

23 "ABD ile Tarihi Adım", T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 13 Mart 2025, <https://enerji.gov.tr/haber-detay?id=21461>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

sözleşmesidir. Sözleşmeye göre 2026-2045 döneminde yılda yaklaşık 4 milyar metreküp, toplamda ise 70 milyar metreküpe yakın ABD kaynaklı LNG ağırlıklı olarak kış aylarında teslim edilecektir. Sözleşmeyi önemli kılan husus ise yükleme-boşaltma esnekliği ve ABD limanlarında yükleme yapılacak tankerlerin Türkiye'nin yanı sıra Avrupa ve Kuzey Afrika terminallerine teslimat yapılabilir olmasıdır.

Avustralya merkezli Woodside ile şirketin ABD'de yürüttüğü operasyonlardan 2030'dan itibaren geçerli olmak üzere 9 yıl süreyle toplam yaklaşık 6 milyar metreküplük LNG'nin Türkiye'ye teslimatına ilişkin bir anlaşma imzalanmıştır.²⁴

Son olarak iki ülke arasında sivil alanda nükleer enerjinin geliştirilmesi konulu bir mutabakat zaptı imzalanmıştır. Atılan bu adım bilhassa küçük modüler reaktörler ekseninde Türkiye'nin nükleer enerjide kritik bir eşiğe ulaşmasını sağlayabilecek nitelikte bir iş birliğine işaret etmektedir.²⁵ Bu üç kritik gelişme ABD ile *upstream* ortaklığı, uzun vadeli LNG anlaşmalarıyla arz çeşitlendirmesi ve nükleer enerji ekseninde Ankara-Washington enerji bağlarını somut şekilde güçlendirmiştir.

| KRONOLOJİ: ENERJİ ALANINDAKİ GELİŞMELER | |
|---|--|
| 13 Mart | Houston/CERAWeek'te TPAO, iki ABD'li şirketle Diyarbakır havzasında konvansiyonel olmayan petrol/gaz için anlaşma imzaladı. |
| 4 Nisan | Bakü'de Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan-Bulgaristan arasında Yeşil Elektrik İletimi ve Ticareti Mutabakat Zaptı imzalandı (TEİAŞ-AzerEnerji işletme anlaşması dahil). |
| 8 Nisan | İslamabad'da TPAO ile Pakistan'ın Mari/OGDCL/PPL şirketleri 40 açık deniz blok ihalesine ortak teklif için anlaştı. |
| 30 Nisan | Budapeşte'de TPAO-MOL, Buzsák ve Tamási sahalarında arama-üretim imtiyaz anlaşması yaptı. |
| 2 Temmuz | Ankara'da Türkiye-Angola III. KEK Toplantısı'nda enerji başlığını da içeren mutabakat zaptı imzalandı. |
| 14 Temmuz | Maskat'ta Türkiye-Umman arasında enerji alanında (petrol-gaz, elektrik, yenilenebilir enerji kaynakları, verimlilik, hidrojen) mutabakat zaptı imzalandı. |
| 31 Temmuz | Ankara'da Türkiye-Gabon arasında enerji, hidrokarbonlar ve madencilikte üç mutabakat zaptı imzalandı. |
| 29 Ağustos | Ankara'da Gine ile elektrik ve madencilik odaklı iş birliği görüşmeleri yapıldı. |
| 31 Ağustos | Çin'de nükleer, yenilenebilir enerji kaynakları, iletim ve madenler başlıklarında yoğun enerji diplomasisi yürütüldü. |
| 9 Eylül | Milano/Gastech'te BOTAŞ, Avrupalı tedarikçilerle toplam 8,7 milyar metreküplük LNG tedarik anlaşmaları yaptığını duyurdu. |
| 17 Eylül | İstanbul'da Türkiye-Gambiya enerji iş birliği mutabakat zaptı imzalandığı açıklandı. |
| 17 Eylül | Deniz üstü rüzgarda Çinli şirketlerle Türkiye'de ilk proje olasılığı resmen vurgulandı. |
| 21 Ekim | Kuveyt'te enerji alanında hükümetler arası mutabakat zaptı imzalandı. |
| 23 Ekim | Maskat'ta Umman ile Madencilik ve Kritik Minerallerde İş Birliği Mutabakat Zaptı imzalandı. |
| 24 Kasım | Ankara'da TÜNAŞ-KEPCO arasında nükleer enerji iş birliği mutabakat zaptı imzalandı. |
| 2 Aralık | İslamabad'da TPAO ve Pakistanlı ortaklarla 3 deniz ve 2 kara sahasında arama-üretim için 5 anlaşma imzalandı. |
| 3 Aralık | İstanbul'daki World LNG Summit'te BOTAŞ, SEFE ve ENI ile 2 uzun dönemli LNG anlaşması imzalandı. |

²⁴ Başak Eralan, "BOTAŞ, Mercuria ve Woodside Energy ile Uzun Vadeli LNG Anlaşmaları İmzaladı", Anadolu Ajansı, 24 Eylül 2025.

²⁵ Ebru Şengül Cevrioğlu, "Türkiye-ABD Enerji Ortaklığı Nükleer ve Doğal Gaz Anlaşmalarıyla Derinleşiyor", Anadolu Ajansı, 7 Ekim 2025.

2025'TE

EKONOMİ

YAZARLAR: OSMAN ZEKİ GÖKÇE • HARUN TÜRKER KARA

GİRİŞ

2025'e ait veriler ve Orta Vadeli Program (OVP) hedefleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde Türkiye ekonomisinin –küresel ölçekteki belirsizlikler ve dezenflasyon sürecinin beraberinde getirdiği zorluklara rağmen– dirençli bir büyüme performansı sergilediği görülmektedir. Yıl genelinde gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) büyümesinin ikinci çeyrekte yüzde 4,9 ile zirve yapması ve istihdamın Ekim itibarıyla 32,7 milyon kişi seviyesine ulaşması, ekonomik aktivitenin yatırım ve iç talep kanallarıyla canlılığını koruduğunu belgelemektedir. Özellikle yatırım harcamalarının üçüncü çeyrekte yüzde 11,7 oranında büyümesi, büyüme kompozisyonunun üretim kapasitesini artıracak yönde yapısal bir ivme kazandığına işaret etmektedir.

Para politikası cephesinde ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) enflasyonla mücadele kapsamında sıkı duruşunu kararlılıkla sürdürerek manşet enflasyonun (TÜFE) yıl başındaki yüzde 42,1 seviyesinden Kasım'da yüzde 31,1'e gerilemesini sağlamıştır. Bu süreçte döviz kurunun öngörülebilir bir patikada tutulması ve reel efektif döviz kurunun 70 bandı civarında dengelenmesi hem maliyet yönlü baskıların dizginlenmesinde hem de ihracatçıların rekabet gücünün korunmasında kritik bir çıpa görevi görmüştür. Ancak üretici fiyatlarında (ÜFE) gözlenen yukarı yönlü direnç, maliyet baskılarının üretim süreçlerinde halen canlılığını koruduğuna ve para politikasının önümüzdeki dönemde de temkinli duruşunu koruması gerektiğine işaret edebilir.

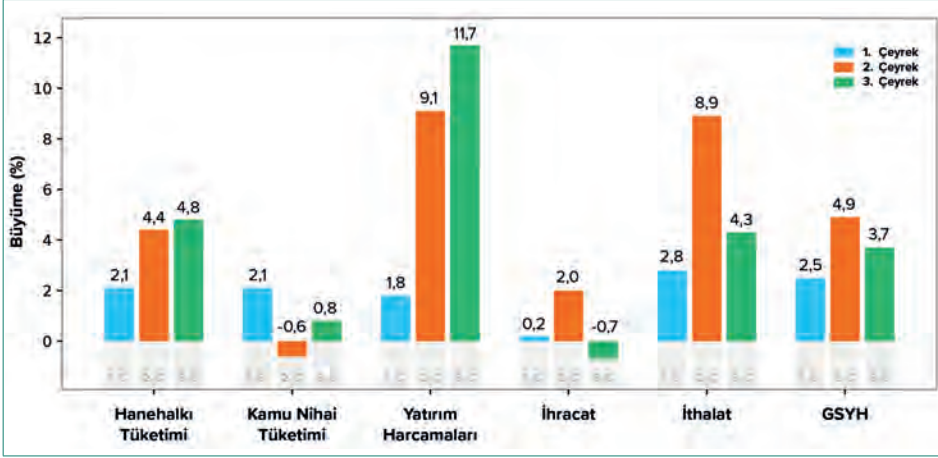
Dış denge ve kamu maliyesi tarafında ise 2025, yapısal iyileşmelerin hedeflendiği bir geçiş yılı niteliğindedir. İlk on ayda dış ticaret hacminin 523,6 milyar dolara ulaşması Türkiye'nin küresel ekonomideki yerini koruduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 75 seviyesinde dengelenmiştir. OVP çerçevesinde 2028'e kadar bütçe açığının GSYH'ye oranının yüzde -2,6'ya düşürülmesi ve cari açığın yüzde -0,9 seviyesine geriletilmesi hedeflenmektedir. Türkiye'nin yüzde 24,3 gibi oldukça düşük bir kamu borç stokuna sahip olması, bu iddialı makroekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesi için sağlam bir mali zemin sunmakta ve küresel finansal dalgalanmalara karşı ülkenin makroekonomik dayanıklılığını pekiştirmektedir.

EKONOMİK BÜYÜME VE İSTİHDAM

Türkiye’de GSYH Zincirlenmiş Hacim Endeksi olarak 2025 yılı ilk üç çeyreğine ait veriler incelendiğinde ülke ekonomisinin yıl genelinde pozitif bir seyir izlediği görülmektedir (Tablo 1). Yılın ilk çeyreğinde yüzde 2,5 olan GSYH büyüme oranı ikinci çeyrekte yüzde 4,9 ile zirve noktasına ulaşırken üçüncü çeyrekte ise yüzde 3,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu genel görünüm içerisinde hanehalkı tüketim harcamalarının istikrarlı bir artış sergileyerek üçüncü çeyrekte yüzde 4,8’e kadar yükselmesi ekonomik aktivitenin önemli ölçüde iç talep tarafından desteklendiğine işaret etmektedir. Kamu harcamaları ise ikinci çeyrekteki yüzde 0,6’lık sınırlı daralmanın ardından üçüncü çeyrekte yüzde 0,8’lik artış kaydederek daha durağan bir grafik çizmiştir.

Ekonominin üretim kapasitesi açısından kritik bir gösterge olan yatırım harcamalarında ise belirgin bir ivmelenme dikkat çekmektedir. Birinci çeyrekteki yüzde 1,8’lik artışın ardından ikinci çeyrekte yüzde 9,1 ve üçüncü çeyrekte yüzde 11,7 seviyelerine ulaşan yatırım büyümesi, büyüme kompozisyonunda sermaye oluşumunun payının arttığını göstermektedir. Öte yandan dış ticaret, büyüme hızı üzerinde sınırlayıcı bir rol oynamaktadır. Mal ve hizmet ihracatının üçüncü çeyrekte yüzde 0,7 oranında gerilemesi ve ithalatın özellikle ikinci çeyrekte yüzde 8,9 gibi yüksek bir hızda seyretmesi dış ticaret kanalının büyümeye destek vermekte zorlandığını ve büyümenin büyük oranda iç talep kaynaklı ve yatırım artışından beslendiğini ortaya koymaktadır.

TABLO 1. HARCAMA KALEMLERİ BÜYÜME HIZI (2025, YÜZDE)



Kaynak: "Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, III. Çeyrek: Temmuz-Eylül, 2025", TÜİK, 1 Aralık 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Donemsel-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-III.-Ceyrek-Temmuz-Eylul,-2025-54161>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025) ve yazarların hesaplamaları.

Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund, IMF) *Dünya Ekonomik Görünümü Ekim 2025 Raporu* verileri 2025 ve 2026 yıllarında küresel ekonominin 2024'e benzer bir görüntü çizeceğini söylemekte ve bölgeler arasında belirgin bir ayrışmanın yaşanacağını göstermektedir.¹ Küresel büyüme hızının 2025'te yüzde 3,2 seviyesinde gerçekleşmesi ve 2026'da ise hafif bir ivme kaybıyla yüzde 3,1'e gerilemesi öngörülmektedir (Tablo 2). Bu süreçte gelişmiş ekonomilerin her iki yıl için yüzde 1,6 düzeyinde sabit bir büyüme sergilemesi beklenirken gelişmekte olan ülkelerin büyüme beklentisinin yüzde 4,2'den yüzde 4'e gerilemesine rağmen küresel büyümenin temel sürükleyicisi olmaya devam edeceği anlaşılmaktadır. Bölgesel bazda incelendiğinde Hindistan yüzde 6,6 ve yüzde 6,2'lik oranlarla en dinamik ekonomi olarak öne çıkarken Avro Bölgesi ise Almanya'daki durağanlığın da etkisiyle yüzde 1,1 ile yüzde 1,2 bandında kalarak daha düşük bir performans sergilemektedir.

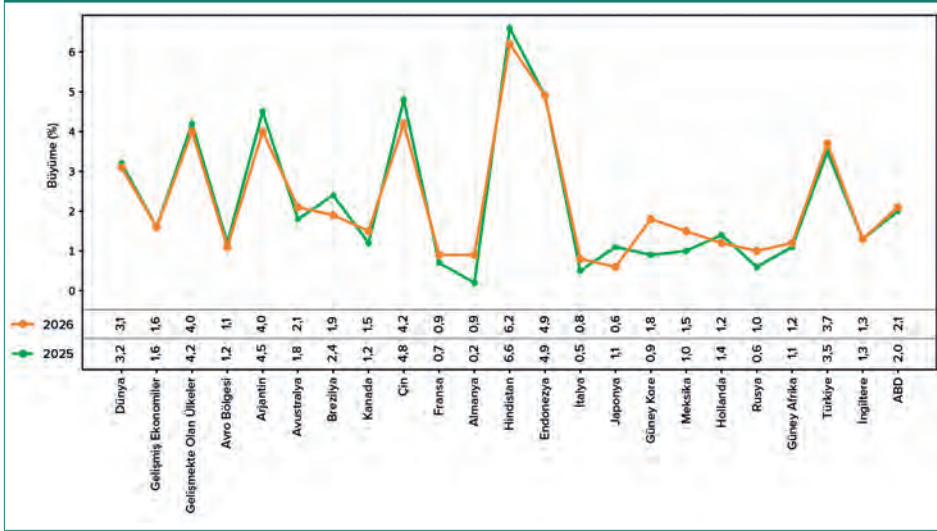
IMF'nin Ekim 2025 raporunda küresel büyüme tahminlerini sınırlı tutmasının temelinde, dünya ekonomisinin daha düşük büyüme oranlarının yeni normal kabul edildiği yapısal bir durgunluk dönemine girmesi yatmaktadır. Bu durağanlığın en belirgin nedenleri arasında; artan korumacı ticaret politikaları ve gümrük tarifelerinin küresel tedarik zincirlerinde meydana getirdiği parçalanma, yüksek kamu borç stokları ile reel faiz oranlarının neden olduğu mali yorgunluk ve gelişmiş ekonomilerdeki yaşanan nüfusa bağlı verimlilik kayıpları yer almaktadır. Buna ilaveten küresel büyümenin ana motorlarından biri olan Çin ekonomisinin emlak sektöründeki kriz ve yapısal dönüşüm sancuları nedeniyle vites düşürmesi, dünya genelindeki genişleme kapasitesini baskılayan temel bir risk faktörü olarak öne çıkmaktadır.

¹ *World Economic Outlook October 2025: Global Economy in Flux, Prospects Remain Dim*, (IMF Rapor, Washington DC: 2025).

Türkiye ekonomisi için paylaşılan tahminler küresel ve bölgesel ortalamaların üzerinde bir seyir izleyerek pozitif bir ayrışmaya işaret etmektedir. 2025'te yüzde 3,5 oranında bir büyüme gerçekleştirmesi beklenen Türkiye'nin 2026'da bu hızı yüzde 3,7'ye çıkaracağı öngörülmektedir. Pek çok büyük ekonomide yavaşlama beklenirken Türkiye için öngörülen bu yukarı yönlü ivme, para politikasının da etkisiyle ülkenin orta vadeli büyüme potansiyelinin korunduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak küresel ölçekte büyüme hızının sınırlı kaldığı bir dönemde Türkiye'nin küresel ekonomide yerini sağlamlaştırarak dünya ortalamasının üzerinde bir performans sergileyeceği tahmin edilmektedir.

TABLO 2. IMF BÜYÜME TAHMİNLERİ (DÜNYA VE G20, 2025-2026)



Kaynak: IMF Küresel Ekonomik Görünüm Raporu, (Ekim 2025), s. 12-14

Türkiye ekonomisinin 2025'e ait istihdam verileri; harcama yöntemi ve büyüme rakamlarıyla birlikte incelendiğinde ekonomik aktivite ile iş gücü piyasası arasında kuvvetli bir bağ olduğu görülmektedir. Ekonomik büyümenin yüzde 4,9 ile zirve yaptığı ikinci çeyrekte istihdam edilenlerin sayısı 32,4 milyon seviyesinden 32,5 milyon üzerine çıkmış; işsizlik oranı ise bu dönemde yüzde 8,4 ile yüzde 8,6 bandında seyretmiştir. Yılın ilk çeyreğinde büyüme yüzde 2,5 ile daha ılımlı bir seviyedeysen işsizlik oranının Mart'ta yüzde 8'e kadar gerilemesi ve iş gücüne katılım oranının yüzde 53,2'den yüzde 53,8'e yükselmesi piyasadaki canlanmanın iş gücü arzını da artırdığını göstermektedir.

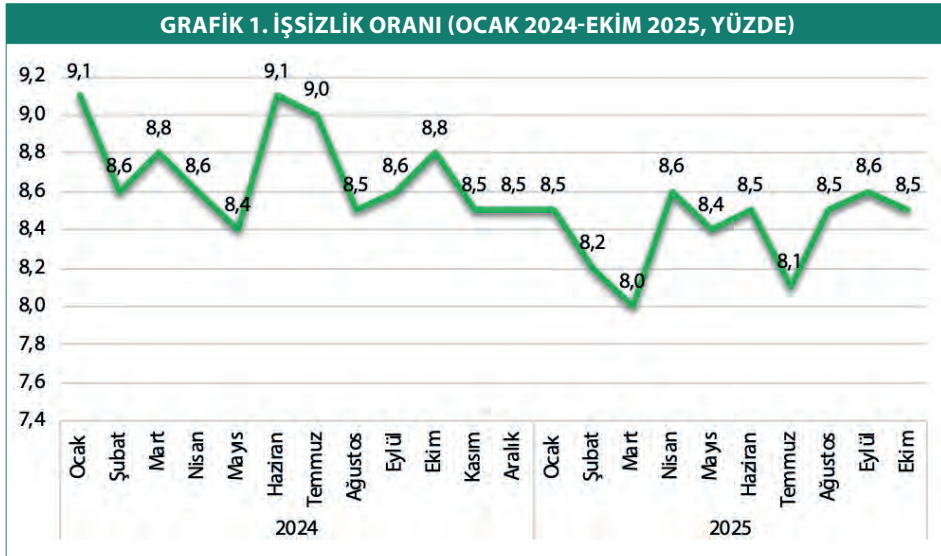
Büyüme hızının yüzde 3,7'ye ulaştığı üçüncü çeyrekte ise istihdamın Ekim'de 32 milyon 772 bin kişi ile yılın en yüksek seviyelerinden birinde gerçekleşmesi, özellikle yatırım harcamalarındaki güçlü ivmelenmenin (yüzde 11,7) iş gücü piyasasına sağladığı yapısal desteği teyit etmektedir. Yıl genelinde iş gücüne katılım oranının yüzde 53,2 ile yüzde 53,9 arası bir bantta kalmasını istikrarını koruması ve büyümedeki

normalleşmeye rağmen işsizlik oranının Ekim'de yüzde 8,5 seviyesinde tutunması, büyüme kompozisyonunun istihdam oluşturma kapasitesini muhafaza ettiğini ortaya koymaktadır.

| TABLO 3. İSTİHDAM GÖSTERGELERİ (OCAK-EKİM 2025) | | | | | | | | | | |
|---|--------|--------|--------|--------|--------|---------|--------|---------|--------|--------|
| Aylar | OCAK | ŞUBAT | MART | NİSAN | MAYIS | HAZİRAN | TEMMUZ | AĞUSTOS | EYLÜL | EKİM |
| 15 Yaş ve Üzeri Nüfus (Bln) | 66.163 | 66.206 | 66.245 | 66.288 | 66.330 | 66.373 | 66.414 | 66.458 | 66.501 | 66.543 |
| İş Gücü (Bln) | 35.469 | 35.220 | 35.633 | 35.500 | 35.561 | 35.630 | 35.432 | 35.847 | 35.647 | 35.804 |
| İstihdam (Bln) | 32.459 | 32.320 | 32.778 | 32.443 | 32.566 | 32.586 | 32.550 | 32.795 | 32.587 | 32.772 |
| İşsiz (Bln) | 3.010 | 2.900 | 2.855 | 3.057 | 2.995 | 3.045 | 2.882 | 3.052 | 3.060 | 3.033 |
| İş Gücüne Katılım Oranı (%) | 53,6 | 53,2 | 53,8 | 53,6 | 53,6 | 53,7 | 53,3 | 53,9 | 53,6 | 53,8 |
| İstihdam Oranı (%) | 49,1 | 48,8 | 49,5 | 48,9 | 49,1 | 49,1 | 49,0 | 49,3 | 49,0 | 49,2 |
| İşsizlik Oranı (%) | 8,5 | 8,2 | 8,0 | 8,6 | 8,4 | 8,5 | 8,1 | 8,5 | 8,6 | 8,5 |

Kaynak: "İşgücü İstatistikleri, Ekim 2025", TÜİK, 28 Kasım 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İsgucu-İstatistikleri-Eylul-2025-54066>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

Mayıs 2023'te tek haneli rakamlara (8,8) düşen aylık bazda işsizlik oranı Haziran 2023'ten itibaren sıkı para politikası adımlarını takiben Haziran-Temmuz döneminde artış göstermiştir. Bu eğilim Ağustos'tan itibaren sıkı politikaya rağmen yerini azalışa bırakmıştır. Bu dönem sonrasında Ocak 2024'te 9,8 puan ile zirve noktasına erişen işsizlik oranı yılın ilerleyen dönemlerinde Mayıs'a kadar düşüş eğilimini sürdürmüştür. Ocak 2023-Eylül 2024 dönemi referans alındığında fiyat istikrarı ve mali konsolidasyonun sağlanması amacıyla para ve maliye politikalarındaki sıkı duruşa rağmen işsizlik oranındaki azalma trendi devam etmiştir.



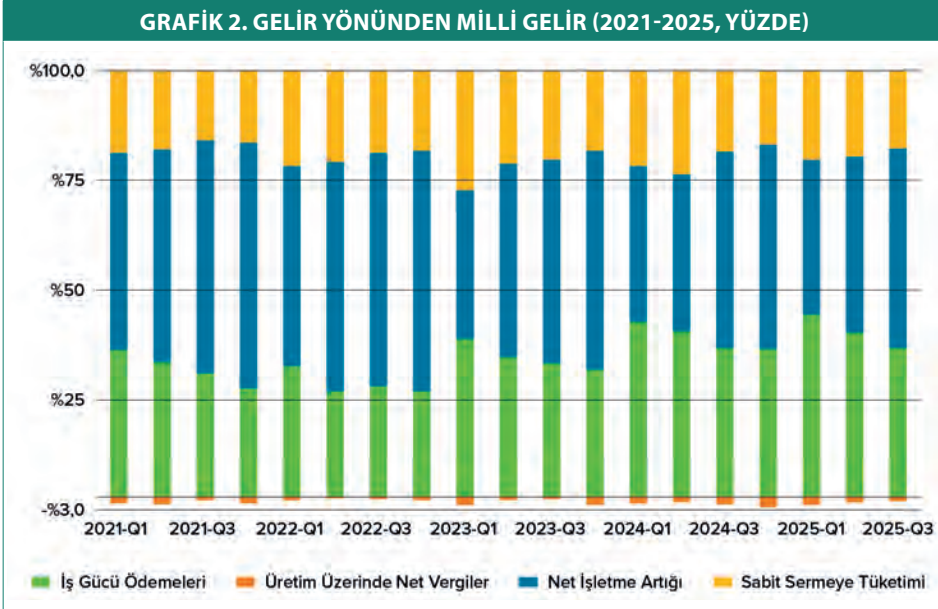
Kaynak: "İşgücü İstatistikleri, Ekim 2025".

Türkiye'de 2024 ve 2025 yıllarını kapsayan aylık işsizlik verileri incelendiğinde 2024'ün başındaki yüzde 9,1 seviyesinden itibaren iş gücü piyasasında belirgin bir iyileşme ve ardından bir istikrar süreci yaşandığı görülmektedir (Grafik 1). 2025 genelinde işsizlik oranının yüzde 8 ile yüzde 8,6 bandında hareket etmesi, ekonominin

yüzde 2,5 ile yüzde 4,9 arasında değişen büyüme performansı ile uyumlu bir tablo çizmektedir. Yılın ilk çeyreğinde ekonomik aktivitedeki canlanmaya paralel olarak işsizlik oranı Mart'ta yüzde 8 ile yılın en düşük seviyesine gerilemiş; büyümenin yüzde 4,9 ile zirve yaptığı ikinci çeyrekte ise iş gücü arzındaki artışın etkisiyle yüzde 8,6 seviyelerine kadar dalgalanmıştır. Para politikasındaki gevşeme seyriyle birlikte büyüme hızının yüzde 3,7 düzeyinde gerçekleştiği üçüncü çeyreğin sonunda, Ekim'de işsizlik oranının yüzde 8,5 seviyesinde yatay bir seyir izlemesi, ekonomik dengelenme sürecine rağmen istihdam piyasasının direncini koruduğunu ve yatırım odaklı büyüme kompozisyonunun işsizliği kontrol altında tutmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır.

REEL SEKTÖRE BAKIŞ

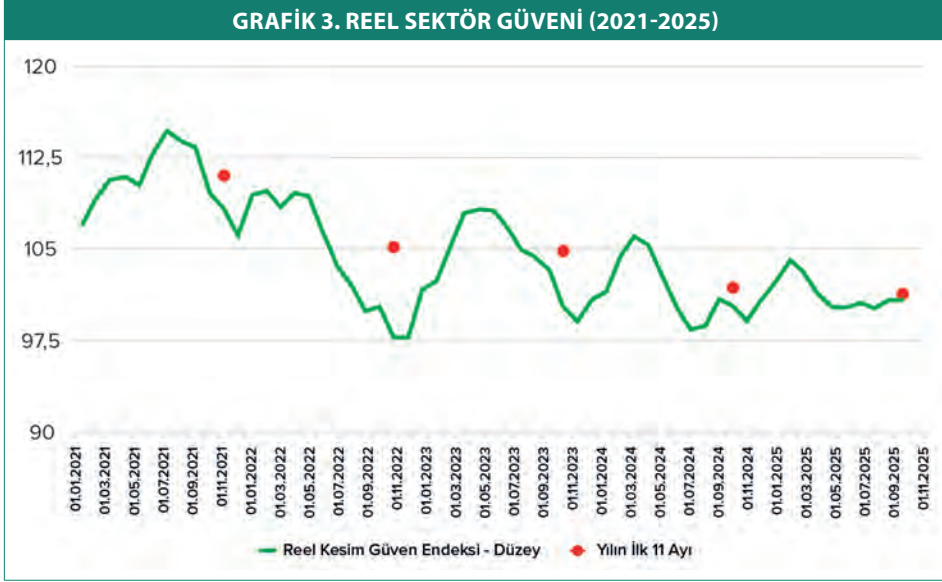
Gelir yöntemiyle milli gelir hesaplamalarında dikkate alınan “net işletme artışı” işletmelerin üretim faaliyetleri sonucunda oluşturdukları katma değerden sermaye sahiplerine düşen payı temsil eder ve dolayısıyla işletmelerin karlılık düzeyi, sermaye verimliliği ve öz kaynak kapasitesinin makroekonomik göstergesi olarak kabul edilebilir.² Bu nedenle net işletme artışındaki yükseliş reel sektör işletmelerinin üretime elde ettiği net getirilerin arttığını gösterir. Bu yönüyle net işletme artışı reel sektörün performansının özet bir göstergesi olarak kabul edilebilir.



Kaynak: “Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, III. Çeyrek: Temmuz-Eylül, 2025”, TÜİK, 1 Aralık 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Donemsel-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-III.-Ceyrek:-Temmuz-Eylul,-2025-54161>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025) ve yazarların hesaplamaları.

² Atilla Aydın, “Türkiye’de Fonksiyonel Gelir Dağılımı Mevcut Haliyle Sürdürülebilir mi?”, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:11, Sayı: 1, (Nisan 2024), s 23.

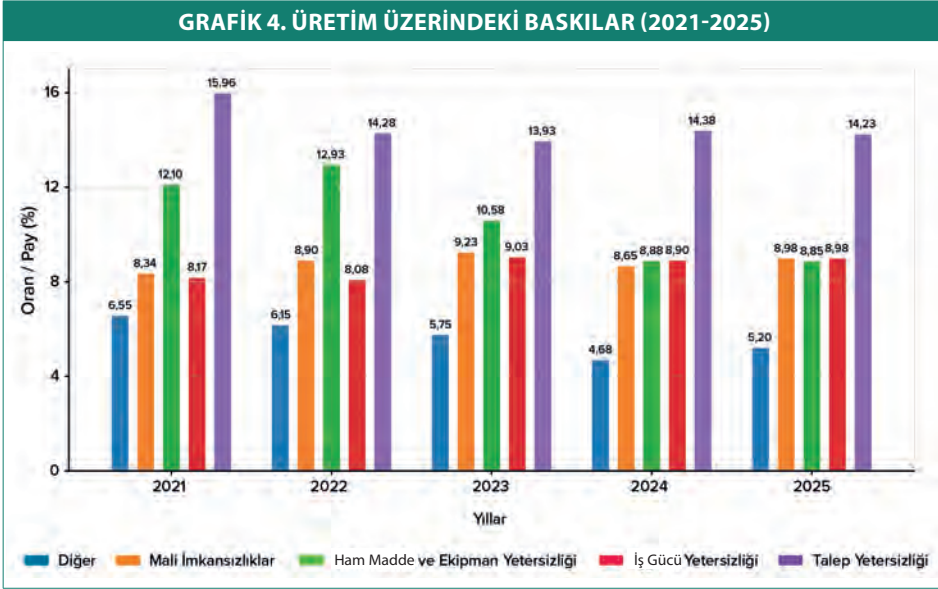
Grafik 2'de görüldüğü üzere net işletme artışı geçtiğimiz seneye göre artış eğilimi göstererek yılın üçüncü çeyreğinde geçen seneye göre 0,7 puan artarak yüzde 46,7 düzeyine ulaşmıştır. Bu rakam son beş yıl ortalaması olan yüzde 49,9'un altındadır. Bu nedenle milli gelirdeki pay açısından 2025'te reel sektör açısından nispi bir toparlanmadan bahsedilse de koronavirüs (Covid-19) salgını sonrası döneme göre bir güç kaybı söz konusudur.



Kaynak: "Reel Kesim Güven Endeksi", TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?evds/serie-Market>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

TCMB tarafından ölçülen reel kesim güveni³ imalat sanayiindeki firmaların mevcut ekonomik durumla ilgili saptamalarını ve geleceğe ilişkin beklentilerini ölçen Reel Kesim Güven Endeksi, 2021'den bu yana düşüş eğilimi sürdürmektedir. Grafik 3'te seyri görülen endeks, 2022'deki sert düşüşle dönem içi en düşük değerini göstermiştir. Reel kesim güveni, minimum değerini gördüğü Aralık 2022'den itibaren toparlanma arayışındadır. 2024'ün ilk on bir ayında ortalama olarak 101,82 düzeyinde olan endeks 2025'in ilk on bir ayında ortalama olarak 101,35 düzeyine düşmüştür. 2025'te genel olarak yatay seyreden endeks son aylarda toparlanma eğiliminde olup 2024 ortalamasına yakın seyretmektedir. İç talep gelişmeleri ve bölgesel gelişmelerin dış ticaret kanalıyla bu durumda etkili olduğu değerlendirilebilir.

³ "İktisadi Yönelim İstatistikleri ve Reel Kesim Güven Endeksi", TCMB, (Aralık 2025), <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Eglim+Anketleri/Iktisadi+Yonelim+Istatistikleri+ve+Reel+Kesim+Güven+Endeksi>, (Erişim tarihi: 25 Aralık 2025).

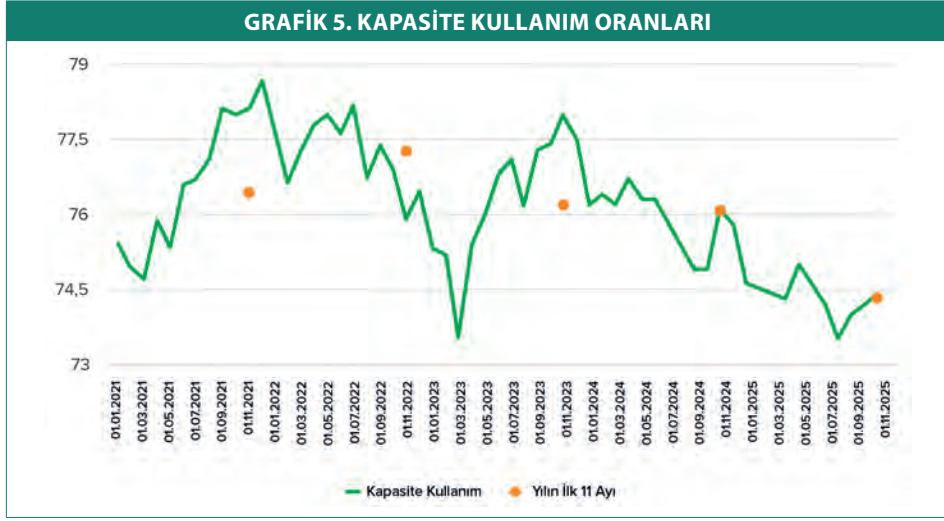


Kaynak: "Reel Kesim Güven Endeksi".

Reel kesim için üretime engel olan faktörler son beş yıl bazında incelendiğinde talep yetersizliği ile ham madde ve ekipman eksikliği en önemli unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Grafik 4'te son beş yıllık verileri görülen üretime engel faktörler 2025 için değerlendirildiğinde üretim önündeki en önemli kısıtlayıcı faktör geçtiğimiz yıla ve dönem ortalamasına göre düşük olarak seyreden talep yetersizliğidir. Bu yıl 14,23 puan olan bu faktörün dönem ortalaması 14,55 iken geçtiğimiz yıl değeri ise 14,38'dir. Talep yetersizliği konusunda dezenflasyon süreci ve çıktı açığının etkili olduğu değerlendirilebilir. Öte yandan Dünya Bankası anketlerinde yapılan değerlendirmelerde finansman sorununun ön plana çıkarıldığı reel sektör için iktisadi yönelim anketinde mali sorunların geride kalması dikkat çekicidir.⁴

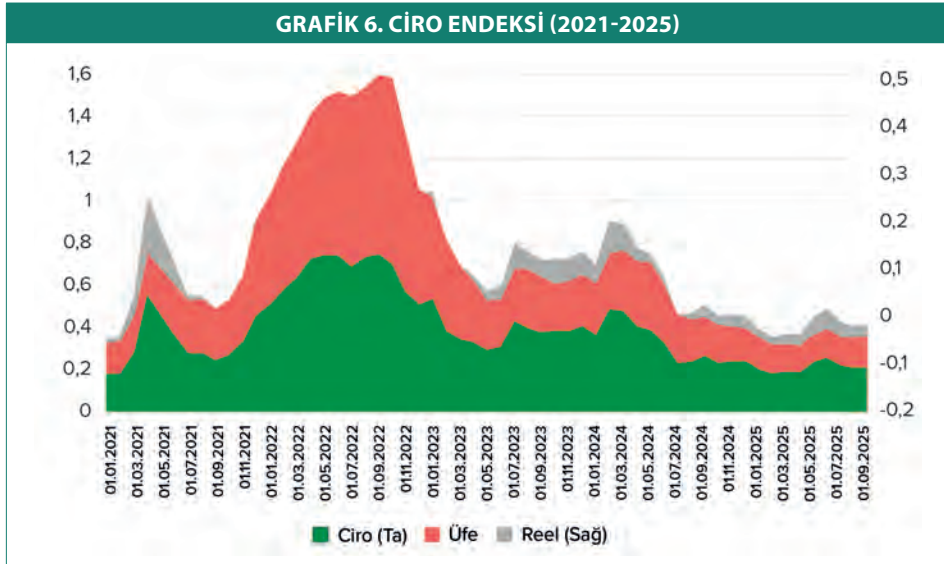
Bununla birlikte dönem içinde üretimi kısıtlayan faktör yok değerlendirmesinin 2002'den bu yana ortalaması ise 51,7'dir. 2024 için 54,5 olan bu puan 2025'te nispi bir düşüş göstererek 53,8 puan olsa da halen dönem ortalamasının üstünde seyretmektedir. Bu durum üretimde kısıtlayıcı faktörlerin dönem içerisinde belirgin olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

⁴ "World Bank Enterprise Survey 2024 | Türkiye, 2023-2025", Dünya Bankası, 21 Mayıs 2025, <https://microdata.worldbank.org/index.php/catalog/6707>, (Erişim tarihi: 25 Aralık 2025).



Kaynak: "İmalat Sanayii Kapasite Kullanım Oranı", TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

Reel sektörün kapasite kullanımında Grafik 5'ten anlaşıldığı üzere dalgalı seyir görülmektedir. 2021'den itibaren süren dalgalı ve aşağı yönlü seyir sonucunda kapasite kullanım oranı bu dönemde iki kez 73,5 puana kadar düşmüştür. Söz konusu düşüşlerden bir tanesi 2025'te yaşanmıştır. Dezenflasyon sürecinin etkisiyle yaşanan bu düşüşten sonra toparlanma başlamıştır. 2024'ün ilk on bir ayında ortalama olarak 75,94 düzeyinde olan endeks 2025'in ilk on bir ayında ortalama olarak 74,34 düzeyine doğru aşağı yönlü bir hareket göstermiştir. Küresel ticaret belirsizlikleri ve dezenflasyon sürecinden etkilenen talep koşullarının yıl içerisinde sanayi üretiminin temel belirleyicisi olduğu değerlendirilebilir.



Kaynak: "Ciro Endeksleri, Eylül 2025", TÜİK, 11 Kasım 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ciro-Endeksleri-Eylul-2025-54127>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

Grafik 6, ciro endeksi ve ÜFE verilerini göstermektedir. Takvim etkilerinden arındırılmış ciro endeksi dönem içinde oldukça yüksek artışlar göstermiştir. ÜFE'den arındırıldığında aylık yüzde 7 civarında gerçekleşen ciro artışı ticaret hayatının güçlü seyrini ortaya koymaktadır. Sanayi üretimindeki daralmaya rağmen ticaret hacmindeki artışın stokların eritilmesi ya da ithalat kaynaklı olabileceği değerlendirilmesi yapılabilir. Ülkemizde ithalatın canlı seyri ticaret hayatına ivme kazandırabilmektedir.

| TABLO 4. SEÇİLMİŞ FİNANSAL RASYOLAR (2024-2025, YÜZDE) | | | |
|--|----------|----------|----------|
| Oranlar Medyan Değer | 2025 / 2 | 2024 / 4 | 2024 / 2 |
| Cari Oran | 1,4 | 1,47 | 1,46 |
| Likidite Oranı | 0,77 | 0,8 | 0,86 |
| Nakit Oranı | 0,13 | 0,21 | 0,19 |
| Stoklar / Dönen Varlıklar | 33,17 | 32,98 | 34,84 |
| Dönen Varlıklar / Varlıklar | 46,08 | 46,48 | 49,31 |
| Maddi Duran Varlıklar / Varlıklar | 39,58 | 40,35 | 36,38 |
| Maddi Olmayan Duran Varlıklar / Varlıklar | 0,38 | 0,35 | 0,31 |
| Toplam Yükümlülükler / Varlıklar | 41,24 | 36,59 | 39,97 |
| Kısa Vadeli Yükümlülükler / Varlıklar | 30,66 | 28,01 | 30,03 |
| Uzun Vadeli Yükümlülükler / Varlıklar | 9,25 | 8 | 7,59 |
| Özkaynaklar / Varlıklar | 58,76 | 63,41 | 60,03 |
| Satışların Maliyeti / Toplam Hasılat | 83,82 | 81,87 | 82,61 |
| Brüt Kâr Marjı | 16,18 | 18,13 | 17,56 |
| Esas Faaliyet Kâr Marjı | 4,79 | 7,2 | 6,86 |
| Gen.Yön.Gid. / Toplam Hasılat | 5,58 | 4,62 | 4,5 |
| Pazarlama Gid. / Toplam Hasılat | 5,44 | 4,92 | 5,51 |
| ARGE Gid. / Toplam Hasılat | 0,59 | 0,52 | 0,49 |

Kaynak: "Dönemsel Finansal Oranlar", MKK Veri Analiz Platformu, <https://www.vap.org.tr/donemsel-finansal-oranlar>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

Reel sektörün durumu finansal göstergeler incelenerek de anlaşılabilir. Bu kapsamda oluşturulan Tablo 4, Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK) Veri Analiz Platformu'nda yayımlanan imalat sanayii şirketlerinin finansal oranlarıyla oluşturulmuştur. Reel sektörün bilanço gelişmeleri 2024 ve 2005 yıllarının ilk altı aylık dönemleri

için imalat sanayii verileriyle incelenerek kıyaslandığında şirketlerin likidite yapısında sınırlı bir zayıflama, sermaye yapısında ise görece istikrarlı bir durum yaşandığı anlaşılmaktadır. Cari oran 2024'ün ilk altı ayında 1,46 düzeyinden 1,40'a gerileyerek işletmelerin kısa vadeli yükümlülüklerini dönen varlıklarla karşılama kapasitesinde hafif bir bozulmaya işaret etmektedir. Benzer bir eğilim likidite oranında da gözlenmekte olup söz konusu oran bu dönemde 0,80'den 0,77'ye düşmüştür. Buna karşılık öz kaynakların toplam varlıklara oranı 60 düzeyinden 58,8'e düşmüştür. Stokların dönen varlıklar içindeki payında yaşanan kısmi düşüş de göze çarpmaktadır.

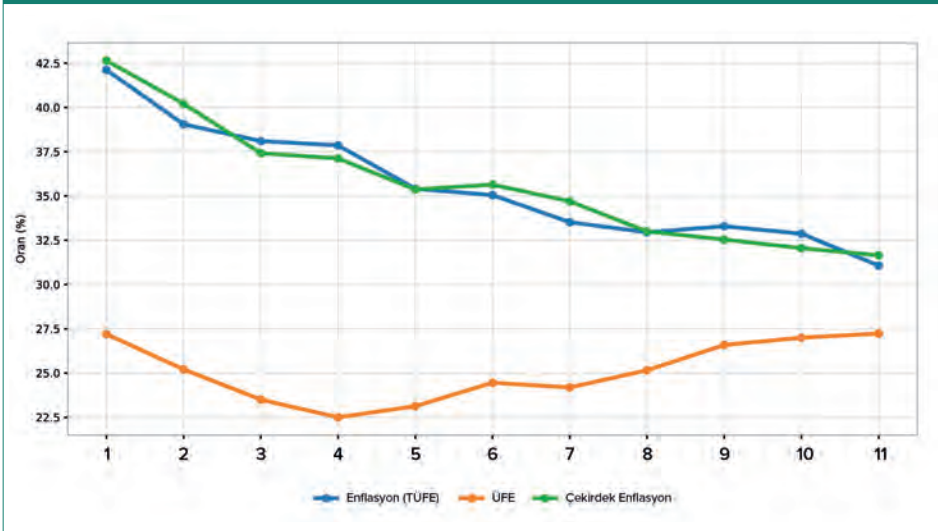
2025'te de firmaların varlıklarını büyük ölçüde öz kaynaklarıyla finanse etmeyi sürdürdüğü ancak borçlanma dinamiklerinde sınırlı bir ivmelenmenin gerçekleştiği görülmektedir. Finansal oranlar genel olarak değerlendirildiğinde likidite göstergelerindeki aşağı yönlü hareket, finansal esneklikte bir daralmaya işaret ederken öz kaynak oranının yüksek düzeyi imalat sanayiinin ve bir anlamda reel sektörün bilanço dayanıklılığını desteklemeye devam etmektedir. Ar-Ge harcamalarındaki artış da önümüzdeki dönem adına takip edilmesi gereken bir göstergedir. Buna ilaveten söz konusu dönemde karlılık baskılanmış ve hem öz kaynak hem de aktif karlılık negatif bölgeye gelmiştir.

Sonuç olarak 2025 yılı başta imalat sanayii için dezenflasyon sürecinin etkisi altında geçmiştir. Önümüzdeki dönemde enflasyonda yaşanacak belirgin düşüş reel sektörü sadece üretim kapasitesi değil finansman maliyetleri açısından da rahatlatılabilecektir. Dolayısıyla bir yandan yeşil dönüşüm nedeniyle oluşabilecek ilave maliyet baskısı bir yandan yapay zeka uygulamalarındaki gelişmeler reel sektör açısından takip edilmesi gereken kritik verilerdir.

ENFLASYON VE PARA POLİTİKASI

Grafik 7’de sunulan 2025 verileri; TÜFE, çekirdek enflasyon ve ÜFE üzerinden Türkiye’deki dezenflasyon sürecini ve TCMB’nin para politikası etkilerini bütüncül bir şekilde ortaya koymaktadır. Yıla yüzde 42,1 seviyesinden başlayan manşet enflasyonun (TÜFE) Kasım’da yüzde 31,1’e gerilemesi, uygulanan sıkı para politikası duruşunun iç talep üzerinde dengeleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Mevsimsel etkiler ve geçici fiyat hareketlerinden arındırılmış olan çekirdek enflasyonun da benzer bir eğilimle yüzde 42,7’den yüzde 31,7’ye inmesi, fiyat artışlarındaki ana eğilimin aşağı yönlü olduğunu ve para politikasının temel fiyatlama davranışları üzerindeki etkinliğini teyit etmektedir.

GRAFİK 7. ENFLASYON (TÜFE), ÇEKİRDEK ENFLASYON VE ÜRETİCİ FİYATLARI (ÜFE) (OCAK-KASIM 2025)*

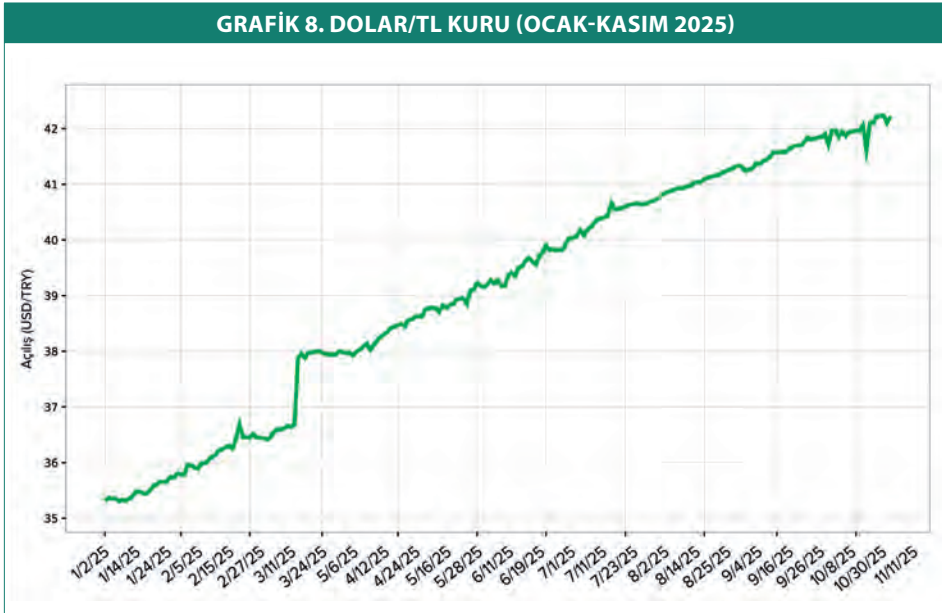


Kaynak: TÜİK

* Çekirdek enflasyon = enerji, gıda ve alkolsüz içecekler (alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç).

Buna karşın üretim maliyetlerini yansıtan ÜFE'nin diğer göstergelerden ayrılan seyri, enflasyonun maliyet ve talep cepeleri arasındaki farkı net bir şekilde göz önüne sermektedir. Üretici fiyatlarının Nisan'da yüzde 22,5 seviyesine kadar geriledikten sonra yılın ikinci yarısında yeniden yükselişe geçerek Kasım'da yüzde 27,2'ye ulaşması dikkat çekicidir. Bu farklılaşma TCMB'nin faiz politikasıyla tüketici talebini kontrol altına almasına rağmen enerji fiyatları, döviz kuru hareketleri veya ham madde maliyetleri gibi doğrudan üreticiyi etkileyen dışsal faktörlerin maliyet baskısını canlı tuttuğunu kanıtlamaktadır. Sonuç olarak TÜFE ve çekirdek enflasyondaki düşüşe rağmen ÜFE'deki bu yukarı yönlü direnç, üretim maliyetlerinin ilerleyen dönemlerde tüketici fiyatları üzerinde yeniden baskı oluşturma riskini barındırmakta ve para politikasının 2026'ya girerken temkinli duruşunu sürdürmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Grafik 8'de sunulan veriler 2025 boyunca dolar/Türk lirası (TL) kurunun kademeli bir yükseliş eğilimi izleyerek yıla 35 seviyelerinde başladığını ve yıl sonunda 42 seviyesinin üzerine çıktığını göstermektedir. Bu istikrarlı artış grafiği TCMB'nin TL'yi değerlendirme stratejisiyle uyumlu bir şekilde kurun enflasyonun üzerinde bir sıçrama yapmasını engelleyen sıkı para politikası duruşunu yansıtmaktadır. Özellikle Nisan'da iç siyasi gelişmelerin de etkisiyle gözlenen belirgin artışın ardından kurun daha dar bir bantta hareket etmesi, piyasa beklentilerinin yönetilmesi ve finansal öngörülebilirliğin artırılmasına yönelik müdahalelerin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.



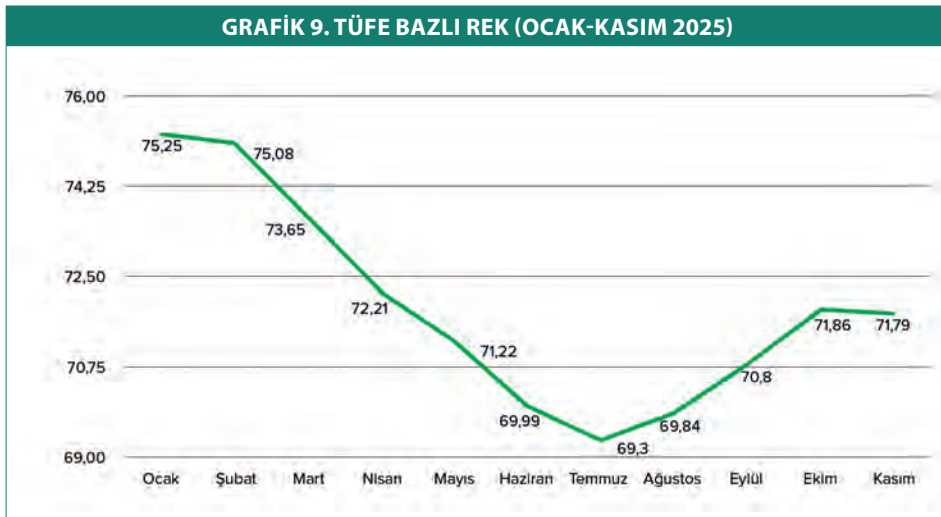
Kaynak: "Kurlar", TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

Döviz kurundaki bu kontrollü seyrin makroekonomik yansımaları incelendiğinde dezenflasyon sürecine sağlanan katkı net bir şekilde görülmektedir. TÜFE'nin

yıl başında yüzde 42,1 seviyesinden Kasım'da yüzde 31,1'e gerilemesinde kurdaki oynaklığın düşük tutulması sayesinde ithal girdi maliyetlerinin kontrol altında kalması kritik bir rol oynamıştır. Ancak üretici tarafında (ÜFE) kurdaki birikimli artışın etkisiyle maliyetlerin yılın ikinci yarısında yüzde 27,2'ye yükselmesi, döviz kuru kanalıyla gelen maliyet baskısının üretim süreçlerinde halen canlı olduğunu ve para politikasının bu alandaki hassasiyetini koruması gerektiğini kanıtlamaktadır.

Ekonomik büyüme ve istihdam cephesinden bakıldığında kurda aşırı oynaklık yaşanmaması yatırım tarafını olumlu yönde etkileyen faktörlerden biridir. Döviz kurunun öngörülebilir bir patikada kalması, yatırım harcamalarının üçüncü çeyrekte yüzde 11,7 gibi yüksek bir oranda büyümesine zemin hazırlayan faktörlerden biri olmuş ve bu durum istihdamın Ekim'de 32,7 milyon kişiye ulaşmasını da desteklemiştir. Buna karşın kurun belirli bir bantta tutulması ve iç talebin güçlü kalması ihracatın üçüncü çeyrekte yüzde 0,7 oranında daralmasına ve ithalatın yüzde 4,3 oranında büyümesine yol açarak dış ticaret dengesi üzerinde sınırlayıcı bir etki oluşturmuştur.

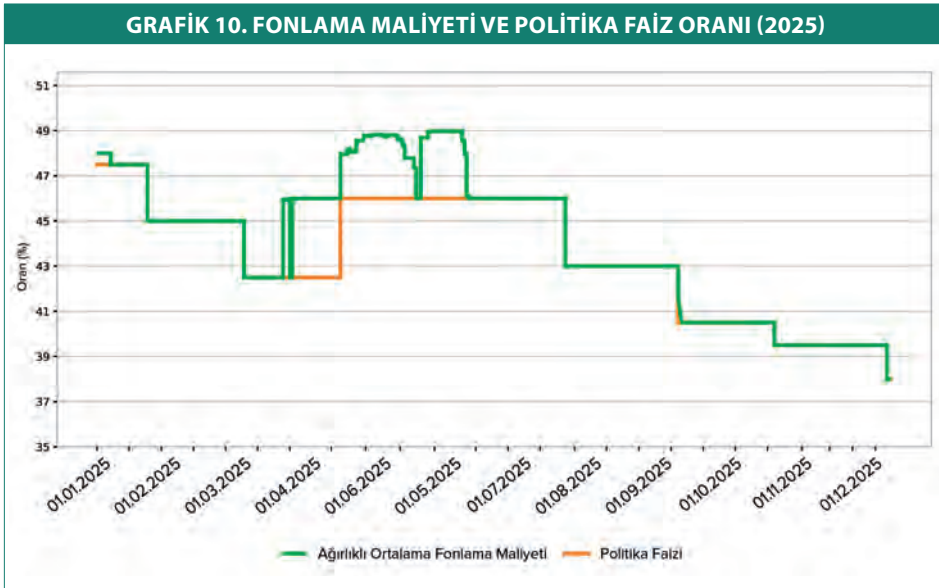
Grafik 9'da sunulan 2025 yılı TÜFE bazlı Reel Efektif Döviz Kuru (REK) verileri TL'nin uluslararası piyasalardaki satın alma gücünün ve Türkiye'nin dış ticaret rekabetçiliğinin yıl içindeki değişimini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Endeksin Ocak'taki 75,25 seviyesinden Temmuz'da 69,3 seviyesine kadar gerilemesi, yılın ilk yarısında TL'nin ticaret ortağı olan ülkelerin para birimlerine karşı reel olarak değer kaybettiğini göstermektedir. Bu durum ihracatçıların yurt dışı pazarlarda fiyat avantajı elde etmesine imkan tanırken ihracatın ikinci çeyrekte yüzde 2 büyümesine ve ekonomik büyümenin yine bu çeyrekte yüzde 4,9 gibi güçlü bir orana ulaşmasına neden olan unsurlardan biri olmuştur.



Kaynak: "Kurlar".

Yılın ikinci yarısında ise endeksin yönünü yukarı çevirerek Kasım itibarıyla 71,79 seviyesine yükseldiği görülmektedir. Bu yükseliş TCMB'nin uyguladığı sıkı para politikası ve yüksek faiz oranlarının TL'yi reel anlamda güçlendirdiğini ve dezenflasyon sürecini desteklediğini kanıtlamaktadır. Ancak TL'nin reel olarak değer kazanması ihracatın üçüncü çeyrekte yüzde 0,7 oranında daralmasına zemin hazırlayarak dış ticaretin büyüme üzerindeki katkısını sınırlandırmıştır. Sonuç olarak 2025 verileri para politikasının enflasyonu dizginlemek adına TL'nin reel değerini korumayı önceliklendirdiğini, bu tercihin ise ekonomik büyümeyi daha çok iç talep ve yatırım odaklı bir yapıya yönlendirdiğini doğrulamaktadır.

Grafik 10, TCMB'nin para politikası operasyonlarını ve ağırlıklı ortalama fonlama maliyeti ile politika faizi arasındaki ilişkiyi 2025 için göstermektedir. Yılın genelinde TCMB'nin dezenflasyon sürecini desteklemek amacıyla aktif bir faiz politikası izlediği, politika faizinin kademeli olarak yüzde 47,5 seviyelerinden yıl sonunda yüzde 38 bandına kadar düşürüldüğü görülmektedir.



Kaynak: "Piyasa Verileri", TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025), "Merkez Bankası Faiz Oranları", TCMB, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/temel+faaliyetler/para+politikasi/merkez+bankasi+faiz+oranlari>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

Grafik 10'daki en dikkat çekici unsur ağırlıklı ortalama fonlama maliyetinin zaman zaman politika faizinin üzerine çıkmasıdır. İç siyasi gelişmeler, dış politika ve uluslararası ekonomideki belirsizlikler ve enflasyon beklentilerindeki bozulmanın etkisiyle sistemin fonlama ihtiyacındaki değişimler sonucunda özellikle Nisan-Haziran dönemindeki fonlama maliyetinin yüzde 49 seviyelerine kadar yükselerek politika faiziyle arasındaki makasın açılması, TCMB'yi piyasadaki likiditeyi sıkılaştırmak için miktar bazlı kısıtlamalar ve ek sıkılaştırma adımları atmaya zorlamış ve Mart toplantısında yüzde 42,7'e düşürülen politika faizi Nisan'da yüzde 46'ya yükseltilmiştir. Bu

durum bankaların borçlanma maliyetlerini politika faizinin de üzerinde tutarak iç talebi dizginlemeyi ve enflasyon beklentilerini kontrol altına almayı hedefleyen şahin bir duruşun yansımasıdır.

Yılın son çeyreğinde ise hem politika faizinin hem de fonlama maliyetinin eş zamanlı olarak gerileyerek yüzde 40'ın altına inmesi ise dezenflasyon sürecinde kat edilen mesafeyle uyumlu bir gevşeme sürecine girildiğine işaret etmektedir. Ancak fonlama maliyetinin politika faizine tam olarak yapışık seyretmesi ve aşağı yönlü adımların temkinli atılması finansal istikrarın korunması ve TL'nin reel değerinin muhafaza edilmesi stratejisinin devam ettiğini göstermektedir.

KAMU MALİYESİ

OVP hedefleri Türkiye ekonomisinin önümüzdeki üç yıllık süreçte dengeli bir büyüme stratejisi izleyeceğini ortaya koymaktadır (Tablo 5). Türkiye ekonomisi için Ekim'de IMF tarafından yüzde 3,5 olarak öngörülen 2025 büyüme oranı OVP'ye göre yüzde 3,3 olarak tahmin edilmektedir. Dezenflasyon sürecinin olgunlaşmasıyla birlikte büyümenin 2028'de yüzde 5 bandına taşınması hedeflenmektedir. Bu süreçte hanehalkı ve kamu tüketim harcamalarının kontrol altında tutularak büyümenin daha çok yatırımlara kaydırılması hedeflenmektedir.

Yatırım cephesinde kamu kesiminin 2027 ve 2028 yıllarında çok daha aktif bir rol üstleneceği, toplam sabit sermaye yatırımlarının büyüme üzerindeki ağırlığının artırılacağı öngörülmektedir. Kamu yatırım harcamalarının yüzde 8,7 gibi yüksek oranlara çıkarılması, altyapı ve stratejik sektörlerdeki devlet desteğinin büyümenin kalitesini artırmak için kullanılacağını işaret etmektedir. Özel sektör yatırımlarının da bu sürece yüzde 4 bandında eşlik etmesi uzun vadeli üretim potansiyeli açısından kritik bir önem taşımaktadır.

Mali disiplin ve yapısal dönüşümün bir yansıması olarak yurt içi tasarrufların GSYH içindeki payının yüzde 31,2 seviyesine çıkarılması planlanmaktadır. Tasarruf oranlarındaki bu artış tasarruf-yatırım farkı olarak görülebilecek cari açığın GSYH'ye oranının yüzde 1'in altına indirilmesini hedefleyen stratejiyle doğrudan bağlantılıdır. Sonuç olarak OVP hedefleri; yüksek katma değerli yatırım, artan yurt içi tasarruf ve kademeli olarak hızlanan bir büyüme kompozisyonuyla daha sağlam bir makroekonomik yapı inşa etmeyi amaçlamaktadır.

TABLO 5. TEMEL EKONOMİK BÜYÜKLÜKLER (OVP, 2024-2028)

| Oranlar Medyan Değer | 2024 | 2025 (GT) | 2026 (P) | 2027 (P) | 2028 (P) |
|---|------|-----------|----------|----------|----------|
| GSYH Büyümesi* | 3,3 | 3,3 | 3,8 | 4,3 | 5 |
| Toplam Tüketim* | 3,5 | 2,5 | 3,3 | 3,8 | 4,4 |
| Kamu** | 4,3 | 3,4 | 4,8 | 5,5 | 6 |
| Özel** | 3,4 | 2,4 | 3,2 | 3,6 | 4,1 |
| Toplam Sabit Sermaye Yatırımı* | 2,7 | 4,6 | 4 | 4,2 | 4,9 |
| Kamu** | 6,4 | 5,0 | 2,3 | 6,7 | 8,7 |
| Özel** | 2,2 | 4,5 | 4,2 | 3,9 | 4,4 |
| Toplam Yurt İçi Tasarruf / GSYH | 30,1 | 30,6 | 30,8 | 31,1 | 31,2 |
| Kamu | 0,1 | 0,2 | 0,3 | 0,5 | 0,9 |
| Özel | 30 | 30,4 | 30,6 | 30,6 | 30,3 |
| Toplam Tasarruf - Yatırım Farkı / GSYH*** | -0,6 | -1,4 | -1,3 | -1,1 | -0,9 |
| Kamu | -3,4 | -3,2 | -3,1 | -3,0 | -2,6 |
| Özel | 2,8 | 1,8 | 1,8 | 1,9 | 1,7 |

Kaynak: "Orta Vadeli Program (2026-2028)", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (Eylül 2025), s. 49, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2025/09/Orta-Vadeli-Program-2026-2028.pdf>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

GT: Gerçekleşme Tahmini

P: Program

* Zincirlenmiş Hacim Endeksi

** Tüketim ve yatırım verileri Strateji ve Bütçe Başkanlığı hesaplamalarıdır.

*** Toplam tasarruf-yatırım farkı ile cari işlemler açığı arasındaki fark milli gelir hesaplamalarında ihracat ve ithalat ağırlıklı döviz kuru kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 6'da sunulan genel devlet dengesi verileri Türkiye'nin 2026-2028 döneminde büyüme hedeflerini mali disiplin ve güçlü bir bütçe yapısıyla desteklemeyi amaçladığını göstermektedir. Genel devlet gelirlerinin GSYH'ye oranının 2024'teki yüzde 31,1 seviyesinden 2028'de yüzde 33,2'ye yükseltilmesi hedeflenirken bu artışın temel kaynağını yüzde 16,5'ten yüzde 18,3'e çıkması beklenen vergi gelirleri oluşturmaktadır. Kamu kesimi Tablo 4'te hedeflenen artan yurt içi tasarruflar stratejisine paralel olarak vergi tahsilatı yoluyla kendi tasarruf kapasitesini artırmayı ve mali alanı genişletmeyi planlamaktadır.

TABLO 6. GENEL DEVLET DENGESİ (GSYH'YE ORANI, YÜZDE)

| Oranlar Medyan Değer | 2024 | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 |
|---|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|
| Gelirler | 31,1 | 31,5 | 33,1 | 33,2 | 33,2 |
| Vergiler | 16,5 | 17,4 | 18,1 | 18,2 | 18,3 |
| Vergi Dışı Normal Gelirler Faktör | 1,9 | 1,9 | 1,9 | 2 | 2 |
| Faktör Gelirleri | 4,4 | 4 | 4,1 | 4 | 3,8 |
| Sosyal Fonlar | 8,3 | 8,1 | 8,7 | 9 | 9 |
| Özelleştirme Gelirleri | 0,0 | 0,0 | 0,2 | 0,1 | 0,0 |
| Harcamalar | 35,7 | 34,6 | 36,2 | 35,9 | 35,7 |
| Faiz Dışı Harcamalar | 32,7 | 31,1 | 32,5 | 32,3 | 32,3 |
| Cari Harcamalar | 15 | 15 | 15,6 | 15,7 | 15,8 |
| Yatırım Harcamaları | 2,9 | 2,7 | 2,4 | 2,6 | 2,7 |
| Transfer Harcamaları | 14,8 | 13,4 | 14,6 | 14,1 | 13,8 |
| Stok Değişim Fonu | 0,0 | 0,0 | 0,0 | 0,0 | 0,0 |
| Faiz Harcamaları | 3,0 | 3,5 | 3,7 | 3,5 | 3,4 |
| Genel Devlet Dengesi | -4,6 | -3,1 | -3,1 | -2,7 | -2,6 |
| Faiz Giderleri Hariç Denge | -1,7 | 0,3 | 0,6 | 0,9 | 0,9 |
| Özelleştirme Gelirleri Hariç Denge | -4,7 | -3,2 | -3,4 | -2,7 | -2,6 |
| Faiz Giderleri ve Özelleştirme Gelirleri Hariç Denge | -1,7 | 0,3 | 0,3 | 0,8 | 0,8 |

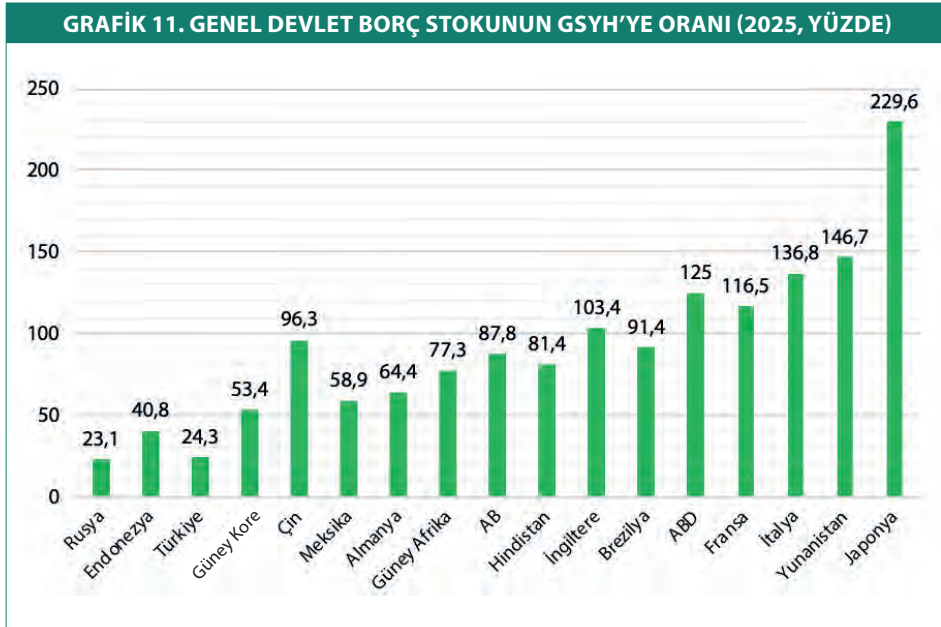
Kaynak: "Orta Vadeli Program (2026-2028)", s. 52-53.

Harcama cephesinde ise toplam kamu harcamalarının GSYH içindeki payının program süresince yüzde 35,7 seviyesinde sabit tutulması öngörülerek sıkı bir maliye politikası duruşu sergilenmektedir. Bir önceki tabloda kamunun sabit sermaye yatırımlarının 2028'de yüzde 8,7 oranında büyüyeceği hedeflenmiş olsa da bütçede yatırım harcamalarının GSYH payının yüzde 2,7 düzeyinde yatay seyretmesi yatırımların bütçe içi verimlilik artışı ve bütçe dışı alternatif kaynaklarla finanse edileceğine işaret etmektedir. Öte yandan faiz harcamalarının GSYH'ye oranının 2024'e göre 2025'te yarım puan artış göstererek yüzde 3,5'e yükselmesi beklenmektedir. Faiz harcamalarında beklenen artışın temel sebebi ise dezenflasyon sürecinin yakalanması gayesiyle Haziran 2023'ten itibaren uygulanan yüksek politika faiz oranlarıdır. Bununla birlikte faiz dışı harcamaların 2024-2028 arasında yüzde 32,7'den yüzde 32,3'e çekilmesi hedefi kamu kaynaklarının daha üretken alanlara yönlendirilmesi konusundaki kararlılığı ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak bütçe açığının GSYH'ye oranının yüzde -4,6'dan yüzde -2,6'ya düşürülmesi ve faiz dışı dengenin yüzde 0,9 fazla verecek şekilde iyileştirilmesi programın temel hedefini göstermektedir. Bu mali iyileşme Tablo 5'te yer alan 2028'deki

yüzde 5'lik büyüme hedefinin borçlanma yerine kendi kaynaklarıyla finanse edileceği sürdürülebilir bir ekonomik zemine ulaşmayı sağlayacaktır. Maliye politikasındaki bu kararlı duruş TCMB'nin faiz politikası ve döviz kuru istikrarı üzerindeki baskıyı azaltarak dezenflasyon sürecinin kalıcı hale gelmesine ve Türkiye'nin makroekonomik dayanıklılığının artmasına doğrudan katkı sağlayabilecektir.

Grafik 11'de sunulan veriler seçilmiş ülkelerin genel devlet borç stokunun GSYH'ye oranlarını karşılaştırmalı olarak ortaya koyarken Türkiye'nin küresel ölçekte oldukça güçlü ve güvenli bir mali pozisyonda olduğunu kanıtlamaktadır. Türkiye'nin genel devlet borç stokunun GSYH'ye oranı yüzde 24,3 seviyesinde gerçekleşerek Rusya (yüzde 23,1) ile birlikte listenin en düşük kamu borç yüküne sahip ekonomileri arasında yer almasını sağlamıştır. Bu oran Endonezya (yüzde 40,8), Meksika (yüzde 58,9) ve Brezilya (yüzde 91,4) gibi gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra yüzde 87,8 olan AB ortalamasının da oldukça altındadır.



Kaynak: "General Government Gross Debt | Percent of GDP", IMF, https://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDG_NGDP@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD, (Erişim tarihi: 5 Aralık 2025).

Gelişmiş ekonomiler cephesinde ise kamu borç yükünün GSYH seviyelerini aşarak sürdürülebilirlik sınırlarını zorladığı görülmektedir. Japonya yüzde 229,6'lık oranla listenin başında yer alırken Yunanistan (yüzde 146,7), İtalya (yüzde 136,8), ABD (yüzde 125) ve Fransa (yüzde 116,5) gibi ülkelerin yüksek borçluluk düzeyleri dikkat çekmektedir. ABD gibi gelişmiş ekonomilerde ise oranların yüksek olması genellikle güçlü finansal piyasalar ve rezerv para birimine sahip olmanın sağladığı borçlanma esnekliğiyle açıklanabilir. Ancak bu durum dahi sürdürülebilirlik risklerini tamamen ortadan kaldırmaz.

Türkiye'nin bu ülkelerle kıyaslandığında sahip olduğu düşük borç oranı daha önce incelediğimiz OVP hedefleri doğrultusunda bütçe açığının yüzde -2,6'ya getirilmesi vizyonuyla birleşince maliye politikası için geniş bir hareket alanı oluşturmaktadır. Yüzde 24,3 seviyesindeki düşük kamu borç stoku küresel finansal dalgalanmalara karşı önemli bir koruma sağlamakta ve makroekonomik dayanıklılığı artırmaktadır. Bu düşük borçluluk düzeyi yıl içinde azalan ülke risk priminin de etkisiyle Tablo 5'te öngörülen 2028'deki yüzde 5'lik büyüme hedefinin sağlıklı bir mali zeminde finanse edilebilmesine olanak sağlayabilir. Ayrıca kamunun borçlanma ihtiyacının sınırlı olması faiz oranları üzerindeki baskıyı azaltarak hem dezenflasyon sürecini desteklemekte hem de özel sektör yatırımları için daha uygun bir finansal iklim oluşturmaktadır.

DIŞ TİCARET

Türkiye'nin 2025 yılı ilk on aylık dış ticaret performansı ihracattaki ılımlı yükselişle rağmen ithalatın daha baskın bir seyir izlediğı bir tablo ortaya koymaktadır (Tablo 7). Ocak-Ekim döneminde toplam ihracat bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,9 oranında artarak 224,5 milyar dolar seviyesine ulaşırken ithalat yüzde 6,1 oranında daha hızlı bir artış göstererek 299,2 milyar dolara yükselmiştir. İhracatın aylık bazda Temmuz'da yüzde 10,8 ile en yüksek artış hızına ulaşması dış dengeye nefes aldırda da özellikle Haziran'daki yüzde 15,2'lik yüksek ithalat artışı bu kazanımları önemli ölçüde sınırlamıştır.

İthalatın ihracattan daha hızlı ivme kazanması sonucunda Türkiye'nin dış ticaret açığı 2025'in ilk on ayında yüzde 13,3 oranında genişleyerek yaklaşık 74,7 milyar dolara ulaşmıştır. 2024'ün aynı döneminde 65,9 milyar dolar olan bu açığın büyümesi ekonominin üretim süreçlerinde ihtiyaç duyduğu ara malı ve enerji kalemlerinde dışa bağımlılığını sürdürdüğünü göstermektedir. Öte yandan toplam dış ticaret hacminin yüzde 5,1 artışla 523,6 milyar dolar seviyesine çıkması küresel ekonomik belirsizliklere rağmen Türkiye'nin dünya ticaret ağındaki yerini koruduğunu ve ticari aktivitenin canlı kaldığını kanıtlamaktadır.

Bu tablo daha önce incelediğimiz makroekonomik göstergelerle bütünleşik bir risk ve fırsat dengesi sunmaktadır. Döviz kurlarındaki kontrollü artış (Grafik 8) ve reel efektif döviz kurunun 70 bandındaki seyri (Grafik 9) ihracatçının rekabet gücünü koruma çabasını yansıtmaktadır. Öte yandan ithalatın özellikle yatırım ve hanehalkı tüketimindeki artışla (Tablo 5) yükselmesi dış ticaret dengesinin GSYH büyümesi üzerindeki aşağı yönlü baskısını artırmaktadır. Bu durum büyümenin kompozisyonunda net dış talepten ziyade iç talebin ve yatırımların belirleyici olduğunu doğrulamaktadır.

Dış ticaret verilerindeki bu durum OVP ile hedeflenen cari açık iyileşmesi ve sürdürülebilir büyüme vizyonu için temel zorluklardan biri olmaya devam etmektedir. 2028'e kadar cari işlemler açığının GSYH'ye oranının yüzde -0,9'a düşürülmesi hedefi ancak dış ticaretteki bu açık eğiliminin yapısal reformlarla tersine çevrilmesiyle mümkün görünmektedir. Mevcut veriler Türkiye'nin teknoloji yoğunluklu üretimi teşvik eden, ithal girdi bağımlılığını azaltan, elektrifikasyon ve enerji verimliliği ile yeşil dönüşüme odaklı yapısal reformlara devam etmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

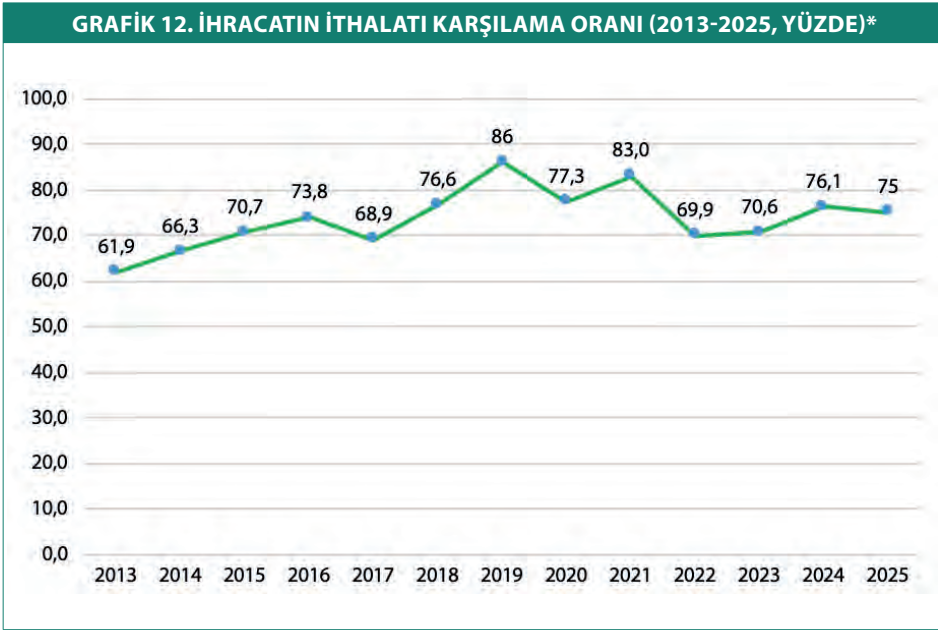
TABLO 7. AYLIK BAZDA DIŞ TİCARET (2024-2025, YÜZDE)

| Ayılar | Yıllar | Değer (Bin \$) | Değişim (%) | Değer (Bin \$) | Değişim (%) | Değer (Bin \$) | Değişim (%) | Değer (Bin \$) | Değişim (%) |
|-----------|--------|----------------|-------------|----------------|-------------|----------------|-------------|----------------|-------------|
| Ocak | 2024 | 20.000.625 | 5,8 | 26.186.038 | 9,5 | -6.185.413 | -21,4 | 46.186.663 | 7,9 |
| | 2025 | 21.160.817 | | 28.671.564 | | -7.510.746 | | 49.832.381 | |
| Şubat | 2024 | 21.091.519 | -1,7 | 27.859.429 | 2,4 | -6.767.910 | -15,2 | 48.950.948 | 0,6 |
| | 2025 | 20.730.255 | | 28.526.309 | | -7.796.054 | | 49.256.564 | |
| Mart | 2024 | 22.648.722 | 3,3 | 29.951.123 | 2,2 | -7.302.401 | 1,4 | 52.599.846 | 2,7 |
| | 2025 | 23.402.007 | | 30.601.718 | | -7.199.711 | | 54.003.725 | |
| Nisan | 2024 | 19.292.521 | 7,7 | 29.183.794 | 12,7 | -9.891.274 | -22,5 | 48.476.315 | 10,7 |
| | 2025 | 20.780.003 | | 32.892.449 | | -12.112.446 | | 53.672.451 | |
| Mayıs | 2024 | 24.180.070 | 2,6 | 30.648.252 | 2,6 | -6.468.183 | -2,7 | 54.828.322 | 2,6 |
| | 2025 | 24.817.135 | | 31.458.701 | | -6.641.566 | | 56.275.837 | |
| Haziran | 2024 | 19.015.329 | 7,6 | 24.904.342 | 15,2 | -5.889.013 | -39,5 | 43.919.670 | 11,9 |
| | 2025 | 20.469.099 | | 28.686.853 | | -8.217.754 | | 49.155.952 | |
| Temmuz | 2024 | 22.475.505 | 10,8 | 29.780.778 | 5,4 | -7.305.273 | 11,4 | 52.256.283 | 7,7 |
| | 2025 | 24.908.251 | | 31.381.259 | | -6.473.008 | | 56.289.511 | |
| Ağustos | 2024 | 22.000.689 | -1,4 | 27.004.525 | -3,9 | -5.003.835 | 15,3 | 49.005.214 | -2,8 |
| | 2025 | 21.703.151 | | 25.940.168 | | -4.237.017 | | 47.643.318 | |
| Eylül | 2024 | 21.956.026 | 2,7 | 27.117.093 | 8,7 | -5.161.067 | -34 | 49.073.119 | 6 |
| | 2025 | 22.557.402 | | 29.472.177 | | -6.914.775 | | 52.029.579 | |
| Ekim | 2024 | 23.473.313 | 2 | 29.411.784 | 7,2 | -5.938.471 | -27,6 | 52.885.097 | 4,9 |
| | 2025 | 23.941.225 | | 31.521.129 | | -7.579.904 | | 55.462.355 | |
| Ocak-Ekim | 2024 | 216.134.318 | 3,9 | 282.047.159 | 6,1 | -65.912.841 | -13,3 | 498.181.477 | 5,1 |
| | 2025 | 224.469.345 | | 299.152.327 | | -74.682.982 | | 523.621.672 | |

Kaynak: "Dış Ticaret İstatistikleri, Ekim 2025", TÜİK, 27 Kasım 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatis-tikleri-Ekim-2025-53907>, (Erişim tarihi: 2 Aralık 2025).

*Dış ticaret dengesindeki pozitif değişim iyileşmeyi yani dış ticaret açığındaki düşüşü işaret etmektedir.

Grafik 12'de sunulan uzun dönemli veriler Türkiye'nin dış ticaret dengesindeki yapısal dönüşümü ve ihracatın ithalatı karşılama oranındaki dalgalı seyri ortaya koymaktadır. 2013'te yüzde 61,9 seviyesinde olan bu oran özellikle 2018'deki kur artışlarının da etkisiyle 2019'da yüzde 86 ile tarihi zirvesine ulaşmıştır. Takip eden yıllarda küresel emtia fiyatlarındaki artış ve küresel salgın sonrası talep değişimleriyle yüzde 70 bandına gerileyen oran 2024'te yüzde 76,1 seviyesine çıkarak yeniden bir yükselme eğilimine girmiştir.



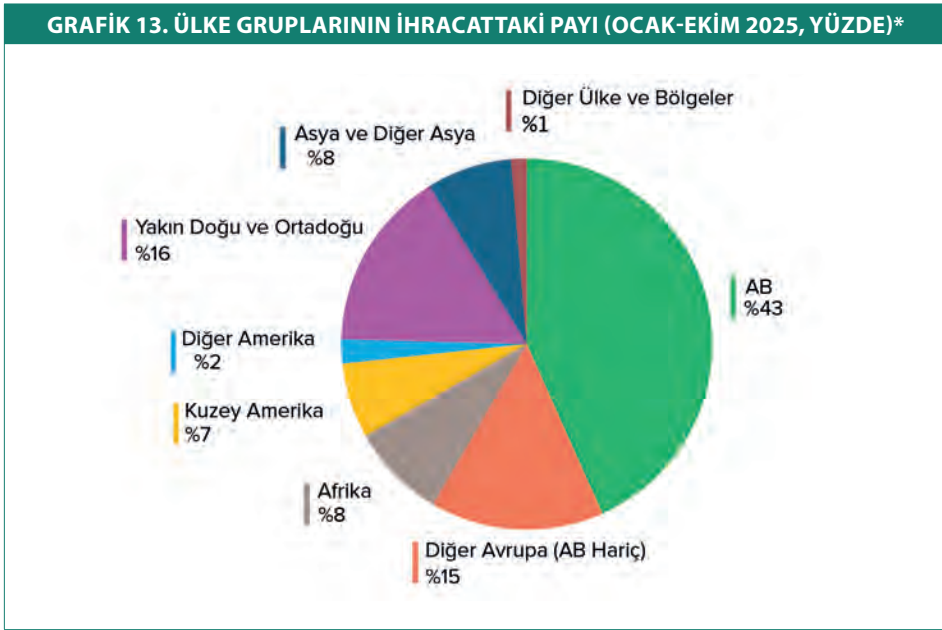
Kaynak: "Dış Ticaret İstatistikleri, Ekim 2025" ve yazarların hesaplamaları
*2025'e ait veriler Ocak-Ekim dönemini kapsamaktadır.

2025'e ait Ocak-Ekim dönemini kapsayan güncel veriler ise karşılama oranının yüzde 75 seviyesinde gerçekleştiğini göstermektedir. Bu oran Türkiye'nin ithalat bağımlılığının görece olarak yüksek ancak sürdürülebilir olduğunu göstermektedir. Özellikle üretim süreçlerinde kullanılan enerji kaynakları ve ara mallarındaki ithalata olan bağımlılık, ihracatın ithalatı tam anlamıyla dengelemesini engelleyen temel bir faktördür. Enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar ve döviz kurlarındaki yükselişin, ithalat maliyetlerini artırarak karşılama oranını baskılamış olabileceği ifade edilebilir. 2025'in şu ana kadarki periyodu için oluşan bu oran 2024'ün tamamındaki yüzde 76,1'lik performansın bir miktar altında kalsa da son üç yıllık ortalamasının (yüzde 69,9-70,6 bandı) belirgin şekilde üzerinde bir seyir izlemektedir. Hatırlatmak gerekirse 2025'in ilk on aylık döneminde ihracat 224,5 milyar dolar ve ithalat da 299,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Bu performans daha önce analiz ettiğimiz makroekonomik dinamiklerle değerlendirildiğinde dış ticaretin finansal istikrar üzerindeki etkisini daha iyi açıklamaktadır. İhracatın ithalatı karşılama oranının mevcut seviyesi TCMB'nin döviz kuru üzerindeki baskıyı yönetmesini kolaylaştırmakta ve dezenflasyon sürecine katkı sağlamaktadır. Özellikle enerji ve altın hariç tutulduğunda bu oranların çok daha yüksek seviyelere ulaştığı bilirse de genel dengedeki bu direnç Türkiye ekonomisinin dış finansman ihtiyacını kontrol altında tutma kapasitesini kanıtlamaktadır. Türkiye'nin OVP'de 2028'e kadar cari işlemler açığının GSYH'ye oranının yüzde -0,9'a düşürülmesi hedefi ihracatın ithalatı karşılama oranındaki bu toparlanma eğiliminin kalıcı hale gelmesine bağlıdır. Mevcut yüzde 75'lik seviye Türkiye'nin düşük kamu borç

stokuyla (yüzde 24,3) birleştiğinde makroekonomik güveni pekiştiren en önemli çıpalardan birini oluşturabilir.

Grafik 13'te sunulan 2025'in Ocak-Ekim dönemine ait veriler Türkiye'nin ihracat portföyünü ve pazar çeşitliliğini ülke grupları bazında analiz etmemize olanak tanımaktadır. İhracatın yüzde 43 gibi çok baskın bir oranla AB'ye yapılması Türkiye'nin en büyük ticaret ortağının geleneksel pazarlar olmaya devam ettiğini kanıtlamaktadır. AB'nin ardından gelen diğer Avrupa ülkelerinin yüzde 15'lik payı da eklendiğinde Türkiye'nin toplam ihracatının yarısından fazlasının (yüzde 58) Avrupa Kıtası'na odaklandığı görülmektedir.



Kaynak: "Dış Ticaret İstatistikleri, Ekim 2025".

*Diğer Asya; Asya Kıtası'nı, Yeni Zelanda ve Avustralya'yı kapsamaktadır. Diğer Amerika ise Güney Amerika, Orta Amerika ve Karayip ülkelerini kapsamaktadır.

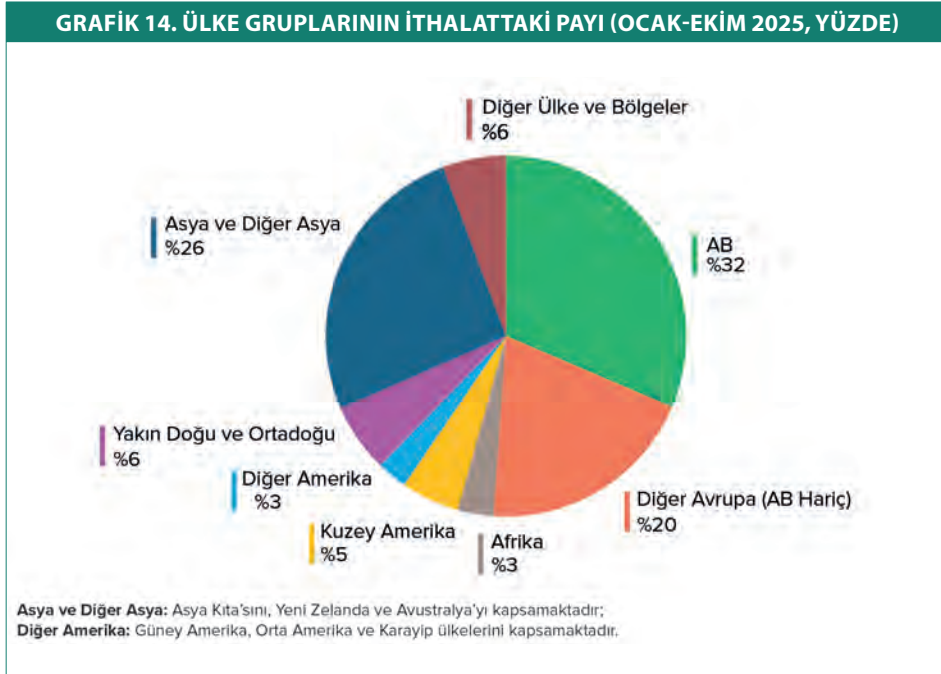
Türkiye'nin bölgesel ticaretinde Yakın Doğu ve Ortadoğu pazarı yüzde 16'lık payıyla Avrupadan sonraki en önemli ikinci destinasyon olarak öne çıkmaktadır. Afrika ve Asya (diğer Asya dahil) bölgelerinin her birinin ihracattan yüzde 8 oranında pay alması Türkiye'nin pazar çeşitlendirme stratejileri kapsamında bu bölgelerdeki varlığını koruduğunu göstermektedir. Kuzey Amerika pazarı yüzde 7'lik hacme sahipken diğer Amerika (Güney ve Orta Amerika) ile diğer ülke ve bölgelerin toplam payının yüzde 3 gibi kısıtlı bir seviyede kalması bu coğrafyaların halen geliştirilmeye açık potansiyel pazarlar olduğuna işaret etmektedir.

Bu pazar dağılımı Türkiye'nin dış ticaret dengesi ve döviz girdisi açısından AB ekonomisindeki büyüme trendlerine karşı ne kadar hassas olduğunu ortaya koymaktadır. AB pazarındaki talep değişimleri Türkiye'nin toplam ihracatını doğrudan etkileme gücüne sahiptir. Ancak Ortadoğu ve Afrika gibi bölgelerdeki yüzde 24'lük top-

lam pay bölgesel risklere karşı bir dengeleyici unsur görevi görmektedir. Bu durum daha önce incelediğimiz ihracatın ithalatı karşılama oranındaki (Grafik 12) yüzde 75'lik dengenin korunmasında, Avrupa pazarındaki istikrarın ne kadar kritik bir çıpa olduğunu doğrulamaktadır. Bununla birlikte pazar dağılımının çeşitlenmesi ihracatın ivme kazanmasında kur duyarlılığını da azaltabilecektir.

2025 ihracat kompozisyonu Türkiye'nin küresel ticaret ağında hem geleneksel pazarlarda derinleştiğini hem de stratejik bölgelerde yerini koruduğunu göstermektedir. İhracatın yüzde 43'ünün gelişmiş ve yüksek standartlı AB pazarına yapılması Türk ürünlerinin kalite ve rekabetçilik düzeyinin de bir göstergesidir. OVP hedefleriyle (Tablo 5) uyumlu olarak Türkiye'nin büyümesini sürdürülebilir kılabilmesi için AB pazarındaki payını korurken Asya, Afrika ve Güney Amerika gibi düşük pay aldığı bölgelerde yeni ticaret köprüleri kurması stratejik bir zorunluluktur.

Grafik 14'te sunulan 2025'in Ocak-Ekim dönemi verileri Türkiye'nin ithalat kaynaklarının coğrafi dağılımını ve tedarik zincirindeki bölgesel ağırlıkları detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Türkiye'nin ithalatında en büyük payı yüzde 32 ile AB alırken onu yüzde 26'lık oranla Asya ve diğer Asya ülkeleri takip etmektedir. İthalatın beşte birinin (yüzde 20) diğer Avrupa ülkelerinden yapılıyor olması, Türkiye'nin toplam ithalatının yarısından fazlasının (yüzde 52) Avrupa Kıtası ekseninde gerçekleştiğini kanıtlamaktadır. Diğer bölgelerden yapılan ithalatta ise Yakın Doğu ve Ortadoğu yüzde 6, Kuzey Amerika yüzde 5, Afrika yüzde 3 ve diğer Amerika ülkeleri ise yüzde 3'er pay alarak daha sınırlı bir ağırlık sergilemektedir.



Kaynak: "Dış Ticaret İstatistikleri, Ekim 2025"

İhracat ve ithalat payları birlikte değerlendirildiğinde Türkiye'nin dış ticaretinde AB ile olan bağımlılığı ve bölge bazlı dış ticaret dengesindeki temel farklar belirginleşmektedir. İhracatta yüzde 43 pay alan AB'nin ithalatta yüzde 32 pay alması Türkiye'nin en büyük ticaret ortağına karşı daha dengeli ve ihracat odaklı bir ilişki yürüttüğünü göstermektedir. Buna karşın Asya bölgesi ihracatta sadece yüzde 8 pay alırken ithalatta yüzde 26 gibi yüksek bir ağırlığa sahiptir. Bu durum ise Türkiye'nin dış ticaret açığının (Tablo 7'de görülen 74,7 milyar dolar) büyük ölçüde Asya menşeli ara malı ve ham madde tedarikinden kaynaklandığını işaret etmektedir.

Türkiye'nin 2025 dış ticaret kompozisyonu Avrupa pazarındaki rekabetçi gücün Asya'dan kaynaklanan ithalat maliyetleriyle dengelendiği bir yapı sunmaktadır. İhracatın ithalatı karşılama oranının yüzde 75 seviyesinde seyretmesi Avrupa ile olan verimli ticaretin Asya kaynaklı açığı finanse etme kapasitesine bağlıdır. OVP hedefleri doğrultusunda cari açığı kalıcı olarak düşürmek için Türkiye'nin Asya pazarına olan ihracatını artırması veya bu bölgeden yapılan ithalatı yerli üretimle ikame etmesi gerekebilir.

Tablo 8'de sunulan 2025'in Ocak-Ekim dönemi verileri Türkiye'nin imalat sanayiindeki dış ticaret performansını teknoloji yoğunluğuna göre gruplayarak üretim yapısındaki durumu ortaya koymaktadır. Toplam imalat sanayii ihracatı yıllık yüzde 4,1 artışla 212 milyar doların üzerine çıkarken teknoloji sınıfları bazında en dikkat çekici büyüme yüksek teknoloji ürünlerinde yaşanmıştır. Yüksek teknoloji ürün ihracatı yüzde 10,6 artarak 7,7 milyar dolara yükselmiş ve bu grubun toplam ihracat içindeki payı yüzde 3,6'ya ulaşmıştır. Orta yüksek teknoloji ürünlerin ihracattaki payı ise yüzde 39,1'e çıkarak imalat sanayinin temel taşıyıcısı olmaya devam etmiştir.

İthalat tarafında ise toplam imalat sanayii alımları yıllık yüzde 6,1 artışla 244,7 milyar dolara yükselmiştir. İthalatta da yüksek teknoloji ürünler yüzde 10,1'lik artışla en hızlı büyüyen grup olmuş ve 28 milyar dolarlık bir hacme ulaşmıştır. Orta yüksek teknoloji ürünlerin ithalattaki yüzde 44,3'lük baskın payı Türkiye'nin sanayi üretimi için gerekli olan teknolojik aksam ve makinelerde dışa bağımlılığının sürdüğünü göstermektedir. Buna karşın düşük teknoloji ürün grubunda hem ihracat hem de ithalatta hafif daralmalar yaşanması sanayinin katma değeri düşük ürünlerden daha yüksek teknoloji alanlara doğru kademeli olarak dönüşüm yaşadığını kanıtlamaktadır.

**TABLO 8. TEKNOLOJİ YOĞUNLUĞUNA GÖRE İMALAT SANAYİİ ÜRÜNLERİ
DIŞ TİCARETİ (2024-2025, MİLYON DOLAR)**

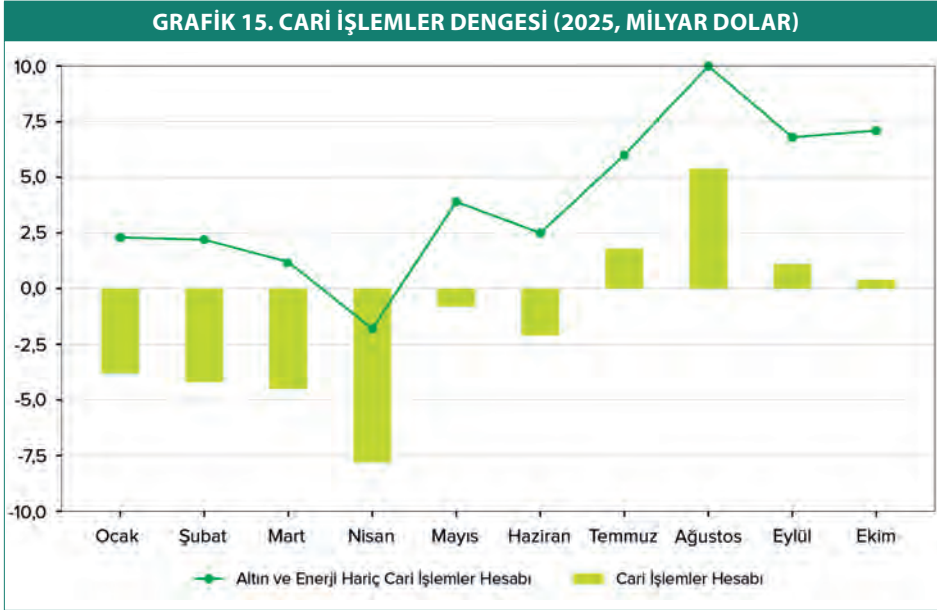
| Teknoloji Yoğunluğu | Ocak-Ekim | | | | Değişim (%) |
|---------------------------------|-----------|---------|---------|---------|-------------|
| | 2024 | | 2025 | | |
| | Değer | Pay (%) | Değer | Pay (%) | |
| İhracat (FOB) | | | | | |
| Toplam İmalat Sanayii | 230.637 | 100 | 212.085 | 100 | 6,1 |
| Yüksek Teknolojili Ürünler | 25.453 | 11 | 7.695 | 11,5 | 10,1 |
| Orta Yüksek Teknolojili Ürünler | 101.843 | 44,2 | 83.017 | 44,3 | 6,5 |
| Orta Düşük Teknolojili Ürünler | 72.402 | 31,4 | 58.917 | 31,6 | 6,8 |
| Düşük Teknolojili Ürünler | 30.939 | 13,4 | 62.456 | 12,6 | -0,4 |
| İthalat (CIF) | | | | | |
| Toplam İmalat Sanayii | 203.683 | 100 | 244.675 | 100 | 4,1 |
| Yüksek Teknolojili Ürünler | 6.956 | 3,4 | 28.034 | 3,6 | 10,6 |
| Orta Yüksek Teknolojili Ürünler | 75.853 | 37,2 | 108.471 | 39,1 | 9,4 |
| Orta Düşük Teknolojili Ürünler | 58.006 | 28,5 | 77.361 | 27,8 | 1,6 |
| Düşük Teknolojili Ürünler | 62.868 | 30,9 | 30.809 | 29,4 | -0,7 |

Kaynak: "Dış Ticaret İstatistikleri, Ekim 2025".

İmalat sanayiindeki dış ticaret dengesi Türkiye'nin teknoloji yoğunluklu büyüme stratejisi açısından hem bir başarıyı hem de yapısal bir zorluğu işaret etmektedir. Yüksek ve orta yüksek teknolojili ihracattaki güçlü artış oranları Türk sanayisinin küresel rekabetçiliğini artırdığını teyit etse de bu alanlardaki ithalat hacminin halen ihracatın üzerinde olması dış ticaret açığının ana kaynağını oluşturmaktadır. Buna binaen OVP hedefleri (Tablo 5) doğrultusunda cari açığı kalıcı olarak düşürmek için özellikle orta yüksek ve yüksek teknoloji sınıflarında ithal girdi bağımlılığını azaltacak Ar-Ge faaliyetleri ile yerli üretim yatırımlarının desteklenmesi gerekmektedir.

CARİ İŞLEMLER DENGESİ

Grafik 15'te sunulan 2025'e ait aylık cari işlemler dengesi verileri Türkiye ekonomisinin dış ticaret ve finansman yapısındaki temel belirleyicileri iki farklı gösterge üzerinden ortaya koymaktadır. Genel cari işlemler hesabı yılın ilk yarısında özellikle Nisan'da yaklaşık -8 milyar dolarla zirve yapan bir açık eğilimi izlemiştir. Bu durumun büyük ölçüde enerji ithalatı ve altın talebinin artmasıyla şekillenmiş olabileceğini söylemek mümkündür. Ancak yılın ikinci yarısında özellikle turizm gelirlerinin de katkısıyla Temmuz'dan itibaren cari denge pozitif dönmüş ve Ağustos'ta 5 milyar doların üzerinde fazla vererek en güçlü performansına ulaşmıştır.



Kaynak: "Ödemeler Dengesi İstatistikleri", TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

Bu noktada turizm sektörüne ayrı bir parantez açmak gerekirse Temmuz-Eylül dönemini kapsayan 2025'in üçüncü çeyreğinde turizm gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla yüzde 3,9 oranında yükseliş kaydederek 24 milyar 257 milyon 815 bin dolar seviyesine ulaşmıştır.⁵ Bu toplam gelirin ana omurgasını 24 milyar 46 milyon 779 bin dolarla doğrudan ziyaretçi harcamaları oluştururken transfer yolcu trafiğinden elde edilen kazanç ise 211 milyon 37 bin dolar olarak kayıtlara geçmiştir. Ayrıca toplam ziyaretçi gelirlerinin yüzde 16,1 gibi önemli bir kısmının yurt dışında ikamet eden ve tatil için ülkemizi tercih eden vatandaşlarımızın harcamalarından kaynaklanması dikkat çekicidir. Üçüncü çeyrekte gerçekleşen 24,2 milyar dolarlık güçlü döviz girdisi Ağustos'ta cari dengenin 5 milyar doların üzerinde fazla vermesini sağlayan temel itici güç olmuştur. Hizmet ihracatı kalemindeki bu artış mal ticaretindeki açığı dengeleyerek Türkiye'nin dış finansman ihtiyacını azaltmakta ve makroekonomik istikrarı desteklemektedir.

Grafik 15'teki diğer bir çarpıcı veri ise altın ve enerji hariç cari işlemler hesabıdır. Bu gösterge Türkiye'nin yapısal dış ticaret potansiyelini enerji ve altın gibi dışsal maliyetlerden arındırarak yansıtmakta ve Nisan hariç tüm yıl boyunca pozitif bir seyir izlemektedir. Özellikle Ağustos'ta bu kalemden 10 milyar dolara yaklaşan bir fazlanın verilmesi Türkiye ekonomisinin enerji ve altın maliyetleri dışarıda bırakıldığında döviz üretme kapasitesinin ne derece yüksek olduğunu göstermektedir.

Bu veriler daha önce incelediğimiz imalat sanayiindeki teknoloji dönüşümü (Tablo 8) ve ihracatın ithalatı karşılama oranındaki (Grafik 12) iyileşmeyle bağlantılıdır. Enerji hariç dengenin güçlü bir fazla vermesi OVP'de hedeflenen cari açığın GSYH'ye oranının kademeli olarak düşürülmesi vizyonunu destekleyen en önemli çıpadır. Ancak genel dengenin enerji fiyatlarına olan bu hassasiyeti Türkiye'nin 2028 hedeflerine ulaşabilmesi için yerli enerji kaynaklarına ve enerji verimliliğine odaklanmasının ekonomik bir gereklilik olduğunu göstermektedir.

2025 cari denge performansı Türkiye'nin dış ticaret şoklarına karşı dayanıklılığının arttığı bir dönem olarak ele alınabilir. Altın ve enerji dışı dengenin yıl genelindeki güçlü duruşu döviz kuru üzerindeki baskıyı hafifleterek TCMB'nin dezenflasyon sürecini daha etkin yönetmesine zemin hazırlamıştır. Mevcut tablo Türkiye'nin bünyeme hedeflerini sürdürürken dış finansman ihtiyacını kontrol altında tutabileceği sürdürülebilir bir ekonomik patikada olduğuna işaret etmektedir.

⁵ "Turizm İstatistikleri, III. Çeyrek: Temmuz-Eylül, 2025", TÜİK, 31 Ekim 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-III.-Ceyrek:-Temmuz-Eylul,-2025-54157>, (Erişim tarihi: 25 Aralık 2025).

| KRONOLOJİ: EKONOMİK GELİŞMELER | |
|--------------------------------|--|
| 9 Ocak | TCMB verilerine göre brüt rezervler 157,9 milyar dolar, net rezervler ise 67,7 milyar dolar seviyesine yükseldi. |
| 21 Ocak | Ocak-Aralık döneminde konut satışları yıllık bazda yüzde 20,6 oranında artarak yaklaşık 1,5 milyon olarak kaydedildi. |
| 23 Ocak | TCMB, Para Politikası Kurulu toplantısında politika faizini 250 baz puan indirerek yüzde 47,5'ten yüzde 45'e düşürdü. Aynı dönemde Ocak'a ilişkin yıllık TÜFE enflasyonu yüzde 42,12 olarak açıklandı. |
| 28 Ocak | Ocak'ta on iki ay sonrasında ilişkin yıllık enflasyon beklentileri piyasa katılımcıları için 1,7 puanlık azalışla yüzde 25,4'e; reel sektör için 3,8 puanlık azalışla yüzde 43,8'e ve hanehalkı için 4,3 puanlık azalışla yüzde 58,8'e geriledi. |
| 30 Ocak | Ekonomik Güven Endeksi Ocak'ta bir önceki aya göre 0,8 puan artarak 99,7 seviyesinde gerçekleşti. |
| 3 Şubat | Ocak'ta TÜFE aylık bazda yüzde 5,03 oranında artış gösterdi ve yıllık TÜFE enflasyonu yüksek baz etkisiyle yüzde 42,12 seviyesine geriledi. Aynı dönemde yurt içi ÜFE enflasyonu aylık bazda yüzde 3,06 ve yıllık bazda ise yüzde 27,20 olarak kaydedildi. |
| 4 Şubat | TÜFE bazlı reel efektif döviz kuru Ocak'ta 75,44 düzeyine yükseldi. Böylece TL aylık bazda yüzde 4,1 ve yıllık bazda yüzde 22,8 reel değerlendirme kaydetti. Bununla beraber reel efektif döviz kuru Mart 2020'den bu yana en yüksek seviyesine ulaştı. |
| 7 Şubat | TCMB, 2025'in ilk Enflasyon Raporu'nda yıl sonu TÜFE enflasyonu tahminini yüzde 21'den yüzde 24'e yükseltti. |
| 10 Şubat | TÜİK tarafından yayımlanan mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış verilere göre Sanayi Üretim Endeksi Aralık'ta aylık bazda yüzde 5 artış göstererek Mart 2023'ten bu yana en hızlı büyümesini kaydetti. |
| 14 Şubat | 2025 yıl sonuna ilişkin enflasyon beklentisi 1,25 puanlık artışla yüzde 28,30 seviyesine yükseldi. |
| 18 Şubat | Konut Fiyat Endeksi Ocak'ta aylık bazda yüzde 4,7 artarak Eylül 2023'ten bu yana en hızlı aylık artışını gösterdi ve yıllık bazda konut fiyat artışı yüzde 31,9 olarak gerçekleşti. |
| 20 Şubat | Tüketici Güven Endeksi Şubat'ta artış eğilimini sürdürerek beklentilerin üzerinde gerçekleşti. TÜİK verilerine göre Tüketici Güven Endeksi Şubat'ta 1,1 puan artarak 82,1 seviyesine ulaştı ve Haziran 2023'ten bu yana en yüksek değerini aldı. |
| 24 Şubat | TCMB'nin yayımladığı verilere göre mevsim etkilerinden arındırılmış reel kesim güveni Şubat'ta bir önceki aya göre 0,2 puan artış kaydederek 102,8 oldu. |
| 25 Şubat | TCMB'nin açıkladığı Sektörel Enflasyon Beklentileri verilerine göre on iki ay sonrasında ilişkin yıllık enflasyon beklentileri piyasa katılımcıları için 0,1 puan düşüşle yüzde 25,3'e ve reel sektör için 1,9 puan düşüşle yüzde 41,9'a geriledi. |
| 28 Şubat | Ocak'ta işsizlik oranı yüzde 8,4 ile son sekiz ayın en düşük düzeyine geriledi. Öte yandan bu dönemde iş gücü 219 bin kişi ve istihdam da 195 bin kişi daraldı. Geniş tanımlı işsizliği gösteren atıl iş gücü oranı yüzde 28,1 düzeyine yükselirken istihdam oranı da yüzde 49,2'ye geriledi. TÜİK verilerine göre yurt içinde TÜFE enflasyonu Şubat'ta aylık bazda yüzde 2,27 ile beklentilerin altında kaydedildi. |
| 10 Mart | Sanayi Üretim Endeksi Ocak'ta aylık bazda yüzde 2,3 oranında azalarak Nisan 2024'ten bu yana en hızlı düşüşünü kaydetti. |
| 13 Mart | Ocak'ta cari işlemler hesabı 3,8 milyar dolar açık verdi. Bu gelişmeyle birlikte on iki aylık kümülatif cari açık 11,5 milyar dolarla Temmuz'dan bu yana en yüksek seviyesine ulaştı. Aynı dönemde altın ve enerji hariç cari denge 2,4 milyar dolar fazla verirken diğer yatırımlar kaleminde Ağustos 2022'den bu yana en yüksek sermaye girişi kaydedildi. |
| 14 Mart | TÜİK verilerine göre Hizmet Üretim Endeksi Ocak'ta aylık bazda yüzde 2,5 artarak Mayıs 2023'ten bu yana, yıllık bazda da yüzde 6,0 artarak Mart 2024'ten bu yana en yüksek hızında genişledi. |

| | |
|-------------------|--|
| 21 Mart | Şubat'ta yabancı ziyaretçi sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 5,3 oranında azalarak 2,2 milyon kişi oldu. Böylece yabancı ziyaretçi sayısı yıllık bazda Kasım 2023'ten bu yana ilk kez düşüş kaydetti. Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yapılan açıklamayla 25 Nisan'a kadar Borsa İstanbul A.Ş. pay piyasalarında açığa satış işlemleri yasaklandı. |
| 25 Mart | TCMB verilerine göre Reel Kesim Güven Endeksi Mart'ta aylık bazda 0,4 puan artışla 103,2 seviyesine yükseldi. |
| 27 Mart | TÜİK tarafından yayımlanan verilere göre Şubat'ta Türkiye'nin ihracatı yıllık bazda yüzde 1,6 azalarak 20,8 milyar dolar ve ithalatı yüzde 2,4 artarak 28,5 milyar dolar oldu. TÜİK tarafından açıklanan iş gücü istatistiklerine göre işsizlik oranı Şubat'ta yüzde 8,2 ile 2012'den bu yana en düşük seviyesine geriledi. |
| 3 Nisan | Mart'ta TÜFE aylık bazda yüzde 2,46 artarken yıllık TÜFE enflasyonu yüzde 38,10'a gerileyerek Aralık 2021'den bu yana en düşük seviyesine indi. |
| 10 Nisan | TÜİK'in açıkladığı verilere göre sanayi üretimi Şubat'ta aylık ve yıllık bazlarda sırasıyla yüzde 1,6 ve yüzde 1,9 oranlarında geriledi. |
| 15 Nisan | TCMB 2024'te yaklaşık 700 milyar TL zarar etti. TCMB 2023'te de 818,2 milyar TL zarar etmişti. |
| 21 Nisan | TCMB tarafından yayımlanan Uluslararası Yatırım Pozisyonu verilerine göre Türkiye'nin yurt dışı varlıkları Şubat'ta aylık bazda yüzde 0,1 azalarak 378,2 milyar dolar olurken yurt dışı yükümlülükleri yüzde 1,5 gerileyerek 657,2 milyar dolar düzeyinde kaydedildi. |
| 29 Nisan | Mart'ta yüzde 7,9 düzeyinde gerçekleşen işsizlik oranı, verinin yayımlanmasından bu yana en düşük seviyesine geriledi. |
| 1 Mayıs | 2025'in ilk çeyreğinde turizm gelirleri yıllık bazda yüzde 5,6 artarak 9,5 milyar dolar düzeyinde gerçekleşti. TÜİK'in açıkladığı verilere göre dış ticaret açığı Mart'ta geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 1,5 daralırken yılın ilk çeyreğinde yıllık bazda yüzde 11 oranında genişledi. |
| 5 Mayıs | Nisan'da TÜFE aylık bazda yüzde 3 artış gösterirken yıllık TÜFE yüzde 37,86'ya gerileyerek düşüş eğilimini sürdürdü. TCMB fiyat istikrarı hedefi doğrultusunda para politikasındaki temkinli duruşunu korudu. |
| 9 Mayıs | Yurt içinde sanayi üretimi Mart'ta aylık ve yıllık bazlarda sırasıyla yüzde 3,4 ve yüzde 2,5 artış gösterdi. Böylece sanayi üretiminde hem aylık hem yıllık bazda yıl sonundan bu yana en olumlu görünüm kaydedildi. |
| 13 Mayıs | TÜİK verilerine göre Mart'ta İhracat Birim Değer Endeksi bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla yüzde 1,8 ve İthalat Birim Değer Endeksi ise yüzde 1,3 oranında artış gösterdi. Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış verilere göre ihracat ve ithalat miktar endeksleri aylık bazda sırasıyla yüzde 4,4 ve yüzde 2,8 oranlarında yükseldi. |
| 20 Mayıs | TÜİK verilerine göre Tüketici Güven Endeksi Mayıs'ta bir önceki aya göre 1,1 puan artarak 84,8 oldu. |
| 22 Mayıs | TCMB, yılın ikinci Enflasyon Raporu'nda yıl sonu TÜFE enflasyonu tahminini yüzde 24 seviyesinde korudu. |
| 23 Mayıs | TCMB tarafından yayımlanan sektörel enflasyon beklentileri Mayıs'ta ayrışma gösterdi. Bu dönemde on iki ay sonrası için reel sektörün yıllık enflasyon beklentisi bir önceki aya kıyasla 0,7 puan gerileyerek yüzde 41 ile bu yılın en düşük seviyesine gelirken hanehalkının beklentisi aynı dönemde 0,6 puan artarak yüzde 59,9 ile bu yılın en yüksek seviyesine çıktı. |
| 30 Mayıs | İşsizlik oranı Nisan'da yüzde 8,6 ile son beş ayın en yüksek düzeyinde gerçekleşti. |
| 3 Haziran | TÜİK tarafından açıklanan verilere göre mevsimsellikten arındırılmış aylık TÜFE enflasyonu Mayıs'ta yüzde 2 düzeyinde gerçekleşti. |
| 12 Haziran | Sanayi üretimi Nisan'da aylık bazda yüzde 3,1 geriledi ancak yıllık bazda yüzde 3,3 arttı. |
| 16 Haziran | TÜİK tarafından açıklanan verilere göre perakende satışlar Nisan'da bir önceki aya göre yüzde 2,8 ile Temmuz 2023'ten bu yana en yüksek artışını sergiledi. |
| 19 Haziran | TCMB, politika faizini piyasa beklentileriyle uyumlu şekilde yüzde 46 seviyesinde sabit tuttu. |

| | |
|-------------------|--|
| 20 Haziran | Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış verilere göre Tüketici Güven Endeksi Haziran'da aylık bazda 0,3 puanla sınırlı bir artış kaydederek 85,1 seviyesine yükseldi. |
| 24 Haziran | Mevsim etkilerinden arındırılmış imalat sanayii kapasite kullanım oranı Haziran'da 0,7 puan düşüğe yüzde 74,4 düzeyine gerileyerek Mart 2023'ten bu yana en olumsuz seviyeye indi. |
| 3 Temmuz | TÜFE aylık bazda yüzde 1,37 artarak piyasa beklentilerinin altında kalırken yılın ilk yarısında kümülatif TÜFE artışı yüzde 16,67 olarak gerçekleşti. |
| 11 Temmuz | Yurt içinde cari işlemler hesabı Mayıs'ta 684 milyon dolar ile piyasa beklentisinin bir miktar altında açık verdi. |
| 17 Temmuz | Haziran'da aylık tarımsal ÜFE enflasyonu don etkisiyle meyve ürünleri fiyatlarındaki artışa bağlı olarak yüzde 18,82 ile tarihi yüksek seviyesine ulaşırken yıllık bazda da yüzde 50,31 ile son bir yılın en yüksek düzeyinde kaydedildi. |
| 30 Temmuz | Yurt içinde mevsim etkilerinden arındırılmış işsizlik oranı Haziran'da 0,2 puan yükselerek yüzde 8,6 oldu. |
| 31 Temmuz | TÜİK tarafından açıklanan verilere göre turizm gelirleri yılın ikinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,4 artarak 16,3 milyar dolar seviyesinde kaydedildi. |
| 4 Ağustos | Temmuz'da aylık TÜFE enflasyonu yüzde 2,06 ile son üç ayın en yüksek düzeyinde gerçekleşmekle beraber yüzde 2,4 düzeyindeki piyasa beklentisinin altında kaydedildi. |
| 12 Ağustos | ABD'de açıklanan verilere göre tüketici fiyatları Temmuz'da aylık bazda yüzde 0,2 ve yıllık bazda ise yüzde 2,7 ile beklentilerin altında bir artış kaydetti. Aynı dönemde çekirdek TÜFE aylık ve yıllık bazlarda sırasıyla yüzde 0,3 ve yüzde 3,1 oranlarında yükseldi. |
| 14 Ağustos | ABD'de üretici fiyatları Temmuz'da bir önceki aya göre piyasa beklentisi olan yüzde 0,2'nin oldukça üzerinde yüzde 0,9 seviyesinde yükselerek son üç yılın en hızlı artışını kaydetti. Yıllık ÜFE de bir önceki aya kıyasla 1 puan artarak yüzde 3,3 seviyesine yükseldi. |
| 18 Ağustos | TCMB'nin açıkladığı verilere göre Temmuz'da Konut Fiyat Endeksi nominal olarak aylık bazda yüzde 0,9 artış kaydederken yıllık bazda geçtiğimiz aya paralel olarak yüzde 32,8 yükseldi. Konut fiyatları reel olarak geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 0,5 düşüş kaydederken reel gerilemedeki ivme kaybının sürdüğü izlendi. |
| 20 Ağustos | Avro Bölgesi nihai verilere göre Temmuz'a ilişkin TÜFE enflasyonu yıllık bazda yüzde 2 düzeylerinde gerçekleşerek öncü verileri teyit etti. Bu dönemde enerji fiyatları yıllık bazda yüzde 2,4 gerilerken hizmet fiyatları yüzde 3,2 yükseldi. |
| 26 Ağustos | TCMB tarafından yayımlanan verilere göre hanehalkının on iki ay sonrasına ilişkin yıllık enflasyon beklentisi Ağustos'ta bir önceki aya göre 0,4 puan azalarak yüzde 54,1 seviyesine geriledi. |
| 29 Ağustos | Yurt içinde mevsim etkilerinden arındırılmış verilere göre işsizlik oranı Temmuz'da yüzde 8 ile son dört ayın en düşük düzeyine geriledi. Bu dönemde işsizlik oranındaki düşüşte iş gücünün 146 bin kişi daralması etkili oldu. İstihdamda ise 18 bin kişiyle sınırlı bir artış kaydedildi. |
| 1 Eylül | Türkiye ekonomisi 2025'in ikinci çeyreğinde Zincirlenmiş Hacim Endeksi'ne göre yıllık bazda yüzde 4,8 ve çeyreklik bazda yüzde 1,6 ile piyasa beklentilerinin üzerinde büyüdü. |
| 3 Eylül | TÜİK verilerine göre TÜFE, Ağustos'ta aylık bazda yüzde 2,04 oranında artış gösterdi. |
| 4 Eylül | TÜİK tarafından açıklanan verilere göre mevsimsellikten arındırılmış aylık TÜFE enflasyonu Ağustos'ta yüzde 2,47 olarak gerçekleşti. |
| 11 Eylül | TCMB, enflasyondaki ana eğilimdeki yavaşlamayı gerekçe göstererek politika faizini 250 baz puan indirerek yüzde 43'ten yüzde 40,5'e çekti. |
| 16 Eylül | TÜİK verilerine göre yurt içinde konut satışları Ağustos'ta yıllık bazda yüzde 6,8 artarak 143 bin 319 olarak kaydedildi. Bu seviye, veri seti kapsamında ağustos ayları arasında en yüksek değerlerden biri oldu. |
| 17 Eylül | Türkiye'nin beş yıllık CDS risk primi 8 baz puanlık düşüğe 241 baz puan seviyesine geriledi ve 5 Şubat 2020'den bu yana en düşük düzeyinde kaydedildi. |

| | |
|-----------------|---|
| 19 Eylül | <i>Resmi Gazete'de</i> yayımlanan cumhurbaşkanı kararı ile 2018'den bu yana ABD menşeli bazı ürünlerin ithalatında uygulanan ek mali yükümlülükler kaldırıldı. |
| 22 Eylül | TÜİK tarafından açıklanan verilere göre Tüketici Güven Endeksi Eylül'de bir önceki aya göre 0,4 puan gerileyerek 83,9 seviyesinde gerçekleşti. |
| 23 Eylül | Avro Bölgesi'nde Ağustos'ta eşik değerinin üzerine çıkan imalat PMI Eylül'de 49,5 ile yeniden eşik değerinin altında kaydedilirken hizmetler PMI Ağustos'taki 50,5 seviyesinden 51,4'e yükseldi. |
| 24 Eylül | Yurt içinde mevsim etkilerinden arındırılmış Reel Kesim Güven Endeksi Eylül'de aylık bazda 0,2 puan yükselerek 100,8 ile son beş ayın en yüksek düzeyine ulaştı. |
| 30 Eylül | Yurt içinde mevsim etkilerinden arındırılmış işsizlik oranı Ağustos'ta bir önceki aya göre 0,4 puan artarak yüzde 8,5 seviyesinde gerçekleşti. Söz konusu dönemde istihdam oranı yüzde 49,4'e yükselirken iş gücüne katılım oranı da yüzde 54,0 seviyesine çıktı. |
| 3 Ekim | Yurt içinde tüketici fiyatları Eylül'de aylık bazda yüzde 3,23 ile piyasa beklentisinin üzerinde yükseldi ve yıllık TÜFE yüzde 33,29'a yükselerek gerileme eğilimine ara verdi. |
| 13 Ekim | Temmuz'da 1,8 milyar dolar düzeyinde gerçekleşen cari işlemler fazlası Ağustos'ta 5,5 milyar dolarla aylık bazda tarihi yüksek seviyede gerçekleşti. Ocak-Ağustos dönemindeki cari açık ise yıllık bazda yüzde 98,2 oranında artarak 15,9 milyar dolar ve on iki aylık kümülatif cari açık da 18,3 milyar dolar oldu. |
| 23 Ekim | TCMB, politika faizini 100 baz puan indirerek yüzde 40,5'ten yüzde 39,5'e düşürürken Eylül ayı enflasyon gerçekleşmeleri para politikasında temkinli gevşeme sürecinin sürdüğüne işaret etti. |
| 24 Ekim | Türkiye'nin beş yıllık CDS primi 15 baz puan düşerek 252 baz puan düzeyinde gerçekleşti. |
| 31 Ekim | Turizm geliri yılın üçüncü çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine kıyasla yüzde 3,9 artarak 24,3 milyar dolar düzeyinde gerçekleşti. |
| 3 Kasım | Ekim'de aylık TÜFE yüzde 2,55 ile beklentilerin altında gerçekleşti. Yıllık TÜFE yüzde 32,87'ye gerilerken TCMB dezenflasyon sürecinin yeniden güç kazandığını değerlendirdi. |
| 12 Kasım | Yurt içinde cari işlemler hesabı Eylül'de 1,1 milyar dolarla aylık bazda fazla vermeye devam ederken on iki aylık kümülatif cari açık bu dönem itibarıyla 20,1 milyar dolar oldu. |
| 14 Kasım | TCMB'nin yayımladığı Piyasa Katılımcıları Anketi'nin Kasım sonuçlarına göre katılımcıların 2025 sonuna ilişkin yıllık TÜFE enflasyonu beklentisi 0,4 puan artış kaydederek yüzde 32,2 seviyesine yükseldi. |
| 18 Kasım | TÜİK tarafından yayımlanan iş gücü istatistiklerine göre yılın üçüncü çeyreğinde işsizlik oranı mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış olarak yüzde 8,5 seviyesinde ölçüldü. |
| 20 Kasım | TÜİK tarafından açıklanan verilere göre yurt içinde Tüketici Güven Endeksi Kasım'da aylık bazda 1,6 puan yükselerek 85 değerini aldı. Bu seviye geçtiğimiz Haziran'dan bu yana kaydedilen en yüksek seviye oldu. |
| 24 Kasım | Yurt içinde Reel Kesim Güven Endeksi Kasım'da mevsimsellikten arındırılmış verilere göre aylık bazda 1,2 puan artarak 103,2 seviyesinde gerçekleşti. TÜİK tarafından açıklanan Sektörel Güven Endeksleri Kasım'da tüm sektörlerde artış kaydetti. |
| 27 Kasım | Yurt içinde Ekonomik Güven Endeksi, Tüketici Güveni ve Sektörel Güven endekslerindeki yükselişle Kasım'da bir önceki aya göre yüzde 1,3 oranında artarak 99,5 seviyesinde kaydedildi. Endeks geçtiğimiz Mart'tan bu yana en yüksek seviyesine ulaştı ve üst üste dördüncü ayında da artış göstermiş oldu. |
| 28 Kasım | TÜİK'in açıkladığı mevsim etkilerinden arındırılmış verilere göre Ekim'de işsizlik oranı 0,1 puan gerileyerek yüzde 8,5 oldu. |
| 2 Aralık | CDS primi 4 baz puan daha gerileyerek günü 231 baz puanla Mayıs 2018'den bu yana en düşük düzeyine inmiş oldu. |
| 3 Aralık | Kasım'da aylık TÜFE enflasyonu yüzde 0,87 ile yüzde 1,25 düzeyindeki piyasa beklentisinin altında gerçekleşti. Mayıs 2023'ten bu yana en düşük aylık TÜFE enflasyonunun kaydedildiği Kasım'da mevsimsel faktörler ve dönemsel indirimlerin enflasyonun beklentilerin altında kalmasında etkili olduğu görüldü. |

| | |
|------------------|---|
| 4 Aralık | Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan öncü verilere göre Kasım'da ihracat ve ithalat yıllık bazda sırasıyla yüzde 2,2 ve yüzde 2,6 oranlarında artış kaydetti. |
| 9 Aralık | Yurt içinde TÜİK, enflasyon hesaplama yönteminde yapılacak değişikliklere ilişkin bir bilgilendirme toplantısı düzenledi. Eurostat ile uyumluluk çerçevesinde Ocak 2026'dan itibaren TÜFE temel yılının "2025=100" olarak güncelleneceği, ana harcama gruplarının ağırlıklarının belirlenmesinde ulusal hesapların esas alınmasıyla grup sayısının 12'den 13'e çıkarılacağı belirtildi. |
| 11 Aralık | TCMB, yılın son Para Politikası Kurulu toplantısında politika faizini 150 baz puan indirerek yüzde 39,5'ten yüzde 38'e çekerek yılı kapattı. |
| 12 Aralık | Yurt içinde cari işlemler hesabı Ekim'de 457 milyon dolar fazla verdi ve böylece üst üste dördüncü ayda fazla kaydedildi. |
| 16 Aralık | TÜİK tarafından açıklanan verilere göre Kasım'da konut satışları yıllık bazda yüzde 7,8 azalarak 141 bin 100 adet oldu. Aynı dönemde TCMB verilerine göre konut fiyatları Kasım'da aylık bazda yüzde 2,7 yükselirken yıllık bazda nominal olarak yüzde 31,4 ve reel olarak da yüzde 0,3 artış kaydetti. Böylelikle konut fiyatlarında 12 ay sonra ilk kez reel artış görüldü. |

2025'TE

TEKNOLOJİ

YAZAR: GLORIA SHKURTI ÖZDEMİR

GİRİŞ: TEKNOLOJİNİN STRATEJİK BİR SÜTUN OLARAK KONUMLANMASI

2025 yılı Türkiye'nin teknolojik yönelimi açısından yapısal bir dönüm noktasını temsil etmiştir. Bu dönem, teknolojinin sektörel ya da tamamlayıcı bir politika alanı olmaktan çıkarak ulusal stratejinin merkezi bir sütunu haline gelmesinin pekiştiği bir aşama olmuştur. Küresel rekabetin yapay zeka (YZ), dijital altyapı, siber güvenlik ve kritik ham maddeler eksenine kaydığı bir bağlamda teknoloji ekonomik dayanıklılık, jeopolitik konumlanma ve devlet kapasitesinin sınıandığı temel bir alan olarak öne çıkmıştır. Gücün giderek veri, hesaplama kapasitesi, standartlar ve tedarik zincirleri üzerindeki kontrol yoluyla icra edildiği bu gelişen teknopolar düzende, Türkiye yerli yetkinliklerini güçlendirirken uluslararası angajmanlarını çeşitlendirmeyi hedefleyen bir teknolojik duruşu yeniden kalibre etmeye yönelmiştir.

Bu çerçevede 2025'te teknoloji politikası stratejik özerklik, dijital egemenlik ve sanayi dönüşümü hedefleriyle derin biçimde iç içe geçmiştir. Ulusal Yapay Zeka Stratejisi'nin 2021-2025 dönemini kapsayan son uygulama yılı, kurumsallaşma çabalarının hızlanması, bir YZ yasa taslağının ortaya çıkması, Siber Güvenlik Başkanlığının resmen kurulması ve bulut bilişim, veri merkezi ve 5G altyapısında kayda değer ilerlemelerle eş zamanlı olmuştur. Bu gelişmeler gündem belirlemeden yönetim mimarisinin inşasına, deneysel yaklaşımlardan kurumsal pekişmeye ve dağıtık girişimlerden sistem düzeyinde eş güdüme doğru bir geçişi yansıtmaktadır.

Türkiye'nin 2025'teki teknolojik görünümü birbiriyle bağlantılı çeşitli boyutlar üzerinden dönüşmüştür. Uluslararası düzlemde küresel yenilik, bilgi ve iletişim tek-

nolojileri ile YZ odaklı endekslerdeki konum, güçlü beşeri sermaye, artan otomasyon ve genişleyen YZ yetenek havuzuyla birlikte yüksek teknoloji üretimi ve dijital finans alanlarında süregelen açıkların eşlik ettiği karma fakat iyileşen bir profile işaret etmektedir. Ticaret ve sanayi yapısında rekor ihracat hacimleri ve orta-yüksek teknoloji imalatının istikrarlı yükselişi uzun vadeli bir teknolojik yükselme eğilimini teyit eder niteliktedir. Buna karşın yüksek teknoloji ithalatına olan bağımlılık bu dönüşümün geçiş niteliğini ortaya koymaktadır. Ekosistem düzeyinde ise patent faaliyetleri, YZ girişimciliği, risk sermayesinde toparlanma ve araştırma-geliştirme (Ar-Ge) istihdamındaki genişleme, erken aşama kapasite inşasından yapısal pekişmeye doğru bir kaymaya işaret etmektedir. Bu süreçte İstanbul başlıca yenilik merkezi olmayı sürdürürken bölgesel ekosistemler ise giderek artan bir görünürlük kazanmıştır.

Altyapı ve stratejik kaynaklar 2025'i tanımlayan bir diğer belirleyici dayanak olmuştur. Hiperiskal bulut yatırımları, egemen bulut platformları, yüksek performanslı hesaplama kapasitesi, 5G frekans tahsisi ve nadir toprak elementlerinin işlenmesine yönelik büyük ölçekli gelişmeler, Türkiye'nin dijital rekabet gücünün hesaplanma kapasitesi, bağlantısallık, enerji ve kritik malzemeler üzerindeki denetime bağlı olduğu yönündeki farkındalığını ortaya koymuştur. Bu altyapı odaklı adımlar siber güvenliğin ulusal dayanıklılığın temel bir unsuru olarak giderek daha fazla önem kazanmasıyla tamamlanmıştır. Bu süreç yeni mevzuat düzenlemeleri ve kurumsal merkezileşme adımlarıyla somutlaşmıştır. Sektörel düzeyde ise savunma, finans, sağlık, eğitim, enerji ve ulaştırma alanları YZ ve ileri teknolojilerin ekonominin geneline yayılmasını sağlayan başlıca aktarım kanalları olarak işlev görmüştür. Bu durum teknolojinin tekil bir sektör olmaktan ziyade yatay ve çarpan etkisi oluşturan bir güç olarak rolünü pekiştirmiştir.

Son olarak Türkiye'nin 2025'teki teknolojik yönelimi dikkatle kurgulanmış bir teknolojik diplomasi çerçevesi içinde şekillenmiştir. Milli Teknoloji Hamlesi kapsamında yerli kapasite inşasına öncelik verilirken Avrupa, ABD, Asya, Ortadoğu ve Afrika genelinde çeşitlendirilmiş ortaklıklar sürdürülmüştür. Bu yaklaşım asimetrik bağımlılıkların azaltılmasını hedeflerken küresel ekosistemlere, standartlara ve ortak geliştirme imkanlarına erişimin korunmasını amaçlamıştır. Bu dengeleyici tutum çağdaş uluslararası sistemde teknolojik gücün çoğu zaman tek başına değil seçici entegrasyon ile stratejik kontrolün bir arada yürütülmesi yoluyla elde edildiği gerçeğini vurgulamıştır.

Bu çerçevede bu bölüm Türkiye'nin 2025'teki teknolojik görünümüne ilişkin kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır. İnceleme küresel göstergelerden ticaret yapısına, yenilik ekosistemlerinden yönetim ve düzenlemeye, altyapı ve stratejik kaynaklardan sektörel dönüşümler ve teknolojik diplomasiye uzanan bir çerçevede ilerlemekte ve temel gelişmelerin ayrıntılı bir kronolojisiyle tamamlanmaktadır. Bütüncül olarak ele alındığında bu analiz 2025'in önceki stratejik hedeflerin kurumsal çerçevelere, maddi altyapıya ve ölçülebilir çıktılara dönüştürüldüğü bir pekişme yılı

olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu süreçte teknoloji, Türkiye'nin uzun vadeli ekonomik dayanıklılığı, stratejik özerkliği ve uluslararası konumunun merkezine yerleşmiştir.

TÜRKİYE'NİN KÜRESEL TEKNOLOJİ ENDEKSLERİNDEKİ KONUMU

Türkiye'nin teknolojik gelişim alanındaki politika ve stratejileri dikkate alındığında, ülkenin yükselen teknolojilerin küresel önemini ve bu teknolojilerin uluslararası ilişkilerde giderek artan rolünü açık biçimde kavradığı görülmektedir. Türkiye'nin attığı politika adımlarının incelenmesi teknolojik dönüşümünün yönünü anlamaya katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte bu gelişmeleri daha geniş bir analitik çerçeve içine yerleştirmek de aynı derecede önemlidir. Daha bütüncül bir değerlendirme yapabilmek için Türkiye'nin 2025 itibarıyla başlıca küresel endeksler ve veri tabanlarındaki konumunun ele alınması gerekmektedir.¹ Bu göstergeler bir arada değerlendirildiğinde ülkenin teknolojik kapasitesi ve rekabetçi konumuna ilişkin çok boyutlu bir tablo ortaya koymaktadır.

Global Innovation Index 2025 (Küresel Yenilik Endeksi 2025) verilerine göre Türkiye'nin yenilik kapasitesi küresel ölçekte istikrarlı bir görünüm sergilemektedir. Türkiye, Kuzey Afrika ve Batı Asya bölgesinde yer alan yenilikçi ekonomiler arasında İsrail ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin ardından üçüncü sırada yer almaktadır.² Benzer şekilde üst orta gelir grubundaki ekonomiler arasında da Çin ve Malezya'nın ardından üçüncü sıraya yerleşmiştir. Genel sıralamada ise 139 ülke arasında 43. sırada

¹ Yazım süreci itibarıyla 2025'e ait verileri içeren birçok küresel endeks henüz yayımlanmamıştır. Bu nedenle bu bölümde yalnızca erişilebilir durumda olan sınırlı sayıdaki endekse yer verilmiştir.

² *Global Innovation Index 2025*, (World Intellectual Property Organization, Cenevre: 2025), s. 18.

konumlanarak orta düzeyde bir küresel yenilikçi olarak değerlendirilmektedir.³ Bu sıralamalar son on yılda kaydedilen anlamlı ilerlemeyi yansıtmaktadır. Söz konusu ilerleme beşeri sermaye, firma sofistیکasyonu ve yaratıcı çıktılardaki iyileşmeler tarafından desteklenmiştir.

Benzer bir eğilim Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD) tarafından yayımlanan *Technology and Innovation Report 2025* (Teknoloji ve Yenilik Raporu 2025) verilerinde de gözlemlenmektedir.⁴ Türkiye bu raporda 0,70 puanla dünya genelinde 44. sırada yer alırken 2022'ye kıyasla konumunu iyileştirmiştir. Bu sonuç Türkiye'yi üst orta gelir grubunda sağlam bir şekilde konumlandırmaktadır. Raporda Türkiye'nin Ar-Ge kapasitesi alanında 16. sırada ve beceriler alanında 31. sırada yer alması özellikle vurgulanmaktadır. Bu göstergeler ülkemizin dinamik bir araştırma ortamına ve gelişmiş bir beşeri sermaye yapısına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu güçlü yönler Türkiye'nin teknolojik hedefleri için önemli bir temel oluşturmaktadır. Buna karşılık bilgi ve iletişim teknolojileri alanında 79. sırada, sanayi alanında 73. sırada ve finans alanında 68. sırada yer alması ise Türkiye'nin dijital altyapısını genişletme, sanayi dönüşümünü hızlandırma ve yeniliği destekleyen finansal mekanizmaları derinleştirmeye devam etmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bütüncül olarak değerlendirildiğinde Türkiye'nin 2025 endeks profili sağlam bilimsel ve beşeri kapasitelere sahip, teknolojik rekabet gücünü artırma potansiyeli açık bir ülke görünümü sunmaktadır.

ICT Development Index (Bilgi ve İletişim Teknolojileri Gelişmişlik Endeksi) ise ülkeler genelinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmişlik düzeyini değerlendiren ve bir ülkenin genel dijital ilerlemesine ilişkin kapsamlı ölçüm sunan bir endekstir. 2025'te Türkiye, Avrupa bölgesi ve üst orta gelir grubundaki ekonomiler kapsamında değerlendirildiğinde 88,5 puan almıştır. Bu değer 2023'te kaydedilen 85,8 puan ve 2024'teki 87,5 puanla karşılaştırıldığında istikrarlı bir artışa işaret etmektedir.⁵ Rapora göre gösterge değerleri temel alındığında Türkiye'de bireylerin yüzde 86'sı internet kullanmakta ve hanelerin yüzde 95,5'i internet erişimine sahiptir. Bireylerin yüzde 96,1'i de cep telefonu kullanıcısıdır. Bu göstergeler Türkiye'de dijital bağlantı düzeyinin ve mobil teknolojilerin benimsenme oranının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

“Artificial Intelligence Index Report 2025” (Yapay Zeka Endeksi Raporu 2025) Türkiye'yi küresel teknolojik görünüm içinde istikrarlı biçimde yükselen bir konumda göstermekte ve çeşitli göstergeler kapsamında kayda değer ilerlemelere işaret etmektedir.⁶ Endüstriyel otomasyon alanında Türkiye 2023'te 4 bin 400 endüstriyel

³ *Global Innovation Index 2025*, s. 19.

⁴ *Technology and Innovation Report 2025*, (United Nations Publications, New York: 2025).

⁵ *ICT Development Index 2025*, (International Telecommunication Union Publications, Cenevre: 2025).

⁶ “Artificial Intelligence Index Report 2025”, Stanford University Human-Centered Artificial Intelligence (HAI), https://hai.stanford.edu/assets/files/hai_ai_index_report_2025.pdf. (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

robot kurulumu gerçekleştirmiştir. Bu sayı Türkiye'yi Çin, Japonya ve ABD gibi büyük üretim merkezlerinin ardından önde gelen ülkeler arasına yerleştirmiştir. Daha da önemlisi Türkiye 2022-2023 arasında yeni robot kurulumlarında yıllık yüzde 15'lik büyüme oranı kaydetmiştir. Bu oran ise küresel ölçekte en yüksek artış oranlarından biri olarak öne çıkmıştır. Söz konusu eğilim Türkiye'nin daha otomasyon odaklı ve dijital olarak bütünleşmiş üretim sistemlerine yöneldiğini göstermektedir. Kamu sektöründe ise Türkiye belirgin bir görünüm sergilemektedir. 2013-2023 döneminde kamuya ait YZ bağlantılı sözleşmelerin medyan değerinin 2,81 milyon dolar olması Türkiye'yi İsviçre'nin ardından 2. sıraya yerleştirmiştir. Bu durum devlet düzeyinde YZ tedariki ve stratejik dijital projelere yönelik güçlü bir bağlılığı ortaya koymaktadır.

Beşeri sermayeye ilişkin göstergeler de bu tabloyu tamamlamaktadır. Türkiye, YZ beceri yoğunluğu açısından küresel ortalamanın bir miktar altında yer almaktadır. Buna karşın YZ yetenek havuzu 2016'dan bu yana yüzde 198 oranında genişlemiştir. Bu artış incelenen ülkeler arasında en hızlı büyümelerden biri olarak dikkat çekmektedir. Eğitim alanına ilişkin veriler ise özellikle çarpıcıdır. Türkiye, bilgi ve iletişim teknolojileri eğitiminde dünyadaki en iyi toplumsal cinsiyet dengelerinden birine sahip ülke olarak öne çıkmaktadır. Kadınlar ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde mezunların en az yarısını oluşturmaktadır. Bu özgün demografik güç daha geniş ve kapsayıcı bir YZ iş gücü havuzunun oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde Türkiye'nin teknolojik kapasitesini hızla artıran, otomasyonu yaygınlaştıran, YZ yeteneklerini ölçeklendiren, kamu sektöründe dijital yatırımları güçlendiren ve eşitlikçi bir bilgi ve iletişim teknolojileri eğitim ekosistemi inşa eden bir ülke profili sunduğu görülmektedir. Bu unsurlar Türkiye'nin küresel teknoloji alanındaki rolünü giderek pekiştirmektedir.

Bütüncül olarak ele alındığında bu gelişmeler Türkiye'nin artan dijital kapasitesinin, daha yüksek düzeyde stratejik ve dijital özerklik hedefinin temel dayanaklarından biri haline geldiğini göstermektedir. Teknolojik altyapısını ve yetenek tabanını derinleştiren Türkiye, gelişen küresel teknopolar düzende daha bağımsız hareket edebilme kapasitesini güçlendirmektedir.

TEKNOLOJİ TİCARETİ: İTHALAT VE İHRACAT

Türkiye'nin 2025 dış ticaret yapısının incelenmesi, ülkemizin sanayi tabanı ile teknoloji yoğun sektörlerinin ekonomik seyrin temel belirleyicileri haline geldiğini ortaya koymaktadır. Türkiye'nin 2025'teki ihracat performansı tarihsel bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Toplam mal ve hizmet ihracatı 390 milyar dolarla tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 1923'te tarım ürünlerinin ağırlıkta olduğu bir ihracat yapısından günümüzde çeşitlenmiş ve katma değerli bir sanayi tabanına geçiş, Türkiye'nin uzun vadeli yapısal dönüşümünü açık biçimde göstermektedir. Günümüzde sanayi ürünleri toplam ihracatın yüzde 94'ünden fazlasını oluşturmaktadır. Bu oran 1969'da yalnızca yüzde 21 düzeyindedir. Makine ve taşıtlar gibi orta-yüksek teknoloji ürünleri ise ihracat değerinin yüzde 30'undan fazlasını temsil etmekte ve imalat sanayii ihracatının omurgasını oluşturmaktadır.⁷

2023-2025 dönemine daha geniş bir perspektiften bakıldığında ise bu ivmenin ne denli süreklilik kazandığı daha net biçimde görülmektedir. Orta-yüksek teknoloji ihracatı hem mutlak değer hem de imalat sanayii ihracatı içindeki payı bakımından her yıl artış göstermiştir. Bu oran 2023'te yüzde 35,6 iken 2024'te yüzde 39,7'ye ve 2025'te de yüzde 40,9'a yükselmiştir. Ölçek olarak daha sınırlı olmakla birlikte yüksek teknoloji ihracatı da 2024'te yaşanan geçici gerilemenin ardından toparlanma eğilimi sergilemiştir. Ocak-Ekim 2025 dönemine ilişkin kümülatif veriler yüksek teknoloji ihracatında yüzde 10,6'lık bir artışa işaret etmektedir.⁸ Bu üç yıllık seyir Türkiye'nin ihracat yapısının yalnızca genişlemediğini aynı zamanda istikrarlı biçimde daha yüksek

7 Mucahithan Avcioğlu, "Türkiye's Exports Reach Record High of \$390B in 2025", Anadolu Ajansı, 28 Ekim 2025.

8 "Dış Ticaret İstatistikleri, Ekim 2025", Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 27 Kasım 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Ekim-2025-53907>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025); "Dış Ticaret İstatistikleri, Ekim 2023", TÜİK, 29 Kasım 2023, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Ekim-2023-49628>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

teknolojik değer zincirine doğru ilerlediğini göstermektedir. Bu durum ise yapısal ekonomik güçlenmenin önemli bir göstergesi niteliğindedir.

Ekim 2024-Ekim 2025 dönemi verilerinin karşılaştırılması da bu yapısal güçlenmeyi somut biçimde ortaya koymaktadır. İmalat sanayii ihracatı Ekim 2024'te 21,9 milyar dolar iken Ekim 2025'te 22,6 milyar dolara yükselmiş ve yüzde 3,2 oranında artış kaydetmiştir. Bu kategori içinde orta-yüksek teknoloji ihracatı 8,69 milyar dolardan 9,25 milyar dolara yükselirken toplam ihracat içindeki payı da yüzde 39,7'den yüzde 40,9'a çıkmıştır. Buna karşılık yüksek teknoloji ihracatı 800 milyon dolardan 758 milyon dolara gerileyerek payını yüzde 3,7'den yüzde 3,4'e düşürmüştür. Öte yandan orta-düşük teknoloji ihracatının yüzde 5,7 oranında artması ise Türkiye'nin geleneksel sanayi kümelerinde süregelen dayanıklılığı ve gücünü yansıtmaktadır.

Ocak-Ekim dönemine ilişkin daha geniş karşılaştırma bu eğilimi teyit etmektedir. İmalat sanayii ihracatı 2024'te 203,7 milyar dolar iken 2025'te 212,1 milyar dolara yükselmiş ve yıllık bazda yüzde 4,1 oranında artış kaydetmiştir. Orta-yüksek teknoloji ürünleri ihracatı 75,9 milyar dolardan 83 milyar dolara çıkarken bu grubun imalat sanayii ihracatı içindeki payı yüzde 37,2'den yüzde 39,1'e yükselmiştir. Yüksek teknoloji ürünleri ihracatı ise 6,96 milyar dolardan 7,70 milyar dolara artmış ve toplam ihracat içindeki payı da yüzde 3,4'ten yüzde 3,6'ya yükselmiştir. Bu artış sınırlı olmakla birlikte uzun vadeli teknolojik yükselme göstergeleri açısından anlamlıdır. Söz konusu veriler Türkiye'nin katma değerli ihracat tabanının otomotiv, makine, elektrikli teçhizat ve kimya sanayileri başta olmak üzere genişlemeye devam ettiğini teyit etmektedir.

İthalat cephesinde ise imalat sanayii ithalatı Ekim 2024'te 24,95 milyar dolar iken Ekim 2025'te 26,6 milyar dolara yükselmiş ve yıllık bazda yüzde 6,6 oranında artış göstermiştir. Bu artış güçlü iç talebe ve devam eden sanayi yatırımlarına işaret etmektedir. Yüksek teknoloji ürünleri ithalatı 2,42 milyar dolardan 3,37 milyar dolara yükselmiş ve toplam içindeki payı yüzde 9,7'den yüzde 12,7'ye çıkmıştır. Ocak-Ekim döneminde ise yüksek teknoloji ithalatı 25,5 milyar dolardan 28 milyar dolara yükselmiş ve toplam ithalat içindeki payı da yüzde 11'den yüzde 11,5'e ulaşmıştır. Yüksek teknoloji ihracatı payı yüzde 3,4-3,6 aralığında seyrederken yüksek teknoloji ithalatı payının yüzde 11,5-12,7 düzeylerinde olması, teknolojik yükselme sürecindeki ekonomiler için tipik bir görünüm arz etmektedir. Bu durum yurt içi üretimi ve yeniden ihracat stratejilerini desteklemek amacıyla ileri girdilerin ve sermaye mallarının ithal edilmesine dayalı bir yapıyı yansıtmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye'nin 2025'e ait teknoloji yoğun dış ticaret profili; sanayileşmesini başarıyla tamamlamış, orta-yüksek teknoloji imalat tabanını genişletmiş ve küresel değer zincirlerine derinlemesine entegre olmuş bir ülke görünümü sunmaktadır. Yüksek teknoloji ihracatının payı görece sınırlı kalmakla birlikte orta-yüksek teknoloji üretiminin istikrarlı yükselişi, rekor ihracat hacimleri, Avrupa Birliği (AB) pazarındaki güçlü konumlanma ve canlı iç büyüme, Türkiye'nin tekno-

lojik yükselme sürecinin devam ettiğini göstermektedir. Bu eğilim Türkiye'nin uzun vadeli stratejik özerklik ve dijital rekabet gücü hedefleri açısından temel bir yapı taşı niteliği taşımaktadır.

| TABLO 1. TÜRKİYE'NİN TEKNOLOJİ YOĞUNLUKLU DIŞ TİCARETİ (OCAK-EKİM 2022-2025, MİLYON DOLAR) | | | | | |
|---|---------|---------|---------|---------|--|
| Kategori | 2022 | 2023 | 2024 | 2025 | Genel Eğilim (2022-2025) |
| İMALAT | | | | | |
| Toplam İmalat Sanayii | 198.296 | 198.255 | 203.683 | 212.085 | Sürekli artış (özellikle 2024-2025) |
| Yüksek Teknolojili Ürünler | 5.745 | 7.296 | 6.956 | 7.695 | Artış - 2024'te hafif düşüş, 2025 toparlanma |
| Orta Yüksek Teknolojili Ürünler | 65.616 | 72.512 | 75.853 | 83.017 | Güçlü ve istikrarlı artış |
| Orta Düşük Teknolojili Ürünler | 62.800 | 56.658 | 58.006 | 58.917 | 2023'te düşüş > 2024-2025 toparlanma |
| Düşük Teknolojili Ürünler | 64.136 | 61.790 | 62.868 | 62.456 | Görece yatay, hafif düşüş eğilimi |
| İTHALAT | | | | | |
| Toplam İmalat Sanayii | 213.150 | 245.843 | 230.637 | 244.675 | Dalgalı fakat genel artış |
| Yüksek Teknolojili Ürünler | 20.612 | 25.356 | 25.453 | 28.034 | Güçlü artış - teknoloji yatırımlarını gösteriyor |
| Orta Yüksek Teknolojili Ürünler | 88.608 | 104.708 | 101.843 | 108.471 | Sürekli yüksek seviyede, genel artış |
| Orta Düşük Teknolojili Ürünler | 77.315 | 88.575 | 72.402 | 77.361 | Yüksek dalgalanma |
| Düşük Teknolojili Ürünler | 26.615 | 27.204 | 30.939 | 30.809 | Artış, ancak 2025'te hafif gerileme |

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.⁹

⁹ "Dış Ticaret İstatistikleri, Ekim 2025"; "Dış Ticaret İstatistikleri, Ekim 2023".

İNNOVASYON EKOSİSTEMİ

Türkiye'nin 2025'teki inovasyon ekosistemi artan fikri mülkiyet faaliyetleri, hızla genişleyen YZ girişim tabanı, araştırma, ticarileşme ve teknoloji yayılımını destekleyen giderek daha eş güdümlü kurumsal mekanizmalar tarafından yönlendirilen yapısal bir dönüşümü sürdürmüştür. Bu yıl tarihsel nitelikte fikri mülkiyet göstergeleriyle başlamıştır. 2024'te gerçekleştirilen 10 bin 4 yerli patent başvurusu Türkiye'yi küresel ölçekte ilk 10 ülke arasına taşımıştır. Aynı dönemde kadın patent iş birliği antlaşması (PCT) kapsamındaki mucitler payında dünya liderliği elde edilmiştir. Bu performans önceki yıllarda Ar-Ge altyapısı, teknoparklar, üniversite sanayi arayüzleri ve yenilik teşviklerine yapılan sürdürülebilir yatırımların ölçülebilir çıktılar üretmeye başladığını göstermektedir. Patent faaliyetleri yüzde 18,4 oranında artarak küresel ortalamanın üzerine çıkmıştır. Patent tescilleri ise yüzde 38,9 oranında artmış ve Türkiye'nin küresel sıralamadaki konumu 12.'likten 10.'luğa yükselmiştir. Türkiye'nin marka performansı da benzer biçimde güçlüdür. 366 bin 543 yerli marka başvurusuyla Türkiye dünya genelinde 6. ve Avrupa'da 2. sırada yer almıştır. 284 bin 781 yerli marka tesciliyle dünya genelinde 4. ve Avrupa'da 1. sıraya ulaşmıştır. Tasarım yeniliği alanında ise Türkiye 2024'te 41 bin 875 yerli tasarım başvurusuyla dünya genelinde 3. sırada konumlanmıştır. Bu başvurular ağırlıklı olarak mobilya ve ev eşyaları (yüzde 25,8), reklamcılık (yüzde 19,2), tekstil ve aksesuarlar (yüzde 13,4) sektörlerinde yoğunlaşmıştır. Türkiye'nin gayrisafi yurt içi hasılaya oranla tasarım başvuruları bakımından dünya genelinde 4. ve nüfusa oranla tasarım başvuruları bakımından 5. sırada yer alması, ülkemizin daha geniş inovasyon sistemi içinde yaratıcı ve endüstriyel tasarım kapasitesinin güçlendiğini ortaya koymaktadır.¹⁰

Ulusal düzeydeki bu ivme en görünür biçimde İstanbul'da somutlaşmıştır. İstanbul, ülkemizin baskın inovasyon kümesi ve küresel rekabet gücünün metropol ölçeğindeki taşıyıcısı olma konumunu sürdürmüştür. Türkiye'deki teknoparklar, Ar-Ge

¹⁰ Ayşe Bocuoglu Bodur ve Emir Yıldırım, "Türkiye among Top 10 Countries by Patent Applications in 2024", Anadolu Ajansı, 20 Kasım 2025.

merkezleri, girişim sermayesi destekli girişimler ve üniversite kaynaklı araştırma çıktılarının en yoğun biçimde toplandığı kent olan İstanbul, ulusal inovasyon girdilerini uluslararası ölçekte tanınan çıktılara dönüştürmektedir. 2025 Küresel Yenilik Endeksi Bilim ve Teknoloji Kümeleri (2025 Global Innovation Index Science and Technology Cluster) sıralamasında İstanbul, dünya genelinde 58. sıraya yükselmiştir. Küresel Yenilik Endeksi'nin yayın ve patent yoğunluğunun ağırlıklandırılmasına ilişkin metodolojisini güncellemesi dikkate alındığında bu sonuç 2024 için yeniden hesaplanan temel düzeye kıyasla dört sıralık bir iyileşmeye karşılık gelmektedir. Bu durum istatistiksel bir etkiyi değil İstanbul'un inovasyon performansında gerçek bir güçlenmeyi teyit etmektedir. 2 bin 533 PCT patent başvurusu ve 29 bin 908 bilimsel yayınlı İstanbul yazılım, tasarım, oyun, finansal teknolojiler ve yaratıcı endüstriler alanlarında Türkiye'nin küresel değer zincirlerine açılan başlıca kapısı olmayı sürdürmüştür.¹¹ Bu metropol ölçekli yoğunlaşma Türkiye'nin daha geniş inovasyon kazanımlarının giderek İstanbul'da toplandığını ve kentin 2025 itibarıyla ülkenin inovasyon yöneliminin merkezi düğüm noktası haline geldiğini ortaya koymaktadır.

2025'te girişimcilik ekosistemi de güçlü bir genişleme döngüsü sergilemiştir. Türkiye Yapay Zeka İnisyatifi'nin Eylül güncellemesine göre 2017'den bu yana Türkiye'nin YZ ekosistemine ilişkin gerçekleştirilen en kapsamlı yeniden sınıflandırmaya dayanarak 419 YZ girişimi tespit edilmiştir. 6 ana grup ve 20 kategoriden oluşan yeni yapı, ekosistemin genel amaçlı YZ uygulamalarının ötesine geçerek daha yüksek düzeyde uzmanlaşmış, kurumsal odaklı ve dikey çözümlere yöneldiğini ortaya koymaktadır. Ajan temelli yapay zeka (*agentic AI*) alanında 11 yeni girişim, diyalog sistemlerinde 6 girişim ve görsel üretken modellerde 2 girişimin ortaya çıkmasıyla birlikte sağlık teknolojileri, hukuk teknolojileri, eğitim teknolojileri, mobilite, enerji ve sürdürülebilirlik alanlarındaki uygulamaların artışı YZ girişimciliğinde belirgin bir çeşitlenmeye işaret etmektedir. Bu noktada söz konusu eğilimlerin yeni bir aşamaya geçişi yansıttığı ileri sürülebilir. YZ girişimleri artık yalnızca küresel modelleri uyarlamakla sınırlı kalmamakta aynı zamanda imalat, finans, lojistik, kentsel altyapı ve kamu hizmetleri dahil olmak üzere Türkiye'nin ekonomik sektörlerine özgü, sektöre dönük ve özelleşmiş araçlar da geliştirmektedir. Kritik kurumsal iş akışlarına entegre edilebilen işletmeden işletmeye yönelik YZ çözümlerinin yaygınlaşması Türkiye'nin derin teknoloji dönüşümünde 2025'i bir dönüm noktası haline getirmiştir.¹²

Küresel bir perspektiften değerlendirildiğinde ise Türkiye'nin girişimcilik coğrafyası 2025'te dikkat çekici bir mekansal yeniden yapılanma sergilemiştir. Küresel Girişimcilik Ekosistemi Endeksi 2025 (Global Startup Ecosystem Index 2025) verilerine göre İstanbul, Türkiye'nin YZ pazarının yüzde 80'inden fazlasını oluşturarak

11 *Global Innovation Index 2025; Global Innovation Index 2025: Türkiye-İstanbul*, WIPO, <https://www.wipo.int/documents/d/global-innovation-index/docs-en-2025-tr-istanbul-58.pdf>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

12 "Türkiye'deki Yapay Zeka Girişimleri 419'a Ulaştı", TRAI, 30 Eylül 2025, <https://turkiye.ai/turkiyedeki-yapay-zeka-girisimleri-419a-ulasti>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

baskın konumunu korumuş ve bir önceki yıla kıyasla bir sıra yükselerek ilk kez küresel ilk 50 içine girerek 50. sıraya yerleşmiştir.¹³ Bu eşik İstanbul'un ülkenin başlıca inovasyon merkezi olma konumunu pekiştirmiş ve kenti küresel girişimcilik ağları içinde giderek daha rekabetçi bir düğüm noktası haline getirmiştir.

Bununla birlikte 2025'in en dikkat çekici gelişmesi bölgesel ekosistemlerin artan görünürlüğü olmuştur. Kocaeli küresel ölçekte ilk kez ilk 1.000 girişimcilik ekosistemi arasına girmiştir. Bu gelişme Türkiye'nin büyük metropollerinin ötesinde yeni girişimcilik merkezlerinin ortaya çıkmaya başladığını göstermektedir. Elektronik, savunma yazılımları ve tüketici donanımı alanlarındaki güçlü birikimiyle uzun süredir öne çıkan Ankara, küresel sıralamada 16 basamaklık anlamlı bir yükseliş kaydetmiştir. İzmir ise 99 sıralık istisnai bir artış sergileyerek yerel inovasyon ekonomilerinde hızlanan bir çeşitlenmeye işaret etmiştir.¹⁴ Bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde Türkiye'nin inovasyon coğrafyasında erken bir merkezîyet azalmasının başladığı görülmektedir. İstanbul teknolojik girişimciliğin ana motoru olmaya devam ederken ikincil şehirler giderek daha uzmanlaşmış roller üstlenmekte ve böylece daha dayanıklı, dağıtık ve sektörel olarak ayrılmış bir ulusal inovasyon sistemine katkı sağlamaktadır. Sektörel performans verileri 2025'te oyun, siber güvenlik, sürdürülebilirlik teknolojileri ve web geliştirme alanlarının Türkiye'nin en güçlü dikeyleri olmaya devam ettiğini ve hem ulusal hem de bölgesel büyüme eğilimlerini desteklediğini göstermektedir.

Buna ek olarak 2025'te Türkiye'nin inovasyon ekosistemini güçlendiren önemli bir politika gelişmesi Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının başlattığı ve küresel ölçekte ölçeklenebilir, teknoloji tabanlı girişimleri belirlemeyi ve desteklemeyi amaçlayan Turcorn 100 Programı'nın genişletilmesinin sürdürülmesi olmuştur. Program kapsamında 2025'te NAVLUNGO, OTTOBO Robotics, RS Research ve Yongatek olmak üzere dört yeni şirket potansiyel Turcorn adayı olarak programa kabul edilmiştir. Böylece desteklenen firma sayısı 23'e ulaşmıştır.¹⁵ 2025 kohortu derin teknoloji yetkinliklerine bilinçli bir vurgu taşımaktadır. Yongatek'in mikroelektronik, 5G ve 6G haberleşme sistemleri, otomasyon, nesnelerin interneti ve video işleme teknolojilerindeki uzmanlığı, Türkiye'nin stratejik teknolojik öncelikleriyle doğrudan örtüşmektedir. Bu yeni eklemelerle birlikte Turcorn 100 Programı, ölçeklenebilir girişimler için ulusal bir boru hattını daha da güçlendirmiş ve Teknopark İstanbul gibi büyük inovasyon bölgelerinde kümelenme etkisini artırmıştır. Güncel durumda Teknopark İstanbul dört Turcorn 100 şirketine ev sahipliği yapmaktadır. Bu çerçevede program Türkiye'nin girişimcilik ekosistemini derinleştirmeye yönelik daha geniş çabalarını tamamlayan ve yerli inovasyon kapasitesini küresel pazarlara taşımayı amaçlayan hedefli bir ölçeklendirme aracı olarak işlevini sürdürmüştür.

13 "Global Startup Ecosystem Index 2025", StartupBlink, <https://startupmedias.net/storage/startupecosystemreport2025.pdf>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

14 "Global Startup Ecosystem Index 2025", s. 183.

15 Zeynep Duyar, "Geleceğin Turcorn'u Olmaya Aday Firma Sayısı 23'e Yükseldi", Anadolu Ajansı, 26 Mart 2025.

Kurumsal düzeyde 2025 eş güdümün belirgin biçimde yoğunlaştığı bir yıl olmuştur. Çok sayıda girişimin yanı sıra TÜBİTAK, 1711-Yapay Zeka Ekosistem Çağrısı'nın dördüncü uygulamasıyla stratejik destek mekanizmalarını genişletmiştir.¹⁶ Bu çağrı YZ, veri altyapıları ve model optimizasyonu teknolojileri alanlarında çok paydaşlı konsorsiyumların oluşumunu teşvik etmiştir. Aynı dönemde yayımlanan Ufuk Avrupa Hassas Teknolojiler Çağrısı 2025¹⁷ ise Türkiye'nin özellikle mikroelektronik, kuantum teknolojileri, robotik ve hassas sistemler alanlarında Avrupa araştırma ağlarıyla daha derin biçimde bütünleşmesine katkı sağlamıştır.

Türkiye'nin 2025'teki inovasyon ekosisteminin daha derin dinamiklerini anlayabilmek için teknolojik yükselmenin ve yüksek katma değerli girişimciliğin temel itici gücünü oluşturan ulusal Ar-Ge kapasitesinin seyrini incelemek gerekmektedir. 2025'te Türkiye'nin Ar-Ge görünümü artan yatırım düzeyleri, inovasyon iş gücündeki hızlı büyüme ve yüksek teknoloji sektörlerine yönelik belirgin bir yönelimle karakterize edilen önemli bir yapısal güçlenmeye sahne olmuştur. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verilerine göre Türkiye'nin Ar-Ge harcamaları bir yıl içinde 16 milyar dolardan 20 milyar dolara yükselmiştir. Aynı dönemde ulusal Ar-Ge iş gücü 20 bin kişi artarak 311 bin kişiye ulaşırken bu iş gücünün yüzde 34,2'si kadınlardan oluşmaktadır. Özel sektör toplam Ar-Ge harcamalarının yüzde 64,8'ini üstlenerek lider konumunu pekiştirmiştir. Bu eğilim kurumlar vergisi indirimleri, gelir vergisi teşvikleri ve katma değer vergisi istisnaları gibi dolaylı destek mekanizmalarının genişlemesiyle desteklenmiştir. Bu teşviklerin özel sektör Ar-Ge'sine katkısı 2015'te yüzde 15 iken 2024'te yüzde 25'e yükselmiştir.¹⁸ Sektörel açıdan bakıldığında ise Ar-Ge istihdamının yapısı dönüşmeye devam etmiştir. İlk kez yazılım alanındaki Ar-Ge personeli sayısı (95 bin) imalat sanayiindeki Ar-Ge personeli sayısını (90 bin) aşmıştır. Bu durum Türkiye'nin bilgi yoğun ve dijital endüstrilere yönelimini yansıtmaktadır. Bu aktarılan girişimcilik ekosistemi verileri dikkate alındığında Ar-Ge istihdamında bölgesel yoğunlaşmanın sürdüğü görülmektedir. Tüm Ar-Ge çalışanlarının yaklaşık üçte biri İstanbul'da bulunmaktadır.¹⁹

Buna ek olarak girişim sermayesi faaliyetlerinde de toparlanma işaretleri gözlemlenmiştir. Toplam yatırımlar yüzde 31 oranında artarak 1,1 milyar dolara ulaşmıştır. Desteklenen firma sayısı ise büyük ölçüde TÜBİTAK BİGG programı kapsamında verilen rekor düzeydeki 329 girişim desteğinin etkisiyle 220'den 469'a yükselmiştir. Yatırım ivmesinin en güçlü olduğu alanlar finansal teknolojiler, biyoteknoloji ve

16 "1711-Yapay Zeka Ekosistem Çağrısı", TÜBİTAK, <https://tubitak.gov.tr/tr/destekler/sanayi/ulusal-destek-programlari/1711-yapay-zeka-ekosistem-cagrisi>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

17 "TÜBİTAK-Ufuk Avrupa Ülkeleri Hassas Teknolojiler 2025 Çağrısı Yayınlandı", TÜBİTAK, 5 Eylül 2025, <https://tubitak.gov.tr/tr/duyuru/tubitak-ufuk-avrupa-ulkeleri-hassas-teknolojiler-2025-cagrisi-yayinlandi>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

18 "Ar-Ge'de Rekorlar Yılı", T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 26 Ekim 2025, <https://www.sanayi.gov.tr/medya/haber/argede-rekorlar-yili>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

19 Zeynep Duyar, "Ar-Ge İstihdamın Lokomotifi Oldu, Yazılımdaki Personel Sayısı İmalat Sanayisini Geçti", Anadolu Ajansı, 10 Aralık 2025.

YZ olmuştur. Ayrıca imalat sanayiindeki Ar-Ge harcamalarının yüzde 46,9'u yüksek teknoloji işletmeleri ve yüzde 40,2'si de orta-yüksek teknoloji işletmeleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu dağılım Türkiye'nin Ar-Ge tabanının teknoloji değer zinciri boyunca yukarı doğru ilerlemeye devam ettiğini göstermektedir.²⁰

Türkiye'nin 2025'teki inovasyon görünümü erken aşama kapasite inşasından yapısal pekişmeye doğru bir geçişi yansıtmaktadır. Patent faaliyetlerindeki artış, YZ girişimlerinin yaygınlaşması, kurumsal eş güdümün güçlenmesi ve dijital endüstrilerin genişlemesi inovasyon sistemlerinin teknolojik ilerlemenin asli itici gücü haline geldiğine işaret etmektedir. Bu ivmenin sürdürülebilmesi için Türkiye'nin uluslararası yatırım entegrasyonunu derinleştirilmesi, ticarileşme kanallarını güçlendirmesi, STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) yetenek havuzunu genişletmesi ve erken aşama risk sermayesini desteklemesi gerekmektedir. 2025'e ait göstergeler giderek daha öz güvenli, daha uzmanlaşmış ve Türkiye'nin uzun vadeli stratejik hedefleriyle daha uyumlu bir inovasyon ekosistemine işaret etmektedir.

20 Duyar, "Ar-Ge İstihdamın Lokomotif Oldu, Yazılımdaki Personel Sayısı İmalat Sanayisini Geçti".

YÖNETİŞİM VE DÜZENLEME

2025 yılı Türkiye'nin YZ alanındaki yönetim ve düzenleme çabalarında belirgin bir hızlanmaya işaret etmiştir. Bu hızlanma teknolojik gelişme, dijital egemenlik ve bilgi bütünlüğü alanlarında tutarlı ve devlet öncülüğünde bir çerçeve oluşturma yönündeki daha geniş bir stratejik niyetin yansımasıdır. Önceki yıllar ağırlıklı olarak strateji belgeleri, kurumsal yol haritaları ve sektörel rehberlerle karakterize edilirken 2025 bu çabaların somut mevzuat taslakları, kurumsal mekanizmalar ve ulusal standartlara dönüştüğü bir aşamayı temsil etmiştir. Bu dönüşüm yalnızca yeni politika girişimleriyle değil aynı zamanda Ulusal Yapay Zeka Stratejisi 2021-2025 ve Ulusal Yapay Zeka Stratejisi 2024-2025 Eylem Planı'nın²¹ son uygulama yılı olmasının meydana getirdiği bağlamla da şekillenmiştir. Söz konusu iki temel belgenin süresinin dolmasının hem bir ivme hem de bir aciliyet duygusu oluşturarak kurumları ilerlemeyi pekiştirme, eksiklikleri değerlendirme ve ulusal YZ politikalarının bir sonraki aşamasına hazırlık yapmaya yönelttiği ileri sürülebilir. Ortaya çıkan tablo ise yenilikçilik, ulusal güvenlik ve toplumsal korunma arasında denge kurmayı hedefleyen bir yönetim yaklaşımını yansıtmaktadır. Bu yaklaşım dijital alanda stratejik özerklik arayışıyla giderek daha fazla şekillenmektedir.

Özellikle Ulusal Yapay Zeka Stratejisi 2024-2025 Eylem Planı'nın Türkiye'nin YZ yönetim ekosistemi için kurumsal zemini oluşturma konusunda başarılı olduğu ileri sürülebilir. Bu etkinin üç temel boyutta belirginleştiği görülmektedir. Birinci olarak söz konusu dönem kurumsallaşma sürecini hızlandırmıştır. Birçok bakanlık YZ odaklı çalışma grupları ya da dijital dönüşüm birimleri kurmuştur. AFAD bünyesinde Afet Teknolojileri Yerleşme ve İnovasyon Çalışma Grubunun²² ve Sağlık Bakanlığı bünyesinde Yapay Zeka ve Yenilikçi Teknolojiler Daire Başkanlığının²³ ku-

21 "Ulusal Yapay Zeka Stratejisi 2024-2025 Eylem Planı", T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, <https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/UlusalYapayZekaStratejisi2024-2025EylemPlanı.pdf>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

22 "Yerli ve Milli Afet Teknolojileri", AFAD, 18 Ağustos 2025, <https://www.afad.gov.tr/yerli-ve-milli-afet-teknolojileri>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

23 "Yapay Zeka ve Yenilikçi Teknolojiler Daire Başkanlığı", T.C. Sağlık Bakanlığı, 21 Ağustos 2024, <https://sbsgm.saglik.gov.tr/TR-104172/yapay-zeka-ve-yenilikci-teknolojiler-daire-baskanligi.html>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

rulması bu sürecin somut örnekleridir. Buna ek olarak belediyeler 2030 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı çerçevesinde trafik yönetimi, kamu hizmeti analitiği ve kaynak optimizasyonu gibi alanlarda YZ tabanlı araçları pilot olarak uygulamaya başlamıştır. Bu plan 2030'a kadar onlarca belediyenin YZ yetkin birimleri, dijital ikiz platformları ve veri odaklı kentsel hizmetlerle donatılmasını hedeflemektedir. Aynı zamanda üniversiteler de YZ araştırma merkezleri, lisansüstü programları ve disiplinler arası laboratuvarlarını genişletmiştir.²⁴

İkinci olarak ulusal YZ stratejisi kamu sektöründe dijitalleşmeyi hızlandırmıştır. YZ destekli karar destek sistemleri iç güvenlik,²⁵ vergi denetimi,²⁶ afet yönetimi ve tarımsal tahmin²⁷ gibi alanlarda pilot uygulama aşamasına geçmiştir. Bununla eş zamanlı olarak Türkiye'nin e-Devlet platformu kapsamlı bir modernizasyondan geçirilmiştir. Bulut yerel ve mikro hizmet tabanlı mimarinin genişletilmesi, birleşik e-Tebliğat sistemi, ortak ödeme ve kimlik doğrulama modülleri ile kurumlar arası dijital iş akışlarının güçlendirilmesi bu dönüşümün temel unsurlarını oluşturmuştur.²⁸

Üçüncü olarak ulusal YZ stratejisi ulusal YZ Ar-Ge'si ve girişimciliğini de güçlendirmiştir. TÜBİTAK, HIT-30 Projesi gibi girişimler aracılığıyla YZ odaklı projelere verilen desteği artırmıştır. Teknoloji geliştirme bölgeleri ve inovasyon programlarında ise YZ girişimlerine yönelik hızlandırıcılar ve kuluçka mekanizmalarında hızlı bir artış gözlemlenmiştir. Bu çıktılar ulusal stratejinin Türkiye'nin YZ yönetişimi ve inovasyonunun bir sonraki aşaması için gerekli kurumsal, teknolojik ve beşeri sermaye altyapısının inşasında temel bir rol oynadığını göstermektedir.

Buna ek olarak yılın merkezi gelişmelerinden biri TBMM Yapay Zeka Araştırma Komisyonu çalışmalarının yoğunlaşması olmuştur. Komisyon 2025 boyunca oturumlarını, uzman dinlemelerini ve çok paydaşlı istişare süreçlerini sürdürmüştür.²⁹ Aylar süren müzakerelerin ardından tamamlanan ancak yazım tarihi itibarıyla henüz kamuoyuyla paylaşılmamış olan komisyon raporunun, Türkiye'de YZ uygulamalarına ilişkin hem yapısal sorunları hem de fırsat alanlarını kapsamlı biçimde ortaya koyması beklenmektedir. TBMM Yapay Zeka Araştırma Komisyonu Başkanı Fatih Dönmez'in açıklamalarına göre bu rapor eş güdümlü bir ulusal yönetişim mimarisine duyulan ihtiyacı, küresel standartlarla uyumlu bütüncül bir hukuki çerçevenin

24 "2025 Üniversite Tercihleri için Yapay Zeka Bölümleri ve Yeni Açılan Bölümler", TRAI, 7 Temmuz 2025, <https://turkiye.ai/2025-universite-tercihleri-icin-yapay-zeka-bolumleri-ve-yeni-acilan-bolumler>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

25 "Yapay Zeka Destekli Mobil Hız Tespit Sistemi Kullanılmaya Başlandı", T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, 30 Haziran 2024, <https://www.egm.gov.tr/yapay-zek-destekli-mobil-hiz-tespit-sistemi-kullanilmaya-basland-merkezicerik>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

26 Deniz Çiçek Palabıyık ve Hülya Ömür Uylaş, "Maliye, Yapay Zeka Desteğiyle İki Yılda Yapılan 578 Milyar Liralık Alım Satım İşlemini Riskli Buldu", Anadolu Ajansı, 12 Ekim 2025.

27 "Yapay Zeka Destekli Uydur Takibi ile Tarım Alanlarının Verimliliği Artıyor", TRT Haber, 7 Haziran 2025.

28 "E-Devlet'te Yeni Dönem: Baştan Aşağı Yenileniyor", Hürriyet Bigpara, 14 Eylül 2025; Ayşe Böcüoğlu Bodur, "E-Devlet Elektronik Tebliğatları Yapacak, Yeni Hizmetlere Kapı Açacak", Anadolu Ajansı, 13 Eylül 2025.

29 "Yapay Zeka Meclis Araştırması Komisyonu Haberleri", TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr/MeclisArastirmasiKomisyonlari/YapayZeka-Haberler>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

gerekliliğini ve yeniliği mümkün kılarken riskleri önleyebilecek düzenleyici ilkelerin önemini de vurgulayacaktır. Komisyonun kamuoyuna yansıyan değerlendirmeleri ve Parlamento özetlerinde öne çıkan bulgular ise etik ilkelere, algoritmik sistemlerde şeffaflığa, veri hesap verebilirliğine yönelik mekanizmalara ve hem kamu sektöründe benimsemeyi hem de özel sektör rekabetçiliğini teşvik eden bir ekosistemin gerekliliğine dikkat çekmiştir.³⁰

Bu yıl gerçekleşen bir diğer önemli düzenleyici gelişme 7 Kasım'da TBMM'ye sunulan kapsamlı bir YZ kanun taslağına ilişkindir. Söz konusu teklif mevcut mevzuat içinde YZ sistemlerini tanımlayarak, geliştiriciler, sağlayıcılar ve kullanıcıların sorumluluklarını netleştirerek açık bir hukuki çerçeveyi oluşturmayı amaçlamaktadır. Taslak zararlı ya da yanıltıcı YZ kaynaklı içeriklerin hızlı biçimde kaldırılmasına yönelik usuller getirmekte, YZ sistemleri aracılığıyla işlenen suçlara ilişkin sorumluluk hükümlerini güçlendirmekte ve YZ içeriklerinin kamu düzenini veya seçim güvenliğini tehdit etmesi durumunda Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna daha geniş müdahale yetkileri tanımaktadır. Ayrıca hizmet sağlayıcılar için içerik etiketleme, doğrulama mekanizmaları ve algoritmik hatalara karşı koruyucu önlemler gibi şeffaflık ve denetim yükümlülükleri de öngörülmektedir.³¹

Parlamentodaki çalışmalara paralel olarak 2025'te çeşitli ulusal kurumlar düzenleyici ortamı şekillendiren uzmanlaşmış rehber ve teknik dokümanlar yayımlamıştır. TÜBİTAK destek ve fonlama süreçlerinde üretken YZ araçlarının kullanımına ilişkin kapsamlı bir rehber yayımlayarak şeffaflık, atıf, güvenlik ve sorumlu kullanım konularında araştırmacılar ve destek yararlanıcıları için açık kurallar belirlemiştir. Bu adım kamu kaynaklarıyla yürütülen projelerin uluslararası düzeyde kabul gören dürüstlük ve izlenebilirlik standartlarına uygunluğunu güvence altına alarak Türkiye'nin bilimsel araştırma ekosistemi içinde sorumlu YZ uygulamalarını kurumsallaştırmıştır.³²

Kişisel Verileri Koruma Kurumu da üretken YZ'ye ilişkin riskleri ve Türk veri koruma mevzuatı kapsamındaki uyum yükümlülüklerini açıklayan etkili bir rehber yayımlamıştır. Kurumlar ve bireyler için bir başvuru kaynağı olarak tasarlanan bu rehber, kişisel verilerin üretken modeller tarafından nasıl işlenebileceği, saklanabileceği ve dönüştürülebileceğini açıklığa kavuşturmuş ve özellikle biyometrik veriler, profillemeye riskleri ve otomatik karar alma süreçleri üzerinde durmuştur.³³

30 "TBMM Yapay Zeka Araştırma Komisyonu Raporunu Tamamladı", *Habertürk*, 30 Kasım 2025; Cenay Babaoğlu, "Veriden Karara: Türkiye'nin Yapay Zeka Vizyonu", SETA, 10 Mayıs 2025, <https://www.setav.org/veriden-karara-turkiyenin-yapay-zeka-vizyonu>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

31 "Yapay Zeka Meclis Araştırmasına İlişkin Önerge Metni", TBMM, 23 Temmuz 2025, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y4/T2/WebOnergeMetni/5b8d2dc6-9dee-41e8-98c6-ee5b28ca9608.pdf>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

32 "TÜBİTAK Destek Süreçlerinde Üretken Yapay Zeka Kullanımına Yönelik Yeni Rehber Yayınlandı", TÜBİTAK, 28 Ekim 2025, <https://tubitak.gov.tr/duyuru/tubitak-destek-sureclerinde-uretken-yapay-zeka-kullanimina-yonelik-yeni-rehber-yayinlandi>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

33 "Üretken Yapay Zeka ve Kişisel Verilerin Korunması Rehberi (15 Soruda)", Kişisel Verileri Koruma Kurumu (KVKK), (Kasım 2025), <https://www.kvkk.gov.tr/SharedFolderServer/CMSFiles/MTY5MjNmNmIwZWY3YTE.pdf>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

TÜBİTAK BİLGEM de kripto varlık hizmet sağlayıcılarına yönelik teknik kriter seti yayımlayarak YZ yönetişiminin finansal güvenlik, kriptografi ve dijital varlık düzenlemeleriyle nasıl kesiştiğini göstermiştir.³⁴ Bu belgeler birlikte değerlendirildiğinde Türkiye'nin teknik standartlar, etik çerçeveler ve uyum mekanizmalarının YZ yönetim rejiminin ayrılmaz unsurları haline geldiği kural temelli bir yaklaşıma yöneldiği açık biçimde görülmektedir.

Son olarak Ekim 2025'te Cumhurbaşkanlığı tarafından resmen yayınlanan 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, Türkiye'nin ulusal teknoloji ve savunma politikasında stratejik bir yeniden yönelimi işaret etmiştir. Yıllık program çift kullanımlı teknolojiler, savunmayla ilişkili alanlar ve yüksek teknoloji sektörleri dahil olmak üzere ulusal teknoloji geliştirmeyi merkezi bir kamu önceliği olarak konumlandırmaktadır. Bu çerçevede YZ, ileri teknolojiler ve ulusal egemenlik arasındaki bağ kurumsal düzeyde pekiştirilmiştir. Yıllık program YZ, siber güvenlik, dijital altyapı ve stratejik teknolojilere yönelik ilerleyen dönemde hazırlanacak mevzuat için daha geniş bir hukuki ve siyasal dayanak ile uzun vadeli bir planlama ufku da sunmaktadır. Böylece son dönemde hazırlanan kanun tasarıları ve düzenleyici girişimler geçici ve parçalı adımlar olmaktan çıkarılarak resmi ve devlet düzeyinde tanımlanmış bir yol haritası içine yerleştirilmiştir.³⁵

Tüm bu gelişmeler bir arada değerlendirildiğinde 2025'in Türkiye açısından stratejik vizyondan düzenleyici mimariye kararlı bir geçişin gerçekleştiği bir yıl olduğu görülmektedir. Parlamento düzeyindeki inceleme süreçleri, kurumsal rehberler, teknik standartlar, ulusal YZ projeleri ve mevzuat tasarılarının bir araya gelmesi proaktif ve devlet merkezli bir yönetim modelinin pekiştirilmesine işaret etmektedir. Türkiye dijital dönüşüm alanında bölgesel bir lider olarak konumlanma çabasını sürdürürken 2025'te hayata geçirilen düzenleyici girişimler, yerli inovasyonu destekleyebilen ve aynı zamanda ulusal çıkarları, kamusal güveni ve dijital ekosistemin bütünlüğünü koruyabilen bir çerçevenin bilinçli biçimde inşa edildiğini göstermektedir.

³⁴ "Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcılara Yönelik Teknik Kriter Seti Yayınlandı", TÜBİTAK BİLGEM, 30 Mayıs 2025, <https://bilgem.tubitak.gov.tr/kripto-varlik-hizmet-saglayicilara-yonelik-teknik-kriter-seti-yayinlandi>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

³⁵ Gloria Shkurti Özdemir, "2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı: Savunma ve Ulusal Teknoloji Politikasında Stratejik Bir Yön Değişimi", *Kriter*, Cilt: 10, Sayı: 107, (2025).

TEKNOLOJİ ALTYAPISI VE STRATEJİK KAYNAKLAR

2025'te Türkiye'nin teknolojik altyapısı temel dijital kapasite inşası aşamasından bulut egemenliği, 5G sanayiye hazırlık, siber güvenliğin güçlendirilmesi ve kritik malzemelerin geliştirilmesiyle tanımlanan daha stratejik bir yön kazanmıştır. Altyapı yatırımları Türkiye'nin ulusal teknoloji stratejisinin omurgasını oluşturmuş ve YZ benimsenmesi, dijital dönüşüm ve sanayi rekabetçiliği için temel bir olanak sağlayıcı olarak öne çıkmıştır. Bu alt başlık 2025'teki teknolojik görünümü şekillendiren veri merkezleri, bulut sistemleri, 5G ağları ve nadir toprak elementleri olmak üzere Türkiye'nin teknoloji altyapısının temel bileşenlerini değerlendirmektedir.

Türkiye'nin veri merkezi pazarı, özel kurumsal altyapılar ile ticari ortak yerleşim tesisleri birlikte ele alındığında toplam operasyonel kapasitenin yaklaşık 370-420 megavat (MW) aralığına ulaştığı stratejik bir kırılma noktasına gelmiştir.³⁶ Bankalar, telekomünikasyon işletmecileri, büyük holdingler ve kamu kurumları bünyelerinde yaklaşık 250-280 MW düzeyinde kapasite işletmektedir. Equinix, KoçSistem, Bulutistan, İşNet, Turkcell, Türk Telekom, Teknotel Telekom ve Radore gibi ortak yerleşim sağlayıcıları ise buna ilave olarak 120-140 MW arasında bir kapasite sunmaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından açıklanan yaklaşık 250 MW'lık resmi rakam yatırım sınıfında kurulu altyapıyı ifade etmektedir.³⁷ Bununla birlikte ekosistemin tamamına ilişkin veriler Türkiye'nin fiili hesaplama ayak izinin kayda

³⁶ Mehmet Ali Tombalak ve Aslıhan Güreşçier, "Veri Merkezlerini Değer Merkezlerine Dönüştürmenin Tam Zamanı", *PSM*, Sayı: 174, (Ekim 2025), s. 43.

³⁷ Mücahit Enes Sevinç ve Bahattin Gönültaş, "Bakan Kacı: 2030'a Dek 10 Milyar Dolarlık Veri Merkezi ve Yapay Zeka Yatırımını Harekete Geçireceğiz", Anadolu Ajansı, 20 Kasım 2025.

değer ölçüde daha büyük olduğunu göstermektedir. Bu durum büyük ölçekli bulut yatırımlarının hem mümkün hem de stratejik açıdan gerekli hale geldiği bir geçiş aşamasına işaret etmektedir.

Bu bağlamda Kasım 2025'te düzenlenen Google Cloud Day Türkiye etkinliğinde yapılan duyuru belirleyici bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Üst düzey kamu yetkilileri, sektör temsilcileri ve küresel bulut yöneticilerinin katılımıyla gerçekleştirilen etkinlikte Turkcell ile Google Cloud, Türkiye'nin ilk hiperskal bulut bölgesinin kurulmasına yönelik milyar dolarlık bir yatırım anlaşmasını resmen açıklamıştır. Anlaşma 1 milyar doları Turkcell ve 2 milyar doları da Google Cloud tarafından sağlanmak üzere toplam 3 milyar dolar tutarında ortak bir yatırımı öngörmektedir. Bu yatırım Türkiye sınırları içinde fiziksel olarak konumlanacak, düşük gecikmeli ve egemenlik ilkeleriyle uyumlu bir hiperskal bulut altyapısının inşa edilmesini amaçlamaktadır. Planlanan bulut bölgesi birden fazla erişilebilirlik alanını içerecek, ileri düzey YZ ve yüksek performanslı hesaplama iş yüklerini destekleyecek, Türkiye'nin veri yerleştirme ve dijital egemenlik gereklilikleriyle tam uyumlu olacaktır. Yapılan açıklamaya göre yeni bulut bölgesinin 2026'nın ilk yarısında faaliyete geçmesi beklenmektedir. Bu gelişme işletmeler, kamu kurumları, girişimler ve araştırma kuruluşlarının yoğun hesaplama gerektiren uygulamaları ülke içinde çalıştırmasına imkan tanıırken Google'ın küresel altyapısıyla sorunsuz entegrasyonu da mümkün kılacaktır.³⁸ Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Fatih Kacır bu anlaşmanın yalnızca ticari bir ortaklık olmadığını aynı zamanda Türkiye'nin dünya standartlarında hesaplama ortamlarına ev sahipliği yapabilen ve bulut ile YZ odaklı hizmetler için bölgesel bir merkez olma kapasitesini güçlendiren yapısal bir adım olduğunu vurgulamıştır.³⁹

2025'teki bir diğer önemli gelişme Türk Telekom'un TÜBİTAK BİLGEM iş birliğiyle geliştirdiği açık kaynaklı ve yerli mühendislik ürünü bulut platformunu devreye alması olmuştur.⁴⁰ Bu girişim Türkiye'nin bulut egemenliğini sağlamayı ve yabancı altyapılara bağımlılığı azaltmayı hedefleyen daha geniş kapsamlı "Bulut Vatan" vizyonu çerçevesinde somut bir adım teşkil etmektedir. Hem kamu hem de özel sektör kurumlarının kullanımına sunulan platform kritik verilerin güvenli, esnek ve yerel olarak denetlenen bir altyapı üzerinde barındırılmasına olanak tanımaktadır. Platform Türkiye'nin veri yönetimi ve dijital bağımsızlık öncelikleriyle de tam uyum içindedir. Tamamı Türk mühendisler tarafından geliştirilen ve halihazırda Türk Telekom'un kendi iç sistemlerinde kullanılan bu altyapı küresel bulut çözüm-

38 "Turkcell ve Google Cloud'dan Türkiye'de İlk Hiper Ölçekli Veri Merkezi Anlaşması", Bloomberg HT, 12 Kasım 2025.

39 Sevinç ve Gönültaş, "Bakan Kacır: 2030'a Dek 10 Milyar Dolarlık Veri Merkezi ve Yapay Zeka Yatırımını Harekete Geçireceğiz".

40 "Türk Telekom ve TÜBİTAK BİLGEM Bulut İş Birliği ile Kurumların Dijital Dönüşümüne Katkı Sağlıyor", Türk Telekom, 28 Kasım 2025, <https://medya.turktelekom.com.tr/turk-telekom-ve-tubitak-bilgem-bulut-is-birligi-ile-kurumların-dijital-donusumüne-katki-saglıyor>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

lerini yerli teknolojik yetkinliklere dayanan egemen ve sürdürülebilir alternatiflerle tamamlamayı amaçlamaktadır. Türk Telekom ve TÜBİTAK BİLGEM yöneticileri söz konusu girişimin yalnızca Türkiye'nin dijital özerkliğini güçlendirmekle kalmadığını, aynı zamanda ölçeklenebilir yerli bir bulut ortamı oluşturarak özellikle 5G ve YZ temelli hizmetler için yeni nesil teknolojilerin önünü açtığını vurgulamıştır. Bu yönüyle proje, hem teknolojik bir ilerlemeyi hem de Türkiye'nin dijital dönüşümünü hızlandırmayı ve Türk Telekom'un ulusal veri merkezi ve bulut altyapısı sağlayıcısı olarak konumunu pekiştirmeyi amaçlayan politika odaklı bir hamleyi temsil etmektedir.

Türkiye'nin ileriye dönük eğilimi on yılın geri kalanında hızlı bir kapasite artışına işaret etmektedir. Turkcell, Türk Telekom, Equinix, Türksat ile EDGNEX, Khazna ve GDC gibi uluslararası ortaklar tarafından planlanan yeni tesislerle birlikte ülkemizin yakın gelecekte 500 MW bandına ulaşması beklenmektedir. Uluslararası projeksiyonlar Türkiye'nin 2028-2030 döneminde 500-750 MW aralığında bir potansiyele sahip olabileceğini ortaya koymaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ise daha da iddialı bir hedef belirleyerek toplam veri merkezi kapasitesinin 2030'a kadar 1 gigavata (GW) çıkarılmasını öngörmektedir.⁴¹ Bu hedefin gerçekleştirilmesi halinde Türkiye orta ölçekli bir Avrupa pazarı konumundan çıkarak bulut hizmetleri, YZ hesaplama kapasitesi ve dijital altyapı alanlarında bölgesel bir merkez haline gelecektir.

Bu gelişmelere paralel olarak Türkiye, TÜBİTAK ULAKBİM tarafından işletilen TRUBA aracılığıyla yerli yüksek performanslı hesaplama kapasitesini de güçlendirmiştir. Türkiye'nin 2021'de katıldığı ve Avrupa genelinde dünya standartlarında süper bilgisayar altyapısının eş güdümünü ve ortak finansmanını sağlayan Avrupa Yüksek Performanslı Hesaplama Ortak Girişimi (EuroHPC JU) kapsamında TRUBA, ülkemizin ulusal düğüm noktası olarak görev yapmaktadır. 2025'te TRUBA bünyesindeki ARF-ACC sistemi uluslararası düzeyde kayda değer bir görünürlük kazanmıştır. NVIDIA H200 GPU'ların entegrasyonunun ardından sistem Kasım 2025 TOP500 listesinde 145. sıraya yükselmiş ve enerji verimliliği açısından Green500 sıralamasında 45. sıraya yerleşmiştir.⁴² Bu yükselişler Türkiye'nin yerli hesaplama kapasitesinde belirgin bir artışı yansıtmakta ve sistemin küresel bilimsel hesaplama alanındaki rekabet gücünü ortaya koymaktadır. TRUBA'nın bu yükselişi YZ araştırmaları, bilimsel keşifler, mühendislik simülasyonları ve ileri düzey sanayi Ar-Ge'si için ulusal temeli güçlendirirken EuroHPC kapsamındaki konumu Türk araştırmacıların önde gelen Avrupa süper bilgisayarlarına erişimini mümkün kılmakta ve aynı zamanda Türkiye'nin egemen ve stratejik olarak uyumlu bir yüksek performanslı hesaplama ekosistemini sürdürme kapasitesini zayıflatmamaktadır.

41 Sevinç ve Gönültaş, "Bakan Kacır: 2030'a Dek 10 Milyar Dolarlık Veri Merkezi ve Yapay Zeka Yatırımını Harekete Geçireceğiz".

42 "TRUBA'daki ARF-ACC Süper Bilgisayarı Dünya Sıralamasında Büyük Başarı Elde Etti", TÜBİTAK, 28 Kasım 2025, <https://tubitak.gov.tr/tr/haber/trubadaki-arf-acc-super-bilgisayari-dunya-siralamasinda-buyuk-basari-elde-etti>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

5G ağları da teknolojik altyapı bağlamında bir diğer kritik unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'nin yeni nesil bağlantı altyapısına geçişi 16 Ekim 2025'te gerçekleştirilen ülkenin ilk büyük ölçekli 5G frekans ihalesinin tamamlanmasıyla belirleyici bir eşiği aşmıştır. İhale 3,5 milyar doları aşan bir gelir sağlamış ve Türkiye'nin resmen 5G çağına girişini tescillemiştir. Turkcell, Türk Telekom ve Vodafone'un katılımıyla yoğun rekabetin yaşandığı ihale sürecinde stratejik öneme sahip 700 megahertz (MHz) ve 3,5 gigahertz (GHz) bantları tahsis edilerek ülke genelinde yaygınlaştırmanın temeli atılmıştır. Lisans koşulları kapsamında işletmecilerin 1 Nisan 2026'ya kadar ticari 5G hizmetlerini başlatmaları ve altyapılarında en az yüzde 60 yerli ve yüzde 30 ulusal içerik oranlarını karşılamaları zorunlu kılınmıştır.⁴³ Türkiye ihale öncesinde İstanbul Havalimanı, büyük spor tesisleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisi gibi seçili stratejik alanlarda sınırlı 5G uygulamalarına başlamış; böylece tam ölçekli yaygınlaştırma öncesinde erken operasyonel kabiliyetini ve gerçek zamanlı uygulamaları test etme kapasitesini ortaya koymuştur. Teknik bir süreç gibi görünmekle birlikte frekans ihalesi daha derin bir stratejik dönüşümü yansıtmaktadır. Türkiye, 5G'yi yalnızca hız artışı olarak değil aynı zamanda gerçek zamanlı veri işleme, otonom sistemler, ileri sanayi otomasyonu ve güvenli haberleşmenin hem ulusal rekabet gücünü hem de ulusal güvenliği belirleyeceği yeni bir jeopolitik ve ekonomik düzenin çekirdek altyapısı olarak konumlandırmaktadır. Bu adım Türkiye'nin uçtan uca yerli 5G yetkinlikleri geliştirme, yabancı tedarikçilere bağımlılığı azaltma ve dijital çağın standartlarını yalnızca tüketen değil şekillendiren bir teknolojik aktör olma yönündeki daha geniş hedefleriyle uyum içindedir.

Türkiye 2025'te teknolojik altyapısını derinleştirirken nadir toprak elementleri gibi stratejik ham maddeler de uzun vadeli teknolojik egemenliğin vazgeçilmez bir dayanağı haline gelmiştir. ABD Başkanı Donald Trump'ın yeniden göreve gelmesiyle daha da hız kazanan ABD-Çin teknoloji rekabetinin keskinleşmesi nadir toprak elementlerini küresel güç siyasetinin temel mücadele alanlarından biri haline getirmiştir. Bu konjonktürde Türkiye'nin kaynak profili benzeri görülmemiş bir stratejik önem kazanmıştır. Eskişehir-Beylikova sahası yaklaşık 694 milyon ton cevher içeren rezerv büyüklüğüyle dünyanın en büyük ikinci nadir toprak elementi rezervi olarak kabul edilmekte ve Türkiye'yi küresel ölçekte en büyük doğrulanmış nadir toprak elementi kaynaklarına sahip ülkeler arasına yerleştirmektedir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan bu varlığın stratejik ağırlığını vurgulayarak söz konusu projenin hiçbir yabancı ülkeye devredilmeyeceği ve Türkiye tarafından işletileceğini açıkça ifade etmiştir.⁴⁴

Bu yönelim Türkiye'nin nadir toprak elementlerini yalnızca bir madencilik faaliyeti olarak değil aynı zamanda savunma ve havacılıktan elektrikli mobiliteye, batari-

⁴³ "5G İhalesinde En Yüksek Tekliflerin Toplam Tutarı 3 Milyar 534 Milyon Dolar Oldu", Anadolu Ajansı, 16 Ekim 2025.

⁴⁴ "Erdoğan: Nadir Toprak Elementlerini İşleyeceğiz", Bloomberg HT, 15 Ekim 2025.

ya teknolojilerinden yarı iletkenlere, ileri imalattan özellikle enerji sektörüne uzanan geniş bir yelpazede teknolojik özerkliğin temeli olarak gördüğünü göstermektedir. Çin'in kritik minerallerin ihracatını daha da sıkılaştırdığı, ABD'nin ise tedarik zincirlerini çeşitlendirme yönünde hızlandığı bir dönemde Türkiye'nin nadir toprak elementi tabanı, hizalanmamış ve jeopolitik açıdan belirleyici bir kaynak olarak öne çıkmıştır. Ham cevher ihracatından kaçınılarak yerli rafinasyon ve pilot ayırıştırma tesislerine yatırım yapılması Ankara'nın nadir toprak elementlerini yalnızca ekonomik bir değer unsuru değil aynı zamanda ulusal dayanıklılığın stratejik bir bileşeni olarak konumlandırılan bir doktrine yöneldiğini ortaya koymaktadır.⁴⁵ Bu jeopolitik ortamda Türkiye'nin sahip olduğu geniş rezervlerin gelişen teknopolar düzende ülkenin stratejik özerkliğini güçlendiren yeni bir kaldıraç aracına dönüşme potansiyeli taşıdığı özellikle vurgulanmalıdır.

Son olarak dijital sistemlerin ulusal altyapının omurgası haline gelmesiyle birlikte siber güvenlik, modern devletlerin dayanıklılığı ve egemenliğini şekillendiren stratejik bir sütun olarak öne çıkmıştır. 2025'te Türkiye siber dayanıklılık alanında öncü ülkelerden biri olarak konumunu pekiştirmiştir. Bu durum Birleşmiş Milletler Uluslararası Telekomünikasyon Birliği tarafından yayımlanan *Global Cybersecurity Index 2024* (Küresel Siber Güvenlik Endeksi 2024) kapsamında Türkiye'nin, sayısal sıralamalardan katmanlı modele geçilmesinin ardından oluşturulan seçkin "Birinci Seviye Örnek Alınan Ülkeler" (First-Tier Performance Nations) grubunda yer almasıyla resmi olarak teyit edilmiştir.⁴⁶ Bu tanınırlık önemli kurumsal reformların hayata geçirildiği bir yılla örtüşmüştür. 19 Mart 2025'te Türkiye'nin Siber Güvenlik Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kritik altyapıların korunması, olaylara müdahale süreçlerinin düzenlenmesi ve ulusal eş güdüm mekanizmalarının güçlendirilmesine yönelik kapsamlı bir hukuki çerçeve oluşturmuştur. Bu mimari merkezinde daha önce dağınık durumda bulunan yetkileri bir araya getirme ve siber güvenliği stratejik bir komuta fonksiyonu düzeyine taşıma amacıyla Siber Güvenlik Başkanlığı resmen kurulmuştur.⁴⁷ Aynı yıl içinde başkanın atanmasıyla birlikte yeni kurum faaliyete geçmiş; ulusal tehdit istihbaratının eş güdümü, düzenleyici denetim, kamu-özel sektör siber güvenlik iş birlikleri ve uluslararası iş birliği alanlarında çok daha bütüncül ve derinlikli bir yaklaşımın öne açılmıştır. Bu gelişmeler bütün olarak değerlendirildiğinde Türkiye'nin yalnızca küresel siber güvenlik düzenine katılan bir aktör değil aynı zamanda bu düzenin şekillenmesinde etkin rol oynayan bir mimar konumuna doğru ilerlediği görülmektedir.

45 Gloria Shkurti Özdemir, "Türkiye'nin Stratejik Özerklik ve Nadir Toprak Elementleri Politikası", *Sabah*, 1 Kasım 2025; Gloria Shkurti Özdemir, "Türkiye'nin ABD-Çin Nadir Toprak Elementleri Güç Mücadelesindeki Stratejik Hamlesi", *Kriter*, Cilt: 9, Sayı: 94, (Ekim 2024).

46 *Global Cybersecurity Index 2024*, International Telecommunication Union (ITU), (2024), <https://www.itu.int/publications/publication/global-cybersecurity-index-2024>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

47 "Siber Güvenlik Kanunu", *Resmi Gazete*, 19 Mart 2025, Sayı: 32846, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/03/20250319-1.htm>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

SEKTÖREL TEKNOLOJİK GELİŞMELER

2025'te Türkiye'nin teknoloji görünümü savunma, finans, sağlık, eğitim, enerji, kamu yönetimi, ulaştırma ve tarım gibi temel sektörlerde kayda değer ilerlemelere sahne olmuştur. Her bir sektör ülkenin daha geniş kapsamlı dijital dönüşüm sürecine farklı biçimlerde katkı sağlamıştır. Savunma ve güvenlik ekosistemi; YZ ve otonom sistemlerin insansız platformlara, elektronik harp kabiliyetlerine ve keşif-gözetleme altyapılarına artan düzeyde entegre edilmesiyle en dinamik teknolojik alan olmaya devam etmiştir. 2025 itibarıyla savunma sektörü, ulusal inovasyon sistemi içinde yüksek teknoloji gelişmenin başlıca itici gücü konumunu pekiştirmiştir. Bu sektör askeri kullanımın ötesine geçen ileri mühendislik, YZ ve sistem entegrasyonu yetkinlikleri için bir test ortamı işlevi görmeye başlamıştır. Sanayi ve Teknoloji Bakanı Kacıır'ın da vurguladığı üzere savunma sanayii yüksek teknoloji üretiminde öncü bir güç haline gelmiş ve montaj ağırlıklı üretimden yerli, teknoloji yoğun tasarım ve geliştirme anlayışına doğru yapısal bir dönüşüm gerçekleşmiştir.⁴⁸

Bu dönüşüm özellikle YZ destekli platform ve alt sistemlerin olgunlaşmasında görünür hale gelmiştir. Baykar, ASELSAN, TUSAŞ, HAVELSAN ve TÜBİTAK SAGE gibi kurum ve şirketler görev planlama algoritmaları, sensör füzyonu mimarileri, elektronik harp dayanıklılığı ve otonom karar destek sistemleri alanlarında önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bu yetkinliğin simgesel bir göstergesi ise TÜBİTAK SAGE tarafından geliştirilen MİHAL (milli hedef algılayıcı) sisteminin başarıyla operasyonel entegrasyonu olmuştur. Bu entegrasyon sayesinde Bayraktar KIZILELMA insansız savaş uçağı tamamen yerli radar, güdüm ve algılama teknolojileri kullanılarak geliştirilen görüş ötesi bir hava-hava füzesini ateşleyebilmiştir. Bu başarı Türkiye'yi insansız jet platformunda

⁴⁸ "Bakan Kacıır: Savunma Sanayii Yüksek Teknolojinin Öncüsü Haline Geldi", TRT Haber, 28 Kasım 2025.

uçtan uca yerli bir kabiliyeti fiilen sergileyen ilk ülke konumuna taşımıştır.⁴⁹ DeltaV tarafından geliştirilen Ramjet motorlarının başarılı testleri gibi itki ve uzay teknolojilerine yönelik paralel ilerlemeler de sektörün derin ve stratejik açıdan hassas teknoloji alanlarına yöneldiğini ortaya koymuştur.⁵⁰ Bu teknolojik kazanımlar daha geniş bir endüstriyel ve kurumsal çerçeve içinde anlam kazanmıştır.

Savunma sanayiinin SIPRI'nin küresel ilk 100 listelerindeki temsili,⁵¹ sürdürülebilir ihracat artışı ve NATO yenilik⁵² ile siber hibrit tatbikatlarına katılımı teknolojik derinliğin operasyonel güvenilirliğe ve uluslararası birlikte çalışabilirliğe dönüştüğünü göstermektedir. Bütüncül olarak değerlendirildiğinde 2025 yılı savunma inovasyonunun artık münferit platformlarla sınırlı olmadığını; YZ, ileri algılama, itki sistemleri ve siber güvenliğin kesiştiği bütünleşik yüksek teknoloji ekosistemleri etrafında örgütlendiğini ortaya koymaktadır. Bu durum savunma sektörünü yalnızca stratejik özerkliğin teminatı değil aynı zamanda sanayi ve araştırma alanlarında daha geniş teknolojik yayılmaların katalizörü haline getirmiştir. Bu noktada ayrıca 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'nın özellikle YZ'yi hem sivil hem askeri alanda eş zamanlı değer üretebilen bir çarpan olarak tanımlayarak çift kullanımlı teknolojilere verdiği önemi açık biçimde derinleştirdiğini belirtmek gerekmektedir. 2025 programı savunma teknolojilerinin sivil alanlara yayılma potansiyeline ve YETEN gibi platformların rolüne dikkat çekerken 2026 programı bu yaklaşımı daha ileriye taşıyarak askeri kökenli yetkinliklerin sivil alanlara sistematik biçimde aktarılmasını hızlandıracak resmi bir yol haritası çağrısında bulunmaktadır. Bu yaklaşım ABD ve Çin gibi önde gelen teknoloji güçlerinde görülen, güvenlik ve ticari sektörler arasında hızla yayılan inovasyon modelleriyle paralellik göstermektedir.⁵³

2025 yılı Türkiye'de kurumsal pekişme ve YZ odaklı inovasyonun daha geniş seyrinde finansal teknolojiler sektörü açısından düzenleyici kapasite, teknolojik benimseme ve piyasa dinamiklerinin en net biçimde kesiştiği alanlardan biri olmuştur. Yıl boyunca Türkiye'nin bankacılık ve *fintech* ekosistemi deneysel dijitalleşme aşamasını geride bırakarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından şekillendirilen, YZ ile bütünleşmiş daha yapılandırılmış bir finansal yönetim aşamasına geçmiştir. 2025'e ait düzenleyici veriler ve kamuya açık açıklamalar önceki reformların ölçülebilir sonuçlar üretmeye başladığını göstermektedir. Lisanslı dijital

49 Huzeyfe Tarık Yaman, "Sanayi ve Teknoloji Bakanı Kacı'ın Açıkladığı Milli Hedef Algılayıcı MİHAL'in Detayları Ortaya Çıktı", Anadolu Ajansı, 11 Aralık 2025.

50 Ali Atar, "Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanı Görgün: DELTAV Uzay Teknolojileri Ülkemizin Bağımsızlık Vizyonuna Katkı Sunuyor", Anadolu Ajansı, 23 Kasım 2025.

51 Bahattin Gönültaş, "SIPRI'nin İlk 100 Savunma Sanayisi Şirketi Listesinde 5 Türk Firması Yer Aldı", Anadolu Ajansı, 1 Aralık 2025.

52 "Turkish Defense Firms Showcase Autonomous Systems at NATO Innovation Exercise", Türkiye Today, 18 Ekim 2025, <https://www.turkiyetoday.com/nation/turkish-defense-firms-showcase-autonomous-systems-at-nato-innovation-exercise-3208622>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

53 Shkurti Özdemir, "2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı: Savunma ve Ulusal Teknoloji Politikasında Stratejik Bir Yön Değişimi".

bankalar ve servis modeli bankacılığı yapan kuruluşların sayısı artmış, servis modeli bankacılığı lisansları bir önceki yıla kıyasla iki katına çıkmıştır. Bu gelişme gömülü finans mimarilerinin kurumsal düzeyde olgunlaştığını ortaya koymaktadır.⁵⁴ Bu dönüşüm geleneksel bankaların sistem dışına itilmesini değil aksine platform temelli ve Uygulama Programlama Arabirimi (Application Programming Interface, API) odaklı finansal ekosistemlere daha derin entegrasyonunu yansıtmış, rekabeti artırırken finansal erişimi genişletmiştir.

Teknolojik düzeyde ise YZ, tamamlayıcı bir araç olmaktan çıkarak sektörün temel etkinleştirici katmanı haline gelmiştir. 2025'te dolandırıcılık tespiti, kredi risk modellemesi, operasyonel verimlilik ve müşteri etkileşimi gibi alanlarda YZ kullanımını standart uygulama niteliği kazanmıştır. Bu durum YZ'nin tercihe bağlı bir yenilik değil sistemik bir gereklilik olarak algılandığını göstermektedir. YZ'ye artan bağımlılık yönetim ve güven konularında düzenleyici hassasiyeti de artırmıştır. BDDK, YZ kullanımını açık biçimde risk yönetimi perspektifinden ele almış ve yaygın kullanımın net hesap verebilirlik yapılarıyla desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁵⁵ Bu çerçevede 2025 yılı finansal sistem için çift kanallı YZ düzenleme vizyonunun ilk kez kamuoyuna açık biçimde ifade edildiği yıl olmuştur. Bu vizyon risk temelli bir yönetim çerçevesi ile Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi ile birlikte geliştirilmesi planlanan bir finansal YZ test ortamını içermektedir. Kontrollü koşullar altında YZ modellerinin sınanmasını amaçlayan bu mekanizma, yüksek düzeyde dijitalleşmiş bankacılık ortamında yenilik ile sistemik istikrar arasında denge kurma çabasını yansıtmaktadır. Düzenleyici ve teknolojik dönüşümler yatırım dinamiklerine de yansımıştır. 2025'te *fintech* yatırımları 201,3 milyon dolarla rekor seviyeye ulaşarak yatırımcı güveninin Türkiye'nin dijital olarak düzenlenmiş finansal ekosisteminde yeniden güçlendiğini ortaya koymuştur.⁵⁶ Bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde 2025 yılı Türkiye'nin *fintech* ekosistemi açısından hızlı dijital genişlemeden kurumsallaşmış YZ entegrasyonuna geçişin yaşandığı bir eşik yıl olarak öne çıkmaktadır.

Sağlık sektörü yerli teknolojinin belirleyici etki meydana getirdiği bir diğer alan olmuştur. Özellikle 2025'te Türkiye'nin sağlık alanındaki teknolojik gelişimi dijital hizmet sunumunun ötesine geçerek yerli üretim, YZ ve teknolojik ege-

54 Başak Akbulut Yazar, "Cumhurbaşkanı Yardımcısı Yılmaz: Genç ve Teknolojiye Uyum Kabiliyeti Yüksek Nüfusumuz Önemli Fırsatlar Oluşturuyor", Anadolu Ajansı, 11 Aralık 2025; Emirhan Yılmaz ve Bahar Yakar, "Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi Başkanı Burak Dağlıoğlu: Finansta En Büyük Sınama Yapay Zekada", Anadolu Ajansı, 11 Aralık 2025.

55 "Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi Başkanı Burak Dağlıoğlu"; Gözde Ulukan, "Mustafa Aydın Bankacılığın Yapay Zeka Ajandasını ve 2026 Beklentilerini Aktardı", Webrazzi, 10 Aralık 2025, <https://webrazzi.com/2025/12/10/mustafa-aydin-bankaciligin-yapay-zeka-ajandasini-ve-2026-beklentilerini-aktardi>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

56 "FinTech Investments in Türkiye Surge to Record USD 201.3 Million in 2025", T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, 7 Ekim 2025, <https://www.invest.gov.tr/tr/news/news-from-turkey/sayfalar/fintech-investments-in-turkiye-surge-to-record-usd-201.3-million-in-2025.aspx>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

menlik ekseninde daha derin ve yapısal bir modele dönüşmüştür. Bu dönüşüm Sağlık Bakanlığının “sağlığı koruyan, geliştiren ve üreten” stratejik vizyonuna dayanmıştır.⁵⁷ Söz konusu vizyon sağlık hizmetlerini yalnızca kamusal bir hizmet alanı olarak değil aynı zamanda yerli üretime doğrudan odaklanan yüksek teknoloji bir sanayi alanı olarak yeniden tanımlamıştır. Bu yönelimin en görünür yansımalarından biri ise TÜSEB ile TÜBİTAK'ın iş birliğiyle geliştirilen ve klinik iş akışlarına entegre edilen büyük ölçekli yerli YZ sistemlerinin devreye alınması olmuştur.⁵⁸ Kritik bakım ortamlarında mobil akciğer röntgenlerini gerçek zamanlı olarak analiz eden ARİS, radyologlar için ikinci tanı katmanı işlevi görerek ülke genelindeki mamografi taramalarını destekleyen METRA ve görüntüleme kararlarını veri temelli klinik muhakemeye yönlendiren RADİS gibi YZ destekli platformlar YZ'nin tıbbi uzmanlığın yerine geçen bir unsur değil karar destek kapasitesini çarpan etkisiyle artıran bir araç olarak konumlandırıldığını göstermektedir.⁵⁹

Yazılım temelli yeniliklere paralel olarak Türkiye tıbbi cihaz üretim kapasitesini de hızlandırmıştır. ASELSAN tarafından geliştirilen yerli mobil dijital röntgen sistemlerinin kamu hastanelerine teslim edilmesi ve yerli kalp-akciğer makinesinin 2026'dan itibaren klinik kullanıma gireceğinin açıklanması kritik sağlık teknolojilerinde dışa bağımlılığın azaltılmasına yönelik kararlı bir yönelime işaret etmektedir. Bu yaklaşım yerli üretim hedefi belirlenen 41 stratejik tıbbi cihaz ile çok sayıda aşı ve biyoteknolojik ilaç kategorisinin tespit edilmesiyle daha da güçlendirilmiştir. Sağlık Bakanı Kemal Memişoğlu'nun da vurguladığı üzere Türkiye yalnızca dünyanın en güçlü sağlık alt-yapılarından birini işletmekle kalmamakta aynı zamanda kendi sağlık teknolojilerini tasarlama ve üretilme kapasitesine de ulaşmış bulunmaktadır.⁶⁰ Bu gelişmeler birlikte değerlendirildiğinde 2025'in sağlık teknolojilerinin Türkiye'nin daha geniş sanayi ve teknoloji stratejisine entegre edildiği, savunma sektöründe daha önce gözlemlenen dönüşüme benzer bir yapısal kırılma noktası oluşturduğu, yenilik odaklı ve dayanıklı bir sağlık ekonomisinin temellerini attığı görülmektedir.

2025'te Türkiye'nin eğitim sektörü de daha bilinçli ve yönlendirilmiş bir teknolojik dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreç YZ'yi yalnızca bir araç olarak değil öğrenme

57 “Sağlık Bakanı Memişoğlu: Sağlık Sanayisini Savunma Sanayisi Gibi Güçlendiriyoruz”, Saray Medya, 4 Aralık 2025, https://www.saraymedya.com/haber/saglik-bakani-memisoglu-saglik-sanayisini-savunma-sanayisi-gibi-guclendiriyoruz_222245, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

58 “TÜBİTAK ile TÜSEB'den Sağlık Alanında İş Birliği”, TÜBİTAK, 4 Ocak 2025, <https://tubitak.gov.tr/tr/haber/tubitak-ile-tusebden-saglik-alaninda-birligi>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

59 Süleyman Elcin, “Sağlık Bakanı Memişoğlu: Klinik Alanda Yapay Zeka Uygulamaları ile Birçok Süreçte Yeni Yöntemleri Hayata Geçiriyoruz”, Anadolu Ajansı, 27 Kasım 2025; “ASELSAN'ın Yerli Mobil Dijital Röntgen Cihazları Sağlık Bakanlığı'na Teslim Edildi”, Defence Turkey, 3 Aralık 2025, <https://www.defenceturkey.com/tr/icerik/aselsan-in-yerli-mobil-dijital-rontgen-cihazlari-saglik-bakanligi-na-teslim-edildi-6401>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

60 “Sağlık Bakanı Memişoğlu Mobil Dijital Röntgen Cihazı Teslim Töreninde Konuştu”, Sağlık Aktüel, 3 Aralık 2025, <https://www.saglikaktuel.com/haber/saglik-bakani-memisoglu-mobil-dijital-rontgen-cihazlari-teslim-torende-konustu-106260.htm>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025); “Sağlık Bakanı Memişoğlu: Türkiye Kendi Sağlık Cihazlarını Üretip Teknolojisini Yapabilir Hale Geldi”, MSN Türkiye, <https://www.msn.com/tr-tr/yasam/other/saglik-bakani-memisoglu-turkiye-kendi-saglik-cihazlarini-uretip-teknolojisini-yapabilir-hale-geldi/ar-AA1RGGbT>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

sistemlerinin tümüne yerleştirilmesi gereken temel bir yetkinlik olarak ele alan stratejik bir vizyon tarafından yönlendirilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) eğitimde “YZ kültürü” oluşturulmasını açık bir öncelik olarak tanımlamış ve böylece parçalı dijitalleşme uygulamalarından müfredat, pedagojik yaklaşımlar ve kurumsal kapasiteyi kapsayan sistematik bir entegrasyona geçişi hedeflemiştir.⁶¹ Bu vizyon özellikle mesleki ve teknik liselerde ülke genelinde yaygınlaştırılan “dijital atölyeler” aracılığıyla somutlaşmıştır. Bu atölyelerde öğrenciler Endüstri 4.0 gereksinimleriyle uyumlu biçimde robotik, otomasyon, yazılım geliştirme ve dijital destekli üretim ortamlarıyla uygulamalı olarak tanışmıştır.⁶² Buna paralel olarak 2025 yılı İstanbul’da pilot olarak başlatılan ve ardından 10 ilde hayata geçirilen “dijital ikiz atölyeleri”nin devreye alındığı yıl olmuştur. Bu atölyeler ise gerçek endüstriyel süreçleri simülasyon yoluyla yeniden üreten öğrenme modellerini eğitim sistemine kazandırmış ve eğitim ile ileri imalat ekosistemleri arasındaki bağı güçlendirilmesine katkı sağlamıştır.⁶³

Enerji uzun süredir Türkiye’nin Milli Teknoloji Hamlesi’nin stratejik omurgası olarak konumlandırılmakta; kaynak bağımsızlığı da sanayi direnci, savunma kapasitesi ve dijital dönüşümün ön koşulu olarak ele alınmaktadır. 2025’te bu stratejik yaklaşım daha da belirginleşmiş, enerji güvenliği yalnızca arzın çeşitlendirilmesiyle değil aynı zamanda hesaplama kapasitesi ve teknolojik egemenlikle doğrudan ilişkilendirilmiştir. Kamuoyundaki tartışmalar ve politika söylemleri ileri düzey YZ sistemleri, otonom platformlar ve yüksek performanslı hesaplamanın artık istikrarlı ve büyük ölçekli enerji kaynaklarının mevcudiyetine bağlı olduğunu açık biçimde vurgulamıştır. Bu bağlamda nükleer enerji yalnızca düşük karbonlu bir baz yük seçeneği olarak değil veri yoğun geleceğin teknolojilerini mümkün kılan bir unsur olarak stratejik odağa yerleşmiştir.

Selçuk Bayraktar’ın YZ çağında temel sorunun işlem hızından ziyade “ne kadar enerjiye sahip olunduğu” noktasına kaydığı yönündeki değerlendirmesi bu yeniden çerçevelemeyi özetlemekte ve nükleer enerjinin ulusal hesaplama kapasitesinin sürdürülebilirliği açısından yapısal bir gereklilik haline geldiğini ortaya koymaktadır. Bu yönelimi yansıtır biçimde 2025’te Baykar’ın TMRS nükleer girişimini duyurması gibi erken aşamada ancak sembolik açıdan önemli adımlar atılmıştır.⁶⁴ Bu gelişme önde gelen teknoloji aktörlerinin enerjii –özellikle de nükleer enerjii– uzun vadeli YZ ve savunma inovasyonunun ayrılmaz bir bileşeni olarak görmeye başladığını gös-

61 “Bakan Tekin: Yapay Zeka Destekli Açık Uçlu Soruların Değerlendirilmesiyle İlgili Proje Geliştiriyoruz”, TRT Haber, 24 Ekim 2025.

62 “Meslek Liselerinde Dijital Atölye Dönemi Başlıyor”, T.C. MEB, 9 Aralık 2025, <https://www.meb.gov.tr/meslek-liselerinde-dijital-atolye-donemi-basliyor/haber/39218/tr>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

63 “Cumhurbaşkanı Yardımcısı Yılmaz: Dijital İkiz Atölyeleri ile Öğrenciler Daha Okul Sıralarındayken Geleceğin Fabrikalarına Adım Atmış Olacaklar”, İhlas Haber Ajansı, 12 Aralık 2025.

64 “Baykar’dan TMRS Nükleer Girişim Adımı: Peki Adı Ne?”, Donanım Haber, 12 Aralık 2025, <https://www.donanimhaber.com/baykar-dan-tmrs-nukleer-girisim-adimi-pek-adi-ne--199630>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025); “Selçuk Bayraktar: Yapay Zeka Enerji için Yeni Şirket”, Haber Aero, 12 Aralık 2025, <https://haber.aero/aero-gundem/selcuk-bayraktar-yapay-zeka-enerji-icin-yeni-sirket>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

termektedir. Daha geniş bir küresel perspektiften bakıldığında Türkiye'nin bu alanda ABD dahil olmak üzere diğer devletlerle iş birliği arayışlarını sürdürdüğü görülmektedir.⁶⁵ Bu tartışmalara paralel olarak enerji depolama sistemleri, elektrikli mobiliteler, rüzgar teknolojileri ve ileri elektronik için vazgeçilmez nitelikte olan nadir toprak elementleri yeniden ön plana çıkmış, enerji bağımsızlığının kritik minerallerden elektrik üretimine uzanan tüm değer zinciri boyunca ele alınması gerektiği anlayışını pekiştirmiştir. Bu çerçevede 2025, Türkiye'nin enerji gündeminin sektörel bir başlık olmaktan çıkarak teknolojik özerklik, dijital rekabet gücü ve stratejik egemenliği destekleyen sistemik bir sütuna dönüştüğü bir yıl olarak öne çıkmaktadır.

Ulaştırma sektörü bakımından ise 2025'te Türkiye'nin yerli otomotiv markası TOGG ürün gamını önemli ölçüde genişletmiş, dört tekerlekten çekişli yeni varyantları ve T10F sedan modelini tanıtmıştır. T10F modeli kısa sürede ülkenin en çok satan elektrikli araçlarından biri haline gelmiştir. Buna eş zamanlı olarak TOGG, Avrupa pazarına giriş yaparak uluslararası düzeyde önemli bir görünürlük kazanmış, T10F ve T10Xi modellerinin Almanya'da en yüksek güvenlik derecelerini alması Türkiye'nin elektrikli araç ihracatı ve küresel rekabet gücü açısından bir dönüm noktası teşkil etmiştir.⁶⁶

Türkiye'de seçili sektörlerdeki teknolojik gelişmelere ilişkin bu kısa değerlendirme 2025'in bir pekiştirme yılı olarak işlev gördüğünü açık biçimde ortaya koymaktadır. Önceki yıllarda YZ, yerli üretim kapasitesi ve kurumsal eş güdüm alanlarında yapılan stratejik yatırımların bu yıl ölçülebilir sektörel çıktılara dönüştüğü görülmektedir. Bu süreç teknolojinin stratejik özerklik, ekonomik dayanıklılık ve uzun vadeli rekabet gücünü besleyen kesişimsel bir itici güç olarak Türkiye'nin kalkınma perspektifinde merkezi bir konuma yerleştiğini teyit etmektedir.

65 "Türkiye ile ABD Nükleer Enerji Anlaşması İmzalandı", BBC Türkçe, 25 Eylül 2025.

66 "Ekim 2025'te Türkiye'de En Çok Satan Elektrikli Otomobiller", Donanım Haber, 4 Kasım 2025, <https://www.donanimhaber.com/ekim-2025-te-turkiye-de-en-cok-satan-elektrikli-otomobiller--198116>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025); Emirhan Yılmaz, "Çift Motorlu TOGG T10X ve T10F 4More Siparişe Açıldı", Anadolu Ajansı, 7 Ekim 2025; "5 Yıldızla Avrupa'da: TOGG T10F ve T10X'i En Yüksek Güvenlik Puanıyla Almanya'da Tanıttı", Hürriyet Bigpara, 9 Eylül 2025; "TOGG'un Yeni Sedan Modeli T10F Ne Kadar, Ön Sipariş Ne Zaman? İşte TOGG T10F'in Özellikleri", Haber7, 18 Ağustos 2025.

TEKNOLOJİK İŞ BİRLİĞİ VE DENGELEYİCİ DİPLOMASI

Türkiye, Milli Teknoloji Hamlesi kapsamında stratejik özerklik, dijital özerklik ve yerli kapasite inşasına öncelik verirken “teknolojik diplomasi”yi de 2025’te kritik bir politika alanı olarak konumlandırmıştır. Özellikle tekelci yapılara karşı duruşunu uzun süredir vurgulayan Türkiye küresel bilgi ağları, pazarlar, standartlar ve ortak geliştirme imkanlarına erişimini korurken asimetrik bağımlılıkları asgariye indirmeyi hedeflemiştir. Bu çerçevede teknolojik diplomasi Türkiye’nin daha geniş kapsamlı dengeleyici diplomasi yaklaşımının temel araçlarından biri haline gelmiştir.

Bu yaklaşım çağdaş teknolojik gücün yapısal bir gerçeğini yansıtmaktadır. YZ, savunma sistemleri, enerji teknolojileri, yarı iletkenler, uzay ve sağlık teknolojileri gibi ileri yetkinlikler nadiren tek başına geliştirilmektedir. Bu alanlar standart belirleme süreçleri, birlikte çalışabilirlik gereklilikleri, tedarik zincirleri ve düzenleyici rejimler tarafından şekillenen yoğun uluslararası ekosistemler içinde ortaya çıkmaktadır. Türkiye’nin 2025 itibarıyla benimsediği yaklaşım bu ekosistemlerden geri çekilmek yerine farklı jeopolitik odaklar arasında etkileşim noktalarını çeşitlendirmek olmuştur. İş birlikleri konu ve sektör bazlarında seçici biçimde yürütülmüş, bu sayede Türkiye’nin herhangi bir aktöre aşırı bağımlı hale gelmesi engellenirken stratejik esneklik korunmuştur.

Türkiye’nin 2025’te teknoloji alanında imzaladığı anlaşmalar ve iş birliği çerçeveleri birlikte ele alındığında belirgin bir örüntü ortaya çıkmaktadır. Avrupa’daki ortaklar –özellikle İtalya, Birleşik Krallık, Almanya ve Fransa– savunma sanayii, havacılık ve inovasyon odaklı iş birliklerinde öne çıkmıştır. Bu durum Türkiye’nin Avrupa’nın sanayi ve standart temelli ekosistemleriyle bütünleşmesini sürdürdüğünü

göstermektedir. Nisan 2025'te Türkiye ile İtalya arasında imzalanan teknoloji anlaşmaları, Baykar ile Leonardo arasındaki savunma ortaklığı, TIM Sparkle ile Turkcell arasında dijital altyapıya yönelik iş birliği ve iki ülkenin uzay ajansları arasında tesis edilen anlaşmalar Avrupa genelinde teknoloji, üretim ve stratejik entegrasyonu derinleştiren kapsamlı bir çerçeveye oluşturmuştur.⁶⁷ Aynı şekilde Ekim 2025'te Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Birleşik Krallık Başbakanı Keir Starmer arasında Eurofighter Typhoon savaş uçağına ilişkin imzalanan iş birliği anlaşması iki ülke arasındaki savunma ve havacılık alanındaki iş birliğini güçlendiren önemli bir adım olmuştur.⁶⁸ Almanya ve Fransa ile savunma alanında yürütülen çeşitli anlaşmalar ve görüşmeler de bu tabloyu tamamlamaktadır. Bölgesel düzeyde ise Türkiye, Ufuk Avrupa Programı aracılığıyla AB ile iş birliğini sürdürmüştür.

ABD ile ilişkiler bakımından nadir toprak elementleri dahil olmak üzere çeşitli alanlarda iş birliğine yönelik genel temaslar açık kalmıştır. Bununla birlikte sivil nükleer enerji alanında iki ülke arasında mevcut olan anlaşma gelecekteki teknolojik gelişmeler açısından belirleyici bir rol oynamayı sürdürmüştür.

Asyalı ortaklar –özellikle Çin ve Güney Kore– ağırlıklı olarak enerji ve uzay alanlarında öne çıkmıştır. Örneğin Türkiye ile Çin arasındaki teknoloji iş birliği Ekim 2025'te TÜRK SAT'ın ChinaSat ve SpaceSail ile imzaladığı stratejik uydu ortaklıkları aracılığıyla derinleşmiştir.⁶⁹ Buna ek olarak Teknopark İstanbul ile Çinli kurumlar arasında YZ, akıllı imalat, yenilenebilir enerji ve sürdürülebilir teknolojilere odaklanan inovasyon ve teknoloji transferi iş birlikleri genişlemiştir.⁷⁰ Bu girişimler Türkiye'yi küresel uydu haberleşmesi ve inovasyon ekosistemlerinde bölgesel bir merkez olarak konumlandırırken iki ülke arasında uzun vadeli bir teknoloji köprüsü kurulmasına katkı sağlamıştır. Aynı dönemde savunma alanında Japonya⁷¹ ile yeni anlaşmaların gündemde olduğu görülürken Güney Kore ile sivil nükleer enerji alanında bir iş birliği anlaşması imzalanmıştır.⁷²

Katar, Türkiye'nin uzun süredir derin teknolojik iş birliği yürüttüğü ülkelerden biri olmayı sürdürmüştür. 2025'te iki ülke arasında çip üretimi,⁷³ savunma sanayiinin-

67 "Türkiye ile İtalya Arasında 11 Anlaşma İmzalandı", Independent Türkçe, 29 Nisan 2025.

68 Özcan Yıldırım, Merve Yıldızalp Yormaz, Can Efesoy ve Tuğba Altun, "Cumhurbaşkanı Erdoğan ve İngiltere Başbakanı Starmer, Eurofighter Typhoon Savaş Uçağı İşbirliği Anlaşmasını İmzaladı", Anadolu Ajansı, 27 Ekim 2025.

69 Emre Aytakin, "Türkiye'nin Uydu Gücü Çin ile Yapılan Küresel Ortaklıkla Artacak", Anadolu Ajansı, 31 Ekim 2025.

70 "2025 Çin-Türkiye Uluslararası İnovasyon ve Teknoloji İş Birliği Konferansı Teknopark İstanbul'da Gerçekleşti", Teknopark İstanbul, 21 Ekim 2025, <https://www.teknoparkistanbul.com.tr/haberler/2025-cin-turkiye-uluslararasi-inovasyon-ve-teknoloji-is-birligi-konferansi-teknopark-istanbulda-gerceklesti>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

71 "Japan Eyes Türkiye's National Defense Technology", T.C. Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, 20 Ağustos 2025, <https://www.invest.gov.tr/tr/news/news-from-turkey/sayfalar/japan-eyes-turkeyes-national-defense-technology.aspx>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

72 "Türkiye ile Güney Kore Arasında Nükleer Anlaşması İmzalandı", Donanım Haber, 25 Kasım 2025, <https://www.donanimhaber.com/turkiye-ile-guney-kore-arasinda-nukleer-anlasmasi-izalandi--198959>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

73 "Türkiye ve Katar'dan Çip Üretimi için Stratejik İş Birliği", Fokus+, 19 Şubat 2025, <https://www.fokusplus.com/bilim/turkiye-ve-katardan-cip-uretimi-icin-stratejik-isbirligi>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

de⁷⁴ daha ileri düzey iş birliği ve Türkiye'nin Çelik Kubbe altyapısının Katar tarafından kullanımı konusunda yeni anlaşmalar ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir.⁷⁵ Çelik Kubbe'ye ilişkin benzer görüşmeler Suudi Arabistan ile de başlatılmıştır.⁷⁶

Aynı bölge içinde Türkiye, Ekim'de madencilik ve kritik mineraller alanında iş birliğine yönelik bir mutabakat zaptı imzalamıştır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Umman Ticaret, Sanayi ve Yatırım Teşvik Bakanlığı ve Umman Yükseköğretim, Araştırma ve İnovasyon Bakanlığı arasında sanayi, bilim, teknoloji ve inovasyon alanlarında iş birliğini geliştirmeyi amaçlayan mutabakatlar tesis edilmiştir. Bu çerçevede Innovance Bilgi Teknolojileri A.Ş. ile Umman Telekomünikasyon Şirketi arasında bilgi ve iletişim teknolojileri alanında ortaklıkları güçlendirmeye yönelik bir anlaşmaya tamamlanmıştır.⁷⁷

Öte yandan savunma alanındaki iş birliğine ek olarak Türkiye'nin Afrika ile teknoloji alanındaki etkileşimi de genişlemiştir. TÜRK SAT'ın Avanti Communications ile imzaladığı kapasite anlaşması Güney Afrika'nın uydu haberleşme altyapısının güçlendirilmesine katkı sağlamış,⁷⁸ Gabon gibi Afrika ülkeleriyle dijital ekonomi ve teknoloji ortaklıkları derinleşmiştir.⁷⁹ Bu girişimler dijital altyapı, e-Devlet, telekomünikasyon ve *fnitech* sistemleri, gençlere yönelik dijital beceri eğitimleri ile teknoloji geliştirme bölgeleri, laboratuvarlar ve sanayi temelli kuluçka merkezlerinin kurulmasını içeren sanayi teknoloji transferini kapsamıştır. Bu yaklaşım Türkiye'nin organize sanayi bölgeleri modeline dayalı deneyiminin uluslararası alana taşındığını göstermektedir.

Bu çok yönlü etkileşim yapısı Türkiye'nin özerklik gündemini güçlendirmiştir. İş birliğinin farklı ortaklar ve teknolojik katmanlar arasında yayılması Türkiye'nin herhangi bir bloktan gelebilecek siyasi veya ekonomik baskılara maruz kalma riskini azaltmıştır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde 2025'te teknolojik diplomasi yalnızca ekonomik veya yenilik odaklı hedeflere hizmet etmemiş aynı zamanda stratejik bir işlev de üstlenmiştir. Ortaya çıkan bu tablo ise Türkiye'nin çeşitlendirilmiş teknolojik yönelimlere sahip bir orta güç olarak hareket etme hedefini desteklemekte ve yükselen teknolojilerin jeopolitik hiyerarşileri giderek daha fazla şekillendirdiği bir dönemde bu dengeleyici diplomasi biçiminin önümüzdeki on yılda Türkiye'nin güç projeksiyonunun belirleyici sütunlarından biri haline geleceğine işaret etmektedir.

74 Merve Yıldızalp Yormaz, "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Körfez Turunda 24 Anlaşma, Ortak Açıklama ve Bildiri İmzalandı", Anadolu Ajansı, 22 Ekim 2025.

75 "Katar, Türkiye'den Çelik Kubbe Sistemini Almayı Değerlendiriyor", Donanım Haber, 19 Kasım 2025, <https://www.donanimhaber.com/katar-turkiye-den-celik-kubbe-sistemini-almayi-degerlendiriyor--198752>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

76 "Suudi Arabistan'ın Hava Savunma Sanayisini Türkiye Kurabilir", SDE, 26 Mart 2025, <https://www.sde.org.tr/haber/suudi-arabistan-in-hava-savunma-sanayisini-turkiye-kurabilir-haberi-57695>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

77 Yormaz, "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Körfez Turunda 24 Anlaşma, Ortak Açıklama ve Bildiri İmzalandı".

78 "Türkiye Afrika'nın Dijital Ufkunu Türksat 5B ile Genişletiyor", Haber7, 12 Kasım 2025.

79 "Türkiye ile Gabon Arasında Yapılan Anlaşmalar Ne Anlama Geliyor?", SDE, 3 Eylül 2025, <https://www.sde.org.tr/analizler/turkiye-ile-gabon-arasinda-yapilan-anlasmalar-ne-anlama-geliyor-analizi-60272>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2025).

| KRONOLOJİ: 2025'TE TEKNOLOJİK GELİŞMELER | |
|--|--|
| 8 Ocak | Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle Siber Güvenlik Başkanlığı kuruldu. |
| 13 Mayıs | TBMM Yapay Zeka Araştırma Komisyonu son toplantısını gerçekleştirdi. |
| 31 Ağustos | Ulaştırma ve altyapı bakanı 5G frekans ihalesinin 5 Ekim'de yapılacağını açıkladı. |
| 15 Eylül | TOGG T10F Sedan modeli Türkiye'de satışa sunuldu. |
| 29 Eylül | TOGG T10F Sedan modeli Almanya'da satışa sunuldu. |
| 7 Ekim | Çift motorlu TOGG T10X ve T10F 4More modelleri siparişe açıldı. |
| 16 Ekim | 5G frekans ihalesi tamamlandı. |
| 28 Ekim | TÜBİTAK, destek süreçlerinde üretken YZ kullanımına yönelik yeni bir rehber yayımladı. |
| 7 Kasım | YZ'ye ilişkin kapsamlı bir kanun taslağı TBMM'ye sunuldu. |
| 12 Kasım | Turkcell, Türkiye'nin ilk hiperskal veri merkezi için Google ile iş birliği yaptı. |
| 24 Kasım | KVKK, Üretken Yapay Zeka ve Kişisel Verilerin Korunması Rehberi'ni yayımladı. |
| 28 Kasım | Türk Telekom ve TÜBİTAK BİLGEM yerli bulut çözümünü devreye aldı. |

2025'TE

HUKUK

VE YARGI

YAZARLAR: CEM DURAN UZUN • MERT H. AKGÜN • ENES BABUR

GİRİŞ

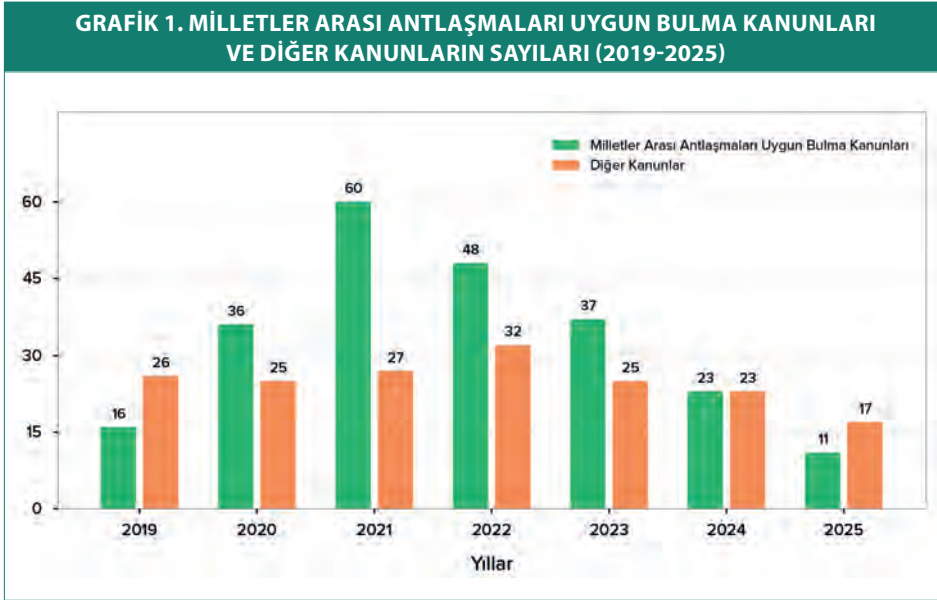
Türkiye yasama, yargı ve insan hakları alanlarında yoğun bir gündemin yaşandığı bir yılı geride bırakmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisindeki (TBMM) yasama faaliyetlerinin odağında kamusal ihtiyaçların karşılanması, yargı reformu çalışmaları, Anayasa Mahkemesinin (AYM) iptal kararlarına uyum sağlama amacını güden değişiklikler, ekonomi ve kamu maliyesine ilişkin düzenlemeler yer almıştır.

Araştırma komisyonları ve Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu ise Parlamentonun denetim ve bilgi edinme fonksiyonu alanında öne çıktığı başlıklar olmuştur. Yargı reformu alanında merakla beklenen Dördüncü Yargı Reformu Strateji Belgesi kabul edilmiştir. 2025-2029 arasını kapsayan Dördüncü Yargı Reformu Strateji Belgesi Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından 23 Ocak'ta "Türkiye Yüzyılı, Adaletin Yüzyılı" mottosuyla açıklanmıştır. Belge kapsamında bir yargı yasa paketi de kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. İki yeni yargı paketinin ise önümüzdeki yıl yasalaşması beklenmektedir.

Bu bölümde 2025'te hukuk ve yargı gündemi; yasama faaliyetleri, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, yargı reformu, yüksek yargı kararları ve ulusal insan hakları koruma mekanizmaları bağlamında incelenmiştir.

YASAMA

TBMM, 2025'te 2 Aralık itibarıyla 11'i milletlerarası antlaşmaların uygun bulunması hakkında olmak üzere 28 kanun teklifini yasalastırmıştır. Bu sayı 2024'te 46 iken 2023'te 62 idir. Kanuni düzenlemelerin odağında AYM'nin iptal kararlarına uyum sağlama amaçlı değişiklikler, yargı ve hukuk alanındaki yasal reformlar, vakıflar, sosyal politikalar, ekonomi ve kamu maliyesine ilişkin düzenlemeler yer almıştır.



Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

TBMM'nin gerçekleştirdiği bir diğer hukuki işlem türü de meclis kararlarıdır. 2025'te 2 Aralık itibarıyla 42 meclis kararı alınmıştır. Bu sayı 2024'te 39, 2023'te ise 48'dir. Meclisin bu yıl verdiği kararlar arasında; Nisan'da yaşanan zirai don olaylarının tarımsal üretim üzerindeki etkileri ve Bolu Kartalkaya'da meydana gelen yangına ilişkin araştırma komisyonlarının kurulması, Gazze'de yaşanan soykırım gibi uluslararası gelişmeler hakkındaki deklarasyonlar, Sayıştay, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ve Hakimler ve Savcılar Kurulunda (HSK) boş bulunan üyelikler için yapılan seçimler yer almıştır. Meclis Başkanlık Divanı için de 28. Yasama Dö-

nemi'nin kalan süresini tamamlamak üzere seçim yapılmış ve Numan Kurtulmuş yeniden TBMM başkanı olarak seçilmiştir.

Parlamento kararlarına konu olan bir diğer önemli husus da TBMM'nin Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) kullanılmasına izin verme yetkisidir. Bu bağlamda TSK'nın (Ekim 2014 tarihli ve 1071 sayılı TBMM kararı uyarınca) Irak ve Suriye'de PKK, DEAŞ ve PYD-YPG terör örgütlerine karşı sınır ötesi askeri hareket gerçekleştirebilme süresinin üç yıl daha uzatılması ile Aden Körfezi, Somali açıkları, Arap Denizi ve civar bölgelerdeki görev süresinin bir yıl uzatılmasına karar verilmiştir. Böylece 1950'den bu yana sınır ötesinde askeri hareket düzenleme yetkisine ilişkin TBMM'nin verdiği yetki kararı sayısı 86'ya ulaşmıştır.¹

Takip eden alt başlıkta arz ettiği özellik sebebiyle öncelikle meclis başkanı tarafından kurulan "Terörsüz Türkiye" sürecine ilişkin komisyon hakkında bilgi verilmiş, ardından TBMM'nin 2025'te kabul ettiği bazı önemli kanunlar kısaca özetlenmiştir.

MİLLİ DAYANIŞMA, KARDEŞLİK VE DEMOKRASİ KOMİSYONU

Bilindiği üzere uzun yıllardır mücadele edilen bölücü terör sorununa kalıcı ve kapsamlı çözümler üretebilmek amacıyla geçen yıl Terörsüz Türkiye süreci gündeme gelmiştir. Bu kapsamda TBMM de sürece müdahil olarak inisiyatif üstlenmiş ve Meclis Başkanı Kurtulmuş'un TBMM'de temsil edilen siyasi partilere gönderdiği bir yazıyla Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu kurulmuştur. Komisyon 5 Ağustos'ta çalışmalarına başlamış ve ilk toplantısını gerçekleştirmiştir.

Söz konusu toplantıda komisyonun çalışma usul ve esasları oy birliğiyle kabul edilmiştir.² Buna göre 51 üyeden müteşekkil komisyonun başkanlığını TBMM başkanı yürütecek, kanun teklifi hazırlanmasına ilişkin kararlar üye tam sayısının beşte üç çoğunluğuyla alınacak fakat diğer konularda karar yeter sayısı, toplantıya katılanların salt çoğunluğu olacaktır.

Usul ve esaslara göre komisyon, çalışmalarına 31 Aralık 2025'e kadar devam edecek ancak sürenin bitiminde üye tam sayısının beşte üçü çoğunluğuyla alınacak kararlar çalışma süresini ikişer aylık sürelerle uzatabilecektir. Komisyon üyeleri TBMM'deki siyasi partilerin temsil oranları esas alınarak belirlenmiştir. Bu çerçevede siyasi parti gruplarından üyelerini bildirmeleri istenmiştir. Ayrıca grubu bulunmayan partilere de birer üye kontenjanı verilmiştir. Üye dağılımı; AK Parti 22, CHP 11, DEM Parti 5, MHP 4, Yeni Yol Grubu 3, HÜDA PAR, YRP, TİP, EMEP, DSP ve DP'nin ise birer üyeyle temsil edilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. İYİ Parti ise komisyona üye vermeyeceğini bildirmiştir.

1 Sinan Uslu, "Meclis'ten 71 Yılda 76 Yurt Dışına Asker Gönderme Tezkeresine İzin", Anadolu Ajansı, 24 Ekim 2021.

2 Ayrıntılı bilgi için bkz. Hüseyin Arslan, "Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu", SETA | 5 Soru, 7 Ağustos 2025, <https://www.setav.org/milli-dayanisma-kardeslik-ve-demokrasi-komisyonu>, (Erişim tarihi: 22 Aralık 2025).

Komisyon 21 Kasım 2025'e kadar on sekiz kez toplanmış ve çeşitli dinlemeler yapmıştır. Başkan Kurtulmuş'un yaptığı açıklamaya göre komisyon çalışmalarını hazırlayacağı bir raporla nihayete erdirecektir.³

7539 SAYILI BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

31 Ocak'ta kabul edilen ve AYM'nin iptal kararları doğrultusunda uygulamada ortaya çıkabilecek tereddütlerin önlenmesi amacıyla Devlet Denetleme Kuruluna ilişkin bazı hükümler yeniden düzenlenmiştir. Böylece Kurulun; kamuya yararlı dernekler, vakıflar, kooperatifler ve bunların iştiraklerinde denetim, inceleme ve soruşturma yapabilmesi sağlanmıştır. Kurul üyeleri ve denetçilere geniş yetkiler tanınmış, denetim sürecinde kamu zararına yol açma ihtimali bulunan görevliler hakkında görevden uzaklaştırma tedbiri uygulamalarına ilişkin usuller kanunlaştırılmıştır.

Ayrıca enerji piyasasında kamu yükümlülüklerinin yerine getirilmesi ve piyasa da istikrarın sağlanması amacıyla Elektrik Üretim Anonim Şirketi'nin (EÜAŞ) mevcut enerji alım satım sözleşmelerini yürütmesi ve yeni anlaşmalar yapabilmesi hüküm altına alınmıştır. Öte yandan terör ve örgütlü suçlar kapsamında kayyım atanmasına karar verilen şirket veya mal varlıklarının beş yıl süreyle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından yönetilebilmesi, gerekli görülen hallerde bu şirketlerin satılması veya tasfiye edilmesi ve söz konusu süreçlerde Bankacılık Kanunu yetkilerinin uygulanması öngörülmüştür.

TÜRKİYE ADALET AKADEMİSİ KANUNU

2 Mayıs 2019 tarihli ve 34 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle Hakim ve Savcı Eğitim Merkezinin faaliyetine son verilerek Türkiye Adalet Akademisi yeniden kurulmuş ancak AYM'nin 28 Şubat 2024 tarihli ve 32474 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanan kararıyla hakim ve savcı adaylığı ile meslek içi eğitimin ve bu kapsamda yapılacak atama, görevlendirme ve özlük işlemlerinin münhasıran kanunla düzenlenmesi gerektiği belirtilerek söz konusu kararname bir yıl sonra yürürlüğe girmek üzere iptal edilmiştir. AYM kararının doğuracağı hukuki boşluğun giderilmesi amacıyla Türkiye Adalet Akademisi Kanunu kabul edilmiştir.

13 Şubat 2025 tarihli ve 7540 sayılı bu Kanun ile Türkiye Adalet Akademisinin teşkilat ve görevleri düzenlenmiş ve idari kapasitesi güçlendirilmiştir. Akademi bünyesinde Eğitim Kurulu ile Hukuk Araştırmaları Merkezi oluşturulmuş, hakim ve savcı yardımcılarını ile hakim ve savcılarının meslek içi eğitimlerinin akademi tarafından yürü-

³ "Millî Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu, TBMM Başkanı Kurtulmuş'un Başkanlığında Toplandı", TBMM, 18 Kasım 2025, <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=4c673bc9-bb68-4eea-8b5f-019a975bd569>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

tülmesi hüküm altına alınmıştır. Ayrıca hukuk ve adalet alanında görev yapan diğer meslek gruplarına yönelik eğitimler yapılabilmesine de imkan sağlanmıştır.

SİBER GÜVENLİK KANUNU

12 Mart'ta kabul edilen 7545 sayılı Siber Güvenlik Kanunu ile Türkiye'nin siber güvenlik altyapısı güçlendirilmiş ve bu alanda ulusal koordinasyon mekanizması oluşturulmuştur. Yapay zeka, blok zincir, büyük veri ve benzeri teknolojilerin yaygınlaşmasıyla artan siber tehditler karşısında kamu kurumları ve kritik altyapıların korunması hedeflenmiştir.

Kanunla Siber Güvenlik Kurulu oluşturulmuş; kurulun cumhurbaşkanı başkanlığında cumhurbaşkanı yardımcısı, ilgili bakanlar ile Milli Güvenlik Kurulu genel sekreteri, Milli İstihbarat Teşkilatı başkanı, savunma sanayii başkanı ve siber güvenlik başkanından oluşacağı hükmüne bağlanmıştır. Ayrıca siber güvenlik politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiş, yerli ve milli çözümlere öncelik verilmesi, siber olayların merkezi olarak izlenmesi ve müdahale edilmesi ile veri güvenliğinin sağlanmasına yönelik hükümler getirilmiştir. Bununla birlikte siber saldırılar ve elde edilen verilerin yayılması gibi fiillere yönelik hapis cezaları artırılmış, denetim ve yaptırım mekanizmaları güçlendirilerek caydırıcılığın artırılması amaçlanmıştır.

ONUNCU YARGI PAKETİ

4 Haziran'da kabul edilen ve kamuoyunda "Onuncu Yargı Paketi" olarak bilinen 7550 sayılı Kanun ile yargı bağımsızlığı ve hukuki güvenliğin güçlendirilmesi, yargılamaların hızlandırılması ve adalete erişimin artırılması amaçlanmıştır. Teklifte şiddet ve trafik güvenliğine ilişkin bazı suçların cezaları artırılmış, denetimli serbestlik ve özel infaz usullerine ilişkin düzenlemeler yapılmış ayrıca AYM'nin iptal kararlarıyla doğan boşlukların giderilmesi hedeflenmiştir. Bu kanun bu bölümün "Yargı Reformu" alt başlığında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

İKLİM KANUNU

2 Temmuz 2025 tarihli ve 7552 sayılı Türkiye'nin ilk kapsamlı "İklim Kanunu" olma özelliği taşıyan kanun ile Türkiye'nin 2053 Net Sıfır Emisyon Hedefi ve yeşil büyüme vizyonu doğrultusunda iklim değişikliğiyle mücadeleye ilişkin temel ilkeler ve kurumsal yapı oluşturulmuştur. Bu kapsamda sera gazı emisyonlarının azaltılması, iklim değişikliğine uyum kapasitesinin artırılması ve yeşil dönüşümün hızlandırılması amaçlanmıştır; kamu kurumları, yerel yönetimler ve özel sektör için görev ve yükümlülükler belirlenmiştir.

Ayrıca emisyon ticaret sistemi kurulmuş, karbon piyasasının işletilmesi için Karbon Piyasası Kurulu oluşturulmuş ve yeşil finansman araçları ile iklim yatırımları

desteklenmiştir. Türkiye'nin Paris Anlaşması kapsamındaki taahhütleri ve ulusal strateji belgesi çerçevesinde yerel iklim eylem planları, yenilenebilir enerji ve döngüsel ekonomi uygulamaları, sıfır atık sistemi ve doğal kaynakların korunmasına yönelik düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Kanunla birlikte İklim Değişikliği Başkanlığının koordinasyon ve denetim yetkileri tanımlanarak iklim politikalarının uygulanmasının yasal çerçevesi oluşturulmuştur.

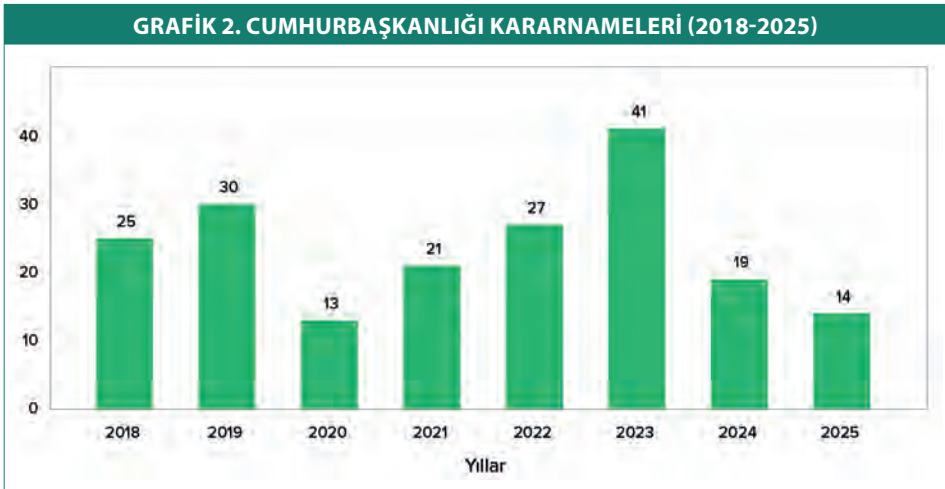
7554 SAYILI BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

19 Temmuz'da kabul edilen bu kanunla Türkiye'nin yenilenebilir enerji yatırımlarının hızlandırılması ve madencilik alanındaki verimliliğinin artırılması amacıyla önemli değişiklikler yapılmıştır. Yenilenebilir enerji projelerinde izin ve onay prosedürleri sadeleştirilerek süreç 48 aydan 24 ayın altına indirilmiş, böylece Türkiye Ulusal Enerji Planı'nda yer alan yeşil enerji hedeflerine daha hızlı ulaşılması amaçlanmıştır. Kanunun kamuoyu gündemine gelen 11. maddesiyle zeytinlik alanlardaki madenlerin ekonomiye kazandırılması amaçlanmıştır.

Madencilik faaliyeti yürütülecek alanlardaki zeytin ağaçlarının taşınmasına, taşınmanın mümkün olmaması halinde ise kamu yararı gözetilerek madencilik faaliyetlerine ve geçici tesislerin inşasına Bakanlıkça uzman görüşü alınarak izin verilebileceği düzenlenmiştir. Bununla birlikte madencilik faaliyetlerinde çevresel rehabilitasyon yükümlülükleri güçlendirilmiş, izin süreçleri sadeleştirilmiş ve kritik maden yatırımlarında stratejik kararları almak üzere cumhurbaşkanı yardımcısı başkanlığında Maden İzinleri Kurulu oluşturulması öngörülmüştür. Taşınan ve taşınmayan zeytin ağacı sayısının en az iki katı zeytin ağacı ile yeni bir zeytin sahası tesis edilmesi zorunlu hale getirilmiştir. Bu düzenlemelerle enerji arz güvenliğinin sağlanması, yeşil dönüşümün hızlandırılması ve madencilik sektörünün sürdürülebilir ve yatırımcı dostu bir yaklaşımla geliştirilmesi amaçlanmıştır.

YÜRÜTMENİN DÜZENLEYİCİ İŞLEMLERİ: CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELERİ

Cumhurbaşkanlığı sistemine geçişi sağlayan 2017 Anayasa değişikliğiyle cumhurbaşkanına yürütmeye ilişkin birtakım konularda ilk elden asli düzenleme yapma yetkisi verilmiştir. Bu doğrultuda 2018'den itibaren cumhurbaşkanı tarafından Cumhurbaşkanlığı kararnameleri (CBK) çıkarılmaya başlanmıştır. İlk kararname 10 Temmuz 2018'de *Resmi Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve bugüne kadar toplam 190 CBK yayımlanmıştır. 2025 içerisinde çıkarılan CBK sayısı ise 14'tür.



Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2025'te yürürlüğe giren toplam 14 CBK ile bazı kamu kurum ve kuruluşlarına kadro ihdas edilmiş, daha önce çıkarılan CBK'lerde değişikliklere gidilmiş, Cum-

hürbaşkanlığı Politika Kurullarının adları ve görevlerinde değışiklik yapılmıştır. 28 Mart'ta yayımlanan 183 sayılı CBK ile Cumhurbaşkanlığı teşkilatı ve politika kurullarında bazı düzenlemelere gidilmiştir.

Buna göre Sosyal Politikalar Kurulunun ismi Sosyal ve Gençlik Politikaları Kurulu olarak değıştirilirken Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulunun yerine ise Sağlık Politikaları Kurulu ile Tarım ve Gıda Politikaları Kurulu olmak üzere iki yeni kurul oluşturulmuştur. Ayrıca Yerel Yönetim Politikaları Kurulunun ismi Yerel Yönetim ve Afet Politikaları Kurulu şeklinde değıştirilmiştir. Öte yandan kararnameyle "Dijital Dönüşüm", "Finans" ve "İnsan Kaynakları" ofisleri kapatılmış, Yatırım Ofisinin adı ise Yatırım ve Finans Ofisi şeklinde değıştirilmiştir.

8 Ocak'ta yayımlanan CBK ile Cumhurbaşkanlığına bağlı, özel bütçeli ve kamu tüzel kişiliğini haiz Siber Güvenlik Başkanlığı kurulmuş ve başkanlığın teşkilat, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. Bu kararnameyle Siber Güvenlik Başkanlığı ulusal siber güvenlik politikalarını belirlemek, strateji ve eylem planlarını hazırlamak, yerli ve milli siber güvenlik ekosistemini desteklemek, kriz yönetim süreçlerini yürütmek ve cumhurbaşkanı başkanlığındaki Siber Güvenlik Kurulu kararlarını uygulamakla görevlendirilmiştir.

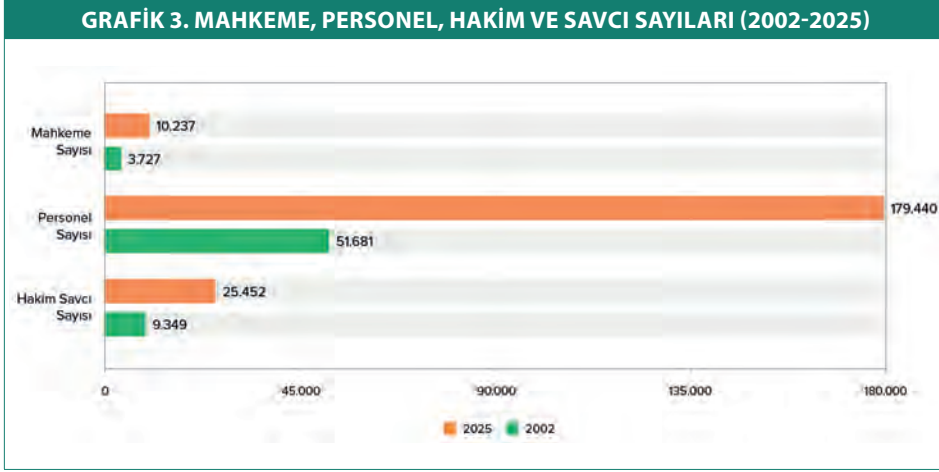
YARGI

YARGI REFORMU

Yargı reformu uzun yıllardır Türkiye'nin hukuk ve yargı gündeminin üst sıralarında yer almaktadır. 1990'ların sonlarından itibaren parlamento ve hükümetler yargı reformuna eğilerek çeşitli adımlar atmıştır. Bu bağlamda Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik süreci de kolaylaştırıcı rol oynamıştır. Özellikle 1999 ve 2001 Anayasa değişikliğiyle bazı önemli reformlar yapılmıştır.

Ancak yargı ve hukuk reformunun asıl sistemik çıktıları ancak 2002 ve sonrasında alınmıştır. AB'ye üyelik programına ivme kazandıran demokratikleşme, sivilleşme ve etkin yargı motivasyonu ile AK Parti iktidarı pek çok uyum ve reform yasa paketini hayata geçirmiş ve bunlar idari uygulamalarla desteklenmiştir. 2009'a gelindiğinde ise reformun takvime bağlı olarak ve sistematik şekilde yürütülebilmesi için strateji belgeleri kabul edilmeye başlanmıştır. Bugüne kadar 2009, 2014 ve 2019 ve sonuncusu 2025'te olmak üzere dört "yargı reformu strateji belgesi" kabul edilmiştir. Bu doğrultuda hak ve özgürlüklerin korunması, yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi, insan kaynaklarının nitelik ve niceliğinin artırılması, savunma hakkının etkin kullanımının sağlanması, adalete erişimin kolaylaştırılması, ceza adaleti sisteminin iyileştirilmesi, medeni ve idari yargı süreçlerinin hızlandırılması ve alternatif uyuşmazlık çözüm yolları başlıklarında önemli mesafeler katedilmiştir. Son olarak bu yıl 23 Ocak'ta Dördüncü Yargı Reformu Strateji Belgesi açıklanmıştır. Belge çerçevesinde kapsamlı bir yasa paketi kabul edilirken iki yasa teklifi de Meclise sunulmuştur.

Geride bıraktığımız yıl yargının en önemli insan kaynağı olan hakim ve savcı sayısındaki iyileşmenin devam ettiği gözlemlenmiştir. Hakim ve savcı sayısı 2002'de 9 bin 349 iken 2025'te 25 bin 452'ye yükselmiştir. Aynı dönemde ceza ve tevkif evleri personeliyle beraber adalet hizmetindeki personel sayısı da 51 bin 681'den 179 bin 440'a ulaşmıştır. Yine 3 bin 727 olan mahkeme sayısı 10 bin 237'ye yükselmiştir. Dolayısıyla tüm parametrelerde iki üç kata varan niceliksel artışlar yaşanmıştır. 1.847 olan kadın hakim-savcı sayısı da 9 bin 813'e yükseltilmiş ve böylece yüzde 431 oranında bir artış sağlanmıştır. Sonuçta kadın hakim-savcı oranı 2002'ye kıyasen yüzde 20'den yüzde 40'a çıkmıştır.



Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bir diğer önemli iyileşme ise adalet teşkilatının mali kaynağında yaşanmıştır. Adalet Bakanlığının merkezi yönetim bütçesi içindeki payı 2002'de yüzde 0,8 iken 2025'te yüzde 1,9'a ulaşmıştır.⁴

DÖRDÜNCÜ YARGI REFORMU STRATEJİ BELGESİ

Reform iradesinde sürekliliğinin bir göstergesi olarak 2025-2029 arasını kapsayan Dördüncü Yargı Reformu Strateji Belgesi Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından 23 Ocak'ta "Türkiye Yüzyılı, Adaletin Yüzyılı" mottosuyla açıklanmıştır.⁵ 5 amaç, 45 hedef ve 264 faaliyetten oluşan strateji belgesi; hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı, hukuki güvenlik, yargının etkinliği, güven ve memnuniyet, teknoloji destekli adalet, mesleki yetkinlik şeklinde 6 tema etrafında şekillendirilmiştir.

Strateji belgesinin uzun, şeffaf ve katılımcı bir çalışma süreci neticesinde hazırlandığı açıklanmıştır. Bir yılı aşan süre boyunca hem vatandaşların hem de kurumsal paydaşların görüşleri alınmış; yüksek yargıda, istinafta ve ilk derece mahkemelerinde görev yapan yargı mensupları ve sivil toplum kuruluşlarıyla değerlendirme toplantıları yapılmıştır. HSK, yüksek mahkemeler, Cumhurbaşkanlığı Hukuk Politikaları Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, Türkiye Barolar Birliği ve barolar, Yükseköğretim Kurulu ve hukuk fakülteleri, Türkiye Noterler Birliği, Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu, Kişisel Verileri Koruma Kurumu ve Kamu Denetçiliği Kurumunun konuyla ilgili yazılı görüşleri alınmış ve toplantılar düzenlenmiştir. Kamuya açılan internet sitesi aracılığıyla vatandaşlardan Adalet Bakanlığına ulaşan görüş ve öneri sayısı 56 bini geçmiştir.

⁴ "25 Kasım 2025 Tarihli Plan ve Bütçe Komisyonu Tutanağı", TBMM, 25 Kasım 2025, <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5306>, (Erişim Tarihi: 3 Aralık 2025)

⁵ "Yargı Reformu Stratejisi 2025-2029", T.C. Adalet Bakanlığı, (2025), <https://cdn.uyap.gov.tr/yrsportal/strategydocument/Vo2bMRF/7OXINODO5.pdf>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

Yargı bağımsızlığı konusunda strateji belgesinin en çarpıcı ve somut hedefi hakim ve cumhuriyet savcılarında coğrafi teminat getirilmesidir. “Hakim ve Cumhuriyet savcılarının nakilleri coğrafi teminat çerçevesinde gerçekleştirilecektir” hedefiyle hakim ve savcılar bağımsızlığı ve güvenceleri açısından kritik önemi haiz bir taahhütte bulunulmuştur.

Yargının etkinliğini artırmak amacıyla hukuk ve idari yargılama usullerinde süreçlerin sadeleştirilmesi, ara buluculuk ve tahkim kurumunun etkinliğinin artırılması, farklı alanlarda kurumsal tahkim kurumunun yaygınlaştırılması, alacaklı ve borçlu arasındaki hassas dengeyi gözeterek yeni bir icra ve iflas kanununun hazırlanması da hedeflenmektedir.

Daha etkin bir adalet sistemi oluşturabilmek amacıyla makul sürede yargılanma ve yargısal verimlilik ilkeleri temelinde çok sayıda somut hedef strateji belgesinde kendine yer bulmuştur. Bu bağlamda temyiz ve istinaf aşamasında altı aylık azami hedef sürenin öngörüldüğü ve bu süreye ulaşmak amacıyla mahkemelerin ve istinaf mercilerinin kapasitelerinin güçlendirileceği belirtilmiştir.

Yeni strateji belgesi yargının asli insan kaynağı olan hakim ve savcılar nitelik yönünden geliştirilmesini de önclemiştir. Bu çerçevede hukuk eğitiminden hakim ve savcı yardımcılarının mesleki eğitimlerini tamamladığı Türkiye Adalet Akademisine kadar bir dizi faaliyetin hayata geçirilmesi öngörülmüştür.

Öte yandan strateji belgesinde ceza adaleti sistemine de geniş yer verilmiş; suç, yaptırım ve infazda denge kurulacağı, soruşturmanın kısa sürede etkin bir şekilde yürütülmesinin sağlanacağı, caydırıcılığın artırılacağı, ceza infaz ve denetimli serbestlik sisteminin kapasitesinin geliştirileceği belirtilmiştir.⁶

ONUNCU YARGI PAKETİ

Kamuoyunda “Onuncu Yargı Paketi” olarak adlandırılan 4 Haziran 2025 tarihli ve 7550 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yeni strateji belgesinin ilk yasal düzenlemesidir. Daha önceki yargı reformu yasa paketleri bir strateji belgesi çerçevesinde hazırlanmış ve Dördüncü Yargı Reformu Strateji Belgesi de Ocak'ta açıklandığı için 22 maddeden oluşan 8 farklı kanunda değişiklik getiren bu kanun aslında Birinci Yargı Paketi olarak da adlandırılabilir.

Paketin odağında cezasızlık algısı olarak bilinen sorunların ortadan kaldırılması yer almaktadır. Kök sorunun ise özellikle bireye karşı şiddet içeren ve görece düşük hapis cezası gerektiren suçların cezalarındaki infazların yetersiz kalmasının olduğu bilinmektedir. Basit yaralama, tehdit ve trafik güvenliğini tehlikeye sokma gibi suçlar için

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cem Duran Uzun ve Mert Hüseyin Akgün, “Yargı Reformunda Yeni Dönem”, *SETA Analiz*, Sayı: 435, (Şubat 2025).

Türk Ceza Kanunu'nda hapis cezaları öngörülse de denetimli serbestlik, şartlı salıverilme gibi uygulamalar nedeniyle istenen caydırıcılık sağlanamıyordu.

Bunu ortadan kaldırmak için 7550 sayılı Kanun ile iki yılın altındakiler başta olmak üzere hapis cezalarında denetimli serbestliğe ayrılmak için hükümlünün koşullu salıverilme tarihine kadarki sürenin onda birini ceza infaz kurumunda geçirmesi şartı getirilmiştir. Bu önemli düzenlemenin yanında bazı suçların cezalarında da artışa gidilmiştir. Kara, deniz, hava veya demir yolları ulaşım araçlarını kişilerin hayat, sağlık veya mal varlığı açısından tehlikeli olabilecek şekilde sevk ve idare etme suçunda cezanın alt sınırı üç aydan dört aya yükseltilmiştir (üst sınır iki yıl olarak korunmuştur). Diğer taraftan önemli bir sorun kaynağı olan alkol ve uyuşturucu madde etkisi altında araç kullananlara verilecek hapis cezasının alt sınırı da üç aydan altı aya yükseltilmiştir. Benzer şekilde kasten yaralama ve tehdit suçları ile suçla teşebbüs hallerinde de ceza artışlarına gidilmiştir.⁷

Öte yandan önümüzdeki yıl iki yeni yargı reformu paketinin daha yasalaşması beklenmektedir. 11 ve 12. yargı paketleriyle ceza adaleti sisteminde yine caydırıcılığın güçlendirilmesi, hukuk yargılamalarında etkinlik ve makul sürede yargılama hakkının korunması ile noter yardımcılığı kurumunun ihdas edilmesi öngörülmektedir.⁸

ON BİRİNCİ YARGI PAKETİ TEKLİFİ

“On birinci yargı paketi” olarak anılan Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi 5 Aralık 2025'te TBMM Adalet Komisyonunda kabul edilmiştir. Teklifin en çok beklenen hükmü ise 2020'de çıkarılan ve “Covid-19 düzenlemesi” olarak anılan şartlı salıverme hükümlerinin kapsamının genişletilmesidir. Ancak teklifin bununla sınırlı olmadığını, toplamda 38 maddeden oluştuğunu ve 12 farklı kanunda değişiklik öngördüğünü belirtmek gerekir. Komisyonunda kabul edilen teklif 2026 yılı Bütçe Kanunu'nun kabulü sonrası Genel Kurulda gündeme gelecektir. Özet olarak teklifle şu düzenlemelerin yapılması amaçlanmaktadır:⁹

- Trafikte yol kesmenin müstakil bir suç olarak düzenlenmesi ve hukuka aykırı olarak bir aracın durdurulması, hareket etmesinin engellenmesi veya başka bir yere götürülmesine ilişkin cezaların artırılması
- Meskun mahalde silahla ateş etme suçunun cezasının artırılması, bu suçun insanların toplu olarak buldukları yerlerde işlenmesinin suçun nitelikli hali olarak sayılması ve bu bakımdan yargılama usulüne yönelik düzenleme yapılması
- Çocukların suçta araç olarak kullanıldığı durumlarda örgüt yöneticilerinin ceza-

7 Mert H. Akgün, “Cezasızlık Algısına 10. Yargı Paketi Çözümü”, *Sabah Perspektif*, 7 Haziran 2025.

8 Adalet Bakanlığı, X, 25 Kasım 2025, https://x.com/adalet_bakanlik/status/1993369064031580261/photo/1, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

9 Kanun teklif metni ve gerekçeleri için bkz. Web Önerge Metni, TBMM, 27 Kasım 2025, <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y4/T2/WebOnergeMetni/9dd73bbe-00f6-4c29-8295-bc87a4d228a2.pdf>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

larının artırılmasına ilişkin yaptırım düzenlenmesi ve örgüt kurmak, yönetmek ve örgüte üye olmak suçlarının hapis cezalarının alt ve üst sınırlarının artırılması, bilişim sistemlerinin kullanılmasıyla işlenen suçlarda banka hesaplarının askıya alınması ve suça konu menfaatin mağdura iade edilmesine yönelik düzenleme yapılması

- Elektronik ödeme kuruluşlarında hesap açılması ve GSM hattı aboneliği yaptırılmasında yalnızca elektronik kimlik doğrulama kabiliyetini haiz kimlik belgeleriyle işlem yapılması
- Mobil haberleşme hatlarına yönelik sınırlamalar ve bunlara aykırı işlemlere ilişkin yaptırımlar düzenlenmesi, yabancı uyruklu kişilerin kullandığı mobil haberleşme hatlarına yönelik düzenlemeler yapılması, suç amacıyla kullanılan bu hatların tespitine, kapatılmasına ve aykırı davranan işletmecilere yönelik yaptırımlara ilişkin düzenleme yapılması
- Kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin daha erken açık ceza infaz kurumuna veya denetimli serbestliğe ayrılmalarına yönelik düzenlemenin kapsamının genişletilmesi
- Taksirle yaralama suçunun cezasının artırılması, güveni kötüye kullanma suçunun konusunun kara, deniz veya hava taşıtları olması halinde cezanın artırılması ve uzlaştırma hükümlerinin uygulanmaması
- Yüze karşı veya giyapta hakaret suçlarının ön ödeme kapsamına alınması ve bu suçların uzlaştırma kapsamından çıkarılması
- Erişimin engellenmesi ve/veya içeriğin çıkarılmasına ilişkin düzenlemeler yapılması
- Avukatların disiplin hükümlerinde düzenleme yapılması
- Suç işleyen akıl hastalarının rehabilite olmadan toplum hayatına katılmalarını engellemeye yönelik düzenlemeler yapılması
- Dolandırıcılık suçlarının yargılamalarının asliye ceza mahkemelerinde görülmesine ilişkin düzenleme yapılması
- Bölge adliye mahkemelerinin bozma yetkisinin kapsamının genişletilmesi

KAMUOYUNDA YAKINDAN İZLENEN DAVALAR

Ahmet Minguzzi Davası

24 Ocak 2025'te İstanbul Kadıköy'de 14 yaşındaki Mattia Ahmet Minguzzi bıçaklı saldırı sonucu ağır yaralanmış ve 9 Şubat 2025'te yaşamını yitirmiştir. Soruşturma sonucunda olay tarihinde 15 ve 16 yaşlarında olan iki kişi hakkında "çocuğa karşı kasten öldürme" suçundan 24 yıla kadar hapis cezası talep edilerek iddianame hazır-

lanmıştır.¹⁰ İstanbul Anadolu 2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davada iki sanık 24'er yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.¹¹

Minguzzi davası kamuoyunda infiale neden olmuş, “suça sürüklenen çocuk” kavramını ve ceza adaleti sisteminin yeterliliği tartışmasını gündeme taşımıştır. Konunun incelenmesi amacıyla 21 Kasım'da Meclis Araştırma Komisyonu kurulmuştur. Ayrıca ceza ve infaz yasalarında yeni düzenlemeler yapılması için de çalışma yürütüldüğü belirtilmiştir.¹²

İBB Davası

İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığınca “suç örgütüne üye olmak”, “irtikap”, “rüşvet”, “nitelikli dolandırıcılık” ve “ihaleye fesat karıştırmak” gibi suç iddiaları çerçevesinde yürütülen soruşturma kapsamında 19 Mart'ta 87 kişi hakkında gözaltı kararı verilmiştir. 23 Mart'ta ise aralarında İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun da olduğu 48 kişi hakkında tutuklama kararı alınmıştır.¹³ Bu kararın ardından İçişleri Bakanlığı “Anayasa'nın 127. maddesi ile 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 47. maddesi gereğince geçici bir tedbir olarak İstanbul Büyükşehir, Beylikdüzü ve Şişli belediye başkanlarını” görevden uzaklaştırmıştır.¹⁴

Soruşturmaya ilişkin 143 farklı eylem ve 105'i tutuklu 402 şüpheli hakkında iddianame hazırlanmış ve 11 Kasım'da İstanbul 40. Ağır Ceza Mahkemesine sunulmuştur.¹⁵ Başsavcılığın açıklamasına göre iddianame “suç örgütü kurma ve yönetme’, ‘suç örgütüne üye olma’, ‘örgütün hiyerarşik yapısına dahil olmamakla birlikte bilerek ve isteyerek yardım etme’, ‘rüşvet alma’, ‘rüşvet verme’, ‘irtikap’, ‘ihaleye fesat karıştırmak’, ‘kamu kurum ve kuruluşları zararına dolandırıcılık’, ‘Vergi Usul Kanunu’na muhalefet’, ‘suçtan kaynaklanan mal varlığı değerlerini aklama’, ‘kişisel verilerin kaydedilmesi’, ‘kişisel verileri ele geçirme ve yayma’, ‘çevrenin kasten kirletilmesi’, ‘Orman Kanunu’na muhalefet’, ‘halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma’, ‘kamu malına zarar verme’, ‘Maden Kanunu’na muhalefet’ ve ‘Orman Kanunu’na muhalefet’” suçlarını konu almaktadır. İstanbul 40. Ağır Ceza Mahkemesi 25 Kasım'da iddianamenin kabul edilmesine karar vermiş ve kovuşturma safhasına geçilmiştir.¹⁶

10 Büşra Alakoyun, “Minguzzi Cinayetine İlişkin Davada Dosyalar Birleşti”, Anadolu Ajansı, 24 Temmuz 2025.

11 İrem Demir, “Minguzzi Cinayeti Davasında Gereçeli Karar Açıklandı”, Anadolu Ajansı, 3 Kasım 2025.

12 İsmet Karakaş, “Bakan Tünc: 11. Yargı Paketi için 38 Maddelik Kanun Teklifi Hazırlandı”, Anadolu Ajansı, 27 Kasım 2025.

13 “İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu Yolsuzluk Soruşturması Kapsamında Tutuklandı”, Anadolu Ajansı, 23 Mart 2025.

14 “İstanbul Büyükşehir, Beylikdüzü ve Şişli Belediye Başkanlarının İçişleri Bakanlığınca Görevden Uzaklaştırılması Dair Basın Açıklaması”, T.C. İçişleri Bakanlığı, 23 Mart 2025, <https://www.icisleri.gov.tr/istanbul-buyuksehir-beylikduzu-ve-sisli-belediye-baskanlarinin-icisleri-bakanliginca-gorevden-uzaklastirilmesine-dair-basin-aciklamasi>, (Erişim tarihi: 6 Aralık 2025).

15 İrem Demir, Başak Akbulut Yazar, Mikail Bıyıklı ve Ümit Türk, “İmamoğlu Çıkar Amaçlı Suç Örgütü İddianamesi Tamamlandı”, Anadolu Ajansı, 13 Kasım 2025.

16 Zeynep Yeşildal, “İmamoğlu Çıkar Amaçlı Suç Örgütü İddianamesi Kabul Edildi”, Anadolu Ajansı, 25 Kasım 2025.

CHP Kurultay Davası

CHP'nin 4-5 Kasım 2023'te gerçekleşen 38. Olağan Kurultay'ının usulsüz olduğu iddiasıyla açılan davalar Ankara 42. Asliye Hukuk Mahkemesinde birleştirilmiştir. Süreç devam ederken CHP 6 Nisan 2025'te 21. Olağanüstü Kurultay'ını toplamıştır.¹⁷ Öte yandan 6 Nisan'da 21. Olağanüstü Kurultay'ın iptali hakkında da dava açılması üzerine CHP yeni bir olağanüstü kurultay kararı almış ve bu doğrultuda 21 Eylül'de 22. Olağanüstü Kurultay gerçekleştirilmiştir. Bu kurultayın da iptali talebiyle Yüksek Seçim Kuruluna (YSK) başvurulmuş ve YSK verdiği kararda "tam kanunsuzluk halinin bulunmadığı" gerekçesiyle talebi reddetmiştir.¹⁸ Asliye Hukuk Mahkemesi ise 24 Ekim'de 38. Olağan Kurultay ve 21. Olağanüstü Kurultay hakkında açılan davayı "husumet yokluğu" ve "davanın konusuz kalması" sebepleriyle reddetmiştir.¹⁹

Ankara'da devam eden bu süreçlerin yanında 8 Ekim 2023'teki CHP İstanbul İl Kongresi için de "usulsüzlük iddiası" ile bir iptal davası açılmıştır. Bu davaya bakan İstanbul 45. Asliye Hukuk Mahkemesi ihtiyati bir tedbir olarak mevcut il yönetimini görevden uzaklaştırarak geçici bir görevlendirme yapmış ve bu yargısal süreç devam etmektedir. Ayrıca YSK "Başlamış olan bir kongre sürecinin durdurulması, Anayasa'nın 79 ve seçim hukukuna ilişkin yasa maddeleri uyarınca mümkün değildir" gerekçesiyle ildeki yeni kongre süreçlerinin devam etmesine karar vermiştir.²⁰

YÜKSEK YARGI KARARLARI

Anayasa Mahkemesi İptal ve İtiraz Davaları

İnternette Hukuka Aykırı Olarak Yayınlanan Futbol Müsabakalarına Erişimin Engellenmesine Yönelik Usul ve Esasları Düzenleyen Kuralın İptali

7346 sayılı Kanun'un 29. maddesiyle 5894 sayılı Kanun'a eklenen "Yayın Haklarının Korunması" başlıklı ek 1. maddeye karşı açılan iptal davasında AYM, Türkiye sınırları içindeki futbol müsabakalarına ilişkin yayınların internet ortamında hukuka aykırı olarak paylaşılması halinde Türkiye Futbol Federasyonuna (TFF) sitenin tümünden erişimini engelleme yetkisi veren kuralı iptal etmiştir. Mahkeme internet ortamının düşünce açıklama özgürlüğü bakımından önemli bir alan olduğunu, dava konusu düzenlemenin Anayasa'nın 26. maddesinde düzenlenen ifade özgürlüğüne sınırlama getirdiği ve bu tür sınırlamaların Anayasa'nın 13. maddesi şartlarını taşıyacak bir çerçevede yapılması gerektiğini belirtmiştir.

17 Cemil Murat Budak, Neriman Senanur Torun ve İsmet Karakaş, "CHP'nin 38. Olağan Kurultayı ve 21. Olağanüstü Kurultayı'nın İptaline İlişkin Davada Ara Karar", Anadolu Ajansı, 15 Eylül 2025.

18 İsmet Karakaş, "YSK, CHP'nin 22. Olağanüstü Kurultayı'nın 'Tam Kanunsuzluk' Nedeniyle İptali İstemini Reddetti", Anadolu Ajansı, 19 Eylül 2025.

19 Cemil Murat Budak, Neriman Senanur Torun ve Abdullah Sarica, "CHP'nin 38. Olağan Kurultayı ve 21. Olağanüstü Kurultayı'nın İptaline İlişkin Davada Karar", Anadolu Ajansı, 24 Ekim 2025.

20 Fırat Taşdemir ve Muhammed Nuri Erdoğan, "YSK, CHP İstanbul İl Başkanlığı Olağanüstü Kongresi'nin Devamına Karar Verdi", Anadolu Ajansı, 24 Eylül 2025.

Mahkeme ayrıca TFF Yönetim Kurulunun yapısı, üyelik nitelikleri ve karar alma usullerinin de kanunla açık biçimde belirlenmemesinin anayasal güvenceler açısından belirsizlik oluşturduğunu; ayrıca bu yetkinin donanım ve yeterlilik açısından objektif ölçüt öngörülmeden başka bir idari birime devredilebilmesinin keyfi uygulamalara yol açabileceğini belirtmiştir.

Ayrıca TFF tarafından verilecek erişim engelleme kararlarının yargısal denetime tabi tutulmasına ilişkin bir hüküm bulunmadığına işaret edilerek erişimin engellenmesi gibi ağır bir müdahalenin hakim onayı olmaksızın uygulanmasının keyfilikle yol açabileceği vurgulanmış ve dava konusu kural kanunilik ve ifade özgürlüğü bağlamında iptal edilmiştir.²¹

Malul ve Engellilerin ÖTV Muafiyetinden Yararlanmasına Kısıtlama Getiren Kuralın İptali

4760 sayılı Kanun'un 7. maddesinde yer alan ve engellilik oranı yüzde 90'ın altında olan kişilerin otomobili yalnızca engelliliğe uygun özel tertibatla bizzat kendilerinin kullanmaları halinde özel tüketim vergisi (ÖTV) istisnasından yararlanabilecekleri öngören kural Antalya 2. Vergi Mahkemesinin somut norm denetimi başvurusu üzerine AYM tarafından iptal edilmiştir.

Bahse konu kurala göre ÖTV istisnasından yararlanabilmek için satın alınan taşıt bizzat engelli tarafından ve sadece özel tertibatla kullanılacaktır. AYM, hükmün engel durumu nedeniyle sürücü belgesi alamayan ve aracı özel tertibatla dahi kullanamayacak durumda olan kişilerin ÖTV istisnasından yararlanmasını engellediğini belirterek bu durumun sosyal devlet ilkesi ve engellilere yönelik pozitif yükümlülüklerle bağdaşmadığını ifade etmiştir. Mahkeme yaptığı değerlendirmede aynı engel ve malullük durumunda olanlar arasında nesnel ve makul bir neden olmaksızın farklı muamele yapılmasının eşitlik ilkesini ihlal ettiğini vurgulamış ve anılan bölümü Anayasa'ya aykırı bularak iptaline karar vermiştir.²²

7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu'nun Bazı Kurallarının İptali

İptal davasına konu olan 7315 sayılı Kanun'daki düzenlemelerin kamu hizmetine girme hakkı, kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı ve çalışma hakkını ihlal ettiği; ayrıca düzenleme yetkisinin yürütmeye bırakılmasının kanunilik ilkesine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

AYM, güvenlik soruşturması yapılacak kişiler ve toplanacak veriler gibi temel hususların kanunla belirlendiğini; yürütmeye tanınan düzenleme yetkisinin yalnızca usul ve esasa dair teknik ayrıntılarla sınırlı olduğunu belirterek kanunilik ilkesine aykırılık görmemiştir. Kamu hizmetine girme hakkı bakımından ise güvenlik soruşturmasının bu hakka bir müdahale olduğunu kabul etmiş ancak müdahalenin

21 E.2024/75, K.2025/134, Karar Tarihi: 17 Haziran 2025.

22 E.2024/240, K.2025/100, Karar Tarihi: 22 Nisan 2025.

devletin güvenliği ve kamu düzeninin korunması gibi üstün yarar ve meşru bir amaca dayandığını ifade etmiştir.

Ayrıca bu soruşturmanın yalnızca belirli görevler için olduğunu, devletin istihdam edeceği personelle güven ve sadakat ilişkisi içinde olması gerektiğinin altını çizerek ölçülülük ilkesine uygun olduğu kanaatine varmıştır. AYM yaptığı değerlendirmede verilerin yalnızca görevle bağlantılı biçimde işlendiğini, gizlilik ilkesine uyulmasının zorunlu olduğunu ve verilerin en fazla iki yıl içinde silinmesi gerektiğini vurgulamış, aksi bir uygulamanın cezai yaptırımlara tabi olduğunu hatırlatmıştır. Ayrıca güvenlik soruşturması veya arşiv araştırması sonucunda kamu hizmetine alınmayan kişilerin yargı yoluna başvurulmasının keyfi uygulamalara karşı güvence oluşturduğunu belirterek iptal taleplerinin reddine karar vermiştir.²³

Amirlerinin İşlem, Eylem ve Kişiliklerine Dair Olumsuz Sözler Söyleyen Kolluk Personelinin Disiplin Cezasıyla Cezalandırılmasını Öngören Kurala İlişkin İtiraz

İdare Mahkemesi, disiplin cezasının iptali davasında, 7068 sayılı Kanun'un kınama cezalarını düzenleyen 8. maddesinin "Amirleri, üstleri, aynı rütbedeki veya çalışma arkadaşları hakkında ve onların bulunmadığı ortamlarda, onların işlem, eylem ve kişilikleri hakkında kötüyeyici veya konuştuğu kişilerde kötü intiba bırakacak tarzda olumsuz sözler söylemek" bendinin Anayasa'ya aykırı olduğu kanaatine varmış; kuralda yer alan "olumsuz sözler" ifadesinin muğlak ve öngörülemez nitelikte olduğunu, ayrıca düzenlemenin kamu düzeni için bir zorunluluk teşkil etmediğini belirterek bu durumun ifade özgürlüğünü ölçsüz biçimde sınırlandırdığı gerekçeyle AYM'ye başvurmuştur.

AYM yaptığı incelemede "...işlem, eylem..." ibaresinin amir, üst veya çalışma arkadaşlarının görevle bağlantılı fiillerine ilişkin olduğunu; bu tür eleştirilerin cezalandırılmasının demokratik toplum düzeniyle bağdaşmadığını ve ifade özgürlüğüne kanuni sınırları aşan bir müdahale oluşturduğunu belirterek ilgili kısmın iptaline karar vermiştir. Buna karşılık aynı bentte yer alan "kişilikleri hakkında kötüyeyici veya kötü intiba bırakacak sözler söylemek" ibaresinin kişilerin bireysel ve karaktere ilişkin özelliklerine yönelik bulunduğunu; bu tür ifadelerin kolluk teşkilatındaki disiplin, iç huzur ve idari düzenin korunması bakımından cezai yaptırıma tabi tutulmasının meşru ve orantılı olduğunu değerlendirerek iptal talebini reddetmiştir.²⁴

Hakimler ve Savcılar Kurulu Üyesi Seçiminde Eylemli İçtüzük Değişikliği İddiasının Reddi²⁵

AYM önüne götürülen uyuşmazlığın konusu; HSK'ye üye seçimine ilişkin parlamento kararıdır. Adalet ve Anayasa komisyonları üyelerinden oluşan Karma Komisyonun, seçim sürecinde ikinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlan-

²³ E.2021/60, K.2024/200, Karar Tarihi: 4 Aralık 2024.

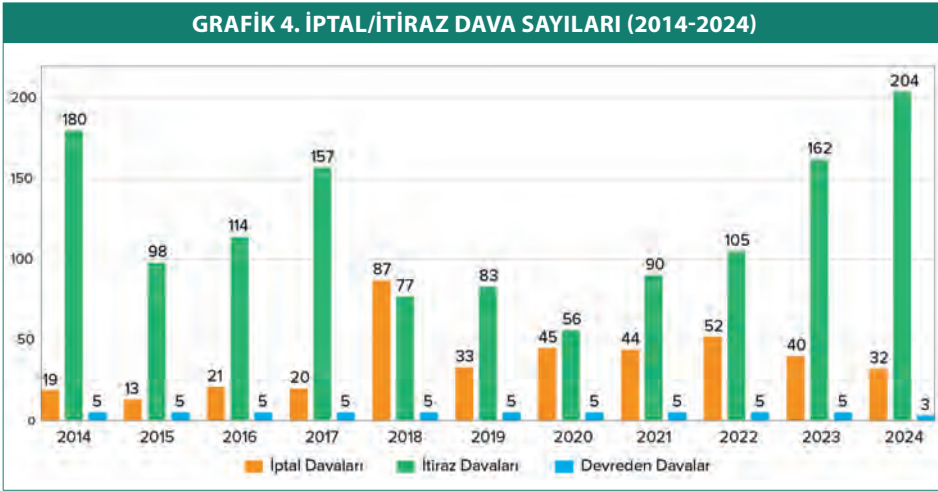
²⁴ E.2024/124 K. 2025/39, Karar Tarihi: 11/2/2025.

²⁵ E.2025/133, K. 2025/159, Karar Tarihi: 22/7/2025.

dırılmaması üzerine her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulüyle belirleme işlemini yapması gerektiği belirtilmiş, Karma Komisyonda ve Genel Kurulda yapılan oylamalarda liste usulünün uygulanmasının eylemli içtüzük değişikliği niteliğinde olduğu savunulmuştur. Ayrıca Genel Kurul kararından önce komisyon görüşmelerinde siyasi partilerin güçleri oranında temsil edilmediği ileri sürülmüş; seçilen üyelere Alişan Tiryaki'nin avukatlar arasından seçilmesi gerektiği halde adaylık ve seçim sürecinde avukatlıkla bağdaşmayan bir görevi (TİHEK üyeliği) yürüttüğü ve HSK üyeliği koşullarını taşıyamamasına rağmen aday olarak Genel Kurula sunulduğu ve nihayetinde üye olarak seçildiği iddia edilmiştir.

AYM söz konusu TBMM kararında “içeriği itibarıyla Meclisin çalışma usul ve esaslarına yönelik herhangi bir düzenleme içermediğinden” bahisle iptal talebini görevsizlik nedeniyle reddetmiştir. Mahkeme “içeriği bakımından TBMM'nin çalışma usul ve esaslarını konu edinen meclis kararları” ile bu nitelikte olmayan kararlar ayırımı yapmış; birinci gruptakileri eylemli içtüzük değişikliği içtihadı çerçevesinde incelemeye devam edeceğine, ikinci gruba giren kararları ise incelemeyeceğine hükmetmiştir. Mahkeme, kararda şunları vurgulamıştır:

20. Eylemli İchtüzük değişikliğine ilişkin kararlar gözetildiğinde Anayasa Mahkemesinin, eylemli İchtüzük değişikliği iddiasıyla iptal davasına konu edilen TBMM kararlarıyla ilgili anayasallık denetiminde, geçmişten günümüze farklı yaklaşımları benimsediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte TBMM'nin çalışma usul ve esaslarını konu edinen Meclis kararlarıyla ilgili olarak eylemli İchtüzük değişikliği nitelendirmesi yapmak suretiyle Anayasa Mahkemesinin, kendisini görevli bulunduğu ve işin esasını incelediği kararlarının, içerik itibarıyla TBMM'nin çalışma usul ve esaslarına ilişkin olmayan Meclis kararlarının denetimi bakımından kendisini görevli bulunduğu kararlardan daha istikrarlı bir süreç izlediği tespit edilmiştir. Nitekim Anayasa'nın 148. maddesi uyarınca anayasallık denetimine tabi tutulan bir norm olan İchtüzük'ün maddi anlamda içeriği ve Anayasa'nın 95. maddesinde belirtildiği üzere İchtüzük'ün, TBMM'nin çalışmalarının nasıl yürütüleceğini düzenleyen bir yasama belgesi olduğu dikkate alındığında TBMM'nin çalışma usul ve esaslarını içeren Meclis kararlarıyla ilgili olarak eylemli İchtüzük değişikliği nitelendirmesinin yapılması suretiyle işin esasının incelendiği kararların daha güçlü bir anayasal zemine oturduğu açıktır.



Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DANIŞTAY VE YARGITAY KARARLARI

Danıştayın Öğretim Üyesi Atamasına Dair Kararı

Üniversite için açılan öğretim üyesi kadrosuna başvuran adaylar arasında akademik faaliyet puanı düşük olan adayın ataması yapılması üzerine idari yargı yoluna başvurulmuştur. Mahkeme her iki adayın kadronun asgari şartlarını taşıması ve birbirlerine bariz bir üstünlüklerinin bulunmadığından bahisle birbirine denk iki aday arasında üniversitenin takdir hakkını kullanabileceğini belirterek istemi reddetmiştir. İstinaf aşamasında da sonuç alınamaması üzerine davacı temyiz yoluna başvurmuştur.

Danıştay, kararında idarenin daha etkili bir kamu hizmeti görmek ve kamu yararını en etkin şekilde sağlamak amacıyla “idarenin takdir yetkisiyle donatıldığını” ancak bunun da Anayasa’da düzenlenen hukuk devleti ilkesi doğrultusunda kullanılması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Danıştay atanın adayın atanamayan adaya göre dil ile akademik puanlarının ve tecrübelerinin daha az olduğu tespitini yapmıştır. Sonuç olarak da davacının söz konusu kadroya atanmaması ve anılan kadroya diğer adayın atanması yönünde tesis edilen dava konusu işlemin hukuka aykırı olduğuna karar verilmiştir.²⁶

Yargıtayın Emekli Maaşlarına da Bloke Konulabileceğine Dair İçtihatı Birleştirme Kararı

Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu, emekli maaşlarına bankalar tarafından bloke konulmasına ilişkin Yargıtay hukuk daireleri arasındaki içtihat ve uygulama ayrılığını gidermek üzere verdiği kararda emekli maaşının borçlunun açık ve yazılı muvafakatiyle kısmen veya tamamen kesintiye uğrayabileceğini kabul

²⁶ Danıştay 8. D, E.2025/823 K.2025/5780, Karar Tarihi: 17 Haziran 2025.

etmiştir. Kurul, Sosyal Sigortalar Kanunu'nda yer alan "emekli maaşlarının haczedilemeyeceğine" ilişkin hükmün kamu düzenine dair bir norm niteliği taşıdığını kabul etmekle birlikte aynı maddenin istisna olarak tanıdığı "kişinin muvafakatiyle haciz" yolunu da dikkate alarak borçlunun açık iradesiyle verdiği rıza beyanının geçerli olduğunu ve bu durumda banka tarafından maaşa bloke konulabileceğini belirtmiştir. Kararda özellikle tüketici kredi sözleşmesinde verilen rıza talimatının açık ve yazılı olacak şekilde yapılması nedeniyle bankanın emekli maaşına doğrudan bloke koymasında bir aykırılık olmadığını altı çizilmiştir.²⁷

27 Yargıtay İBKG, E.2022/2 K.2025/1, Karar Tarihi: 21 Mart 2025.

ULUSAL İNSAN HAKLARI KORUMA MEKANİZMALARI

TBMM İNSAN HAKLARI İNCELEME KOMİSYONU

Meclis İnsan Hakları İnceleme Komisyonu 5 Aralık 1990'da kabul edilen 3686 sayılı Kanun ile kurulan Türkiye'nin yargı dışı ilk ulusal insan hakları koruma mekanizmasıdır. Komisyonun amacı Türkiye'de insan haklarıyla ilgili uygulamaları denetlemek, ilgili kanun tekliflerini görüşmek ve insan hakları ihlali iddialarına ilişkin bireysel başvuruları incelemektir. Komisyon geçtiğimiz yıl itibarıyla bir kez toplanmıştır. Komisyona yapılan bireysel başvurular 28. Yasama Dönemi'nde 20 Ekim 2025 itibarıyla 9 bin 88 olmuştur. Bu başvurulardan 8 bin 673'üne işlem yapıldığı belirtilmiştir.²⁸

Geçtiğimiz yıl İnsan Hakları İnceleme Komisyonunda yasama döneminin ikinci devresini tamamlamak için üye seçimleri yapılmış ve Osmaniye Milletvekili Derya Yanık oy birliğiyle tekrar başkanlığa seçilmiştir. Komisyon "Hükümlü ve Tutuklu Haklarını İnceleme Alt Komisyonu" ile "İslamofobi ve Irkçılık İnceleme Alt Komisyonu" nun tekrar kurulmasına; ayrıca ayrımcılığın önlenmesine dair çalışmalar yapmak amacıyla "Ayrımcılığın Önlenmesi Alt Komisyonu" nun kurulmasına karar vermiştir.²⁹ Bu komisyonlar 2025 içerisinde 3 Aralık'a kadar toplam 9 toplantı yapmıştır.

AYM'YE BİREYSEL BAŞVURU YOLU

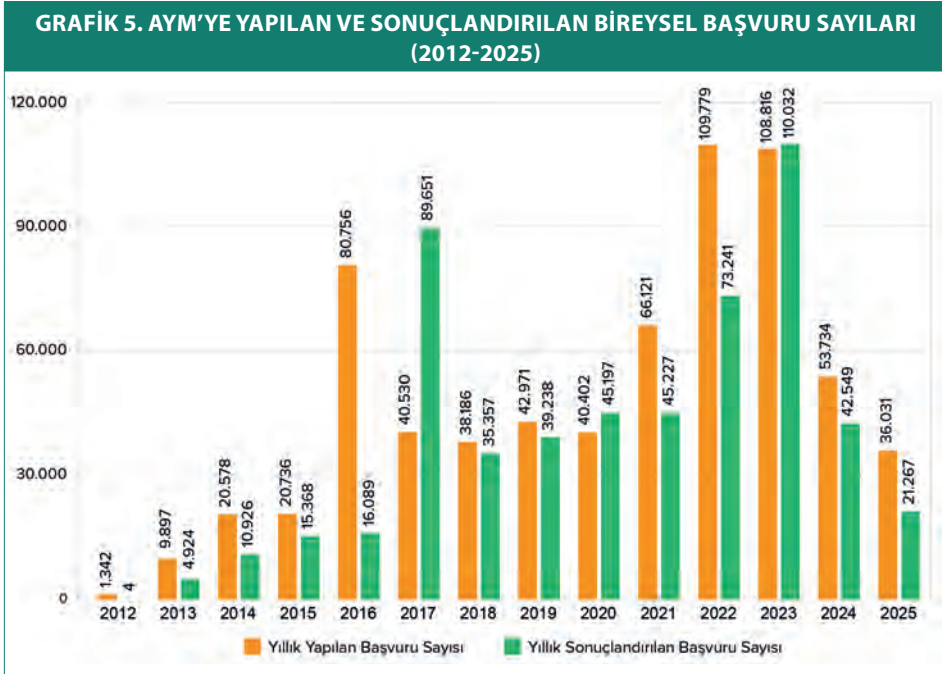
AYM'ye bireysel başvuru yolu 2010'da gerçekleştirilen Anayasa değişikliğiyle Türk hukuk sistemine dahil edilmiş ve mahkemeye bireylerin Anayasa'da ve Avrupa İnsan

28 "22 Ekim 2025 Tarihli Hükümlü ve Tutuklu Haklarını İnceleme Alt Komisyonu Tutanığı", TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, s. 2, <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5268>, (Erişim tarihi: 1 Kasım 2025).

29 "25 Haziran 2025 Tarihli İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Tutanığı", TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/4215>, (Erişim tarihi: 1 Kasım 2025).

Hakları Sözleşmesi'nde güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği iddialarını inceleme yetkisi tanınmıştır.

2025 itibarıyla on üçüncü yılını geride bırakan bireysel başvuru mekanizması, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru yapılmaksızın temel hakların ulusal düzeyde korunmasına önemli katkılar sağlamıştır. Kuruluşundan bu yana mahkemeye toplam 703 bin 382 bireysel başvuru yapılırken bunlardan 602 bin 282'si (yüzde 85,6) sonuçlandırılmıştır.³⁰ AYM Başkanı Kadir Özkaya'nın açıklamasına göre 20 Ekim 2025 itibarıyla mahkemenin önünde 102 bin 39 derdest bireysel başvuru dosyası bulunmaktadır. Verilen kararlar incelendiğinde 81 bin 841 (yüzde 13,4) başvuruda hak ihlali tespit edilmiştir. Bunların 56 bin 443'ü makul sürede yargılanma hakkına ilişkin olurken hak bazlı verilen ihlal kararları da 25 bin 398 olmuştur.³¹



Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

30 "Anayasa Mahkemesi Başkanı Kadir Özkaya, İnönü Üniversitesi 2025-2026 Akademik Yılı Açılış Töreni'ne Katıldı", T.C. Anayasa Mahkemesi, 4 Kasım 2025, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/faaliyetler/anayasa-mahkemesi-baskani-kadir-ozkaya-inonu-universitesi-2025-2026-akademik-yili-acilis-torenine-katildi>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

31 "Adli ve İdari Yargıda Bireysel Başvuru İhlal Kararları ve İhlalin Sonuçlarının Ortadan Kaldırılması Konulu Bölge Toplantısı Diyarbakır'da Düzenlendi", T.C. Anayasa Mahkemesi, 21 Ekim 2025, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/faaliyetler/adli-ve-idari-yargida-bireysel-basvuru-ihlal-kararlari-ve-ihlalin-sonuclarinin-ortadan-kaldirilmasi-konu-bolge-toplantisi-diyarbakir-da-duzenlendi>, (Erişim tarihi: 1 Kasım 2025).

AYM'nin bu yıl içerisinde bireysel başvuru üzerine verdiği bazı önemli kararlar şunlardır:

Davanın Sonucunu Etkileyebilecek Nitelikteki İtirazların Gerekçede Karşılanmaması ve Adil Yargılanma Hakkının İhlali

Türk Ceza Kanunu'nun 220. maddesinde düzenlenen "suç işlemek için örgüt kurma" suçu kapsamında verilen iletişimin dinlenmesi kararına dayanılarak başvuru hakkında çeşitli suçlardan davalar açılmıştır. İlk derece mahkemesi, başvurucunun dinleme kararının alındığı örgüt kurma suçundan beraatine; nitelikli hırsızlık, konut dokunulmazlığını ihlal ve mala zarar verme suçlarından mahkumiyetine hükmetmiştir. Başvurucunun hukuka aykırı delil itirazı Yargıtayca reddedilmiştir.

AYM, bireysel başvuru üzerine Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. AYM'nin yaptığı değerlendirmede "mahkumiyete esas alınan suçların olay tarihinde katalog suçlar arasında bulunmadığını" tespit etmiş ve Yargıtay içtihatlarına atıfla "katalog dışı suçlardan elde edilen tesadüfi delillerin hukuka aykırı delil olduğunu" vurgulamıştır. Mahkeme Anayasa'nın 141. maddesi (gerekçeli karar hakkı) bağlamında bu hukuka aykırı delillere dayanılarak ve yeterli gerekçe sunulmadan mahkumiyet kararı verilmesinin adil yargılanma hakkını ihlal ettiğinin altını çizmiştir.³²

Mülkiyet Hakkı ve Etkili Başvuru Hakkına İlişkin Pilot İhlal Kararı

Ceza yargılaması kapsamında aracının sicil kaydına tedbir şerhi koyulan başvuru, yargılama sonucunda aracın müsaderesine yer olmadığına karar verilmiş olmasına rağmen yargılamanın uzaması nedeniyle on üç yılı aşkın süre aracındaki tasarruf yetkisini kullanamamıştır. Bireysel başvuruyu inceleyen AYM, Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkı ile bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesindeki etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

AYM yaptığı değerlendirmede "sicile şerh düşülmesi suretiyle uygulanan tedbirin uzun sürmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlali" iddialı başvuruların sayısının arttığını belirtmiş ve bunun "uygulamadan kaynaklanan yapısal bir sorun" olduğunu altını çizmiştir. Mahkeme bu yapısal sorunun temelinde "açık bir kanuni düzenleme olmadığını" ve bu durumun mülkiyet hakkına yönelik belirsizlik oluşturduğunu tespit etmiş ve kararı pilot karar usulünde vermiştir.³³

Alacağın Enflasyon Karşısında Değer Kaybına Uğraması ve Etkili Başvuru Hakkının İhlal Edilmesine İlişkin Pilot İhlal Kararı

Konut finansman kredisinden kaynaklanan uyuşmazlık nedeniyle başlatılan icra takibi ve yargılama sonucunda başvurucunun alacağına yüzde 9 temerrüt faizi uygulanmasına karar verilmiş ve karar kesinleşmiştir. Başvurucu yaklaşık on yıllık sürede uygulanan faizin enflasyon kaybını karşılamadığını ileri sürerek munzam zarar tale-

³² Başvuru No: 2021/26642, 21/11/2024.

³³ Başvuru No: 2022/19376, 12/12/2024.

biyle yeni bir dava açmış ancak bu talebi derece mahkemelerince reddedilerek karar kesinleşmiştir.

AYM, bireysel başvuru üzerine Anayasa'nın 35. maddesindeki mülkiyet hakkı ile bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesindeki etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkemeye göre mevcut hukuk sistemi ve bu yöndeki içtihat, alacakların enflasyon karşısında uğradığı değer kaybının tazmin edilmesini güvence altına alacak "etkili bir hukuk yolu" sunmamaktadır. Yüksek Mahkeme bu durumu "yapısal bir sorun" olarak nitelendirmiş ve bu yapısal sorunun çözümü için pilot karar usulünün uygulanmasına ve durumun TBMM'ye bildirilmesine hükmetmiştir.³⁴

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

6 Nisan 2016 tarihli ve 6701 sayılı Kanun ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) "insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması" fonksiyonunu yerine getirmekle görevlendirilmiştir. TİHEK, insan hakları ihlalleriyle ilgili resen harekete geçebileceği gibi gerçek ve tüzel kişiler de kuruma başvurabilmektedir.

TİHEK işkence ve kötü muamele iddialarına karşı da ulusal önleme mekanizması çerçevesinde kurum ziyaretleri gerçekleştirmektedir. Bu ziyaretler 2021'den bu yana 282 merkezde gerçekleştirilmiş ve ceza infaz kurumları, nezarethaneler ve geri gönderme merkezleri başta olmak üzere birçok kurum denetlenmiştir. 2025 içerisinde ise toplam 42 farklı ziyaret yapılırken bunlar hakkında 31 rapor hazırlanmıştır.³⁵

2025 içerisinde 5 Kasım itibarıyla kuruma toplam 2 bin 408 başvuru yapılmıştır. 2021'den bugüne yapılan toplam başvuru sayısı ise 11 bin 280'dir. Söz konusu başvurular, kurumun üç temel görevi çerçevesinde sınıflandırılarak ilgili birimler tarafından incelenmiştir. Başvuruların yüzde 20'si ayrımcılık iddiasına ilişkin olmuştur.

TİHEK tarafından bu yıl verilen ihlal kararlarının yüzde 42'si ise engellilik temelinde olmuştur.³⁶ Örneğin İzmir Büyükşehir Belediyesinin toplu taşıma yönetmeliğinde yapılan değişiklikle öğrenci indiriminden yararlanmak için getirilen 30 yaşından gün almamış olma şartının ayrımcılık oluşturduğu iddiasına ilişkin olarak TİHEK

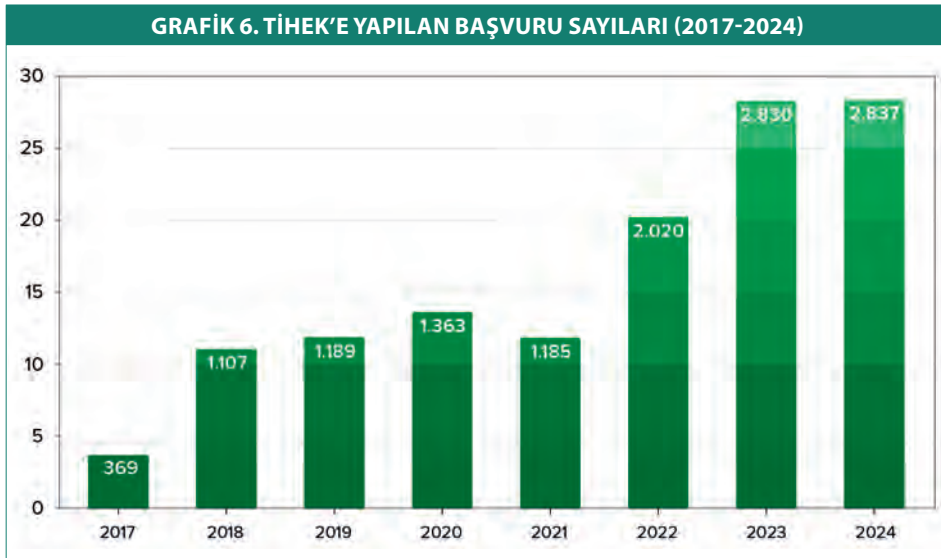
³⁴ Başvuru No: 2024/41763, 8/7/2025.

³⁵ "2025 Yılı Kurumsal ve Mali Beklentiler Raporu", TİHEK, 8 Temmuz 2025, <https://www.tih.gov.tr/public/editor/uploads/RBwsLjDl.pdf>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

³⁶ "13 Kasım 2025 Tarihli İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Ayrımcılığın Önlenmesi Alt Komisyonu Toplantı Tutanağı", s. 7, TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, 13 Kasım 2025, <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5291>, (Erişim tarihi: 3 Aralık 2025).

tarafından resen inceleme başlatılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda söz konusu düzenlemenin “yaş temelinde doğrudan ayrımcılık” niteliği taşıdığı değerlendirilmiştir. Kararda kamu hizmetlerinden yararlanmada yaşa dayalı sınırlamaların yalnız meşru bir amaca dayanması ve orantılılık ilkesine uygun olması halinde hukuka uygun kabul edilebileceği belirtilmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesinin ileri yaşlardaki öğrencilerin çalışma hayatına dahil olabileceği ve indirimli taşımadan yararlanmalarının kamu bütçesine yük oluşturacağı yönündeki gerekçesi varsayımlara dayalı ve orantısız bulunmuştur. TİHEK, yaş sınırının eğitim hakkı ile kamu hizmetlerinden eşit yararlanma hakkı arasında adil dengeyi zedelediği, dolayısıyla 6701 sayılı Kanun’un 3. maddesi kapsamında yaş temelinde ayrımcılık yasağının ihlal edildiğini belirtmiş ve belediyeye 204 bin 285 lira idari para cezası uygulamıştır.³⁷

TİHEK’in bu yıl aldığı bir diğer önemli karar da “kiracıların site otoparkından yararlanmasının ev sahibinin iznine bağlanmasının ayrımcılık oluşturduğu iddiasına ilişkin” olarak verilmiştir. Söz konusu olayda İstanbul’da bir sitede kiracı olarak yaşayan başvurucuya otoparkı kullanabilmesi için ev sahibinin yazılı iznini sunma şartı getirilmiştir. Kira sözleşmesinde otopark hakkını kısıtlayan herhangi bir hüküm bulunmamasına rağmen site yönetimi kiracının otoparkı kullanamayacağını bildirmiştir.



Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Başvurucu bu uygulamanın ayrımcılık yasağını ihlal ettiğini ileri sürerek TİHEK’e başvuruda bulunmuştur. İnceleme sonucunda site yönetiminin söz konusu uygulamasının yalnızca kiracılara yönelik olduğunun tespit edildiği, bu haliyle “servet temelinde farklı muamele” oluşturduğu belirtilmiştir. TİHEK kararında Anayasa’nın

³⁷ “Karar Numarası: 2025/181”, TİHEK, 30 Nisan 2025, <https://www.tihék.gov.tr/public/images/kararlar/kcyg79.pdf>, (Erişim tarihi: 1 Kasım 2025).

10. maddesindeki eşitlik ilkesi ve 6701 sayılı Kanun'da düzenlenen ayrımcılık yasasına atıf yaparak herkesin hukuken tanınmış hak ve özgürlüklerden eşit şekilde yararlanması gerektiğini vurgulamıştır. Sonuç olarak site yönetiminin uygulamasının kiracılara karşı ayrımcılık oluşturduğu kanaatine varılmış ve yönetim ile ev sahibine ayrı ayrı 70 bin Türk lirası idari para cezası uygulanmasına karar verilmiştir.³⁸

Son olarak 10 Temmuz'da Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından görev süresi dolan Muharrem Kılıç'ın yerine Fahrettin Altun kurumun yeni başkanı olarak atanmış ve kurul üyeliklerine de yeni atamalar yapılmıştır.

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU

2012'de 6328 sayılı Kanun ile kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) bağlayıcı yetkisi bulunmasa da yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler, yargı yetkisinin kullanılmasına dair kararlar ve TSK'nın sırf askeri nitelikteki faaliyetlerinin dışında idarenin her türlü eylem ve işlemi hakkında yapılan şikayetleri hukuk ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla görevlidir.

Kurum kurulduğu günden bu yana 258 bin 657 başvuru almış ve bunların 256 bin 665'ini sonuçlandırmıştır. 2025'te ise 27 Ekim itibarıyla kuruma 17 bin 126 başvuru yapılmış; bu başvurular hakkında 692 tavsiye, 743 ret ve 255 kısmen tavsiye kısmen ret kararı verilmiştir.

KDK'den alınan tavsiye kararına idarelerin uyma oranının yüzde 65'in üzerinde gerçekleştiği belirtilmiştir.³⁹ Örneğin KDK bir kararında özel eğitim öğretim ücretlerine Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) mevzuatında belirlenen azami sınırın üstünde zam yapıldığını belirten bir velinin başvurusunu incelemiştir. Başvuruda özel okulda kayıtlı olan bir öğrenci için 169 bin lira olan kayıt yenileme ücretinin 2024-2025 eğitim öğretim döneminde 350 bin liraya yükseltildiği belirtilmiştir. KDK yaptığı incelemede bakanlıkça belirlenen eğitim hizmetleri ücret zammı üst sınırının aşıldığını, özel öğretim kurumlarının eğitim dışı hizmetlerle birlikte kademe başlangıç ücretleri konusunda da denetim altına alınması gerektiğini belirtmiş ve MEB'e bu alanda yönetmelik düzenlemesi yapması tavsiye edilmiştir.⁴⁰

KDK'nin geçtiğimiz sene verdiği bir diğer önemli karar ise Muğla'nın Milas ilçesinde özel bir işletmenin halka açık kıyı alanını demir kapı ve çitlerle çevirmesi ve girişlerden ücret talep etmesi üzerine yapılan başvuru üzerine olmuştur. Başvuruda işletme tarafından kıyı şeridinin halkın kullanımına kapatıldığı ve vatandaşların

38 "Karar Numarası: 2024/1147", TİHEK, 24 Ocak 2025, <https://www.tihok.gov.tr/public/images/kararlar/ofx1vc.pdf>, (Erişim tarihi: 1 Kasım 2025).

39 "31 Ekim 2025 Tarihli Plan ve Bütçe Komisyonu Toplantı Tutanağı", TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı, s. 7, 31 Ekim 2025, <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5276>, (Erişim tarihi: 18 Kasım 2025).

40 "Sayı: 2025/8201", KDK, 18 Temmuz 2025, <https://kararlar.ombudsman.gov.tr/Arama/Download?url=20250221\269355\Yayin\Karar-2025-3608.pdf>, (Erişim tarihi: 1 Kasım 2025).

denize girişinin engellendiği belirtilmiştir. Milas Belediyesine yapılan başvurulardan sonuç alınamaması üzerine vatandaşlar KDK'ye müracaat etmiştir. KDK'nin sorunun çözümü için ilgili kurumlarla temasa geçmesi üzerine demir kapı ve tel çitlerin kamusal alandan kaldırılması yargı dışı uyuşmazlık çözüm yollarına ve iyi yönetim ilkesi uygulamasına örnek teşkil etmiştir.⁴¹

KİŞİSEL VERİLERİ KORUMA KURUMU

Kişisel verilerin korunması ülkemizde 2010 Anayasa değişikliğiyle anayasal hak olarak tanınmış ve 7 Nisan 2016'da Kişisel Verilerin Korunması Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanunla bu alanda uygulanacak temel ilkeler ve veri koruma standartları belirlenmiştir. Kişisel Verileri Koruma Kurumu (KVKK) kanununun belirlediği görev alanı kapsamında uluslararası veri koruma standartlarıyla uyum sağlamak, kişisel verilerin yurt dışına aktarımında güvenli bir çerçeve oluşturmak ve kamuoyunu bilgilendirmek yönünde çalışmalar gerçekleştirmektedir. Kurum 2017'den itibaren toplam 52 bin 749 ihbar, şikayet ve başvuru almış; bunların 50 bin 770'ini sonuçlandırmıştır.⁴²

Geride bıraktığımız yıl KVKK'nin ürün ve hizmet sunumlarında doğrulama kodu gönderilmesi yoluyla kişisel verilerin işlenmesine ilişkin bir ilke kararı da *Resmî Gazete*'de yayımlanmıştır. Kuruma yapılan şikayetler üzerine gerçekleşen incelemede bazı şirketlerin ödeme, üyelik işlemi veya iletişim bilgisini güncelleme gibi nedenlerle gönderilen SMS'leri ticari ileti onayı ve kişisel veri işlenmesine açık rıza almak için kullandığı, bu yolla kişileri yanıltarak izin aldığı tespit edilmiştir.

KVKK kararında doğrulama SMS'lerinin amacının ve doğuracağı sonuçların açık ve anlaşılır biçimde bildirilmesi, ayrıca "üyelik onayı", "kişisel veri işleme izni" ve "ticari ileti onayı" gibi işlemler için ayrı ayrı rıza alınması gerektiği vurgulanmıştır. Alınan ilke kararına aykırı davranan veri sorumlularına 6698 sayılı Kanun'un 18. maddesi kapsamında cezai işlem uygulanacağı belirtilmiştir.⁴³

41 İsmet Karakaş, "Özel İşletmenin Kıyı İşgali KDK'nin Devreye Girmesiyle Son Buldu", Anadolu Ajansı, 16 Ekim 2025.

42 İsmet Karakaş, "KVKK Bugüne Kadar 50 Binden Fazla Başvuruyu Sonuçlandırdı", Anadolu Ajansı, 4 Ağustos 2025.

43 "Kurul Kararı", *Resmî Gazetesi*, 26 Haziran 2025, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/06/20250626-7.pdf>, (Erişim tarihi: 1 Kasım 2025).

2025 yılı, Türkiye açısından güvenlikten dış politikaya, ekonomiden toplumsal yapıya uzanan alanlarda oyunu kuran stratejik bir eşik yılı oldu. “Terörsüz Türkiye” vizyonu çerçevesinde iç güvenlik mimarisinde yaşanan paradigma değişimi, PKK’nın silah bırakma ve fesih kararıyla somut hale geldi ve bu süreç TBMM’de kurulan Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi Komisyonu ile kurumsal bir zemine kavuştu. İç siyasette güvenlik ve toplumsal bütünleşme eksenli bu dönüşüm siyasi partiler arasında yeni ittifak ve ayrışma dinamiklerini de beraberinde getirdi.

Dış politikada 2025, normalleşme süreçlerinin derinleştiği, savunma sanayiinin küresel ölçekte güç kazandığı ve çok boyutlu diplomasinin öne çıktığı bir yıl oldu. Türk-Amerikan ilişkilerinde lider diplomasinin yeniden ivme kazanması, savunma sanayiindeki kısıtlamaların kaldırılmasına yönelik müzakereler ve Türk savunma sanayiinin Asya, Afrika ve Körfez’e uzanan ihracat hamleleri Türkiye’nin yumuşak ve sert güç unsurlarını birlikte kullanan ön alıcı bir dış politika izlediğini gösterdi. Mısır, Irak, Libya ve Afrika ülkeleriyle gelişen ilişkiler de bölgesel normalleşmenin önemli ayaklarını oluşturdu.

Ekonomide ise küresel belirsizliklere rağmen dezenflasyon süreci, Orta Vadeli Program hedefleri ve sıkı para politikası çerçevesinde dengelenme çabaları belirleyici oldu. Yatırım harcamaları ve iç talep destekli büyüme sürerken enflasyonda gerileme eğilimi, kamu maliyesinde disiplin ve reel sektörün dayanıklılığı bu yılın öne çıkan başlıklarıydı. 2025, Türkiye ekonomisi açısından makroekonomik istikrar ve yapısal dönüşümün eş zamanlı yürütüldüğü bir geçiş dönemi niteliği taşıdı.

Toplumsal alanda demografik dönüşüm, aile yapısının güçlendirilmesi, dijitalleşmenin psikososyal etkileri ve eğitim sisteminde yaşanan yapısal değişimler yılın temel tartışma konuları arasında yer aldı. Doğurganlık hızındaki düşüş, dijital bağımlılık riskleri ve eğitimde erişim sorunları karşısında “Aile Yılı”, “Aile ve Nüfus 10 Yılı” ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli gibi politikalar toplumsal direnci güçlendirmeye yönelik stratejik adımlar olarak öne çıktı.

SETA’nın 2010’dan bu yana akademik titizlikle hazırladığı Türkiye yıllığı bu yıl da yaşanan siyasi, iktisadi ve toplumsal dönüşümleri bütüncül bir perspektifle ele alarak kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Bu eser 2025 Türkiye’sini anlamak isteyen araştırmacılar, karar alıcılar ve tüm ilgililer için temel bir başvuru kaynağı olma niteliği taşımaktadır.